

**SUDAN BASINININ HABER SÖYLEMİNDE**

**EKONOMİK ŞİDDETİN KODLANMASI**

**Doktora Tezi**

**Hussameldin Abdelgadir Salih Mohamed**

**Eskişehir 2021**

## JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

## ÖZET

### SUDAN BASINININ HABER SÖYLEMİNDE EKONOMİK ŞİDDETİN KODLANMASI

Hussameldin Abdelgadir Salih Mohamed

Basın yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Haziran,2021

Danışman: Prof. Dr. Banu DAĞTAŞ

Bu çalışma, ekonomik şiddet olgusunu ekonomik ve sembolik faktörler arasındaki ilişki açısından incelenmiştir. Çalışma, Sudan'daki 2012-2018 yılları arasında yaşadığı ekonomik kriz döneminde haber söylemlerinde ekonomik şiddetin yazılı basın tarafından nasıl temsil edildiğine ve kodlandığına odaklanmıştır. Bu açıdan, çalışma ekonomik şiddetin semiyolojik boyutlarını belirlemeyi amaçlanmıştır. Ekonomik krizi döneminde hükümet yanlısı ve en yüksek tirajlı olan El-İntibaha gazetesi ve Es-Sudani gazetesi, ekonomik şiddet söylemlerini üretme ve yeniden üretme varsayımı test etmek için seçilmiştir. Bu kapsamda, Sudan'da 2012-2018 yılları arasında yaşanan ekonomik kriz haberleriyle ilgili iki gazeteden 500 haber, eleştirel söylem analizi yöntemiyle analize tabi tutulmuştur. Ekonomik şiddetin iki gazetenin haberlerinde açıkça temsil edilmediğini, haber söylem yapıları ve söylemsel stratejileriyle kodlandığını dikkat alarak bulgular, çalışmanın temel varsayımlarının kanıtlanmasını sağlamıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, haber söylemin sembolik iktidar, sembolik şiddet ve ideolojik manipülasyonun kullanılması yoluyla ekonomik şiddeti meşrulaştırmıştır. Bulgulara göre ekonomik şiddet şiddetin eylemi, failini ve etkisini gizleyerek haber söylemlerinde kodlanmıştır.

Bu çalışmada literatüre yeni bir katkı olarak 'ekonomik şiddet kare' kavramsallaştırması ileri sürülmüştür. "Ekonomik şiddet kare" ekonomik şiddeti (Ekonomik öznel şiddet, Fiziksel/kişisel ekonomik şiddet, Yapısal ekonomik şiddet, ve Sembolik ekonomik şiddet) birbirini tamamlayan dört kısma ayırarak, kendine, kişilere, kurumlara ve toplumlara yönelik şiddetin kapsamlı ve karmaşık doğasını aynı anda yansıtan bir kavramdır.

**Anahtar Sözcükler:** Ekonomik şiddet, sembolik ekonomik şiddet, haber söylemi, Sudan basını, Eleştirel Söylem Analizi.

## **ABSTRACT**

### **CODING ECONOMIC VIOLENCE IN THE NEWS DISCOURSE OF THE SUDANESE PRESS**

Hussameldin Abdelgadir Salih Mohamed

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Science, June 2021

Supervisor: Prof. Dr. Banu DAĞTAŞ

This study examines the phenomenon of economic violence in terms of the relationship between economic and symbolic factors. The study focused on how economic violence is represented and coded in the news discourse by the print media during the economic crisis in Sudan between 2012-2018. From this aspect, the study aimed to identify the semiotic dimensions of economic violence. El-İntibaha newspaper and Es-Sudani newspaper, which were pro-government and had the highest circulation during the economic crisis, were selected to test the assumption of producing and reproducing economic violence discourses. In this context, 500 news from two newspapers on the economic crisis in Sudan between 2012-2018 were analyzed using the Critical Discourse Analysis method. Given that economic violence is not clearly represented in the news stories of the two newspapers because it has been coded into the news discourse structures and discourse strategies, the results confirm the basic assumptions of the study. According to the study findings, news discourse legitimized economic violence through the use of symbolic power, symbolic violence, and ideological manipulation. The results confirm that the coding of economic violence in news discourse was done by masking the act, the perpetrator and the impact of the violence. In this study, the conceptualization of 'economic violence square' has been proposed as a new contribution to the literature. 'Economic violence square' is a concept that divides economic violence into four complementary parts (Economic subjective violence, Physical/personal economic violence, Structural economic violence, and Symbolic economic violence) which simultaneously reflect the comprehensive and complex nature of violence against the self, individuals, institutions and societies.

**Keywords:** Economic violence, symbolic economic violence, news discourse, Sudan press, Critical Discourse Analysis.

## ÖNSÖZ

Sudan yazılı basının haber söyleminde ekonomik şiddetin kodlanmasının çerçevesinde değerlendirmeye alındığı bu çalışma, haber söyleminde ekonomik şiddetin sembolik ilişkilerinin ortaya çıkarılmasında eleştirel söylem analizinin önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada ulaşılan bulgular, özellikle de haber söylemlerinde ekonomik şiddetin kodlanmasının ortaya konulabileceği dilsel araçlar ve söylemsel stratejiler üzerine, medya ve haber alanlarında ileride yapılacak çalışmalar için yol gösterici olarak değerlendirilebilecektir.

Bu çalışmanın her aşamada desteğini ve yardımlarını esirgemeyen, engin bilgisi ve tecrübesiyle tezim yürütülmesi sırasında bana yol gösteren ve bu süreçte elinden gelen kolaylığı sağlayan çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Banu Dağtaş'a sonsuza teşekkürlerimi sunarım. Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca, çalışmamdaki değerli emeği ve önemli katkılarından ötürü değerli hocalarım: Prof.Dr. Fatime GÜNEŞ'e ve Dr. Öğr. Üyesi. Devrim Deniz EROL'a tüm kalbimle teşekkür ederim. Aynı zamanda Doç. Dr. Yeşim ÇELİK'e, ve Doç. Dr. Özgür İlke ŞANLIER'e teşekkürü borç bilirim. Yine doktora programı sürecinde Sosyal Bilimler Enstitüsünde ve İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümündeki başta bölüm başkanı Prof. Dr. Erkan YÜKSEL'e, tüm çalışanlara ve kıymetli hocalara teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın sürecince sabırla, sevgiyle yanımda duran küçük aileme: güzel eşim hayat arkadaşım Emel'e ve güzel çocuklarım Azzam'a, Kerim'e, ve Vafi'ye, ve büyük aileme: Güzel Babam Abdelgadir'e, güzel annem Khola'ya, ve tüm ablalarım ve ağabilerime, dostlarıma ve aziz Sudan'ıma minnetimi ifade etmek isterim. Doktora programında bana destek olan tüm kişi ve kurumlara başta arkadaşlarıma ve (YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı)'a ve UDEF'e teşekkürlerimi sunuyorum. Başta Eskişehir ve Ankara olmak üzere, yakından tanıdığım Türk komşularım, Türkiye'ye ve Türk halkına teşekkür ediyorum. Gurbet ve vatan hasreti yaşarken, siz benim için bir aile gibiydiniz. Tüm şiddet mağdurlarına, özellikle de savunmasız gruplara minnettirim. Hayatınızın acımasızlığına rağmen bu araştırmada olumlu bir rolü vardır. Bu çalışmayı size adıyorum. Eşitsizliğin, şiddetin olmadığı yakın iyi bir gelecek dileğiyle...

.../.../20...

### **ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ**

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....  
(İmza)

.....  
(Öğrencinin Adı Soyadı)

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET .....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ .....	vii
ETİK İLKE VE KAYNAKLARA BEYANNAMESİ .....	viii
İÇİNDEKİLER .....	ix
TABLolar DİZİNİ .....	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ .....	xvi
GÖRSELLER DİZİNİ .....	xvii
KISITLAMALAR DİZİNİ.....	xviii
GİRİŞ .....	1

## BİRİNCİ BÖLÜM

### EKONOMİK ŞİDDET VE SÖYLEM

1.ŞİDDET OLGUSU.....	10
1.1.Steven Pinker (1954-): Şiddet Azalan Bir Fenomendir .....	11
1.2.Jörg Baberowski (1961-): Şiddet Köklü Bir Fenomendir .....	15
2.ŞİDDET KAVRAMI.....	18
2.1. Şiddetin Tanımları.....	19
2.2. Şiddetin Teorik Çerçevesi .....	22
2.2.1. Övülen şiddet : Fanon'dan Labica'ya .....	23
2.2.2. Kabul edilen şiddet: Hobbes'tan Weber'e.....	25
2.2.3. Eleştirilmiş olan şiddet: Arendt'ten Foucault'a .....	26
3. ŞİDDETİN SINIFLANDIRILMASI .....	32

3.1.Fiziksel Şiddet: .....	34
3.2.Fiziksel Olmayan Şiddet: .....	35
3.2.1. Yapısal şiddet: John Galtung (1969) .....	37
3.2.2. Sembolik şiddet: Pierre Bourdieu (1970).....	40
3.2.3. Kültürel şiddet: Johan Galtung (1990) .....	43
3.2.4. Nesnel/objektif şiddet: Slavoj Zizek (2008) .....	44
4. EKONOMİK ŞİDDET YAKLAŞIMI.....	46
4.1. Ekonomik Şiddet Biçimleri .....	52
4.1.1. Öznel ekonomik şiddet .....	52
4.1.2. Fiziksel/doğrudan ekonomik şiddet.....	53
4.1. 3. Sembolik ekonomik şiddet .....	55
4.1.4. Yapısal ekonomik şiddet .....	58
4.2. Ekonomik Şiddetin, Marjinalleşme Ve Sosyal Dışlanma Kavramlarıyla İlişkisi .....	60
5. SÖYLEM VE TAHAKKÜM MEKANİZMALARI .....	63
5.1. Söylem Kavramı.....	63
5.2. Şiddet, Söylem, İdeoloji Ve Tahakküm.....	67
5.2.1. Şiddet ve ideoloji .....	69
5.2.2.Söylem ve hegemonya .....	72
5.2.3. Şiddet ve tahakküm mekanizmaları.....	76
6. EKONOMİK ŞİDDET SÖYLEMİ .....	78
7. EKONOMİK ŞİDDET İLE SİYASİ SÖYLEM İLİŞKİSİ .....	83

## İKİNCİ BÖLÜM

### MODERN DEVLETTE ŞİDDET VE İKTİDAR

1. MODERN DEVLET KAVRAMI .....	87
2. İKTİDAR KAVRAMI .....	96
3. SERMAYE, ŞİDDET VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ .....	106

3.1. Sermaye Kavramı .....	106
3.2.Pierre Bourdieu’da Sermaye Biçimleri.....	110
3.3.Sermaye Ve Şiddet .....	112
4. KAPİTALİST DEVLETTE ŞİDDET .....	117
5. ŞİDDET VE NEOLİBERALİZM .....	127
6. MEDYA İKTİDARI, ŞİDDET VE SERMAYE ETKİLEŞİMİ.....	136

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### SUDAN’DA DEVLETİN DOĞASI: ŞİDDET, İKTİDAR VE EKONOMİ POLİTİK

1. SUDAN’DAKİ POLİTİK SİSTEMİN DOĞASI: .....	149
1.1. Post-kolonyal Devletin İzleri.....	149
1.2. Sudan Politikasında Şiddet Döngüleri .....	150
1.3. Sudan’daki Neo-patrimonyal Sistemi: 1989 - 2019.....	155
2.SUDAN’DAKİ EKONOMİK SİSTEMİN YAPISI: .....	159
2.1. Sudan Ekonomisinin Gelişmeleri Ve Dönüşümleri.....	159
2.2.Sudan Ekonomisinin Potansiyelleri Ve Sorunları.....	161
2.3.Sudan Kapitalizminin Ekonomi Politigi .....	163
2.4 Sudan’daki Neo-kapitalizm:Neo-liberalizmin Ve Neo-patrimonyalizmin Şiddeti.....	167
3. SUDAN’DA MEDYANIN EKONOMİ POLİTİĞİ .....	171
3.1. Sudan Basının Tarihi Ve Gelişimi .....	173
3.2. Sudan Basının Güncel Eğilimleri Ve Etkileri.....	176
3.3. Sudan Basınının Ekonomi Politigi.....	179
3.4. İktidar Ve Şiddet Arasındaki Sudan Basını .....	184

### DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

#### ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ .....	189
----------------------------------	-----

2. EVREN VE ÖRNEKLEM .....	192
3. ÖRNEKLEM GAZETELERİ: .....	195
3.1. <i>El-İntibaha</i> Gazetesi: .....	195
3.2. <i>Es-Sudani</i> Gazetesi: .....	195
4. ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ (ESA): .....	196
4.1. Genel İlgi Ve Tanıtım .....	198
4.1.1. Teorik temelleri .....	200
4.1.2. Kavramlar ve konular: .....	201
4.1.3. İlkeler ve özellikler .....	205
4.1.4. Yaklaşımlar ve metodolojiler .....	206
4.1.5. Analitik araçlar .....	208
4.2. Fairclough'un Yaklaşımı .....	209
4.3. van Dijk'in Yaklaşımı .....	214
4.4. Fairclough Ve van Dijk Arasındaki Benzerlikler Ve Farklılıklar .....	219
4.5. ESA Ve Sembolik Şiddet .....	225
4.6. ESA Ve Kapitalist Sistemler Altında Ekonomik Krizleri .....	230
5. ÇALIŞMANIN ELEŞTİREL ANALİZ ARAÇLARI: .....	233
5.1. Söylem Yapıları .....	238
5.1.1. Tematik analizi .....	238
5.1.2. Sözcük seçimleri .....	240
5.1.3. Haber aktörlerin ve onlara ait alıntıları .....	242
5.1.4. Sentaks seçimlerin analizi .....	244
5.1.5. Metafor analizi .....	248
5.1.6. Ön varsayım ve gerektirim analizi .....	253
5.1.7. Metinlerarasılık ve söylemlerarasılık analizi .....	255
5.2. Söylem Stratejileri .....	257

**BEŞİNCİ BÖLÜM**  
**SUDAN BASININDA EKONOMİK ŞİDDET SÖYLEMİNİN ELEŞTİREL**  
**ANALİZİ 2012-2018**

<b>1. SÖYLEM YAPILARI</b> .....	260
<b>1.1. Tematik Analizi</b> .....	260
1.1.1. İki gazetenin konuları .....	265
1.1.2. Haber konularındaki aktörler .....	274
1.1.3. Haber konularındaki konum .....	276
1.1.4. Genel değerlendirme .....	278
<b>1.2. Sözcüksel Seçimler Analizi</b> .....	282
1.2.1. Kelime tercihleri .....	286
1.2.2. Aşırı kelime vurguları .....	291
1.2.3. Genel değerlendirme .....	296
<b>1.3. Haber Aktörleri Ve Onlara Ait Alıntuları</b> .....	300
1.3.1. Kaynaklar analizi .....	309
1.3.2. Yeniden bağlamsallaştırma analizi .....	313
1.3.3. Genel değerlendirme .....	318
<b>1.4. Sentaks Seçimlerin Analizi</b> .....	321
1.4.1. Zamirlerin analizi .....	324
1.4.2. Aktif ve pasif yapıların analizi .....	330
1.4.3. Modalite analizi .....	334
1.4.4. Adlaştırma dönüşüm analizi .....	340
1.4.5. Genel değerlendirme .....	347
<b>1.5. Metafor Analizi</b> .....	352
1.5.1. Genel değerlendirme .....	365
<b>1.6. Ön Varsayımlar ve Gerektirimler Analizi</b> .....	367
1.6.1. Genel değerlendirme .....	373

1.7. Söylemlerarasılık Analizi .....	374
1.7.1. Din dili kullanımı .....	377
1.7.2. Sokak dili kullanımı .....	381
2. SÖYLEM STRATEJİLERİ .....	388
2.1. Sayılar Oyunu Stratejisi .....	390
2.2. İdeolojik Kare Stratejisi .....	392
2.3. Gereklilik Stratejisi .....	395
2.4. Sorumluluktan Kaçma Stratejisi .....	396
2.5. Mağduru Suçlama Stratejisi .....	397
2.6. Küçümseme ve İroni Stratejisi .....	399
2.7. Yüzeysel Empati Stratejisi .....	400
2.8. Marjinalleştirme Stratejisi .....	403
2.9. Demokratikleşme Stratejisi .....	405
2.10. Metalaştırma Stratejisi .....	407
2.11. Genel Değerlendirme .....	409
SONUÇ .....	411
KAYNAKÇA	
ÖZGEÇMİŞ	

## TABLolar DİZİNİ

### Sayfa

<b>Tablo 4. 1.</b> Gazetelere göre haber sayısı .....	196
<b>Tablo 4. 2.</b> Söylem ve yapısal etkiler üzerindeki kısıtlamalar .....	211
<b>Tablo 4. 3.</b> Fairclough'un ve van Dijk'in analitik araçlar arasındaki fark.....	224
<b>Tablo 4. 4.</b> Kullanılacak eleştirel analiz modeli.....	236
<b>Tablo 5. 1.</b> İki gazetede haber konuları .....	261
<b>Tablo 5. 2.</b> Her iki gazetede ele alınan en önemli 10 konu .....	264
<b>Tablo 5. 3 .</b> Haber konularındaki konum .....	277
<b>Tablo 5. 4.</b> İki gazetenin haber makro yapılarında en sık kullanılan kelimeler .....	284
<b>Tablo 5. 5.</b> İki gazete habelerinde doğrudan ve dolaylı alıntılar.....	301
<b>Tablo 5. 6.</b> İki gazetenin haberindeki iktidarla olan ilişkilerine göre aktörler .....	302
<b>Tablo 5. 7.</b> İki gazetenin haberlerindeki aktörlerin, iktidarla ilişkilerine göre alıntıları	302
<b>Tablo 5. 8.</b> İktidarın gazete haberlerinde temsili.....	304
<b>Tablo 5. 9.</b> Sivil toplumun gazete haberlerinde temsili.....	305
<b>Tablo 5. 10.</b> İki gazeteden doğrudan alıntı örnekleri .....	308
<b>Tablo 5. 11.</b> İki gazetenin kaynaklarını gösterme tarzı .....	312
<b>Tablo 5. 12.</b> Haber başlıklarında nominal ve fiil cümlelerin tekrarı .....	323
<b>Tablo 5. 13.</b> Haber başlıklarındaki fiil cümlelerinde eylem türleri .....	323
<b>Tablo 5. 14.</b> İki gazetede (Biz ve Ben) zamirlerin tekrarı.....	325
<b>Tablo 5. 15.</b> İktidar temsilcilerin gazete haberlerindeki eylem örnekleri.....	331
<b>Tablo 5. 16.</b> İktidarda temsil edilmeyenlerin gazete haberlerindeki eylem örnekleri ....	332
<b>Tablo 5. 17.</b> “İnsan olmayan aktörler” yoluyla sorumlu gizleme yöntemi .....	342
<b>Tablo 5. 18.</b> İki gazetenin metaforların kaynak ve amaç alanları .....	354
<b>Tablo 5. 19.</b> İki gazetenin haberlerinde metaforların etkileri.....	362
<b>Tablo 5. 20.</b> İki gazetenin haberlerinde yer alan ön varsayım ve gerektirim örnekleri..	369
<b>Tablo 5. 21.</b> İki gazetenin sokak ve dini kelime dağarcığının tekrarı .....	377

## ŞEKİLLER DİZİNİ

### Sayfa

Şekil 4. 1. Söylem analizinde Fairclough'un üçlü modeli .....	212
Şekil 4. 2. Söylem analizinde van Dijk'in üçlü modeli .....	215
Şekil 4. 3. Haber yapısının analizinde van Dijk'in modeli .....	219
Şekil 4. 4. Fairclough'un ve van Dijk'in üçlü modelleri arasındaki fark .....	221
Şekil 4. 5. 'kavramsal karıştırma'ya göre 'Bu cerrah bir kasaptır' metaforu analizi .....	252

## GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
<b>Resim 5. 1.</b> Bilinen muhabirin tarzı.....	310
<b>Resim 5.2 .</b> Bilinmeyen muhabirin tarzı.....	311
<b>Resim 5. 3.</b> Mevcut olmayan muhabirin tarzı .....	311

## KISITLAMALAR DİZİNİ

<b>ABD:</b>	Amerika Birleşik Devletleri.
<b>CMA:</b>	Critical Metaphor Analysis.
<b>CMT:</b>	Conceptual Metaphor Theory.
<b>ESA:</b>	Eleştirel Söylem Analizi.
<b>GSMH:</b>	Gayri Safi Millî Hasıla.
<b>IMF:</b>	International Monetary Fund.
<b>SMC:</b>	Sudanese Media Center.
<b>UCM:</b>	Uluslararası Ceza Mahkemesi.
<b>UKP:</b>	Ulusal Kongre Partisi.
<b>UN:</b>	United Nations.
<b>UNECA:</b>	United Nations Economic Commission for Africa.
<b>WHO:</b>	World Health Organisation.

## GİRİŞ

Şiddet, tarihsel bir fenomen olarak sürekli bir şekilde, insan yaşamının doğasında bir dönüm noktası olmuştur. Entelektüel seviyede ise şiddet kalıcı bir sorunu temsil eder. Ayrıca bilimsel araştırma açısından da toplumsal olayları incelerken önemli bir değişken olarak kendini göstermektedir. Ama politik ve sosyal düzeyde, şiddet dünyada çatışmaların yönetiminde, endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Uzun süren kanlı çatışmaların ardından, insanlığın uzun medeniyet yürüyüşü, halkların siyasal temsilcisi olarak yasaya dayalı devletle şiddeti yasal zeminde düzenlemeyi başardı, ama şiddet hala durmamaktadır.

Şiddet gizli ve görünür, doğrudan ve dolaylı olmak üzere zaman içinde birçok form almıştır. Fiziksel şiddetin en basit ve en içgüdüsel çeşitli tezahürleri, daha geniş ve daha derin boyutlarını aldığı sembolik şiddete dönüşmüştür. Tüm fiziksel olmayan şiddet biçimleri, ister söylem, dil ve semboller aracılığıyla ister diğer etkileyici formlarla kendini sürekli olarak yeniden üretmektedir.

Ekonomik şiddet -maddi ya da sembolik bir şekilde ağır etkisi hissedilen - baskı ve yoksulluktan muzdarip birçok toplulukların yaşamlarını etkileyen şiddetin en yaygın biçimlerinden biridir. Ekonomik şiddet sadece kadına yönelik bir şiddet değildir. Ancak tüm savunmasız grupları, marjinal grupları, ve toplumda alt sınıfları kapsayacak şekilde işler. Ekonomik şiddet kendi içinde örtülü bir şiddet türüdür. Daha ciddi, doğrulayıcı ve görünür bir şiddet olarak tanınmamasından dolayı, işlerlik ve meşruiyet kazanır. Dünya, bugün açıkça, şiddet ve karşı şiddetin çeşitli biçimlerinden çok büyük acı çekmektedir. Çağdaş toplumlar içinde -özellikle yoksul topluluklar- herhangi bir toplumsal şiddet sarmalından kurtulamamaktadır. Böyle bir durumda, Sudan, modern bir ulus devlet olarak 1956 yılında bağımsızlığını elde etmesinden bugüne kadar, şiddetten, çatışmalardan ve savaşlardan muzdarip olmuştur. Sudan toplumu şiddetten etkilenmesine rağmen şiddet sorunu ile ilgili, gerek ekonomik nedenlerine dayalı, gerekse simgesel formlarına dayalı olarak çalışmalar çok az, ya da hiç yapılmamıştır. Bu yüzden bu çalışma, Sudan toplumunda yoksulluk ve eşitsizlik koşullarını yeniden üretme rolüne sahip ekonomik şiddetin medya söyleminde nasıl temsil edildiğini araştırmayı amaçlamaktadır.

Günümüze kadar, insanlar toplumda şiddet olgusunun boyutlarını ve alanlarını anlamak ve yorumlamak için girişimlerini durdurmamıştır. Bunun nedeni şiddetin, sadece entelektüel ve kavramsal karmaşık yapısı nedeniyle değil; aynı zamanda bireylerin, ülkelerin, ve milletin günlük yaşamlarında büyüyen etkisi olmasıdır.

Şiddeti anlamak ve yorumlamak için gerekli araçların geliştirilmesi, çok büyük bir meydan okuma gerektirir. Çünkü şiddetin tüm farklı boyutlarına ve tiplerine kafa yormak gerekir. Şiddet, gerek entelektüel alanda, gerek yaşamın içinde, sorunlu ve karmaşık yapısı ile karakterizedir. Üstelik şiddet bazen açık, bazen de üstü örtük bir şekilde işler.

Bu çalışma, sembolik şiddet ve ekonomik motivasyon arasındaki ilişkiyi göstermek için, ekonomi faktörü ile sembolik boyutu birleştirerek şiddet sorununu anlamaya çalışmaktadır. Sembolik iktidara dayalı ekonomik şiddet, fiziksel ve fiziksel olmayan verileri birleştirmek için, net bir örnek oluşturur. Şiddeti böyle ele almak, ekonomik, politik ve sosyal alanlar arasındaki geniş örtüşmeyi kavramaya yardımcı olur.

Fiziksel gücün yanında, sembolik iktidar, çağdaş yaşamda büyük bir etki alanı haline gelmiştir. Sembolik iktidar, ikna etkisi, kamuoyunu yönlendirme etkisi ve seçenekleri sunma yoluyla; modern çağda kamu yaşamını şekillendirmede iletişim ve bilgiye dayalı ekonominin araçlarının etkisini artırmıştır. Özellikle güç ve iktidarın baskısı, modern sistemlerde artık fiziksel kısıtlamaları dayanılmaz hale getirmiştir. Diğer yandan, sembol, söylem ve metin etkisi yoluyla ikna elde edebilmek, sembolik zorlama araçlarının bir odak noktası haline gelmiştir. Sembolik gücün tartışılması, her zaman kontrolün; kavramları, mekanizmaları, hakimiyeti ve sembolik şiddeti açıklama açısından önem taşır. Çünkü modern devlet, sosyalleştirme aracıyla (okul, din, medya, sanat, vs.) bireylere ve gruplara karşı sembolik şiddet uygulayabilmektedir.

Sembolik iktidarın tehlikesi, görünmez olan bir güç olmasındandır. Bu yüzden sembolik şiddet, fiziksel şiddet ile aynı tehlikeyi taşır. Çünkü doğrudan fiziksel şiddetten daha gizemli, gizli ve yumuşak olma anlamında farklılık taşır. Ayrıca, sembolik şiddet ideolojik bir karaktere sahip olmasıyla da ayırt edilir. Sembolik şiddet, “sessiz ve görünmez, kurbanlarına bile algılanamaz bir şiddettir (Bourdieu, 2007, s. 50)”. Kurban ve cellat dünyanın aynı düşüncelerini birlikte paylaşırlar. Bu şiddet “dil, görüntü, işaretler ile anlamların kontrol ve hakimiyet araçlarına bağlı olan semboller, değer yargıları, duygusal, ahlaki ve kültürel uygulamalarında yansır (Bourdieu, 2007, s. 50) “. Ekonomik

şiddet, önemini ve ciddiyetini, özellikle sembolik şiddete dayalı gücünün yumuşak doğasından alır.

Halil ekonomik şiddetin modern toplumlarda, güç sahipleri tarafından uygulanmasıyla ilgili şu tespiti yapmaktadır:

“Sembolik şekli ile iktisadi şiddetin önemi ve tehlikesi, baskın gücünü ve yumuşak etkisini sembolik şiddetin tabiatından almasında ortaya çıkar. Bu da, sembolik şiddetin objektif ve sübjektif yapılarında görünür. Birincisinde, hâkim olanların gücünü muhafaza eden kanunlar, ikincisinde ise, dikte edilen kanunlar veya baskınlığı kabul eden değerlendirmeler ve söylemlerde bulunan akli bünyelerde ortaya çıkar. Somut olarak da dünya toplumlarının her alanında ortaya çıkmaktadır. Ekonomik alanı düzenleyen kanunlar, egemen sınıflara insanların kabul göreceği meşru yollarla onlardan vergiler konulması veya para tahsil etmelerine izin verir. Yargı alanında ise, kanunlar kutsal hal alır. Eğitim alanında da devlet, kendi görüşü ile örtüşen fikri açıları zorunlu kılar ve ortak ve tabii ilkeler olarak lanse eder. Kültürel alanda da devlet, dil ve kültür alanını tek yapmaya çalışır ve hakim olan kültürü milli kültür diye gösterir (Halil, 2010, s. 268) “.

Etki araçlarının paylaşımındaki ekonomik şiddet ile maddi ekonomik güç ve sembolik güç, zayıf gruplar üzerinde çok etkili bir baskı oluşturmaktadır. Özellikle sembolik güç;

“Sözlü ifadeleri kullanarak, ifade ve ikna, dünya hakkında bir görüşü yerleştirme veya değiştirme yeteneğidir. Böylece dünyada etki gücünü değiştirme ve sonuçta dünyayı bizzat değiştirmektir. Sanki büyüleyici bir güç, kitleleri bir araya getirme yeteneği sayesinde ekonomik ve tabii gücün sağlayamadığını sağlayabilen bir güçtür (Bourdieu, 2007, s. 50)”

Sembolik güç, zenginlik ve yeniden dağıtım üzerindeki kontrolünü devam ettirmesi için ekonomik şiddeti bir araç olarak kullanır. Sembolik gücün bu özelliğini Bourdieu şöyle açıklamaktadır:

“Hâkimiyeti, ekonomik sermayeye dayalı gruplar; hâkimiyetlerinin meşruiyetini dayatmayı amaçlamaktadır. Bu dayatmayı, ya gücün sembolik üretimi ya da muhafazakâr ideolojiyi savunanların aracılığı ile yapmaktadır. Bu savunucular; yaptıkları savunmanın dışında hâkim grupların çıkarına hizmet etmezler. Ancak onlar, sürekli olarak sosyal dünyayı sınırlama gücünü, kendilerine hizmet eden bir güç haline getirme tehdidinde bulunurlar. Ne var ki zamanın mahkum olan din adamları, aydınlar ve sanatçılar; sermayelerini kendilerini sosyal hiyerarşinin ilkelerine göre üst sıralarda tutmak için kullanırlar (Bourdieu, 2007, s. 51)”.

Sembolik iktidar ile ekonomik şiddetin bağlantısı, bireylerin ve grupların mevcudu ve geleceği hakim amacıyla kullanılan güç mekanizmalarını doğrudan belirlemeye yol açmıştır. Bu nedenle ekonomik şiddetin, sembolik mekanizmaları kullanmaya sürekli bir

ihtiyacı vardır. Bu mekanizmalar; ideolojik araçlar, dil ve söylem yoluyla şiddeti dayatmaya yardımcı olur. Bourdieu'ya göre, medyada uzmanlar tarafından üretilen 'ideolojik sistemler', ideolojik projenin üretimi üzerinde tekel olabilmek için, kontrol araçları olarak dünyaya yapılar halinde düzenlenen bir biçim verir. 'İdeolojik sistemler', genel ideolojik üretim ve toplumsal sınıflar arasındaki birlik ile umursanmayan görüntülerin, sosyal sınıfların alanının yapısını yeniden üretir (Bourdieu, 2004, s.51).

Toplumdaki marjinal grupların, savunmasız grupların iş gücü üzerindeki ekonomik şiddeti, semboller şekillendirir. Yalnız şiddetin bu sembolik şeklinde; semboller, simgeler kullanma ve anlamların arkasına saklanma gibi muazzam bir yetenek yer alır. Kadınlara, çocuklara ve marjinal gruplara karşı bilinç içinde ve saldırgan bir şekilde, gizli ve kasıtlı müdahalenin muazzam yeteneği vardır. Bu şiddet, marjinal sosyal gruplara karşı, işaretlerden ve negatif sembollerden akan tema şeklinde yansıtılır. Bu işaretler, marjinal insanları sembolik suçlama kafesinde tutuklanan negatif yük ile, anlamları net bir şekilde ortaya koymadan insanları kuşatır (Watfa, 2013, s.120).

Sudan örneğine bakıldığında sembolik şiddetin komplike hale geldiğini ve meşruiyetinin arttığını söylemek mümkün. Sudan Cumhuriyeti çok çeşitli etnik, sosyal gruplardan, dinlerden ve farklı katmanlardan oluşmaktadır. Bu çok katmanlılık, 2011 yılında Güney Sudan'ın ayrılması, Batı Sudan'daki iç savaş gibi olayların ardından olduğu gibi; özellikle ekonomik ve politik değişikliklerden kaynaklanan geçiş dönemlerinde, sembolik şiddet görüntülerinin bir ırk, din ve mezhebe yönlendirilmesine neden olmaktadır. Bu durumda, çoğunluğun hakimiyeti sebebiyle, marjinal azınlıklar baskı ve dışlanmaya maruz kalır. Çoğunluğun hâkimiyeti, bu baskıya maruz kalan kimliğin bileşenlerini kurmak için, onu kendi etrafında kapatır. "Azınlık, çoğunluk tarafından uygulanan daha sembolik şiddetle karşılaştığında kendi fikirlerini pekiştirmek amacıyla, kendi üyelerinin üzerine daha yoğun bir sembolik şiddetin görüntülerini uygular (Watfa, 2013, s.120)".

1989 yılından bu yana Sudan'ı karakterize eden, askeri darbeye iktidara gelen otoriter politik sistemde, ekonominin kötüye gitmesi ve politik istikrarsızlık genel bir sorun haline gelmiştir. Ancak, 2011 yılında Güney Sudan'ın ayrılması, siyasi istikrarsızlık yolunda kritik bir gelişmeyi temsil etmektedir. Bu ayrılma sonrasında ekonomik çöküş bir gerçeklik haline gelince o zamanda rejim zaten uyguladığı ekonomik

şiddet kullanımını genişletmeye başlamıştır. Siyasi muhalefetin ekonomik bağımsızlığını bastırmak amacıyla, rejim ekonomik şiddeti eskiden beri kullanmıştır.

Devletin kamu hizmetlerinde çalışan binlerce muhalifin işten çıkarılması, bu ekonomik şiddetin en belirgin özelliklerinden biridir. Ayrılmanın yaşandığı günlerde, Sudan’da 1989 yılında gelen darbe hükümeti ekonomik şiddeti, sembolik bir şiddet olarak kullanmıştır. Bu dışlayıcı ekonomik politika, siyasi güdümlü bir ekonomik şiddet olmanın yerine, askeri rejim tarafından ‘kamu yararı politikası’ olarak adlandırılmıştır. Bu politikanın sayesinde ‘siyasi sadakat’ altında eleman istihdamı benimsenerek meslek yeterliliği göz önüne alınmamış ve bu durum devlet kamu hizmet performansının bozulması üzerinde kötü bir rol oynamıştır.

Uluslararası toplum tarafından Sudan hükümetinin kendisine karşı uygulanan ekonomik şiddet incelendiğinde rejim tarafından savunmasız gruplara karşı uygulanan ekonomik şiddet daha açık bir şekilde anlaşılabilir. Uluslararası toplum -özellikle ABD tarafından- Sudan’a 1988 yılından 2017 yılına kadar ekonomik yaptırımlar uygulamaya devam etmiştir. ‘Şiddet, şiddeti doğuruyorsa’ o zaman savunmasız gruplara karşı rejim tarafından uygulanan ekonomik şiddetle ilgili bir açıklama bulabilmektedir. Böylece, en güçlü uluslararası aktörler tarafından uygulanan ekonomik şiddetin yarattığı rejim şiddeti, şiddete tepki olarak görünmektedir.

Ekonomik şiddet sembolik sistemlere dayalı olduğu için, uygulayanlar açısından doğrudan fiziksel şiddetle kıyaslandığında bedeli daha az olur. Özellikle, eski Sudan hükümeti dış denetim baskısı altında kalmıştır ve ABD tarafından “terörizmi destekleyen devletler” kategorisine alınarak uzun zamanlar tehditlere maruz kalmıştır. Yüksek Mahkeme, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından Darfur Bölgesi’nde savaş suçu ve soykırımla suçlanan eski Sudan Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir hakkında tutuklama kararı almıştır. Bu uluslararası değişikliklerden sonra, o zamandaki Sudan hükümeti için muhaliflerine ve dezavantajlı gruplara sembolik şiddet uygulamak, fiziksel şiddetin ağır bedelinden kaçması için daha güvenli bir seçenek haline gelmiştir.

Daha önce değinildiği gibi, Sudan’da Ocak 2011’de, Güney Sudan’ın ayrılması döneminde ekonomik krizin oluşmasıyla birlikte; rejim ekonomik krizi kontrol altına almak için, ekonomik şiddeti yaygın ve kuvvetli bir şekilde genişletmiştir. Bu ekonomik şiddet; yasaları, uygulamaları ve söylemleri şekillendirmiştir. Bu nedenle, toplumda alt

sınıflar ve orta sınıflar oldukça fazla etkilenmiştir. Rejimin uyguladığı bu ekonomik şiddet, yurt içi ve yurt dışı göç oranını, özellikle orta sınıfın göç oranını çok artırmıştır. Buna ek olarak marjinal üretim ve kayıt dışı ekonomi faaliyetleri de genişlemiştir.

Bu çalışmanın öncelikli hedefi, Afrika kıtasının önemli bir ülkesi olan Sudan'ın siyasi, ekonomik ve sosyal hayat gerçekliğini ortaya koymak ve Sudan toplumunun gelişmesini ve geleceğini desteklemektir.

Çalışmanın sorunu olan ekonomik şiddet yoluyla toplum üzerindeki tahakküm ve itaat ilişkilerinin, medya söyleminde inşa edilmesi ve yeniden üretilmesi stratejilerinin ortaya çıkarılmasının; toplumun dezavantajlı geniş kesiminin, kendisine yönelmiş olan “görünmez şiddeti” fark etmesine ve bununla mücadele etmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın en büyük önemi, Sudan toplumunun yarısını temsil eden yoksul kitleyle ilgili bir çalışma olmasıdır. Dünya Bankasının son istatistiklerine göre, Sudan nüfusunun yarısının yoksulluk sınırının altında yaşadığı belirtilmiştir.<sup>1</sup> Bu nedenle çalışmanın konusu, temsil ettiği geniş yoksul kesim açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın konusunun önem kazanması, temsil ettiği geniş kitleye bağlıdır.

Bu çalışma ile Sudan toplumunun yarısını oluşturan, savunmasız ve dezavantajlı yoksul kesime yönelik ekonomik şiddetin ciddiyeti ortaya çıkar. Çünkü bir sembolik şiddet türü olarak ekonomik şiddet; yoksulluğun kabul edilmemesi ve görmezlikten gelinmesine dönük söylemsel stratejiler yoluyla, yumuşak bir güç olarak uygulanır. Böylelikle, ekonomik şiddetin sürekliliği ve yeniden üretimi, Sudan toplumunun yarısını oluşturan yoksul sınıfların kendi elleriyle gerçekleşir.

Bu çalışma, Sudan'daki ekonomik şiddet söyleminin analizi için bir giriş temsil ettiği için önem taşır. Yine çalışma, “adaletsizlik” ve “sosyal dışlanma” olgularının bilimsel açıdan incelenmesi sebebiyle bir giriş niteliği taşır. Bu olguların, söylemler yoluyla- ekonomik şiddetin inşa edilmesi ve yeniden üretilmesi dolayısıyla hayata geçirilmesi; resmi sembolik düzenin yöntemini belirlemek ve buna karşı mücadele stratejisi oluşturabilmek açısından önem taşır.

---

1 <https://data.worldbank.org/country/sudan> (Erişim tarihi: 12.06.2018).

Çalışmanın konusu, politik iktidar ve ekonomik iktidarı bir araya getiren medya söylemlerinin; rejimin gücünü korumak ve yoksul kesimlerin iktidarı paylaşmasını engelleme stratejilerinin nasıl işlediğini ortaya koyacağı için önemlidir. Bu konuyu araştırmak, yaklaşık otuz yıldır Sudan’da rejimin ömrünün uzamasına katkıda bulunan araçları bilmek açısından önemlidir.

Ayrıca bu çalışma, toplumsal güç paylaşımının dengeli ve adaletli bir ilişki olmasını savunmaktadır. Çalışma bu ilişkinin siyasi, ekonomik ve toplumsal bir faktör olduğunun altını çizerken toplumda maddi üretiminin eşit şekilde dağıtılmamasını meşrulaştırmaya yarayan ve bir sembolik şiddet türü olan ekonomik şiddetin, “gücün kötüye kullanımı” olduğu eleştirisini yaptığı için önemlidir. Ek olarak bu çalışma, Sudan basınının içinde bulunduğu durumun ortaya konması ve bu duruma çözüm aranması açısından da önemlidir.

Yukarıda sıralanan önem vurguları doğrultusunda, bu çalışma konusunun tercih edilme nedenlerini şöyle tanımlayabilir: İlk olarak eleştirel söylem analizi yaklaşımı ile diğer sosyal bilim alanlarında edinilen bilgilerle söylem analizini tamamlanmak, sosyal gerçeklikte sembolik sistemlerin rollerini daha derinlemesine anlamak ve ekonomik şiddet olgusunun anlaşılmasına katkı sunan bir bilimsel araştırmayı Sudan sosyal bilimler literatürüne kazandırmak. Ayrıca bu çalışmanın tercih edilmesinin öncelikli objektif motivasyonu, Sudan toplumundaki geniş yoksul kesime karşı ekonomik şiddet olgusunu ele alan akademik çalışmaların azlığıdır. Sudan sosyal bilimler literatüründe, eleştirel söylem analiziyle ekonomik şiddet analizi yapan bir akademik çalışmanın bulunmaması, bu çalışma konusunun tercih edilmesi için önemli bir motivasyon oluşturmuştur.

Bu çalışmada, Sudan’ın başkenti Hartum’da, 2012-2018 yılları arasında yayınlanan gazeteler *El-İntibaha* ve *Es-Sudani*’nin birinci ve devamı olan üçüncü sayfaları analiz için seçilip; “eleştirel söylem analizi” yaklaşımı yöntem olarak kullanılarak ekonomik şiddet söyleminin kodlanması ve söylemsel stratejileri analiz edilecektir. Bu dönem, düzenlenen referandumla Güney Sudan’ın, Sudan’dan ayrılması sonrası ve ekonomik krizin ağırlaştığı dönemdir. Dolayısıyla bu çalışmada hedeflenen analiz, 2012-2018 ekonomik kriz dönemiyle sınırlıdır.

Tez çalışması ikisi kuramsal, biri hem tarihsel bağlamı hem de sosyal analiz, biri yöntemsel model ve biri söylemsel analiz olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Ekonomik Şiddet ve Söylem başlığı altında, tezin genelinde kullanılan temel kavramlar olarak ekonomik şiddet biçimleri, boyutları ve etkileri ile siyasi iktidarın, iktidarı ve zenginliği kontrol etmesi ve yeniden üretim amacıyla, ekonomik şiddet kullanımı ve sembolik sermaye kavramları ele almaktadır. Bu bölümde önce şiddet kavramı ve desenleri incelenecektir. Ekonomik şiddetin tanımı, ekonomik şiddet ile marjinalleştirme ve sosyal dışlanma kavramlarının ilişkisi ve fiziksel olmayan şiddetin biçimlerine odaklanılacaktır. Yine bu bölümde, söylem ve iktidar arasındaki ilişki, ekonomik şiddet ile siyasi söylem ilişkisi ve sembolik şiddet yoluyla hâkimiyetin mekanizmaları üretmesi açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde ise Modern Devlette Şiddet ve İktidar başlığı altında modern devlet ve iktidar kavramları açıklanarak sermaye, şiddet ve iktidar ilişkileri ele almaktadır. Ayrıca bu bölümde neoliberalizm ve kapitalist devlette şiddet ve medya iktidarı, şiddet ve sembolik sermaye etkileşimi üzerinde durulmaktadır. Sudan’da Devletin Doğası: Şiddet, İktidar ve Ekonomi Politik başlığı altında üçüncü bölüm Sudan’a dair tarihsel ve bağlamsal bilgileri ele almaktadır.

Çalışmanın dönemindeki otoriter rejim ve neoliberalizm kavramları aracılığıyla mevcut sistemin doğasına odaklanılarak Sudan’da siyasi ve ekonomik sistem, tarihsel ve çağdaş boyutlarıyla ortaya konulacaktır. Bu tarihsel ve güncel perspektifte esas vurgu noktası, Sudan’da kapitalizmin gelişimi ve güncel otoriter işleyişidir. Yine bu bölümde Sudan mediasının ekonomi politiği vurgulanacak diğer bir başlıktır. Dördüncü bölümde ise çalışmada araştırmanın modeli olarak benimsenen eleştirel söylem analizi yaklaşımlarına yer verilerek metodolojiden bahsedilecektir. Tez çalışmasının beşinci ve son bölümü ise çalışmanın araştırma bölümünü oluşturmaktadır.

Tezin genel amacına göre, basın söylemlerinin, özellikle haber söylemlerinin toplumdaki iktidar ilişkileri ve eşitsizliğin üretimi ve yeniden üretimi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde çalışma, Sudan basınında haber söylemlerinin ekonomik şiddeti nasıl oluşturduğunu test etmek için söylemsel bir alan olarak ele alınmaktadır. Çalışma, eleştirel söylem analizine dayalı nitel bir araştırma yöntemine dayanmaktadır. Araştırmada kullanılan nitel yöntemin yanı sıra analizde ‘nicel veri’ de kullanılacaktır.

Ortaya konan problem bağlamında ve bu amaçla incelenen literatür doğrultusunda, eleştirel söylem analizi (ESA) yöntemi uygulayarak şu temel soruya cevap aranmaktadır:

“Sudan’daki medyanın söylem alanı aracılığıyla ekonomik şiddetin üretimi ve yeniden üretimi nasıl gerçekleştirilmektedir?” Bu soruyu cevaplamak için, araştırma iki soruyu ortaya atar:

1.Sudan basınının haber söylemlerinde ekonomik şiddet nasıl kodlanılıp temsil edilmektedir?

2. Ekonomik şiddetin üretilmesi ve yeniden üretilmesi sürecinin söylem alanı aracılığıyla yürütüldüğü Sudan basınında kullanılan söylemsel stratejiler nelerdir?

## BİRİNCİ BÖLÜM

### EKONOMİK ŞİDDET VE SÖYLEM

Çalışmanın esas konusu olan ekonomik şiddet, şiddet alakalarının ortaya çıkmasındaki aşama ele alınarak yazının içinde belirtilmiştir. Fiziksel ve sembolik olarak iktidarın oluşmasında medya ve siyasi söylemin esasında çözümleme yapılmaktadır. Bunun için bu tezin esas konusu, uzun süreli şiddet ve gizli etkili fiziksel olmayan birçok şiddet çeşidi gibi gizli şiddete odaklanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde iktidarda esas olan şiddetin ve söylemin doğasını tanıtmaya yer verilmiştir. Çünkü “şiddet ve söylem iktidarın oluşmasında rol oynayan iki araçtır (Castells, 2009, s.11)” ve bu iki aracı daha iyi anlayabilmek ve bunlardan uzaklaşabilmek için öncelikle şiddet olgusu üzerinde durmamız zorunludur. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde, fiziksel/somut/görünür ve maddi olmayan/sembolik/görünmez şiddete bölünmüş şiddet kavramları temel bölümleri üzerinde durulacaktır. Böylelikle araştırmanın konusu olan “ekonomik şiddet söylemi” kavramının tanımlanması ve analiz edilmesi için bir temel oluşturulacaktır.

#### 1.ŞİDDET OLGUSU

Şiddet özelliğini olgu olarak kazanmaktadır. Başlangıçta ve her şeyden önce anlaşılması zor olan durumların ortaya çıkmasında görülür. Şiddet haddini toplum olgusu olarak aşar. Bu da temel olarak insani ve yaratılış olgusudur. Daima sınırlayan ve zorlaştırmaya çalışan olgudur. Dağılması ve devam etmesi özelliğiyle şiddet olgusunun etkisi kuvvetlidir. Bu olgu durgunluğunu, sükûnetini korumakla birlikte diğer bütün bununla alakalı olguların yok edilmesini sağlar. Bunun için şiddet olgusunu tarihi bir olay olarak algılayabilir. Şiddet olgusu hem tarih boyunca var olmuş hem de çağdaş dönemde var olmaya devam etmektedir. Gelecekte de devam edeceği düşünülmektedir.

Şiddet bir tarihi olgu olduğu gibi bir yer olgusu olarak da düşünülebilir. Bu olgu çok karmaşık olmasından dolayı evrensel veya insani olgu olarak dünyada belirli bir yeri yoktur. Bununla birlikte diyebilir ki şiddet olgusu insan davranışı olarak da dünyada yoğun bir şekilde görülmektedir. Sadece savaş alanlarında değil çekişmenin olduğu her

yerde görülmektedir. “Tarihteki bütün savaşlar mal, mülk ve yer elde edebilmek için yapılmıştır (Wilson,1990, s.12)”

Şiddetle ilgili olarak söylediklerimize ilaveten hiç şüphe yok ki şiddet büyük bir sorundur. İnsanlar hala şiddetten kurtulabilmek için şiddeti uzaklaştırma ve onu iyi anlayabilme adına mücadele vermişlerdir. Vittorio Bufacchi’nin dediği gibi “21. yüzyıla girdik fakat insanlar hala iki ana sorun ile yüzleşiyorlar. Toplumda daim olan zulüm ve dünyanın her yerinde şiddeti artıran topluluk (Bufacchi,2007, s. 1)”.

Bu nedenle, bilim adamları ve düşünürler, belirli şiddet kavramları ve nasıl çalıştıkları ya da olumsuz etkilerinin nasıl kısıtlanabileceği konusunda fikir birliğine varmasına rağmen şiddet konusu hala yeni ve araştırmaya açık bir alandır.

Bu bölümde şiddetle ilgili yeni fikirlerden bahsedeyecektir. Şiddetle ilgili olarak çağdaş fikirler Harvard Üniversitesi Psikoloji Bölümünden Amerikalı Steven Arthur Pinker’in yazılarında da görülür. Pinker 1954 yılında doğmuş ve iki kitap yazmıştır. Birincisini 2011’de, ikincisini 2018 yılında yayımlamıştır. Diğeri, Humboldt Üniversitesinden tarihçi Alman Jörg Baberowski’dir. 1961 yılı Mart ayında doğmuş bir isimdir. Orta ve Doğu, Avrupa tarihi, Stalin yönetimindeki şiddetle ilgili uzmanlaşmış ve tecrübeli tarihçiler arasına girmiştir. Stalin yönetimini özel bir yöntemle öğrenmiş ve ders görmüştür. Aynı zamanda Humboldt Üniversitesi Felsefe ve Tarih Enstitüsünde müdürlük yapmıştır.

### **1.1.Steven Pinker (1954-): Şiddet Azalan Bir Fenomendir**

Steven Pinker birçok bilginin görüşlerine ters olarak dünyada rahatsızlık veren şiddetin artması devam edeceğine inanmamıştır. Pinker şiddetin dünyada azalacağını inanan düşünürlerden biridir. Pinker bu düşüncesini 2011 yılında *Doğamızın Melek Olan Tarafı* adlı kitabında belirtir. Bütün kötü beklentilerin aksine Pinker şiddetin toplumda cezalanacağını bu kitapta yazar. “*Bu Günü Aydınlatma*” olarak 2018 yılında yazdığı ve hayat şartlarının daha güzel olabilmesi için geçmiş fikirlerine ek olarak yazılarına devam eder. Pinker yazılarını tarihsel istatistiklere dayandırarak şiddet olgusunun azalacağını yazar. Dünyada şiddet ortalamasının azaldığını söyleyen tek bilgin Pinker değildir. Bunun gibi John Mueller, 2009 yılında yılda en az 1000’den fazla ölüme sebep olan savaşların

sayısının, 1991 yılından 2007 yılına kadar yirmi altı savaştan beş savaşa kadar azaldığını belirtmiştir (Mueller,2009, s. 297-321).

Pinker'den önce Hitchcock ve Simon da şiddeti ölçmek için istatistik ve tahlil yöntemlerini kullanmışlardır. 20. yüzyılın başlarında şiddetin azalmasına yönelik İngiltere'de iki yüz bin adli işlem kaydedilmiştir. Buna örnek olarak 18. yüzyılda 'kan' ve 'bıçak' kelimesi hırsızlık olaylarında insanlar için normal iken 20. yüzyılın başlarında ise sadece cinayet mahkemelerinde görülmeye başlanmıştır (Hitchcock vd, 20014,s.111). Fakat Pinker'in araştırmaları şiddetle alakalı en çok dikkat çeken ve konuları kapsamlı ve disiplinler arası bir çalışmadır. Akademik çalışmalardan istifade etmiş ve uzmanlar için bir kaynak olmuştur.

Pinker, şiddete yönelen ve men etmeye çalışan bazı dürtülerin olduğunu söylemiştir. Pinker şiddete yönelen dürtüleri beşe ayırmıştır (Pinker,2011, s.394): "Kötü niyet, egemenlik, intikam hissi, sadistlik ve ideoloji". Şiddeti men eden dürtüleri ise dörde ayırmıştır: "Duygusallık, nefesine hakim olma, ahlak hissi ve akıl (Pinker,2011, s.440) ".

Fakat Pinker sadece bu iyi ve kötü huylu dürtüler arasındaki çekişme ile dünyadaki şiddetin sınırlanacağını savunmamıştır. Bununla birlikte tarih boyunca şiddetin azalacağına destek veren dış çalışmaları ve görüşleri vardır (Pinker,2011, s.516-522):

- Şiddet kullanmayı yasa altına alan yeni bir devlet,
- Devletlerin birbirine güvenmesi ve ticaret alanında gelişmesi,
- Kadın haklarına destek vermek ve feminizm,
- Eğitimin ve iletişimin artması,
- Akıl ve mantığa güvenin artması.

Tarihi açıklamalar ve çözümlenmelere şiddet konusuyla yakınlığına dayanan Pinker'e göre, şiddet olgusunun kısıtlanması aşağıdaki altı yön ve dönüşten geçer (Pinker,2011, s.233):

Birinci yön: Ateşkes. Şiddet, toplumların ve hükümetlerin gelişmesiyle azalmıştır.

İkinci yön: Medeniyet. Orta Çağ'dan 20. yüzyıla doğru ticaretin ve çağların değişmesiyle şiddetin azaldığı görülmüştür.

Üçüncü yön: İnsanların ayaklanması. İnsanların şiddetten uzaklaştığı görülmüştür (işkence ve kölelik gibi...).

Dördüncü yön: Uzun süreli barış. Büyük devletler arasındaki savaşın durmasıyla İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra vefat edenlerin sayısında büyük azalma yaşandı.

Beşinci yön: Yeni barış. Soğuk Savaş'ın sonundan bu yana farklı gruplar arasındaki çekişmeleri kısıtlamak gibi...

Altıncı yön: İnsan hakların devrimleri. İnsan haklarının yayılması ve çocuklar, kadınlar, azınlıklar ve diğer dezavantajlı topluluklara karşı şiddetin azaldığı dönemdir.

Pinker'in, şiddet olgusunun azaldığıyla ilgili araştırmalarının birçoğu eleştirilmiştir ve bu eleştirilerin hedefi genellikle Pinker'in tarihe dair açıklamalarıdır. Örnek olarak geçmişten günümüze şiddetin daha çok olduğunu söylemektedir (Gray,2015). En çok eleştiri alan fikirlerinden biri ise 'Uzun süre barış' fikridir (Herman ve Peterson, 2012; Cirillo ve Taleb, 2016).

Cirillo ve Taleb'in dediği gibi uzun süre barış iddiadan başka bir şey değil ve zamanla şiddeti azaltma gibi bir etkisi yoktur. İlmî görüşlerde istatistik delili olmayan açıklamaları kullanmak zorunda değiliz (Cirillo ve Taleb, 2016, s.5).

Savaş alanlarında ölümlerin azaldığı ve azalmaya devam ettiği doğrudur. Güvenin olması şartı ile bu açıdan bakılabilir. Amabaşka bir yöne bakıldığı zaman uzun süre barış daimi bir çekişme şartı gibi vasıflandırılır (Gray, 2015).

Pinker'in şiddetin sona ermesi üzerine bina ettiği kuvvetli noktalardan bir tanesi eski savaşlardaki ölüm sayılarına dikkat çekmesidir. Bu da şiddetin en aza indiğini gösteren noktalardan biridir ve savaşlardaki ölüm sayısının azaldığına dikkat çekmek bir hatadır. Eğer bu ölümler azalıyor ise sebebi de korkunun dengelenmesidir. Büyük kuvvetler arasındaki savaşlar sanayi düzeyinde devam eder ve nükleer silahlar yasaklanmıştır. Pinker savaşlarda nükleer silahların kullanılması fikrine karşıdır. Çünkü bu silahlar zehirli gaz içerir ve toplu imhaya sebebiyet verir. Fakat nükleer bombalar yıkım olarak daha büyük etkiye sahip ve bunda askeri birlikler ittifak etmişler ve büyük kuvvetler arasındaki çekişmeler ve savaşları engelleyen temel etkenlerden bir tanesi de bu silahların kullanımından çekinilmesidir (Gray,2015).

Pinker'in, şiddetin azaldığı hakkındaki argümanları şiddet bölmeleri ölçüsünün hızlı ve yavaş olmasıdır. Hızlı öfkelenen kişiler ani ölümlere yol açar ama yavaş öfkelenenler de aslında ölüme sebep olur fakat yavaş öldürür. Pinker'in istatistik çözümlmelerine uygun olarak azalan savaşlarda örnek olan hızlı öfkenin yok edilmesidir. Fakat Pinker'in hakkında konuşmadığı şiddet, kişiyi çabuk öldürmeyen yavaş şiddettir. Kişiyi açıktan öldürmez ama gizli olarak uzun sürede elem çekmesine neden olur. John Arquilla'ya göre dünyanın artık güvenilir bir yer olduğunu söyleyenlere karşı geçmiş asırlardaki büyük yıkımlara bakarak güvenliğin zor elde edildiğini göreceksiniz (Arquilla,2012).

Hızlı bir şekilde öldürmeyen birçok öldürücü güç çeşidi vardır. Buna örnek olarak John Gray şöyle sorar:

“İstatistiklerde kendilerini saklayan mülteciler ortaya çıkıyor mu? Savaşlarda işkencenin kullanılması ile kendilerine akli ve bedeni zararlar verilen kurbanların diferansiyel hesabı ortaya çıkacak mı? Kısa bir hayat yaşayan küçük çocuklar tehlikeli uranyum içerisinde seslerini yükseltenler arasında yer bulacak mı? Askerlerin cinsel tecavüzlerine maruz kalan kadınların öldükleri zaman istatistik çizelgeleri onların hakkında açıklama yapacak mı? (Gray,2015)”

Steven Pinker'in tezine hem nicelik hem de nitelik açısından bakılabilir. Pinker'in araştırmalarına göz attığımız zaman kurbanlarının ve savaş şiddet olaylarının istatistik kıyaslamalara muvafık olarak haklı olduğunu söylenebilir. Ancak, belirli zamanlarda şiddet olaylarının sayısıyla alakalı olarak sorunlardan bir tanesi şiddet kullanım yolları ve şiddetin bazı çeşitlerini önemsememektir (Berger, 2007,s.174).

Pinker'in çalışmalarına almadığı bir konu ise şiddetin azaldığını kabul etsek de başka bir şekilde gelişip ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme sebebiyle sınırlar daha da genişlemektedir. Buna ilaveten Pinker delillerine destek olarak şiddet durumunun daha iyiye gittiğini göstermek amaçlı düzen ve tanımayı kullanır. “Şiddet için olan baskı insan zulmünün alçaklığını çeşitli isimler ve yöntemlerle ve insanı yenmek adına yetenekleri ortaya çıkarır (Haidari, 2015,s.10)”. Ya da farklı bir deyişle “Şiddet her tarihsel dönemde farklı şekillerde geri döner (Zweig, 1951, s.120).”

Alvin Toffler'e göre dehşete sebebiyet veren, güç kullanma yolunun başına gelen değişikliktir. Eski zamandan bugüne eğer bir köle dönmüş olsaydı emrimizde çalışan işçileri daha az dövdüğümüzü tasdik etmekte zorluk çekeceklerdi. Buna karşılık şimdi daha fazla verim alınmaktadır (Toffler,1990, s.54).

Buradan hareketle, Pinker'in çözümlenmelerini doğrudan "fiziksel şiddet" üstünden yaptığını anlayabilir. Fakat şiddetin diğer çeşitlerinin göstergesinde neler var? Eğer Pinker yeniçağda kurbanların ve savaşların azaldığından bahsediyorsa, peki bu yapılan ekonomik savaşları ve kurbanlar konusunu nereye konacak? Eğer hızlı ölümler azalmış olsa bile, şiddet sebebiyle yavaş ölümler ve ilan edilmeyen ölümler artmış durumdadır.

Bütün bunlar gizli sembolik şiddet hakkındaki tartışmalarımızın ve araştırmalarımızın alanını genişletme zorunluluğu kılır. Bu sayede yapılan araştırmalarla, göstergelerle, kıyaslamalarla bilimselliğe daha da yaklaşmış olunur. Bu unsurlar tamamlanırsa, çağdaş dünyamızda şiddetin azaldığını söyleyecek kadar güvenle yargılayabilir.

Bunun için yaptığım bu araştırma toplumumuzda gizli/sembolik şiddetin oluşumunun anlaşılabilmesi ve analiz edilebilmesi için bir önyazı niteliğinde olmuştur.

## **1.2.Jörg Baberowski (1961-): Şiddet Köklü Bir Fenomendir**

Pinker'in (2011, 2018) görüşünün tam aksine Baberowski, *Räume der Gewalt* adlı kitabında şiddet olgusunun azalacağını değil zaman geçerek kötüleşerek artacağını söyler. Pinker psikolojiyi, tarihi verileri ve uzmanlıkların ortak kararını; Baberowski ise tarih, antropoloji ve felsefeyi kullanmıştır. Araştırmasında şiddete uğramış insanlara, yani tarihi istatistikler yerine tarihi tecrübelerine başvurmuştur.

Baberowski kendilerine şiddet uygulananların tecrübelerinin dinlenilmesinin önemini vurgulayarak şiddete maruz kalan mağdurların bizatihi anlatımlarını dinlemiştir. Şiddetteki zannedilen gerileme yalnızca konu olarak söz konusudur ve bu da yapılan sayımların sonucunda meydana gelmiştir.

Baberowsk'nin sözüne göre "Eğer acı çeken olmazsa şiddet asla olmayacaktır." (Baberowski, 2015, s.35). Bunun şahsi olarak tecrübe edilmeden tarihi verilerle kıyası zordur. Baberowski, insanın yara almadan şiddetin etkisini anlayamadığını söyler. Çünkü bu olayın acı çekmeye, gözyaşına hatta ölümlere yol açtığını söyler (Baberowski, 2015, s.35) .Baberowskiye göre şiddet olgusu hiçbir zaman ortadan kalkmamıştır. Üstelik 20.yüzyılınsonuna doğru yıkımını artırarak devam etmiştir. Geçmişten günümüze hiç bu

kadar ölümler, işkenceler, ülkeden kovmalar yaşanmamıştır ve şiddetin yöntemleri hiç bu kadar kullanılmamıştır.

Baberowski ve Thomas Hobbes'ın şiddet inancındaki fikirleri aynıdır. Baberowski şiddet deneyiminin geçmişten bu yana kullanıldığını ve şiddet taşıdığını antropoloji ile ispat eder. Aynı şekilde insanlara şiddet uygulandığını da geçmişten günümüze olan tecrübelerle açıklar. Şiddetin şiddeti doğurduğunu söyler.

Baberowski'ye göre cezalara itaat etmeyen insanlar bu şiddeti normal görürler ve çeşitli nedenlerle insanlar şiddeti uygular. İnsanlar şiddeti sadece sadizm ve kötülük için değil hükümet yönetimine uyma ve emirleri yerine getirme adına da uygulamaktadır. Bütün bunlar “modernleşme” şiddetin derecesini yavaşça zaltacağını iddia etmişti, ama son zamanlardaki aşırı ve acımasız eylemlerin gösterdiği gibi, güçlü bir şekilde devam ettiğini savunmaktadır (Baberowski, 2015, s.40).

Baberowski'nin açıkladığı gibi, şiddetin yaşandığı yerler ve dönemlerde şiddet aynı miktarda değildir: Şiddetin ortaya çıkmasını engelleyen ve vahşeti önleyen bir sosyal ve politik sistem potansiyeli vardır. Ancak, şiddet alışkanlığına kaymadan önce mutlak bir güvenlik yoktur çünkü güvenlik sistemleri şiddete ters düşebilir. Nitekim, 17. yüzyılda düşünürü Thomas Hobbes devlet terörizm olasılığını gizledi ve bu terörizm artık yüzyılın bir özelliği haline gelmiştir, der (Hausteiner, 2016). Karen Armstrong'a göre sorun, insan doğamızın kalbinde ve nüfusun en az %90'ını alma konusundaki başlangıcından bu yana kabul edilen devletin niteliğinde yatar. Ashoka'nın keşfettiği gibi, devletin yöneticisi saldırganlığa karşı düşman olsa bile, devletin ordusunu feshetmez (Armstrong, 2014.s.209).

Bütün bu çelişkilerde, sistemli şiddet ve sistemsiz şiddet arasında Baberowski'nin gerçek noktası yansımalarında yatmaktadır. Şiddet her zaman bir olasılık olarak var olduğu için, onu içeren araçlara, yani sistemin kendisine de saldırabilir. “Modern devlet şiddetin tekelciliği şiddet olasılığını ve Sisteme, yasaya bağımlı olan suçlular tarafından kötüye kullanma potansiyeli ile birleştirir (Seibet, 2015)”. Baberowski'ye göre şiddet bir hastalık gibidir başkalarına bulaşır. Dahası şiddet dairesine girenler şiddete bulaşır (akt. Seibt, 2015). Eğer fikirleri sonuçlara ulaşırsa bu çalışmalarını kötümserliğe gider. Fakat Gray'ın dediği gibi “İnsan motiflerinin doğal olarak iyi huylu, barışçı veya makul olduğunu varsayan güvenilir bir politik yaklaşım var mı?” (Gray, 2007,198).

Keane (2004) şiddetle ilgili bu kötü yönelimlere karşı çıkar. Ani öfkelere karşı dikkatli olunmasını gerektiğini ve şiddetin doğal bir şey olduğunu söyleyenlere karşılık, geçici olduğunu ve demokrasiye ters olduğunu söyler. Keane şiddetin doğal özelliğini kaldırmada demokratik bir benzerlik olduğuna inanır. Aynı şekilde toplum hayatında da siyaseti kaldırma kabiliyetinin olduğunu söyler. Demokrasinin taşıdığı bu güçle (Keane, 2004.s.8) birbirlerine ters savaşların engelleneceğine deliller getirir.

Fakat Babruvski'nin tezinin özelliği -Pinker'in (2011, 2018) yönün aksine- modern şiddetin yerleştiği yeni yerlere olan ilgisidir. Baberowski, geniş bir yelpazedeki modern toplumlarda güçlü ve gizli şiddet olarak yapısal şiddet üzerine tam bir bölüm yazmıştır. Bu bakış açısı, şiddeti, aynı anda birçok yönden karmaşık ve genişleyen bir fenomen haline getirmektedir.

Baberowski şiddetin suçsuz nasıl hayal edildiğini soruşturarak Norveçli akademisyen Johan Galtung'un fikirlerine başvurur. Galtung yönetimdeki şiddetten bahseder. Tüketimden sonra insanlar ödüllendirilir ve rüşvet verilir. Eğitime ulaşma ve tıbbi bakımlar ülkenin her yerinde adaletle dağıtılmış değildir. Sıkıntıya ve açlığa sebep olan imkânlar adaletli değil ve kurbanların ve suçluların bilinmesi gerekmemektedir. Şiddet insan dramında bir bölüm değildir, yapıların oluşturduğu bir güçtür'(akt. Baberowski, 2015, s.160)

Sosyolog Markus şiddetin acıya sebebiyet verecek baskıcı bir şey olmaması gerektiğini destekler. Etkisi sadece hiçbir sisteme tabi olmayan cahil insanlarda görülebilir. Kişinin en kötü faydalanması ise kişi olarak görülmemesidir. Bunun için sadece kazananlar ve kaybedenler arasında değil; kazananlar, kaybedenler ve uzaklaşanlar arasındadır (Baberowki,2015, s.163).

Baberowski'nin yaptığı tez (*Şiddet Yerleri*) adlı kitabında şiddetin aldığı biçimlere değinmektedir. Doğrudan maddi olan savaşlar, kanlı çekişmeler dahil, verdiği örnekler, dolaylı olarak şahsi şiddetin terk edilmesidir. Çalışması bunun yolunu göstermeye ve şiddeti anlayabilmeye hizmet eder. Fakat genel olarak çok karanlık ve çok tehlikeli antropolojisi olan bir tezdır. Çünkü Baberowski, modern sistemleri kırılğan olarak, ve dünyadaki barış geçici olarak tanımladığında; ya da yasak, serbest, zorunlu şiddetin bütün kültürlerde karar verildiğinde ve bazı bölgelerde şiddet olarak tanımlanan şeylerin, bazı başka ülkelerde bedene dokunmak olarak tanımlandığının altını çizer. 'Ayaklanma

kanunu' ile bazı toplumlarda çekişmeleri, ayaklanmaları düzenlemiştir ve öldürmek artık farz hükmündedir kaçışı yoktur. Tıpkı savaşlarda şiddetin emredildiği gibidir (Baberoeski,2015,s.178)'. Bu ifadeler, sistematik şiddet karşısında düzensiz şiddetin meşrulaştırılmasını sağlar gibi görünmektedir.

## 2.ŞİDDET KAVRAMI

Çalışmamızın esas konusu açık ve spesifik bir şiddet kavramına ulaşmak değildir. Çünkü buna ulaşmak, günümüze kadar tam olarak başarılması hala zor olan ve araştırma, tartışma ve farklılık kapılarını açan bir görevdir. Hala bununla ilgili araştırmalar soruşturmalar devam etmektedir. Bu çalışmada, çağdaş dünyamızdaki şiddetin kapsamlı, genişlemiş ve gelişen karakterine odaklanılacaktır. Şiddetin doğru ve gerçek bir şekilde tanımına ulaşmak için bu özellikleri kullanmamız gerekir.

Şiddetin öyküsü, neyi içerdiğini değil, neyi hariç tuttuğuna göre marjinalleşme açısından incelenmelidir. Başka bir deyişle “şiddet hikayesini anlatırken söylenmeyen bilgiler için çalışma yapılması gerekir. Şiddet söyleminde olmayan nedir? (Whitmer, 1997, s.7)”.

McAfee Brown, kişiler arasında kişiden doğan şiddetten zulümle sonuçlanan şiddet hususunda fikirde değişiklik yapılmasını tavsiye eder. Bu değişiklik ise toplumdaki karmakarışıklığın açılmasını ve kötü huyların tedavi edilmesini ifade eder (akt.Whitmer, 1997, s.10). Şiddet algısındaki bu değişim, şiddet olgusunu anlamak için yeni ufuklar açacaktır. İnsanlık tarihinde her an durmadan, hayatımızdaki şiddeti karakterize eden sürekliliğin sırrını öğrenmeye de yardımcı olur.

Şiddetin tarihi ve coğrafyası sınırlanmadığı sürece anlamı da tam bir şekilde sınırlanamaz. Şiddet coğrafyada belirli yerlere mahsus değildir. Her bölgede rastlanabilir. Şiddetin tek ulaşmadığı yer filozofların hayalinde inşa ettikleri şehirlerdir. “Değerli şehirleri ise olgun akıllar yönetebilir. Siyaset orada hükmeder ve güçlüdür. İnsanı üst mertebeye çıkarır (Haideri, 2015, s.51)”.

Şiddet, belirli eylemlerin bir özelliği değildir; eylemler ve bağlamlarına, çalışmasına ve tembelliğine, hareketine ve hareketsizliğine göre dağılmıştır. Eylemin

akışı budur ki bazen akışına göre şiddetli veya şiddetsiz olduğunu söyler. Belki de güler yüzlülük, bir anda şiddetlenmeden daha fazla şiddet taşıyabilir (Zizek, 2008, s. 210).

Şiddet karmaşık bir olgudur. Gerek başlangıcında gerekse etkisinde ya da onu doğru yönüyle anlayabilmek için insan aklının uğraşmalarında. Bauman'ın (1995,s.139) dediği gibi "Tüm kavramsal ağlardan kaçmasını önlemek için, şiddet konusunda bir şeyler olmalı (akt. Schinkel,2010,s.3)".

Bu yüzden şiddet konusunu işleyen bazı düşünürler şiddetin (tanımsızlık durumu) olduğunu söylemişler. Bunun için şiddetin ilgili olduğu yöne doğru standardizasyon etmeye çalıştılar. Sebebi ise bu karmaşıklığı çözebilmek ve farklı tanımlar öğrenebilmek (Abdurrahman, 2017,s.38).

Şiddetin bütün yönlerini öğrenebilmemiz için birçok farklı disiplinlerarası çalışmalar yapılması lazım. Böylece kişilerin şahsi olarak yaptığı çalışmalardaki eksiklikler kapanmış olacaktır. Bunun için "bu araştırmanın en dar daireden en geniş kademeye kadar ele alınması lazım. Haşiyesinden ana konusuna, biçimselden gerekliye, kişiselliğinden objektifliğine, belirlemede mevcudundan gayri mevcuduna kadar (Sari, 2011,s.27)".

Şiddet akıcı haliyle farkındalık yaratır. Bizler bu akıcı şiddeti gerek yaşantı gerekse düşünce olarak kontrol altında tutmakta zorlanmaktadır. Onun için Schinkel, şiddet tanımlarını ve anlamlarını akıcılığıyla şiddet akımına göre cereyan etmesini önerir (Schinkel,2010,s.5).

## **2.1. Şiddetin Tanımları**

Şiddetin tanımları şiddetin açık şekillerine göre ayrı ayrı tanımlanır ve ona göre de genişlemektedir. Aynı zamanda zorluk ve sınırlara göre de çizgiler çizilmektedir. Bu tanımlar ise kültürel farklılık yönüyle uzmanlık ve araştırmaların ihtisas ettiği alanlarıyla şiddetin tanımı koymaya çalışmışlar. Çünkü şiddet din ilimleri, felsefe, psikoloji, hukuk, sosyoloji, siyaset, ekonomi ve bunun gibi uzmanlık alanlara ilgi göstermesiyle elde etmiştir.

Dili bir sosyal pratik biçimi olarak ele alırsak, "şiddet" kelimesinin dilsel anlamlarının toplumun oluşumuna katkıda bulunduğunu görülebilir. Ayrıca, süregelen karşılıklı bir süreç olan şiddetin dilsel anlamlarının oluşumuna toplumun kendisi de

katkıda bulunmaktadır. Dil fenomenleri, öncelikle sosyal fenomenlerdir. Çünkü sosyal olarak belirlenir ve sosyal etkilerle sonuçlanır. Aynı şekilde, sosyal fenomenler de dilsel fenomenlerdir. Bunu, sosyal bağlamda gerçekleşen dilsel etkinliğin yalnızca sosyal pratiklerin bir yansıması veya ifadesi olmadığı, daha ziyade bu pratiklerin bir parçası olduğu anlamına gelir (Fairclough, 2001, s. 48).

Sosyal fenomen olarak şiddet ve dil pratiği arasındaki bu etkileşim, şiddetin tanımında ve manasında farklılık gösteren ve yenilenen dilsel ve sosyal ortamdan gelir. Şiddetin sosyal pratik olarak dile de etkisi vardır. Çünkü her yeni günde şiddetin terimleri çeşitleri metotları ve önerileri yenilenir.

İngilizce ve Fransızca da ‘violence’ kelimesi kuvvet/güç anlamındadır. Bu kelime de Latince ‘vis’ yani fiziki güç kelimesinden almıştır (Chesnais,1981,s.334).

Şiddetin tanımları, şiddet kelimesine işaret eden sözcükleri temel esas yapıp ona göre bina edilir. Ancak gerçekte şiddet o kadar çok yayılmış ki bir tanım onu vasıflandıramaz hale gelmiş ve sınırlandırılması zorlaşmıştır. Bunlar ise kişilerin bakış açılarına göre farklılık gösterir. Bazı araştırmacılar şiddete biyoloji yönüyle bakarlar. Bunun sebebi şiddetin, insanlığın doğal yaşantının bir parçası olmasıdır. Bazıları ise düşmanlık anlayışını yakınlılaştırdığı için psikolojik bir düşünce olarak değerlendirir. Bazı kimseler ise ‘sosyoloji’ ve ‘etnografi’ içinden gözlemlerler. Zira bu bilim dalları kültürel yaşantıya olan odaklanmayı daha da belirgin kılar.

Jamil Saliba şiddeti yumuşaklığın zıttı olarak tanımlar. Katılık, sertlik ve şiddetin benzer anlamda olduğunu söyler. “Şiddetli kimse yolunu engelleyen ve sana mani olan hamleleri yapan ve çoğaltan kişidir. Şiddetli olan bir erkek başkasıyla muamele etmez. Şiddet ise hukuki ve meşru olmayan gücü kullanmaktadır (Saliba, 1982, s. 12)”.

Andre La Lande ise şiddeti şöyle tanımlar: “Açıkça görülen bir olgu ya da şiddet dolu bir eylem ve bu meşru olmayan ya da en azından yasal olmayan gücü kullanmaktır (La Land, 1996,s.15)”. Ama Halil’e göre ise çatışma sahasında bir başkasını, bir eylem, bir kelime, bir dil, veya elle rahatsız etmek (Halil, 1984,s. 138).

Cambridge’in sosyoloji sözlüğüne göre şiddetin özü bir kişiye bedensel zarar vermek ya da başkasına eziyet etmektir. Şiddetin türleri sözlüğe göre vurmak, gasp etmek, acı çektirmek, öldürmek kelimelerini kapsar (Turner, 2006, s.652).

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation-WHO) şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır:

Kişinin kendisine, bir başkasına veya bir gruba yönelik maddi güç ile yapılan kasıtlı teşebbüslerdir. Ya da yapılan gerek tehdit gerekse kişiye karşı maddi zararlardır. Ya da bir gruba yahut bir topluma karşı yapılan yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, az gelişmişlik veya yoksunlukla sonuçlanan eylemlerdir (WHO, 2002, s.4).

Barbara Whitmer'e göre şiddet, başkalarına maddi olarak zarar veren herhangi kişisel veya kurumsal bir davranıştır (Whitmer,1997,s.7).

Bazı tanımlar şiddetin en kapsamlı tanımını yapmaya çalışır. Bütün uygulamalı ve sözlü davranışlar bir güce yahut tehditle kendine ya da başkasına zarar ve eziyet vermeyi içerir. Belli başlı hedefleri gerçekleştirmek için başka ülkelerin yok etmek. Böylece uygulamalı ve sözlü davranış olup farklı usullerde psikolojik ve manevi baskı deneyimi içerir. Öylece başka kişiler ve memleket üzerinde hedefi olanların iradesinde zarar verilmeye çalışılır (İbrahim, 1992, s.45). Taha Abdurrahman ise şiddetin tanımını üç unsura bağlar: "Zulüm, cehalet ve eziyet (Abdurrahman, 2017, s.42)".

Şiddetin bütün türlerini kapsamaması için Lanier ve Henry'nin yaptığı tanım daha kapsamlı ve daha tamamlayıcıdır. Şiddetin tanımındaki 'güç' kelimesini 'iktidar' kelimesi ile değiştirir ve yapılan zararı daha geniş bir açıyla gözlemlemektedir. Bu değişikliklerle şiddet şöyle tanımlanmaktadır: Aldığı form ne olursa olsun, bir başkasına zarar vermek için güç kullanımınıdır (Lanier ve Henry, 2009, s.37).

Randall Collins (2008) sosyal ince bir perspektif açısını benimserek, şiddeti "şiddetli tutumlar" adlı kavramıyla analiz etmektedir. Şiddetin ne demek olduğunu biliriz ki, peki şiddet durumune sürükleyen pozisyon nedir? Kol dayacağı mı yoksa kafasına darbe mi? Durum darbe etmeden veya vurulmadan önce şiddetli midir? Şiddet olayından sonra şiddetin devamı ne kadar zaman alır? Collins şiddetli tutumların doğası hakkında birçok zengin düşünce tecrübelerinin sunmuştur. Ancak şiddetin tanımı hakkında son bakış açısının bu olduğunu söylemekten çekinmiştir (akt. Schinkel, 2010, s. 6).

Genel olarak şiddet acı ve hukukların çiğnenmesi ve özgürlüğe saldırıdan hariç düşünülemez. Gerek söylemde denemek, gerek eylemde davranış sergilemek, gerekse kişi ve kuruluşlara karşı durmaktır. Bu şiddet tanımının sınırlarını hala belirlemeye çalışmak, şiddet kavramının zorluğunu açıkça göstermektedir. Çünkü şiddet kavramı çok

geniş bir kavramdır. Bu sembolik şiddet bütün modellerde ve metotlarda birlik oluşturabilir. Bireyler üzerinde yaptığı gibi yapılar üzerinde de olabilir.

Son zamanlarda şiddet konusunda iki tarz meydana çıkmıştır. Birincisi bir şeye güç eyleminin cihetiyle bakmak, ikincisi ihlal açısından değerlendirmektir.

Şiddeti kasıtlı olarak aşırı ya da yıkıcı bir güç olarak tanımlayanlar, dar bir şiddet kavramını desteklemektedir (şiddetin en alt sınırı). Şiddeti hak ihlali olarak görenler ise daha geniş bir şiddet kavramını savunmaktadır (şiddetin kapsamlı düşüncesi) (Bufacchi, 2007, s.6). İlk düşünce tarzı daha çok şiddetin aktörlerine odaklanırken ikinci düşünce tarzında olanlar şiddetin kurbanlarına, yani şiddetin yapıldığı kişilere odaklanmaktadır.

Bu çalışma şiddetin en geniş ve kapsamlı olan yönlerine daha yakındır. Çünkü bu kapsamlı bakış bu çalışmanın dayandığı ekonomik şiddetin özgüllüğüne daha yakındır. Ayrıca bu karmaşık olan şiddetin doğasının daha fazla açıklık kazanmasına yardım etmektedir. Şiddet genellikle sert yüzünü gizleyen yapısal ve sembolik yapılarda yerleşir. Çünkü bu tür bir şiddetin gizlenmesi, kurbanlarını etkileme gücünün bir kaynağıdır.

## **2.2. Şiddetin Teorik Çerçevesi**

Şiddet kavramının akademik alandaki yeri büyüktür. Entelektüel meşguliyetin başlangıcından bu yana, şiddet kavramı ve doğası incelenmeye başlandığından beri şiddet, tüm bilimsel ve akademik girişimlerde büyük bir belirsizlikle karakterize edilmektedir.

Fransız sosyolog Georges Sorel 1906 yılında, şiddet sorunlarına eşlik eden belirsizliğin devam ettiğini belirtmiştir. “60 yıl sonra Hanna Arendt şöyle der : “Sorel’in 60 yıl önceki sözleri, o zamana kadar doğrudur’. Günümüzde, Arendt’in fark ettiğinin de o gün olduğu gibi bu günlerde doğru olduğunu söyleyebiliriz (Bufacchi, 2007,s.199)”.

Şiddet olgusunu incelemeye çalışan teorik pozisyonları göstermek için, bu yaklaşımları üç ana bölümde sınırlanabilir. Birincisi birçok teori genelde şiddeti över. İkincisi bunun zıttıdır, çoğunlukla şiddeti eleştirip ondan nefret eder. Üçüncüsü şiddeti haklı çıkarıp bazen şiddetin gerekliliğini söyler. Yani şiddeti ne kesin olarak över ne de tamamen yerer. Bu yaklaşımlar detaylı bir şekilde ve örneklerle tartışılacaktır.

### 2.2.1. Övülen şiddet: Fanon'dan Labica'ya

Her ne kadar şiddetin farklı şekillerde vahşetine rağmen bazı düşünürler tarafından takdirle övgüyle karşılanmıştır. Hatta telkin edilmeye anlatılmaya ve insanlık için imkânlı bir hale getirmeye çalışılmıştır. Şiddet yasal gerekçelendirme, yasallık ya da meşruluk örtüsü altında faşizme ya da diktatörlüğe yol açabilir (Fakih, 2010,s.39). Bazen - dini görev ve inanç fedakarlığı örtüsü altında- şiddet din ve mukaddesat ile birleştirilince daha tehlikeli ve uç noktalara gidebilir. Çünkü bu durumda şiddet, başkalarına karşı şiddetli eylemler yapmak için güvenli bir zemin bulmuş olur. Bu nedenle şiddet övgüsü büyük ölçüde din ve siyaset alanlarıyla sınırlı kalmıştır.

John Keane (2004) şiddeti öven kişileri eleştirir. Özellikle siyasetteki düşünürleri ve siyasetçileri fikri siyasetle düşüncelerin Avrupa'da zamanla yok olduğunu belirtmek istemektedir:

“Bazıları şiddete özenli gösterme yönelip ya da insanların üzerinde meydana gelen açık etkiye saygı gösteriyorlar. Çünkü şiddet hem estetik hem de işlevsel olarak güzel bir oymacı ve iyi şekilde vazifeyi ifa etmeye vesiledir. Aynı zamanda bu insanlığın en büyük gayesidir. Fakat açık olan gerçek şudur ki, harika bir araç olarak şiddet, rahatsız edici bir hastalık sonuca varabilir. Ama şiddeti öven olanlar hastalıkla ilgilenmezler. Çünkü onlara göre şiddetin bir saygı ve ümit kaynağıdır, sınırsız büyüleyici bir şey ve pozitif bir temizleme gücüdür. Şiddeti haklı kılma bağlamında Lenin, yumurtaları kırmadan omlet hazırlayamayacağını söyler. Diğer yandan Mao Zedong, politik gücün silah namlusunda üretildiğini ifade eder” (Keane,2004, 15).

Fransız düşünür Jean-Paul Sartre, ne zaman arkadaşı olan Frantz Fanon'un yanına gelse ona şiddeti beğendiğini hatırlatır. Sartre'in düşünceleri Marx'ın düşünceleri ile uyumaktadır. Sartre, bir burjuva varlık olarak şiddetin proletarya sömürsünde olduğunu söyler. Şiddet yüksek sınıftan daha yüksek sınıfa geçer. Bu şiddeti yapan kişiler burjuvaların neslindedir ve sömürgecidir (akt. Fakih,2010,s.177).

Frantz Fanon, açık şiddet ile sömürgeciliğe direnme düşüncelerini güçlü bir şekilde savunmasıyla tanınmaktadır. Fanon, sömürgeciliğin bitirilmesinin mutlaka şiddet içeren bir olay olduğunu düşünmektedir. Çünkü sömürgecilik aslında bir insanın başka bir insanı ihlal etmesidir. Sartre, Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabında yaptığı sunumda, şiddetin işaretlerinin yumuşak bir üslupla silinemeyeceğini açıklamaktadır. Sömürgecilik

damarının ilacı ise sömürgecileri silah ile kovmaktır. Böylece kaybedilmiş şeffaflığı patlayıcı kızgınlık ile geri kurtardığını söyler (Fanon,2004, s.ixxi).

Georges Sorel, Fanon'un düşünce konusunda daha da açıklık getirmiş ve bu düşüncenin ustası olarak kabul görmüştür. Şiddetin nasıl kullanılacağını açık bir şekilde *Şiddet Üzerine Düşünceler* adlı kitabında anlatmıştır.

Sorel'in şiddete dair düşünceleri, yirminci yüzyılın başında birçok entelektüeli etkilemiştir. Bu düşünceler, Lenin ve Mussolini gibi politikacıların politik ve sosyal fikirlerini şekillendirmede belirleyici bir rol oynamıştır. "Mussolini açıkça diyor ki: Sorel'in fikirleri olmasaydı kendime ulaşamazdım. Faşist taburların oluşumu, kararlılığı ve gücü konusunda devrimci taktiklere sağlam teorilerinin katkısı oldu (Alfa,1992, 580)".

Vladimir Lenin'den Georges Labica'ya kadar Marksizm ile, "övülen şiddet", toplumdaki sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan "devrimci şiddet" teorisine bağlanmaktadır. Fakat Marksist savunma web sitesinin (marxist.com) editörü, İngiliz Troçkist yazar Alan Woods Marksizmin şiddete övgülerini şiddetle reddetmektedir. Alan Woods'a göre burjuvazi, her zaman Marksistleri şiddete başvurmakla suçlar. Egemen sınıfın, ağır silahlı ordular, polis, hapishaneler vb. tarafından ele geçirilen silah tersanesi göz önüne alındığında, bu suçlamanın komik bir paradoks gibi görünmektedir (Woods, 2012).

Marksist analizi, iki çelişkili şiddet biçimi sunmaktadır. Birincisi, ezilen emek çoğunluğuna karşı kapitalist toplumun egemen sınıflarının uyguladığı gerici şiddettir . İkincisi ise devrimci sınıflar tarafından yönetilen devrimci şiddettir. Böylelikle, Marksist anlayış baskı, adaletsizlik ve sömürü koşullarının kaçınılmaz olarak devrime yol açtığı sonucuna varır. (Abulila,2013,s.186).

Marksist düşünür George Labica devrimci şiddeti bir davet aracı görmekte tereddüt etmemektedir. Ona göre modern kapitalizm, devrimci şiddeti engellemek için, her türlü şiddeti içeren yollarla, genel söylem ile engellemeye çalışmaktadır. Labica iktidarın şiddeti hariç, tüm şiddetin yasaklanmasına uygulanan baskı ve sessizlik - sol partilerin devrimi başlatmaya niyet edememe zeminini arttıran - toplumlarımıza gönüllü bir uyumu ve itaat edici bir durumu getirdiğini söyler ( Labica, 2007, s. 265).

Howes'e göre Marksistler şiddetin özgürlük için gerekli olduğunu söyler. Çünkü milletin refahı ve kapitalist üretim tarzının ortadan kaldırılması için şiddetin tek yol olduğunu düşünürler. Proleter devrim, ilk kurtuluş hareketleri, tapu sahiplerine ve aristokratlara karşı şiddet uyguladığı gibi mülkiyet haklarına ve kapitalistlerin kişisel özgürlüklerine karşı şiddet gerektirmiştir (Howes, 2016, s.35).

Howes, pek çok entelektüel ve politikacının, şiddetin çekiciliğini kanıtlamak için o kadar uğraştılar ki, şiddetin özgürlüğü elde etmemize ve korumamıza yardımcı olabileceği fikri; hem özgür hem de özgür olamayan toplumlarda, cazip bir fikir olarak varlığını kanıtladığını söyler (Howes,2016, s. 18).

Sosyologlar için, George Simmel, bireylerin saldırgan ifadeleri biçiminde gösterildiği gibi sosyal düzeyde şiddet olgusuyla ilgilenen en önemli Alman sosyologlardan biridir. Bu ifadelerin sosyal sistemin olumlu işlevlerini yerine getirdiği bulunmuştur. Bu ifadeler sosyal ilişkilerin baskı ve tansiyon koşulları altında devam etmesi ve dolayısıyla grubun dağılmasını önler. “Şiddeti öven bu eğilimler, bir şekilde şiddet olgusunu meşrulaştırmak ve onu felsefi doğruluk seviyesine getirmek için “şiddetin ahlakı” olarak adlandırılabilir bir zemin oluşturmaya çalışır (Haidari, 2015,s.68)”.

### **2.2.2. Kabul edilen şiddet: Hobbes'tan Weber'e**

Şiddet, modern devlet teorisi literatüründe ifade edildiği gibi (Hobbes, John Locke, Russo ve Max Weber) devrimci şiddet teorisi değildir ancak kabul edilmez de değildir. Bilakis tekel çerçevesinin kapsamında kabul edilir ancak yasal olarak haklı ve gerekçeli olan şiddet meşru sayılır..

Genel çerçevesine göre kabul edilen şiddet iki esas üzerinedir :Birincisi meşru şiddettir ve bu devlet tekelindedir; ikincisi ise devlet aygıtının dışında çıkan meşru olmayan şiddettir. Görüşlerde çok fazla ihtilaf olmasına rağmen (Hobbes, John Locke, Russo) şiddetin nasıl düzenlenebileceği düşüncesi hepsinin ortak noktası olmuştur.

Devletin şiddet yasası söz konusu olunca, Alman sosyal bilimci Max Weber'in düşüncelerine değinmeden olmaz. Weber araştırmasında modern devleti şöyle tanımlamaktadır: Devlet, belirli bir bölgede içinde yaşayan insan topluluğunun siyasi

gücüdür. İnsanlar onun hükmü altındadır ve şiddete ve fiziksel baskıya başvurma konusunda tekele sahiptir (akt. Adnani, 2012, s. 241).

Şiddeti meşru davranışlara ve meşru olmayan davranışlara bölmek, sosyal haklar ve etiksel gerekçelendirme arasındaki çelişkiyi ifade eder. Yasal otorite konumunda olan bir kişi meşru fakat ahlaksız bir eylem yapabilir. Öte yandan, kötü hesaplanmış bir sosyal grubun bir üyesi yasa dışı ama ahlaki bir şey yapabilir (Whitmer, 1997,s. 48).

Paul Ricoeur'e göre tüm modern ülkeler, 'arazileri şiddetle toplayanların' torunlarıdır. Bu şiddet, aynı zamanda insanların geleneksel topluluklardan modern olana doğru büyütülen bir şiddettir. Bu yüzden hiç tartışmasız en kabul edilir devlet, "hak devleti"dir. Ancak hak-hukuk devletlerin de dahi, yasalarda şiddet kanunlarına rastlanılır. Bu anlamda, baskı yapmak devletin kendisi biçiminde şarttır (Ricoeur, 2001, s. 316).

Faslı filozof Taha Abdurrahman, Alman sosyolog Max Weber'in *Dünya ve Politikacı* adlı kitabında şiddetin meşruluğu konusundaki hakim anlayışına karşı çıkmaktadır. Abdurrahman'a göre Max Weber'in kullandığı (Gewaltsamkeit) Fransızca sözcük (şiddet) anlamında değil, (güç) anlamında olsa gerektir. Çünkü kullandığı zorbalık sözcüğü etik olarak olumsuz bir anlam taşıyıp eğer meşruluk terimi eklendiği halde ancak (güç) sözcüğü bu olumsuz anlamı taşımamaktadır (Abdurrahman,2017,s.39).

Abdurrahma'a göre şiddeti devlete eklendiğinde zorbalığın yasamasını gerektirir. Çünkü modern devlet hatadan masum değildir. Adli, düzeni, güveni sağlaması için bireyleri haklarına girme ihtimali var. Kamuoyu bu 'eğriliği' düzeltmek istediğinde, devlet zorbalıkla bireylerin haklarına engel değildir. Bu zorbalığa dayanarak zalim bir devlet olur (Abdurrahman, 2017, s. 39).

### **2.2.3. Eleştirilmiş olan şiddet: Arendt'ten Foucault'a**

Şiddetin desteklenmesinde kuramsal eğilimlerin tersine, ister Marksist edebiyat tarafından belirlenen devrimci formda olsun ister liberal devletin varsayımları tarafından benimsenen organize biçimde olsun, şiddete karşı kınanmış üçüncü bir eğilim vardır.

Eleştirilmiş şiddetin eğilimi, Amerikan filozofu Hanna Arendt'in fikirlerinde olduğu gibi, iktidardan uzaklaşarak ya da Fransız filozof Michel Foucault'un fikirlerinde olduğu

gibi yapısal seviyelerini açıklayarak ve insanlara boyun eğdirme yöntemlerini açığa çıkararak şiddetten uzak durmaya çalışmaktadır.

Diyebilir ki kabul edilen şiddet ve övülen şiddet arasında neredeyse bu eğilim siyasetteki şiddet olgusu ortasına girmektedir.

### **2.2.3.1. Arendt: bir araç olarak şiddet:**

Amerikan filozofu Hanna Arendt'in fikirlerinde şiddetin iki eğilimler arasındaki bu ara görünüm açıktır. Arendt *Şiddet Üzerine* adlı ünlü kitabında şiddete yönelik övgü teorilerine cevap vermeye çalışmıştır. Özellikle de Franz Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabında benimsediği devrimci şiddettir. Arendt, Fanon'un kitabını sunması için Jean-Paul Sartre'in yorumlarını daha da eleştirmiştir. Çünkü Sartre'in tanıtımı, şiddeti, Fanon'un kendisinden daha hoş karşılamış ve aynı zamanda George Sorrell'in aynı konudaki kitabından daha fazla şiddete maruz kalmıştır (Arendt, 1970,s.12). Arendt övülen şiddete yönelik eleştirilerine başka eleştiriler ve kabul edilen şiddete yönelik daha çok eleştiri ekler.

Arendt'in, siyasi düşüncelerinde bağlayıcı bir ipucu araştırırsak eğer, bu muhakkak ki, "iktidar ve şiddet" ikilisidir. Arendt - diğer düşünürler ve filozoflar gibi- şiddetin karmaşık doğasıyla karşı karşıya durmaktadır. Bu çatışmaların ilki şiddet kavramıyla ilgiliydi. "Şiddet", güç, iktidar, yetenek ve kontrol gibi diğer fenomenlerle karıştırılmış bir olgudur. Arendt, bu fenomenleri şiddete yönelik eş anlamlı olarak kullanımının sorunu çözmeyeceğini vurgulamaktadır. Ancak bu fenomenleri kimin kullandığını sorarsak eğer bir çözüme ulaşılabilir. Sorgulama "kimin kimi yönettiği" hakkındadır. Güç, iktidar, yetenek, tahakküm ve şiddet, insanın insanı idare ettiği araçlara atıfta bulunan sözcüklerdir. Arendt'te bu sözcükler eş anlamlı olarak sayılır, çünkü ona göre aynı işlevsel anlamı taşımaktadır (Arendt, 1970, s. 38).

Arendt şiddet olgusunu tartışıp şiddet ve iktidar ele alır, ancak kuramsel bir şekilde şiddet ile iktidar bağlanması şiddetle karşı çıkmaktadır. Gerçek düzeyde, şiddet, bazen bir tür terör ve terörle karşı karşıya geldiği ölçüde, korelasyon derecesiyle siyasete hakimdir. Arendt'e göre, şiddeti olumlu eylemden hep uzak, bir imha aracı olarak görür. Şiddet, yeteneği yok ederse, bunun yerini asla alamaz (Arendt, 1958,s.224).

Arendt'in şiddet olgusunu eleştirdiği en önemli nokta şiddeti bir araç olarak tanımlamaktır. Daha ziyade, 'şiddet araçlarının teknik olarak geliştiğini, yıkıcı kapasiteleri ile orantılı bir politik hedef olduğunu ya da silahlı çatışmalarda mevcut kullanımını haklı çıkardığını söylemek mümkün olmadığını vurgulamaktadır (Arendt, 1970,s.5).

Şiddetin araçsal niteliğinin yanı sıra Arendt şiddeti iktidardan ayırmayı çok vurgular. İktidar her hükümetin kalbinde yer alır, ancak şiddet bu anlamda değildir. Şiddet doğası gereği bir araçtır ve bütün araç gibi, amacına giderken yönetmeye ve gerekçelendirmeye ihtiyacı vardır (Arendt, 1970,s.45).

İktidar ise gerekçelere ihtiyaç duymayıp ancak meşruiyete çok ihtiyaç duymaktadır. Şiddet tam tersine, tehlike karşısında kendi kendini savunma dışında, gerekçelere ihtiyaç duyup meşruiyete ihtiyaç duymaz (Arendt, 1970,s.46).

Arendt iktidar ve şiddet siyasi bakımından çelişkili olduğunu, iktidar ve şiddet aynı şeyler olmadığını belirtmektedir. İktidar ve şiddet birbiriyle çelişir: Biri diğerine mutlak bir şekilde hükmettiğinde diğeri ortadan kaybolur. O zaman şiddet iktidar tehdit edildiğinde ortaya çıkar, fakat doğasına bırakılırsa, iktidar ortadan kalkmasıyla sona erer. Şiddet, iktidarı tahrip edebilir, ancak mutlaka onu yaratamaz (Arendt,1970,s.50).

Arendt şiddeti şiddetle kınar, ama onu tamamen reddeder mi? Arendt genel anlamda şiddetini faydasız olduğunu inkâr etmez. Şiddetin faydalı olduğunu da belirtir. Ancak bunun geçici bir süreklilik arz etmeyen bir durum olduğunu çünkü değişimin olması tehlikenin yakın ve uzun zaman boyunca karşılaşılabileceğini arz eder. Arendt'e göre hiç şüphesiz şiddet faydası vardır ancak kendini gizleyen problemi içinde barındırır. Böylece şiddetin önümüzdeki hedeflere engel teşkil eden yüce bir gaye olmadığı görülür. Şunu da ilave edersek şiddet tehlikesi radikal kesim tarafından bilinçli bir şekilde hareket edilse dahi sürekli devam eden olaylarda sebeplerin gayeyi mağlup edeceğini söyler (Arendt,1970, s.73).

Hatta Marx'ın şiddete dair görüşlerini tartışırken bile, şiddetin yararsızlığı konusunda ısrar etmiş, ve şiddetin Marx'ın kendisinde bile ikincil olduğunu vurgulamıştır. Marx, tarihte şiddetin rolünün kesinlikle farkındaydı ama bunu ikincil bir rol olarak görmüştür. Eski toplumları şiddet ortadan kalkmasına yol açacak bir şey değil, kendi içlerindeki çelişkiler yok olmaya sürüklediğini savunur. Yeni toplumun ortaya

çıkışı - patlamasına neden olmadan- şiddetin patlak vermesinden önce gelir. Bu süreç Marx doğum sancılarına benzetir. Çünkü doğum mutlaka doğum öncesi ağrıların sonucu değildir (Arendt,1970,12) . Ardenet şunu da ilave eder: “Marx devleti egemen sınıfın sahip olduğu bir şiddet aracı olarak görüyordu, ancak egemen sınıfın şu andaki iktidarını aslında şiddetin kendisi temelinde uygulamayacağını söylüyordu (Arendt, 1970, 13)”.

### **2.2.3.2. Foucault: bir boyun eğdirme olarak şiddet:**

Michel Foucault da, şiddetin iktidarla bağlantılı olması gerektiği yönündeki teorileri eleştirmek konusunda, Hanna Arendt ile aynı noktadan şiddetin meşru gösterilme eğilimine karşı çıkmaktadır. Foucault da, iktidar ve şiddeti birbirinden tamamen ayırır.

Foucault, iktidarın temel bir kural olarak şiddet, boyun eğme ve hegemonyaya eşit olduğunu reddeder. Çünkü Foucault, devletin tek rolünün şiddet olduğunu, yani sadece olumsuz olduğunu kabul etmez. Ancak iktidara olumlu bir rol, üretimin rolü, şiddeti bir uygulama olarak ihmal etmeden veya bazen iktidar tarafından kullanılan bir çözüm olarak rol verir (Baghurah,2000, s.233).

Foucault'nun sosyal sözleşme kuramları ile ilk farkları, toplantı yapma ve iktidar yoluyla şiddete odaklanması ve bunun yöneticinin eline verilmesi görüşüdür. “İktidarın yönetici ve yönetilen yani hakim ve mahkum hiyerarşisi üzerine dayalı olmasını kabul etmez. Çünkü o iktidarın her yere dağılması gerektiğine inanır (Deleuze, 1987/a, s.89)”.

Foucault, fiziksel şiddet ve ideolojik etki, iktidar üretmenin bir aracı olarak ortak bir özellik olduğuna inanır:

“Muhafiflerin kendi amaçlarından vazgeçmeye zorlamak için doğrudan ya da dolaylı olarak hareket eder. Böylece, düşmanın stratejik çıkarları gerek fiziksel şiddet tehdidi altında gerekse dahice yapılan aldatmalı yardımlarıyla bastırılır. İşte bu sınırla iktidar için geleneksel etkinlik yolları sınırlandırılır. İşte burada çizilen sınırlar ile iktidarın geleneksel faaliyetleri gizlenir: “güç” ve “dolandırıcılık (Honneth, 1993, s.164)”.

Şiddet ve boyun eğdirme arasında net bir ayrıma ihtiyacımız vardır. İdeolojinin anlamın üretmesi ve bedenler arasında belirtilmemiş bir şekilde bağlılığa yöneltir (Macdonell, 1993, s.169). Öte yandan, Foucault şiddeti eleştirmeden önce, iktidarın genel görüşüne ve kısmi görüşün (microphysics of power) ihmaline odaklanmayı eleştirir. Ona

göre şiddet sadece doğrudan fiziksel şiddetle sınırlı değildir. Zira gayenin asıl amacı olan boyun eğdirmek penceresiyle şiddet başka ve daha düşük standartlara ulaşabilir.

Michel Foucault'un iktidar kavramı ve yapısı üzerine yaptığı metodoloji, her zaman, iktidardaki şiddet durumunu ve baskıyı teşhis etmeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu şiddetin bilişsel ve davranışsal yapısına ilişkin araştırmaların yanı sıra, ister fiziksel, ister sembolik formda olsun, devlete bu tür bir şiddetin kaynağı olarak odaklanır (Abukhas,2017,s.244).

Foucault'nun insan bedenine boyun eğdirme stratejileri konusundaki tezleri, fiziksel şiddetin ve sembolik şiddetin doğasını aynı anda ideal bir biçimde birleştirmektedir. Çünkü vücudun sistematik ve kasıtlı bir şekilde maruz kaldığı boyun eğdirme, aslında fiziksel bir şiddeti, zamanla, sembolik bir şiddete dönüşür; bu, bedene itaat etmeyi zorlayan doğrudan bir fiziksel güç olmamasına rağmen, bedenin itaat etmesine karşılık gelir. Bu anlayışla, Foucault'daki boyun eğdirme, fiziksel şiddet araçlarını sembolik şiddet amaçlarıyla birleştirmektedir.

Eğer Foucault'nun yaptığı çalışmalara dikkatlice bakarsak vücudun kontrolünde boyun eğdirme tekniklerinin gelişimi ortaya çıkar. Örneğin, sistemin güç bireylerin doğasına nüfuz ettiğinde, bedenlerine dokunarak, eylemlerine ve tutumlarına, konuşmalarına ve öğrenme süreçlerine, günlük yaşamlarına uygulandığında etkili olur. Boyun eğdirmenin bedeni içerdiğinde, ideolojik boyun eğdirmeyi de içerir. Boyun eğdirme odaklanma düşüncesi, boyun eğdirmenin, bir hedef olmaksızın işini yaptığı anlamına gelir (Macdonell, 1993,s.168).

Foucault'nun düşüncesinde iktidar eylemi hakkında doğrudan şiddetin olumsuzlukları fikrine değinilebilir. Foucault disiplin hakkında konuştuğu zaman bir iktidar şeklinde olabilir. Bu durum 17.Yüzyıldan beri Avrupa'da devam edip ta günümüze kadar gelmiştir. Genellikle disiplini, baskı ve zulmü içinde barındırmasına rağmen, Foucault bu olumsuz ve zorunlu görüşünün olmazsa olmaz gibi görüldüğünü söyler. Foucault görüşüyle çoğu kişilerin üzerinde iktidar elde edilen ve yönetilenlerin sadece yönetilmek veya iktidarın sadece bunları yönetmek gibi bir hedeflerinin olmadığını söyler. Aynı zamanda bunları güçlendirmek ve bunlardan yararlanmak olduğunu ifade eder (Hindess,1996,137). Disiplin bir iktidar formu ve araçlarını, tekniklerini ve hedeflerini içeren bir uygulama modelidir. Kısacası bir teknolojidir (Foucault, 1995, s.221).

Ancak Foucault'un görüşüyle çoğu kişilerin üzerinde iktidar elde edilen ve yönetilenlerin hedefi umulan neticeleri gerçekleştirmek üzerine çalışmak ve bunlara disiplin şartlarını izah etmek değildir. Bilakis ortam aksini söyler. Disiplin çoğu zaman başarıya ulaştıramaz. Daha çok güçlüklerle karşılaşır (Hindess, 1996, s.140).

Foucault'nun yazıları, şiddet olgusunu tartışmak için ayrı bir alan sağlamamasına rağmen şiddetin farklı şekillerde kendini gösterir. Bir zamanlar çeşitli biçimleri, yapıları ve çoklu seviyelerinde görülür ve bir kez de kurbanları aracılığıyla akıl sağlığı mahkumları, hapisane mahkumları, hastanedeki hastaları, kışladaki askerler, fabrika çalışanları, okul çocukları ve diğerleri olarak görülmektedir.

Foucault'un "The order of discourse, 1981" adlı kitabında, söylemleri önleyerek ve kontrol ederek ve bazılarını dışlanma aracılığıyla özneyi bastırmada kullanılan şiddet uygulamalarını eleştirir (Foucault, 1981, s.67). Hatta Foucault, söylemi, etrafımızdaki nesnelere karşı uyguladığımız şiddet olarak öngörmektedir (Foucault, 1981, s.67).

Foucault'nun analizi, Batı modernitesi tarafından yaratılan insan kendinin, her yere önündeki çerçevelerin ve kontrollerin sınırlarından çıkmak için tamamen özgür olmadığını savunur. Bu yüzden bazı açılardan hala yumuşak ve gizli şiddete maruz kalırlar. Foucault devlet şiddeti hakkında detayli bir şekilde konuşmamasına rağmen, modern devlette sürekli disiplin baskısı, kalıcı iç savaş, kalıcı olağanüstü hal, devlet ırkçılığı ve diğerleri gibi şiddetin birçok unsurundan bahsetmiştir (Gros, 2012, s.82).

David Graeber (2012) Foucault'nun sığınaklar, klinikler ve hapisaneler üzerindeki çalışmalarındaki cesetler, özneler, hatta gerçeğin kendisini hepsi idari söylemlerin ürünü haline geldiğini söylemektedir. Devlet ve biyo-iktidar gibi kavramlar sayesinde devlet bürokrasileri, insan varoluşunu Max Weber'in hayal edebileceğinden çok daha samimi bir şekilde şekillendirilmektedir (Graeber, 2012, s.111).

Dolayısıyla, egemen devlette şiddet ile yaşamsal politika durumu arasındaki fark şöyle bulunabilir: egemen devlet "insanların ölmesine neden olur ve yaşamlarını sağlar", biyo-siyaset devlet ise "insanların yaşamlarına neden olur ve ölümlerini sağlar." Foucault'da devlet, vatandaşların temel haklarını garanti ettiğinde şiddet içermez, ancak bu garanti sadece disiplinin mikro- şiddetin herkes tarafından kabul edilebilmesi için halinde sağlanır (Gros, 2012, s.83). Foucault'nun biyo-iktidarın etkinliği, şiddet tehdidinde değil, onun içindeki şiddetin modernite bürokrasisinde gizlendiğidir.

Foucault'nun iddia ettiği gibi, modernlikte Őiddet ve bűrokrasinin gizlenmesi, daha önce görülmemiŐ bir Őiddet artıŐı yaratmıŐtır (Oksala, 2010, s.42). Foucault'nun dediği gibi: "Modernitedeki tek fark, eski öldürme yönteminin yerini yaŐam, cinsiyet ve nüfus yoğunluğu fenomenleri düzeyinde kullanılan hayati bir otoritenin yerini almıŐ olmasıdır (Foucault, 1978, s.136)". Gros'un inandığı gibi, "Devlet barıŐı disiplin kurumların mikro-Őiddetini gizler(Gros, 2012, s.83)".

Johanna Oksala (2010, s.42) Foucault'nun biyo-iktidarın rasyonaliyesini anlamazsa, modern toplumlarımızın karakteristiği haline gelen derin ve Şiddetli disipline gönüllü katılmamızı anlamamızın zor olacağına inanmaktadır. Şiddetin biyo-iktidarın zıt mantığı olduğu göz önüne alındığında, Oksala biyo-iktidar Şiddetin bazı açılardan egemen Şiddetten daha tehlikeli olduğuna inanmaktadır, nk tespit edilmesi ve organize edilmesi zordur (Oksala, 2010, s.42)..

Foucault'nun yazdığı çoğu yazılarından disiplinli beden dŐuncesi ve uysallığı çeşitli yöntemlerle boyun eğmek için bu yazılara yođunlaŐtıđından, devlet kurumların uyguladığı Şiddetin fiziksel Şiddeti yönlendirmekle sınırlı olmadığını düşünülmektedir. Fakat gözetleme ve cezalandırma üslup ve teknikleri de sembolik Şiddeti Őekillendirebilmektedir. İktidarın sağlanması için fiziksel Şiddetle burada kendi yetkisini ihtiyacı yoktur. Zira düzenlemeleri, kuralları ve sınırları ile bunlar yapılabilir.

### **3. ŞİDDETİN SINIFLANDIRILMASI**

Şiddet sorunu, biçimlerinde, türlerinde ve sınıflandırma kriterlerinde açıkça görülmektedir. Şiddet olgusunun tanımlanması ve belirli bir kavram geliştirmesi zor olduğu için, onu sınırlandırmak ve bunları belirli türlere dahil etmek de zordur. Şiddet, sınır çeŐitliliđini sağlayamadığımız bir kavramdır. nk çoğu alanları hatta hemen hemen hayatın bütün alanlarını kapsadığı için Şiddetin tanımı veya sınıflandırılması oldukça zor hale gelmiştir. Zira Şiddet siyaset, ekonomi, aile, ğretim, spor, medya, uluslararası ilişkiler, aşk, dini inançlar, teknoloji, yönetim, vre, bilgi ve benzeri alanları kapsamıŐtır.

Bakış açıları ve farklı disiplinler ile birlikte daha da fazla çeŐitte Şiddet farklı tür ve Şekillerde olmaya başlamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti kimin işlediğine bağlı olarak şiddeti üç kategoriye ayırır: Bunlardan birincisi: kişinin kendine şiddeti (intihar davranışı, kendini hak ihlali). İkincisi kişilerarası şiddet (aile, akran, topluluk).Üçüncüsü kolektif şiddet (sosyal, politik, ekonomik) (WHO,2002,s.50).

Dünya Sağlık Örgütünün belirttiği bu sınıflandırma kendinden kaynaklı şiddet, başka bir kişinin ya da küçük bir grup insanın maruz kaldığı şiddet ve devletler, örgütlü siyasi gruplar, milisler ve terör örgütleri gibi büyük bir grup tarafından uygulanan şiddet arasında ayırım yapmaktadır (WHO,2002,s.50).

Jamil Salmi (2000) dört kategori altında şiddet önermektedir: Doğrudan şiddet, dolaylı şiddet, baskıcı şiddet, dışlayıcı şiddet (Salmi,2000, s.2).

Johan Galtung ise şiddeti üç ana gruba ayırmaktadır: Doğrudan bir şekilde insan ızdırabına neden olan doğrudan ya da kişisel şiddet, uzun vadede etkisi olan yapısal şiddet, ve üçüncüsü doğrudan kişisel şiddet ve yapısal şiddet için destek ve meşruiyet sağlayan kültürel şiddet (Galtung, 1990,s.291-305).

Şiddetin çektiği çeşitli değişiklikler ve görüntüler göz önüne alındığında, şiddeti araç olarak kullanmayı tercih edenler vardır. Bazıları şiddetin bin yüze sahip olduğunu belirtir: Tiranlık, savaş, terörizm, tecavüz, suikast, intikam, çete mantığı, her türden suç, işkence vb. Şiddet sayılar gibi sonsuz, yeni ve yenilenmiş gibi görüldüğünü iddia ederler. Her yerde şiddetin yaygınlığı göz önüne alındığında, sosyal bilimlerin, başka bir şey ya da işlev olarak ele almaktan daha fazlasını yapacak bir şeyleri yok gibi görünür (Luca, 1995, s.13).

Son derece birbiriyle ilişkili olan çeşitli şiddet biçimleri arasında sıklıkla dinamik bir ilişki ortaya çıkmaktadır(Salmi, 2000,s.7). Son zamanlardaki ekonomik araştırmalar, gelirdeki eşitsizliğin (dolaylı şiddet) şiddet suçlarının görülme sıklığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir(Fajnzylber vd., 1999; Heller ve Nekrich, 1986).

Genellikle şiddeti sınıflandırmada yaygın ve temel olan kategoriler vardır. Örnek verirsek bu şiddetin sınıflandırılmasından biri: Fiziksel ve fizik olmayan şiddet, ya da meşru ve meşru olmayan şiddet, bireysel ve kolektif şiddet.

Çalışmanın amacı, konusu (şiddet söylemleri), kapsamı ve amaçları için, şiddeti diğer kategorilere giren iki ana kategoriye (doğrudan fiziksel şiddet ve dolaylı fizik olmayan şiddet) ayırmayı tercih edilmektedir.

### **3.1.Fiziksel Şiddet:**

Şiddetin en geleneksel tanımlarından biri olan fiziksel şiddet, fiziksel güç ve yöntemine uyan bir çeşittir. Doğrudan şiddet olarak eş anlamda kullanılan ya da bireysel şiddet olarak bilinendir.

Mantıksal nedenlere dayalı yoğunlaşır. Şekil itibariyle şiddeti en iyi şekilde açıklar ve en etkili olan şiddet şeklidir. Bunu öldürme eylemi, savaş, dövüş, silahlı çekişmelerdeki katliam şeklinde gözden geçirilebilir. Nasıl ki bireysel şiddette suç ve düşmanlık olduğu gibi. Tabii ki fiziksel şiddet sadece savaşlar, toplu kıyımlar ile sınırlı değildir. Kişiler arasında olan bireysel şiddeti de kapsar yahut kişi ile ilgili meseleleri (intihar ya da kendini imajını bozma ve çirkinleşme de) fiziksel şiddetin içerisinde yer alır. Fiziksel şiddetin belirleyicileri, şiddet eylemlerinin tespiti ve görünürlüğü ile mağdurların yanı sıra şiddet uygulayan failleri belirleme olasılığını da beraberinde getirmiştir. Dolaylı yapısına göre ölçülmesi zor olan sembolik şiddetin aksine, fiziksel şiddet, ölçüme uyma konusunda daha büyük bir yetenekle karakterizedir. Fiziksel şiddette, şiddetin kullanıldığı yol daha belirgindir.

Fiziksel şiddette, şiddetin kullanıldığı vesile şekli şiddetin boyutunu daha iyi izah eder. Buna ek olarak şiddet gören tarafından olayın zararını, şeklini ve hacmini elde edildiği şeyler yine şiddetin cinsini daha iyi açıklar. Ancak sembolik şiddet öyle değil. Zira ona maddi şiddete nispetle başka şeylere kıyas edilmesi işi daha da zorlaştırır hale getirir. Bu da dolaylı olan şiddettir.

İnsanlar tabiatla fiziksel şiddet noktasında ortaktırlar. Tabiatın şiddeti (deprem, volkanik, patlamalar, fırtına ve hayvanların vahşiliği) bu fizik gücünü açıkça kullanır. İnsan ancak aklı ile bu fiziksel şiddete karşı gelip üstün gelebilir. Çünkü insan bu aklıyla güç araç ve gereçlerini geliştirerek tabiatın fiziksel şiddeti karşısına geçebilir.

İnsan vücudu fiziksel şiddeti temsil eden temel konudur. İnsanın temel hakkı olan yaşama hakkını etkileyen öldürme veyahut hayatını olumsuz etkileyen girişimler

vucudun çirkinleşmesi, güzelliğini kaybetme ve doğal şeklini yitirmek fiziksel şiddetin son noktası değildir.

Galtung, “doğrudan fiziksel şiddet” ile “yapısal şiddet” arasındaki ayrımın basitleştirilmiş bir açıklamasını yapar. Kocanın eşini dövmesi doğrudan şiddet örneğidir. Ancak milyonlarca kocanın eşlerini yoksulluk ve yahut cehalet içinde bırakması yapısal şiddet örneğidir, yani dolaylı yoldan şiddet örneğidir (Galtung, 1969, s. 171).

Eğer vücut fiziksel şiddetin merkezi bir konusu olursa, insan mülkiyeti de (bireysel ve kurumsal) aynı zamanda fiziksel şiddetin nesnesi ve hedefidir. Bu da bireysel ya da toplumsal mülkün tahrip olup zarara uğraması ile olur. Bunlara örnek olarak ve şiddetli mücadele, terör, bomba patlatma ve protesto gösterileri ve benzeri durumlar da dahildir.

Fiziksel şiddet başkalarına zarar verecek şekilde yapılan güç uygulamasıdır. Bu maddi zarar bireysel ya da gayrimenkul mallar olabilir. Bunlar fiziksel şiddeti netice veren en açık durumlardır.

Bu çerçevede Michel Foucault, doğrudan fiziksel şiddetin olumsuz etkisinin insan vücuduyla değil, maddi ve manevi varlığına sınırlı olduğunu açıklayabilmiştir. Foucault'nun; cezaevlerinin, hastanelerin ve okulların disiplini ve örgütlenmesi konusundaki tezleri, doğrudan fiziksel şiddet bağlamında, insan vücudu üzerindeki doğrudan etkileri, hareketi ve özgürlüğün azaltılması yoluyla anlaşılabilir. Boyun eğdirme - Foucault tarafından belirtilen disiplin araçlarının nihai hedefi olarak- doğrudan fiziksel şiddet kullanmaz. Fakat insan vucusunu etkileyen doğrudan şiddet ile aynı sonuca varır.

Doğrudan fiziksel şiddetin ani ve verimli etkisi ne olursa olsun, uygulayan için bedeli daha büyüktür. Geçmişe kıyasla daha yaygın hale gelen bilimsel ilerleme ve görece rasyonalite ile fiziksel şiddet kullanımının bedelini daha artmaktadır. Bu sebeple, dolaylı sembolik şiddet biçimleri artmaya başlamış, yavaş olmasına rağmen etkili şiddete dönüşmüştür.

### **3.2.Fiziksel Olmayan Şiddet:**

Fiziksel olmayan şiddet kavramı ancak fiziksel şiddete kıyasla tanımlanmaktadır. Fakat tıpkı fiziksel şiddet gibi, onun altında yatan çeşitli alt-biçimlerden oluşan bir sistemdir ve büyük etkisi nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Fiziksel olmayan şiddet, sürecin genellikle görünmez olması da dahil olmak üzere temel özelliklerle karakterize edilmektedir. İlâveten şiddete teşebbüs eden kişi açık bir şekilde kendini belli etmez ve her zaman maddi olmayan ilişkiler ve yapısal içinde çalışır. Bu sebeple sembolik iktidar, iktidarın ilişkileri, hukuki yapılar ve çeşitli söylemler üzerinde etki yapmaktadır.

Bu tür şiddetin fiziksel doğasının reddedilmesi, maddi yaşamda sahip olabileceği maddi etkiyi reddetmek anlamına gelmez. Tam aksine, doğrudan fiziksel güç kullanmayı içinde barındırmazsa, insanların yaşamları üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Çünkü birçok özelliklerinden dolayı o kadar göze çarpıyor ki bazen daha tehlikeli olabilir. Öncelikle bu görünmeyen dolaylı bir şiddettir. Bu yüzden sorumlu ve yetkili olanları sınırlandırmak ve zararın büyüklüğünü ölçmek güçleşir. İkincisi, yavaş yavaş ve belki de uzun yıllar boyunca çalışarak, çözümün şansını daha sağlam ve daha dirençli hale getirir. Üçüncüsü, yoksullar, marjinal gruplar, yabancılar, sığınmacılar, çocuklar, kadınlar ve benzerlerinde olduğu gibi zayıflık, beceriksizlik ve kaynak eksikliğiyle bağlantılı olarak, tek bir birey veya şahsa karşı zorunlu olmayan büyük insan gruplarına karşı yöneltilmiştir. Bundan daha tehlikelisi bazı türlerde (sembolik şiddet gibi) kurban ve sorumlu olan arasında suç ortağı yaparak çalışırlar. Bazen her iki taraf suçludur ve mağdur tarafından gizlenmiş ve tanınmamıştır. Bir ölçüyü ve bunun için net bir ölçüt belirlemek zor olduğu için, doğasını, mağdurlarını ve etkisini belirlemek ne kadar zor olduğunu bir şiddetten bahsedilmektedir.

“Fiziksel olmayan şiddet de tıpkı fiziksel şiddette olduğu gibi, şiddet dairesini yaratıp, karşılıklı şiddet veya ters şiddeti genişletebilir. Böylece fiziksel olmayan şiddet daha çok fiziksel şiddete neden olmaktadır (Salmi, 2000,s.7)”.

Fiziksel olmayan şiddet birçok geniş grupları sınıflandırılmaktadır. Duygusal şiddet, hukuki şiddet, psikolojik şiddet bunlardan biridir. Ancak çalışmanın amaçlarına ulaşmak için, bu karmaşık ve en çok çekişmeye ve etkiye sahip olan *Yapısal Şiddet* (1969), *Sembolik Şiddet* (1970), *Kültürel Şiddet* (1990) ve *Nesnel/Objektif Şiddet* (2008) tarihsel sıralanmaya göre ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

### 3.2.1. Yapısal şiddet: John Galtung (1969)

Yapısal şiddet terimi, 1960'lardan beri kavramını ve itibarını Norveçli sosyolog, çatışma ve barış çalışmalarının kurucusu Johann Vincent Galtung tarafından kazanmıştır . Galtung, bu terimi 1969'da "*Violence, Peace, and Peace Research*" makalesinin yayınlanmasından bu yana çatışma ve barış çalışmalarında işe başladı. Yapısal Şiddet kitabı ise,1975 yılında ilk kez Almanca yayınlanmıştır.

Yapısal şiddet kavramı, 1960'lı yılların sonlarında, akademik topluluğun çağdaş süper gücün politikasını eleştirel bir konuma çekememesine tepki olarak ortaya çıktı. "Bugün olanlara benzeyen bir durumdur (Jacoby, 2008,s.50)".

Yapısal şiddet kavramı sosyalizmin çökmeye başladığı durumlarda ortaya çıkmıştır. Ayrıca, o zaman kapitalizm, kamu mülklerinin özelleştirme politikaların genişletmesi aracılığıyla tökezlemeyi ve durgunlaşmayı engellemeye çalışan neoliberal politikaları ile açıkça şekillenmeye başlayan sorunlarından acı çekmiştir .Bunun sonucu olarak artan işsizlik ve sosyal adalet alanındaki eşitsizliklerdir.

Batı'da refah devletinin uygulanmasına rağmen, Samir Amin (2002) 1968-1971 yılları arasında ortaya çıkmaya başlayan dünya düzeninde yapısal bir krizden bahsediyordu. Samir Amin'e göre istihdam ve büyüme oranlarındaki düşüş, işsizliğin ve yoksulluğun artması bu krizin tezahürlerinden bazı unsurlarıdır (Amin, 2002, s.31). Refah devletinin uygulanmasıyla, kapitalist dünyada eşitsizlikte bir artış olmuş ve en zengin insanların yüzde 20'sinin payı yüzde 60'a yükselmiş. "İşte Batı için mutlu bir küreselleşme ve Güney halkları için bir felakettir (Amin, 2002, s.31)".

Galtung'a göre yapısal şiddet, bireylerin sosyal koşulları erişilebilir seviyeden daha az ,olduğunda ortaya çıkar. Diğer bir deyişle, mevcut ile mümkün arasında açık bir fark olduğunda ortaya çıkar. Galtung söylediği gibi, "şiddet, potansiyel ve gerçeklik arasındaki farkın nedeni olarak, gerçekte olan ile ne olabileceği arasında tanımlanır (Galtung, 1969, s. 183)". Yapısal şiddet, bireylerin hedeflere ulaşmak ve potansiyellerini başarmak için kullanabileceği seçenekler aralığını daraltmak için her zaman görülebilen bir şiddettir (Galtung, 1969, s. 170). Bu anlayışla, yapısal şiddet başkalarının potansiyelinin zarar görmesi durumunda ortaya çıkar.

Yapısal şiddet, sistematik yollarla tutarlı bir şiddet biçimini ifade eder .Sosyal yapı veya sosyal kurum, insanların temel ihtiyaçlarını elde etmelerini engelleyerek yavaş yavaş öldürür. İnsanlar sosyal olarak kontrol edildiğinde, politik olarak bastırıldığında ya da ekonomik olarak sömürüldüğünde yaşamları azalır (Kinani, 2016, s. 80).

Yapısal şiddet dolaylı bir şiddet grubu olarak sınıflandırıldığı için, büyük bir gizlenme ve nicelik derecesi ile karakterize edilir .Çünkü esas olarak ekonomik, politik ve sosyal sistemin yapıları ve yapılarında yer alıp, her zaman dengesiz güç ilişkilerine yol açmaktadır. Bu dengesiz güç, toplumdaki yapısal dengesizliklerin derinleştirilmesi, olasılık ve seçeneklerdeki farklılıkları genişletmek ve temel ihtiyaçlara erişimi engellemek için çalışmaktadır. Bu şiddet, çoğu zaman toplumdaki en savunmasız gruplar olan şiddet mağdurlarına ciddi fiziksel ve psikolojik zararlar vermektedir.

Galtung, doğrudan/fiziksel şiddet ve yapısal şiddet arasındaki altı temel farklılığı ayırt eder(Galtung, 1969,s.169-172).Yapısal şiddet psikolojik ve fiziksel olabilir .Açık veya gizli, kötü olmayan niyetlerden kaynaklanabilir .Cezalar ve tehditler yerine ödüller bağlamında sunulabilir. Nesnel bir ilişki olmadığı zaman bile var olur .Kimse yaralanmasa bile mevcut olabilir.

Yirmi yıldan uzun bir süre sonra (Galtung1990), yapısal şiddet kavramını daha açık bir şekilde kullanmak zorunda kalmaktadır .Doğrudan/fiziksel şiddet, kültürel şiddet, yapısal şiddet, üç bölümden oluşan bir üçgene dayanan yeni bir şiddet kavramını tanıtmak için, kültürel şiddet kavramını yaratmaktadır. Galtung şiddetin üç türü mekanik bir ilişki ile bağlantı kurmaktadır. Yapısal şiddet doğrudan/fiziksel şiddet artmasına yol açmaktadır. Kültürel şiddet de yapısal şiddet için çevrenin oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Galtung, şiddeti (konusu, yüzü, eylemi) üç bölümden oluşan bir ilişki olarak anlamaktadır. Bütün bu bölümler gerçekleşirse şiddet doğrudan/fiziksel bir şiddettir. Eğer bir erkek bir kadına vurursa bu, kişinin (şiddetin kurbanı), eylemin (şiddet), yüzün (fail) bulunduğu doğrudan/fiziksel bir şiddettir . ‘Yapısal şiddet’ ise, görünür ve somut bir aktör olmasa bile şiddet uygulanmaktadır . Çünkü şiddet eylemi doğrudan insanlara değil, yapılara uygulanmaktadır (Galtung, 1969,s.171).

Galtung, kaçınılmaz sorunların şiddet olmadığına karar verir. İki yüz yıl önce tüberküloz hastalığından erken ölüm şiddet olarak sayılmaz, çünkü o dönem hayatta

kalma ihtimali yoktur. Fakat eğer tüberkülozdan ölüm günümüzde gerçekleşirse, bu sonuç dünyadaki kaynakların eşitsiz dağılımının sonucu olarak görülmelidir. Çelişen durum, sosyal sistemin haksız bir şekilde işleyişinden dolayı sosyal kaynaklara erişimin farklı olması nedeniyle bireyler veya gruplara yönelik yaralanma koşulları olarak daha iyi anlaşılabilir (Jacoby, 2008, s. 50).

Bu bağlamda, birkaç araştırmacı 'yapısal şiddet' ve 'sosyal sermaye'den mahrumiyet arasındaki ilişkiyi işaret etmektedir. Sosyal sermayenin bileşenlerine - örneğin bilgiye ve kaliteli eğitime kolay erişim gibi - bakarsak, yapısal şiddet, bu bileşenlere erişimi engeller, bireyleri ve grupları genellikle sosyal sermayenin getirdiği uzun vadeli faydalarından mahrum bırakmaktadır (Vasiliu, 2016,s.176)

Uluslararası politikalar ve insani çalışmalar aracılığıyla ,yapısal şiddet genellikle "yolsuz" olarak tanımlanan ülkelere bağlıdır .Güneydeki devlet görevlileri ve açgözlü politikacılar, yoksulluk sürerken ve yoksullar artarken kendi çıkarları için iktidarı kullanıp varlıkları biriktirmektedir (Canning, 2017,48). Bazı nicel çalışmalar, organik şiddetin diktatörlüklerde daha çok uygulandığını açıkça göstermektedir .Küresel düzeyde demokratik ülkeler ise yapısal şiddetten dolayı daha fazla sorumluluk taşımaktadırlar (Abdulhay, 2013,s.10)

Sosyolog Loic Wacquant, "yukarıdan şiddet" dediği yapısal şiddetin ağırlıklarına dikkat çekmektedir .Ona göre, son zamanlarda bazı Batı toplumlarını etkilemiş olan kentsel şiddet olgusu, marjinalleşmiş grupların neoliberal politikalarından kaynaklanan yapısal şiddetin doğal bir sonucudur .Loic Wacquant'a göre yapısal şiddet, aşağıdakiler dahil olmak üzere birtakım olumsuz belirtiler üretir: (Wacquant, 2008,s.24)

1. İşçi sınıfının tüm sınıflarına ulaşan, sonuçta maddi yoksunluk, aile işlev bozukluğu, gelecekteki belirsizlik ve kişisel kaygıyı uzun bir lokomotifte götüren kronik ve devamlı toplu işsizlik.

2 .Kamu kaynaklarının azaldığı fakir mahallelere yönelik regresyon.

3.Gündelik hayatta ve kamusal söylemde yoksulluğun damgalanması artmıştır.

Yapısal şiddetin uzun vadede zararlı bir etkisi olabilir çünkü toplumun ekonomik kapasitesini ve sosyal sermayesini zayıflatmaktadır. Aynı şekilde, iktidar gruplarının güç

tabanını da aşındırır ve iktidarın bu erozyonu yeniden inşa etme girişimleri, devrim noktasına ulaşabilecek siyasi huzursuzluğa yol açabilmektedir (Vasiliu, 2016,s.177).

Galtung, insanların özgürlüğünü kısıtlayan baskıcı koşulların temellerini anlayanların onları değiştirebileceğine inanmaktadır. Bu nedenle Galtung, savaşın ve insanların barışı gerçekleştirmek için sonunun boş olduğunu düşünür, çünkü gerçek sebep şiddeti yaratan durumlardadır .Bu yüzden, onun bakışı açısından, bu durum ortadan kaldırılmalıdır. Çünkü eşitlik, özgürlük ve refah olmadan barış sağlanamaz. Yapısal şiddetin üstesinden gelmek, her türlü şiddetin sona ermesinin başlangıcı olacaktır .Sadece fiziksel şiddet dünyadan kaybolursa, anlamlı olmayacaktır. Çünkü tüm baskıcı ve kabul edilemez toplum rejimleri varlıklarını sürdürmeye devam edecektir (Baberowski, 2015, s. 81).

Yapısal şiddet kavramı, karmaşık ve zor bir tanım olarak eleştirilere rağmen yine de aritmetik bir araçtır; kavramsal bir çerçeve ve somut bir sosyal fenomendir. Çeşitli analitik düzeylerde sömürü ve eşitsizliği iyice değerlendirmek için bir yol sağlar (Jacoby,2008,s.50).

### **3.2.2. Sembolik şiddet: Pierre Bourdieu (1970)**

1970 yılında Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu tarafından sosyal bilimler alanında sistemetik bir şekilde “sembolik şiddet” terimi kullanılmaya başlamıştır .Terim, ilk kez Jean-Claude Passron ile birlikte yayınlanan “*Reproduction in Education, Society and Culture*, (London, 1970) “ adlı kitabında ortaya çıkmıştır. Daha sonra 1977’de İngilizceye çevrilmiştir. Daha sonra bu terim Bourdeau’nun “ *Distinction*, (1979)” ve “*Masculine Domination*, (2001)” sonraki yazılarında gelişmiştir.

Sembolik şiddet, Pierre Bourdieu’nun sosyolojik düşüncesinde, diğer kavramların yanı sıra: sembolik iktidar, kültürel sermaye, sosyal sermaye, hapitus, alan vb. merkezi bir kavramdır.

Başlangıçta, Bourdieu (1970) eğitim sistemlerinde sembolik şiddeti gözlemlemeye önem vermiştir. Daha sonra (2001) kavramı toplumsal cinsiyet ve cinsiyet konularına ve erkek egemenliğine odaklanmaya başlamıştır. Bourdieu (1996) bu kavramı, medya

kalıpları ve kitle iletişim araçları, özellikle televizyon ve onun sembolik şiddet hedeflerine ulaşmadaki rolü ile sürdürmeye devam etmiştir.

Sembolik şiddet, güç ve iktidar ilişkilerini saklayarak belirli anlamlar ve semantikler meşru anlamlar olarak kabul edildiğinde elde edilmektedir.

Bu kavram, bir güç ve otorite modeli olarak algılanan herhangi bir toplumsal oluşuma geçerlidir. Sosyalleşme, evde, işte, okulda ve medyada her açıdan tüm araçları bir sembolik şiddet kaynağıdır (Bourdieu, 1977, s.43).

Bu anlamda, Bourdieu'ya göre sembolik şiddet ,anlamların ve sembolik sistemlerin gruplar ya da sınıflar üzerinde meşru ve kabul edilebilir bir şekilde uygulanmasıdır .Bu meşruiyet her zaman böyle bir zorlamanın başarılı olmasına izin veren güç ilişkilerini engeller .Sembolik şiddet kavramını basitleştirmeye çalışırsak, “Ötekini kontrol etmek ve hükmetmek için sembollerin, anlambilim ve anlamların kullanımı ”olarak adlandırılabilir (Watfa.2011,s.112).

Bourdieu'nun sözleriyle sembolik şiddet,

“kurbanlarına bile görünmeyen, nazik, işkence gören ve düşünülemez bir şiddettir. Tamamen sembolik yöntemler ve araçlar aracılığıyla uygulanan şiddettir. Yani: özellikle tanıma ve tanıma süreci aracılığıyla iletişim ve bilginin telkin edilmesi yoluyla,ya da duyguların ve samimiyetin uç noktalarında”(Bourdieu, 2001,s. 88)

Bourdieu, “şiddete maruz kalanların örtük bir suç ortaklığı ile uygulandığını ve bunu uygularken, böylesi bir şiddetin uygulanmasından ya da sunulmasından haberdar olmadıklarını” olarak tanımlamaktadır (Bourdieu, 2004, s. 17).

Sembolik şiddet kavramı çok gelişmiştir. Yakın zamana kadar Marx ve Engels'in anladığı gibi ideoloji anlayışına benziyordu. Sonra bu kavram çok değişmiştir. Kurbanların suç ortaklığı ve tanıma ile kontrol edildiği bir baskı işareti haline gelmiştir. Çünkü onlar algılama ve takdir sistemlerinin kurbanlarıdır .Böylece, Bourdieu sembolik şiddeti yalnız tanıma, kabul ve suç ortaklığı aracılığıyla ortaya çıkan zulüm olarak yorumlar. Zayıf olandan güçlü olana (kontrol izni) gibidir (Chevallier ve Chauviré, 2013, s. 219). Burada, Bourdieu'nun “teslim ve itaat eylemlerinin bilişsel eylemler olduğunu” her zaman doğruladığını belirtmek gerekir (Bourdieu, 2016, s. 28). Bu tür eylemler algı ve bilinçli uygulamalara atıfta bulunmaktadır.

Bourdieu, sembolik sistemlerde “sihir etkisi” adlandırdığı açıklamaktadır. Bourdieu gazetesinde okuyan ve bunlardan birine seslenen İngiliz efendisinin hikâyesini anlatır: “John, hava biraz soğuk değil mi?” John hemen gidip pencereyi kapatır .Böylelikle, bir düzenin en ufak bir emrinin bile bulunmadığı bir cümle, sembolik bir temelden çıksa da maddi bir etkiye sahip olabilir (Bourdieu, 2016, s.285).

Böylece, Bourdieu’nun sembolik şiddet kavramını icat ettiği özgünlüğü, sembolik şiddetin etkililiğın baskıyı kabul etmediğı değildir . Fakat özgünlüğü, tahakküm kurbanların sorununun temelini açıklamaktır . Bilişsel araçların kendileri için anlayış ve takdir ifadelerini kabul ettikleri problemidir. Sihir gibi bir süreçtir. Sembolik şiddet teorisi inanca dayanır. Başka bir deyişle inançların üretim teorilerine dayanarak, algı ve takdir sistemleri üretmek için gerekli katılımı hedeflemektedir . Bu sistemlerin söylemlerdeki gömülmüş mesajların anlaşılmasını ve dile gelmesini sağlamaktadır (Chevallier ve Chauviré, 2013, s.221).

Sembolik şiddet kavramı üzerine yaptığı tartışmada, Bourdieu şöyle sormaktadır: “Sosyal söylemler ve uygulamalar nasıl üretilir ve yeniden üretilir ?Bu soruyu cevaplayarak, toplumdaki hegemonik ilişkilerin daha iyi anlaşılması oluşturmaktadır. Bourdieu, hegemonyanın sadece fiziksel şiddetin kullanımıyla bağlantılı olmadığını düşünür. Toplumun egemen güçleri, ekonomik sermayenin edinilmesiyle hegemonyayı dayatmazlar. Egemenler “ekonomik sermaye” ek olarak sahip oldukları “kültürel sermaye” sayesinde hegemonik ilişkileri yeniden tesis ederler.

Sembolik şiddet, kültürel unsurlar (değerler, algılar, fikirler, inançlar, ifadeler, işaretler, semboller, vb.) şeklinde tezahür etmektedir. Böylece, kültürel sermaye, kültürel otoriteye sahip olma eğilimindedir. Yani katılımın ve uygulamanın meşruiyetidir. Böylece bu sermaye meşruluğunu ifade eden sembolik bir otorite ile taçlandırılır. Meşruiyet, bu gücü, onu uygulayan kişiler tarafından yasal ve gerçek olarak kabul etmek anlamına gelir (Watfa, 2011, s. 116).

Hegemonya, sembolik sistemlerin - içirme ve sosyal dışlanmanın sınıflandırılmasını ve belirleyicilerini değerlendirdiğimiz - sadece bilişsel ve sosyal düzenleyici bir işlevi değil, aynı zamanda hegemonyanın politik bir işlevini de taşıyacak şekilde çalışır . Bu sembolik sistemler, gerçekte, doğal ve kabul edilebilir görünmek için baskıcı formunu

yitirip, toplumdaki işaretleri ve anlamları dayatan, şiddetli bir eylemi yapmaktadır (Villegas, 2003, s. 150).

Sembolik şiddetin en kötü yanı, hegemonya ve boyun eğme ilişkilerini daima geri getirmesidir .Belli bir olayın sona ermesiyle ilgili bir şiddet değildir ,sonuçlara ve etkilere dayalı bir şiddettir ve ona maruz kalanlar, kendilerine karşı şiddet uygulandığını inkâr ederler. Bu sembolik şiddetin bağlamında, bireyler farkındalıklarını, bilinçlerini beslemeye devam edip; sürekli olarak doğal olmayan adaletsiz koşullar karşısında doğalmış gibi kendilerini ikna etmeye devam ederler.

Şiddetin sembolik etkisinin gücü, Michel Foucault'un "disiplin ve itaat" içinde ne ifade ettiği ile ilgilidir: “Aptal tiran, demir zincirlerini kullanarak kölelere zulüm edebilir, ama gerçek yetenekli politikacı, onları kendi düşünceleriyle, demir zincirlerinden daha güçlü zincirlerle bağlayabilir (Adwan, 2016, s.100)”.

### **3.2.3. Kültürel şiddet: Johan Galtung (1990)**

“Kültürel şiddet” terimi ilk olarak 1990’lı yıllarda, çatışma ve barış araştırmalarında, Norveçli Sosyolog Bilim Adamı Johan Galtung tarafından yayınlanan “*Cultural Violence,1990*” in *Journal of Peace Research,1990*” makalesinde göze çarpmıştır.

Galtung, ‘kültürel şiddeti’ doğrudan ya da yapısal şiddeti meşrulaştırmak için kullanılacak kültürel, dini, ideoloji, dil, sanat, deneysel bilim ve biçimsel bilimler (mantık ve matematik) üzerine yansıtılan sosyal hayatın simgesel alanı olarak tanımlamaktadır. Böylelikle doğrudan şiddeti ve yapısal şiddeti doğru bir şeymiş gibi göstermek ya da en azından yanlış olmadığını vurgulamaktır (Galtung, 1990, s.292).

Bu anlayışla ‘kültürel şiddet’, şiddeti haklı çıkarmak için bazı kültürel yönlerin (Din, dil, etnik kimlik, sanat ve bilim) yanlış kullanım şeklidir. Galtong bütün kültürlerin şiddetli olduğuna hükmetmez. Sadece kültürlerin şiddetli olan yönlerini temize çıkaranlara karşı gelir. Katili destekleyen kişi bağırırsa : “Öldürmek kendinin gerçekleştirmesidir” dese, İngiliz dili bu düşünceleri ve sloganları ifade etmeye gücü yeter. Ancak bu ingilizcenin şiddetli olduğu anlamına gelmez (Galtung, 1990, s.292).

Galtung toplumda makbul kültürel yollarından bir olan şiddet eyleminde ki ahlak rengini kırmızı ışıktan yeşil ışığa ya da en azından sarı ışığa değişmesi gibi yapısal ve kültürel şiddeti incelemektedir.

Şiddet Galtung'un söylediği gibi (doğrudan-yapısal-kültürel şiddet) üçgenin herhangi bir köşesinde başlayabilir, kolayca diğer köşeler geçer. Doğrudan şiddet, şiddetli bir kurumsal yapıyla, şiddet dolu kültürün güçlendirmesiyle, intikam gibi kurumsallaşmış, tekrarlayıcı ve ritüel olma eğilimlidir (Galtung,1990, s.303). Kültürel şiddetin yoğunluğu durumdan duruma değişebilir; şiddetli olabilir ve bazen kültürel temizlik derecesine ulaşabilir. Tıpkı Amerika vilayetlerinde Kızılderililerin kültürel kimliğine karşı mücadelede ve yaşanan ırk savaşında olduğu gibidir (Akeshe, 2009, s.16).

Galtung ortaya attığı *kültürel şiddet* kavramıyla, kültür ve şiddet arasındaki güçlü bağı vurgulamak istemektedir. Bu bağlantı, bizi şiddetin sosyolojik anlayışına dair tartışmaya götürür. Zira şiddet doğa ile yorumlanmıyor hal ve değişen koşullarla değiştirilebilecek bir kültür olduğu durumlarda yorumlanmaktadır.

Jörg Baberowski (2015) '*kültürel şiddet*' teriminin yeni bir anlam ifade etmediğini eleştirmektedir. Ona göre bazı kavramların isimlerini zaman zaman değiştirdiklerinde daha uzun sürdüğünü ve yeni ekleyebilecekleri sahte izlenimi verdiğini söyler. Galtung "*kültürel şiddet*" terimini icat etmiş ve bunun sadece yapısal şiddeti meşrulaştırmanın bir aracı olduğu dışında açıklama yapamamıştır (Baberowski, 2015, s.82).

### **3.2.4. Nesnel/objektif şiddet: Slavoj Zizek (2008)**

Slovenyalı filozof Slavoj Zizek (1949-) "*Şiddet ve Altı Yan Düşünce*, (2008) "adlı kitabında objektif şiddet terimini bulmuştur. Kompleks anlamında kişisel doğrudan fiziksel şiddet ile dil ve sembolik şekillerde sembolik şiddet, yapılarda ve kurumsal yapılarda sistematik şiddeti ifade etmiştir.

Zizek'e göre objektif şiddet siyasi ve ekonomik düzenin yapısında gizli olan bir şiddettir. Öyle ki bu ekonomik farklılık arasındaki uçurumu arttıran ve fiziksel şiddeti yerine getiren bir durumdur.

Zizek politik hegemonya ya da kapitalist sömürü gibi bazı toplumsal yapıların ya da kurumsal uygulamaların olduğunu göstermek için objektif şiddet kavramını

kullanmaktadır. Örneğin siyasi kontrolü sağlamak ya da sermayeden faydalanmak insanları bireysel şiddeti kullanmaya zorlar. Bireysel şiddete örnek verirsek tecavüz etmek ve öldürmek. Toplumsal şiddete örnek verirsek savaş, isyan ve kargaşa.

Eğer Zizek'ten objektif şiddetin basitleştirilmiş bir tanımını istense zulüm ve sosyal adaletsizliğin daha iyi bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü adaletsizlik, dil ve sembolik sistemlerdeki sembolik şiddet yoluyla ve modern kapitalist kurumların yapıları aracılığıyla uygulanmaktadır. Dolayısıyla, silah zoruyla soyulmuş huzurlu bir kişi kişisel şiddet mağdurudur. Ama daha düşük bir ücrete sahip ya da varlıklı bir toplumda iş arayan yoksul bir kişi ise, objektif şiddetin bir kurbanıdır.

Zizek 'objektif şiddet'e Pierre Bourdieu'nun 'sembolik şiddet' konusundaki tezinden Johan Galtung'un ise yapısal şiddet tezinden etkilenmiş gibi görünmektedir. Zizek objektif şiddetin iki tür şiddetten oluştuğunu söyler. Bunlardan biri sembolik şiddettir ki sembolik sistemlerin dillerinin yansımasıdır. Diğeri yapısal şiddettir, bu da siyasi ve ekonomik kurumların felaketlerinden elde edilen neticelerin yerine getirilmesinden kaynaklanan etkilerdir. Zizek'in objektif şiddet tezini sembolik şiddetin araçlarından ve yapısal şiddetin doğasından alır.

Zizek 'objektif şiddet' konusunda en çok Galtung'tan etkilendiği halde ne ondan bahsetmiş ne de Galtung tezleri olan şiddet ve barışı zikretmiştir. Galtung şiddet üçlüsü olan (bireysel şiddet, yapısal şiddet ve kültürel şiddet) olarak bakarken, Zizek bu üçlüye benzer olarak Galtung'tan farklı kültürel şiddeti sembolik şiddet olarak önerir. Zira Zizek şiddet üçlüsünü (bireysel şiddet, yapısal şiddet, ve sembolik şiddet) olarak değerlendirmektedir. Hatta Galtung'un gözlemlediği bireysel şiddeti yapısal şiddetten doğduğu hakkında düşüncesi Zizek'in düşüncesinin aynısıdır.

Zizek'e göre objektif şiddetin en ayırt edici özelliği kapitalizmin statüsünü temel düzen içindeki yerleşmesidir. Kapitalizmin öncesinden diğer sosyal şiddetden daha çoktur. Bu şiddet kötü niyetli olanlara teselli veremez hale gelmiş ve objektif şiddet tamamen nesnel ve kimliğin meçhul halini almaya başlamıştır (Zizek, 2008,s.13). Bu gizli objektif şiddetin siyasi ve sosyal düzende yerleşerek patlak kalır. Böylelikle açıkça vahşi şiddete dönüşür.

Zizek, modern çağda terörizm, suçlar, savaş ve sivil huzursuzluk eylemleri gibi doğrudan fiziksel şiddeti düşünmeye teşvik etmeye çalışır. Zizek bu türden şiddet "açık

bir ajan” olarak tanımladığı bir şiddettir. Zizek objektif şiddetin bireysel şiddeti doğurduğu gibi düzendeki örtülü ve kronik şiddeti doğrudan maddi şiddet ile uygulamaya koyduğunu söyler.

Hatta Zizek sembolik şiddeti objektif şiddet üçlüsünün bir parçası gibi vasıflandırmaya çalıştığı zaman, sembolik şiddet objektif şiddeti zorlayanın yansıması olduğunu doğrular. Buna göre delil olarak Batı dünyası karşısında İslam aleminin kötü durumda görünmesi ve ayaklanması, objektif şiddeti temsil eden sembolik şiddetten başka bir şey değildir. Yani sembolik şiddet, mevcut maddi şiddete bir cevaptır (Zizek, 2008,s.106).

Van der Linden, Zizek’in objektif şiddet anlayışını eleştirmektedir. Ona göre, devrimci şiddetin objektif şiddete karşı şiddet olarak haklı göstermesine izin vermektedir. Van der Linden ve Zizek Galtung tarafından önerilen yapısal şiddete eleştirmenlerin aynı geleneksel argümanını tartışmaktadır. Zira yapısal şiddetin tanımlanması ve ölçülmesinin zor olduğu söylerler.

Van der Linden’e göre Zizek objektif şiddetin birçok politik ve ekonomik sebebi konusunda çok haklıdır. Ancak görünmeyen objektif şiddetin varlığının ispatı konusunda başarısız olmuştur. “ Zizek’in, kapitalist sömürünün kişisel şiddete neden olduğu iddiası, bu sömürünün sistematik bir objektif şiddet olduğu iddiasından daha çok belirgindir (Van der Linden, 2012, s.36)”.

Zizek objektif şiddetin karşısında eğlenceyi seven karakterine benzer bir çözüm önerir. Zizek dünyada objektif şiddetin karşısında bir şey yapmamayı, oturup beklemeyi bir şeyin ayağa kalkmaması konusunda bazen cesaretli olmayı ister. “Hiçbir şey yapmamak en şiddetli bir şey demektir. “Some times, doing nothing is the most violent thing to do”(Zizek, 2008,s.217)”.

#### **4.EKONOMİK ŞİDDET YAKLAŞIMI**

Daha önce açıklandığı gibi, şiddetin son zamanlarda ortaya çıkan iki temel kavramı vardır: Şiddeti bir güç olarak tanıyan bir kavram ve şiddeti bir ihlal olarak gören bir kavramdır.

İlk kavram, şiddetin direkt gücü ve net fiziksel etkisine dayanarak dar ve ölçülebilir bir şiddet tanımını benimsemektedir. Dolayısıyla, şiddet, sadece fiziksel güç kullanımını ve yasa dışı güç kullanımının neden olduğu herhangi bir zarar ile belirlenir. Diğer kavram geniş ve kapsamlı bir şiddet kavramını benimsemektedir. Şiddet, bu kavram ile adaletsizlik ve hak ihlali olarak tanımlanır. Bu anlayış, doğrudan fiziksel şiddet biçimleriyle sınırlı değildir, fakat şiddetin tanımını, yapısal şiddet, sistematik şiddet, sembolik şiddet, kültürel şiddet, nesnel/objektif şiddet gibi diğer şiddet biçimlerini de içerecek şekilde genişletmektedir. Bu anlayışta, medeni haklara, sosyal adaletsizlik biçimlerine ve eşitsizliğe karşı şiddetin şiddet biçimleri olarak sınıflandırılmaktadır.

Bu çalışmada ekonomik şiddetin önerilen kavram, şiddetin geniş anlamını ve özel anlamını birleştiren ölçülebilir fiziksel şiddet ve gözlenebilir sembolik şiddet arasında, “karma bir yaklaşımı” benimsenmektedir. Bu yaklaşım şiddeti kavramsallaştırırken her iki yöne de tamamen eğilimli değildir ve kapsamlı ve geniş bir şiddet tanımını benimser. Fakat aynı zamanda dar şiddet kavramının gerekliliği ve önemini reddetmez. Özellikle şiddet olgusu hala karmaşıklığı ve belirsizliği ile karakterize olduğu için, her zaman tüm olasılıklara açık ve ekleyebilir.

Bu bağlamda bu çalışmada ekonomik şiddet olgusu, birbiriyle entegre olan dört bölüme ayrılır (‘ekonomik şiddet kare/dörtgeni’):

1. Öznel ekonomik şiddet.
2. Fiziksel / doğrudan ekonomik şiddet.
3. Sembolik ekonomik şiddet.
4. Yapısal ekonomik şiddet.

İlk iki tür, doğrudan fiziksel güç kullanımını olarak dar bir şiddet kavramına aittir. İkinci ise, insanın temel hakların ve bir tür sosyal adaletsizliğin ihlali olarak geniş bir şiddet kavramına aittir.

Ekonomik şiddet, her durumun kendisinde ve başkalarının potansiyelinin zarar gördüğü durumlarda ortaya çıkmaktadır .Bu anlamda, ekonomik şiddet, hem maddi hem de sembolik olarak kendisine veya başkalarına ekonomik zarar veren söylemlerde ya da davranışlarda oluşturulabilmektedir.

Ekonomik şiddet, ekonomik çerçevede bir aktör olarak ,diğerlerine zarar vermeyi amaçlayan etkisi göz önüne alındığında, belirlenen bir şiddettir. Bu zarar, doğrudan fiziksel güç veya yaşam, konut, sağlık, eğitim, işçilik vb. temel hakların ihlaline bağlı olabilir.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation-WHO) 2002 yılı sağlık ve şiddet raporunda ekonomik şiddet, gruplar tarafından kolektif şiddetin bir parçası olarak sınıflandırmaktadır .Ancak, rapor ekonomik şiddetin net bir kavramından bahsetmemiştir.

Raporda, ekonomik şiddet, ekonomik faaliyetlerin kesintiye uğraması ve temel hizmetlerin sağlanmasının aksamaması ya da ekonomik bölünmelerin ya da parçalanmanın yarattığı karışıklıklar gibi, ekonomik kazanımlarla hareket eden daha büyük grupların saldırılarını içerdiği belirtilmiştir(WHO, 2002, s.6).

‘Ekonomik şiddet kare’ yaklaşımına göre, dört kenarı (öznel ekonomik şiddet, fiziksel/doğrudan ekonomik şiddet, sembolik ekonomik şiddet, yapısal ekonomik şiddet) tanımlamaktan ve ölçmekten kaçınmaz. Öznel ekonomik şiddet ve fiziksel/doğrudan ekonomik şiddetin ölçüsü kolaydır çünkü görünür ve elle tutulur. Yapısal ekonomik şiddetin ise ölçüsü biraz zordur, çünkü genellikle güç ilişkileri ve maddi olmayan düzeyler ve yapılar ile ilişkilidir. Ama, bazı yapısal şiddet türleri- yasalar, yönetmelikler ve politikaların yanı sıra söylemler eleştirel bir şekilde incelenmesi yoluyla gözleyebilir ölçülebilmektedir. Ayrıca bu şiddet türleri, etkilere ve sonuçlara göre de ölçülebilmektedir. Sembolik ekonomik şiddet ise - araştırmamıza en yakın olanı - sembolik dil, formlar ve sembolik sistemlerde gözlemlenebilmektedir. Bu araştırma, eleştirel söylem analizi yaklaşımları kullanarak ve medya ve iktidar söylemlerini inceleyerek, sembolik ekonomik şiddetin varlığını, Sudan özelinde kanıtlamaya çalışmaktadır.

‘*Ekonomik şiddet kare*’, birbirleriyle, aralarında bir etki ve karşılıklı etki ilişkisi olduğu dinamik bir ilişki ile bağlıdır. Galtung (1969; 1990) ve Zizek’in (2008) yapısal şiddet ve nesnel şiddetin, fiziksel/doğrudan şiddeti artırdığını kabul ettiği gibi; sembolik ekonomik şiddet ve yapısal ekonomik şiddet de, aynı zamanda öznel ekonomik şiddet ve fiziksel/doğrudan ekonomik şiddeti de etkiler.

Yapısal ekonomik şiddet, bireylerin kendi aralarında ya da kişiler ve siyasi sistemler arasında doğrudan şiddet yaratabilecek koşullarını her zaman sürdürmektedir. Sosyal adaletsizliği ve eşitsizliği derinleştiren, şiddet döngüsünün genişlemesine ve devamına yol açan yapısal bir şiddettir. Aynı şekilde, öznel ekonomik şiddet, diğer ekonomik şiddet türlerinden, özellikle de sembolik ekonomik şiddetten etkilenir. Doğrudan ve dolaylı ekonomik şiddet toplumdaki savunmasız gruplarda yükseldiğinde, işteki çabaları ile bu çalışmadan elde edilen değer arasında yaşadıkları yabancılaşma nedeniyle, kendilerine yönelik baskı da artar. Yabancılaşmadan iki kez muzdarip olan savunmasız gruplar, hem işverenler için çalışıp hem de bağımlılık için çalışmış olurlar.

Ekonomik şiddetin bu dört kenarı ile bölünmesi, ekonomik şiddet yoluyla bireylerin finansal kaynaklarından yararlanmasını önlemek veya üretim araçlarına el konulması aracılığıyla, doğrudan fiziksel şiddet biçimini alabileceğinin altını çizmektedir. Ekonomik şiddet, medya, eğitim, din vb. sosyalleşme araçları aracılığıyla ya da politikalar ve örgütsel yapılardaki gizli yapısal şiddet yoluyla, egemen sınıfın egemenliğini güçlendiren ekonomik şiddet söylemi gibi dolaylı bir sembolik şiddet biçimi oluşabilmektedir.

Ekonomik şiddet çoğu durumda, karmaşık bir şiddettir. Şiddetten daha fazlasını içerir. Bu nedenle, ekonomik şiddetin tek bir şey olarak görülmemesi (ekonomik şiddet kare/dörtgeni) gerekir. Bunun en açık örneği çocuklara yönelik ekonomik şiddettir (çocuk emeği)dir. Çocuk çalışmaya zorlandığında, başlangıçta kendine karşı yıkıcı bir öznel ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Çocukluğundan zevk almak ve kendisi için istediği şeyi almak yerine, hayatını daha büyük sorumluluklar üstlenerek geçirir. Nesnel bir bakış açısından bu çocuk, çalışmaya zorlamasına izin veren politikalar yoluyla yapısal ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Yerel makamlara vergi veya kira ücreti ödemediği gerekçesiyle üretim araçlarına el konulduğunda, fiziksel ve sembolik ekonomik şiddete maruz kalabilir. Sudan'da (el arabaları taşıyan çocuklar) fenomende olduğu gibidir (Saleh,2011, s.10). El koyma ve ücretlerin ödenmesi zorunluluğunda fiziksel şiddet açıktır. Çocuk emeğini yasal ve doğal bir şey olarak düşünmesi ve çocuk emeğin zorunlu çalışma söylemiyle meşrulaştırmasında sembolik şiddet ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar geniş çaplı ekonomik şiddet, hem fiziksel hem de soyut olmayan şiddet biçimlerini içermesine rağmen maddi ve elle tutulur sonuçları vardır. Aşırı yoksulluk, açlık ve aşırı kıtlığın en temel insan hakların doğrudan ihlal olduğunu akılda tutarak,

doğrudan fiziksel şiddet bazen insanların hayatlarını tehdit ederse, ekonomik şiddet yaşam kalitesine bir tehdittir.

Ekonomik şiddet, ekonomik ve sosyal hakların ihlaline, yolsuzluğa ve doğal kaynakların yağmalanmasına atıfta bulunur. “Fiziksel şiddeti” tanımlayan şiddet çoğu zaman doğrudan bir şiddettir. Ekonomik şiddet ise genellikle dolaylıdır. Tüm medeni ve siyasi hak ihlalleri, doğrudan fiziksel şiddeti içermez. Ancak açlık ve kıtlık gibi birçok ekonomik ve sosyal hak ihlallerinin, bir tür fiziksel şiddet olduğu söylenebilir.

Genişletilmiş ekonomik şiddet kavramı, birçok farklılıkla karakterizedir. Bunu yapısal şiddet olarak sınıflandırmak sistematik olabilir ya da sembolik şiddet olarak sınıflandırılmasına göre sistematik olmayan şiddet olabilir. Pierre Bourdieu'nun belirlediği gibi sembolik şiddet, suçlunun ya da mağdurun bir parçası olarak kasıtlı niyet ve niyet gerektirmez. Genelde hakim taraf ile boyun eğen taraflar arasındaki anlaşma şartlarında yapılır. Mağdurlarına bile görülmeyen sessiz bir şiddettir (Bourdieu, 2001; 2004).

“Ekonomik şiddet” ile “yapısal şiddet” arasındaki ayrımı, görünüm ve biçimin doğası bakımından birbirinden ayırmak gerekir. Yapısal şiddet, aktörün beyan edilmediği, ancak yapıların, ilişkilerin ve politikaların ardında saklandığı ekonomik şiddetten farklıdır. Ekonomik şiddette aktör bilinebilir ve özgül olabilir. Çünkü bazen şiddet gücünü - özellikle öznel ve doğrudan ekonomik örneklerinde- ilan ettiği kimliğinden alır. Sembolik şiddet bile, ekonomik haklarını ihlal ederek kadınları sömüren ve onların yeteneklerinin ve potansiyellerinin, sembolik iktidar aracılığıyla engellendiği bir erkek egemenliği biçimidir.

Diğer bir farklılık ise, yapısal şiddetin her zaman kolektif olmasının sonucudur. Yapısal şiddeti uygulayan genellikle bir kurumdur, bir kişi veya bir toplum üyesi değildir. Arendt'in dediği gibi güç asla bireysel değildir, her zaman bir gruba aittir (Arendt, 1970, s. 38). Bireylerden ve sistemlerden üretilebilecek ekonomik şiddetin aksine, bireylerden yapısal şiddetin üretilebilmesini hayal etmek zordur.

Aynı şey, sembolik şiddet için de geçerlidir. Genellikle ekonomik şiddetden farklıdır; çünkü ekonomi, siyaset, kültür ve diğerleri gibi başka alanlarda çalışabilir. Bu anlayış, Bourdieu'nun söylediği gibi “ekonomik alanda bile etkili olsa da, sadece ekonomik alanla sınırlı değildir (Bourdieu, 1992, s. 167)”. Sembolik şiddet genellikle ekonomik

şiddete bir araç olarak hareket eder. Sosyal adaletsizliği teşvik eden ve tatmin ilişkilerini eşitsizlik koşullarına dayatmaya çalışan sembolik sistemler aracılığıyla, diğerleri ekonomik olarak ezilmektedir.

Bazı ekonomik şiddet türleri -yapısal ve sembolik ekonomik şiddet gibi- uzun bir oluşum dönemiyle karakterizedir. Genellikle süreklidir; tesadüfi veya şaşırtıcı bir şiddet değildir. Diğer fiziksel şiddet türleri genellikle belirli bir yer ve zamanda meydana gelen belirli bir şiddet olayına bağlıdır- cinayet, yaralanma ve yıkım gibi. Diğer tarafa verilen zarar sona erdiğinde, şiddet de sona ermektedir. Yapısal ve sembolik ekonomik şiddet biçimleri süreklilik ve şiddet gücünü yenileme yeteneği ile karakterizedir. Çünkü ekonomik ve sosyal sistemdeki yapı ve yapılarda oluşurlar.

Üstün bir güç tarafından uygulanan tüm devam eden şiddet biçimleri gibi, ekonomik şiddet sorunu, şiddeti, güç duygularını, tahakküm ve itaat ilişkisini ezilenler üstünde uygular Ekonomik şiddetin baskısı altında kalan insanların kendileri de, daha düşük seviyelerdeki insanlara aynı şiddeti uygularlar. Böylece, bu şekilde, şiddet ve kontrol ilişkilerin yeniden üretim döngüsü dönüp hareket eder. Adwan bu döngüyü şöyle açıklamaktadır:

“Baskılanan ve ezilen grubun her bir üyesi bir diktatör olarak doğar. Sonra içindeki her bir birey, zulüm şikayetleri ne olursa olsun, belki daha şiddetli olarak, kendisinin şikayetçi olduğu aynı baskıyı uygulamak için önceden hazır olmaktadır. Ezilen memur, etki alanı içinde baskıcı bir komutana dönüşür, ve ezilen vatandaş, karısına ve çocuklarına baskı yapan bir koca olur. Hatta bastırılan bir kadın kurnaz bir anne veya otoriter bir komşu olur (Adwan, 2016, s. 173)”.

Diğer şiddet türleriyle ekonomik şiddet, iktidar makamlarından yerel topluluklara yönelik şiddet gibi modern bir devlet çerçevesinde olabileceği gerçeğiyle ilgilidir. Ayrıca, yaptırımlara ve ekonomik ablukaya dayalı ekonomik savaşlarda olduğu gibi, birkaç ülke arasındaki bir çatışma bağlamında da olabilir.

Ekonomik şiddet, üretim ilişkilerinin yapısında, işçiler ve tüketiciler üzerindeki etkisinde köklüdür. Yoksulluk, işsizlik ve borçta boğulmak, haksız ekonomik iktidar yapılarını ifade etmektedir. Çünkü bazı gruplar diğerlerinden daha fazla sermayeye sahiptir ve diğer grupları sömürmek için ayrıcalıklı konumlarını kullanırlar. Ekonomik şiddet tek bir toplumdan, zengin sanayi toplumları (Birinci Dünya) ve gelişmemiş ve

gelişmekte olan toplumlar (Üçüncü Dünya) arasındaki uluslararası çatışma, ekonomik şiddete ve haksız güç ilişkilerinin etkisine kadar uzanabilmektedir.

#### **4.1. Ekonomik Şiddet Biçimleri**

##### **4.1.1. Öznel ekonomik şiddet**

Öznel ekonomik şiddet, aşırı mahrumiyet ve aşırı cimrilik gibi kişinin kendi kendine yönelik bir şiddettir. İntihar, kişisel yaşam kaybına neden olan kendinden kaynaklı şiddet olarak sınıflandırılırsa (WHO, 2002, s. 185) öznel ekonomik şiddet, diğer dış koşullarla ve faktörlerle birlikte, memnuniyet ve kabullenme ile, iyi bir yaşamın kaybına neden olur. Aşırı cimrilik şiddeti, doğa ve içgüdü ile ilişkili olabilir; çünkü açgözlülük ve sahiplenme içgüdüleri ile ilişkilidir. “Aşırı yoksunluk şiddeti”- “aşırı özgecilik” diyebileceğimiz şey, ekonomik ihtiyaç ve zorunluluk nedeniyle, birçok insanın yaşadığı bir şiddettir. Örneğin, elindeki sınırlı kaynağı oğulları, erkek kardeşleri veya yaşlı ebeveynleri gibi en çok ihtiyaç duyanlara vermek; yoksulun kendisine karşı uyguladığı şiddettir.

Bu tür şiddet, karşılıklı, sürekli ve karmaşık olmasından dolayı, şiddetin en kötü biçimlerinden biridir. Fakir bir ev sahibi, fakir ailesinin ihtiyaçlarını sağlamak için kendisini potansiyelinden mahrum bırakarak (Barakat, 2011, s.176), kendisine karşı ekonomik şiddet uyguladığı zaman, ekonomik sistem tarafından uygulanan şiddetle birlikte aynı anda acı çeker.

Sudan’da nakliye işçilerinin araçlarına pazarlarda el konulması, ya da sokaklarda çay satan kadınların araçlarına el konulduğunda olduğu gibi üretim araçlarına el koyma olarak, doğrudan ekonomik bir şiddet olabilir. Tüm bu şiddetin ek ekonomik yükleri vardır. Bu yükler maruz kalan kişi tarafından karşılanamaz, bu yüzden kendisine karşı başka bir ekonomik şiddet uygulanmaktadır.

Zamanla, ve iktidar rejimleri tarafından fiziksel ekonomik şiddetin sürdürülmesi ile, fakir ve şiddete maruz kalan kişilerde ekonomik şiddeti kendi kendisine dayatmaya yönelik otomatik bir isteklilik oluşmaktadır. Bu yüzden, kişi, sorumlu kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kişisel ihtiyaçlarından otomatik olarak feragat eder. Bu olgu özellikle Sudan gibi Doğu toplumlarımızda çok fazla gözlemlenmektedir.

(Abdurrahman,2013, s.160). Bazen ailenin ağabeyi, aile üyeleri kendi ihtiyaçlarını tatmin etmeden evlenmeyi düşünmediği için, uzun zaman ya da tüm hayatı boyunca evlenmemiş olabilir (Barakat, 2011, s.191, 175, 207; Sharabi,1984, 35- 40).

Ayrıca, öznel ekonomik şiddet “çocuk emeği” olgusunda açıkça görülebilmektedir. Topluluk, çocuklara çalışmaya izin vererek onlara şiddet uygular. Çalışan çocuklar, kendilerini çocukluk haklarından mahrum ederek, kendilerine karşı da şiddet uygularlar.

Bu tür karma ekonomik şiddete dikkat etmek, ekonomik şiddet sorununu anlamakta, aynı zamanda eşitsizliği ve sosyal adaletin yokluğunu tespit etmemize ve çözmemize yardımcı olmaktadır. Çünkü ekonomik ve siyasal sistemin sorumluluğu, zayıf, fakir ve marjinal gruplara karşı her türlü ekonomik şiddeti (kişisel, doğrudan, sembolik ve yapısal ekonomik şiddet) durdurmaktır.

#### **4.1.2. Fiziksel/doğrudan ekonomik şiddet**

Bu tür şiddet, şiddetin dar kavramına girer. Doğrudan ekonomik olarak diğer tarafa zarar vermek için kullanılan maddi güçten kaynaklanan herhangi bir şiddeti içerir. Fiziksel şiddet, başkalarına zarar vermek için fiziksel güç kullanılmasıdır. Kişilere veya mülke maddi zarar verir. Maddi zarar, terörizm veya tehditlerden kaynaklanan psikolojik zararlar, veya ekonomik hedeflere ulaşmak için boyun eğme gibi, dolaylı bir şekilde olabilmektedir.

Bu şiddet olayında, insanlar birbirlerinin, mülklerine veya geleceğine zarar verir. Baskın siyasi rejimler tarafından da yapılmaktadır. Fiziksel/doğrudan ekonomik şiddetin en açık örneği kadına yönelik ekonomik şiddettir. Teorik ve akademik ilgi olarak ve sivil toplum düzeylerinde en popüler tartışma biçimlerinden biri olarak kabul edilir. Genellikle mali şiddet, toplum şiddeti veya aile içi şiddet olarak sınıflandırılır.

Bazı araştırmalar, doğrudan ekonomik şiddetin, bir kimseyi finansal olarak olumsuz yönde etkileyen ve ekonomik olarak bağımsız olma çabalarını yok eden bir aile içi ve ev içi şiddet olduğunu göstermektedir (Weaver vd., 2009, s.571). Adams ve arkadaşları, doğrudan ekonomik şiddeti, kadınların ekonomik kaynakları kullanma ve sürdürme becerilerini kontrol eden davranışları içerdiğini ve böylece onların ekonomik

güvenliklerinin ve kendi kendine yeterliliklerinin tehlikeye atıldığını belirtirler (Adams vd,2008,564).

Birleşmiş Milletler ekonomik şiddeti “kadınların temel kaynaklara erişimini ve kontrolünü önlemeyi içeren şiddet” olarak tanımlar (UN, 2006, s. 50). Birleşmiş Milletler raporları, kadına yönelik şiddetin ekonomik şiddet, kadına yönelik cinsel şiddet, kadın sünneti, zorla evlendirme, cezaevlerinde şiddet, işyerlerinde şiddet ve diğerleri gibi “belgesiz şiddet” olarak sınıflandırıldığını doğrulamaktadır (UN, 2006, s. 89). Birkaç ülke ise, Kosta Rika, Guatemala, Honduras ve Güney Afrika dahil olmak üzere aile içi şiddetin yasal tanımına ekonomik şiddet dahil edilmiştir (UN, 2006,s.117).

Zizek (2008), Batı kapitalizminin doğrudan fiziksel şiddete odaklanması ve medyanın doğrudan şiddetin vahşi bir biçimi olarak tasvir edilmesi konusundaki şüphelerini dile getirmiştir .Zizek’e göre bu tür şiddete odaklanmasıyla - terörizm, bombalamalar, suikastlar, suçlar gibi- milyonlarca insanın ekonomik ve sosyal hayatını etkileyen nesnel şiddetten uzaklaşılır. Zizek’in ifadesiyle söyleyecek olunursa “sahte bir olağanüstü hal duygusu yaratma girişimi”dir (Zizek, 2008, s. 6). “Şiddet konusunda liberal soldaki insan söylemin ısrarı sahte bir anlamı vardır. Bu söylemde şiddet sahnesi vurgulandığında soyutlama, sahte formalite ile birlikte olur - kadınlara karşı, siyahi insanlara karşı, evsizlere karşı, eşcinsellere karşı şiddet vb. Her zaman ‘bu ülkede her altı saniyede bir kadına tecavüz ediliyor’ ve ‘Bu paragrafı okurken on çocuk açlıktan ölüyor’ diye sahnededir (Zizek, 2008, s. 6)”. Fiziksel şiddet biçimlerine olan abartılı ilgiden şüphelenen Zizek’in bakış açısıyla, sanki “kadına yönelik şiddet” gibi bir tür ekonomik şiddete odaklanmak, milyonlarca insanın hayatını etkileyen diğer ekonomik şiddet biçimlerinin ciddiyetini maskelenmiş görünmektedir.

Ekonomik şiddet, geniş anlamda, ekonomik açıdan savunmasız gruplara karşı olması nedeniyle, kadınlara karşı ekonomik şiddetden çok farklıdır. Kadınlara karşı ekonomik şiddet ise, yoksul ailelerin yanı sıra zengin ailelerin içinde de olabilir. Ayrıca, kadına karşı ekonomik şiddet toplumsal cinsiyet sorunudur. Kadınlar ekonomik istismarın ana mağdurları olduğunda, erkekler genellikle ana suçlulardır (Macdonald, 2012, s. 4). Geniş anlamda ekonomik şiddetin ise, kurbanları sadece kadınlar ile sınırlı değildir. Fiziksel ekonomik şiddet tüm bireyleri, kurumları ve ülkeleri içerir. Üretim araçlarına el koyma, seyahat etmeyi yasaklama, yüksek vergiler, ekonomik yaptırımlar, siyasi bağlılık farkı nedeniyle işten çıkarılması gibi olgular, fiziksel ekonomik şiddetin bazı örnekleridir.

Yoksullara yönelik diğer doğrudan ekonomik Şiddet rnekleri de vardır. Bu örneklerden bazıları, dünyanın birçok ülkesinde uygulanan genel bir kural haline gelene kadar pekiŐtiren ayrımcı uygulamaları ortaya koymaktadır. Bunlardan bazıları Şöyle sıralanır:

- 1.Yasaları seçici uygulamak.
- 2.Tarafsızlık ile karakterize olan geleneksel polis uygulamaları.
- 3.Yoksullar zerindeki baskı, onların her zaman suçlu ve sanık olarak suçlanmaları.
- 4.Yoksullara ve marjinal gruplara yasal yardım sağlanmasına getirilen kısıtlamalar.
- 5.Sokaklar ve yoksulluk sularına odaklanmak.
- 6.Para cezaları yerine yoksullar için hapis cezasına odaklanmak.
- 7.Yoksulların aile ve meslek durumlarını göz ardı etmek (Hashim, 2017, s. 84).

#### **4.1. 3. Sembolik ekonomik Şiddet**

‘Sembolik ekonomik Őidde’, soyut ve dolaysız alanda hareket eder. Öyle ki, başkalarının ekonomik potansiyellerine zarar vermeyi amaçlayan herhangi bir söylemsel davranış, ‘sembolik ekonomik Şiddet’ olarak sınıflandırabilmektedir. Bu tür ekonomik Şiddet, amaçlarına ulaşmak için sembolik Şiddet araçlarını kullanmaktadır .‘Sembolik ekonomik Şiddet’, ekonomik kaynakların kontrolünü yeniden üretim ve Şiddetin failleri ile Şiddetin mağdurları arasındaki maddi tutarsızlığı sembolik g (dil ve söylem sistemleri) yoluyla koruyan bir Şiddettir.

Sembolik Şiddetin gizlenme yeteneği büyüktür. Sadece sembolik formlar ve sistemlerle görünür. Kamusal alanda baskın fikirleri ı kabul ettirmek için bilişsel süreçler aracılığıyla iktidar ve hegemonyayı yeniden üretmeye çalışmaktadır. Sembolik Şiddet, görünür ve doğrudan fiziksel güç kullanılmamasına rağmen çok etkilidir. Sembolik Şiddet - Bourdieu'nun ifadesiyle – “siyasi polis Őiddetinden daha iyi sonuçlar elde edebilir (Bourdieu, 1992, s.166)”.

Bourdieu, sembolik şiddetin ekonomik alanda çok verimli ve etkili olduğunu vurgular, bu da fiziksel biçimlere yoğunlaşan ve sosyal fenomenlerin sembolik içeriğini ihmal eden Marksizm ile farklı kılar. Bu yüzden Bourdieu, Marksist geleneğin en büyük eksikliklerinden birinin, ekonomik alanda bile etkili olan böyle yumuşak şiddet biçimlerine -sembolik şiddet- bir yer bulmadaki başarısızlığı olduğunu söylemektedir (Bourdieu, 1992, s. 167).

Bu çalışmanın, sembolik şiddeti ekonomik şiddet kare/dörtgenin temel bir parçası olarak değerlendirmesi, ekonomik alanda sembolik şiddet kavramının uygulanmasına katkıda bulunma bir çabasıdır .Sembolik şiddetin ekonomik şiddete bağlanmasına yönelik girişim, sembolik sistemler ile fiziksel fenomenler arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkıda bulunur. Siyasi rejimlerin - doğru ya da adil olup olmadıklarına bakılmaksızın - kendi inançlarını empoze etmek için kullandığı sembolik mekanizmaların çalışmasını incelemektedir.

‘Sembolik ekonomik şiddet’ -güç ve iktidar ilişkilerini gizleyen anlamlar üretebilen söylemleri kullanarak- doğal meşru bir iktidar üretmek için başarısız baskıcı siyasi rejimlerin siyasi ve ekonomik istikrarın dezavantajlı topluluklara ekonomik eşitsizliği ve sosyal adaletsizliği meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

Siyasi iktidar, gücünü artırmak için bilişsel alana dayanmaktadır .Bourdieu, “devlet inançtan oluşan bir varlıktır” düşüncesini savunur (Bourdieu, 2016, s. 30). Bu nedenle devlet “kendi mevzuatına göre aktörler arasında bilgi benzer yapılar inşa etmeye aramaktadır (Bourdieu, 2016, s. 289)”. Ancak, siyasal iktidarın kurmayı amaçladığı sembolik güç, toplumun ekonomik yapısıyla açıkça bağlıdır, çünkü sembolik sermayenin etkinliğine ve ekonomik sermayenin gerekli olduğu diğer sermaye biçimleriyle ilişkisine dayanır. Bourdieu’nun sözleriyle ifade edersek; “sembolik sermaye, kendisi tarafından dayatılan biliş kategorilerine göre tanındığında ekonomik veya kültürel bir sermayedir. Bu yüzden sembolik iktidar ilişkileri toplumsal alanın yapısını oluşturan güç ilişkilerini çoğaltıp güçlendirir (Bourdieu, 1998, s. 47)” . Bu nedenle, dünyayı algılama şeması sadece bilgi sistemleri değil, aynı zamanda sosyal sınıflar arasında nesnel ayrılığın önemini ortaya çıktığı bir sosyal denetim bir sistemidir. Loïc Wacquant, Bourdieu’daki bilgi sosyolojisinin ya da kültürel biçimlerin sosyopolitik bilim olduğunu, gücün sembolik sosyolojisini nasıl olduğunu açıkladığını vurgular (akt. Villegas, 2003, s. 151).

“Sembolik ekonomik şiddet”in, sembolik doğası göz önüne alındığında, medya hedef kitleye yönelik söylemlerini dayatmada dinamik bir alan ve etkili bir sembolik araçtır . Medya tarafından üretilen “ideolojik sistemler ”sosyal sınıf yapısını umursamaz bir şekilde yeniden üreten bir kontrol aracı olarak çalışır (Bourdieu, 2004, s. 51).

Dünyadaki medya tekeli her zaman medya sahiplerinin emellerine göre piyasayı yeniden şekillendirmeye çalışır .Bu hedefe - güçlü bir rekabetle - ulaşmak için medya ek gelir elde etmenin kolay bir yolu olarak şiddet içerikleri kullanır .“Medya için, kârlı kitleleri bulmanın yolu, sosyal eylemin ardındaki anlamlara odaklanan şiddetin sembolik formlarını içerir” (Berdayes ve Berdayes, 2016, s. 84).

Berdayes ve Berdayes (2016), medya sistemlerinde neoliberal özelleştirme ile onun şiddet yaymasının pratikte eşanlı olduğunu düşünürler:

“Medya piyasaya hizmet etmek için iletişim ortamını bozar. Bu nedenle bir tür ayrımcılık, ticaret sisteminde çok az veya hiç ekonomik değere sahip olmayan kişilere karşı ortaya çıkar. Medya, sermayeyi yeniden örgütlenmek için diğer boyutlarıyla örtüşür. Bu yüzden medyadaki grupların marjinalleşmesi daha geniş bir siyasi ve sosyal marjinalleşme düzeyini yansıtır. Böylece, özelleştirme, ticaret ve kümelenme üst üste gelen süreçler açık, katılımcı toplumlar yaratma olasılığını zayıflatır (Berdayes ve Berdayes, 2016, s. 84)”.

“Sembolik ekonomik şiddet” ile “yapısal şiddet” arasında bir benzerlik vardır, çünkü her ikisi de hem maddi olmayan hem de dolaylı alanda işler. Ancak, “sembolik ekonomik şiddet”, şiddetten kimin sorumlu olduğunu kurma olasılığındaki “yapısal şiddet”ten farklıdır .“Sembolik ekonomik şiddet”, semboller ve semantikle çalıştığı için, çalışmanın biçiminde ve etkisinde gizli bir şiddettir. “Yapısal şiddet” ise, kimin sorumlu olduğunu ortaya çıkarmaması bağlamında gizlidir. Belirli bir aktörün, bir iletişim aracı aracılığıyla sembolik bir söylem olarak ifade edebildiği “sembolik ekonomik şiddet”in aksine, sorumlu aktörüyle değil, araçlarıyla ortaya çıkan bir şiddettir.

Bu türden “sembolik ekonomik şiddet”, söylemlerin ve sembolik sistemlerin daha etkili olması için kendisini gizlemesine rağmen; söylemlerin ve sembollerin eleştirel analizi, bunun desenlerini ve stratejilerini ortaya koymaktadır. Bu yüzden, her zaman medyada politik ve ekonomik söylemler oluşturulduğu görülebilmektedir. Örneğin reklamlar yoluyla oluşturulan söylemler, sembolik ekonomik şiddetin örneklerinden biridir.

Reklam söyleminde sembolik şiddet, reklamı yapılan ürün ve hizmetlerin tüketicileri ideal bir şekilde tasvir edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Bu söylem, her zaman tüketicileri doğal ve tipik bir toplum olarak sınıflandırır. Bu söylemin sembolik bir baskı gücü vardır. Çünkü tüketici topluluğuna ait olmayanlar, dışlanma hissine yönlendirilir. Bu nedenle, bu tür şiddete maruz kalanlar, tüketici topluluğuna ait olduklarını kanıtlamak için sürekli bir yarışta kalmaktadırlar. Onlar böyle bir şiddet uygulayanlarla suç ortaklığı yaparak, sembolik şiddete katılırlar ve bu şiddetin kurbanı olduklarını kabul etmezler. Pierre Bourdieu'nun çeşitli özellikleriyle “sembolik şiddet” kavramında ifade ettiği şey tam da budur: “Gizli, tanınmayan, üstü örtülü suç ortaklığından sonra tamamlanan ve sembolik bir söylemden oluşandır ( Bourdieu, 1992, 1998)”.

Sembolik ekonomik şiddet örnekleri, medya söylemleriyle sınırlı değildir. Siyasi söylemler de, toplumda eşitsizlik koşullarını devam ettirmek için (yeniden tanıma, hakaret, manipülasyon, yüzeysel empati v.b. söylemleri), kaynakların adaletsiz dağılımı (yoksulluğun meşrulaştırılma söylemleri, ve ekonomi politikaların başarısızlığı (kurbanı suçlama söylemleri, koşullar ve zorluklar söylemleri) gibi sembolik ekonomik şiddet kullanılmaktadır.

Sembolik ekonomik şiddetin etkili ve bütüncül bir biçimde tespiti, yalnızca söylemin ifşasına bağlı değildir. Ancak bazen sembolik ekonomik şiddete maruz kalan zayıf tarafın etnografik analizini gerektirir. Çünkü Pierre Bourdieu'nun söylediği gibi sembolik şiddetin özelliklerinden biri, görünmez olduğu, kabul edilmediği ve mağdurları için bile somut olmadığıdır (Bourdieu, 1977; 2001; 2004).

#### **4.1.4. Yapısal ekonomik şiddet**

Yapısal ekonomik şiddet, bu çalışmada bahsi geçen ekonomik şiddet kare/dörtgenin dördüncü kenarıdır. Sembolik ve dolaylı bir alanda da çalışan, iktidar ilişkilerinde yer alan ve ekonomik, politik yapılarda gizlenen bir şiddettir.

Yapısal ekonomik şiddet, bireylerin ekonomik potansiyellerinde ciddi zarara neden olmaktadır. Eşitsizliği derinleştiren ve savunmasız grupların acısını artıran bir şiddettir. Özellikle doğrudan fiziksel şiddete karşıt olarak gizlilik ve netlik eksikliği ile karakterize edilmektedir. Madem ki ekonomi-politik, “devletin ekonomik ve sosyal örgütlenmedeki

rolü ne olmalı ve bizi ideal topluma daha yakınlaştıran kurumlar ve politikalar neler olmalıdır” diye incelemektedir (Piketty, 2014, s. 574), yapısal ekonomik şiddet, ekonomi-politikte bir yolsuzluktur.

Yapısal ekonomik şiddet, tek bir sözcükle tanımlanabilir ve özetlenebilirse, bu sözcük, “eşitsizlik” olacaktır. Galtung’a göre “yapısal şiddet, özellikle iktidarın toplumsal yapıdaki dağılımı söz konusu olduğunda, eşitsizlik olarak tanımlanmaktadır (Galtung, 1969, s. 175)”. Her zaman yaşam koşulları ve yaşayabilecek koşullar arasındaki farkla ölçülen bir şiddettir (Galtung, 1969, s. 183).

“Yapısal ekonomik şiddet” büyük ölçüde sorumluluk ve görev ile bağlantılıdır .Her zaman, kurumların, hükümetlerin ve ülkelerin haksız ve sorumsuz olduğu kasti bir başarısızlık gibi görünür .Yapısal şiddet her zaman kurumlar insanların yaşamlarını daha iyi bir şekilde iyileştirmek için görevlerini yerine getirebildiği her zaman ortaya çıkar, ancak bu kurumlar, diğerlerin mümkün olan ideal koşullara ulaşmasını engelleyen yapılar ve politikalar oluşturarak bunu yapmaktan kaçınılmaktadır.

“Yapısal ekonomik şiddet” genel olarak bireylere kolektif düzeyde zarar vermek amacıyla, daha yüksek bir iktidar tarafından uygulanır. Bir insanın gruba karşı şiddeti değil, ayrıca bir grubun bir kişiye karşı şiddeti de değildir. Yapısal ekonomik şiddet küresel eşitsizlik ilişkilerinde çok açıktır. Çünkü ekonomik sömürü politikalarının etkileri, yoksul ülkelerin ekonomilerini, büyümelerini ve iç istikrarını göstermektedir.

Uluslararası düzeyde “yapısal ekonomik şiddet”, zenginlik yağması ve kredi temini de dahil olmak üzere hedeflerine ulaşmak için birçok mekanizmaya sahiptir Pek çok araştırmacı, özellikle Afrika’da, ekonomik ve politik marjinalleşme, uluslararası kurumların kredilendirmesi ve kontrolü yoluyla, yoksul ülkelerin kaynakların ve ihtiyaçların sömürülmesini ortaya koymaktadır (Wallerstein, 1979, s. 49).

“Yapısal ekonomik şiddet”, “sembolik ekonomik şiddet” gibi, doğrudan fiziksel şiddetten farklı olup, bilinen bir suçlunun, belli bir zaman ve mekânda yarattığı belirli bir şiddet olgusunu temsil etmemektedir. Ama gizli ve sürekli bir şekilde işlemektedir. “Doğrudan şiddet, suçluya otomatik bir sebepten dolayı kolayca atfedilirken, yapısal şiddet bir dizi karmaşık sistemlerde yer almaktadır (Sharp, 2014, s. 63)”.

Slavoj Zizek'e göre yapısal ekonomik şiddet riski, bunu inkar etmekle ve aynı zamanda devam ederken, tamamen nesnel bir şiddete dönüşene kadar inkar etmesidir (Zizek, 2008, s.13).

Yapısal şiddet, sorumlusu bilinmemesine rağmen sistematik bir şiddettir, hatta kurbanların yaşadığı yaşam kalitesinde açık bir etkisi vardır. Bu nedenle, ekonomik yapısal şiddet örnekleri hep adaleti ve düzgün bir hayat eksik sosyal ve ekonomik koşullar şeklinde görünür ve uzun süre boyunca sabit kalır. Halbuki devlet faaliyetlerinin azaltılması, yoksullar pahasına zenginler lehine yol açmaktadır. Böylece “sermayelerini ülke dışına çıkartan ve hükümetin küçük olmasını isteyenlerden şaşırmmamak gerekmektedir. Çünkü banka hırsızları da polis servislerinin azaltılmasını destekliyorlar. Zenginler ve yoksullar arasındaki ayırım ne sabit bir kader ne de doğal bir haktır (Afheldt, 2007, s. 58)”.

“Yapısal ekonomik şiddet”, yoksullaşma, marjinalleşme ve sosyal dışlanma politikaları, işçi hakları ve ücretlerindeki eşitsizlikler, siyasi bağlılığa dayalı istihdam ve eşitsizliği destekleyen politikalar gibi birçok biçimde görülebilmektedir .Sembolik baskıdan kaynaklanan yapısal ekonomik şiddet bir biçimleri vardır. Bu baskı en yüksek güç sahibi, düşük gücü sahibi ya da güçlü olmayan herhangi bir seçeneği kabul etmeye zorlarken gerçekleşmektedir. Örneğin, bazı bireylerin- kadınlar, düşük vasıflı ve zayıf ya da deneyimsiz deneyim, kronik hasta ve engelli, etnik azınlıklar, göçmenler, yabancılar- diğerlerinden daha düşük ücretler çalışma olasılığı daha yüksektir.

“Yapısal ekonomik şiddet” döngüsün devam etmesine katkıda bulunan bir dizi ekonomik değişken de vardır .Örneğin yoksulluk, istihdam durumu, işsizlik, meslek durumu- öğrenci, işçi, çalışan, vb., evsizleşme, düşük ücretler, şehrin çeperlerinde konaklama, kırsallığın marjinalleşmesi, çocuk yoksulluğu ,yaşlı yoksulluğu ve diğerleridir.

#### **4.2. Ekonomik Şiddetin, Marjinalleşme Ve Sosyal Dışlanma Kavramlarıyla İlişkisi**

Her türlü ekonomik şiddet, “sosyal dışlanma” ile yakın bir ilişki içindedir. Bu ilişki, şiddetin nihai olarak bir dışlama aracı olmasını gerektirir. Marjinalleşme ise, ekonomik

şiddetin devam eden bir sonucudur. Bunun anlamı, yoksunluk duygusu, kurnazlık ve ümitsizlik eksikliğinden kaynaklanan yenilenmiş şiddetin başka bir ihtimalidir.

“Sosyal dışlanma”, en belirsiz modern kavramlarından biridir .Son yıllarda kullanımı, Avrupa Birliği ülkelerindeki yoksulluk olgusunu azaltmaya yönelik politikalarla bağlantılı olmuş ve yoksunluk ve mahrumiyet kavramlarına alternatif olmuştur. Daha önce, sosyal dışlanma terimi Fransa’da sosyal güvenlik sisteminin faydalarından dışlanan belirli bir nüfus kategorisine için kullanılmıştı (Silver, 1995, s. 4).

Bazı araştırmacılar “sosyal dışlanma” kavramının parlak doğasına işaret ederler. Yoksulluk, yoksunluk ve marjinalleşme kavramlarına alternatif olarak “sosyal dışlanma” kavramının kullanımına odaklanılması; yoksulluk, yoksunluk ve marjinalleşme gibi daha belirgin terimlerin olumsuz anlamlarının getirdiği sorumluluklardan kaçınmanın bir yolu olduğuna inanmaktadır (Peace, 2001, s. 37).

“Sosyal dışlanma” genellikle dar bir yoksulluk kavramının -gelir yoksulluğu- eşanlamlısı olarak tanımlanır .Bu kavram genellikle işgücü piyasasından dışlanan kişilere atıfta bulunur. Bazen sosyal dışlanma, eşitsizlik ve yoksunluk kavramlarına atıfta bulunan geniş anlamda tanımlanabilir. Amartya Sen ise, “sosyal dışlanma” kavramını daha da genişletmektedir. Çünkü o, sosyal dışlanmayı daha geniş bir yoksulluk perspektifinde, “kapasite yoksunluğu” olarak görmektedir (Sen, 2000, s. 45).

Sosyal dışlanmanın birçok yüzü vardır, en önemlisi ekonomik dışlanmadır. Anthony Giddens ekonomik dışlanma konusunu şöyle açıklamaktadır:

“Ekonomik dışlanma durumunda bireyler ve gruplar, hem üretim hem de tüketimde toplumun genel ekonomik yapısından ayrılmaktadır. Üretim açısından, istihdam ve işgücü piyasasına katılım, dışlama olgusunda merkezi bir rol oynamaktadır. Yüksek düzeyde maddi yoksunluk olan gruplarda, bireylerin tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak çalışabilmeleri için fırsatlar azalmaktadır. Ayrıca, bireylerin işgücü piyasasına girmeleri için kullanılan informal iletişim ağı genellikle zayıf veya aralıktır. Öte yandan, işsizlik oranları genellikle yüksektir ve iş olanakları düşüktür. İşgücü piyasasından çıkarılmış olanlar tekrar geri dönemeyebilir. Tüketim paternleri açısından ekonomik dışlama olabilir. Yani kişiler günlük yaşamlarında neler alabilir, kullanabilir ve tüketebilirler ( Giddens, 2001, s. 394)”.

Giddens sosyal dışlanmayı iki tipe ayırmaktadır. Birincisi aşağıdakilerin zorla dışlanması ve toplum tarafından sunulan fırsatların ana akımından izole edilmesi. İkincisi ise, varlıklı grupların- zenginler, seçkinler- kamusal sistemlerden çekildiği ve güvenlik duvarlı sitelerde (gettolar) toplumun geri kalanından ayrı bir şekilde yaşadığı ve halk

sağlığından, kamu eğitiminden ve daha geniş toplumdaki hizmetlerden geri çekildiği gönüllü dışlanmadır (Hills vd., 2007, s. 10).

Robin Peace en az 15 çeşit dışlamayı sınırlandırmaktadır. Onlara bakarsak, çoğu bir tür yapısal şiddetİ yansıtmaktadır. Peace şu türleri şöyle sıralar: “sosyal marjinalleşme, fiziksel yoksunluk, minimum yaşamı kabul etme, ırk veya cinsiyete dayalı dışlanma, aileden dışlanma, toplumdan dışlanma, refah devletinden dışlanma, uzun süreli yoksulluk, siyasi ve ekonomik hayatın akışından dışlanma ve emek piyasasından dışlanma (Peace, 2001, s. 400)”.

Yapısal şiddet, sosyal ve ekonomik sistemin yapılarında olduğu gibi ,sosyal dışlanma, sosyal çevrenin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Dışlanma, herhangi bir toplumda sosyal yapının doğasını ortaya koyan önemli bir konudur. Kişisel bir mesele değil, ne de düşük bireysel yeteneklere bağlı değildir. Çünkü, “belirli bir toplumsal yapının hasatıdır, bu yapının kendi işlevlerine yönelik performansına dair spesifik görüşler ve kanıtlardır (Hills vd., 2007, s. 53)”.

Sosyal dışlanma, kısa veya uzun vadede, Arap ülkelerinde olduğu gibi doğrudan bir şekilde; ya da dolaylı olarak örgütlü suç ve silahlı soygun gibi doğrudan devrimci şiddet yoluyla şiddet eylemlerine yol açarsa, sosyal dışlanma da bir şiddet söylemidir. Nitekim, bazı liberal yaklaşımlar, sembolik şiddetin bir söylem aracılığıyla şiddetin nedenlerini derinleştirmektedir. Bu yaklaşımlar, yoksul grupların, toplumun kaynaklarına katılmasını otomatik olarak engelleyen yapısal politikaların sorumluluğunu üstlenmeksizin, yalnızca yoksullara karşı sorumluluk üstlenme konusunda ısrar ettiğinde ortaya çıkmaktadır. “Sosyal söylemin tam aksine, bu söylem, her zaman bireylerin davranışları ve değerleri aracılığıyla yoksulluğu açıklamaya çalışır. Sosyal söylem ise, sosyal sorumluluk meselesini vurgulamakla birlikte, istihdam politikaların kusuru bulunmasının bir sonucu olarak sosyal dışlamayı dikkate almaktadır (Güneş, 2009, s.452)”.

Bazı araştırmacılar son zamanlarda yaygın olarak desteklenen sosyal dışlanma söylemini eleştirmektedir. Onlara göre bu kavramın yoksulluk kavramını genişletmesine rağmen, gelecekteki riskleri de içerir. Sosyal dışlanmanın söylemi, bazen aktörlerin rolünü gizleyerek ve marjinalize odaklanarak yoksulluğun sorumluluğunu üstlenmesinde olumsuz anlamlar ifade eder (Peace, 2001, s. 400). Eğer bu suçlama doğruysa, o zaman

sosyal dışlanmanın söylemi, meşru olmayan iktidar ilişkisini meşrulaştıran yeni bir sembolik ekonomik şiddet söylemidir.

## **5. SÖYLEM VE TAHAKKÜM MEKANİZMALARI**

Karmaşıklık, şiddet olgusunun temel bir bileşeni gibi görünmektedir .Aynı sorun, aynı zamanda şiddetin diğer fenomenlere ve toplumların temel bileşenlerine olan ilişkisini tespit etmeye çalışırken de karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden şiddet, söylem ve başkalarının kontrol mekanizmaları arasındaki ilişki çok karmaşık görünmektedir. Bu sorunların ilki, bir yandan şiddetin doğası ve ötekinin söylemiyle ilgilidir. Kendine ve başkalarına karşı bir güç olarak şiddet, iki taraf arasında iletişimin var olmasını gerektiren söylemle - görünüşte de olsa - çelişmektedir. Dolayısıyla, birçok filozof, şiddeti akla ve mantığa karşı bir karşıtlık olarak tarif edilmektedir. Örneğin, Fransız filozof April Feyl şiddet teorisini şiddet ve akıl arasındaki karşılaşma üzerine kurmuştur (Abdurrahman, 2017, s.42).

Şiddet gibi söylem de bir pratiktir .Söylemleri “konuştuğumuz konular ve şeylerin organize bir şekilde düzenlendiği pratikler” olarak ele almak mümkündür (Foucault, 1987, s.49)”. Şiddet, meşru olmayan bir güç olarak pratik ise, söylem meşru olmayan sembolik bir güç olarak da pratik olabilir mi?

Bu soru, şiddetin söylem ve başkalarının kontrol mekanizmaları ile ilişkisini belirleme girişimlerimiz bağlamında yanıtlanmaya çalışılmaktadır. İlk olarak şiddet, ideoloji ve hegemonya kavramlarını tanımlamak gerekmektedir.

### **5.1. Söylem Kavramı**

Söylem kavramının, şiddet kavramı gibi belirli ve açık bir biçimde ortaya konması imkânsız gibi görünmektedir. Farklı araştırmacılar, söylem kavramını farklı araştırma, kültür ve akademik çevrelerde çok farklı şekillerde kullanırlar. Orta Avrupa’da ve Almanya’da metin ve söylem kavramı arasında bir ayrım vardır. İngilizce konuşulan dünyada ise, “söylem” terimi genellikle yazılı ve sözlü metinlere başvurmak için kullanılır (Wodak ve Meyer, 2009, s.26).

1960'lı yıllar, söylem kavramı üzerine yeni bir araştırma alanının ortaya çıkışının başlangıcıdır .Birçok araştırmacı, söylem çalışmaları alanın belirli bir kurucuya ya da okula bağlanmasının zor olduğuna inanmaktadır. Çünkü bir takım teorik ve metodolojik akımların bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Hatta bazı araştırmacılar, yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana felsefe ve tarihte meydana gelen dilsel dönüşümler gibi “retorik dönüşümler”e işaret ederler. Bu dönüşümler, sosyal ve beşeri bilimler alanında tartışmalı olan kültürel ve görsel dönüşümlerle el ele gitmektedir (Angermuller vd., 2014, s.1).

Bazı araştırmacılar, söylem kavramının gelişimini tartışırken iki ana yöne işaret ederler. Birincisi, dilsel yönden söylem analizine odaklanır, ikincisi ise kültürel çalışmalara aittir. İlk eğilimde söylem terimi yazılı veya sözlü olarak, bir cümleyi aşan tüm konuşmaları ifade eder. İkinci yönde, Michel Foucault liderliğindeki bazı modern düşünürlerin yazılarında söylem kavramı netleşmektedir. Foucault, söylemi karmaşık bir sosyal, politik ve kültürel ilişkiler ağı olarak görür(Halil, 2014, s.162).

Michel Foucault'da, söylem bazen “konuşulanlar toplamının genel alanı” anlamına gelir. Diğer zamanlarda farklı bir konuşulanların grubudur. Bazen belirli bir sayıda konuşulanlara işaret eden bir pratiktir (Beghoura, 2002, s. 94).

Söylem analizi sözlüğüne göre, söylem kavramı klasik felsefede ilk olarak kullanılmaya başlanmış ve daha sonra yapısal yıldızın gerilemesi ve pragmatik akımların yükselişi ile hızlı bir yayılma görülmüştür(Maingueneau, 2008, s.180)

Maingueneau (2008, s.183) söylemi karakterize eden özellikleri şöyle listelemektedir:

- Söylem, cümlenin ötesine geçen bir düzeni varsayar.
- Biriye yöneliktir.
- Bir fiildir.
- İnteraktiftir.
- Mekana bağlıdır.
- Sosyal standartlara tabidir.

- Diğer söylemlerin alanı içinde olması durumunda anlamı vardır.

van Dijk “Söylem nedir?” sorusunun basit ama karmaşık bir soru olduğunu söyler . van Dijk (2009) söylem, dil ve güç gibi temel kavramları anlamak için entegre teorilere ve bilgi alanlarına ihtiyacımız olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte söylemi şöyle tanımlamaktadır:

“... Söylem çok boyutlu bir sosyal fenomen olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda dilbilimsel (sözel ve dilbilgisel) bir şeydir, bir eylem (onay veya tehdit gibi), sosyal etkileşim formu (konuşma gibi), ve sosyal bir pratik (ders gibi), zihinsel temsil (anlam, fikir veya bilgi), ve iletişimsel bir etkinlik (parlamento tartışması gibi), kültürel bir ürün (televizyonda yayınlanan roman gibi), ya da (ekonomik bir mal) satılan ve bir roman gibidir( van Dijk, 2009, s.67) “

Fairclough’a göre, “söylem” terimi, aşağıdakileri içeren farklı anlamlarda yaygın olarak kullanılmaktadır:

- Sosyal sürecin bir unsuru olarak anlam üretilmesi.

- Belirli bir sosyal pratik veya alanla ilişkili dil (siyasal söylem gibi).

- Özel bir sosyal perspektiften dünyayla ilgili kavramların yorumlanması(küreselleşme ile ilgili yeni özgür liberal söylem gibi) (Fairclough, 2009, s. 339).

Fairclough (2001, s. 42) her zaman söylemi bir sosyal pratik biçimi olarak ifade etmektedir. O söylemde fiziksel ve sembolik dünyayı temsil etmenin bir yolunu görür. Ona göre söylemler dünyanın bazı yönlerini temsil etmenin bir yoludur - fiziksel dünyada süreçler, ilişkiler ve yapılar, zihinsel dünya ise fikirler, duygular, inançlar (Fairclough, 2003, s.176).

Söylem hakkında konuşurken, dilin hem okunan hem de yazılı olarak kullanıldığı bir sosyal pratikten bahsedilmektedir. Bu pratik, bir yandan belirli bir söylem olayı ve öte yandan bir çerçeve olan pozisyonlar ve kurumlar ve sosyal yapılar arasında ,diyalektik bir ilişki kurulduğunda gerçekleşir(Wodak ve Meyer, 2009, s.26).

Söylem çalışmalarının birçok dalı arasındaki ortak paydanın, anlamın sosyal pratiklerin bir ürünü olduğunu belirtmek mümkündür. Başka bir deyişle ,anlamın veya metinlerin doğasında var olan bir özelliği anlamayı anlamak yerine ,belirli bir bağlamda dil kullanımının bir ürünü olarak anlaşılmalıdır. Birisine anlam kazandırmak için metinlerin bağlam içinde olması gerekir (Angermuller vd, 2014, s.3).

Lecourt, pratik kavramının Foucault'un analizindeki temel kavramlardan biri olduğuna ve yapısalcılık ve dil bilimsel analiz ile ilişkisinde seminal bir nokta olduğuna inanmaktadır. Foucault'un pratikte ne demek istediği, sadece kendi kendine faaliyet değildir. Ancak söyleme bağlandığında kendini yöneten belirli kuralların nesnel ve fiziksel varlığıdır (akt. Beghoura, 2002, s.108).

Söylem analizi alanında söylem teriminin genel bir anlamı vardır .Bu anlam, belirli bir araştırma alanı yerine, dilin bir tür ele alınması anlamına gelir. Söylemindeki dil temelsiz bir yapı değildir. Ancak belirli bağlamlarda yer alan bireyler için bir etkinliktir (Maingueneau, 2008, s. 38).

Söylemi metin veya cümleden ayıran şey, amaçların, ilişkilerin, yönlendirmelerin ve işlevlerin pragmatik seviyeleridir. Bununla birlikte, bu seviyeler söylemin ortaya çıktığı beşiği temsil eden kültürel ve entelektüel sistemlerden ayrılamazlar. Bunu, Michel Foucault'un felsefesi olan, söylem ve sosyal sistemler (kültürel, ekonomik, dinsel, vb.) arasındaki güçlü ilişkiye odaklandığı yerdir. Bourdieu'nun da söylediği de buydu: "Söylem tamamen çevreye bağlı olarak belirlenir (Obaidi, 2016, s. 21)". Dolayısıyla, bağlam söylemin oluşumunda ve anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Michel Foucault, Diane McDonnell'in söylediği gibi her zaman söylem tartışmalarında en ünlü düşünür olarak anılsa da, söylemde önemli çalışmalar yapan birçok başka düşünür vardır. Michel Foucault, Barry Hundes, Paul Hirst, Louis Althousier, Volosinov ve Bakhtin'in çizdiği tanımlar arasındaki farklılıkları ele alıp, söylemin kurumsal niteliğini ve toplumsal konumunu bu farklı bakış açıların merkezinde yer aldığı sonucuna varır (akt. Mills, 2004, s. 23).

Söylem, dilbilimsel kullanımın belirli bir alanı, ait olduğu kurumlar ve söylemin konuşmacı anlamına geldiği durumdan kaynaklanabilir .Ancak, bu durum kendinden bağımsız değildir .Aslında, söylemin, esasen ona karşı olan bir söylemle bağlantılı olarak düzenlendiği bir bakış açısı olarak anlaşılabilir (Mcdonell, 2001,s.68).

Bununla birlikte, eleştirel söylem analizi alanında, Norman Fairclough ve diğer araştırmacılar, söylem kavramın tanımlarını ve kullanımlarını genişletmişlerdir .Bu yüzden, söylem kavramı, her şeyi eleştirel bir perspektiften içerir ve sosyal bilimler şemsiyesi altındaki disiplinlere ve alanlarına girer (Shoman, 2012, s. 26).

## 5.2. Şiddet, Söylem, İdeoloji Ve Tahakküm

Şiddet, söylemle iki şekilde ilgilidir :Birinci eylem, ikincisi ise yardımcı eylemdir . İlk tipte şiddet söylemde içseldir. Yani, şiddet söylemin kendisinde temsil edilir. Bu şiddet, başkalarına zarar veren dil, imgeler, semboller ve anlamlar kullanan her türlü sembolik şiddet biçimlerinde gözlemlenmektedir. Şiddet - başkaları üzerinde çalıştığımız kötülüğün bir yönü olarak - sadece dayak, suikast ve benzeri fiziksel boyutlara indirgenemez. Şiddet, söylemin bir parçası olabilir ve yalanlarda, gözdağında, alayda vb. somutlaşabilmektedir (Darwish, 2016, s. 491).

İkinci tip şiddet, fiziksel şiddeti meşrulaştıran ve gerekçelendiren söylemler gibi, doğrudan fiziksel şiddetin hayata geçirilmesi için bir katalizör olarak söylemle ilgilidir . Bu tür şiddet, savaş öncesi ya da savaş sonrası politik söylemlerde, “savaşın şiddetini haklı çıkaran söylemler” gibi birçok örneğe sahiptir.

Başka bir örnek olarak Sudan’da olduğu gibi, üçüncü dünyadaki siyasi rejimlerin uyguladığı ekonomik şiddette, fiziksel şiddete yardım eden bu tür bir söylemsel şiddeti görülebilmektedir .1989’da askeri darbe sonrası, askeri hükümet binlerce çalışanı işten çıkarmıştır. Hükümetin medya makinesi, bu maddi ekonomik şiddeti sembolik ekonomik şiddet ile haklı çıkardı ve işten çıkarılan işçiler halk ve hükümete karşı bir yük olarak damgalandı. Hükümet medyası, bu işten çıkarılmış görevlilere ‘Kamu yararı için uzaklaştıranlar’ unvanı vermiştir.

Paul Ricoeur, şiddet ve söylem arasında bir çatışma olduğunu kabul etmektedir, ancak bu çatışmanın biçimsel bir çatışma olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü “‘şiddet aslında hem söylem üzerine hem de söylemin içinde olabilir (Ricoeur, 1998, s. 39)’”. Ricoeur’un söylediği gibi “‘şiddet sadece dayaktan ibaret değil, aynı zamanda konuşmada da olabilir. En şiddetli diktatörler konuşurlar! Platon, tiranın Sofistlere ihtiyacı olduğunu fark eden kişidir. Hitler’in Goebbels’e ihtiyacı vardı. Birisi diğerini dövmek için konuşur. Şiddet söyleme ihtiyacı vardır (Darwish, 2016, s. 491)’”.

Paul Ricoeur’a göre “‘şiddetin ve anlamın diyalektiği, söylemde, konuşulan sözcükte, dilin kullanımında üretilir ve söylemde sadece şiddet, anlamla yüzleşir (Whitmer,1997, s.124)’”. Şiddet, söylemle ilgili olduğu gibi, söylem aynı zamanda

tahakküm ve boyun eğdirme mekanizmalarıyla da ilgilidir .Çünkü “Söylemler ideolojik alanın bir parçasıdır. İdeolojiler, boyun eğdirme ile sonuçlanan pratiklerdir (Macdonell, 2001, s. 165)”.

Diane Macdonell, söylemin ideolojik itaatin doğrudan bir aracı olabileceğini savunmaktadır (Macdonell, 2001, s. 173). Bu bağlamda, olaylar, eylemler kadar maddi veya anlamlar kadar sembolik olarak anlaşılabilir .Liderlerin gerçekleştirdiği etkinliklerin çoğu sözel eylemlerdir ve bu nedenle sembolik eylemlerdir .Onları daha etkin bir şekilde yakalamak amacıyla sadece fiziksel olaylar olarak sunulurlar (Mautner, 2009, s. 325).

Bazı araştırmacılar, siyasal iktidarın güçlendirilmesinde genel olarak söylem ve sembolik sistemlerin rolleriyle ilgili olarak siyaset biliminin ihmaline işaret ederler. Lisa Wedeen’e göre siyasi bilimciler, yapısal retoriğin ve sembollerin politik iktidarın güçlendirmesindeki rolünü anlamak için kesin kavramlar ya da yöntemler sunmamıştır. Hakim yaklaşımlardan biri siyaseti farklı gruplar tarafından dile getirilen maddi çıkarlar olarak ele almaktır. Bu yaklaşım, iktidarın sembolik ifadelerine ve retorik uygulamalara ikincil fenomenler olarak bakmaktadır (Wedeen, 1999, s. 43).

Eleştirel söylem analizi yaklaşımları, iktidar, ideoloji ve tahakküm kavramlarına ilişkin söylemlere açıkça odaklanmaya başlamıştır. Bu ilişkiler, politik, ekonomik ve sosyal koşulları kontrol etme yöntemlerini ve yeniden üretme çağdaş bir şekilde kullanmaktadır (Wodak ve Meyer, 2009; van Dijk, 2008).

Söylem asla iktidardan uzak değildir. “İktidar mücadelesi - Foucault söylediği gibi - söylemin içinde ve üzerine gerçekleşir (Fairclough, 1992, s. 77)”. Bu nedenle, eleştirel söylem analizinin her türünde vazgeçilemeyecek üç kavram vardır: “eleştiri”, “iktidar” ve “ideoloji”dir (Reisigl ve Wodak, 2009, s.180). Hatta van Dijk, iktidarı “kamusal söylemin kontrolü” olarak tanımlanmaktadır (Dijk, 2008, s.52). İktidar bağlamsal göstergeleri kontrol etmeyi ve söylemi üretmeyi amaçlamaktadır (Dijk, 2008, s. 52). Bu amaçla, emirler, düzenlemeler, talimatlar ve tehditler, propaganda ikna söylemleri ve tahminler, planlar ve uyarılar gibi gelecekteki söylemler gibi doğrudan müzakere edici işlevlerle yapılan söylemler aracılığıyla eylemin doğrudan kontrolü ile sağlanır ( van Dijk, 2008, s. 96).

### 5.2.1. Şiddet ve ideoloji

İdeoloji kavramı çok belirsizdir ve çeşitli bağlamlarda kullanılmaktadır. Politikacıların ve sosyal bilimlerin diline de aittir. Ancak on sekizinci yüzyılın sonundan bu yana aşağılayıcı ve olumsuz bir anlam kazanmaya başlamıştır (Pro, 1998, s.203).

Fransız filozof Louis Althusser, ideoloji kavramına ilgi duyan en önemli düşünürlerden biridir. Ancak, “ideolojik” terimi Capanis, Distot de Tracy ve arkadaşları tarafından oluşturulmuştur. İdeolojinin modern anlayışı, siyasi çatışmalarla karışmaya başladığında doğdu. İdeoloji terimi ilk olarak, Napolyon’un emperyalist emellerine karşı çıkan bir grup filozof keşfettiğinde ortaya çıktı ve onlara küçük düşürmek için ‘ideologlar’ olarak Napolyon tarafından adlandırılmıştır. Bu şekilde, terim aşağılama anlamına gelmiş (Manheim, 1980, s.143).

Karl Marx elli yıl sonra kavramı kullandığında erken çalışmalarında bile ona tamamen farklı bir anlam vermiştir. Marx’ta ideoloji, insan zihnini ya da sosyal grubu yöneten bir düşünce ve temsil sistemi haline gelmiştir (Althusser, 2001, s. 15).

Karl Marx, ideolojiyi yanlış bir bilinç olarak görür (Marx ve Engels, 1973, s.64). Çünkü asıl işlevi, genel halkın değil yönetici sınıfın çıkarlarına hizmet etmektir (Marx ve Engels, 1973, s.64). Fakat Gramsci, ideoloji anlayışına sahte bir bilinç olarak direnir. Tüm kalıpların tarihsel geçerliliğine sahip olduğunu ve gerekli olduğunu iddia eder, Ayrıca, ideolojinin yalnızca maddi koşulların bir yansıması olduğu gerçeğine karşı çıkar (Hawkes, 2000, s.95).

Antonio Gramsci, her sosyal sınıfın kendi aydın entelektüel sınıfını ürettiği fikrini savunmuştur. Bu entelektüeller, sınıfa beklentilerin ve taleplerin meşruiyetini haklı çıkararak ve en azından tarihi bir proje ya da gelecekteki beklentileri formüle ederek kimliğinin farkındalığını arttırmasına yardımcı olurlar ( Pro, 1998, s.210).

Neo-Marksistler, daha önce hiç bilinmeyen yeni bir konsepte ideolojiden bahsettiler. Bunu sınıfın uyumu ve çalışmasının yönü üzerinde çalışan sosyal bir değişim teorisi olarak gördüler. Ekonomik temelden ziyade siyaset, bilgi ve ideolojinin üst yapısının kurucu unsurları ile daha fazla ilgilendiler (Filali, 2011, s.235).

Philip Pro, ideoloji kavramının yaygın kullanımlarını iki ana yöne göre sınıflandırır: birincisi, ideolojinin muhalifleri kınamak için kullandığı diyalektik bir yaklaşımdır;

ikincisi ise ideolojiyi sosyal ve politik gerçeğin bilimsel kavramlarını tanımlamak için kullanan bilimsel bir yaklaşımdır (Pro, 1998, s.205).

İdeolojinin temel bir tanımı, karşılıklı bağımlılık veya iletişim ile karakterize bir dizi değer veya inançtır .Bu tanım siyaset biliminde olduğu gibi kalmasına rağmen, bununla ilgili kavramlar birçok dönüşüm geçirmiştir. Yeni kapitalizmin ideolojisinden bahsederek, bunun bir takım olumsuz kavramla bağlantılı olduğunu görürüz (Wodak ve Meyer, 2009, s.20).

Alman sosyolog Karl Mannheim, Marksist olmayan bir ideoloji kavramı oluşturmaya çalışıp ideolojinin olumsuz anlamlarını ortadan kaldırmaya çok çaba sarf etmiştir. “İdeoloji ve Ütopya” kitabında ideolojiler, belirli bir toplumsal düzeni savunan ve genel olarak egemen grubun çıkarlarını yansıtan entelektüel bir platform olarak tasvir edilir .Mannheim ideolojinin özel ve genel bir kavramı arasında ayırım yapar (Heywood, 1992, s.18).

Karl Mannheim, ideolojinin iki anlamı olduğuna işaret eder: parçlı anlam ve bütünsel anlam. Part anlam, rakiplerin yaptığı fikir ve iddiaları sorgulamak anlamına gelir. İdeolojinin bütünsel anlamı, belirli bir yaşın ideolojisi veya belirli bir sınıfın ideolojisi gibi belirli bir tarihsel ve sosyal grubun ideolojisidir (Manheim, 1980, s.129).

John Thompson, nötr ideoloji kavramına kıyasla “eleştirel ideoloji” kavramının üstüne eğilir .Çünkü ideolojiyi iktidara ve güce bağlar .İdeoloji, toplumda sembolik gücün kullanılması anlamına gelir. Sosyal sistemde egemen güçlerin çıkarlarını gizlemek ve meşrulaştırmak için fikirlerin istismarıdır (Giddens, 2001, s.605).

İdeolojilerin gücünü yapan, geçerliliği değil, taktiksel yeteneğidir, Sosyal ve politik yaşamdaki bireyler, eylemlerini yalnızca kanıtlanmış gerçeklerle açıklayamaz, inançlara ihtiyaç duyarlar. (Pro, 1998, s.206.)

Slavoj Zizek, Foucault ile ideolojinin fiziksel bir pratik olduğunu kabul eder. Ona göre “ ideolojinin fiziksel yapısı büyük bir felakettir, onun görüşüne göre, kelimenin tam anlamıyla bir yalan yaşıyoruz ve onu yaşadığımız için yalan gerçek olur (akt. Hawkes, 2000, s.145)”.

Althusser’a göre (2001, s. 144) devlet, yönetimini iki tür aygıtla kontrol eder: Birincisi polis, ordu, hapishaneler vb. gibi fiziksel “baskı aygıtları”dır. İkinci tip ise

birden fazla aygıt olan dinsel, eğitici, aile, medya, siyasi, ve kültürel gibi aygıtlardır ve bunlara “devletin ideolojik aygıtları” demektir. Eğer birinci aygıt doğrudan fiziksel şiddet kullanırsa, ideolojik aygıt sembolik şiddet kullanmaktadır. Devletin bütün aygıtları, baskı ve ideoloji yoluyla birlikte çalışır. Devlet baskıcı aygıtların faaliyetlerini çoğunu baskı yoluyla ve devletin ideolojik aygıtları, çalışmalarının çoğunu ideolojiyle yapar (Althusser, 2001, s.146).

Paul Ricoeur, iktidarın çalışmalarının ideolojiye başvurmadan zorluğunu görmektedir. Hiçbir güç sistemi, yalnızca şiddet yoluyla, yalnızca zorla çalışmaz. Bunun yerine, ideoloji ile çalışır (Ricoeur, 1986,s. 195).

Louis Althusser’in dediği gibi, hiçbir grup, devletin ideolojik düzeneği üzerindeki hegemonyasını uygulamadan, devlet gücünü uzun süre koruyamaz (Althusser, 2006, s.94).

İdeoloji ve iktidar kullanımı arasında özel bir ilişki vardır .Bu ilişki zorlama yoluyla değil, kabul etmekten geçer. Norman Fairclough, modern toplumun kabul aracılığıyla toplumsal kontrol uygulamasında bir artışa şahit olduğuna inanmaktadır. İdeoloji, kabul yaratmanın birincil yoludur (Fairclough, 2015, s. 35).

Siyasi bilimciler, ideolojinin merkezi özelliklerini şöyle özetlemektedir:

1. İktidar bilgidен daha önemlidir.
2. İdeolojiler bireylerin sunumunu yönlendirebilir.
3. İdeolojiler eylemler yoluyla rehberlik sağlar.
4. İdeoloji mantıksal olarak tutarlı olmalıdır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 20).

İdeoloji birçok medya çalışmalarıyla daha ilgili hale gelmiştir. Kitle iletişim çalışmaları, ideolojinin toplumdaki etkileri ile yakından ilişkilidir. İdeoloji, insanların inançları ve eylemleri üzerindeki etkisini ifade eder (Giddens, 2001, s. 605).

İdeolojiler gerçekliğin anlamlarını ve yorumlarını (fiziksel dünya, sosyal ilişkiler, sosyal varlıklar) temsil eder .Bu anlamda söyleminin pratiklerin formlarına ve anlamlarına sıkıca dayanır .Kontrol ilişkilerin üretilmesine, çoğaltılmasına veya dönüştürülmesine katkıda bulunur (Fairclough, 1992, s.113).

İstikrarı korumak ve meşruiyet oluşturmak için ideolojik kontrolü kullanma olasılığı yaygındır. İdeolojik manipülasyonun en belirgin örnekleri, “resmi ideolojiyi” yayan ve rekabet eden tüm inançları, doktrinleri acımasızca baskılayan totaliter sistemlerde bulunur( Heywood, 1992, s.250).

İdeoloji karşılıklı ilişkilerde söylem ve şiddet ile ilişkilidir .İdeolojinin en üst düzey gizlilikte çalışırken maksimum verimlilik elde ettiğini görünce, ideoloji ile söylem arasındaki bağlantıyı not edilmektedir. Bu gizem, metindeki açık unsurlar olarak değil, arka planında varsayımlar olarak ideolojilerin söylem içine sızdığı zaman gerçekleşir (Fairclough, 2015, s.108).

Eleştirel söylem analizi bu tür yüzeysel kültürel ideolojiyi ilgilendirmez. Ancak günün inancıyla bağlantılı olan daha gizli ve örtülü başka türlerle ilgilenir ve çoğu kez metafor ve hayali simülasyonlar şeklinde ortaya çıkar. Bu nedenle dilbilimciler “Hayatın yolculuktan başka bir şeyi yoktur, sosyal kurumlar bitkiler gibidir, aşk savaş kadardır” ve benzeri benzerliklerden etkilenirler (Wodak ve Meyer, 2009, s.20).

Fairclough, ideolojiyi kullanan bir söylemde yer alan ekonomik şiddet olaylarından bahsederken, şiddet ve ideoloji arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koymaktadır: metinlerin bazı biçimsel özellikleri, çeşitli düzeylerde, ideolojik bir boyuta sahip olabilir . Örneğin, ekonomik gerileme durumlarını ve işsizliğin doğal afetler olarak görülme sıklığını betimlemek için, geçişli fiillerin yapıları üzerinde geçişsiz fiillerin olan cümlelerin yapıları tercih edilebilir (Fairclough, 1992, s.116).

İdeolojinin önemi, çeşitli sosyal kurumların egemen sınıfın statüsünü koruma şeklini belirlemede yatmaktadır .Modern toplum, sınıf egemenliğini sağlama görevini yerine getirmek için sosyal kurumlar arasındaki yüksek derecede bir entegrasyonla karakterizedir (Fairclough, 2015, s. 67).

### **5.2.2.Söylem ve hegemonya**

İtalyan düşünür Antonio Gramsci, hegemonya kavramıyla ilgili en ünlü düşünürlerden biridir. Hegemonya kavramı, Gramsci'nin Batı kapitalizmi ve Batı Avrupa'daki devrimci strateji konusundaki analizinin temel taşıdır (Fairclough, 1992, s.118). Ancak hegemonya kavramını kurulan Gramsci değildi. Terimin Rus sosyalist

hareketinde uzun bir tarihi vardı ve Lenin ona yeni boyutlar vermiştir. Görünen o ki Gramsci, Moskova’da bulunduğu dönemde hegemonya kavramına dikkat etmeye başlamıştır (Jones, 2006, s.42) Gramsci için, “hegemonya rızanın imal edilmesi demektir (Marshall, 1999, s.300)”.

Gramsci hegemonyayı bir kontrol şekli olarak tanımlar. Ancak bu kontrol, kabulün üstesinden gelmek için aşırı bir güç olmadan dengeli güç ve kabul kombinasyonuna dayanmaktadır. Ancak bu gücün çoğunluğun kabulüne dayandığını göstermeye çalışır. (Burawoy ve Von Holdt, 2012, s.60).

Gramsci’nin en yaygın hegemonya tanımı, rıza ve kabul ile eş anlamlıdır. Gramsci, her zaman sivil toplumun hegemonya işlevine uygun olduğunu, politik topluluğun kontrol ile uyumlu olduğunu savunmaktadır (Jones, 2006, s.52).

Hegemonya kavramının özü, bu kabul etme fikrine, aynı zamanda, yönetilenlerin hegemonyalarına bilinçli ve gönüllü katılımlarına dayanmaktadır (Burawoy ve Von Holdt, 2012, s.65).

Gramsci’nin hegemonya kavramı rızaya ve iknaya dayanan entelektüel ve ahlaki bir liderlik olarak tanımlamaktadır. Kendi bilgi sistemlerini ve değerlerini şekillendiren, bunları geçerli genel kavramlara dönüştüren bir sosyal sınıf, entelektüel ve ahlaki liderliği uygulayan grup olacaktır. Bu nedenle hegemonya, egemen sosyal grupların “kalıcı rıza” sistemi oluşturması bir aracı olarak görülmektedir. Bu rıza, mevcut sosyal düzeni, karmaşık bir fikir ağı aracılığıyla meşrulaştırmaktadır (Fontana, 1993, S.140).

Gramsci, “hegemonya” terimini, egemen sınıfın otoritesini koruduğu fiziksel ve ideolojik araçların ağı olarak adlandırır. Dolayısıyla hegemonya bir pratik şekilden ibarettir(Hawkes, 2000, s. 94). Hegemonya kavramı genellikle kabul ve rıza anlamına gelir, ancak aynı zamanda güç ve zorlama anlamına da gelir.

En kapsamlı hegemonya kavramı, Gramsci’nin entegre bir devlet fikri ile büyük ölçüde uyumlu görünür. Şiddet ve rıza kullanımını aynı anda birleştiren bir devlettir. Aslında ikisi birbirinden ayrılamaz, çünkü Altusser’in işaret ettiği gibi, % 100’de baskıcı bir aygıt yoktur ve % 100’de ideolojik bir aygıt yoktur (Mayo, 2015, s.12).

Gramsci, şiddet ile ikna, ve güç ile rıza, iktidar ve devletin ikili doğası olarak görür. Bu nedenle kültür ve ideoloji yoluyla hegemonya konusu ile ilgilienmektedir (Fontana, 1993, s.144).

Gramsci'nin hegemonya kavramı, devleti Gramsci'nin gördüğü gibi anlamadan anlaşılabilir. Gramsci'deki devlet, politik bir toplumdaki ve bir sivil toplumdaki oluşur. Politik toplum, devletin gücü tarafından hükümet, polis, ordu ve hukuk kurumları aracılığıyla yönetilir. Sivil toplum ise kültür ve ideoloji yoluyla hegemonya gücünden rızayla yönetilmektedir (Gramsci, 2006, s.80).

Stuart Hall, Gramsci'nin hegemonyadaki çalışmalarının büyük önemini Marksist devlet görüşünü geliştirmesi olduğuna inanır. Gramsci, sadece pasif ve baskıcı bir araç olarak işlev görmekten ziyade, devletin olumlu ve üretken yönlerini ifade eder (Hall, 2006, s.361).

Gramsci'deki devlet sadece kontrol veya zorlamadan daha fazlasıdır. Yalnızca devletin zorlayıcı sistemine dayanan bir sosyal grup veya sınıf, toplum hakkında kalıcı bir yönetime varamaz. Ancak egemen sınıf, halkın bilincinde kendi kültürel ve ahlaki inançlarını aşılacak bir sosyal-politik sistem kurduğunda kalıcı tahakküm altına alınabilir (Fontana, 1993, s.144).

Gramsci egemen sınıfın egemenliğinin sadece iktidara, paraya ve güce bağlı olmadığını görür, Ancak egemen sınıf kültürün insanların kafasında kabulüne bağlıdır. Gramsci sivil toplumu yalnızca ekonomik rekabet alanı değil, ideolojik rekabet alanı olarak görmektedir. Gramsci'nin sivil toplumu, sivil toplumun ve politik toplumun üst yapısının bir parçasıdır. Birincisi hegemonyayı ideoloji yoluyla, ikincisi ise hegemonyayı egemenlik ve baskı yoluyla kullanır.

Hegemonya aygıtı, yeni bir ideolojik zemin oluşturabildiğinde elde edilir. Bu durumda, insan bilincini ve bilgi yöntemlerini tanımlamak için çalışır, yani yeni bir epistemolojik olay ve felsefi bir olaydır (Gramsci vd., 1971, s.605).

Norman Fairclough'a göre hegemonya, toplumdaki tüm ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik alanlarda kontrolün yanı sıra liderlik anlamına gelir .Hegemonya ekonomik tanımlamaya göre tüm toplumun diğer sosyal güçlerle ittifak içinde temel sınıflardan birinin bir iktidara gücüne rıza göstermesidir (Fairclough, 1992, s.119).

Stuart Hall'ın hegemonyayı “Kabul edilebilir her şeyin bilişsel ufku” olarak tanımlaması, Antropolog Jean ve John Komarov'un düşüncesiyle aynıdır . Hegemonya'nın tarihsel olarak çerçevelenmiş bir kültürel alandan sinyalların sistemi, uygulamalar, ilişkiler, ayrımlar, imgeler ve bilişsel teori sistemine atıfta bulunduğunu söylerler .Bu sistem, dünyanın doğal ve algılanan şekli olarak tartışılmaz hale gelir (Wedeen, 1999, s.11).

Hegemonya söylemle yakından ilgilidir .Her ikisi de etkilemeyi, ikna etmeyi ve kontrol etmeyi amaçlayan aynı sembolik alanda çalışır .Hatta Paul Ricoeur, devletin kendisini egemenliğin ürünü yapan kendi söylemlerini üretme yeteneği olduğuna inanır . “Devlet egemenliğini daha da mümkün kılan şey, doğal gücü değil; retorik yapısıdır (Ricoeur, 1986, s.199)’’.

Jones'e göre hegemonya genellikle Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu tarafından (1930-2002) “sembolik şiddet” olarak adlandırılan şeye dayanmaktadır. Sembolik şiddet aynı zamanda ‘zevklerin yargılama’ biçimini de alır. Bunu yabancılar marjinalleşmeye ve utanmaya maruz kaldıklarında görülmektedir. Fiziksel davranış ve bazılarının kendine güvende hissettiği, bazılarının ise kendilerini utandırdığı “yaşam biçimleri” ve eğitim niteliklerinin eşit olmayan dağılımı gibi bazı örneklerdir (Jones, 2006, s.52). Steven Jones'e göre bu gibi durumlarda, hakim otorite, otoritesinin klonlanmasına şahit olur ve bir alt grup, üstlerin değerlerine ve zevklerine hükmedecek ve baskın grup, mütevazı konumunu güçlendirmiş olarak görecektir (Jones, 2006, s.52)

Aslında, Bourdieu ve Gramsci arasında açık bir benzerlik vardır. Her ikisi de, kültürün büyük bir rol oynadığı sofistike sınıf mücadelesi kavramlarını geliştirmek için Marksist tarihin yasalarını kınamıştır. Ayrıca her ikisi de Gramsci'nin üst yapılar olarak adlandırdığı ve Bourdieu'nin kültürel hegemonya alanları olarak adlandırdığı konulara odaklanmışler (Burawoy ve Von Holdt, 2012, s.52).

Gramsci'nin “hegemonya” kavramı ile Bourdieu'nun “sembolik iktidar” ve “sembolik şiddet” kavramları arasında bir benzerlik vardır .Bu kavramlarda hegemonya zorlama ile değil, kabullenme ile empoze edilir .Egemen güçler ve boyun eğen gruplar arasında, fiziksel güç yerine sembolik güç kullanımına dayalı bir tür ortaklık vardır.

Pierre Bourdieu, sembolik şiddet ve sembolik güç teorisi sayesinde, doğrudan fiziksel şiddete ihtiyaç duymadan, hegemonya ve boyun eğmenin yeniden üretmesi nasıl

çalıştığına erişmiştir .Örneğin, Bourdieu hegemonya sorununu eril iktidar açısından ve hegemonyayı, televizyonda olduğu gibi medyanın ideolojik etkisi açısından ele almıştır.

İlk bakışta, sembolik iktidar ve hegemonya çok benzer şekillerde işler ve toplumsal düzenin kültürel hegemonya ile (zorlama değil) korunmasını sağlar (Burawoy ve Von Holdt, 2012, s.60)

Egemen söylem tarzının amacı, Pierre Bourdieu'nun dediği gibi, “zorlama göstermeksizin meşruiyetin kabullenilmesidir”. Başka bir anlamda, bir söylem tarzı, bir kurumu tamamen içerse, o zaman kimse onu zorlama bir tarz olarak görmeyecek, ancak doğal ve meşru bir tarz olarak görecektir (Fairclough, 2015, s. 113).

Fairclough, söylem türlerinin çoğunun, ulusal politika düzeyinde değil, bazı kurumlarda (okullar, mahkemeler vb.) hegemonya mücadelesiyle ilgili olduğuna inanmaktadır .Kahramanlar sadece sınıflar veya sınıflara bağlı siyasi güçler değildir. Ancak öğretmenler ve öğrenciler veya polisler ve halk, veya kadınlar ve erkeklerdir (Fairclough, 1992, s. 121).

Hegemonya van Dijk'ın (2008, s. 18) söylediği gibi çeşitli iletişimsel gücün kötüye kullanılması biçimlerini kapsar. Bu iktidar eleştirel söylem analistlerinden özel ilgi görür. Özellikle manipülasyon, indoktrinasyon veya dezenformasyon yöntemleridir.

### **5.2.3. Şiddet ve tahakküm mekanizmaları**

Şiddet iktidara bağlandığında fiziksel mi yoksa sembolik mi olduğuna bakılmaksızın kendisini bir kontrol mekanizması olarak ifade etmektedir.

Güç ve üstünlükte bir eşitsizlik durumunun devamı olarak kontrol, her zaman bir amaç olarak iktidarla ve bu hedefe sürekli erişim için bir araç olarak şiddet ile bağlantılıdır .Bununla birlikte, şiddet kavramı ile kontrol kavramı arasındaki büyük bağlantı, sembolik şiddet modellerinde fiziksel şiddetten daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Max Weber güç ve kontrol kavramları arasında ayırım yapar .Max Weber'e göre, güç ve kontrol arasındaki fark, gücün iktidar gerektirmemesi ve itaatın zorunlu olmamasıdır ;kontrol ise, hükümetin kabul edebileceği bir itaat üzerine kuruludur

(Adnani, 2013, s. 159). Bu anlamda, kontrol kavramı, egemen sınıf altındaki sınıfın kabul ve itaat özelliğinde sembolik şiddetle özdeşleşmektedir.

Son zamanlarda, bireyler ve gruplar üzerinde bir iktidar ve hegemonya aracı olarak “tahakküm” kavramına odaklanılmıştır .Başkaları üzerinde zihinsel ve bilişsel kontrol biçimi olarak, sembolik boyutuyla kontrol üzerinde daha fazla odaklanmaya başlamıştır. van Dijk (2008) tahakküm kavramını bir tür dikkat ve ayrıntı ile ele alır . Bu kavram van Dijk’te sık kullanılan kavramlar üçgeni çerçevesinde yer almaktadır .Araştırmaların çoğu kavramlar üçgenine (söylem, algı ve toplum) odaklanmaktadır.

van Dijk, iktidarı bir grubun diğer gruplar üzerinde kontrol etmesi anlamına gelen kontrol kavramına göre tanımlar. Kontrol kavramı geleneksel olarak başkalarının eylemlerini kontrol etmek olarak tanımlanır (van Dijk, 2008, s.9). van Dijk sembolik alanda faaliyet gösteren kontrol türlerinden bahseder: konuşma kontrolü, bağlamsal kontrol, zihinsel kontrol. Söylemin kontrolünün, istisnadan çok kural olduğuna inanır . Söylemin kontrolü sadece sosyal bir pratik değildir ,ama aynı zamanda onları kontrol edenlerin zihinlerine de uygulanır .Bilgilerini, görüşlerini, tutumlarını ve ideolojilerini kontrol etmek demektir (van Dijk, 2008, s.1). Bağlamsal kontrol, söylem bağlamlarını kontrol etmek anlamına gelip, söylemin kendisini kontrol etmek için önemli bir aşama olarak görülür. Söylem zihinleri kontrol ederse ve zihinler de eylemi kontrol ederse, söylemin ilk başta kontrol edilmesi iktidar için önemlidir (van Dijk, 2008, s.10). Dolayısıyla, van Dijk (2008, s. 13), iktidarı, kamu söylemleri üzerinde bir kontrol olarak tanımlamayı tercih eder.

van Dijk, sosyal kontrolün anahtarına sahip olan sosyal aktörlerden bahseder. Bu aktörler politikacılar, gazeteciler, yazarlar, üniversite profesörleri, öğretmenler, avukatlar, bürokratlardır. Bunlar kamu söylemine erişmek ve kontrol etmek için özel bir girişe sahip olanlar gibi “sembolik seçkin” olarak tanımlanır (van Dijk, 2008, s. 14).

van Dijk, bir kontrol aracı olarak söylemden bahsederse Norman Fairclough, daha çok ideolojinin söylem üzerinden kontrolü sağlama çalışmalarına odaklanmaktadır . Fairclough, ideolojinin rıza yoluyla temel yönetim mekanizması olduğuna inanmaktadır. Madem söylem, yönetimin rızaya ulaşmak için en iyi yolu olduğu sürece, söylem bu bağlamda büyük sosyal öneme sahiptir (Fairclough, 2015, s. 113).

Söylem ve ideoloji toplumdaki zihinsel ve bilişsel kontrol mekanizmaları olarak çalışması, şiddetin ve baskının kontrol mekanizması olarak rolünü tamamen terk etmek anlamına gelmez. Aksine, sembolik şiddetin etkili ve tespit edilemez bir kontrol mekanizması olarak kullanılmasına kapı açmaktadır. Pierre Bourdieu'nun belirttiği gibi sembolik şiddet, temel olarak sembolik alan üzerinden işlemektedir. Sembolik şiddet söylem, ideoloji ve sembolik sistemler genellikle hedeflerine ulaşmak için uygun bir yaklaşım izler. Bu şiddet aynı zamanda egemen sınıf ve altaki sınıflar arasındaki ilişki, kabul ve rıza ilişkilerine de bağlıdır.

## 6. EKONOMİK ŞİDDET SÖYLEMİ

Ekonomik şiddet bir söylem olarak kullanıldığında, aslında onu birden fazla etki alanına ait kılan birkaç dizi dönüşümden geçmektedir. Bu anlayışla ekonomik şiddet, anlam üretme süreçlerine dayanan sağlam bir sembolik sisteme dönüştürülebilmektedir. Bu nedenle iktidar ve varlık kontrol etmenin bir aracı haline gelip aynı zamanda, maddi kaynakları çok az kişinin ellerine odaklamak ve çoğunluğun kamu gücü ayrıcalıklarına erişmesini engellemek için bir araç dönüştürülmektedir.

Ekonomik şiddet araçlarının bu şekilde kullanılması, şiddet yerine şiddet söyleminin kullanıldığı başka bir olguyu ortaya çıkarmaktadır. Bu şiddeti ortadan kaldırmayan ve olumsuz etkilerini azaltmayan, ancak onun maddi maliyetlerini düşürmeyi amaçlayan bir adımdır. Halbuki şiddet söylemi, anlayış ve takdir sistemleri aracılığıyla yalnızca gizlenmeye değil, aynı zamanda mağdurların suç ortaklığına dayanan “sembolik şiddete” dönüştürmektedir.

Söylemin sosyal pratikle ilgili anlamlar üreten iletişimsel bir tutum olduğunu düşünürsek ekonomik şiddet söylemi, belirli bir grubun ekonomik baskınlığının diğer grupların pahasına çoğaltılmasına neden olan anlamlar üreten sosyal pratikle ilgili her iletişimsel tutumu ifade edebilir. Böylelikle, ekonomik şiddet söylemi, ekonomik eşitsizlik ve sosyal adaletsizliği meşrulaştırmak için güç ve iktidar ilişkilerini gizleyen anlamlar üretmek için çalışan her söylemi içerir. Genellikle toplumdaki eşitsizliklerin korunmasına hizmet eden bir söylemdir: Yeniden tanımlama söylemleri (hakaret, manipülasyon, yüzeysel empati gibi), yoksulluğun meşrulaştırması söylemleri ve

kaynakların haksız dağılımı ve ekonomik politikaların başarısızlığını gizleme (mağdurları, koşulları ve zorlukları suçlamak söylemleri gibi).

Ekonomik şiddet söylemi şunları içerebilir:

-Maddi veya sembolik olarak, kendisine veya başkalarına ekonomik zarar veren herhangi bir ifade, metin veya söylem davranışı.

-Söylem, başkalarının ekonomik özgürlüklerini bastırmaya ve seçimlerini azaltıp eşitsizlik koşullarını olduğu gibi sürdürmeye çalışır.

-Söylem yoksulluğu meşrulaştırmak ya da ona yol açan şartları meşrulaştırmak için çalışır.

-Söylem, yaşam, barınma, sağlık, eğitim, işçilik ve diğerleri gibi temel insan haklarını ihlal eder.

Ekonomik şiddet söyleminin çoklu tezahürlerine rağmen, iki temel türde özetlenebilir: Birincisi, baskın olmayan grupların ekonomik potansiyelinin sömürülmesini önlemek için kendi içinde şiddetli bir söylemdir (baskıcı). Bu tipin örnekleri, biri diğerinden daha kötü olan iki seçenek arasından seçim yapma baskısı gibi sembolik zorlama ve hükümetin tasarruf tedbirleri uygulamaması durumunda ekonominin çöküşü tehdidi gibi tehdit edici ve korkutucu yöntemler yer almaktadır.

İkinci tür, ekonomik şiddeti haklı çıkaran bir söylemdir ve her zaman doğal ve meşru görünümünü, yurtdışından getirilen ekonomik yaptırımlar, göçmenlik ve sığınma politikaları veya din söylemleri ve koşullara sorumlulukların aktarılmasıyla yapılan yoksulluğun meşrulaştırması söylemi olan sert tasarruf politikaları için bir gerekçe olarak gösterir. Bu yüzden bazı resmi söylemler ekonomik sorunlarda dış güçlere gönderme yapar.

Scott'a göre hakim elitlerin başkalarının yapmalarını istediklerini yapmaya zorlama kabiliyetleri göz önüne alındığında, kamusal söylemin çelişkili olduğu açıktır. Yalnızca yalan birikimi ve yanlış yorumlama bölümünde gördüğümüz söylem, öte yandan önyargı ve seçimle nitelendirilen bir anlatı görülmektedir. Etkili olması için formüle edilip yönetici elitlerin gücünü vurgulamak ve onlara doğal bir özellik kazandırmakta ve hatalarını azaltmaktadır (Scott, 1990, s. 18).

Ekonomik şiddet söylemi, sembolik sistemlerin potansiyelleri (dil, imgeler, işaretler, algılar, takdirler...) ve şiddetin normalleşmesi ve meşrulaştırması sürecini başarılı ve inkar edilemez bir süreç haline getirebilecek her şeyden yola çıkılarak oluşturulmuştur .Bu çizginin ufkunda herhangi bir tartışma, önce kamu söyleminin nasıl formüle edildiğini, nasıl iletişim kurduğunu ve hangi hedeflere ulaşılacağını anlamamızı gerektirir. Halkın saygı ve bağlılık söylemini güç ilişkilerinde önemli kılan şey nedir ve bu sembolik kamuflajların yönlendirildiği kitle kimdir? (Scott, 1990, s. 18).

Ekonomik şiddet söylemi, genellikle kamusal alan üzerinde güç, otorite ve nüfuz sahibi kişiler tarafından uygulanır. Ekonomik şiddet söylemleri bu kamusal alan ile ilgili gruplara yöneliktir. Bu gruplar zayıf ve zayıflık çemberi içinde kalmaları kastedilen veya güç kaynaklarını bırakmaları istenen güçlü gruplardır.

Vasiliu (2016) fiziksel mallara, hizmetlere ve sosyal ve politik haklara pratik erişimin kısıtlanmasını iki yönden ortaya çıktığını savunmaktadır: Birincisi: “dolaylı yapısal şiddet”- sosyal, ekonomik veya kültürel sistemin doğası ve ilişkisel kalıpların nasıl yapılandığı, adaletsizliği, bu yönde planlanmış bir sonuç olmadan yeniden üretmesidir. “Doğrudan yapısal şiddet” olarak adlandırılabilir ikinci yön, en iyi kontrolü sağlamak için bürokrasi, medya, eğitim sistemi tarafından ele geçirilen baskılar ve sistemik engeller yoluyla belirli bir siyasi iktidar ve ekonomik kaynak biçimini korumak için oluşturulan altyapı, Gramsci’nin görüşü ile daha fazla ilişkilidir (Vasiliu, 2016, s.176).

Ekonomik şiddet söyleminin bir kısmını ele almak için Scott (1990), kapitalist ekonomilerde yaygın olarak kullanılan işsizlik konusunu bu tür bir şiddet örneği olarak ele almıştır. İşverenler çalışanları işten çıkardıklarında, “onları bırakmak zorunda kaldık” ifadesini kullanabilirler ve bu kısa cümlede işveren olarak sorumluluklarını inkâr etmeye çalışırlar ve “başka herhangi bir seçeneğe sahip değillermiş gibi” bir söylem üretirler. “Küçültme”, “gevşetme”, “aşırı sayılar” ve “insanların gitmesine izin verme” gibi ifadeler duyduğumuzda, konuşulan insanların doğasını anlaşılır (Scott, 1990, s. 53).

Bu örnek daha önce bahsettiğimiz gibi Sudan modeline atıfta bulunmaktadır. 1989 yılında Sudan’daki darbe hükümeti, kendisine bağlı olmayan devlet çalışanlarına karşı doğrudan ekonomik şiddet uygularken binlerce kişiyi işten attığında bu ekonomik şiddeti,

“kamu yararına” gönderme olarak nitelendiren bir medya söylemiyle, bu çalışanlara karşı bir sembolik ekonomik şiddeti uygulamıştır.

Bu tür şiddet söylemleri hakkında Scott “Bazen resmi güç ilişkilerin yalnızca kamusal kontrolü yansıtan sembolik veya kamusal bir unsur olmadığı söylenir. Ancak gücün güçsüzlüğünü gizleyen kamuflajlı bir stratejidir” demektedir (Scott, 1990, s. 53).

Yoksulluk sorununu çözmek için yapılan konuşmalarda ekonomik şiddet söylemi de açıkça görülmektedir. Yoksullar her zaman kalkınma ve ekonomik büyüme tartışmalarında ana tartışma konusu olmuştur. Ki bazı görüşler, “ekonomik büyümenin temel olarak yoksulluğun azaltmasına yönelik politikalarla uyumsuz olduğuna” işaret etmektedir. Çünkü ekonomik büyümenin hedefi ulaşmak için işçiler olarak çok sayıda yoksulun kullanılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamlarda, yoksulluk ile ilgili söylemler, kapitalist sistemin politikaların bir sonucu olarak değil de, “yoksullarla ilişkili bir sorun” olarak inşa edilmektedir. Bugün yoksulluk, ekonomik fikirlerini ortaya çıkarmayı kolaylaştıran kötü ahlaki bir söylemle karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla muhafazakar sesler, insanların tembel, sağlam olamayan, cinsel duygusal yaşamlarından dolayı ya da yanlış doğaları nedeniyle fakir olduklarını iddia eder (Mickunas, 2016, s. 109).

Öte yandan Pierre Bourdieu, “Pratik Nedenler”de (1998), genç sanatçıların kültürel ve ekonomik koşullarını gelişmeden oldukları gibi sürdürebilmek için ekonomik alanda kullanılan sembolik şiddeti anlatmaktadır. Bourdieu, gerçeği tersine çevirmek için düşündürülen bir dil kullanarak ekonomik şiddet söylemleri yoluyla, gençlerin sanatsal üretimlerinden faydalanmalarını nasıl önleyebileceklerini tartışmaktadır. Ekonomik başarısızlığın başarıya dönüştüğü durumlarda, olumsuz ceza pozitif bir ödül olur. İdeoloji sayesinde, genç sanatçılar yaratıcı olduklarına ve bir tür sembolik kar elde ettiklerine ikna olurlar, yalnız önemli ekonomik kazanımlara erişimi kaybederler. Bourdieu söylediği gibi, yayıncı, zorlu aylardan sonra genç yazara şöyle der: “Şuna bak, beş kuruş bir telif hakkı almadı”. Genç fakir yazarın kafası karışmış durumda, yetenekli bir adam olup olmadığından emin değil, ancak bazılarının aksine, para talebinin bastırılmış olduğundan emindir (Bourdieu, 1998, s.110-111)”. Bourdieu, bu tür ekonomik şiddete “yumuşak sömürü” adını verir.

Bu çalışmada, söylemin ekonomik şiddetin amaçlarına ulaşmasındaki rolü büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle söylem analizine eleştirel yaklaşımlar ve genel olarak

sembolik sistemler yoluyla bu şiddetin derecesini incelemek önerilmektedir. Eleştirel söylem analizinin seçimi, ekonomik şiddet söylemlerini tespit etmek için gerekli bir pozisyonudur. Çünkü bu söylemler, yalnızca olumsuz ve taraflı dil seçenekleri ve kalıpları olarak kolayca gözlenebilen yüzey yapılarına odaklanarak tespit edilmemektedir. Eleştirel söylem analizi kolayca görünmeyen derin yapılara odaklanarak yapılır. Bu, yüksek makamlar tarafından alt kategorilere karşı uygulanan her tür ekonomik şiddetin olası göstergebilimsel analizini içerir. Ayrıca etnografik analiz de, ekonomik şiddetin fakir topluluklar üzerindeki sosyal etkisini tanımlamak için de kullanılabilir.

Bu bağlamda Norman Fairclough ve van Dijk gibi eleştirel söylem analizi alanındaki araştırmacılar, ekonomik şiddet söylemlerin stratejilerinin ortaya çıkmasına yardımcı olan önemli yaklaşımlar sunmaktadır. Örneğin Norman Fairclough, sosyal olayların tamamen dilsel bir olgu olmadığına inanmaktadır, ancak ekonomik üretim olgusu olarak bu olayların bazılarının farkedilmemiş temel dilsel unsurlara sahip olduğuna inanmaktadır (Fairclough, 2015, s, 21). Sosyal pratiğin söylemsel yapısında rolüne odaklanan Fairclough “eğitim, yargı, dinler, medya ve hatta aile gibi bir dizi sosyal kurumun kapitalist sınıfın egemenliğini sürdürmek için toplu bir şekilde çalıştığını” söylemektedir (Fairclough, 2015, s, 55). Fairclough “Söylem ve Sosyal Değişim” (1992) çalışmasında, kapitalist sınıfın diğer sınıflara üstünlüğünü sağlamak için, medyanın kamusal alanda kullandığı çeşitli söylem stratejilerini analiz eder. Ekonomik şiddet söyleminde sabitlenen ve destek veren stratejilerden bazıları şunlardır: marjinalleştirme stratejisi, demokratikleştirme ve resmi karakter ortadan kaldırması stratejisi, devlet hizmetlerinin metalaştırılması stratejisi (Fairclough, 1992, s. 248-256).

Aynı şekilde, van Dijk ekonomik şiddet söyleminin stratejilerini ortaya çıkarmaya yardımcı olan birçok yaklaşım sunar. Norman Fairclough, sosyal pratikle söylem ilişkileri üzerine yaptığı çalışmaların birçoğunu başlattıysa, van Dijk sosyal algı ile söylemin ilişkilerinden başlar. Örneğin, van Dijk (2008), hükümetlerin ekonomik performansın zayıf durumunu haklı çıkaracak algıları oluşturmak için söylemler yoluyla manipülasyondan bahsettiğinde ekonomik durumdan etkilenen savunmasız grupların farkındalığını kasıtlı olarak etkileyen ekonomik şiddetten bahseder. van Dijk’ın söylediği gibi manipülasyon sürecinin en önemli bilişsel koşullarından biri olan, bireyler ve gruplar gibi hedefi manipüle etmenin, hedef kitlenin kendisinin hissetmemesini ve bu eylemlerin veya politikaların kendi çıkarları olduğuna, inanmalarını olduğunu söylemektedir: “İyi

bilinen bir örnek, halkı, göçmenlerin işsizlik nedeni ve hatta hükümetin politikaları değil ekonominin bozulması nedeni olduğu konusunda ikna etmeyi amaçlayan hükümet veya medya söylemleridir (Dijk, 2008, s. 213)’’.

van Dijk *Söylem ve İktidar* (2008 ) adlı kitabında, söylem stratejilerini ortaya çıkarmak için birçok olası yaklaşım sunar. Bu stratejiler, ekonomik şiddet söylemlerini tespit etmek için kullanılabilir. Bu stratejiler şunları içerir: Dini dil stratejisi, mağdurları suçlamak stratejisi, manipülasyon stratejisi, gereklilik stratejisi, sayılar oyunu stratejisi (van Dijk, 2008, s. 210-229).

## 7. EKONOMİK ŞİDDET İLE SİYASİ SÖYLEM İLİŞKİSİ

Ekonomik şiddet ile politik söylem arasındaki ilişkiyi birbiriyle ilişkili birkaç durumla anlaşılabilir: İlk olarak, şiddetin söylemle ilişkisidir. Ricoeur’a (1998) göre şiddet, söylem yoluyla ve söylemin içinde olur. İkinci olarak ekonomik şiddet, iktidarla söylem arasındaki ilişkiyle gerçekleşir. Üçüncü olarak şiddet ve söylem, politik kontrol ile ilişkilidir. Bu ilişkileri benimsemek suretiyle, ekonomik şiddet, şiddeti haklı çıkaran ve eşitsizlikleri meşrulaştıran söylemler üreterek siyasi ve ekonomik alana hakim olma hedeflerine ulaşmak için politik bir güç aracı haline gelebilir.

Hanna Arendt’in dediği gibi, şiddet doğasında bir araçtan ibarettir (Arendt, 1970, s. 45). Ancak, siyasi iktidar meşru şiddet kullanımının ötesine geçtiğinde ve şiddet yasa dışı bir araç olarak kullanıldığında, iktidarın çalışmalarındaki başarısızlığını gösterir. Bu yüzden Arendt tehditkar söylemlerde şiddetin görüldüğünü söyler (Arendt, 1970, s. 50). Bu başarısızlık veya tehdit duygusunu (Arendt’in bildirdiği gibi) ele alma girişimi olarak, siyasi iktidar her zaman aşırı şiddete başvurur. Şiddetle doyurulmuş bir siyasal söylem, kamusal alan üzerindeki etkisini ve kontrolünü sürdürme gücünün seçimlerinden biridir, bu nedenle başarısızlığını korur ve tehdit duygusunu önler.

Ekonomik şiddetin politik söylemde kullanması, yalnızca ekonomik alandaki politik başarısızlığın göstergesi değildir; ama aynı zamanda ekonomik alana egemen olma ve baskın grupların elinde yoğunlaşan zenginliği koruma isteğine işaret etmektedir.

Siyasi iktidar bazen kontrolü sürdürme maliyetini azaltmak için ekonomik şiddete başvurur, çünkü fiziksel şiddetin ve fiziksel kontrolün maliyeti genellikle sembolik

şiddetin maliyetinden daha büyük olur. Yasalar ya da ahlaki tartışmalarla, fiziksel şiddet yöntemlerinin tespit edilmesi ve yüzleşilmesi kolaydır. Sembolik şiddet ise aksine, tespit edilmesi ve karşı karşıya gelmesi biraz zordur. Dolayısıyla ekonomik şiddet söyleminin gücü; toplumlarda zenginlik, güç ve etki kaynakları üzerinde siyasi dengesizlik ve sosyal çatışmaların yaşanmasında popüler bir söylem olarak kalmaya devam etmesidir. İktidarların ekonomik şiddet söylemi, toplum içinde ulusal bütünleşmenin yokluğunda, bazı grupların devletten ayrılma arayışında, sosyal adaletin yokluğunda, bazı siyasi haklardan toplum içindeki bazı güçlerin yoksun bırakılmasında, vatandaşların büyük kesimleri için eğitim, sağlık, gıda vb. temel ihtiyaçların karşılanamamasında ve dışarı bağımlılık olduğunda çok yaygındır (İbrahim, 1992, s. 44).

Kamusal söylem üzerinde bir kontrol olarak iktidar, politik söylemin etkinliğini gözetecek ve hedef kitleye en güçlü şekilde ulaşacak, çünkü “güç endüstrisi, zorlama yoluyla ya da anlam inşa ederek veya her ikisinde bir karar vererek başlar” (Castells, 2014, s. 286). Dolayısıyla bir siyasal otorite bir ekonomik şiddet söylemine başvurduğunda, kararlarını aynı zamanda şiddet ve anlam sistemleri yoluyla vermeye çalışır. Şiddet ve şiddet söyleminin yakın ve arzu edilen bir ilişkiye sahip olduğu görülür. “Şiddetin - bir araç olarak - her zaman gerekçeye gerek vardır (Arendt, 1970, s. 45)”. Böylece, başarısız veya tehdit altındaki iktidarın politik söylemi şiddet döngüsünün altında kalmaktadır.

Ekonomik şiddet, politik söylem yapısında açıkça görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, iktidarın toplumdaki eşitsizlik koşullarını sürdürmeyi amaçlayan, manipülasyon, hakaret, yüzeysel empati ve diğer siyasi söylem söylemlerinde görülebilir. Yoksulluğu ve düşük ekonomik koşulları meşrulaştıran ve haklı çıkararak siyasi söylem modelleri ile birlikte, ekonomik politikaların başarısızlığını gidermeye teşebbüs eden siyasi söylemler de vardır (kurbanı ve dış güçleri suçlama söylemleri, sorumluluktan kaçma söylemleri gibi).

Başarısız ve tehdit altındaki siyasi otorite, şiddet söylemini istediği yollara yönlendirmek için, mümkün olduğunca çok kamuoyunda söylemlere isteklidir. Bu nedenle, kitle iletişim araçlarının yoğun kullanımına başvurur. Çünkü “medyanın kontrolü etkin bir hegemonya şeklidir ki otoriter rejimler iletişim üzerindeki kontrollerini yitirdiğinde, siyasal değişimin koşullarına bağlı olarak değişen şiddet düzeyleri ve insan trajedileri azalır (Castells, 2014, s.290)”.

Kitle iletişim araçları, kültürel ve anlamlandırma sistemlerinin yapılarını etkileme konusunda büyük bir yetenek ile karakterizedir. Bu nedenle hala sembolik şiddet söylemleri taşımak ve iletmek için ideal bir araçtır. Bu söylemler mutlaka ekonomik şiddet söylemini içerir. Pierre Bourdieu, “On Television” (2004) çalışmasında, kitle iletişim araçlarının, özellikle televizyonun, sembolik şiddeti, taşıma yeteneğine dikkat çekmiştir. Louis Althusser tarafından tanımlanan ve medyanın da içinde olduğu “devletin ideolojik aygıtları”; sembolik şiddet tekelinin güvence altına alınmasında, güvenliğinin sağlanmasında ve sürdürülmesinde rol oynamaktadır. Böyle bir şiddet, iddia edilen doğal meşruiyete dayanan şiddet doğasını gizlemenin algılar alanında uygulanmaktadır. Bu ideolojik hegemonyanın gerçek uygulaması, genellikle bu aygıtların yatırımı ve kullanımı yoluyla yapılır. Yani egemen sınıfın (siyasi topluluk) diğer sınıflar üzerindeki (sivil toplum) otoritesini kullanma şeklidir (Mattelart, 2005, s. 108).

Bourdieu’nun söylediği gibi “devletin en yüksek makamlarının olağanüstü sembolik gücünü- diğer bir deyişle, günlük meseleleri, gazetecilik alanındaki etkinlikleri, kararları ve müdahaleleriyle (röportajlar, basın toplantıları vb.) ve gazetelere uygulanan olayların önemini kullanarak önceliklendirme yeteneği unutmamalıyız (Bourdieu, 2004, s. 130)”. van Dijk, kitle iletişim araçları arasında her türlü basılı metnin en nüfuz edici ve etkili olduğunu iddia eder. van Dijk’a göre, gazeteler iletişimde ve halkla ilişkilerde hayati bir rol oynamaktadır. “Halk yaygın inancın aksine, bir gazete haberini, gördüğü televizyon haberlerinden daha iyi hatırlar ve bu onun ikna edici gücünü artırır (van Dijk, 2008, s. 54)”.

Medya, eşit olmayan fırsatlar, para, eğitim, etki vb. ile karakterize edilen sosyal ve ekonomik sistemlerde önemli bir role sahiptir. Aynı medya, zmisyonu toplum ve dünya ile ilgili kamu söylemini yaymak olan ayrıcalıklı bir statüye sahiptir. Söylem ise medyanın hem ürünü hem de aracıdır. Söylem sayesinde önce ekonomik sistemdeki yerini derinleştirir ve sonra düzeni korur (Fowler, 1987, s.70).

Medyanın şiddet söyleminin, özellikle toplumdaki savunmasız gruplara karşı ekonomik söylemin, yayınlanmasındaki güçlü etkinin altını çizmek için, Roger Fowler, bazı toplum gruplarını bastırmak ve marjinalize etmek için kullanılan güç araçlarından bahseder: “Bu süreçlerin araçları beklenen araçlardır: yasalar (örneğin sendikalara karşı), polisi güçlendirme (bölgeler arasında daha fazla silahlanma ve hareket), profesyonellerin tutulması (örneğin doktorlar ve öğretmenler), işsizliğe bağlı olarak bazı grupların

ekonomik olarak zayıflaması (örneğin gençler ve etnik azınlıklar) ve medyanın potansiyellerini kullandığı ideolojik eylemlerle insanların inançlarını etkilemek (Fowler, 1987, s. 70)”.  
.

## İKİNCİ BÖLÜM

### MODERN DEVLETTE ŞİDDET VE İKTİDAR

#### 1. MODERN DEVLET KAVRAMI

Birçok siyaset bilimci ve sosyolog, devletin olması gereken biçim ile devletin dayandığı gerçekçi durum arasındaki iki ana yönü karşılaştırarak devlet kavramını ele almayı tercih eder (Pierson, 1996, s.131). Laroui (2014, s. 89) devlet hakkındaki bütün düşüncelerin, “amaç, geliştirme ve işlev” olmak üzere üç ekseninin etrafında döndüğüne inanır. “Devletin işlevi” hakkındaki tartışma, bu araştırmanın ruhuna ve onun amaçlarına en yakın olanıdır; çünkü toplumsal pratikle ve devletin amaçlarına ulaşmak ve işlevini gerçekleştirmek için aldığı mekanizmalar ile ilgilidir. Çünkü bu tartışma, egemen bir devletin özü olan ve özellikle de modern devletin yapısında önemli bir unsur olan şiddet ile ilgili olacaktır. Bu nedenle, bu bölümde yaklaşık 30 yıllık dini savaşları sona erdiren 1648 tarihindeki Vestfalya Konferansı sonrasında, Avrupa’da ortaya çıkan modern devletin ayrıntılarını ve tarih boyunca eski devlet kavramının gelişimini takip etmesi mümkün bulunmamaktadır. Bunu ancak “modern devletin yapısındaki şiddetin tezahürlerini” ve “bu şiddetin ekonomik sistem ve toplum üzerindeki etkisini anlamamıza” yardımcı olacak şekilde ele alınmaktadır.

Devlet, yaklaşık 6000 yıl önce Mezopotamya’da ortaya çıkan ilk tarımsal topluluklara dayanan eski bir insani kurumdur ve Çin, binlerce yıldır iyi organize edilmiş bir bürokrasi devleti olmuştur .Avrupa’da ortaya çıkan modern devlet, beş yüz yıl önce Avrupa’daki monarşi yönetiminin konsolidasyon dönemine dayanan bir devlettir (Fukuyama, 2007, s. 41).

Bu bölümde, şiddete ilişkin temel araştırmamızın sorusuyla devleti anlamaya çalışılmaktadır. Bu nedenle, odak noktamız modern devletin tanımında temel ve merkezi bir olgu olan “devlet şiddeti” olgusu olacaktır. Bu eğilim, modern devletin en ünlü teorisyenlerinden biri olan Alman Sosyolog Max Weber tarafından geliştirilen kavram ile ve en önemlisi Niccolo Machiavelli, Jean Bodin, Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jacques Rousseau ve Emmanuel Sieyés olmak üzere modern devlet kavramını tanımlamaya katkıda bulunan birçok düşünür ile aynı çizgidedir.

“Sosyal sözleşme” teorisi, modern devlet kavramını anlamak için en ünlü liberal teoridir. Hobbes, Rousseau ve Locke gibi çok sayıda düşünür ve filozofu bir araya getirmeyi başarmıştır. Sosyal sözleşme teorisi, kapitalist modern devlet kavramıyla neredeyse eş anlamlıdır .Sosyal sözleşme teorisi basitçe, bir toplumun toplumdaki her bir bireyin bir insanın elinde kalacağı gücünü ve şiddetini bırakıp tüm toplum için güvenliği sağlayacak olan birleşik bir sözleşmeye bağlı olduğu anlamına gelir (Hobbes, 2011, s.179). İşte bu, herkes tarafından kullanımını önlemek için şiddet kullanımını tekelleştiren modern bir devlet fikrinin temelini oluşturan şeydir. Sosyal sözleşme teorilerinin genel olarak devlete, her bireyin meşru şiddet ile yasa dışı şiddet arasındaki farkı belirlemekte özgür olduğu “doğa” durumunda karşı çıktığını görülür (Domushel, 2016, s. 15).

Aslında, şiddet araçlarının uzun vadeli kontrolü, öncelikle devlet pratiklerinin “gerçekliği” ile ilgilenenler için endişe kaynağı olmuştur .Bu nedenle, modern devletin ilk görüşü olarak kabul edilen İngiliz olan Thomas Hobbes (1588-1679), sosyal koşulların çökmesini önlemek için, bireylerin güvenliklerini sürdürmeleri ve eylemlerini faydaya yönlendirmeleri için kendilerini “ortak güç” olarak kurmaları gerektiğinde ısrar etmiştir (Pierson, 1996 s. 13).

Max Weber, devletin hedefleri veya işlevleri ile tanımlanamayacağına, ancak ayırt edici araçlarıyla anlaşılması gerektiğine inanmaktadır. En önemlisi değilse de, modern devletin en önemli araçlarından birinin “fiziksel şiddet üzerindeki tekeli” olduğunu görmek mümkündür.

Weber, şiddet araçlarını devletin en ünlü özelliği olarak kabul etmektedir. Weber’in devlet tanımı en özlü ve en ünlülerinden biridir. Weber, devleti “belirli bir bölgede fiziksel gücün yasal kullanımını başarıyla tekelleştirdiğini iddia eden bir insan grubu” şeklinde tanımlar (Weber, 1970, s.78). Weber’in, maddi iktidarın tekeli iddia fikri, devleti diğer kurumlardan ayırır (Ricoeur, 2001, s. 283).

Weber, Troçki’nin “her devletin şiddete dayandığı” iddiasını modern bir devletin kendi ‘nitel araçlarıyla’ (fiziksel şiddet) tanımlamasına başlamasını savunur. Ona göre bu durum, yalnızca devletin değil, her siyasi gruplanmanın da özelliğidir. Ancak devlet şiddeti niteliksel bir araç olarak tanımazsa, devlet kavramı kaybolacak ve yerini kaos alacaktır. Şiddet, elbette, devletin doğal veya tek yolu değildir - Weber’in dediği gibi – ‘nitel’ bir araçtır. Modern zamanlarda, devlet ve şiddet arasındaki ilişki özellikle

yakınlaşır. Çeşitli insan grupları kabileden gelen doğal şiddeti alışmış bir tutum olarak biliyorlardı, ancak bugün devlet, meşru fiziksel şiddet kullanımını tekeli altına alır (Weber, 2011, s. 263).

Şiddet kullanımının geçmişe kıyasla gelişimi, modern devlet kavramının, şiddetin tekelinin belirli bir coğrafi çerçevede belirli bir insani grubun tekelinin, diğer grupların veya bireylerin, şiddeti devlet olarak adlandırdığı coğrafi çerçevede kullanmasına izin vermemesi gerektiğini gerektirir. Doğal şiddet kavramındaki bu gelişim, geçmiştekenden tamamen farklı ve yeni bir sonuç doğurmaktadır. “Şiddet kullanma hakkının” kaynağı yalnızca devlet olmuştur (Weber, 2011, s. 263). Bu gelişme devleti şiddet yasasında baş aktör olmaya itmiştir (Hallaq, 2014, s.76). Şiddet, siyaset dünyasında ana ve en güvenilir otorite kaynağı haline geldiğinden beri, devletle güçlü bir şekilde ilişkilendirilmiştir (Hallaq, 2014, s.176).

Böylelikle, şiddet içermeyen bir devlet varsayılmaz ve şiddet içermeyen bir devlet varsayımı, aslında “devletsizlik” fikrinin bir varsayımıdır (Belkeziz, 2008, s.3.). Max Weber’in bahsettiği vakum ve kaos fikridir. Bu durumda devlet şiddeti terk edip, toplum toplu şiddet ve iç savaş şeklinde davranır. Devlet her zaman “kaosun, huzursuzluğun ve iç savaşın antitezidir” (Bourdieu, 2016, s.19).

Özel hukuki şiddet uygulama ve şiddet tehdidi hakkı, modern bir Devletin en önemli özelliklerinden biri haline gelmiştir. Buradaki odak, yöneticinin şiddeti uygulama kabiliyetin eski tarzına değil, şiddet ile siyasi iradenin metafiziği arasındaki benzersiz ilişkidir (Hallaq, 2014, s. 75).

Weber’e göre, meşru şiddet üzerindeki tekeli işleve dahil değilse bir devlet, devlet olarak tanımlanamaz. Ancak Paul Ricoeur, devleti savunup şiddeti reddeder. Devlete meşru şiddet ayrıcalığı vermenin, onu şiddetle değil, güçle tanımlamak anlamına geldiğini söyler (Ricoeur, 2001, s. 316).

Weber devleti fiziksel şiddetin tekeli olarak tanımlarken, Pierre Bourdieu devlete “sembolik şiddet” tekeli de ekler. “Max Weber, devletin meşru şiddet tekeli olduğunu söyler, ancak devletin maddi ve sembolik şiddetin tekeli olduğunu düşünürüm. Devlet üzerindeki çatışmalar aslında bu tekeli alma mücadeleleridir (Bourdieu, 2016, s. 585)”.

Bourdieu, burada yalnızca Weber'in durumunu yeniden tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda devlet kavramını da genişletir. Bourdieu, devleti fiziksel iktidar ve ekonomik sermayenin odağı olarak nitelendirir, ancak sembolik sermayenin odağının, tüm maddi güç ve sermayenin önceki temeli ve temeli olduğuna inanır (Bourdieu, 2016, s.357). Sonunda devlet, çeşitli ekonomik ve sembolik sermaye ve fiziksel sermaye çeşitliliğinin kademeli olarak biriktirilmesinin ürünüdür (Bourdieu, 2016, s. 322).

Görüldüğü gibi Bourdieu, devlet tekeli fiziksel şiddet ile sembolik şiddet arasında ayırım yapmamıştır. Modern devletin fiziksel ve sembolik şiddetinin bu birleşimi, Althusser'in modern devlet anlayışı ile neredeyse aynıdır .Louis Althusser devlette baskıcı bir idari aygıt ve bir ideolojik aygıt olarak görür. İlki fiziksel şiddeti kullanırken, ideolojik aygıt medya, aile ve dini kurumlar aracılığıyla sembolik şiddeti kullanır (Althusser, 2001, s.146).

Bourdieu'a göre Marksizmin başarısızlığının, devlet çalışmalarında sembolik etkinliğin önemini keşfetme konusundaki yetersizliği ve devletin kendi mevzuatına tabi olan tüm aktörler arasında benzer bilgi yapıları oluşturması gerçeğine dikkat etmemesidir (Bourdieu, 2016, s.289) . Aynı zamanda, Bourdieu, ezilenlerin evcilleştirmesinden bahseden Max Weber'in devlet anlayışını eleştirir, Michel Foucault'nun devletten yalnızca disiplinli bir yüz gördüğü görüşünü bile eleştirir (Bourdieu, 2016, s. 605).

Bourdieu dediği gibi, devleti yalnızca egemen sınıf için otoriter bir aygıt olarak gösteremez .Ayrıca, küçültülerek ve çatışmaları özümsemek için tarafsız bir alan olamaz. Ancak devlet, oldukça farklılaşmış toplumlarda sosyal yaşamın bütün yapısına hakim olan kolektif inancın şekli ve imgesidir (Bourdieu, 2016, s. 643).

Paul Dumouchel (2011), Weber'in “devletin meşru şiddet tekeli” hakkında yaptığı ünlü açıklama üzerine yorum yapmıştır. Tek başına meşru şiddeti tekelleştirme hakkına sahip olanların, “bu şiddet iyidir şu şiddet kötüdür” demesinin, mutlak bir ahlaki bir yetkiye sahip olduğunu söyler. Devletin şiddet üzerindeki ahlaki kural tekeli ve şiddet yasası iddiası; toplum üyelerinin çıkarları veya istekleri çatışırken, yanlış yorumlamasını önlemek için, yalnızca yanlış bir varsayıma dayanan bir iddiadır. Çünkü derinleşen ahlaki bireysellik modern devletin oluşumundan sonra gelmiştir. Eski toplumlarda, bireyler yalnızca şiddet dağılımını iyi ve kötü olarak tanımlamazlar. Ancak bu bölünme, rakip gruplardaki bireyleri bir araya getiren çok sayıda dayanışma ve düşmanlık taahhüdüne

sahip bir oyuna dayanır. Ancak modern devlet bu bölünmeleri silip meşru ve yasa dışı şiddeti birbirinden ayıran ahlaki otoritenin meşruiyetini tekelleştirir (Dumouchel, 2016, s. 16).

Modern devlet, şiddet tekelinin yanı sıra toprak, egemenlik, anayasalcılık, kişisel olmayan iktidar, kamu bürokrasisi, otorite / meşruiyet, vergi ve vatandaşlık gibi birden fazla ayırt edici araç ile karakterize edilir (Pierson, 1996, s.13). Weber'in kısa tanımında ortaya çıkan devletin en yaygın özellikleri “şiddet”, “egemenlik” ve “toprak”tır. Anthony Giddens, modern ülkelerin özelliklerini geleneksel ve endüstriyel olmayan medeniyetlerdeki benzerlerinden belirgin şekilde farklı olduğunu söyler. Bunlar “egemenlik”, “vatandaşlık” ve “milliyetçiliği” içerir (Giddens, 2001, s. 468).

Egemenlik kavramı, devletin özelliklerinden biri olan formun özelliklerinden biridir (Hallaq, 2014, s. 67). Andrew Heywood, modern devleti önceki siyasi biçimlerinden ayıran şeyin tam olarak egemenliği olduğuna inanır. Avrupa’da ilk on beşinci ve on altıncı yüzyılda ortaya çıkan modern devlet, tüm kurumları ve diğer grupları ruhsal ve laik hale getirmeyi başaran merkezi bir yönetim sistemi şeklini almıştır. Her ne kadar böyle bir devlet şu anda dünyadaki siyasi toplumun baskın şekli olsa da, devletsiz toplumların örnekleri vardır (Heywood, 2013, s. 138).

“Evet, devletsiz toplumlar vardı çünkü sınıfsız toplumlar, yazısız toplumlar vardı . Devleti reddeden ve devletten kaçan topluluklar vardı, ancak bütün bu toplumların hepsi olmasa bile soyu tükenmiştir (Lefebvre, 1997, s.141)”. Eğer egemenlik devletin temel unsurlarından biriye, yasa yapma kabiliyeti devletin hayal bile edemeyeceği çok önemli bir unsurdur (Hallaq, 2014, s. 72). Nitekim devlet, tanrıya benzer bir yasama organı olma aşamasına gelmiştir (Hallaq, 2014, s. 72).

Fakat Weber'in modern bir devlet kavramına en önemli katkıları, “şiddet ve bürokrasi tekeli” kavramına dayanır .Weber’e göre “şiddet gücünün devlet tekeli, rasyonel kurum ve ilgili kurum mevcut durumun en temel özelliklerinden biridir”(Weber, 2011, s. 95). Weber, modern devletin bürokratik kurumlarına sosyolojiyi tanıtan ilk kişidir .Weber bürokrasi teorisini modern devletin egemenliği ve gücü ile bağdaştırır. Bürokratik yönetimin tabanı şunlardan oluştuğuna inanmaktadır :İş bölümü ,iş uygulayan emirler ve yasalar ve bu emirleri yerine getiren personeldir (Weber, 2015, s. 213).

Bu bürokratik kurum, modern devlet dışında siyasi gruplar içinde gerçekten gelişmedi ve özel ekonomide yalnızca gelişmiş kapitalizm kalıpları içinde nitelendirildi . Weber ve hemen hemen diğer tüm teorisyenler bürokrasinin temel veya zorunlu olduğu konusunda hemfikirdir (Hallaq, 2014, s.77).

Marx bürokrasiyi bir sömürü aracı olarak eleştirir .Weber, Marx ve diğerlerinden farklı olarak, bir yandan yönetici elitler ile diğer yandan yasal ve bürokratik yapılar arasındaki karmaşık ilişkiyi tam olarak vurgulamamaktadır .Bu yapısal ilişkinin, bürokratik sistem ile sosyal düzende dezavantajlı gruplar arasında eşitlik yaratması konusunda rasyonel bir öneri olmadığı belirtir (Hallaq, 2014, s.76).

Bürokrasi rasyonelliğine ve idealizmine rağmen, modern devlette şiddet ve baskının bir başka tezahürüdür .Paul Ricoeur'ın dediği gibi, Max Weber bürokratik devletin hastalıklarını göz önüne almaz, bürokrasinin baskıcı yönlerini umursamaz . Kurallar ayrıca, rastlantısallaştırma, gizli oylama, idari varlığı otomatikleştirme ve sisteme itaatsizlik adına sorumsuzluk gibi bazı baskıcı uygulamaları da gizleyebilir (Ricoeur, 2001, s. 290).

Bu bağlamda Paul Ricoeur, Hannah Arendt'in otoriter devlet hakkındaki görüşlerini tartışır .Adolf Eichman – Arendt'in, “kötülüğün sıradanlaşması” hakkında yazdığı ünlü raporunu- olduğu gibi Almanya'daki Yahudileri öldürmekle suçlananlar sadece emirlere uyduklarını söyleyerek kendilerini savundular. Yani onlar iyi bir kadroydu. Dolayısıyla, idari sistem sadece kişisel sorumluluğu olan kişiden mahrum etmekle kalmaz, aynı zamanda idari çıkarlar adına işlenen suçları da kapsayabilir (Ricoeur, 2001, s. 290).

Devlet konusunu ele alan bütünlük teoriler yoktur ancak dört ana eğilim vardır:

-Birincisi: Michael, Moska ve Pareto tarafından temsil edilen Niccolo Machiavelli okulu. Bu yaklaşım yöneticiler ve yönetilenler arasındaki bütün ayrımı ayırıp güç ilişkilerinde 'zor'un önemine odaklanır. Oligarşilerin veya seçkinlerin baskınlığı, siyasal sistemin türünden bağımsız olarak kabul edilir.

-İkincisi: Devleti, üretim araçlarına sahip olan sınıfın elinde bir araç olarak gören ya da devletin egemen sınıfa hizmet eden sınıf mücadelesinde yapısal olarak değişken olduğunu belirten Marksist odaklı okul.

-Üçüncüsü: Batı’da en popüler olan Weber okulu. Bu yaklaşım özellikle akademik ortamda devlet bağımsızlığına odaklanıp devleti bürokratik bir organizasyonun ürünü olarak anlar.

-Dördüncü: Çoğulculuk okulu. Bu yaklaşım, ticaret liberalizmi altındaki anayasal bir devletin gerekçesine ve sosyal gücün farklı derecelerde sosyal güç düzeyindeki gruplar ve örgütler arasında yaygın bir şekilde dağıldığı iddiasına dayanmaktadır (Naqeeb, 1991, s. 30).

Devletin liberal teorisi, politik analizde egemen yaklaşımdır. Bunun nedeni Hobbes ve Locke gibi sosyal sözleşme teorisyenlerinin analizlerinde modern siyaset teorisinin ortaya çıkmasıdır. Bu düşünürler, devletin gönüllü bir sözleşmeden veya sosyal bir sözleşmeden kaynaklandığına inanmaktadır. Bu sözleşme, yüksek bir otorite kurulmasının istikrar sağladığını, toplumu kaos ve vahşilikten kurtardığını fark eden kişiler tarafından yapılmıştır. Dolayısıyla, “liberal teoride devlet, herkesin yararına çalışan ve ortak çıkar veya kamu yararı olarak adlandırılabilir olanı temsil eden rakip gruplar arasında tarafsız bir kuraldır (Heywood, 2013, s. 143)”.

Liberalizm ve Marksizm, kapitalist devletin şiddet birlikteliğine dayanan devletin klişeleşmiş bir görüntüsünü paylaşır. Liberalizm perspektifinde şiddet, bireyin düzen ve hukuk adına bastırılması demektir. Marksizm perspektifinde ise, aynı gerekçelerle ama kapitalist devlet halk sınıfların bastırılması anlamına gelir. Her iki durumda da, devlet toplumu bastırmak için hareket eder (Belkiz, 2015, s. 39).

Hegel, devlet ahlakını haklı çıkarmak için tarih, ekonomik ve sosyal bilgileri kullanmıştır. Devlet aygıtını tüm tezahürlerini anlam, amaç, kavram referansı ile haklı göstermek istemiştir. Weber sadece devletin aygıtıyla ilgilendi, çünkü devlet aygıtında gizli bir fikrin rasyonellik olduğunu bulmuştur. Bu nedenle, devletin dış ile iç arasında veya devletin aracı ile amacı arasında ayırım yapmamıştır. Marx teori eleştirisinden sosyalizme geçip toplumu üreticilere ve mal sahiplerine bölerek devletin aygıtını tanımıştır (Laroui, 2014, s. 108).

Devlet ve doğası hakkında söylenenler ne olursa olsun, ortak bir anlayış için paradoksal ve zor bir fenomen olmaya devam edecektir. Bourdieu’ye göre, devlet her zaman “kendiliğinden sosyolojik düşünme için zor bir konudur” (Bourdieu, 2016, s. 17). Bir yandan, fiziksel şiddetin kullanımı ve tekeline kadar geniş bir otoriteye sahip

bürokratik idari bir varlıktır, ve diğer yandan tarihsel ve sosyal bir fenomendir. Bugün devletin yalnızca soyutlama olduğunu ve egemen gücün boyutun kavramsal düzen olarak anlaşılmalıdır. Bu nedenle, hükümetin bir şekilde, devlet olarak adlandırılan soyutlamayı, egemen bir otorite tatbikatına dönüştürmesini gerektirmektedir (Nelson, 2006, s. 8).

Lefebvre'ye göre "Devlet soyut bir varlıktır ama mal, kur değeri, para ve nakit gibi somut ve sosyal olarak bulunur (Lefebvre, 1997, s.144). Bourdieu'ya göre (2016, s. 30) "devlet dokunamadığımız bir şeydir, çünkü teolojik bir varlıktır. Yani, inanç tarafından kurulan bir varlıktır". Bourdieu'ya göre (2016, s. 46), devlet bir kütle değil, bir alandır. İdari alan iktidarın özel bir alanıdır. Yani, niteliksel sermaye biçimleri ve çeşitli çıkarlarla ilişkili çelişkilere göre yapılandırılmış bir yapıya sahip bir alandır. Bourdieu'ya göre (2016, s. 153), devlet, neredeyse resmi söylemlerin dolaşımın alanıdır ve düzenlemelerin, kuralların, yetkilendirmenin ve adlandırma dolaşımının yeridir.

Hallaq (2014, s. 69), devletin farklı entelektüel bakış açıları ve felsefi eğilimleri için farklı şeyler ifade ettiğini vurgulamaktadır. Bu fark, devletin, özellikle modern devletin tanıtım sınırları ve analitik değeri hakkında geniş bir tartışma yaratmıştır. Devletle ilgili fikirlerin sayısı, onun hakkında yazan ünlü düşünürlerin sayısına neredeyse eşit olduğunu söylemek bile abartı bile değildir. Ancak bu nedenle, Hallaq (2014, s. 69) devletin doğası hakkındaki tartışmalardan kurtulmak, devletin şekliyle içeriği arasında ayırım yapar- "değişken içerik ve sabit bir şekil" olarak kabul edilir.

Hallaq (2014) devletin şekli ile devleti kontrol eden ideolojik sistemdeki içeriği arasındaki farkı açıklar. Devlet, liberaller, sosyalistler, Marksistler, oligarklar veya başka herhangi bir sistem kontrol edebilir. Ancak bu ideolojik sistemler, devlet üzerindeki çeşitli etkilerine rağmen, devletin biçimlerini değiştiremez. Çünkü form, yalnızca devletin varlığının temel bir unsuru değil, aynı zamanda bir devletin ne olduğunu oluşturur (Hallaq, 2014, s. 60).

Hallaq (2016, s.63), modern devletin sahip olduğu bir formun, bu tarihi anda, onsuz doğru şekilde algılanamayan beş özelliğini tanımlar:

- Devletin, büyük ölçüde özgün ve yerel, tarihsel bir deney olarak oluşturmasıdır,
- Devletin egemenliği ve ürettiği metafizik,

-Devletin mevzuat tekeli ve ilgili meşru şiddet tekeli,

-Devletin bürokratik aygıtı,

-Devletin kendi ulusal üretimi de dahil olmak üzere sosyal sistem üzerindeki kültürel müdahalesi ve tahakkümü.

İktidar, şiddet ve üstesinden gelmek devletin yapısında doğaldır. Olumlu tarafı, Hobbes devleti kutsal bir canavar (leviathan) olarak görür ve ona barış ve güvenlik borçluyuz der (Hobbes, 2001, s.180). Olumsuz tarafta, Frederick Nietzsche ise devleti “bütün soğuk canavarların en yalancısı ve en soğuğu” olarak görür (Nietzsche, 2013, s. 46).

Devlet, hem olumsuz hem de olumlu amaçlara hizmet eden çok çeşitli işlevlere sahiptir. Devletin mülkiyet haklarını korumasına ve kamu güvenliği sağlamasına izin veren zor gücü; özel mülke el koyma ve vatandaşların haklarını ihlali ile aynı güçtür. Devletlerin uyguladığı iktidarın meşruiyetinin tekeli, Hobbes’un “yerel insanlara karşı insan savaşı” olarak adlandırdığı şeylerden yalnızca yerel düzeyde kaçınmasına izin vermez. Aynı zamanda uluslararası çatışmaların ve savaşların da temelidir (Fukuyama, 2007, s. 42).

Marx’a göre kapitalist devlet, bir sınıfın diğerine göre ekonomik egemenliğinin bir ürünü olarak kabul edilmiştir. Gramsci ise, devlet hegemonya kavramı üzerinden tanır. Foucault ve post-yapısalcılar ise devletin kültüre derinden nüfuz ettiklerini düşünür (Hallaq, 2014, s. 58). Lenin’de devlet sadece bir baskı aracıdır (Lenin, 2014, 36). Harold Laski, Marx’ın yanında durur ve modern devletin kendi çıkarlarını arayan bir sınıf için çalışan bir sınıf devleti olduğunu söyler. Bir devlet her zaman kontrol ettiği bir sınıfın özel çıkarlarına tabidir (Laski, 2012, s. 127).

İstikrarlı ikamet ve bireysel mülkiyet ile karakterize edilen akrabalık sisteminin parçalanmasından kaynaklanan yeni durum, polis teşkilatının varlığını gerektirmektedir, bu da bir tahsilat gerektirir ve her ikisi de düzenleme kanunu gerektirir. “Her devlet silahlı adamlardan, ve hakimlerden oluşur ve bunların üzerinde, onların arasında iletişimi birleştiren bir grup var ve her şeyden önce de başkan vardır (Laroui, 2014, s. 80)”.

Paul Ricour, şiddetin devlet biçiminde temel olduğunu savunur ve sosyal güçlerin devlet aygıtı içindeki eşitsiz temsilinde gizlenen şiddeti inkar edilmez . Burada, elbette

Marx'ın kısmi hakkı yatar: "Hükümet döneminde egemen sınıfa yarar ve imtiyaz vermeyen bir devlet yoktur (Ricour, 2001, s. 316)". Ancak Ricour, Marx'ın egemen sınıfın herkes için çalıştığını göz ardı ettiğini söyler. Tıpkı modern devletin katmanlı bir devlet olması gibi, vatandaşın da bir devletidir ( Ricour, 2001, s. 316).

Bu bakımdan, Bourdieu devleti farklı bir şekilde anlar .Devletin, sadece bir zorlama aracı olmadığını söyler. Ona göre devlet ancak, ahlaki ve manevi kontrolleri yapacak olan fikir birliği için bir üretim ve yeniden üretilebilirlik bir aracıdır (Bourdieu, 2016, s. 253).

Bourdieu'ya göre devlet gönüllü bir bağımlılık yaratmaktadır. Yani zorlama olmadan boyun eğdirme kazanmaktır. Ya da daha doğrusu Bourdieu'nun sembolik iktidar denilen bir tür baskıdır (Bourdieu, 2016, s. 255).

Bourdieu'ya göre (2016, s. 604) Weber "ezilenlerin evcilleştirilmesi" hakkında çok konuşurdu. Devlet çalışmalarının bir kısmı, evcilleştirilmesi gereken ve oyuna dahil edilmesi gereken tehlikeli sınıflara yöneliktir. Aynı zamanda, ezilenlerin sefaletlerinden kurtarılmasına yardım etmekle ilgili olduğunu söylenebilir .Böylelikle hayırseverler, modern devletin, özellikle de refah devletinin icatında önemli bir rol oynamışlar (Bourdieu, 2016, s. 604).

Bourdieu (2016, s. 133), Marx'ın ilkel birikim analizine katkısı, Émile Durkheim'in sosyal hizmet bölünmesi ve Max Weber'in modern toplumların rasyonelliğinin bir yolu olarak tanımlanmasındaki katkısı, genel bir yolu karakterize etmeye ve devletin toplam tarihini sunmaya çalıştığı aynı özelliği paylaşmadıklarına inanmaktadır.

## **2. İKTİDAR KAVRAMI**

İktidar, insancıl toplumsal olgularından önemli bir olgudur. Siyasi örgütlenmeyle ilgili her düşünce veya uygulamanın önemli bir odak noktasıdır .Ancak insan ilişkilerinin iç içe geçtiği sosyal bir ortamda hareket eden bir olgudur .İktidar, bazı fenomenlerle eş anlamlı olarak kullandıkları ölçüde, güç, şiddet, etki, kontrol, hükümet, devlet ve egemenlik gibi pek çok benzer fenomenle karıştırılır.

Genel olarak, Batı düşüncesinde iktidar kavramı hakkındaki iki eğilimi görülebilmektedir. İlk eğilim, genel olarak modernite felsefecileri ve özellikle sosyal sözleşme teorileri yazarları ile ilgilidir. Modern devlet, siyasal iktidar, egemenlik ve yöneticilerin meşruiyet düşünceleri etrafında döner. İkinci kavram ise postmodern döneme aittir. Bu kavramda, iktidar örtüşen ilişkiler ve yenilenen anlamlarla karakterizedir. Michel Foucault, Pierre Bourdieu ve Jean Baudrillard'ı bu eğilimin en önemli düşünür ve temsilcilerinden biri olarak kabul edilebilir. Modernite ve aydınlanma döneminde izlenen klasik iktidar kavramı ötesinde yepyeni bir eğilimdir. Temel olarak iktidar kavramını genişletmek ve devletin, siyasi iktidarın ve yüksek sınıfların etrafında dönme ekseninden kurtarmak için çalışır. Bu yeni kavramla, Foucault'da olduğu gibi iktidar her yerdedir, en alttan doğar, üretim üzerinde çalışır ve ona sahip olmak da zordur. Bourdieu'da olduğu gibi bu yeni kavramda her ilişkide iktidarın müdahalesi ve tüm alanlara nüfuz etme yeteneği vardır, maddi bir otorite haline geldiğinden sembolik bir iktidar da olabilir.

Devlet idari bir biçimse iktidar bir güç ilişkisidir. Bu, itki ortak bir toplum olgusu olduğu anlamına gelir. İktidarın yalnızca öznel veya bireysel bir şekilde faaliyet göstereceği düşünülemez. Bir ilişki olduğundan, en az iki taraf olduğunu varsayar. Birinci taraf zorlama yeteneğine sahiptir ve diğer taraf uymaya isteklidir. İktidara ancak birinci tarafın uymaya istekli olmadan zorlama yeteneği ile ulaşılabilir. Bu durumda, birinci tarafın gücünün üstünlüğü zorlamada temsil edilir. İktidar, ancak diğer tarafın izniyle, birinci taraf herhangi bir zorlama eylemi yapmamış olsa bile gerçekleşebilir. Bu, birinci tarafın gücünün bir boyun eğdirme kuvveti olduğu anlamına gelir. Bütün bunlar, iktidarın sosyal pratikle ilişkisine, bu uygulamanın olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğuna bağlı olarak pratiğe dayalı bir fenomen olduğu sonucuna varır.

George Bordeaux iktidarı - özellikle politik iktidarı - emir ve itaat ilişkisi olarak görür ve devletin itaati daha asil yapan bir iktidar şekli olduğunu düşünür (Bordeaux, 1985, s. 11). Sebepleri ve etkileri ne olursa olsun, Bertrand Russell iktidarı kasıtlı bir etkiye sahip olacak bir süreç olarak görür (Russell, 1954, s. 35). Barry Hindess iktidarı, direniş olsa da olmasa da, istenen şeyi başarma yeteneği anlamında tanımlar (Hindess, 2005, s.13).

İktidarın doğası her zaman dinamik bir karakter taşır. Uygulaması açık olmasına rağmen tanımlanması zordur. Alvin Toffler "*Powershift*" (1990) adlı kitabında iktidarın

doğasının ne kadar değiştiğini ifade eder. Aynı zamanda fütürist bir düşünür de olan Toffler'e (1990, s. 17) göre, insan sistemindeki her seviyede iktidarın sarsacak güçlerinin önümüzdeki yıllarda daha vahşi ve daha etkili olacağına inanmak için güçlü bir motivasyon vardır. İktidarın ilişkilerini yeniden yapılandırmasında bu ana süreci, zemin katmanları hareket ettiğinde ve depremden önce parçalandıklarında olduğu gibi, insanlık tarihin en önemli olaylarından birine yol açacaktır: bu gücün doğasında bir devrimdir. İktidarın dönüşümü, yalnızca iktidarın transferi değil, aynı zamanda doğanın değişmesi anlamına da gelir (Toffler, 1990, s. 17).

Roland Barthes (1993, s. 11) her yerde, her yöne ve ezilen veya egemen grupların lehine iktidar görür. Onun dediği gibi, sosyal değişimi yöneten, devlet içinde, sınıflarda ve gruplarda en sofistike mekanizmalarda mevcuttur. Aynı zamanda moda formlarında, popüler görüşlerde, festivallerde, oyunlarda, spor forumlarında, haberlerde ve aile ilişkilerinde. Hatta iktidara karşı çıkmak isteyen liberal hareketlerde ( Barthes, 1993 , s.11).

Max Weber'a göre iktidar, belirli bir insan grubunu belirli bir içerik düzenine uymaya zorlama olasılığı anlamına gelir (Weber, 2011, s. 92). Weber "güç" kavramının sosyolojide özel olarak tanımlanmadığına inanır. Tüm algılanan insani nitelikler ve hayal edilen tüm kombinasyonlar, bir insanın isteğini bir durumda yerine getirmesini sağlayabilir. Öyleyse, Weber'in dediği gibi, sosyolojik iktidar kavramı daha spesifik olmalı ve yalnızca bir şeye karşı bilgi edinme anlamına gelebilir (Weber, 2011, s. 92).

Weberci anlamdaki iktidar, gücün çeşitli tezahürlerinden ayırt edilebilir. İktidar, başkalarını etkileme hakkını içerirse ve güç, bunu yapabilme yeteneğine işaret ederse , güç kullanımı bir tür kaynağa bağlıdır (Heywood, 2013, s.228). Weber'e göre, iktidar, emri başarıyla düzenleyen başka bir kimsenin ani varlığına bağlıdır. Bir idari organizasyonun varlığı ile ilgili olması gerekmez. İdari bir organ olmadan aile işlerini yürüten aile reisi gibidir.

Weber'de iktidar üç türe ayırır:

Klasik iktidar: Üzerinde anlaşılan gelenek ve göreneklerin kutsallığına ve prestijli sosyal statünün özelliğine dair kesin bir inanca dayanır .Her zaman, baba, koca ve evdeki yaşlı kişinin iktidarı gibi geleneklerden kaynaklanır.

Rasyonel yasal iktidar: Güçteki pozisyonları işgal edenler için emir verme ve karar alma hakkını veren rasyonel ilkelere dayanmaktadır. Genellikle resmi kurallardan çıkar. Weber, belirli kural türlerinde meşruiyet oluşturmanın modern toplumdaki her şeyin sürekli rasyonelleşmesinde merkezi olduğuna inanmaktadır.

Karizmatik iktidar: Kutsallık veya kahramanlık ile nitelendirilen önde gelen bir kişiliğe mutlak sadakate dayanır. Bu iktidar liderin kişiliğinin özel vasıflarına dayanır. Dolayısıyla yönetilenler bu yetkiye tabidir çünkü belirli bir kişide olağan dışı niteliklerin olduğuna inanmaktadırlar. Bu gücün örnekleri peygamberlerin ve kahramanların yetkisidir (Weber, 2015, s.743-758, Wallace, 2011, s.138, Haralambos ve Holborn, 1994, s. 117).

Yeni bir iktidar kavramına gidersek, en önemli Fransız sosyologlarından Michel Foucault ve Pierre Bourdieu'yu anlamamız gerekir. İktidar hakkındaki yeni fikirleri, özellikle Michel Foucault, iktidar hakkındaki tartışmayı genel olarak politik ve insancıl düşüncede yeni boyutlara taşımıştır.

Foucault'nun iktidar kavramını anlamak için önce Foucault'nun tarih okumasını anlamak gerekir. Her zaman insanlık tarihini politik iktidardan ziyade, sosyal pratikten okumaya çalışır ve bu yüzden modern devlet teorisi ile ilgili modernite fikirlerine itiraz eder .Bu düşünceler politik iktidar, egemenlik, meşruiyet ve bürokratik uygulamaya sahip olmasına daha fazla önem vermiştir. Çünkü onlar, ister egemenlik isterse kontrol olsun, aslında iktidara bir “çekirdek” olarak bakarlardı.

Foucault, egemen sınıftaki (meta) aşırı ilgiyi ve toplumdaki gücü anlama eğilimini (altyapı ve mikro seviyeler) durdurmak için referanstan başlayarak (kralın başını keserek) teklif etmişti. Foucault başından beri (kralın başını kesmeyi) önermiştir. Yönetici sınıfa (üst yapı) aşırı derecede dikkat etmeyi bırakıp, toplumdaki iktidarı anlama eğilimi (altyapı ve mikro seviyeler) ihtiyacına işaret etmek istiyordu.

Foucault'nun yeni iktidar sorunu hakkındaki anlayışı, yeni bir iktidar kavramını şekillendirmede etkili olan tarihsel, entelektüel ve politik bir geçmişten ayrı düşünülemez. Bu tarihi geçmişler, Avrupa'nın özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı başlıca siyasi olaylar ve Stalinizm, faşizm, Nazizm ve faşizm gibi totaliter rejimlerin ortaya çıkması ve genel olarak Fransa'daki 1968 devriminin Avrupa ve Amerika'daki olaylarıdır (Beghoura, 2002, s. 239).

Foucault'ya göre farklı çağdaşların ve hedeflerine rağmen, iktidar anlayışı mülk tutkusuyla meşgul olmaya devam eder. Düşünce ve siyasi analizde kralın başı henüz kesilmemiştir. Hala hukuk kanatçılar ve mülkün kurucuları tarafından oluşturulan iktidarın, kanunun ve egemenliğin belli bir görüntüsüne çekilir (Foucault, 2004, s.74). Foucault bu nedenle, bir yönetici ve bir yönetilen arasındaki iktidar hiyerarşisine dayanan sosyal sözleşme teorisine karşı çıkar . Çünkü iktidarın üst yapı olmadığını ve alttan kaynaklanabileceğini düşünür. Ayrıca, sosyal sözleşme teorisi, iktidarın vatandaşlar arasındaki sözleşmeye dayandığını varsayar. Ama Foucault'a göre, sözleşmeye dayalı ilişki gerçekten yerinde değildir. Modern devlet, iktidar aracılığıyla vatandaşlarını istediği gibi kontrol eder (Deleuze, 1987/a, s. 89). Foucault'nun dediği gibi iktidar sadece siyasi egemenliğin başında değil, çünkü her yerdedir. İktidar ne bir kurum ne de bir yapıdır (Foucault, 2004, s.77).

Foucault ayrıca, iktidarın mikrofiziği hakkında konuşurken sosyal sözleşme teorilerini de eleştirir. İktidarın mikrofiziğine göre iktidar mülk olarak alınmaz, strateji olarak kullanılır. Modeli, varlıkların terk edileceği veya ele geçirileceği bir sözleşme yerine sürekli bir çatışma olarak görülür. Bunun için Foucault, iktidarın sahip olduklarından daha fazla kullandığını ve egemen sınıf adına edinilen veya korunan bir ayrıcalık olmadığını varsaymaktadır. Fakat daha ziyade, hükümlülerin bulunduğu yere yansıyan stratejik konumların genel etkisi temsil etmektedir (Foucault, 1990, s.64 ).

Foucault, “disiplinci iktidar” ve “bio-politika” gibi entelektüel tartışmalara yeni iktidar biçimleri vermeye başlamıştır .Foucault'un, bio-iktidarı insanların yaşamlarını düzenleyen ve iki ana ekseninde çalışan anlamına gelir: makineli vücudun ilk eksenidir. Etkili hale getirilmiş, kabiliyetleri artırılmış ve etkin kontrol sistemlerine ve ekonomik duruma entegrasyona sahip olan bir eksenidir. İnsan türünün ikinci eksenini üremeye, doğumlara, ölümlere ve sağlık seviyesine dayanır ve çok çeşitli müdahalelere ve kontrollere bakar (Foucault, 1987, s.141, Beghoura, 2002, s. 241).

Foucault'nun iktidar anlayışını tanımlayan bir diğer şey de, iktidarın söyleme bir pratik aracı olarak bağlanmasıdır. Bundan önce, iktidarın kendisini analiz etme ve anlama girişimi olarak anlamına gelir. Nitekim Foucault'ya göre iktidarın söylemlerini bozmadan anlaşılabilir. Foucault, iktidarla söylemi birbirine bağlayarak ideolojiyi eleştirme konusundaki keskinliğini vurgulamaktadır .Foucault bunu, iktidar ve söylemin yayılması,

varlıkları ve kalıcı varlıkları ile üretme yetenekleri aracılığıyla yapar (Hindess, 2005, s. 23).

Foucault'ya göre iktidar söylem yoluyla suç, delilik ve cinsellik gibi bir dizi olguyu ve kamuoyuna yönelik tutumları biçimlendirir . Dolayısıyla, bu söylemler alternatif düşünme veya konuşma araçlarını sınırlandırmak için güçlü araçlardır. Bilgi, kontrol kuvvetlerinden biri haline gelir .Foucault'nun yazıları, iktidar ile bilgi arasındaki ilişkinin sansür, yasa uygulama ve disiplin teknikleri ile yakından ilişkili olduğu fikrini yansıtır (Giddens, 2001, s.722).

Söylemle iktidar arasındaki ilişkiler nedensel değil, karşılıklıdır, farklı stratejilerdeki elementler zincirinde bir ilişkidir. Bu ilişki, Foucault'nun cezaevi ve tarihin çeşitli aşamaları hakkındaki çalışmalarına yansır ve konuşulan ile görünen ve söylemsel ile söylemsel olmayan şeyleri birleştirmenin yolunu gösterir (Beghoura, 2002, s. 249).

Foucault'nun yeni anlayışı iktidar yönünü tersine çevirmeye çalışır. Geleneksel üst düzey iktidar sınırlama eğilimi yerine ,aynı zamanda iktidarın daha düşük seviyelerden gelmesini sağlar. Foucault'nun iktidar tanımı çok basit görünür. Onu güçlü bir ilişki olarak ya da “aşağıdan yukarı bir iktidar ilişkisi” olduğunu düşünür (Deleuze,1987 /b, s. 77).

Foucault iktidarı tanımlarken güç ilişkilerinin şiddetin ötesine geçtiğini ve sınırlandırılmadığını ya da onun tarafından belirlenmediğini gören Nietzsche ve Marx'a daha yakın görünmektedir (Deleuze 1987/b, s. 77). Aynı şekilde, Foucault'nun görüşü, şiddet ve iktidarı inkar etmedeki Hannah Arendt'in görüşüne benzer. Arendt, şiddet ile iktidar arasındaki farkı ayırt etme gereği hakkında çok konuştu, çünkü şiddet ve iktidarın sürekli bir çatışma halinde olduğunu söyler (Arendt, 1970, s. 50).

Gilles Deleuze'e göre (1987, s. 78), Foucault'nun iktidar hakkındaki temel tezi üç türe ayrılır :İktidar mutlaka baskıcı bir güç değildir çünkü kışkırtır, dırter ve üretir. İktidar, kazanılmadan ve somutlaştırılmadan önce uygulanan güç bakımından aranmalıdır .Kendisini herkese, galiplere veya kaybedenlere yayar. Deleuze, Foucault'un bu anlayışla Friedrich Nietzsche'nin derin konumunu ifade ettiğini söyler (Deleuze, 1987/a, s. 78).

Foucault, iktidarın devlette vatandaşları organize etmek için tüm kurum ve organlara sahip olduğu anlamına gelmediğini ifade eder. Bir boyun eğme modeli veya başka bir eleman veya grup tarafından gerçekleştirilen genel bir kontrol sistemi olarak tasarlanmamaktadır. Fakat iktidarın anlayışı, uygulandığı alandaki güç ilişkilerin çokluğunu anlamaktır (Foucault, 2004, s.76).

Foucault iktidarı şöyle tanımlar:

- Edinilen, alınan veya paylaşılan bir şey değil, birçok noktadan ve hareketli bir ilişki oyununda uygulanır.
- İktidar üretkendir ve her yerde bulunur.
- İktidar dipten gelir. Yani iktidar ilişkileri, yöneticiler ile yönetilenler arasındaki ikili ve toplam yazışmalardan yoksundur.
- İktidar ilişkileri kasıtlıdır. Bir takım hedefler olmadan bir otorite yoktur.
- İktidar nerede varsa orada direniş vardır (Foucault, 2004, s.77-79).

Foucault, siyasi iktidar, yönetim ve devletle bağlantılı olmayan yeni ve geniş bir iktidar kavramı önermesine rağmen, sonraki düşünce aşamalarında, devletin oluşumundaki iktidar kavramını tamamen görmezden gelmemiştir. Bu nedenle Foucault, devletin kökeni ve tarihinin, iktidar üzerindeki artan önemini inkar etmemektedir. Ancak günümüz için önemli olan modern devletin yönetimi olduğuna inanır.

Bu temelde Foucault, Batı tarafından tanımlanan üç devlet şekli olduğuna inanıyordu:

1. Adalet devleti: Bölgeyi yönetime dayanmaktadır ve feodal üslup yasalarla yönetilen toplumla orantılıdır.
2. İdari devlet: Sınırlara dayanır ve disiplinli topluma uyar.
3. Hükümet devleti: Bu hükümet insanlara dayanmakta ve gözlemci topluluğuna uygun ekonomik bilgileri kullanmaktadır (Beghoura, 2002, s. 244).

İktidar, Pierre Bordieu'nun sosyolojik düşüncesinde oldukça büyük bir yer kaplar. Bourdieu'daki iktidarın önemi, en önemli sosyolojik yeniliklerin, yani "alan" kavramının çalışmasına girmesidir. "Alan kavramı", esas olarak, sosyal aktörler arasındaki güç

ilişkinin etkileşimine dayanmaktadır: “Bir alanı anlamak için iktidar alanındaki konumunu bilmek gerekir (Nuri, 2015, s. 163)”.

Bourdieu'nun iktidar teorisinin anlaşılması, onun diğer teorileri olan “sembolik şiddet”, “ayrımcılık”, “sembolik sermaye”, “sosyal sermaye”, “kültürel sermaye”, “habitus” ve “yeniden üretim” teorilerini de bilmekle mümkündür. Pierre Bourdieu bu alanlarla ilgilenirken, sembolik çatışma yoluyla tahakküm biçimlerini ve mekanizmalarını açığa vurma konusunu sürekli olarak ele alır. Bu birleşme eninde sonunda, Bourdieu'nun dünyanın sosyolojik açıdan daha iyi anlaşılmasını sağlamak için kurmaya çalıştığı temel kavramlara eklenecek olan “*sembolik iktidar*” kavramının doğuşuna yol açmaktadır.

Bourdieu'daki iktidar kavramı, hegemonya ve toplumdaki sermaye biçimleri için bir çatışma alanı olarak ele alınmadan anlaşılabilir. Bourdieu, siyasi, akademik, ekonomik, kültürel ve sanatsal birden fazla alandan bahsetmektedir. İktidar alanının yanı sıra, içindeki tüm alanlardaki güçlerin etkileşimi ile karakterize edilen ve toplumdaki diğer tüm alanları da etkiler (Bourdieu, 1998, s. 18). Alanların çalışmasını karakterize eden en önemli yasalar çatışmadır. Tüm alanlardaki çatışma, iktidara yeni başlayanlar ile tekeline ve rekabetten uzak durmaya çalışan baskın ve erişim kilitlerini kırmaya çalışan yeni iç mekana adanmış isimler arasındadır (Bourdieu, 2016, s.182).

Bourdieu, en güçlü iktidar ve güç ilişkilerinin aynı zamanda sembolik ilişkiler olduğunu ve boyun eğme ve itaat etme eylemlerinin bilişsel eserler olduğunu belirtir. Bu nedenle, bir iktidar olarak devlet, toplumsal gerçekliği inşa etmek için araçların üretimine belirleyici bir katkı sağlar. Tüm aktörlere benzer bir dayatma uygulayan her türlü zorlama, fiziksel ve zihinsel disiplin ile sürekli hazırlıklar yapar (Bourdieu, 1998/a, s. 148).

Bourdieu'ya göre sembolik iktidar görünmeyen, sınınamayan, suç ortaklığıyla etkiye maruz bıraktıklarının ve aynı zamanda gerçekleştirmekte olduklarının pek bilinmesini istenmeyen bir iktidardır (Bourdieu, 2007, s. 52).

İktidar tehlikesi sembolizmde yatmaktadır. Pierre Bourdieu'nun sembolik uygulamalara verdiği önemi düşünürsek, sınıf ilişkileri sadece ekonomik ilişkiler değil aynı zamanda güç ve anlamların ilişkileridir (Ansar, 1992, s.162). Nitekim sembolik iktidar sözlü ifadelerle verilen belirli bir anlatımı oluşturma, açıklama ve ikna etme

yeteneğidir. Dünyanın bir görünümünün ve dönüşümünün benimsenmesi ve sonra dünyayı ve böylece dünyanın kendisini dönüştürme yeteneğidir. Bu doğal ve ekonomik gücün ulaşabileceği şeyi yapmak için ‘yarı büyü’ bir yetenek yapar (Bourdieu, 2007, s.56).

Geleneksel iktidar ile sembolik iktidar arasındaki farkın özü burada yatmaktadır . Geleneksel iktidar servete, şiddete ve bilgiye dayanır. Sembolik iktidar ise arzuların kontrolüne, psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak takipçilerin yaratılmasına ve çıkarların uyuşmasına dayanır. Geleneksel iktidar yapısal bir ilişki üzerine kurulurken, sembolik iktidar diyalektik bir ilişki üzerine kuruludur (Nuri, 2015, s.163).

Sembolik iktidar ve karakterinin sembolik niteliği, inkar ve tanınmama durumunda sadece güçlü bir etkiye sahiptir. Sembolik iktidar, keyfi bir güç olmadıkça çalışmaz. Yani, sembolik iktidarın sadece sembolik sistemlere yansıtılmadığı, iktidarı kullananlar ile bunlara maruz kalanlar arasındaki kesin bir ilişki tarafından belirlendiği anlamına gelir (Bourdieu, 2007, s. 56).

Bourdieu, sembolik şiddetin iktidarla etkileşimine işaret etmektedir. Bourdieu, sembolik şiddetin etkilerinden birini, tahakküm ve boyun eğme ilişkilerinin yakın ilişkilere dönüşmesi olduğuna ve iktidarın özel bir çekiciliğe devredildiğine inanır, örneğin yönetici ve ofis çalışanları arasındaki ilişki gibi duygusal sevinç uyandırır .Borcun tanınması, hareketin sahibine karşı iyi ve kalıcı bir şefkatin tanınması haline gelir .Tanınma, özellikle nesiller arası ilişkilerde gördüğümüz gibi, olgunluk ve sevgi seviyesine ulaşır (Bourdieu, 1998, s. 222) .

Bourdieu ve Foucault’nun iktidarı kavramsallaştırması arasında bir yakınlık vardır. Ancak Bourdieu, bu yakınlaşmayı ayrımcılık, alan, habitus ve sembolik şiddet gibi diğer alanlarda da birleştirir. İktidarın çokluğu ve merkezîyetçi olmaması ve iktidar kavramının politik iktidar düzeyiyle sınırlı olmaması, iktidar konusundaki iki düşünürün ortak noktalarından biridir. Bourdieu iktidarın belirli bir yerde bulunmadığını söyler. Birbiriyle bir ilişki sistemden ibarettir. Hegemonya ve kontrol mekanizmalarını anlamak için sosyal dünyanın tüm yapısı dikkate alınmalıdır (Bourdieu, 1985, s.37).

Bourdieu’nun iktidara ilişkin incelemeleri, Foucault’nun özellikle iktidar, alan ve ayrımcılıkla ilgili ana fikirlerinden bazılarıdır (Hourani, 2008, s. 83). Foucault’nun “söylem” kavramı ise, belli bir zaman diliminde geçerli olan bir takım inanç ve fikirleri

temsil eder. Bu söylem kavramı, Bourdieu'daki sembolik yapılara ve habitus kavramına yaklaşıp ve hem söylem hem de habitus iktidarı güçlendirmeye hizmet eder (Hourani, 2008, s.83). Bu nedenle, Bourdieu'nun "sembolik iktidar" kavramı, Foucault'nun "söylemin iktidarı" kavramının başka bir yönünü temsil eder.

Bir yandan iktidara bütünsel bir bakış açısıyla bakıp, öte yandan, ona dayanıklı ve kalıcı olarak bakarsak; Bourdieu ve Foucault'nun tezlerinin birbirine yakın olduklarını görülmektedir. Bu nedenle Foucault da, Bourdieu'da olduğu gibi, iktidarın merkezietini bir noktada reddetmiştir, ya da sadece iki taraflı bir çatışma içerir. Bu nedenle her iki düşünür de "alan kavramına" birebir yaklaşıp (Hourani, 2008, s. 84).

Bourdieu'nun "alan kavramı", sosyal aktörler arasındaki güç ilişkilerinin etkileşimini gerektirir. Ayrıca, alan yapısının korunmasını gerektiren ortak çıkarların değişimini de gerektirir. Bu, iktidarın sadece baskıcı ve şiddet içeren rollere değil, olumlu ve üretken rollere sahip olduğuna inanan Foucault ile yakınlaşmaya yol açar.

Michel Foucault ve Pierre Bourdieu, iktidar kavramını klasik modernizm kavramlarından uzağa, söylem, bilgi ve sembolik etkinlik hakkında yeni fikirler ortaya koyarak ,aktarmaya katkıda bulunursa, Jean Baudrillard'ın ayrıca, "simülasyon teorisi", ve "hipergerçeklik" fikirlerini getirerek postmodernist fikirlerin iktidarla ilgili analizinin güçlenmesinde önemli bir etkisi vardır .Baudrillard, iktidardan bahsettiği zaman bile, gerçeklerin mantığı ve sebepler sistemi ile ilgisi olmayan bir simülasyon mantığı içinde yaşadığımızı doğrular (Baudrillard, 2008, s. 66). Baudrillard'a göre, işaretler ve imgeler sosyal hayatımızı etkileyen bir şeydir (Giddens, 2001, s. 717).

Kasten sökme ve dağılma ve belirsizlikle nitelendirilen aynı post-modernizm mantığında ,Baudrillard "yapay iktidar" ve "gizli bir iktidar"dan bahseder .İktidarın, yokluğunun gerçekliğini gizlemek dışında artık mevcut olmadığını söyler (Baudrillard, 2008, s.78).

Baudrillard iktidardan bahsettiğinde, onun yokluğu, krizi veya yanlış gerçekliği hakkında konuşur: "Her şey tam tersine döner, böylece gözden geçirilmiş haliyle kalabilir ve tüm makamlar ve kurumlar, gerçek ajitasyonundan ölümün kaçmasını sağlayarak girişimi reddederek kendileri için konuşur (Baudrillard, 2008, s. 69)".

Baudrillard iktidara tarihsel tehdidin, her zaman gerçeklikten geldiğini iddia etmektedir. Ancak simülasyon da şu anda iktidarı tehdit eden bir şeydir (semboller oyunda parçalanma tehdididir). Bu nedenle, iktidar gerçekliğin oyununu oynar. İşte bu krizin oyunudur, sosyal, ekonomik ve politik risklerin yeniden üretilmiş oyunudur (Baudrillard, 2008, s. 74).

Bu nedenle, iktidarın tek silahı ve geri çekilişini rolünden uzaklaştırmak için tek stratejisi her yere gerçekçi ve referanslı vermektir. Bizi sosyal gerçekliğe, ekonomin merkezileşmesine ve üretimin amaçlarına ikna etmek ve bu nedenle söylem krizini ve arzu söylemi kullanmayı tercih etmektedir (Baudrillard, 2008, s. 73).

### **3. SERMAYE, ŞİDDET VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ**

#### **3.1. Sermaye Kavramı**

Sermaye, klasik iktisadi düşüncede, toprak ve emeğin temel üretim unsurlarından biridir. Adam Smith ilk önce üretim unsurlarının bu şekilde bölünmesini önermiştir. Smith, yalnızca sermayenin önemini değil, aynı zamanda ekonomin gelişmesini biriktirmenin ve arttırmanın önemini de not eder (Mansour, 2008, s. 95).

Sermaye ticari ve ekonomik alanla bağlantılı olmasına rağmen, bununla birlikte, bir kavram olarak, birçok beşeri bilimler, özellikle de sosyoloji ile ilişkilendirilmiştir. Sermaye kavramı, Karl Marx'ın ünlü (Kapital) kitabındaki fikirlerinin de yardımıyla büyük ölçüde gelişmiştir. Sosyal teoride, sermaye kavramı esas olarak Marx'ın ekonomi politiği eleştirisinin ana temalarından birine gönderme yapmak için kullanılır (Ritzer, 2005, s. 75). Modern sermaye tarihi, 16. yüzyılda dünyada ticaretin ve pazarın ortaya çıkması ile başlamıştır (Marx, 2013, s. 195).

George Ritzer, ansiklopedisinde ekonomik ve sosyal bilimlerin tüccarların diline "sermaye" kelimesini aldığını ve sığırlar sermayesine atıfta bulunduğunu ve daha sonra para demek veya para yatırmak için sermayeyi kullanmaya başladığını belirtmektedir (Ritzer, 2005, s. 75).

Sermaye, tüccarlara herhangi bir ana borcu vermek için ödünç verilen ya da tutulan para miktarını ifade eder. Ardından sermaye kelimesi, belirli bir kâr getiren zenginlik

anlamında kullanılmıştır .Doğa bilimcileri daha sonra “birikmiş değerler” demek için sermaye terimini kullandılar, ama Adam Smith için ise “tüccarın payı” anlamına geliyordu (Morsi, 1991, s. 27). Daha sonra, sermaye, mülk geliri getiren her servetin yanı sıra, diğer serveti üretmek için hazırlanan her servet sermaye olarak adlandırılır (Saliba, 1982, s. 602).

Ernest Mandel sermayeyi artı değer elde edebilecek her değer olarak tanımlar . Sermayenin, küçük emtia üretimine dayanan bir toplumda var olduğunu ve başlangıcının kapitalist toplumun ortaya çıkmasıyla ilişkili olmadığını savunur. Ona göre kapitalist üretim tarzı sadece 200 yaşındayken sermaye muhtemelen yaklaşık 3000 yıldır vardır. Mandel’e göre kapitalist üretim tarzı, sermayenin aracılık ve sömürü rolüyle sınırlı olmadığı, kapitalist olmayan küçük meta üretiminin ilk üretim tarzıdır ilk sosyal örgütlenmedir. Kapitalist üretim tarzında, sermaye üretim araçlarını devralır ve doğrudan üretimin kendisine nüfuz eder (Mandel, 1968, s.30).

Marx’a göre, “nakit para” ilk sermaye tezahürü şeklidir (Marx, 2013, s.196). Bununla birlikte, Adam Smith, Ricardo ve diğer klasik iktisat öncüleri yazılarıyla, sermaye terimini para dışındaki şeyleri dahil etmek için kullanmaya başlamıştır . Başlangıçta, anında tüketim için kullanılmayan malların stokuna işaret etmiş. Sonuç olarak, yeni sermaye biçimleri ortaya çıkmaya başladı ve ardından insan sermayesi ve entelektüel sermaye kavramları ortaya çıkmıştır.

Marx, sermayeyi sabit sermayeye ve değişken sermayeye bölmek gibi birçok sermaye kavramını kullanmış olsa da Marksist düşünce, sermayeyi belirli bir şey olarak değil, toplumun belirli bir tarihsel oluşumuna ait bir toplumsal üretim ilişkisi olarak görmektedir ( Ritzer, 2005, s. 76).

“Sermaye” terimi son yıllarda birçok kez geleneksel ekonomik kullanımların ötesine geçmiştir (Kane, 2001, s.5). Pierre Bourdieu, sermaye kavramının geniş kullanımı için yeni yönlerin geliştirilmesine önemli ve öncü bir katkıda bulunmuştur.

Bourdieu, erken dönem çalışmalarında sermayeye, miras almış olsun ya da olmasın, ekonomik sermayeye odaklanan aynı Marksist bakış açısıyla yaklaşırken; sonraki çalışmalarında sermaye kavramını kapsamlı ve esnek bir biçimde ele alan başka bir eğilim geliştirmiştir.

Bourdieu, sermayeyi fiziksel veya maddi formunda, yalnızca bireyler veya gruplar tarafından edinildiğinde, onları yaşayan veya somutlaşmış bir çaba şeklinde sosyal enerjiye sahip kılan kümülatif bir çaba olarak görür. Bu anlamda sermaye öznel ve nesnel yapılara sahip bir güçtür (Bourdieu, 1986, s.282).

Dolayısıyla, Bourdieu sermaye kavramını, bireyin bir alandaki mükemmelliğine bağlı olan, bir sosyal güç olarak tanımlar (Abudouh, 2016, s.14).

Sermayeyi, güçlü etkiler üretebilecek bir sosyal enerji olarak anlarsak, sermayenin, bilinçli veya bilinçsiz olarak, sosyal rekabet sürecinde bir araç olarak kullanılabilir bütün enerji olarak düşünülmesi gerekir (Ansar, 1992, s.97). Bu anlamda Bourdieu, örnek olarak bedenin, kar elde etmek için rekabetçi bir sermaye olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir (Bourdieu, 1984, s.20). Bourdieu, pratik ve habitus kavramlarını ve çeşitli sermaye biçimlerini ve bunların bedensel sembolik iktidarla ilişkilerini incelemesi bağlamında beden sosyolojisinin ortaya çıkmasına açık bir katkı yapmıştır (Turner, 1992, s.23, 54). Turner, Bourdieu'nun farklı sosyal sınıfların farklı beden kalıpları geliştirdiği vizyonunu işaret eder. Orta sınıf zindeliği tercih ettiği zaman, işçi sınıfı erkek gücü gösteren bedenleri geliştirir. Böylece, bedenin moda ve tüketim kültürüne bir ayrımcılık işareti, sınıf farklılıkların sembolik bir temsili ve cinsiyet ayrımcılığı alanı olarak girdiğini görülebilir (Turner,1992, s.47).

Sermaye sadece zaman ve tarih boyunca devralınan, geliştirilen ve biriken bir sosyal enerji ve taşınabilir sosyal kaynaklar olarak değil, aynı zamanda öznel ve semboliktir (Haimer, 2008, s. 274).

Bourdieu, sosyal yaşamın sembolik ve fiziksel boyutları arasındaki ilişkileri yeniden canlandırarak, sosyal pratikteki öznel / nesnel çelişkiyi aşmak için büyük çaba sarf etmiştir .Bu onu, “sembolik çıkarlar teorisi”, “sermaye olarak güç teorisi”, “sembolik şiddet teorisi” ve “sembolik sermaye” dahil olmak üzere, sembolik iktidarın politik ekonomisinin gelişmesine yol açan Marksizm ile eleştirel bir diyaloga girmesine neden olmuştur (Swarts, 1997, s.65) .Bourdieu, sermaye kavramını, “habitus” ve “alan” kavramları ile birleştirir-.

Bourdieu'da “habitus”, insanların zihinlerinde ve bedenlerinde gömülü olan bazı nitelikler anlamına gelir. Bu değişken ve yıllara dayalı nitelikler sayesinde insanlar

yeteneklerini algılar, düşünür ve kullanırlar ve dünya üzerindeki etki ve güçlerini algılarlar (Scott, 2009, s. 46). Habitus her zaman bilinçaltı alanda çalışır, en önemli özelliklerinden biri de otomatik olarak çalışmasıdır, bireyler kararlarına eşlik eden kısıtlamalarla sınırlandırmadan habitusu ile otomatik olarak seçimlerini yaparlar (Chevallier ve Chauviré, 2013, s. 285). Habitus, belirli türde zeminler ve koşullardaki toplumsal deneyimlerimizin bir sonucu olmasının yanında, zihnimize taşıdığımız (sınıf, dil, etnisite, toplumsal cinsiyet gibi) sürekli eğilimler setini anlatır (Tatlıcan ve Çeğin, 2014, s.315) Alışkanlık kavramı, “habitus”a benzer olabilir, ancak habitus kavramı aslında farklıdır. Çünkü “Habitus, edinilmiş olan, ancak sürekli eğilimler şeklinde bedende cisimleşen bir şeydir. Bu bağlamda habitus temelci düşünce tarzına ait bireysel ve kolektif bir şey iken, habitus yaratıcı bir tarz sunar (Tatlıcan ve Çeğin, 2014, s.317)”. Bourdieu'da “habitus”, çevresindeki toplumla etkileşime giren insanda somutlaşan niteliklere ve yeteneklere dönüştürülür. Habitus'u Bourdieu'nun (2013) söylediği bir cümleyle özetlenebilir: “The habitus, history turned into nature”. Yani “tarih insan doğasına dönüşür (Bourdieu, 2013, s.78)”. Bourdieu, anahtar kavramı olan “habitus”u kimi zaman farklı kavramlarla ifade etme yolunda da gider: “Alışkanlık doğuran güç”, “kültürel bilinçdışı”, “zihinsel alışkanlık”, “algı, beğeni, ve eylemin zihinsel ve bedensel şeması”, “düzenli doğaçlamaların doğuran ilkesi” vb. (Tatlıcan ve Çeğin, 2014, s. 317).

“Alan” ise, her alanın özel bahisleri, çıkarları, konuları ve ilgi alanlarını (edebi, bilimsel, yasal, dini, gazeteci) içeren sosyal alanı oluşturan çok sayıda küçük dünyalardır (Chevallier ve Chauviré, 2013, s. 147).

Alanın yapısı, alandaki baskın pozisyon mücadelesinde yer alan aktörler veya kurumlar arasında şiddet içermeyen bir bağlantı olmadan yoktur. Bu alanın sermayesini (sertifika, bilgi, yaşam tarzı, para, ilişkiler, mesleki kazanımlar, retorik, yetenek, sosyal köken, kişisel sunum) veya herhangi bir değere sahip herhangi bir unsuru değiştirmek veya korumak için alanın meşru şiddeti yoluyla otorite kuran bir kontrol tekeline sahip olmaktan bahsetmektedir. Dolayısıyla, sosyal alan, hâkim ajanların birden fazla sermaye için rekabet ederek hegemonyalarını yeniden üretmeyi amaçladıkları, aynı zamanda nitelikli sermaye pazarları olarak görüldüğü bir çatışma alanı gibi görülmektedir (Chevallier ve Chauviré, 2013, s.148).

Habitus, alandan ayrı olarak çalışmaz. Mekanik olmayan bir şekilde, nesnel olarak söz konusu sosyal alan mantığına uyarlanmış davranışlar yaratır. Bu açıdan bakıldığında, bu davranışlara kendisi tarafından izin verilir ve belirtilir (Chevallier ve Chauviré, 2013, s.285).

Aynı şekilde, Bourdieu habitus, alan ve sermayeyi tek bir ilişkide birleştirir. Bu ilişki bir denklem şeklinde formüle edilmiştir: habitus + alan = sermaye (Scott, 2009, s.46) .

Bir yandan, Bourdieu habitusu alana bağlar ve çeşitli nesnel olasılıklar üzerinde kontrol sağlayan bir yetki düzenini etkiler. Öte yandan, deneyim biçiminde elde edilen bilgiden sonuca kadar sürekli değişen derecelerde bir hesaplama vardır, ona bir form verir, ancak uygun hazırlıkları olan özel personelin sahip olması beklenir .Habitus'un çalışma şekli söz konusu alanın yerel özelliklerine tabidir (Pinto, 2014, s.164).

Dolayısıyla Bourdieu, sermayeyi farklı sosyal yerlerinin sistemi olarak sosyal alan inşa etme prensibi olarak öngörmektedir (Haimer, 2008 s. 369) .Bourdieu'ya göre, bireylerin sosyal alandaki konumu ve gücü, sermayelerinin özelliklerine göre üç boyutta belirlenir: Birincisi, çeşitli şekil ve türlerde toplam sermaye boyutu, ikincisi sermayenin nispi ağırlığı boyutu ve üçüncü olarak sermaye ve nispi ağırlık boyutunun zamansal gelişimidir (Bourdieu, 1998, s. 29).

### **3.2.Pierre Bourdieu'da Sermaye Biçimleri**

Bourdieu, sosyal dünyanın yapısını ve işleyişini hesaplamak, yalnızca ekonomi teorisinde tanınan tek biçim değil, tüm biçimiyle sermayeyi yeniden sağlamadıkça neredeyse imkansız olduğunu savunmaktadır (Bourdieu, 1986, s. 282).

Bourdieu, ister fiziksel ister kültürel, ister sosyal ister sembolik olsun, tüm iktidar biçimlerini içerecek şekilde sermaye fikrini genişletmeye çalışmıştır. Bireyler, sosyal sistemdeki statülerini korumak için farklı kültürel, sosyal ve sembolik kaynakları çağırırlar .Bourdieu, bu kaynakların, bireylerin elde etmek için mücadele ettiği değerlerin özneleri haline gelmek için bir sosyal güç ilişkisi ile birleştiğinde sermayeyi temsil ettiğini açıklar (Swarts, 1997, s. 74).

Böylece, Bourdieu ekonomik sermayeye üç farklı sermaye türünü ekler: Birincisi: “*kültürel sermaye*”dir. Bourdieu, bilgi ve kültürel zevklerin toplumsal sınıfların oluşumundaki rolünü teorikleştirmek için sosyal sermaye ile birlikte kültürel sermaye terimini kullanan ilk kişidir (Scott, 2009, s.227). İkinci olarak Bourdieu’nun kullanımının yaygınlaşmasına neden olduğu “*sosyal sermaye*”dir. Üçüncü sermaye türü ise, Bourdieu’nun en dikkat çekici kavramsal yeniliklerinden biri olan “*sembolik sermaye*”dir.

Bourdieu, teorik yaklaşımını Marksist sermaye tanımını değiştirmek ve onu sınıf temelli bir yaklaşımdan (sermayenin sadece burjuva sınıfı tarafından yatırıldığı ve biriktirildiği), bireysel aktöre dayanan bir görüşe (aktörlerin, bireylerin veya toplulukların yatırım yapıp biriktirdiği) bir vizyona taşımak için çalışmıştır (Abudouh, 2016, s. 58). Bu gelişme Bourdieu’yu sermayeye daha esnek bakmaya zorladı. Pierre Bourdieu’nun sermaye kavramına göre, üç niteliği var: Öncelikle, sermaye mutlaka maddi ya da finansal değildir. İkinci olarak, birden fazla sermaye şekli vardır. Üçüncü olarak, sermayenin bir formdan diğerine sosyal enerjinin dönüştürülmesi ve değiştirilmesi ilkesine göre aktarılması olasılığı vardır (Abudouh, 2016, s. 58).

Bourdieu’ye göre sermaye kendisini üç temel açıdan sunabilir: İlk olarak ekonomik sermaye olarak, doğrudan ve doğrudan fonlara çevrilebilir ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılabilir. İkincisi kültürel sermaye olarak, belirli durumlarda ekonomi sermayeye çevrilebilir ve eğitim nitelikleri şeklinde kurumsallaştırılabilir. Üçüncüsü olarak ise, sosyal sermaye olarak, bazı durumlarda ekonomik sermayeye dönüştürülebilen asil unvanlar ve saygıyla kurumsallaştırılabilen sosyal yükümlülüklerden (bağlantılar ve ilişkiler) oluşur (Bourdieu, 1986, s. 282).

Bourdieu’de sosyolojik anlamda sermaye, materyalist Marksist bakış açısından daha geniştir ,çünkü bir ekonomik sermayedir (yani, eşit olmayan ekonomik ve finansal kaynaklar, ekonomik malların kalıtımı ve ekonomik kontrol ilişkileri). Aynı zamanda kültürel sermayedir, yani kendilerini kültürel güç ve kontrol ilişkilerinde sosyal olarak ifade eden eşitsiz kültürel kaynaklar (bilgi, beceri, teknik ve bilimsel, kanıt, diploma, konuşma şekli, iyi görgü vb.). Aynı zamanda sosyal bir sermayedir. Toplumdaki insanlar arasında kişisel ilişki ağları, hizmet alışverişi, dayanışma ve başkalarına ihtiyaç ve problem çözme konusunda karşılıklı yardımlaşma ile ilgili orantısız kaynaklar, kişisel

etkilerin ve sosyal etkilerin çoğalmasına ve sosyal ilişkiler biçimindeki diğerleri üzerindeki kontrollerine neden olur (Haimer, 2008, s. 368).

Sembolik sermaye, diğer üç sermaye şeklini alarak bir bireyin itibarını ve otoritesini ifade eder. (Haimer, 2008, s. 368). “ Bourdieu'ya göre, bu sermaye biçimleri rekabet, çatışma ve değişim bağlamında birbirleriyle etkileşime girer (Haimer, 2008, s. 368)”.

### **3.3.Sermaye Ve Şiddet**

Marksist teori, şiddet ve ekonomi arasındaki ilişkiye çalışmasına büyük önem vermektedir. Karl Marx, ilkel sermaye birikimin başlangıcıyla fiziksel şiddeti kronikleştirmektedir. Marx, şiddeti kümülatif ilkel sermayenin ortaya çıkmasına açıkça bağlar. Marx'ın işaret ettiği fiziki şiddet kullanımı, gerçek tarihte büyük bir rol oynamaktadır. Marx, ilk ekonomik günah tarihinin, ilk insanlar servet biriktirdiğinde ve nihayet başkaların derileri dışında satabilecekleri bir şey kalmadığını söylerken ekonomik şiddeti ifade eder (Marx, 2013, s. 881). Marx'ın ilkel birikim kavramında şiddet merkezi bir rol oynar. Marx'ın eski feodal sistemin kapitalizme nasıl dönüştürüldüğünü tasvirinde, feodalist sistemin dönüşümü, sermayenin vahşi ve şiddetli içeren bir kamulaştırmasıyla işaretlenmiş bir süreçti. Ortak toprakların çevrilmesi, sömürge sistemi, emperyalizm, köle emeğinin kullanımı, endüstriyel ücretli emeğe zorlanan köylü insanların sınır dışı edilmesi gibi süreçler şiddetli bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Ekman, 2015, s.109). Dolayısıyla, şiddet basitçe birikimin içsel mantığının bir parçasıdır, sermayenin “hakkını” sağlamada gerekli bir unsur olarak gerekli olduğunda ortaya çıkmaktadır (Ekman, 2015, s.114).

Engels, şiddetin özünü mülkiyet kökeni ile bağlantılı olduğuna inanmaz, ancak şiddetin mülkiyet aktarımı ile bağlantılı olduğuna inanmaktadır .Şiddetin özel mülk yaratamayacağını, ancak mal sahibini değiştirebileceğini söylemektedir (Engels, 1984, s.189) .Başka bir deyişle, Engels, şiddetin para yaratmakta yetersiz olduğunu, ancak hazır para kazanma kabiliyetine sahip olduğunu savunmaktadır (Engels, 1984, s. 195).

Rosa Lüksemburg, şiddetin yalnızca oluşum sırasında değil, günümüzde tarihsel bir süreç olarak sermaye biriktirmenin kalıcı bir yöntemi haline geldiğine inanmaktadır (Lüksemburg, 2016, s. 41). Bu nedenle, sömürünün her zaman çok miktarda sermaye

üreten aşırı değer birikiminin katalizörü olduğu görülmektedir (Tyner, 2016, s. 211). Cornforth, sosyal yaşamın, özellikle özel mülkiyetin ortaya çıkması, sömürmesi ve toplumun rakip sınıflara bölünmesiyle, şiddet, zulüm ve savaş sahnesi haline geldiğini savunmaktadır (Cornforth, 1975, s. 280).

Marx'ın analizinde şiddet sebebi sermayenin kendisi değil, birikimine eşlik eden “sömürü”dür. Pierre Bourdieu'ya göre şiddetin nedeni, farklı alanlarda farklı sermaye biçimleri için çatışma ve rekabet koşullarının egemenliğinde yatmaktadır. Marx'ın analizindeki sömürü fikri, Bourdieu'nun çalışmalarında görünmemektedir. Sömürü yerine Bourdieu, sermayenin “asıl sahipleri” ile “yeni rakipler” arasındaki çatışma nedeniyle, “*hegemonya*” fikrini öne çıkarmıştır (Burawoy ve Von Holdt, 2012, s. 31-40).

Bourdieu, iktidar ilişkileri ve toplumsal alandaki çatışmalar çerçevesinde sermaye ile ilgilenirse de, kavramı kapitalist emek biçimlerini kapitalist olmayan biçimlerinden ayırt edemez. Onun sermaye kavramı, artı-değer çıkararak bir sömürü teorisine bağlı değildir. Ancak, yalnızca güç kaynakları olan daha geniş çeşitlilikteki emek biçimleri (sosyal, kültürel, sembolik, ekonomik vb.) ile sınırlıdır (Swartz, 1997, s. 65).

Eğer sömürü, Marksizmin sermaye birikimi ile bağlantılı şiddet algılarında en belirgin desen ise, Bourdieu, sembolik biçimlerin ve sistemlerin toplumsal eşitsizliklerin sağlanmasındaki rolüne daha fazla odaklanmaktadır. Bourdieu, sembolik iktidar ve ekonomik iktidar olduğuna inanmaktadır. Bourdieu'nun sembolik iktidar hakkındaki düşüncesi, tüm sembolik sistemleri (sanat, din, bilim veya dil olsun) öngörmesiyle sınırlıdır (Swartz, 1997 s. 82). Bourdieu (1977d), sembolik sistemlerin eşzamanlı olarak birbiriyle ilişkili üç farklı işlev gerçekleştirdiğini iddia eder: algılama, iletişim ve sosyal farklılaşmadır (Swartz, 1997, s. 82).

Bourdieu (1989,1999), bu nedenle, gelişmiş toplumlarda bile, baskın egemenlik modelinin, açık bir zorlamadan ve fiziksel şiddet riskini sembolik manipülasyona kaydığına inanmaktadır (Swartz, 1997, s. 82).

Bourdieu'da sermaye ve şiddet arasındaki ilişkide, özellikle “sembolik şiddet” gereklidir. Bourdieu, her sermayenin ne olursa olsun, tanındığı zaman sembolik şiddete maruz kaldığına, yani aslında sermaye olarak göz ardı edildiğine ve tanınmayı gerektiren egemenliğini dayattığına inanmaktadır (Bourdieu, 2007, s. 71). Sembolik şiddet

Bourdieu'nun söylediği gibi, her zaman egemen olduğu kültürel, sosyal ve sembolik sermayeye sahip olan, genellikle üst sınıf veya burjuvazi olan bu sembolik sermayeye hâkim olan ya da sahip olanlar için geçerlidir (Sobeih, 2016, s. 133).

Sermayenin, Marx'ın klasik sömürü fikri ve Bourdieu'nun hegemonya ve sembolik sistemleri fikri ile bağlantısının yanı sıra, modern toplumlarda şiddet ve sermayeyle ilişkisi, Thomas Piketty'nin (2014) kanıtlamaya çalıştığı gibi “eşitsizlik” fikrine giderek daha fazla bağlanmaktadır.

### **3.4. İktidar Ve Şiddet**

Sosyal ve siyasal bilimler literatürü, iktidar ve şiddet ilişkisi ile ilgili bitmeyen tartışmalarla doludur .Bu tartışmaların çoğu, iktidar ve şiddet arasındaki korelasyonun destekçileri ve bu tür bir ilişkinin rakipleri arasında bölünmüştür .Max Weber'de şiddet, devletin meşru ve tekel kullanımı çerçevesinde iktidara eşlik eden bir şekilde görünmektedir. Max Weber devleti “meşru şiddet araçlarına dayanarak insanların üzerindeki otorite” olarak tanımlamaktadır (Arendt, 1970, s. 31) .Yani, şiddet ve iktidar meşruiyet varken çatışmaz. Weber'de olduğu gibi, üçlü iktidar bölünmesine bağlı olarak, meşru şiddet, yasaların uyguladığı rasyonel iktidarda açıkça görülebilir. Karizmatik iktidara gelince, çalışma şekli şiddetten daha ikna edicidir. Geleneksel iktidar türü ise, saygı ve takdir ile çalışır.

Bununla birlikte, siyaset teorisyenleri arasındaki tartışma, Hanna Arendt'in iktidarın en belirgin tezahürü olarak söylediği gibi şiddeti görmüştür. Wright Mills bu eğilimi, her politikanın iktidar mücadelesi olduğu, şiddetin iktidardaki nihai gücü olduğunu özetlemektedir. Mills, şiddeti nihai destekçi olarak ve iktidara son çare olduğunu görmektedir (Mills, 2000, s.85).

Pierre Feu'nun analizinde, iktidar kullanımının “ne kadar gerekli ya da önemli olduğu, kaçmanın zor olduğu gizli ya da açıkça bir cazibe olduğu” fikri hakimdir. Şiddet bu tür istismarların acı meyvesidir, çünkü iktidarı kullananların kaprisli olmamaları veya kendi güçlerine tapmamaları imkansızdır (Feu, 1975, s. 142).

Hanna Arendt, iktidarı şiddete bağlama düşüncesini açıkça eleştirir. Arendt “iktidar ve şiddetin”, bir fenomen olarak tek bir ortak bağlamda bulunduğunu savunur .İktidar ve şiddetin birbiriyle bağdaşmadığına, biri mutlaka kurallar koyarken diğerini yok ettiği inanmaktadır .Şiddet iktidarı yok edebileceğini, ancak yaratamayacağını söylemektedir (Arendt, 1970, s. 50).

Arendt, iktidar ile şiddetin birçok farklı özelliklere sahip olduğunu savunur (Arendt, 1970, s. 30-50). İktidar ve şiddet arasındaki en belirgin ayrımlardan biri, iktidarın her zaman nicel güce ve kamuoyuna dayanması gerçeğinde yatmaktadır .

Arendt’in analizinde iktidar asla bireysel bir özellik değildir, ancak bir gruba aittir . İktidar bir sondur ve şiddet bir araçtır. İktidar her hükümetin özünde yatar, ancak şiddet bu maddede yatmaz çünkü doğası gereği bu bir araçtır (Arendt, 1970, s. 45). Başka bir fark, şiddetin meşruluğa ihtiyacı var, iktidar ise, gerekçeye ihtiyacı vardı. Arendt’in dediği gibi şiddet her zaman iktidarı mahvedebilir .Silahın ağzından en etkili liderlik gelir ancak iktidar silahın ağzından kaynaklanamaz (Arendt, 1970, s. 49).

Scott, toplumdaki iktidarın etkisinin iki türe ayrıldığını iddia eder: “düzeltici ve ikna edici etki”. “Düzeltici etki”, iktidar ve manipülasyon yoluyla, ödül ve ceza ilkesiyle çalışır. İktidar, takipçilerinin hareket etmemesi için olumsuz cezalar getirmeyi içerirken; “manipülasyon”, bütün olumlu ve olumsuz yaptırımların (para, kredi ve istihdam gibi) takipçilerin kararlarını etkileme yöntemleri olarak kullanılmasını içerir .“İkna edici etki”, ispat ve zihinsel tartışmaların püf noktalarının söylemsel sömürüsüne bağlıdır .Amaç, takipçilerin bir şey yerine, başka bir şey yapmanın arzu edildiğine inanmalarını sağlamaktır .İkna edici etkinin ana şablonu anlamların ve meşruiyetin netleştirilmesidir (Scott, 2009, s. 245).

Pierre Bourdieu’nun, sistemlerin etkisine ve sosyal pratikteki sembolik ilişkilere olan ilgisi, iktidarla şiddet arasındaki ilişkinin analizinde yansıtılmaktadır. Bourdieu’de iktidar sorunu çeşitli şekillerde sermaye ile başlar. Sermayeyi iktidarın temeli olarak görmektedir (Bourdieu, 1995, s. 133). Bourdieu “İktidar alanı” kavramını, farklı sermaye türleri arasındaki veya daha özel olarak, kendi alanını kontrol edebilecek kadar farklı türde sermaye türleri olan aktörler arasındaki güç ilişkileri alanını ifade etmek için kullanır (Bourdieu, 1998, s. 133). Habitus ve alanla arasındaki ilişki olarak sermaye, her zaman çatışma ve şiddeti gerektirir. Bourdieu’daki iktidar bir alan şeklindedir.

Bourdieu yalnızca fiziksel şiddeti ve maddi iktidarı analiz etmekle kalmaz, aynı zamanda Hanna Arendt'in "şiddetin iktidarda bir özü olmadığı" fikriyle birleştiği "sembolik şiddeti" ve "sembolik iktidarı" açıklamak için ötesine geçmektedir. Başka bir deyişle, şiddet iktidarı yok edebilir, ama yaratamaz. İktidar her zaman bir meşruiyet gerektirir. Bourdieu'de iktidar sürekli meşruiyet ihtiyacı, şiddetin kaynağı ile şiddetin öznesi arasındaki karşılıklı rıza ve ortak işbirlikçilik yoluyla, ustalıklı ikna bölgesinde hareket eden sembolik şiddete sürekli ihtiyaç duymasını sağlamaktadır.

Bourdieu'da sembolik sermaye, sembolik formlarla iktidar ilişkilerini meşrulaştırmaktan bahsetmenin bir yoludur. Bu, baskın grupların sömürme mantığına hiçbir şey borçlu gibi görünmeyen "kredi"nin sermayeyi güvence altına aldığı "meşru birikim" şeklindedir (Swartz, 1997 s. 92). Hanna Arendt'te olduğu gibi, araçsal şiddet anlayışına uygun olarak, Bourdieu'nun sembolik şiddeti, iktidar kullanma aracı olarak hareket eder. Çünkü "sembolik şiddet, meşru olduğuna ve kurduğu iktidar ilişkilerini gizleyebildiğine şüphe uyandırmayan her iktidardır (Bourdieu ve Passeron, 1977, s.102)".

Arendt, şiddetin iktidarda olan bir özü olmadığını düşünse de Bourdieu her bir iktidarı, özellikle güç ilişkilerini gizleyerek meşruiyetini gösterdiğinde, sembolik şiddet olarak görmektedir. Bourdieu, ideolojiyi veya "sembolik şiddeti", gizli ve kabul edilebilir formlarda ekonomik ve politik gücü temsil ederek sosyal dünyayı anlama ve uyarılma aracı olarak kabul etmektedir. "Sembolik sistemler, boynu bükük olanlarla iş birliği yaparak sembolik gücü kullanır (Swartz, 1997, s. 88)". Bourdieu'nun sembolik iktidarı görünmez ve yalnızca suçlu ortakla kullanılabilir (Bourdieu, 2007, s. 27).

İktidar tarafından kullanılan sembolik formların zenginliğini incelediğimizde, bu araştırma maskeler ve püf noktalarındaki büyük yeniliği ve şiddet ve iktidar formlarını gizleme süreçlerini vurgulayacaktır. Nitekim toplumlar hala şiddet biçimlerini gizlemek ve evcilleştirmek için yollar geliştirmektedir (Ansar, 1992, s. 116).

Kontrolün sembolik iktidarı şiddetin reddedilmesinden kaynaklanır ancak tanınma düzeyindeki sembolik iktidar şiddet olarak reddedilmeye çalışır. Örneğin, "mükemmel" veya "kötü" sınav kağıdı notlarını alan bir Fransız profesörü, sosyal bir hiyerarşiye atıfta bulunur. Kültürel bir sermaye "mükemmel" olarak değerlendirilirken sahip olmayanlar "aptallık" gösterir. Böylelikle burda Fransızcadaki bireysel yeterliliğin bir değerlendirme değil, sosyal kontrolünden bahsedilmektedir (Chevallier ve Chauviré, 2013, s. 219).

Sembolik şiddet düşüncesi, herhangi bir şiddet hafızasını ortadan kaldırma bir girişimidir . İktidar kendini haklı çıkarır, meşruiyetini kazanır; ancak onun yasası gerçekten şiddetin gücünden başka bir şeye dayanmaz (Chevallier ve Chauviré, 2013, s. 221).

Bourdieu için, sembolik iktidar ekonomik ve politik iktidarı meşrulaştırır ama sınırlamaz. Bu, Bourdieu'nun kültür görüşü ile üstyapıya ilişkin geleneksel Marksist bakış açısı arasındaki farkı temsil etmektedir. Neredeyse tüm durumlarda iktidarın kullanması, temelde baskı nitelikte bir “yanlış algılama” yaratan bir gerekçelendirme ya da meşruiyet gerektirir (Bourdieu, 1989c, s. 377). Marksist gelenekteki “yanlış bilinç” fikri, Bourdieu için “yanlış algılama” anahtar kavramıdır (Swarts, 1997, s. 88).

Marksist gelenekteki yanlış bilinç kavramı yerine, Bourdieu “yanlış algılama”dan bahseder. İnsanların dünyayı kendiliğinden tanımları, habitus'un derinliklerine dayanan düşünülemez görünen bir yanlış algılamadan ibarettir. Gramsci'nin bakış açısı pek farklı değil. Yanlış algılama yerine, bilinçli ve rasyonel hegemonyayı kabul etmekten söz eder. Habitus yerine, ‘ortak duyu-common sense’ kavramını geliştirir. Bu kavram esasen, halk bilgeliğinin mirası ve aldığımız ideolojilerin yanı sıra otantik bir anlayışa yol açabilecek pratik bir faaliyet olan “sağduyuya” atıfta bulunmaktadır (Burawoy ve Von Holdt, 2012, s. 31-40).

#### **4. KAPİTALİST DEVLETTE ŞİDDET**

Avrupa modern devletin doğuşuna tanıklık ettiği gibi, kapitalizm de Avrupa'da, özellikle tarımsal üretim modeliyle başladığı İngiltere'de ortaya çıkmıştır .Daha sonra 19. yüzyılda İngiltere dünyadaki ilk sanayi toplumu olmuştur .Fakat 19. yüzyılda Endüstri Devrimi'ni mümkün kılan kapitalizmin başlangıcıydı (Fulcher, 2011, s. 34).

Fulcher, o zamanlar Britanya'nın kapitalist yöntemleri ve iş bölümü, rekabet ve pazarda ticaret yapma özgürlüğü ve kar için endüstriyel üretim gibi düşünceleri uygulayabildiğine inanmaktadır (Fulcher, 2011, s. 34). Bununla birlikte, genel olarak, kapitalizmin teorik biçimindeki tarihi, Adam Smith'in, özellikle de ünlü kitabı *The Wealth of Nations*ı (1776) yazmasından kaynaklanmaktadır. Adam Smith, serbest piyasa

ekonomisinin öncüsü olarak kabul edilir. Zenginlik kaynağının para ya da toprak değil, emekten kaynaklandığına inanmaktadır.

Avrupa modernliğini kapitalizmden ayırmak imkansızdır ve modern egemenliğin şekli ve içeriği arasındaki bu merkezi ilişki, Adam Smith'in yazılarında ayrıntılı olarak incelenmiştir .Smith, özel servet ve kamu yararı ile çelişen bir endüstri teorisi kullanmaktadır (Hardt ve Negri, 2002, s.141). İlk sermayesinden, rekabet kapitalizmine ve mevcut tekelci kapitalizme kadar sermaye birikiminin, modern devletin yapısı üzerinde önemli etkileri olmuştur (Poulantzas, 2010, s. 48).

Max Weber, kapitalizm ile modern devlet arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir giriş noktasını temsil etmektedir. Bu ilişki, Weber'in bürokrasi kuramını anlamadan anlaşılması mümkün değildir. Weber, kapitalizm ve bürokrasi arasında sosyolojik bir tanı koymuş, eşzamanlı ve ortak zaferlerini tamamlayan çok başarılı bir etkileşim sürecinde somutlaştırılmıştır. Bu nedenle, modern devletin tarihini okumak, kapitalizm ve bürokrasi kavramlarını okumaksızın tamamlanamamaktadır (Boukharissa, 2015, s.190).

Max Weber her zaman kapitalist girişimin gerçekleşmesi için rasyonel bir kurum olarak devletten bahseder .Weber'in söylediği gibi kapitalizm, kâr arayışı ile eş anlamlıdır. Her zaman güçlü, rasyonel ve kapitalist bir kurum aracılığıyla yenilenebilecek bir kârdan bahseder. Weber'e göre kapitalist devlet, kapitalist girişimin maliyet etkinliği için bir arayıştır (Weber, 1990, s. 7).

Weber'e göre kapitalizm de, modern devlet gibi, bir Batı ürünüdür. Kapitalizmin modelleri, formları ve eğilimleriyle yalnızca Batı'da oldukça yaygın olduğunu söylemektedir (Weber, 1990, s.8). Weber, Batı kapitalizmin avantajlarının rasyonellik ve bürokrasi ile sınırlı olmadığına inanmaktadır. Ayrıca Batı'daki kapitalizmin ruhunu temsil ettiğini söylediği "Protestan" dini boyutu da eklemektedir (Weber, 1990, s.10).

Max Weber *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (1902) adlı kitabında, kapitalizmin ekonomik kurtuluşunu, protestan ahlakının dini kurtuluşuyla ilişkilendirmektedir .Bu standart üzerine Weber'e göre kapitalizmin doğuşu, Kuzey Avrupa halkları arasında yayılan ve emek, ticaret, zenginlik yaratma ve sermayenin gerekliliğine dayanan Protestan ahlakından kaynaklanmaktadır. Bu ahlakın, Protestan ortamlarında kapitalizmin gelişmesine elverişli bir ortam olarak hizmet ettiğine, inancı

teşvik eden ve kazanımı teşvik etmeyen Katolik ve Kalvinist ortamların aksine olduğuna inanmaktadır (Weber, 1990, s. 10-12).

James Fulcher, kapitalizmin gelişim aşamalarını ve modern devletle ilişkisini üç temel aşamaya bölmektedir. “Anarşist kapitalizm”, kapitalizmin ilk aşaması olan 18. ve 19. yüzyıllarda ekonomik faaliyetlerin bir devlet ya da kurum tarafından kontrol edilmediği ya da düzenlenemediği dönemdir.

İkinci aşama “disiplinli kapitalizm”dir. Bu aşama 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamış ve yirminci yüzyılın yetmişli yıllarında sona ermiş olup, devletin ve müdahalenin yetkisini ve boyutunu genişlettiği için rekabetin yoğunluğu ve pazarın istikrarı ile karakterize edilmiştir. Bu dönem, uluslararası çatışmaların yoğunlaşması ve ulusal ekonomileri koruma girişimlerinin ve sınıfların ve sendikaların örgütlenmesine olan ilginin artmasıyla karakterize edilmiştir.

1940’lar, refah devletinin İngiltere’de tanımlandığı dönemdi ve bu kapitalist gelişme dönemin ortak paydaları, pazar ilişkilerinin vatandaşların yaşamları üzerindeki etkisini sınırlamaktı. Ancak 1970’lerin sonunda, disiplinli kapitalizm, özellikle serbest piyasa düşüncelerine ve neoliberalizme yönelik artan yeni trend olan birçok yeni değişkenle başa çıkamadığı zaman çökmüştür.

Üçüncü aşama, 1979’da yaptığı seçimlerde partisinin zaferinden sonra Margaret Thatcher hükümetin kabulünden sonra kuvvetle başlayan ve piyasaların özelleştirmesi ve serbestleştirilmesiyle “neoliberalizm” düşüncesinin uygulanmasına ve ekonomiye devletin müdahaleci rolünü kısıtlamanın yolunu açan, serbest piyasa ekonomisinin yeni kapitalizmidir (Fulcher, 2011, s. 61-80).

Kapitalizm ve modern devlet arasındaki örtüşme artık Avrupa tarihi veya Batı coğrafyası ile sınırlı değil, dünyadaki birçok ülkenin özelliği haline gelmiştir. Modern devletin düzen, güvenlik, hukukun üstünlüğü ve mülkiyet haklarını koruma yeteneği, bugün bildiğimiz ekonomik dünyanın ortaya çıkmasına izin vermiştir (Fukuyama, 2007, s. 41).

Kapitalizm, üretim ve tüketim ilişkilerinde büyük bir değişim yaratmıştır. Birçok Batı toplumunda önemli bir büyüme elde edilmiş ve o bölgenin halkları yaşam standartlarını yükseltmiştir (Schumpeter, 1994; Fukuyama, 1993).

Hertz'e göre kapitalizm zenginlik sağlamak için en iyi sistemdir. Serbest ticaret ve açık sermaye piyasaları, 'dünya nüfusunun çoğuna fayda sağlayan', eşi benzeri görülmemiş bir ekonomik büyüme yaratmıştır (Hertz, 2007, s. 18).

Kapitalizmin tanımları çoktur ancak toplumsal bir ilişki olarak tanımlaması, şiddetin oluşumundaki hegemonya, sömürü ve bağımlılık ile olan bağlantılarını bilmemize yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, kapitalizm, sermaye ilişkisinin sistematik olarak yeniden üretimine yönelik bir dizi oluşum, gruplandırma veya sosyal ilişkiler demeti olarak anlaşılır. Ancak, yalnızca tarihsel veya mantıksal olarak - bu ilişkiye indirgenemez. Bu ilişkiler, zorlayıcı devlet organları, ideolojiler ve rıza kültürleri veya ırkçılık ve ataerkillik gibi sermaye ve emek arasındaki basit ilişkiden türetilen iktidar ve sömürü biçimleri gibi birçok şekil alabilir (Anievas ve Nişancıoğlu, 2015, s. 9).

Tyner, kapitalizmin şiddetinin sadece bir nesneleşme olarak değil, bir ilişki olarak anlaşılması gerektiğine inanmaktadır. Herhangi bir üretim biçimi sadece ekonomik bir sistem değil, öncelikle sayısız sosyal ilişkilerin bir koleksiyonudur. Bu nedenle kapitalizmi, "doğrudan üreticilerin üretim araçlarından ayrıştırılması üzerine kurulmuş belirli bir sosyal ilişki biçimi" olarak tanımlamaktadır. İşte bu nedenle işçiler, emek güçlerini kapitalistlere satmaları için fiziksel şartlar altında zorlanmaktadır (Tyner, 2016, s. 204).

Tyner, ABD'deki çağdaş kapitalizm altında, bir emtia toplumunda, şiddetin ölümle yüzleşmenin piyasa mantığından sıyrıldığını iddia eder. Ücretli işgücü piyasası, sosyal ilişkiler için bir model haline gelir. Bu temelde, kişisel olarak hayatta kalmak için hiç bitmeyen bir mücadelede, ele alınması gereken kıt ve sınırlı kaynak varsayımlarına dayanan rekabetçi bir küresel görüş tanıtılmaktadır. Bireyler rasyonel karar vericiler olarak sunulur. Oysa kararlar kâr maksimizasyonu ve artı değere göre verilir. Sonuç olarak kapitalizm değerlere kayıtsız görünüş ve yaşamın kendisiyle ilgisizliğe neden olabilir (Tyner, 2016, s. 205).

Anievas ve Nişancıoğlu (2015) kapitalizmin sosyal ilişkilerinin bir şiddet tarihine dayandığına ve bu şiddetli tarihin bizi kapitalizmin idealist benlik imajını 'adalet ve özgürlüğün genişlediği' bir dünya olarak sorgulamaya davet etmesi gerektiğine

inanmaktadır. Anievas ve Nişancıoğlu, kapitalizmin Şiddet geğmişinin, yalnızca “saf” sermaye sũrecin dışındaki tarihi bir acil durum olmadığını, veya ortaya çıktığı veya ortaya çıkacağı eksiklik aşaması olmadığını sũylemektedir. Aksine, bu uygulamalar ve sũreler bir temel yapıldı, yani tarihsel bir sosyal yapı olarak kapitalizmin devam eden birikimi için zorunlu olmaktadır (Anievas ve Nişancıoğlu, 2015, s. 279).

Yazarlar, baskı ve sũmũrũ, ırkçılık ve ataerkillik, sınıfçılık, devlet terũrizmi ve tahakkũm ilişkilerini gũlendiren, devletin demir yumruğunun desteklediği, daima pazarın gũrũnmez bir elinin bulunduğuna dikkat çekmektedir (Anievas ve Nişancıoğlu, 2015, s. 278).

Benzer bir bakış açısına gũre Bukharin ve Preobrazhensky (1922), kapitalist devletin en bũyũk ve en gũlũ burjuva kurumu olduğunu ve ilk hedefinin işçi sınıfı sũmũrũsũnũ korumak, tanıtmak ve genişletmek olduğunu savunmaktadır. Devlet, işçi sınıfına karşı iki tũr nlem kullanır: Kapitalist sınıf için en önemli araç olan saf Şiddet ve entelektũel baskıdır. Ordu, polis, hapisaneler ve mahkemeler, Bukharin ve Preobrazhensky’e gũre (1922, s. 42) tamamen saf Şiddet içeren organlarıdır. Kapitalist devletin sahip olduğu entelektũel baskı yöntemleri arasında, ũ sũze değer kurum şunlardır: Devlet okulları, resmi kilise ve resmi ya da yarı resmi basın (Bukharin ve Preobrazhensky, 1922, s. 42).

Poulantzas, devletin meşru Şiddete ilişkin tekelerini, kapitalizmin altında yatan ekonomik tekeli için gerekli bir ncũl olarak gũrmektedir .Bu tekel, kapitalizmde, genel gũrũř birliği dũzenlemede, aygıtların rolũne karşılık gelen yeni çatışma biçimlerinin temelini oluşturmaktadır (Poulantzas, 2010, s.78). Nicholas Poulantzas’a gũre, emek ve ũretim ilişkileri, kapitalizmdeki Şiddetin yerini ve rolũnũ belirler (Poulantzas, 2010, s. 83).

Kapitalizmin doğasında Şiddete ilişkin erken gũzlem, Karl Marx’ın “Şiddet, yeni bir toplum olma iddiası taşıyan her eski toplumun ebesidir” ũnlũ sũzũnũ başlatmasına neden olmuştur. Marx, Şiddetin kendisinin ekonomik bir gũ olduğuna inanmaktadır (Marx, 2013, s. 925).

Ancak Marx *Kapital* kitabında, kapitalist ũretim dönemin başlangıcına eşlik eden Şiddet içeren uygulamalara atıfta bulunmuştur. Marx, Amerika’nın altın ve gũmũř

madenlerinin keşfedilmesinden, yerli toplulukların sökülmesinden, Doğu Hindistan'ın yağmalanmasına ve Afrika'nın siyah tenli insanları avlamak için korunan bir bahçeye dönüştürülmesinden bahsetmiştir.

Marx, bu uygulamaların kısmen sömürge sistemi gibi vahşi şiddete dayandığını söylemiştir. Fakat hepsi, devletin iktidarı, yani toplumdaki örgütlü ve yoğun şiddeti, feodal üretim tarzının kapitalist bir biçime dönüştürmesini teşvik etmek ve geçişini hızlandırmak için kullanmıştır (Marx, 2013, s. 924).

Kapitalizmin şiddetine karşı en eleştirel argümanlardan biri, Marks'ın günümüze kadar kapitalizmin defalarca şiddete yol açtığı iddiasıdır. *Why Marx Was Right*, (2011) yazarı Terry Eagleton, “kapitalizm tarafından işlenen soykırım” ifadesini kullanır ve “faşizmin korkuları”ndan “I. Dünya Savaşı katliamına” kadar kötülüğe dönüştüğü bu uzun geleneği özetlemektedir (Clark, 2012, s. 122).

Max Weber bürokrasi ve kapitalizm arasındaki sorunlu bir ilişkiden bahsetmiştir. “Bürokrasinin genel olarak kapitalizmin himayesi altında büyümesi, istikrarlı, odaklanmış ve hesap verebilir bir yönetime acil bir ihtiyaç yarattığı söylemiştir. Bu ihtiyaçların tüm büyük ölçekli yönetim türleri üzerinde yıkıcı bir etkisi vardır (Ricoeur, 2001, s. 290)”.

Max Weber, modern devlette bürokrasinin ‘özgür seçim’ önemli bir kriterini vurgulamaktadır. Yine de Weber, kapitalist sistemde özgür bir seçeneğe tabi olmayan temel bir şey olduğunun farkındadır. O da sermayenin sahiplerini seçmektir. Sermaye sahipleri, teknik niteliklerine dayanan bir sistemi seçmezler, onların yerine kendi pozisyonlarını kazanırlar. Kapitalist sistemin ekonomik varlığı, bürokratik devletin rasyonelitesine itaat etmez, aksine, rasyonelliğin bir başka biçimine, kârın rasyonelliğine dayanır. Kapitalist girişimci serbestçe siyasi kararları etkilemek için baskı yapma kabiliyetine sahip olduğu sürece, yönetim organının bu zirvesi siyasi olduğu kadar idari değildir (Ricoeur, 2001, s. 292)

Rosa Luxemburg kapitalist üretimin temel yasasının, her ekonomik biçimin aksine, parlak altın kazanmak değil; büyüyen ve sürdürülebilir bir kâr olduğunu savunmaktadır (Luxembourg, 2016, s. 25). Bu azami kâr peşinde koşmaya devam etmek, sömürüye ve şiddete kapıyı açmaktadır. O zamandan beri, kapitalizmin yayılmasının, yöntemsel olarak

barışçıl bir şey olmadığına inanmaya başlanmış. Finansman için kullanılan sermaye, genişleme amacıyla, sömürgecilik ve saldırganlık suçlarının ana kışkırtıcısıydı (Polanyi, 2009, s. 84).

Sömürü, baskılayıcı bir koşul olarak, kapitalizmde kök salmaktır .Aslında, sömürü, aşırı değer biriktirmek için katalizördür. Bu yüzden yaşam ve ölüm hesaplamaları her zaman kapitalist emek piyasasında mevcuttur (Tyner, 2016, s. 211).

Ekonomik tarih, ulusal kamu piyasalarının ortaya çıkmasını, ekonominin devlet kontrolünden aşamalı ve kendiliğinden serbestleşmesinin bir sonucu olmadığını göstermektedir. Aksine, piyasa, ekonomik olmayan amaçlar için piyasa sistemini topluma dayatan hükümetin bilinçli ve çoğunlukla şiddetli müdahalesinin sonucuydu (Polanyi, 2009, s. 436).

Şiddet, yalnızca oluşum sırasında değil, günümüzde de tarihi bir süreç olarak sermaye biriktirmenin kalıcı bir yöntemi haline gelmiştir (Luxembourg, 2016, s. 41).

Herbert Marcuse kapitalizm eleştirisinde, şiddet ve sömürü eğilimi üzerine yoğunlaşmıştır .Marcuse, pazarın her zaman bir sömürü pazarı ve dolayısıyla bir kontrol pazarı olduğunu ve bu nedenle toplumun sınıf yapısını pekiştirmeye yardımcı olduğunu savunmaktadır. Aracın kendisi hiçbir baskı işlevine sahip değildir, televizyon ve ev aletlerini satın almak için bir baskı yoktur, ancak baskı ve şiddet ticari kar yasalarıdır. Makineler kontrolü kullanmaz, ancak makinelerin varlığının süresini ve bunların insanların yaşamlarındaki yetki ve anlamlarını belirleyen tek iktidar sahiplerin iktidarındır (Marcuse, 1971, s. 30).

Marcuse, bütün tekelci kapitalist faaliyetlere egemen olan toplu saldırganlıkta şiddet görmektedir. “Ana yollarımızda meydana gelen yasal saldırganlıkta ve en vahşi ulusal saldırganlığımızda, işkencecilerin kurbanlarını yeryüzünden seçtiği görünür- bunlar özgür dünya ve sermaye için uygar olmayanlardır (Marcuse, 1971, s. 124)”. Marcuse, kapitalist sistemde yoğunlaşan bu saldırganlığın, sistemin ekonomik ve politik ihtiyaçlarına hizmet etmek için her zaman psikolojik uyarıları teşvik ettiğine inanmıştır (Marcuse, 1971, s.124).

Kapitalizm ve şiddet arasındaki ilişki, kapitalizmin eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik ve yabancılaşmayı yarattığı ölçüde yatmaktadır .Miliband, kapitalizmin doğası gereği

şiddetli olduğunu, çünkü “egemenlik ve sömürü sistemi” olduğunu savunmaktadır. Kendilerinin getirdiği muazzam üretken kaynakları, rasyonel ve insancıl kullanımı konusunda yetersiz olmaları gerçeğidir (Miliband’tan akt, Paul, 2016, s. 5).

Devlet gücü kapitalizm ve toplumun pazar ilişkilerine entegrasyonu için esastır . Foucault’nun modern Avrupa devletinin inşası konusundaki analizi “sosyal uyumu etkin bir şekilde sağlayan dar bir disiplin kısıtları ağı” uygulamasına işaret etmektedir. Foucault, bize siyasi gücün “bu güçle ilişkiyi yeniden bağlamak için her zaman sessiz bir savaş kullandığını” hatırlatmaktadır (Paul, 2016, s. 5).

Piketty *Capital in the Twenty-First Century* (2014) adlı kitabında, çağdaş kapitalizm altında artan eşitsizlik olgusuna ve eşitsizliğin en belirgin özelliği olarak ücret eşitsizliğine işaret etmektedir. Piketty, eşitsizliği yaratan işgücü piyasasını düzenleyen mevzuat ve kurumlar olduğunu savunmaktadır (Piketty, 2014, s. 326).

Aşırı eşitsizliğin sürdürülebilirliği, yalnızca baskıcı sisteme değil aynı zamanda haklılık sistemin etkinliğine de bağlı olduğunu söylemektedir .Eşitsizliklerin herhangi bir şekilde doğrulanması, bu eşitsizliklerin ‘zengin insanların daha fazla çalışmasından kaynaklandığı’ şeklinde bir anlam üretimine gidilmektedir (Piketty, 2014, s. 278).

James Tyner da, ile kapitalizmin yarattığı eşitsizliğin meşrulaştırılması konusunda, Piketty ile aynı görüşü sahiptir. Tyner, Amerikan toplumunda yaşam beklentisinde kuvvetli bir şekilde ifade edilen ciddi eşitsizliklerin doğal ya da adil değil, “şiddet” sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Zengin ve fakir arasındaki zıtlıklar, kişisel başarısızlıklardan değil, mevcut politik ve ekonomik sistemin, sistematik baskıcı yapıları ile gerçekleşmektedir (Tyner, 2016, s. 212).

James Tyner, kişisel sorumluluk söyleminin, toplumdaki yapısal eşitsizliği korumak ve daha da şiddetlendirmek için bilinçli bir şekilde çağrıldığını savunmaktadır .“Örneğin, yoksulluğun bireysel başarısızlıklardan kaynaklandığı iddiasını ortaya koymak, bir bireyin iyi bir eğitim, iş ve hatta sağlıklı bir yaşam alma yeteneğini kısıtlayan yerleşik uygulamaları engellemektedir .Sorumluluk varsayımları, her şeyden önce takdir yetkisini kabul eder (Tyner, 2016, s. 211)”.

Kapitalist devletin şiddet ile ilişkisi, ekonomik şiddet, özellikle yapısal ve sembolik şiddet biçiminde belirgindir .Öznel ekonomik şiddet bile, fakir ve marjinalleşmiş grupları

olumsuz etkilerinden kaçamadıkları noktaya baskı yapan kapitalist sistemlerin altında yatan şiddetin bir sonucu olabilir .Bu şiddet, iyi bir şekilde ekonomik olarak hayatta kalmaya bir engeldir .“Kapitalist sistemlerdeki yoksullar daha büyük ekonomik ve psikolojik baskı hissederler çünkü kapitalizm her zaman yönlendiren mantık, güçlü tekellerin sistematik korunmasının mantığıdır (Amin, 2003, s. 155)”.

Zizek, *Violence: Six Sideways Reflections* (2008) adlı kitabında, kapitalizmin şiddetini, şiddet tehdidi de dahil olmak üzere tahakküm ve sömürü ilişkilerini sürdüren sistemdeki gizli bir şiddet olarak anlatmaktadır .Galtung yapısal şiddeti özellikle de iktidarın sosyal bir yapı içinde dağıtılması söz konusu olduğunda eşitsizlik olarak tanımlamaktadır (Galtung, 1969, s. 175).

Zizek aslında, doğrudan fiziksel şiddete (bireysel veya kolektif) korkutmaya ve artan zayıflara duyulan aşırı ilginin, temelde doğrudan fiziksel şiddete ağır basan sistemik yapısal şiddetini gizlemek için kapitalist sistemin püf noktalarından biri olduğunu savunmaktadır. Zizek, “Doğrudan fiziksel şiddete odaklanmak şüpheli değil mi? Diğer şiddet biçimlerini ortadan kaldırarak, dikkatini kötülüğün gerçek merkez üssünden çekip çıkarmak umutsuz bir girişim değil mi?” sorunu ortaya koymaktadır (Zizek, 2008, s. 18).

Zizek, “nesnel/objektif şiddet” kavramının, tarihsel bağlamında kapitalizmle yeni bir şekil aldığına inanmaktadır. Zizek’e göre halkın bütün kesimlerinin ve hatta tüm ülkelerin kaderi, sermaye tarafından manipüle edilebilir. Kendi kendine dolaşan metafiziksel sermaye hareketi, sahneyi yönetir ve gerçek yaşamdaki gelişmeler ve felaketlerin anahtarını sağladığını söylemektedir. Tam burada, kapitalizmin sistematik şiddeti yatmaktadır. Şiddetin kapitalizm öncesi doğrudan sosyo-ideolojik şiddetin ölçmesinin ötesinde olması çok garip bir şiddettir. Şiddet artık belirli kişilere veya onların kötü niyetlerine atfedilmediğinden, tamamen nesnel, sistematik ve bilinmeyen bir şiddettir (Zizek, 2008, s. 20).

Étienne Balibar, iki çelişkili aşırı şiddet modeli arasında ayrım yapar :Birincisi, dünya kapitalizminin sosyal koşullarında var olan “sistematik şiddet” ve “süper nesnel şiddet” .Birincisi ihmal edilebilecek dışlanmış bireylerin (evsiz, marjinal ve işsiz) otomatik olarak yaratılmasını içeren bir şiddettir .İkincisi ise, etnik veya dini köktencilüğün yeni ortaya çıkardığı aşırı derecede özerk bir şiddettir .Kısacası, ırksal ve etniktir (Zizek, 2008, s. 21, akt. Balibar).

Bu nedenle toplumda eşit olmayan koşullar ve dağılımlar yaratan süreçlerin sürekli eleştirisine ihtiyaç vardır .Bu tür bir eleştiri, topluma tam katılım fırsatını sınırlayan “şiddet yapılarını” ortadan kaldırmak ve çağdaş topluma nüfuz eden baskıcı uygulamaları ele almak için gereklidir (Tyner, 2016, s. 211).

Aşırı ve net şiddet biçimleri savaşlarda kendini göstermektedir.Savaşların, kapitalist devletin tarihsel gelişimi ile yakın bir ilişkisi vardır. Rosa Luxemburg, her yeni emperyalist genişlemeye yerli toplumsal bağlamlar üzerindeki şiddetli bir sermaye savaşı ve onların üretim ve emek araçlarının şiddetli yağmalanmasının eşlik ettiğine inanmaktadır (Luxembourg, 2016, s. 41).

Luxembourg’a göre, savaş genç kapitalist devletin eski devlet vesayetinden kurtulma yöntemidir. Ateşli bir vaftizdir ve modern devletin kapitalist bağımsızlığının testidir; dolayısıyla ordunun reformu ve beraberindeki mali reform her yerde ekonomik bağımsızlığın başlangıcıdır (Luxembourg, 2016, s. 41).

Luxembourg, Avrupa kıtasının şuanda savunmasız halkların kapitalist sömürsünün araçlarından biri olarak şikayet ettiği göç ve iltica dalgalarını bile öngörmüştür. Luxembourg, Afrika ve Asya halklarının sırtındaki tüm kapitalist devletler arasında sessizce süren gizli savaşın büyük bir tasfiyeye yol açacağını söylemektedir. Asya ve Avrupa’da başlayan rüzgarlar bir zamanlar Avrupa’yı korkunç bir fırtına gibi vurmak için dönmelidir .Asya ve Afrika’da toplumsal olaylar artmaya devam ettikçe Avrupa’daki silahlanma hızı artmaktadır (Luxembourg, 2016, s.41).

Kapitalizmin aşırı şiddeti, gelişmekte olan ülkelere politika yerleştirilmesinde de belirgindir. 1989’da Sovyetler Birliği’nde temsil edilen sosyalist devletin çöküşünden sonra ‘tarihin sonu’ düşüncesi tanıtılmaya başlanmıştır. Bu düşünce, Amerikalı Japon düşünür Francis Fukuyama’nın, liberalizm ve Batı kapitalizminin değerlerinin üstünlüğünün nihai zaferini ilan ettiği düşüncesidir.

Bu atmosferde, gelişmekte olan ülkeler, küresel ekonomiye egemen olan Amerikan kapitalist tarzını temel almak için finansal baskılarla ve uluslararası kuruluşlar tarafından zorlanmıştır .Başta Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) olmak üzere, ABD’nin baskın olduğu uluslararası finans kurumları, gelişmekte olan ülkelere küresel kapitalist sisteme tam anlamıyla dahil olmaları için baskı yapmada kilit bir rol oynamıştır.

Bu bağlamda, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) üç tane temel politika paketi sunmuştur: Birincisi, devletin tasarruf düzeyi ve devlet harcamalarının azaltılmasıdır. İkincisi, başarısız kamu projelerinden kurtulmak için özelleştirme ve piyasa sistemi üzerinde çalışmasıdır. Üçüncüsü ise, 1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü'nün yardımı ile ticaretin dünya ölçeğinde serbestleştirilmesidir.

Gelişmekte olan ülkelerin borçlara olan yoğun bağımlılığı onların çok savunmasız bir konumda oldukları anlamına gelmiştir. Ne kadar uygunsuz oldukları farketmeksizin, bu politikaları reddetmek veya direnmek için bir tavır ortaya konmamıştır. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelere bu politikalar hatta gelişmiş ülkelere göre çok daha sert bir şekilde uygulanmıştır (Fulcher, 2011, s. 145-146).

Fulcher krizlerin istikrarın değil, kapitalizmin doğal yüzlerinden biri olduğuna inanmaktadır. Çünkü uzun süre hareketsiz kalamayacak birçok iç dinamik ve mekanizma vardır. Örneğin: rekabet, üretimin tüketimden ayrılması ,girişim kapitalistleriyle emekçiler arasındaki mücadele ,enflasyona yol açan ve sonra ekonomik baloncukları patlatan finansal mekanizmalar ve bir faaliyetten diğerine ani sermaye aktarımı gibi dinamiklerdir. Hepsi, kapitalizmin en erken başlangıcından beri karakterize eden istikrarsızlık kaynaklarıdır ve hiç şüphesiz devam edecektir (Fulcher, 2011, s.177).

## **5. ŞİDDET VE NEOLİBERALİZM**

Tıpkı kapitalizmin büyümesini ve gelişimini sürdürmesi için modern devlete ihtiyacı olduğu gibi, zaman içinde sermayenin birikimini sürdürmek için modern devletin boyutundan daha fazlasına ihtiyacı vardır. “Modern devlet ile liberal ekonomi arasında hiçbir çelişki yok, ikisi arasında karmaşık bir ittifak vardır (Zizek, 2015, s. 43)”. Bu yüzden kapitalizm, neo-liberalizm ve neo-emperyalizm ile daha fazla ilişki kurmaya başlamıştır (Harvey, 2003; 2008).

Neoliberalizm, Batı dünyasında kapitalizmin gelişimin aşamalarından biridir .Yeni emperyalizm de bu gelişimin özellikleri olmasına rağmen, birçok düşünür her zaman kapitalist sistemde var olan şiddeti ifade eder. Örneğin Lenin, emperyalizm kapitalizmin en yüksek aşaması olduğuna inanır (Lenin, 2009, s. 290). Çünkü başından beri genişlemeye eşlik etmiştir (Amin, 2003, s. 101).

Ekonomi alanındaki liberal fikirler, 18. ve 19. yüzyıllarda, serbest ticaret ve kendi kendini yöneten piyasa hareketi politikalarıyla, 1930'ların Büyük Buhranı'ndan sonra gerilemeye başlayana kadar egemen olmuştur. Bu düşüşün ardından, John Maynard Keynes'in (1883-1946) önderlik ettiği Keynesianism, devlet müdahalesi yoluyla ekonomik liberalizmle rekabet edebilmiştir. Ancak Keynesianism de, yeni sorunlarla baş edemedi ve 1960'ların sonundan beri çökmeye başladı. Bundan sonra, liberalizm, fiyat kontrollerine kısıtlamalar getirerek ekonomiye müdahale etmemek, sosyal hizmetlerdeki harcamaları azaltmak ve ekonomideki devlet müdahalesini azaltmak, özelleştirmeyi genişletmek ve devlete ait varlıkları işadamlarına satmak suretiyle liberal piyasa politikalarına geri dönmüştür.

Neoliberal düşüncelerin ilk görünüşleri için, 1930'lara geri dönülebilir. F. Hayek, Ludwig Mises, L. Rustis, A. Rustow, Wilhelm Ropke, Frank Knight ve Milton Friedman gibi bir takım ekonomik düşünürler en iyi bilinmektedir. Ancak bu düşünceler 1970'lerde Ronald Reagan ve Margaret Thatcher hükümeti tarafından kabul edildikten sonra uygulanmaya başlamıştır. Bu düşüncelerin o zaman en ünlü savunucuları Frederick Hayek ve Milton Friedman'dı.

1970'lerden bu yana, politik ve ekonomik düşünce ve uygulamanın tüm yönleri neoliberalizme doğru kesin bir değişim geçirmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki hemen hemen bütün ülkeler, zaman zaman gönüllü olarak ve diğer durumlarda zorlayıcı baskılara cevap olarak ekonomi politikalarını değiştirmiş ve neoliberal kapitalizm versiyonunu benimsemiştir (Harvey, 2008, s. 14).

Politik olarak 1989 yılında Berlin Duvarı'nın ve eski Sovyetler Birliği tarafından yönetilen sosyalist kampın yıkılması, kapitalizmin varlığını kanıtlamak için tarihi bir fırsatı temsil etmiştir. Bu kez, dünyanın en büyük iki kapitalist gücü olan İngiltere ve ABD tarafından desteklenen yeni bir neoliberalizm döngüsü başlatılmıştır. İngiltere'nin neoliberalizmi, Margaret Thatcher tarafından o kadar güçlü bir şekilde ortaya çıktı ki serbest piyasa ekonomisine, popülist kapitalizme, emlak sahipliğine, özelleştirmeye ve kamu harcamalarının sıkı kontrolüne olan derin inancını ifade etmek için "kapitalizme alternatif yok" sloganını yükseltmiştir (Berlinski, 2008, s. 28).

Ronald Reagan yönetimi Washington'da göreve geldiğinde, IMF ve Dünya Bankasını, ekonomide Nobel ödülü kazanan Joseph Stiglitz'in neoliberalizmin "misyoner

kurumu” olarak adlandırdığı şeye dönüştürmeye çalışmıştır (Evans ve Sewell, 2013, s. 40).

Sonra bazıları tarafından neoliberal politikalarla eş anlamlı olarak görülen “Washington Konsensüsü” ortaya çıkmıştır .Bu konsensusun ilkesi, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından tasarlanan ve büyük ölçüde küresel finans kurumları tarafından kontrol edilen ve en savunmasız topluluklarda uygulanan bir dizi piyasa odaklı bir ilkedir (Chomsky, 2011, s. 26).

Milton Friedman’ın düşünceleri neoliberalizmi teşvik etmede ve onu pratik politikaya dönüştürmede büyük rol oynamıştır. Friedman, ABD Başkanı Ronald Reagan’ın ekonomik danışmanlığını yapmıştır. Friedman Keynesyen teorilere karşı çıktı, ekonomiye devlet müdahalesini reddetti ve serbest piyasa ekonomisini şiddetle savundu . televizyon programları ile, neoliberalizmin tanıtımına büyük katkı sağlamıştır.

Kapitalizm, devletin ekonomik yaşamdan dışlanmasını öngöresine rağmen, mutlak kapitalist piyasa güçlerinin yeniden canlandırıldığı kapitalizmin son aşaması, devlet müdahalesinin benzeri görülmemiş bir yoğunluğu ile karakterize edilmiştir (Fulcher, 2011, s. 86). Bu dönüşüm birey için daha geniş seçenekler ve ‘daha fazla özgürlük’ yaratmıştır, ancak eşitsizliği derinleştirirken yüksek baskı altında daha az güvenli bir yaşam tarzı ve çalışma koşulları yaratmıştır (Fulcher, 2011, s. 86).

Kapitalizmi bir ideoloji olarak anlarsak, neoliberalizmi bu ideolojiyi gerçekleştirmenin bir aracı olarak kabul edilebilir. Aslında, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok büyük kapitalist ülkenin yanı sıra, kıtalardaki küresel şirketleri, ekonomik düşünürleri ve işadamlarını, ayrıca Amerika Birleşik Devletleri’ndeki neo-muhafazakarlar gibi politik liderleri bir araya getirmek ve birleştirmek isteyen bir aygıttır .Neoliberal düşünceler, Chicago Üniversitesi’ndeki Chicago Ekonomi Okulu’nun desteğiyle şekillenmeye başlamıştır. Neoliberalizm bazen “Chicago Okulu”, bazen “Washington Konsensüsü”, bazen “Thatcherism” ve bazen de “serbest piyasa ekonomisi” olarak bilinmektedir.

David Harvey tarafından tanımlandığı gibi neoliberalizm, insan koşullarını iyileştirmenin en iyi yolunun, bireyin yaratıcı özgürlüklerini ve ticari becerilerini, özel mülkiyet haklarının, serbest ticaretin ve ekonomik piyasaların güçlü bir şekilde

korunması ile karakterize edilen bir kurumsal çerçeve içinde serbest bırakmak olduğunu öne süren bir politik ve ekonomik pratik teorisi. Devletin görevi bu kurumsal çerçeveyi sadece korumaktır (Harvey, 2008, s.13).

Fukuyama, ekonomik liberalizmin, özel mülkiyet ve piyasa yasalarına dayanan faaliyet özgürlüğü ve ekonomik değişim hakkının tanınması olduğunu savunmaktadır. Kapitalizm yıllar içinde aşağı görülen bir anlam kazandığından, ‘serbest piyasa ekonomisi’ terimini zamanın gereklilikleri ile değiştirmek gerekli hale gelmiştir (Fukuyama, 1992, s. 69).

Neoliberalizm, hükümete ihtiyaç duymadan mal ve hizmet dağıtımında, kamu harcamalarını ve vergileri azaltmada, sendikaları zayıflatmada ve devletin ekonomik faaliyet düzenlemesiyle mücadelede pazar avantajını yüceltmektedir. Aynı zamanda, prosedürel demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü de kapsar (Evans ve Sewell, 2013, s. 68).

David Harvey, neoliberalizmin karmaşık tarihindeki köklü gerçeklerden birinin, toplumsal eşitsizliği arttırma ve herhangi bir toplumun daha az şanslı olan unsurlarını - Endonezya, Meksika veya Britanya’da- kemer sıkma sıkıntılarına, sürdürülebilir ve korkunç marjinalleşmenin şiddetine maruz kalma yönündeki evrensel eğilim olduğunu savunmaktadır (Harvey, 2008, s. 196).

Devlet aygıtı neoliberalizme geçişte ilk adımı attığından ikna etmek, rüşvet vermek ve tehdit etmek için güç kullanmaya başlamıştır .Bütün bunlar neoliberal otoriteyi sürdürmek ve pekiştirmek için gerekli kabul iklimini korumanın bir yoludur (Harvey, 2008, s. 71).

Neoliberal politikaların hayat geçirilmesinde şiddet ortaya çıkmaya başlamıştır .Bu politikalar yoksul, savunmasız gruplara ve gelişmekte olan ülkelere karşı sert olmuştur ve bu toplumlarda birçok olumsuz etki yaratmıştır .Örneğin, IMF ve Dünya Bankası tarafından 1980’lerin başından beri dış borçlarını yeniden müzakere etmenin bir şartı olarak gelişmekte olan ülkelere uygulanan “makroekonomik istikrar” ve “yapısal uyum” programları yüz milyonlarca insanı yoksullaştırmıştır (Chossudovsky, 2012, s. 26). Neoliberalizmi zorla dayatma girişimleri, Karakas, Tunus ve Meksika’da kanlı şiddetin ana nedenlerinden biriydi (Chossudovsky, 2012, s. 30). Türkiye’de de 24 Ocak 1980 neo-

liberal politikaların hayata geçmesinde, 12 Eylül 1980 askeri darbesi olmuş ve soldan birçok insan işkencelerle ve idamlarla hayatını kaybetmiş, sol örgütlenme ezilmiş, yoksulluk, eşitsizlik ve toplumun islamizasyonu artmıştır (Dağtaş, 2021, s.76-80).

Kapitalist ekonomi, özellikle mevcut neoliberal modelinde, son derece şiddetlidir . Şirketler topluluklarından vazgeçip karlar arttıkça da insanlar işlerini kaybederler .Bu gerçekte işçiler ve aileleri bir bilgi, tabloda maliyet noktaları olarak görünmektedir. Onların hayatlarını kâr için feda edilmesi, yatırımcıların nihai yararı için rasyonel bir seçimdir (Berdays ve Murphy, 2016, s. 3).

Neoliberal düşüncelerin hâkimiyetinden sonra, şiddet bir zamanlar yeni ekonomik pazarların anahtarını oluşturan bir pazar haline gelmiştir .*Şok Doktrini*'nin yazarı Naomi Klein, neoliberal siyasetin dünyanın en açık sözlü eleştirmenlerinden biridir .Klein, travmatize olmuş ülkelerin kötü etkilerinden bahsetmektedir. Neoliberal politikaları hayata geçirmek için doğal afetler, siyasi huzursuzluk, terörizm ve ekonomik çöküşlerin kapitalist sömürsünü eleştirmiştir .Savaşlar ve felaketler, ekonominin dar bir sektörüne, örneğin jet avcı uçağı üretmek veya tahrip olmuş köprüleri yeniden inşa eden inşaat şirketlerine iş sağlamak için kullanılmaktadır .Bununla birlikte, savaşların oynadığı temel rol daha çok kapalı olan yeni pazarları açmanın ve savaş sonrası barışçıl dönemde iyileşmeyi sağlayan bir araç gibiydi .Bugün ise, savaşlar ve afet müdahalesi o kadar özelleştirildi ki, kendileri de yeni bir pazar haline gelmiştir (Klein, 2007, s. 27).

Liberal sistemin amacı, genel, ve hatta aynı yasal kurallara göre işletilen tek, birleşik bir küresel pazarı yaratmaktadır (Hallaq, 2014, s. 252).

Neoliberal modelin derin doğası, pazarın insan, toplum veya çevre üzerindeki önceliğinde yatmaktadır (Diyani, 2014, s.50). Pazar gücüne bu aşırı odaklanma, neoliberal politikaların uygulandığı toplumlarda önemli dengesizliklere neden olmaktadır. Çünkü neoliberal süreç, sadece önceki kurumsal çerçeveler ve güçler için değil, aynı zamanda iş bölümü, sosyal ilişkiler, teknolojik yapılar, yaşam biçimleri, düşünce, üreme, toprak ve geleneklerle ilişkilendirme gibi birçok “yaratıcı yıkım” gerektirmiştir. Neoliberalizm, ekonomik piyasadaki karşılıklı ilişkileri kendi içinde ahlaki bir değer olarak görmüştür (Harvey, 2008, s. 15).

Neoliberalizme olan aşırı piyasa ilgisinin bir sonucu “piyasa ekonomisi” kavramının kapitalizm ve kapitalist ekonominin alternatif bir eşanlamlısı olarak yaygın bir şekilde kullanılmasıdır .Milton Friedman, neoliberalizmi savunurken, piyasayı zıt bir şiddet yöntemi olarak görmesine karşın; piyasa ekonomisinin fakir gruplar ve ülkeler üzerindeki sonuçları, zulüm ve şiddete atıfta bulunulmadan tam olarak tanımlanamaz (Friedman, 2002, s. 22).

Eğer toplum iktidar ve baskıdan yoksunsa ve iktidarın yeri olmayan bir dünya yoksa “Hayek, neoliberal vizyonu elde etmenin ve pekiştirmenin tek yolunun şiddet ve tiranlık olduğunu söyler. Bolani’ye göre neoliberalizm, belli bir tiranlık ve hatta tamamen faşizm tarafından yönetilir (Harvey, 2008, s. 66)”.

Neoliberalizm, aileleri ve toplulukları piyasa değişkenliği ve mantıksızlığına maruz bırakmıştır. Sıradan vatandaşların üretken yaşam arayışlarını destekleyen kamu kurumlarını zayıflatırken, zenginlerin kaynakları kendi çıkarlarına yönlendirmek için kamu politikalarını kullanmalarını sağlamıştır (Evans ve Sewell, 2013, s. 68).

Harvey, neoliberal şiddeti ve ekonomik piyasayı zorla düzenlemedeki otoriterliğin, bireysel özgürlüklerin değerleri ile rahatsız edici bir şekilde uyuşmadığını savunmaktadır (Harvey, 2008, s. 133). Noam Chomsky, serbest piyasa ekonomisini eleştirmektedir. İki serbest piyasa kavramı görür :Birincisi, zayıfların yalıtılmış kalması gereken resmi ilkedir .İkincisi “gerçekte serbest piyasa ilkesi” olarak adlandırılabilir, yalnızca geçici çıkarlar durumunda sizin için iyi bir piyasa sistemidir (Chomsky, 2011, s. 45).

Neoliberalizm, dünyadaki pazarlarını genişletmek için sembolik şiddete, politikalarını isteyenler arasında yaptığı ortak işbirlikçiliğe dayanmaya başlamıştır .David Harvey, neoliberalizmin “sağduyu” kavramlarına yaslanması bağlamında bunu vurgulamaktadır .Sonuç olarak, dünyanın pek çok yerinde neoliberalizm her zaman toplumsal düzeni yeniden düzenlemek için gerekli, kaçınılmaz ve hatta doğal bir yolu olarak görülmektedir (Harvey, 2008, s. 72).

Neoliberalizmin dayandığı sembolik şiddet iletişim, pazarlama ve reklamcılıkta daha belirgindir. Kapitalizm, birikimli ve sürekli üretime dayandığından ticari mantığı, ürünü satmak için her zaman yeni pazarlar açmayı gerektirmektedir. Pazar genişlemesini sağlamak için pazarlama, reklamcılık yoluyla genişletilir ve neoliberalizm pazarları

genişletmek için ağır bir şekilde reklamcılık ve medyaya dayanmaktadır. Neoliberalizm bu nedenle, neoliberal ürünlerin tüketici tarafından kabul edilmesini kolaylaştırmak için sembolik şiddet kullanımını desteklemektedir .Medya içeriği tasarımı insanları çekmek ve başkalarını dışlamak için tasarlanmıştır. Bu nedenle sembolik şiddet ortaya çıkmaktadır. Marjinalleşmiş bir grup, sembolik olarak dışlanır ve düşük ekonomik durumu nedeniyle bu ürüne erişemeyen bir grup olarak görülürken, ekonomik açıdan yetenekli bir grup medyada her zaman en uygun ve yararlı ürün olarak reklam söylemiyle karşılanır (Berdayes ve Berdayes, 2016, s. 82). Ancak neoliberalizm, reklam ve pazarlamanın desteklediği tüketim modeline ayak uyduramamak için finansal yetersizlik sorunlarına çözümler geliştirdi. ‘Çözüm, gelecekteki gelire karşı borç alımının hemen alımları finanse etmesi için genişleyen bir kart dizisi düzenleyerek tüketici kredisi hacmini büyük ölçüde arttırmaktı (Murdoch, 2017, s.26)’. Murdoch’a göre, bu müdahalelerin bir sonucu olarak, neoliberalizm, yapısal düzenlemelerin yeniden inşası ile birlikte hayal gücündeki ve değerlerdeki temel bir değişimi harekete geçirmiştir (Murdoch, 2017/b, s.26).

Kapitalist politikaların yarattığı yapısal şiddet, serbest piyasa ekonomisi ve neoliberal politikalar tarafından daha da şiddetlenmektedir. Çünkü toplumdaki yapısal dengesizlikleri ve sınıf mücadelesini derinleştirip sosyal ve ekonomik eşitsizliği arttırmaktadır. Pierre Bourdieu, neoliberalizmin karanlık uçlara ulaşmasını öngörmüştür. Aralık 1998’de yayınlanan makalesinde şöyle demektedir: “Bu arada, Darwinist bir dünya doğar, dünyanın her seviyesinde herkese karşı mücadeledir. Güvensizlik, acı ve endişe koşullarında işini ve organizasyonunu sürdüren her insandan destek alan bir hiyerarşidir (Bourdieu, 1998) “.

Neoliberal model, *Sosyal Darwinizmin* bir şekli olarak çok acımasızdır. İnsan, sosyal adalet veya uzun vadeli sürdürülebilirlik dikkate alınmaksızın türbülans, şiddet ve en güçlülerin egemenliğinde ortaya çıkar (Diyani, 2014, s. 49). Harvey, 30 yıllık neoliberal özgürlüklerin yalnızca dar bir kapitalist sınıfa güç verdiğini değil, aynı zamanda birleşik şirketlerin enerji, medya, ulaştırma, ilaç ve perakende sektörlerindeki gücünün muazzam bir yoğunlaşmasını sağladığına inanmaktadır (Harvey, 2008, s. 66).

Bourdieu, neoliberalizmin güvensizlik ve sürekli işsizlik tehdidi altında çalışanların ordusu olmadan başarılı olamayacağına inanmaktadır .Bu işsizlik ordusu sadece düşük

seviyelerde değil, özellikle yöneticiler arasında da yüksek seviyelerde bulunabilmektedir-2008 krizinde ABD’de de büyük küresel şirketlerden yuppilerin işten çıkarılması örneğinde olduğu gibi. Bourdieu, neoliberal ekonomik sistemin nihai temelinin aslında işsizliğin yapısal şiddeti, iş güvencesizliği ve işten çıkarma riski olduğuna inanmaktadır (Bourdieu, 1998). Bourdieu’e göre neoliberal söylem, hem güçlü hem de yüzleşilmesi çok zordur. Çünkü bu ekonomik ilişkilere hâkim olup ekonomik seçimlerin yönlendirmesine katkıda bulunan, dünyaya egemen olan tüm güç ilişkilerine sahiptir, bunun yanında sembolik güce sahiptir (Bourdieu, 1998).

Bazı araştırmacılar, işçilere karşı neoliberal şiddetin tırmandığını göstermektedir . Bu şiddet, sendikalara saldırmak ve işçileri korunmasız, durgun ücretler ve iş güvensizliği ile otomasyon ve elden çıkarma operasyonları haline getirmekten ibarettir (Esposito, 2016, s. 89-99).

Johan Galtung’un yapısal ve kültürel şiddet (Galtung 1969, 1990) hakkındaki düşüncelerini hatırlarsak, iki şiddet türünün sadece birbiriyle kesişmediğini, aynı zamanda neoliberalizmin yapısına da entegre olduğunu görülebilir .Yapısal şiddet her zaman, böyle bir sermayeden mahrum kalan çok sayıda insan pahasına, belirli bir elit için muazzam zenginlik üreten politikalar ve kurumsal uygulamalar gibi sosyal veya ekonomik sistemlerde inşa edilen adaletsizlik ve sömürü kalıplarını ifade eder. Kültürel şiddet ise hâkim değerlerle ve kaçınılmaz adaletsizlik ve eşitsizlik modellerini doğal ve belirsiz gösteren sembolik sistemlerle ilgilidir.

Yapısal şiddet, işçilerin ihtiyaçlarına zarar verdiği kanıtlanmış bir dizi piyasa politikasında görülebilir .Ayrıca kültürel şiddet, işçi haklarının kötüye kullanımını ve sosyal refahı normalleştiren pazar politikalarında da görülebilir .Kültürel ve ideolojik olarak neoliberalizm, toplumun pazarda birbirleriyle rekabet ederken kendi çıkarlarının peşinde koşan bir grup insandan daha az olduğu bir dünyaya dair atomik bir kavram geliştirerek şiddeti teşvik etmektedir. Birey, tek analiz birimi olarak anlaşılır. Aynı zamanda tüm sosyal sorunların kişisel düzeyde çözülmesi gereken özel sorunlar olarak gösterilmesi gerçeğiyle de kanıtlanmaktadır (Esposito, 2016, s. 94).

Neoliberalizm ile bağlantılı olarak (Wacquant, 2010) tarafından “cezai devlet” olarak adlandırılan bir şiddet vardır. Yoksullar birçok politika ile yapısal şiddetle cezalandırılmaktadır .Wacquant, bu şiddetin refah devletine, ücret durgunluğu, işin

faydalarını düşürme ve işlerin dış kaynak kullanımını gibi diğer neoliberal eğilimlere karşı neoliberal bir saldırı olduğunu belirtmektedir. Bu şiddet yalnızca milyonlarca insan arasındaki sosyal ve ekonomik güvensizliği arttırmakla, aynı zamanda “sanayi sonrası işçi sınıfının riskli gruplarını disipline etmeyi” amaçlayan daha cezai bir duruma yol açmaktadır (Wacquant 2010, s. 198).

Nitekim neoliberalizm altındaki yaşam, 1970’lerin ve 1980’lerin sonlarında başlayan nüfusun büyük kesimleri için daha zorlaştığında, devlet, sosyal refahın garantörü olarak geleneksel işlevinden çekilerek daha baskıcı bir hale gelmiştir (Esposito, 2016, s. 101).

Refah devleti politikalarının eşzamanlı gerilemesi ve cezalandırma işlevinin genişletilmesi, 1990’lı yıllarda ve yeni binyılda devam etmektedir .Cezalandırma politika eğilimleri tam tersi bir seyir izlemiştir: cezaevine girme imkânı büyük ölçüde kolaylaştırılıp mahkumların serbest bırakılması azaltılmıştır. Dolayısıyla sınırlandırma altındaki nüfusun şaşırtıcı bir artış ile sonuçlanmıştır.

İstatistiklere göre, 2014 itibariyle, ABD’de cezaevinde veya hapisanede 2,2 milyondan fazla insan vardır .İyi bir şekilde belgelendirildiği gibi, hapsedilenler orantısız bir şekilde fakir ve beyaz insanlar değil, suçlular çoğunlukla uyuşturucuya bağlı suçlamalar nedeniyle hapsedilmiştir (Alexander, 2010, s. 92).

Çoğu insan ABD hapisanelerinde son 20 yıldaki patlamanın suç oranlarındaki değişimleri yansıttığını düşünür .Ama çok az kişi, cezaevindeki mahkumların, suç oranlarındaki değişikliklerden değil, yasa ve politikadaki değişikliklerden dolayı bu kısa sürede yaklaşık 350.000’den, 2,3 milyona yükseldiğini bilmektedir .Ancak, yasalardaki değişiklikler - özellikle hapisane sürelerinin uzunluğundaki artışlar - suç oranındaki artıştan değil, hapisane sisteminin büyümesinden sorumluydu (Alexander, 2010, s. 92).

Neoliberalizm altında fakirlerin yoksulluklarını üstesinden gelmek için daha çok çalışmaya, işsizler kendilerini “daha iyi pazarlanabilir” hale getirebilecek beceriler edinmeye, ve işsiz kalanların işten çıkarmaları veya düşük ücretlere ve ağır çalışma koşullarının maruz kalmaları alternatif bir istihdam aramaya teşvik edilir. Kendi sorunlarının üstesinden gelemeyenler, genellikle ‘yetersiz, tembel, sorumsuz ve olumsuz

konumlarını hak edenler' (yani maruz kaldıkları şiddeti hak ederler) olarak görülmektedir (Esposito, 2016, s. 95).

## 6. MEDYA İKTİDARI, ŞİDDET VE SERMAYE ETKİLEŞİMİ

Medya teorileri, iktidar teorisinin özellikle iletişim ve gazetecilikteki en eski konularından biri olan iktidarla eski bir bağlantıya sahiptir. Diktatörlük ve monarşilerin hüküm sürdüğü dönemde gelişmiştir. Bu teoriye göre, basın tamamen devlet otoritesine tabidir ve bilgi özgürlüğünden mahrumdur. Teoriye göre, basının rolü, vatandaşların değil, hükümetin hizmetçisi olmaktır (Siebert vd, 1956, s. 10). Tabii ki bu teori medyanın insan yaşamındaki evrimini açıklayamadı, bu nedenle iktidarla medya ilişkilerini daha geniş bir şekilde ele alan diğer teoriler gelişmiştir. İktidar teorisine tamamen aykırı olan liberal teori, medyanın hükümet yetkililerinden tamamen bağımsız olmasıyla ortaya çıkmıştır. Liberal teori, basının siyasal iktidardan ayrı bir güce sahip olmasının yolunu açmıştır. Fransız düşünür René de Chateaubriand (1768-1848), Fransa Kralı X'in 1830'daki mektubunda bu gerçeği kabul etmesini tavsiye ederek, basını "şimdiki haliyle konuşması sosyal elektriktir" şeklinde nitelendirerek yeni medya otoritesine vurgu yapmıştır (Khoury, 2005, s. 366).

Liberal teoride, güçler ayrılığı fikrine dayanan demokratik kavramsallaştırmada medya, üç güçten (yürütme, yasama ve yargı) sonra dördüncü bir güç olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda medya ayrı ve çoğu zaman rekabet eden bir otorite olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle medyanın gücü, özellikle insanlığın bilişim ve ağ kurma topluluğuna girerken, onu ele geçirmek ve kontrol etmek için son derece etkili ve kutuplaşmış bir hale gelmiştir.

Medyanın dördüncü güç olarak kullanımı, iki düşünür, İrlandalı düşünür Edmund Burke (1729-1797) ve İskoç düşünür Thomas Carlyle (1795-1881) sayesinde yayılmaya başlamıştır. Ancak, Castells'in söylediği gibi medya dördüncü bir güç değil, çok daha önemli bir şeydir: "güç yapmanın arenası"dır. Medya, siyasi aktörler ve diğer rekabet eden sosyal güçler arasındaki iktidar ilişkilerinin belirlendiği arenadır (Castells, 2014, s. 290).

Dolayısıyla, liberal teori tarafından savunulan dördüncü güç kavramı, eleştirel teori özellikle de medyanın eleştirel ekonomi politik perspektifinden yaklaşırsak, etkisini tamamen kaybeder. Çünkü görünüşte (yasalar aracılığıyla) medyaya verilen güç ondan (Piyasa yasaları, mülkiyet tekeli ve sermaye birikimi aracılığıyla) gizlice alınır. Chomsky, gerçekçi demokratik liberalizm kavramının, halkı medyayı kendi lehine yürütmekten mahrum bıraktığını ve her zaman kontrol altında tuttuğunu savunmaktadır (Chomsky, 1997, s.4). Böylece, gerçekçi liberal teori kavramı dördüncü güç kavramını imha eder. ‘Dördüncü gücü günümüzün kapitalist toplumlarının yapısal gerçeğinde geçersizdir. Bu gerçeği Amerikanın kendi basın profesyonelleri de 1970’lerden beri olan gelişmelerde çok iyi görmekte ve hissetmektedir. Örneğin, gazeteci editor Suires (1994) bunu dördüncü gücün ölümü olarak nitelemektedir (Erdoğan, 1999,s.40)’. Bu nedenle, dördüncü güç yalnızca dünyadaki medya ve iletişim sektörünü kontrol eden büyük medya ve telekomünikasyon şirketlerinin sahiplerini elinde olacaktır. Medyanın eleştirel ekonomi politik teorik çerçevesine göre, dördüncü güç kavramı tekelleşme, yoğunlaşma, küreselleşme, yöndeşme, kıtalararası şirketler ve yeni sermayenin hareketi ile ilgili diğer kavramlar tarafından yönetilecektir. Dördüncü güç kavramın manipülasyonuna dair en son örneklerden biri, Amerika Birleşik Devletleri’nde 2016’da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olduğu gibi, seçimlerin sonuçlarını etkilemek için sosyal medya şirketlerin (örnek olarak Facebook ve Twitter) abonelerin verileri kullanımınıdır. Graham Murdoch (2017/a) medyanın demokratik toplumda bağımsız bir otorite olarak dönüşümünün, çağdaş kapitalizmin daha geniş bir dönüşümünün analiziyle bağlantılı her şeyden daha fazla olduğuna inanmaktadır. Çünkü neoliberal piyasa politikalarına doğru kayma, ekonomik ve sembolik gücün düzenlenmesinde yansıtılmaktadır (Murdoch, 2017/a, s.121). Murdoch, iletişim ve medya şirketlerin insanlara geniş güçler verebilme yeteneklerini sorgulamaktadır. İnternet şirketlerin, özgürlük, eşitlik ve katılım gibi Batı modernitesini destekleyen sosyal sözleşmenin ilkelerini ihlal ettiğine inanmaktadır. Murdoch der ki:

“Batı modernitesinin politik temel taşı olan demokratik devrim, şiddetli iktidarın uygulanmasına son vereceğine söz vermiştir. İnsanlar sadece kendi yetkileri altındalar, artık krallara veya imparatorlara maruz kalmamaktadır. Yönetmeyi kabul ettikleri yasa ve kuralların belirlenmesine katılma hakkı ile ortak bir ahlaki toplumda özgür ve eşit vatandaşlar olmaları gerekiyordu. Ancak internet şirketleri bu sosyal sözleşmeden vazgeçmeye başladılar. İlk olarak, İnternet kullanıcılarını acımasızca tüketiciler olarak temsil ederek, piyasada yapılan seçimlerle özgürlüğü karıştırır. Bu eğilim, vatandaşlığın, kendini

gerçekleştirmenin kişisel çıkarlar için gerekli fiziksel, sosyal ve kültürel desteği sağlayan ortak kaynakların kalitesine katkıda bulunma yükümlülüğü getirdiği konusundaki ısrarını ortadan kaldırmaktadır. İkincisi, etkili düzenleyici kısıtlamaların bulunmaması durumunda, asimetrik bir borsa tasarlamıştır. Bu borsa ortak çıkarlardan ziyade özel kârları teşvik etmeyi amaçlar. Ayrıca, ekonomik iktidarın kullanılması konusundaki kamuoyu tartışmalarını sınırlandırmak için de çalışır (Murdoch, 2017 / a, s.131)”.

Tüm bunlara rağmen günümüzde medya iktidarı kavramı, Michel Foucault'nun iktidar parçalanması konusundaki düşünceleriyle büyük ölçüde uyumludur. Medya iktidarı, bir devletle veya devlette temsil edilen herhangi bir üstyapıyı tekelleştiremez. Modern teknolojinin yardımıyla, sıradan insanlar kendi güçlerini kurabilir ve bunun üzerindeki etkilerini paylaşabilir .

Graham Murdoch (2017/a) kapitalist modernliğin koşulları altındaki kitle iletişim araçların iktidar mücadeleleri için ana savaş arenalar haline geldiğine inanmaktadır. Murdoch 'un dediği gibi, bunlar “görüldükleri ve duyuldukları koşulları kontrol etme mücadeledir (Murdoch, 2017/a s.124)”.

Öte yandan, Michel Foucault'daki geniş iktidar kavramı iktidara bir iletişim boyutu verir; çünkü kavram kendiliğinden ziyade ilişkilere dayanır ve toplumdaki çoğul iktidarın bileşenleri arasında iletişim ve etkileşimi gerektirir. Foucault'nun söylem kavramının, iktidar kavramına da bağlı olmasının nedeni budur.

Medya iktidarı, Pierre Bourdieu'nun çeşitli fiziksel ve sembolik biçimlerde sermaye ve alanla ilgili düşünceleriyle, özellikle de iktidar alanıyla de çok uyumludur. Bireyler, üstyapıya veya altyapıya ait olsun, sermayelerini sahip olma, kullanma ve devralma ve kazanma yetkisine sahip olma veya diğer sermaye sahipleriyle çatışmaya girme kabiliyetine sahiptir .Bourdieu için medya, sembolik iktidar ve sembolik şiddet kavramın açık bir tezahürüdür. Bourdieu, özellikle televizyon olmak üzere, kitle iletişimin yapısında şekillenen sembolik iktidar ve sembolik şiddet hakkında güçlü eleştiriler yapmıştır.

## 6.1. İnşa Edilen Anlamın İktidarı

Long Powell ve Wal Tim, iktidarın güç ya da fikirler aracılığıyla iki şekilde kullanıldığını söylemektedir (Long ve Wall, 2009, s.64). İktidar, zorlama yoluyla veya tarafların çalışmalarında rehberlik ettiği bir söylem temelinde anlam ya da her ikisini birden kullanarak gerçekleştirilmektedir (Castells, 2014, s.37). İktidar kullanımını ne kadar açık bir şekilde baskıcı ve açıksa, karşı çıkmaları o kadar muhtemeldir. Ne kadar az baskıcı ve az açıksa, insanların iktidar bağlamında uyum sağlama olasılığı daha yüksektir (Long ve Wall, 2009, s. 64).

İktidar teorileri, iktidarı biçimlendirmenin temel mekanizmaları olarak şiddet ve söylem arasında karşılıklı ve tamamlayıcı destek olduğunu ortaya koymaktadır (Castells, 2014, s. 39). Manuel Castells'e göre, iktidar temelini oluşturan meşruiyet çoğu zaman ortak anlamların kurulmasından kaynaklanan kabullere dayanır ve toplumdaki anlam iletişimsel eylem süreciyle şekillenir (Castells, 2014, s. 40).

Teun van Dijk, medyanın geniş sosyal bilişsel çerçeve içindeki zihinsel kontroldeki rolüne göre etkisini incelemektedir. van Dijk "İnsanların kafasında belirleyici etkinin ekonomik değil, sembolik olarak egemen olduğunu" her zaman tekrarlar ( van Dijk, 2008, s. 33). Bu nedenle, medyanın sembolik, iktidarına ulaşmak için söylemi tüm boyutlarıyla analiz etmekle ilgilenmektedir. van Dijk, iktidarın sadece söylemde ya da söylem üzerine, aynı zamanda söylemin ardındaki toplumsal bir güç olarak ortaya çıktığını iddia etmektedir (van Dijk, 2008, s. 31).

van Dijk'e göre, sembolik iktidar söylem ile kontrol edilir. van Dijk, kamu söylemini kontrol edenlere gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, akademisyenler ve sembolik sermaye temelinde iktidar kullanan diğer gruplar gibi "sembolik bir elit" denir. Bourdieu'ya göre, bu sembolik seçkinler söylem türüne karar verme, temaları ve tarzı belirleme ve hatta kamusal söylemleri kontrol etme ve toplumda kamusal tartışma konuların önem sırasını kontrol etme yetkisine sahiptir ve böylece bir ideolojik iktidar düzeni temsil eder ( van Dijk, 2008, s. 32).

Norman Fairclough, olayların tekrar işlenmesinin, söylemi bir iktidara dönüştürdüğünü belirtmektedir. Fairclough, fikir üretme hakkına sahip olanların medya

iktidarına sahip olabileceğine inanmaktadır. Bu iktidar, söylemde belirli bir içerik biçimi empoze etmeye zorlar (Fairclough, 2015, s. 77).

Fairclough her gün çoğu insan tarafından alınan sürekli haber dozuun, sosyal kontrolde önemli bir faktör olduğunu ve ortalama bir insanın söyleminin günlük katılımın büyük bir bölümünü oluşturduğunu söylemektedir. Ancak, rıza yoluyla kontrole olan güvenin arttırması, sahte eşitliğe ilham vermek ve tüm iktidar ve etki kanıtlarını ortadan kaldırmak için sosyal denetim söylemine odaklanan çağdaş söylemde bir başka dönüm noktası olabilmektedir. Bu çeşitli reklam söylemleri, eğitim ve hükümet bürokrasisi ile temsil edilmektedir (Fairclough, 2015, s. 60).

İtalyan sosyolog Alberto Melucci, ortaya çıkan iktidarın yalnızca fiziksel güce değil, bilginin üretilmesine ve dolaşımına da bağlı olduğunu düşünmektedir (Melucci, 1996, s. 176). Küresel medya sistemi, televizyon veya filmler tarafından yayınlanan belirli içeriklerin de ötesinde çalışan algı ve iletişim modellerini uygulamaktadır: Avustralya, Alaska ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde görülen aynı diziler, yalnızca değerleri veya davranış kalıplarını değil, akıl yapılarını ve yaşamın duygusal kurallarını da iletmektedir (Melucci, 1996, s. 180).

Bu nedenle, bugün dünyadaki en önemli etki kaynağı, insanların zihinlerinin değişmesidir ve dolayısıyla medya ve merkezi ağlar ve insanların zihinlerine ulaşan ilk mesaj ve imge kaynağıdır (Castells, 2014, s. 58). Küresel medya sistemi - son on yılda yeni gerçekleşen bir algılama - aslında büyük bir küresel simge yapımcısı olarak hareket etmektedir. “Kullanılan dile karar veren, dünya çapında düzenlenecek ve yayınlanacak bilgileri seçen merkezler ve insanlar var, insanların büyük çoğunluğu sadece bir kullanıcı kitlesi (Melucci, 1996, s. 180)”.

Castells, medyanın topluma ulaşabilecek ana iletişim kaynağı olduğunu savunmaktadır. Ki, halkın zihninin çerçevesi, büyük ölçüde medyada meydana gelen süreçlerle gerçekleştirilmektedir. Castells'e göre, iletişim araştırması, medya ile insanlar arasındaki ilişkide yer alan ve vatandaşların dünyayla ilgili olarak kendilerini algıladıkları haberleri alma konusundaki üç ana süreci belirlemektedir: Gündem belirleme listesi, önceliklerin sıralaması, ve çerçevelemedir (Castells, 2014, s. 282).

İktidar ilişkisi, büyük ölçüde imge ve sembol yapımı yoluyla anlam inşa ederek insan zihnini oluşumuna dayanmaktadır. Dolayısıyla medya kritik iletişim aracıdır. “Medyada olmayan mesajlar, organizasyonlar ve liderler halkın kafasında yok olacaktır (Castells, 2014, s. 289)”.

## **6.2. Medya İktidarı Ve Sembolik Kaynakları**

Bourdieu toplumu kaynaklar veya sermaye için rekabet eden birçok alanın sistemi olarak görmektedir. Medyayı bir alan olarak ele alırsak, kazanmak için rekabet eden ve mücadele eden sermaye biçimleri hakkında konuşmak gerekmektedir. Bu bağlamda, sembolik sermaye ve hatta medya sermayesi, Patrick Kampen’in kullanmaya başladığı bir kavram olarak öne çıkar: Medya sermayesinin, medyada veya diğer alanlarda uygulanabilecek ekonomik sermaye gibi yeni bir sermaye şekli olduğuna inanmaktadır (Couldry, 2000, s. 205).

Couldry, medyanın diğer iktidar biçimleri üzerindeki iktidarı uyguladığı (meta-sermaye) kavramını önermektedir. Ona göre bu sermaye, Bourdieu’nun sermayeye ancak belirli alanlarda belirli biçimlerde araçlarla ulaşılabileceği görüşü ile tutarlıdır (Couldry, 2000, s. 205).

Medya alanı -Bourdieu’nun görüşünde olduğu gibi- kaynaklar ve sermayeler ile çelişecek şekilde çalışmaktadır. Bu bağlamda, medya şirketleri, öncelikle ekonomik sermayeye dayalı bir ekonomik faaliyette bulduklarını unutmamaktadır. Haber ve eğlenceye yatırım yapmasına rağmen, ekonomik ortamın merkezi bir parçası olan devletin dinamiğine yatırım yapan daha geniş siyasi çıkarları vardır (Castells, 2014, s. 291). Modern sermaye, şeylerin üretimine değil, hem düşünce ve bilginin üretimine hem de paraya ve medyanın baskınlığına dayanır (Long ve Wall, 2009, s. 186).

İletişimi kontrol etmek için gerekli olan ekonomik sermayeyi edinmenin yanı sıra, söylemin iktidarına veya Bourdieu’nun sözleriyle sembolik iktidar dediğimize dayanan başka bir kontrol vardır. Yeni tahakküm biçimleri, başlı başına ekonomik kaynaklara ya da yerel politik sistemi etkileme ya da manipüle etmelerine bağlı değildir, temel iktidarı insanların zihinlerini düzenleme yetenekleridir (Melucci, 1996, s.177). İnsan zihnindeki anlam oluşturma süreci öncelikle iletişim ağlarında işlenen bilgi ve görüntülerin akışına

bağlıysa, iktidar iletişim ağlarında ve bu ağ şirketlerin sahiplerinde olduğu sonucuna varmak mantıklıdır (Castells, 2014, s. 583).

Medya alanının çalışması, zenginlik ve şöhret yoluyla sosyal güç kazanma potansiyeline sahiptir ( Long ve Wall, 2009, s.70). Yani, ekonomik ve sembolik sermayeden çok fazla yarar olduğu anlamına gelmektedir .Bourdieu, iktidarların ekonomik sermayelerine dayanan egemen grupların, kendi egemenliklerin meşruiyetini sembolik üretimleriyle veya muhafazakar ideolojiyi savunanların yardımı ile empoze etmek istediklerini savunmaktadır (Bourdieu, 2007, s. 52) . Bourdieu'e göre iktidarın sembolleri (kıyafetler, asalar gibi) nesneleşmiş sembolik sermayedir ve etkileri aynı koşullara bağlıdır (Bourdieu, 2007, s. 56).

Sembolik sermaye, daha fazla kaynağı ve imtiyazı olanların iktidarının tanınmasına dayanmaktadır. Bu sermayeye değer verilir, ve böylece üretim, emek ve birikim ilişkilerine girerken arttırılabilecek bir özellik olarak görünür (Fairclough, 2015, s. 60). Böylece sembolik aktivite, kişilerarası iletişim yani sinyallerin değişimi ile yakından bağlantılı olan bir özelliktir (Braud, 1998, s. 122).

Tüm iktidar biçimlerinin dağınık bir şekilde çalıştığını görülebilir; Ancak sembolik iktidar, toplumu diğer iktidar biçimlerinden daha geniş ölçüde etkiler. Çünkü toplumun sembolik kaynakları sadece yaptıklarımızdan değil, gerçekleşen her şeyi yapabilmemizden etkilenir (Couldry, 2000, s. 131).

Tüm iktidar teorileri ve tarihsel gözlem teorileri, tekelleştirici şiddeti veya korkutmanın kritik önemine işaret etmesine rağmen, bireysel ve kolektif zihinleri çerçevelemeyi gerektirmektedir. Örneğin Irak Savaşı, Bush yönetiminin Irak'ı işgal etmek ve Beyaz Saray'da iktidarı elinde tutmak için, Amerikalıların zihinlerini kontrol etmek için, medya ile yürütülen yanlış bilgilendirme kampanyasıyla kolaylaştırılmıştır (Castells, 2014, s. 585).

Şiddet ve özellikle de çağdaş bağlamda şiddet tehdidi, her zaman sosyal yaşamın tüm alanlarında iktidar ilişkilerinin üretimi ve çoğaltılmasında anlam oluşturma süreciyle örtüşmektedir .Tüm sembolik inşa süreçlerinin bir özelliği vardır: Multimedya ağlarında oluşturan, yayılan mesajlara ve çerçevelere büyük ölçüde güvenirlir .Her bir insan zihni,

iletişim materyallerini bağlam içinde yorumlayarak kendi anlamını oluşturmasına rağmen, iletişim ortamı bu zihinsel süreci kontrol eder (Castells, 2014, s. 583).

Şiddeti sembolik iktidardan ayırmayız, özellikle de sembolik şiddet söz konusu olduğunda, esas olarak şiddet karakterini diğer tarafla işbirliği ve paylaşma yaparak gizlemektir. Norman Fairclough'un dediği gibi kitle iletişim araçlarındaki iktidar ilişkilerinin niteliği belirsizdir, hatta gizli iktidar ilişkilerini bile içerir (Fairclough, 2015, s. 76). Fairclough, medya söyleminin gizli iktidarın, medya söyleminin birikimine ve haberlerin ve medya faaliyetlerinin aktarılmasındaki sistematik eğilimlere bağlı olduğuna inanmaktadır (Fairclough, 2015, s. 82).

İletişim ilişkilerinin her zaman iktidar ilişkileri olduğunu söylemek, sembolik bir iktidar dengesi sağlayan bu ilişkilere giren bireylerin dengesini oluşturan fiziksel veya sembolik iktidara bağlı olduğunu söylemek yeterli değildir. İletişim ve bilgi aracı olarak sembolik sistemler, bir sınıfın egemenliği sağlanmasına katkıda bulunan kontrol ve meşruiyet sağlamak için, diğer sınıfın sembolik şiddete daha yakın olması için yapısal bir şekilde çalışır (Bourdieu, 2007, s. 51). Bourdieu'ya göre sembolik iktidar sözlü olarak veri oluşturarak harekete geçirme, etkileme ve ikna etme potansiyeline sahiptir (Bourdieu, 2007, s. 56). Bunların hepsi medya söyleminin işlevleridir ve Bourdieu'cu anlamda sembolik iktidarı gerçeği inşa etme gücüdür.

Çağdaş bağlamda, sömürü, bilginin akışına bağlı bir katılım biçimi, anlamın inşası üzerindeki kontrolün yoksunluğu olarak tanımlanabilir. Gerçek sömürü bilgidен mahrum olmak değildir, üçüncü dünya yoksul kentlerinde bile insanlar artık kitle iletişim araçlarına büyük çapta ulaşabilmekte. Sadece bu bilgileri kendi ihtiyaçlarına göre düzenleme yetkisi yoktur. Dolayısıyla, bugün gerçek hegemonya adlandırma gücünün dışlanmasıdır. İnsan deneyimlerini, tüketimini ve kişilerarası ilişkileri çerçeveleyen "isimlerin" alınması, bu isimlerde yer alan kurallara bağlılıktır (Melucci, 1996, s. 182).

Melucci, sembolik ve bilgi kaynaklarına yönelik çağdaş değişimin, iktidar ve eşitsizlik tanımımızı da etkilediğini savunmaktadır. Eşitsizlik sadece ekonomik kaynakların dağılımı ve kontrolü ile ölçülmemektedir. Toplumdaki yapısal dengesizliklerin analizi, bir kısmı kilit kodlar üzerinde, bilgiyi çerçeveleyen güçlü sembolik kaynaklar üzerinde daha belirgin kontrol sahibi olan tutumlar arasındaki farka işaret etmelidir (Melucci, 1996, s. 167).

Michel Foucault'nun toplumdaki çoğul iktidar hakkındaki düşüncelerinin bir uzantısı olarak, Manuel Castells iktidardaki çoğulculuğa bir başka özellik daha eklemektedir. Bütün politik sistem, farklı düzeylerde devlet-toplum ilişkilerine yayılmış iç içe bir iktidara dayanmaktadır .Manuel Castells, iletişim teknolojisi nedeniyle dünyaya gelen köklü değişikliklerle başa çıkmak için bir “ağ toplumu” kavramını icat etmiştir. Castells ağ toplumu kavramı ile, bir zamanlar belirli bağlamlarda Alvin Toffler'in bilgi çağında iktidarın değişmesine işaret ettiği gibi tekelleşmiş olan iktidar payını almaya başladığına inanmaktadır.

Castells, ağ toplumundaki iktidar dönüşümünü, üretim araçlarının mülkiyetinden, iletişim araçlarının mülkiyetine doğru bir dönüşüm olarak tanımlar .Multimedya küresel medya şirketlerin sahipleri kesinlikle ağ toplumunda iktidar sahipleridir .Bu sahipler, iletişim ağlarını insanları bir izleyiciye programlayarak ve dönüştürerek kontrol eder ve halkın kültürünün içeriğini ekonomik stratejilerine göre tasarlayarak çıkarlar, karlar ve etki yaratırlar (Castells, 2014, s. 588).

Siyasi ve karşı iktidar oluşturmak için iletişim ağları gerekli hale gelmiştir .Ağ kurma şirketlerin sahipleri kültürel üretim yoluyla iktidar kullanır ve ağlara erişimi kontrol ederek diğer oyuncuları birbirine dolaşma gücünü kullanmaktadır (Castells, 2014, s. 589). Ancak Christian Fuchs (2014), Castells'in ağ toplumu hakkındaki iyimserliğini eleştirmektedir. Şirketlerin web 2.0 içinde gerçek gücü üreticiler tarafından ifa edilen gerçek siyasi karşı güçten daha büyüktür. Castells bazı durumlarda bunu kabul eder, “eşitsiz rekabet” der (Castells, 2009, s. 422). Fakat o aynı zamanda bazı durumlarda belirgin bir web 2.0 iyimserliği ile bu gerçekle çelişir; aşağıdaki sözü buna örnektir: “Daha çok şirket genişleyen iletişim ağlarına yatırım yaptığında; daha çok insan kendi öz iletişim ağlarını inşa eder ve böylece kendilerini güçlendirir” (Castells, 2009, s.421). Fuchs, Castells'in büyük oranda ağ toplumunun gücüne ve egemenliğine odaklandığını ve bu yeni toplumun yaratabileceği iletişim ve iş birliği olanaklarına göz attığını savunmaktadır . Fuchs, Castells'in sosyal medya kavramının, iktidar, toplum, sosyalizm ve kapitalizm kavramını gösteren sosyal teorilerin kullanılmadığını söyler (Fuchs, 2014, s. 87). Christian Fuchs, sosyal kooperatif, katılımcı demokrasi, ortak mülkiyet ve üretim araçların kontrolü düşüncesine dayanan alternatif çözümler sunmak için acilen eleştirel bir sosyal medya ve toplum teorisi gerektiğini inanmaktadır (Fuchs, 2014, s. 265).

Ağa bağı bir topluma doğru son dönüşüm, medya iktidarı geçmişten çok daha güçlü ve verimli kılmaktadır .Bourdieu'ya göre, egemen kültür, egemen sınıfın birleşip kümelenmesine yardımcı olur. Farklılıkları tanıyarak ve sınıfları belirleyerek ve haklı göstererek mevcut sistemi haklı çıkarmak için çalışır .Egemen kültür, ideolojik etkisini, iletişim işlevinin maskesi altında, bölme işlevini de içine alarak ve gizleyerek üretmektedir (Bourdieu, 2007, s. 50).

Nick Couldry, medyanın yalnızca merkezileştirilmiş yayın mekanizmalarının varlığından değil, aynı zamanda sayısız yerel bağlamdaki medya söylemin iktidarına inandığımızdan dolayı geniş sosyal etkilere sahip olduğuna inanmaktadır. Çünkü başkaların çoğunun aynı şeye inandığına inanılıp sayısız durumlarda bu inançlara göre hareket edilir. Bu inanç ve eylem kalıpları o kadar rutin hale geldi ki pratikte onları genel olarak spesifik üreme bağlamlarından türetilen medyanın etkilerini algılayarak birleştirilmiş. Sonuç olarak, medyanın sosyal gücün eylemleri gizlenmeyi tercih eder ve medyanın gücü doğal görünür (Couldry, 2000, s. 5).

Medya söylem iktidarın etkisi bağlamında, haber söylemi medyaya sembolik iktidarın yoğunlaşmasında büyük bir rol oynamaktadır. Haber medyası, medya politikasının en önemli şeklidir ve medya üzerinden haberler ortalama izleyiciyi çekecek şekilde formüle edildiğinden, insanların eğilimleri ile onların siyasi yaşamın konusunu temsil eden konuların değerlendirmesi arasında bir bağlantı kurulmasında etkilidir (Castells, 2014, s. 330).

Sembolik iktidar ve etkili kapsamı göz önüne alındığında, kitle iletişim araçları daha geniş ölçüde etkilidir. van Dijk, gazete metinlerin iletişim ve halkla ilişkilerde hayati bir rol oynadığına inanmaktadır. Yaygın inanışın aksine, gazete haberlerin hatırlanması televizyondan daha yüksek kalır. Bu, basın etkisini ve dolayısıyla otoritesini güçlendirir ( van Dijk, 2008, s. 54).

van Dijk, haber konuların en önemli ve ayırt edici bölüm olduğu kadar, haber konularında da en unutulmaz olduğuna inanmaktadır (van Dijk, 2008, s. 113). Örneğin, van Dijk dediği gibi başlıklar insanların inanç ve düşüncelerin manipülasyon kalıplarını ortaya koymaktadır. Bu, kelime, cümle, kelime hazinesi ve anlam veya örtülü fiiller gibi sözlü olmayan ipuçların anlaşılmasına yol açan kısa önbellek değiştirilerek yapılır .Haber metinlerin bir bölümünü dikkat çekici bir yere veya gazetenin en üstüne ve dikkat çekici

bir yazı tipinde basmak suretiyle yapılır .Bu nedenle, haber başlıkları her zaman diğer medya söylemlerinden daha hızlı ve daha iyi hatırlanmaktadır ( van Dijk, 2008, s. 218). Eleştirel haber söylem çalışmaları (örneğin van Dijk, 1983, 1988a, 1988b, 1991, Teo 2000) makro yapının haberlerin ideolojisini somutlaştırdığını öne sürer (Dağtaş,2013,s.22).

van Dijk, haber manşetleri halk algıları üzerindeki etkilerini göstermek için bir model olarak ele almaktadır. van Dijk, ana haber başlığı, alıcının tercih ettiği zihinsel modele göre olayı tanımlamanın yollarını güçlü bir şekilde etkilediğini savunmaktadır. Örneğin, tıpkı azınlıklar suç işlediğinde, haber başlıklarına çıkartılmaları gibi. Aynı şekilde, haberde üstü kapalı (implicit) ifade edilen ‘gizli’ toplumsal görüşler nedeniyle ikna edici olabilir, bu nedenle alıcılar ne içerdiğini düşünmeden kabul eder (van Dijk, 2008, s. 93).

Bourdieu, gazeteciliğin sosyal alandaki önemi, etkin bilgilerin üretim ve dağıtım araçlarıyla olayın tekelden kaynaklandığına inanmaktadır. Bu araçlar sayesinde sıradan vatandaşlara erişimi tekelleştirmekte, aynı zamanda diğer kültürel bilim insanı, sanatçı ve yazar üreticilerin tekellerini de tekelleştirmektedirler. Bir başka deyişle, medya çalışanları, kamu ifadesinin araçlarını kontrol etme iktidara sahiptir: kamu varlığına sahip olma, bilinme ve kamu ününe geçme iktidarındır (Bourdieu, 2004, s. 94).

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### SUDAN'DA DEVLETİN DOĞASI: ŞİDDET, İKTİDAR VE EKONOMİ POLİTİK

Bu bölüm, temel olarak sosyal çevreyi ve Sudan'daki medyada ekonomik şiddet söylemlerinin uygulandığı tarihi bağlamı netleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle bu bölümde medyanın ekonomi politikası, sosyal ve politik yapısını anlamaya odaklanılmıştır. Bu bölümde, Sudan'daki siyasi ve ekonomik sistemin gelişimini tanımlamanın yanı sıra, analitik bir görünüm sağlamaya çalışılmaktadır. Çünkü 'Sudan'ın politik tarihi hakkındaki literatürün çoğu tanımlayıcıdır ve içgörü eksikliği vardır. Aynı zamanda zayıf analitik vizyondan da oldukça muzdariptir (Mahmoud, 2006, s. 254).

2011 yılına kadar Sudan, Güney Sudan'dan ayrılmadan önce yaklaşık bir milyon mil karelik bir alana sahip olan Afrika'nın en büyük ülkelerinden biriydi. Ayrılma nedeniyle, Sudan bölgesi 1.886.000 kilometrekare düşmüştür. Aynı zamanda nüfusu da yaklaşık 40 milyona düşmüştür, bunların % 41'i 15 yaşın altında, % 56'sı 15 ila 65 yaş arasındadır ve % 3'ü 65 yaşın üzerindedir (UNECA, 2016, s.17). Nüfusun çoğunluğunun dini İslam'dır ve geri kalan nüfus ise Hristiyanlığa ve yerel inançlara bağlıdır.

Bir Doğu Afrika ülkesi olan Sudan kuzeyden Mısır, kuzeydoğudan Kızıldeniz, doğudan Etiyopya ve Eritre, güneyden Güney Sudan, batıdan Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad, kuzeybatıdan da Libya'yla çevrilidir.

Başkent Hartum, 1980 yılında nüfusu 850.000 iken 2015 yılında 7 milyona yükselen en büyük kentsel alandır. Bu kentleşme, temel yapı ve hizmetlerin (barınma, ulaşım, eğitim, sağlık, sanitasyon, vb.) yönetimi alanında önemli sorunlar doğurmaktadır (UNECA,2016,s.19).

Sudan Kuzeydoğu Afrika'da olmasına rağmen Afrika'daki coğrafi, kültürel ve etnik etkileşim için uygun bir ortamdır. Sudanlı düşünür Ebu El-Kasim Haj Hamad (2016), Sudan'ın bu merkezi özelliği ile çok ilgilenmiştir. Haj Hamad, Sudan'ın, Afrika bağlamında, küresel anlamda bir Akdeniz, Arap ve Avrupa etkileşimi ile bütünleşme halinde yaşayan ve Akdeniz eğilimine sahip olduğuna inanmıştır (Haj Hamad, 1996, s.127).

Bununla birlikte, Sudan, her zaman ‘yeniden kurulması gerekmiş gibi’ görünmektedir: 1821’den beri tarihsel olarak miras kalan Sudan’ın jeopolitik varlığı, Kuzey ile Güney arasında kendi aralarında bölünmüş ve hem tükenme hem de toplam çöküş halinde ekonomik yapı içinde yaşamıştır (Haj Hamad, 1996, s. 512).

Sudan krizinin derinliğinin biçim ve içerik olarak varlığı, kimliği ve tarihi için süregelen mücadeledir .Kriz, Sudan’ın adının anlamsal belirtilerinde ve zaman zaman vatandaşlarına, Sudan’ın adını başka bir adla değiştirmek için yapılan çağrılarla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, “modern Sudan sorununun” öncelikle adıyla başladığını söylenebilir. Sudan adının, etnik ve renkli anlamları vardır ve yerel vatandaşlar tarafından önerilmemiştir- Arap tarihçiler tarafından, Sahra’nın güneyinde Kızıldeniz ve Atlantik denizi boyunca yer alan geniş bir bölge olarak adlandırılmıştır. Sözcük anlamı ile Sudan ismi (Siyahlar Ülkesi) anlamına gelir. “Ülke bu ismini aslında Arapların Afrika’ya girmesiyle birlikte almıştır. Araplar, siyahilerin yaşadığı ve Kızıldeniz kıyılarından Batı Afrika’ya kadar uzanan geniş bir alana Biladu’s-Sudan (Siyahlar Ülkesi) adını vermişlerdir (Tirab, 2016, s. 118)”.

Bölge, İngiliz işgalinden sonra ise resmi olarak “Mısırlı-İngiliz Sudan’ı” olarak adlandırılmıştır. Bu nedenle, Sudan’ın adını, Afrika’nın bu geniş bölgesinin egemenliğine işaret eden başka bir isimle değiştirmek için birçok çağrı yapılmıştır. Bu çağrılar, 2011 yılında Güney Sudan’ın ayrılmasından sonra tekrar gündeme gelmiştir.

Sudan, biri jeopolitik yapıyla, diğeri de ekonomik yapıyla ilgili olan iki ana sorundan muzdariptir .Bu nedenle, çoğu sorun bu iki sorundan kaynaklanmaktadır (Haj Hamad, 1996, s. 714). Hacj Hamad’a göre, Sudan’ın siyasi coğrafyası ve ekonomik yapısı, Sudan’ın varlığının özelliğinden türetilmiş tarihi, kendiliğinden gelişen bir oluşum değildir. Çünkü Sudan’ın sınırları, Mısır müdahalesinin ve modern ekonomik sektörü Avrupa müdahalesinin sonucudur. Bu nedenle modern Sudan’ın en önemli bileşenleri kendi kendini üretmemiştir (Haj Hamad, 1996, s.716).

Sudan’ın Kızıldeniz’e bakan stratejik konumu ve Orta Doğu ile Afrika arasındaki bağlantısı, zengin kaynaklarıyla birlikte, onu eski ve modern tarih boyunca bir çatışma bölgesi haline getirmiştir: Uluslararası ve bölgesel güçler arasında bir dış çatışma alanı ve yerel bileşenler arasında bir iç çatışma alanı .Sudan, politik ve ekonomik istikrarsızlığın yanı sıra, en belirgin tezahürü hem iç savaşlar ve sınırdaki ayrılıkçı

hareketler; hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun, Mısır'ın ve Britanya'nın dışarıdan müdahalesine- yönetimine tanık olmuştur.

Sudan'ın İngiliz sömürgesinden bağımsızlaşmadan önce yaşadığı çatışma durumu, bu çatışmaları çözmek için çeşitli şekillerde şiddetin devam etmesine yol açmıştır. Kaynaklar üzerindeki çatışmalar, ırkçı ve kültürel farklılıkların yanı sıra, çatışmaların temel nedenlerinden biri olduğu için; ekonomik şiddet, zenginlik mücadelesini ve iktidarın hakimiyetini yeniden üretme biçimini sonlandırmak için, yüzleşme yöntemlerinden biri haline gelmiştir.

## **1. SUDAN'DAKİ POLİTİK SİSTEMİN DOĞASI:**

### **1.1. Post-kolonyal Devletin İzleri**

Sudan, on dokuzuncu yüzyıla kadar merkezi bir devlet değildir: Beş yüz kabile grubunun yaşadığı topraklarda neredeyse yüz elli dil konuşuluyordu. Bu kabileler, 1821'de Türklerin Sudan'a gelişine kadar bir merkezi hükümet altında birleşmedi (Khalid, 2003, s.71).

Sudan'ın bağımsız tarihi ise 1 Ocak 1956'da, İngiliz ve Mısırlı yöneticilerin geri çekilmesiyle başladı. 1821'den bu yana Türklerin ve İngilizlerin Sudan'a gelişi, Sudan eyaletini bugünkü haliyle yarattı. Türkler ve Mısırlılar, Sudan'ı Osmanlı İmparatorluğu ve Arap dünyasının medeniyeti ve kültürüyle tanıştırdıken İngilizler Batı tarzı eğitim ve teknolojiyle tanıştırdı (Collins, 2015, s.15).

Sudan'ın mevcut coğrafi haliyle merkezi bir devlet olarak oluşmasından bu yana, devlet kavramı, hâlâ az gelişmiş geleneksel toplumun kurumlarıyla iç içe geçmiş, en üst düzey bir kavram olan otoriter bir kavramdır (Haj Hamad, 1996, s.120). Bir gecede, Sudanlı toplumların temel koşulları ile devlet aygıtının üst yapısı arasındaki mesafe katlanarak çoğalmıştır. Sudan'da İngiliz sömürgeciliği eliyle şekillenen modern devletin başlangıcı, varolan toplumsal gerçeklik üzerine tarihi bir atılımdı: Merkezi bir devlet aygıtı, düzenli bir ordu, kapitalist bir üretim ve eğitim ve hukuk dahil Avrupa kültürel kalıpları oluşturulmuştur (Elgizouli, 2006, s.2).

Sudan post-kolonyal ülkelere mükemmel bir örnektir :Sömürgecilik yaşayıp, bunu geride bırakmıştır .Tıpkı Sudan gibi birçok Afrika ülkesinde bağımsızlık, halklar

için bir hayal kırıklığı kaynağıydı. Çünkü sömürge sonrası devletin başvurduğu şiddet veya sahiplerine sağladığı yasadışı zenginleşme, bir acı hissi uyandırmaktadır (Bayart, 1992, s. 299). Post-kolonyal devletin en önemli tezahürlerinden birisi, devlet alanın, sömürgecilikten sonraki yerli hükümetlerin baskı aygıtı olmasıdır (Bayart, 1992, s. 295).

Salman (2006) Sudan'ı, şiddet yoluyla kazanımlarını artırmak isteyen yerel yönetici elitlerin üzücü bir örneği olarak görmektedir. Bu seçkinler yerel kaynakları sömürgeciliğin kendisinden daha kötü bir şekilde yağmalamışlardır. Bu nedenle, her zaman demokrasiyi ve özgürlükleri bozmak istemektedir (Suleman, 2006, s. 429).

Sömürgecilik Sudan'dan çıktıktan sonra, devlet bürokrasisi bir coğrafi bölgeye, Kuzey ve Orta Sudan'a veya (Nili Sudan) denilen bir siyasi elite miras kalmıştır. Sömürgecilik bu bölgedeki tüm kalkınma projelerini ekonomik ve politik çıkarlarına hizmet etmek için koyup, Sudan'ın merkezi ile etrafları arasında gelişimde derin ve büyük bir yapısal dengesizliğe neden olmuştur.

Sömürgecilik, yerel yönetimlerde aşiret etkisini kullanarak, bazı etnik kökenleri destekleyerek ve onlara merkezi iktidarda siyasi ve finansal kaynaklar sağlayarak, Sudan'daki sosyal yapıyı olumsuz etkilemiştir (Fadl, 2012, s.19).

## **1.2. Sudan Politikasında Şiddet Döngüleri**

2005 yılında oluşturulan Sudan'ın geçiş anayasasına göre, Sudan Cumhuriyeti bağımsız ve egemen bir devlettir ve birçok kültür ve dilin, unsurların, ırkların ve dinlerin bir arada olduğu demokratik, merkezi olmayan bir ülkedir. Arapça ve İngilizce ülkedeki resmi dillerdir. Anayasa, İslam ve fikir birliğinin bir mevzuat kaynağı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, anayasa hükümet sisteminin ademi merkeziyetçi bir başkanlık sistemi olduğunu ve üç yetkiden oluştuğunu belirtir: Yasama, yürütme ve yargı. Hükümet sistemi üç seviyeden oluşur :I. Bakanlar Kurulu'nun da yardımıyla, Cumhurbaşkanı'nın uyguladığı ulusal yönetim seviyesi II: 18 eyaletin valileri tarafından uygulanan devlet yönetimi seviyesi III. Yerel yönetimler.

Akademik çalışmalarda ve uluslararası söylemde, Sudan gibi bir ülke genellikle kriz hali, başarısız, kırılabilir bir devlet olarak veya sınırlı egemenlik olarak sınıflandırılır (Cockett 2010, Schneckener 2004, Risse 2005, Debiel 2005, Risse ve Lehmkuhl 2007).

Bu sınıflandırma, Weber'in devlet tanımı standart varsayımlarına dayanmaktadır. Kurumsal kapasite zayıf olduğu zaman devlet başarısız olur, devletin ulusal topraklardaki şiddet tekeli yoksundur ve eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetleri eksiktir .Başarısız devletlerin temel varsayımı, modern bir ulus devletin - Avrupa'da geliştirildiği gibi - yerine getirmesi gereken görevleri yeterince yerine getirememesidir (Babyesiza, 2015, s.24).

Rotberg (2003) Sudan'ı başarısız devletler arasında da sınıflandırır ve başarısız devletlerin şu özelliklere sahip olduğuna inanır: Devam eden şiddet, silahlı çatışma, iç topluluklar arasında uyum eksikliği, çevresel alanların kontrolünün kaybedilmesi, suç dayalı şiddetin artması, yasama ve yargı organlarının işlevlerinin kesilmesi, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerde gayri resmi özelleştirme, yolsuzluk, meşruiyet eksikliği, kişi başına düşen gelirin düşmesi ve yabancı para kullanımının yaygınlaşması (Rotberg, 2003, s. 5-10).

Güncel durum ve tarihsel koşullar bağlamında Sudan'daki devletin başarısızlığının birçok nedeni vardır .Bazı Sudanlı akademisyenler, devlete değil, siyasi seçkinlere başarısızlık atfetmektedir. Mansour Khalid'in (1990), *The Government They Deserve: the Role of the Elite in Sudan's Political Evolution* çalışması bunlardan biridir. 'Sudan devleti, halkın çoğunluğu için başarısız bir devlettir .Hakim elitlere göre ise, başarılı bir ülke olarak kabul edilir- politik alanı kontrol ederek ekonomik zenginlik ve kontrollü bir siyasi sınıf yaratabilirler (The Enough Project, 2017, s. 3)'.

De Waal'a göre Kuzeydoğu Afrika'daki çoğu politik elit, kamu yararına devlet kurumları oluşturamamış ve birçoğu yardım çabalarını bıraktı ve sivil politik liderler yerine gangsterler haline gelmiştir (De Waal, 2015, s. 21).

Sudan, şiddet kullanmaya gerek kalmadan İngiliz sömürgeciliğinden bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen şiddet ve özellikle de politik ve devrimci şiddet arasındaki değişim, ülkenin rejiminin politik gelişiminin önemli bir özelliği haline gelmiştir .Bağımsızlık sonrası ilk demokratik hükümetin egemenliğini askeri darbe tarafından durdurulmuştur .Askeri darbeler ve politikaya şiddetli müdahale, Sudan'ın politik zayıflığının bir işareti haline gelmiştir. Bu sorun, başka sorunlara kapıyı açmıştır: barışçıl iktidara geçememe, ekonomik az gelişme, devlete karşı isyan, vb.

Sudan'daki şiddetin politik gelişmeye egemen olduğunu söylenebilir. Bağımsız olduğu 1956'tan 2019'a kadar olan süreçte, ülkedeki döngü şu şekilde tekrar eder :Barışçıl iktidara geçiş (demokrasi) - politik şiddet (askeri darbe) - devrimci şiddet (halk ayaklanması).

Bu politik seri şimdiye kadar üç dönem demokratik yönetim (koalisyon hükümetleri), üç dönem askeri yönetim (askeri hükümetler) ve üç kısa geçiş dönemi yönetim (devrimci hükümetler) ile sonuçlanmıştır.

Demokratik hükümetler dönemi şöyledir: Birinci demokrasi 1956-1958, ikinci demokrasi 1965-1969 ve üçüncü demokrasi 1985-1989'dir. Askeri dönemler ise şu şekildedir: 1958-1964 ilk askeri rejim, 1969-1985 ikinci askeri rejim ve üçüncü ve son askeri rejim 1989-2019'du . Beşir rejiminden sonra, 19 Aralık 2018 devrimi tarafından Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir'in yönetimini deviren (askeri-sivil) bir geçici hükümettir. Dolayısıyla Sudan'daki demokrasi dönemleri 11, askeri yönetim dönemleri ise, 53 yıldır .

Sudan örneğinde, tüm hükümet sistemi kurumsal şiddet tarafından şekillendirilir(Babyesiza, 2015, s. 157). Sudan'daki askeri darbeler, ancak diğer şiddet içeren araçlarla politik sürecin bir uzantısı oldu. Askeri darbelerle iktidara gelen üç askeri rejimin, iktidarın hızlı gelişi için sivil politik güçlerle işbirliği içinde yapıldığını not ettik (Haj Ali, 2017, s. 61).

Elli yıldan fazla bir süredir Sudan, demokratik bir sistemin sarmalına girip, ardından da aynı kaderi bulmak için demokratik bir sisteme giren halk devrimi tarafından devirilen askeri bir darbe izlemektedir .Bu politik sarmalın ana faktörleri şunlardır: politik ikiye bölünmüşlük, ordu müdahalesi, silahlı isyan, siyasallaştırılmış sendika hareketi, liderlik mirası, halk katılımı yerine elitizm, politikacılar arasında fikir birliği yokluğu ve farklı taraflar arasında güven eksikliği (Saouri, 2012, s. 148).

Haj Ali, Sudan'da artan kamusal yaşamın siyasallaşmasının, farklı hükümetlerin ekonomi, medya ve kültür ortaklıkları üzerindeki kontrolüyle birleştiğinde, hükümete herhangi bir şekilde erişimi önemli kıldığına inanmaktadır. Dolayısıyla, hükümetten ayrılmak, devlet üzerindeki en büyük etki derecesinden yoksun olmak anlamına gelmektedir (Haj Ali, 2017, s. 61).

Jean-Francois Bayart (1992) Afrika'daki devletle olan ilişkinin - her şeyden önce - aktörlere zenginlik biriktirme ve sosyal alana hakim olma yeteneği verdiği inmektedir. Devlette bir pozisyon alma ve zenginlik edinme arasındaki uyum açıkça politik hiyerarşide vardır (Bayart, 1992, s. 151). Bayart, Afrika'daki iktidar mücadelesinin, ilk başta servet mücadelesi olduğunu söylemeye devam eder (Bayart, 1992, s. 118). Bu nedenle Afrika'daki devletin, diğer kıtalardaki devlet gibi, eşitsizliğin ortaya çıkışının asıl yeri olduğuna inanmaktadır (Bayart, 1992, s. 83).

Şimdiye kadar, Sudan'ı yöneten siyasi güçler, klasik güçler (Ensar ve Hatmiye) olarak tasavvufi tarikatlar tarafından temsil edilmiştir .Modern güçler ise, sol ve İslami yönden temsil edilen ideolojik yönelimlere sahipler ve bu güçlerin tümü ordunun yardımıyla askeri darbelerle iktidara ulaşabildiler.

Sudan'daki çatışmanın kökeninin güçlendirilmesine katkıda bulunan temel bazı faktörler var. Bunlar iktidar ve zenginlik paylaşımında marjinalleşme, yüksek yoksulluk oranları ve kalkınmanın yokluğu, devlet oluşumunun yeniliği ve demokrasinin yokluğudur. İkincil faktörler ise devlet kurumlarının etkisizliği, ademimerkeziyetçi sistemin zayıflığı ve çöküşüdür (Mehdi, 2014, s. 133).

Coğrafya, modern Sudan tarihinde son iki yüz yıl boyunca her zaman mevcut olan unsurlar arasındadır ve Sudan'da yaklaşık 600 etnik ve dilsel grup bulunmaktadır (Collins, 2015, s. 19) .Coğrafi çeşitlilik ve nüfus bakımından Sudan, Afrika kıtasının tümünün bir mikro kozmosunu temsil etmektedir (Suleman, 2006, s. 113).

Sudan, birçok problemin yaşanmasına sebep olan bir etnik, dilsel ve ekolojik hali ile çeşitliliğe sahiptir. Uluslararası alanda doğal kaynaklardaki çeşitliliği nedeniyle, 1821 yılından bu yana sömürgeci güçlerin tutkularından etkilenmiştir. İç düzeyde ise, politik yönetimler ülkedeki bu çeşitliliği halkın yararına kullanamadılar. Ülke, farklılıkları, dengeyi ve adaleti hesaba katan bir hükümet sistemi ile yönetilemedi. Bu durum azınlık talepleri, iç savaşlar, ve kabile ve politik çatışmaların ortaya çıkmasıyla devletin oluşumunu açıkça etkilemiştir. Böylelikle, “politik ve ekonomik istikrarsızlık”, Sudan'da öne çıkan bir özellik ve kalıcı bir sorun haline gelmiştir.

Bazı araştırmacılar, bu çeşitliliği ve kaynaklar üzerindeki çatışmayı yönetme konusundaki başarısızlığın, ülkenin bölünmesine yol açtığına inanmaktadır. 2011'de Güney Sudan'ın ayrılması, Sudan'ın bağımsızlık kazandıktan sonra karşılaştığı en zor ve

ciddi sorunları temsil etmektedir. Güney Sudan'ın ayrılması sorununun ciddiyeti; çoğulculuk sorunlarına ve kaynaklar üzerindeki çatışmaya son vermemesi, aksine Sudan'ın diğer bölgelerinde yeni çatışma cepheleri açması ve ayrılıkçı iddiaların sonlanmak yerine yükselmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Batı Sudan'da Darfur sorunu gelişti ve Sudan'ın güneyindeki Nuba Dağları ve Mavi Nil bölgeleri hala devlete karşı silahlı isyanlara tanık olmaktadır.

Tirab (2016, s.178), Sudan'da yaşanan etnik ve kültürel çeşitliliğe dayalı sorunlara ve diğer toplumsal sorunlara bakıldığında, Sudan Cumhuriyeti'nin çokkültürlü yapısını yönetmekte başarısız olduğunu düşünür. Haj Hamad (1996), şu anki Sudan sorununun arka planında, çatışma ve ayrılıkçılığın hüküm sürdüğü, aşiret ve bölgeselcilğin olduğuna inanmaktadır (Haj Hamad, 1996, s. 51). Collins (2015, s. 24) ise, Sudan'daki büyük etnik ve dilsel çeşitliliğin, bireysel ve kurumsal bir ırkçılık olan kültürel ırkçılığın gelişmesine doğrudan katkıda bulunduğuna ve bazı etnik kökenlerin daha üstün konumda olduğuna inanmaktadır. Sudan toplumunun çoğu kesimi için para ve güce sahip olan bir sosyal kesimin ortaya çıkışı, serbest piyasa politikalarının yanı sıra ciddi sosyal sonuçlara yol açtığı gibi net bir adaletsizlik yaratmıştır (Hawati, 2012, s.129).

Bayart (1992, s.77), Afrika'daki çoğu çatışmanın "mide siyaseti" olarak adlandırdığı kavrama geri döndüğüne inanır. Bayart (1992), çağdaş etnik farkındalığın gücünün, büyük ölçüde devletin kaynaklarının etnik farkındalığa göre dağıtıldığı ülke halkının dikkatine bağlı olduğunu savunur. Bayart (1992, s. 80), bu bağlamda Afrika'da, etnisitenin ilişkiler için bir temel değil, sosyal ve politik çatışmanın diğer çerçevelerinden biri olduğunu düşünür.

Akademik araştırmacı De Waal (2015) Jean-Francois Bayart'ın (1992) Afrika'daki çatışmaları anlamak için kullandığı modeli geliştirip, Sudan örneğinde, politika ve ticaret mantığında "politika pazarı" modeli olarak adlandırdığı yaklaşımla ele almaktadır. De Waal'a göre, politika pazarı düşünce ve kurallar için küçük bir alan sağlayan etkili bir fiziksel çerçevedir. Bu modelde, değerler parasal bir standarda sahiptir. Hem hiyerarşik hem de elitisttir: Politika, parası ve silahı olan, neredeyse tamamı erkek olan, nispeten az sayıda grubun ve bireyin işidir (De Waal, 2015, s. 187).

Kentsel merkez ve kırsal bölgeler (merkez/çevre) arasındaki büyük çelişki, bağımsızlıktan bu yana Sudan devletinin gelişmesinde önemli bir özellik olarak kalmaya

devam etmiştir. Bu çelişki, kentsel merkez ile kırsal bölgeler arasında, güneydeki iç savaşta ortaya çıkan ve Darfur'daki anlaşmazlıklar açısından geçerlidir .Hartum'daki modern binalar, merkezde olan ve kırsal bölgelerde olmayanlar arasındaki derin bölünmenin açık bir sembolüdür (Collins, 2015, s. 286).

Sudan'ın etnik çeşitliliği ve çok kültürlü sosyal yapısına eklenen yanlış politikalar, merkezdeki politik iktidar için yoğun rekabetin oluşmasına ve özellikle kırsal kesimde ekonomik kalkınmanın ihmal edilmesine neden olmuştur. Bu dengesizlikler, nüfus grupları arasında fırsatlarda, hizmetlerde ve istihdamda büyük ölçüde eşitsizliğe yol açmıştır. Sudan'ın kırsal bölgelerinde bulunan gruplar devlete karşı silahlanıp devlete isyan edene kadar, toplumsal adaletsizlik büyümüş ve Sudan'ın asıl sorunu sosyal barışın, ekonomik düşüşün ve Sudan'ın yönetilme şeklindeki vizyonun yokluğuna dönüşmüştür (Hamid, 1998, s. 29).

Sudan'daki kırsal bölgelerin şikayetleri, idari ve ekonomik olmak üzere iki kısımda yoğunlaşmıştır. Ayrılıkçı çağrılar, ülkenin kentsel merkezindeki iktidar ve zenginlik yoğunlaşmasından kaynaklanmıştır. Bu nedenle, merkezi bir iktidara kırsal bölgelerden; zenginliğe katılarak adil bir biçimde iktidar ve zenginlik paylaşımı için federalizm çağrısı yapan sesler artmıştır (Awad, 1998, s. 234).

### **1.3. Sudan'daki Neo-patrimonyal Sistemi: 1989 - 2019**

30 Haziran 1989'daki askeri darbeden, 11 Nisan 2019'da rejimin çöküşüne kadar Sudan, tek parti sistemiyle (Ulusal Kongre Partisi) yönetilmiştir. Son otuz yıldır, Sudan'daki tek Cumhurbaşkanı Mareşal Ömer Hasan Ahmed El-Beşir, her zaman kazandığı biçimsel seçimleri yaparak demokratik meşruiyet kazanmaya çalışmıştır .

El-Beşir'den önceki rejim, totaliter bir azınlığın yönetimi yoluyla, devletin otoriter ve neo-patrimonyal özelliklerinin birçoğuyla, askeri ve islami karakteri birleştirilmiştir. Beşir rejimi, Sudan'daki İslami hareket tarafından düzenlenen askeri bir darbeyle iktidara geldi, ancak ülkeyi yöneten kişi, politik kolun Ulusal Kongre Partisi olduğu askeri bir başkandı .*Medeniyetler Çatışması* tezinin sahibi Samuel P. Huntington 1991 yılında, Sudan'ın demokratikleşmenin üçüncü dalgasını yaşayan bir ülke olduğunu ancak askeri

rejim nedeniyle totaliterleşmeye tekrar geri döndüğünü ifade etmiştir (Huntington, 1991, s. 184).

El-Beşir ve hükümeti tarafından benimsenen politik eylem modeli, sorumluluk dağılımına sahip bir karteldi. Politik ve ekonomik programların uygulanması için sivil islamcılar görevlendirildi ve Beşir'in görevi rejimi iktidarda tutmaktı. Aslında onlarca yıldır birlikte yaşamayı başardılar (De Waal, 2015, s. 80).

Sudan'daki politik sistemin maddi ilişkilerini analiz edersek, son otuz yıl boyunca devletin totaliter ve neopatrimonyal kalıpları olan iki iktidar düzeninden geçtiğini görülmektedir. Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca, neopatrimonyalizm, Afrika'daki yönetim kalıplarını ifade etmek için yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kavram Afrika'nın zayıf ekonomik performansının arkasındaki gerçekleri ortaya çıkarmak için çok önemli hale gelmiştir (Mkandawire, 2015, s. 3).

Neopatrimonyal sistem, güçlü bir bireye veya partiye bağlı olarak iktidar ağları oluşturulmasına yol açan kaynakların dikey dağılımıdır. Neopatrimonyalizm, hemen hemen tüm Sahra altı ülkelerini çeşitli derecelerde etkiler ve sömürgeciliğin ayrılmasından sonra ortaya çıktıkları söylenebilir. Neopatrimonyalizm, sınırlı bir elit tarafından miras alınan sömürge kurumlarının yerine geçen yerel bir ajandır (von Soest, 2010, s. 3).

Birçok bilim adamı, Christopher Clapham'ın (1985) "neopatrimonyalizm" tanımı konusunda hemfikirdir. Ona göre, neopatrimonyalizm, yaygın olarak kalıtsal bir tipteki ilişkilerin, rasyonel yasal temeller üzerine resmi olarak inşa edilmiş politik ve idari bir sisteme nüfuz ettiği bir örgütlenme şeklidir. Yetkililer, resmi olarak tanımlanmış yetkilere sahip bürokratik örgütlerde görevler üstlenirler, ancak bu yetkileri bir özel mülkiyet biçimi olarak kullanırlar (Mkandawire, 2015, s. 3).

Sudan'daki politik sistem, Max Weber'in "patrimonyal devlet teorisinin" modern tanımına göre neo-patrimonyal bir sistem olarak kabul edebilir. Neo-patrimonyal devlet, patrimonyal olana benzeyen baskıcı bir iktidardır, ancak ekonomik çıkarlara göre 'sadıklardan' ve ideolojik 'sadıklardan' oluşan politik bir ortamda faaliyet göstermektedir. Bu nedenle Wright Mills'in askeri kurum, politik bir kurum ve kapitalist bir sınıftan (devletin burjuvazisi) oluşan "iktidar seçkinleri" tanımlanmasına uyan bir seçkindir. Bu sınıflandırma Sudan, Cezayir, Irak ve Moritanya'daki iktidar rejimlerin

neo-patrimonyal olduğunu onaylayan Gilbert Achcar tarafından kabul edilmiştir (Achcar, 2013, s. 80).

Sudan'daki devletin neo-patrimonyal bir devlet olması, gelişmeyi başaramadığını açıklar. Neo-patrimonyal politikaları uygulayarak gelişmemiş bir ülke olarak kabul edilir “ .Neo-patrimonyalizm, politika geliştirmeyi, özellikle kalkınma projelerini olumsuz yönde etkili ve devlet yardımı bütçelerini kötüye kullanmaktan sorumludur (von Soest, 2010, s. 3)”.

Neo-patrimonyal sistemlerde, yasal sistemler sadece kağıt üzerinde; sadakat, bağımlılık ve kliental ilişkilerine bağlı olan gerçek, ancak yasa dışı sistemlerin birleştirilmesinde açık bir fenomen ortaya çıkmaktadır.

De Waal (2015) gibi pek çok araştırmacı, (politik pazar) modelinin Sudan'daki politik süreci anlayabildiği bu olguya dikkat çekmiştir. Bu araştırmacılar arasında Hamid (2006) de vardır. Sudan sisteminde, (istihbarat, kabile ve pazar) arasında bir ittifak kurmayı başaran “kapitalist İslamcılar” olgusunun ortaya çıktığını gözlemlemiştir. Geçmişte, bu fenomen Jean-Francois Bayart tarafından *Mide Siyaseti*, (1992) adlı kitabında fark edilmiştir. Bayart, Afrika'daki (mide doyurma siyaseti)'nin ölüm kalım meselesi olduğunu vurgular. Çünkü Afrika'daki kaynaklar üzerine politik çatışmalar esasen yaşam üzerine bir mücadeledir (Bayart, 1992, s. 287).

Weber'de patrimonyal devlet kavramını oluşturan ana unsurlar, yeni formlarda bile olsa neo-patrimonyalizmde mevcut olmaya devam etmektedir. Örneğin, kamusal ve özel alanlar arasında öngörülen sınır kaybı ,yöneticilerin devleti ve kaynaklarını özel mülkiyetmiş gibi yönetmeleri, ve devlet aygıtının iktidardaki politik seçkinlere bağlı kalmasıdır. Meşruiyet kaynağı ile ilgili olarak, seçimler boş bir forma dönüşür, böylece sonuçları yöneticiler tarafından kontrol edilebilir .Dolayısıyla, neo-patrimonyal sistemler, gerçek sivil demokratik sistemler olarak tanımlanamaz (Nehme, 2014, s. 113).

Bazı İslamcılar Haziran 1989'da askeri bir darbeyle iktidara el koyduktan sonra, özellikle darbenin ilk yıllarında, Sudan'daki otoriter devletin yeni bir evresi başlamıştır. Sonra, devlet yavaş yavaş neo-patrimonyal ve rantçı bir tarza dönüşmüştür. “Sudan askeri yöneticilerin uzun süre biyolojik çocukları olmadığı için şanslıdır, ancak Afrika'daki ve daha geniş Orta Doğu'daki diğer ülkelerde yöneticilerin çocukları, vatanlarının, aile işletmeleriymiş gibi politik mirasçılarıdır (De Waal, 2015, s. 32)”. Neo-

patrimonyal sisteminin neredeyse kesin olarak uygulanmasında, darbeden sonra, Sudan'daki iktidar partisinin üyeleri özel sektörün kontrolünü ele geçirip, hükümet ve bürokrasinin tüm kollarını kontrol etmeye başlamıştır .İktidardaki parti üyelerinin özel sektördeki etkilerini arttırmak için 1990'ların başında tasarruf ve özelleştirme politikaları kullanılmış ve partinin özellikle petrol ekonomisinden yararlanması sağlanmıştır .Dahası, yeni parti, ordunun yanı sıra 'Halk Savunma Kuvvetleri' adı verilen bir milis gücü gibi paralel yapılar da yaratmıştır (Babyesiza, 2015, s. 50).

Sudan'daki 1989 yılından beri gelen darbeci iktidarla ilişkilendirilen bazı islamcılar yavaş yavaş kapalı bir yönetici elit haline geldi. Biri bakanlıktan çıkarsa, başka bir bakanlığa iade edilir veya önceki 'krallığına' geri döner. Veya bakanlık sandalyelerinden birinin boşalmasını beklemek üzere onun için özel bir danışmanlık, müteahhitlik veya inşaat şirketi kurulur. Bu durum Amerikalı Sosyolog Wright Mills ve diğerlerinin, "yönetici seçkini yeniden döndürme" teorisi ile mükemmel bir uyum içindedir (Hamid, 2006,s.5).

Sudan'daki etnik ve kültürel çeşitliliğin durumu, ülkenin neo-patrimonyal tarzını güçlendirmeye yardımcı olmuştur. Çok sayıda etnik veya mezhepsel grubun varlığı, neo-patrimonyal politikaları daha az çeşitliliğe sahip toplumlardan daha fazla besler. Böyle bir durumda, rantçı kanallarından daha fazla kaynak dağıtılması ve bu gruplardan birinin rejime 'sadık' kalması için cazip hale gelmesi büyük bir ihtiyaç vardır (Osman, 2015, s. 49). Sudan gibi bir ülkede, milli gelir düşük olduğunda ve iktidardaki bir pozisyonu korurken, yöneticilere bağlı olduğu için, "merkez"i kullanma eğilimi olabildiğince çabuk ve en iyi şekilde artar .Bu nedenle, mutlak yağmalama politik müteahhitlerden ve ona eşlik eden şiddetten kaynaklanır (Bayart, 1992, s. 281).

Neopatrimonyal sistem, satın alınabilecek 'sadıkları' ve işe yaramaz muhalifleri ayırmada ve belirlemede etnik ve kültürel çeşitlilikten yararlanır .Ödül (kamu kaynakları) kalıcı bir ödül gibi görünür, ve yoksunluk kalıcı bir dışlanma haline gelir. Takipçiler ve 'sadıklar' doğal bir kimlik temelinde tanımlanır ve mezhep veya partizan üyeliği, yatırım yapılabilir sembolik sosyal sermayeye dönüşür .Sonra devlet kurumlarına erişim etnik veya mezhepsel kimliğe bağlı hale gelir (Osman, 2015, s. 48).

Sudan'daki eski rejim sadece etnik ve kültürel sadakat ve kimliklere yatırım yapmamış, daha ziyade, savaşların ve sivil çatışmaların kalan kazancına da yatırım yapmıştır.

De Waal (2015), özellikle Sudan'daki rantçı sistemi, genel olarak Afrika Boynuzu ülkelerinin çok yönlü ve küresel bağlantılara sahip olduğuna inanmaktadır. De Waal'a göre beş temel politik rant kaynağı vardır: Madenler, yardımlar (ve ilgili insan dayanışma biçimleri), güvenlik işbirliği (terörle mücadele, barışı koruma), politik (işbirliğinden elde edilen gelir dahil olmak üzere egemen ve politik kiralama), ve suç (silah ticareti, insan ticareti ve deniz korsanlığı) (De Waal, 2015, s. 55).

Çatışmalara yatırım yapma bağlamında, herhangi bir pratik barış anlaşmasının anahtarı, hükümete katılabilecek kadar rakibe kaynak tahsis etmektir .Bu nedenle, barış şartı bütçenin genişletmesidir (De Waal, 2015, s. 73). Barış müzakereleri, ticari ve finansal kazançlar hakkında müzakerelere dönüşür .Bu davranışlar, Sudan'daki günlük politikanın dilini pazar sözlükleri kullandığına dikkat çeker. Çünkü Sudanlı siyasetçiler eylemlerini böyle ele alırlar (De Waal, 2015, s. 21).

Sudan'daki neopatrimonyal sistemin devleti, iç ve dış sorun ve zorluklara uyum sağlayabilmiştir. Bu nedenle rejimin Sudan'daki en uzun politik dönem olan, 30 yıl boyunca devam edebilmiştir. Dış zorluklara ve iç bölünmelere rağmen, istihbarat, İslamcılar ve tüccarlar koalisyonu neredeyse on yılın sonuna kadar sabit kalmayı başarmıştır (De Waal, 2015, s. 80).

Rejim, birçok problem ve çelişki ile esnek bir şekilde etkileşim kurmasını sağlayan, pragmatik bir ekonomi politiğe dayanan bir rantçı sistemi geliştirebilmiştir. Ancak, rejimin ömrünü artıran ekonomi darağacının kendisidir. Rejim, on yıllardır ekonomide ve politikada süren yasadışı ayrımcılıktan dolayı, halk devriminin 11 Nisan 2018'deki baskısından sonra düşmüştür.

## **2.SUDAN'DAKİ EKONOMİK SİSTEMİN YAPISI:**

### **2.1. Sudan Ekonomisinin Gelişmeleri Ve Dönüşümleri**

Sudan ekonomisi, pek çok radikal gelişme geçirdiğinden ve farklı ekonomik sistemlerin uygulanmasına tanık olduğundan, adeta "Sudan'ın istikrarsızlık politikası"na

benzemektedir .Sudan, İngiltere'den bağımsızlığını kazandıktan sonra, sömürgeciliğin geride bıraktığı kapitalist ekonominin yapısını korumuştur .Sömürgecilik tarıma dayalı tek bir ekonomik yapıya, özellikle de İngiliz tekstil fabrikalarına yönelik pamuk üretimine dayalı bağımlı bir ekonomi kurmayı amaçlamıştır. Sudan ekonomisi, bu durumda iktisadi sistemdeki ilk temel değişiklik, eski Cumhurbaşkanı Mareşal Cafer Numeyri liderliğindeki askeri darbe hükümetinin, 1971'de Batı'ya ve onun kapitalist sistemine daha fazla düşmanlık etmek için, sosyalist bir ekonomik sisteme geçişi açıklamasının gerçekleşmesine kadar devam etmiştir.

Bu değişim, Sudan'ın ekonomisinde bağımsızlıktan sonraki ilk büyük değişiklik olmuştur. 1971-1972 döneminde, Cafer Numeyri devletleştirme politikasını açıklayıp, bankaları ve şirketleri, hatta restoranları, sinemaları ve ticari merkezleri kamulaştırmıştır (İbrahim, 2006, s. 65). Fakat bu eğilim, aciliyet ve buna eşlik eden diğer büyük hatalarla, özellikle de dünyadaki neoliberal politikaların yükselişine tanık olan yetmişlerin atmosferi nedeniyle uzun sürmedi.

1970'lerde ve 1980'lerde ekonomik büyüme oranlarında önemli bir düşüş görüldü ve devlet müdahale politikaları ve merkezi planlama ekonomiyi canlandıramadı. Bu dönemde, Sudan Uluslararası Para Fonu (IMF) ile ilişkiye geçti ve aynı zamanda dış borçlar birikmeye başlamıştır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) büyük ölçüde Sudan'a girmeden önce, 1970'lerde başlayan tarımsal üretim, temel iç ihtiyaçları karşılamak için çoğunlukla iç pazara yönelikti (Suleman, 2006, s. 133). Ancak Dünya Bankası kredileri başladıktan sonra durum daha da kötüye gitmiştir .Yerel pazarda yeterlilik eksikliği, özellikle o sırada bölgeye saldıran kuraklıklardan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır.

İslamcıların 30 Haziran 1989'daki darbesinden sonra, Sudan ekonomisinde piyasa sisteminin tanıtılması ve ekonomik liberalleşme politikalarının uygulanacağını duyurulması yoluyla, yeni bir radikal dönüşüm yaşanmıştır .Bu dönemde, ülkede neoliberal sistem ortaya çıkmaya başlayıp, devletin resmi kurumlarını özelleştirilmesinden faydalanan ticari ve finansal bir kapitalist sınıf ortaya çıktı ve Sudan, küresel ekonomi ile daha yakından ilgili hale gelmiştir .Bu dönemde Sudan ekonomisi, daha önce bilmediği farklı özelliklerle karakterize edildi; ekonomik politika piyasa sistemini takip ederken, nakit yönetim modeli islami bankacılık sisteminde faaliyet göstermiştir.

Sudan ekonomisinin son otuz yıldaki performansı büyük yapısal değişikliklerden geçti: Öncelikle 1999 yılında, petrol ihracatının başlamasıyla Sudan, petrol ihraç eden ülkeler kulübüne girdi ve petrol, devletin genel gelirinin yaklaşık % 50'sini oluşturdu .İkinci değişiklik, Sudan'ın 2011'de Güney Sudan'ın ayrılması nedeniyle petrol kaynaklarını kaybetmesinden sonra gerçekleşti. Çünkü petrol kuyuları güney ülkesinde bulunuyordu. Böylece, Sudan ana gelir kaynağını kaybetti (UNECA, 2016, s. 12). Güney Sudan'ın ayrılmasından kaynaklanan şok, ülkenin bundan sonra kaynaklarının yarısını kaybettiği için gelecekteki yatırım yeteneklerini azaltan ve dış borçlarla ekonomik çeşitliliğin zayıflığını ortaya çıkarmıştır .

Sudan ekonomisindeki büyük yapısal değişikliklerin her zaman politik değişimle, özellikle de şiddetli politik değişimlerle (askeri darbeler) yakından ilişkili olduğunu not edilebilir. “Sudan'ın bağımsız tarihinde kurulan her yeni hükümet, önceki hükümetinden ekonomik enkaz devralır (Collins, 2015, s. 281)”. Ayrıca Sudan ekonomisinin, tarımsal yapıya dayalı geleneksel bir ekonomiden, madenlerden (petrol ve altın) dış gelirlere bağlı olarak rantçı bir ekonomiye kaydığını not edilmektedir .

## **2.2.Sudan Ekonomisinin Potansiyelleri Ve Sorunları**

Sudan'ın ekonomisi hizmet sektörüne dayanmadan önce, büyük ölçüde tarımsal ve hayvansal üretime dayanıyordu .Örneğin, Sudan hala dünyanın en büyük sakız ihracatçısıdır. Geniş çöllerin uzantılarına rağmen verimli topraklar ve çoklu su kaynakları ile karakterizedir .Sudan kaynakları bakımından zengindir- “İrlanda'nın 12 katı olan 88 milyon hektardan fazla ekilebilir alanı vardır ve 103 milyon canlı hayvan başına tahmin edilen ihracat ve hayvancılık için ağırlıklı olarak tarıma dayanan bir ülkedir (Bandar, 2015, s. 55)”.

Sudan, nüfusunun bileşimi ve geçim tarzları nedeniyle, nüfusun çoğunun tarıma bağlı olduğu kırsal bir ülkedir (Bilal, 2013, s. 98). Nüfusun büyük çoğunluğu, yaklaşık % 70'i kırsal alanlarda yaşamaktadır (Abbas, 2013, s. 60). Tarım sektörü toplam aktif nüfusun % 42'sini temsil etmektedir, ancak kamu sektörü işgücünün % 19'unu, özel sektör ise % 11'ini istihdam ederken, 2014'teki işsizlik oranı % 19,5'tir (UNECA, 2016, s. 9).

Sudan kırsalında ciddi ekonomik gelişmemişlik sorunu olduğu için, hizmet sektörünün yoğunlaştığı başkent Hartum'a doğru büyük bir iç göç hareketi yaşanmıştır . Başkent Hartum'a yoğun iç göç, (urban bias) kentsel yanlılığı yoksulluğun temel nedenlerinden biri olarak yorumlanmaktadır. Dengesizlik aynı zamanda kırsal yoksulların oranının, Sudan'daki toplam yoksulların %75'ine eşit olduğunu göstermektedir (Bilal, 2018, s. 69-70).

Sudan'daki yoksulluk seviyesi endişe kaynağı olmaya devam eder ve yoksulluk oranı toplam nüfusun % 46,5'i olarak tahmin edilmektedir (UNECA, 2016, s. 18). Sağlık konusunda altyapı ve sağlık personeli sayısı toplam yüz bin kişi için iki hastaneyi ve toplam on bin kişi olmak üzere üç doktoru geçmemektedir (UNECA, 2016, s. 9).

“Yoksulluk sınırının altındaki kişi başına düşen ortalama gelir, nüfusun % 96'sından fazlası için günde 1,085 ABD dolarıdır (Bilal, 2013, s. 5)”. Günde iki dolar olan yoksulluk sınırının altındaki nüfusun oranı Moritanya, Sudan ve Yemen gibi bazı Arap ülkelerinde yüksektir (Achcar, 2013, s. 27).

Birleşmiş Milletler terminolojisine göre Sudan, dünyadaki en az gelişmiş olan yirmi beş ülkeden biridir. Bu ülkeler, kişi başına düşen gayrisafi milli hasılanın (GSMH) düşük olması, % 75 veya daha yüksek bir okuma yazma bilmeme oranı ve kişi başına düşen enerji tüketiminin düşük olması ile karakterize edilir (Lees ve Brooks, 1977, s. 28). IMF'e göre, Sudan kırılğan, ağır borçlarla dolu ve dengesiz bir iç ve bölgesel siyasi ortamda yaşamaktadır .Bu sorunlar, sınırlı gelirle birlikte, Sudan'daki büyüme beklentilerini ve yoksulluğu azaltma çabalarını sınırlamıştır .Sudan'ın 1970'li yıllara dayanan dış borcu ise 58 milyar dolara ulaşmıştır (World Bank Group, 2018, s. 26)

2011'de Güney Sudan'ın ayrılması, birçok ekonomik şokun doğmasına neden olmuştur .En çarpıcı ve acil şok, Sudan hükümetinin gelirlerinin yarısından fazlasını ve ihracatın % 95'ini oluşturan petrol gelirlerinin kaybıydı .Bu şok, ekonomik büyümenin azalmasına, tüketici fiyatlarında çifte enflasyonu ve Eylül 2013'te şiddetli protestolara yol açan yakıt fiyatların yükselmesine neden oldu .Gıda fiyatlarındaki artışın devam etmesi ise, Aralık 2018'de başlayan gösterilerin doğrudan nedeni olmuştur (Dünya Bankası Raporu, 2019).

Sudan, 1997'den beri kapsamlı ABD yaptırımlarına maruz kalmıştır .Bu yaptırımların Ekim 2017'de kaldırılmasına rağmen Sudan ile küresel ekonomi arasındaki dış ticaret ABD'nin Sudan'ı "terör sponsoru devlet" olarak göstermesi nedeniyle hala sınırlıdır.

Sudan ekonomisindeki 1970'lerden bu yana yaşanan dengesizlikler nedeniyle Sudan, en önemli ekonomik kaynağı olan insan kaynağını kaybetmeye başlamıştır . Sudan, nüfusunun % 46'sının 15 yaş altındaki yaş grubunu, % 51'inin 15-64 yaş grubunu, % 3'ünün 65 yaş üstü grubu temsil ettiği genç bir ülkedir (Bilal, 2013, s. 98). Ancak, Sudan yurtdışında beyin ve işçi göçü dalgalarına tanık oldu .Yurt dışındaki Sudanlı göçmenlerin oranı yaklaşık yedi milyondur. Dolayısıyla, beyin ve emek göçü, Sudan için gerekli olan yerel kalkınmanın sağlanmasında yardımcı olmamaktadır.

Genel olarak, Sudan makro ve mikro ekonomisinin performansı, yirminci yüzyılın son on yılında önemli ölçüde gelişen yapıdaki yapısal zayıflık nedeniyle deformasyon ve uçuculuk ile karakterize edilmiştir .Sudan ekonomisinin piramidi ters çevrilmiştir. *Hizmet sektörü*, GSMH'nin %49'unu kontrol etmekte ve işgücünün % 27'sini oluşturmaktadır .*Tarım sektörü*, GSMH'nin %36'sına katkıda bulunmakta, işgücünün yaklaşık %64'ünü oluşturmaktadır .*Sanayi sektörü* ise, GSMH'nin %14'üne katkıda bulunup ve işgücünün yalnızca % 9'unu oluşturmaktadır ( Bilal, 2013, s. 111).

1970'lerden bu yana Sudan para birimin (Cüneyh) sürekli değer kaybetmesi, reel ücretler üzerinde olumsuz etki yaratmakta, ancak kârdan elde edilen kazancı artırmaktadır. Diğer bir deyişle, Sudan para birimin değer kaybetmesi, zenginlerin yararı için gelirlerin yeniden dağıtılmasına yol açtığı anlamına gelmektedir (Bilal, 2018, s. 69).

### **2.3.Sudan Kapitalizminin Ekonomi Politikası**

Sudan, İngiliz işgalinden bağımsızlığından bu yana altmış yıldan fazla bir süre geçmiş olsa da Sudan'ın ekonomi politikası hala birçok büyük dengesizlik ve problemden muzdarip olduğunu söylenebilir.

Sosyal adaletsizlik ve Sudan'daki iktidar ve zenginlik dağılımındaki dengesizlik tezahürleri, Sudan'ın modern bir merkezi devlet olarak kurulmasından bu yana, özellikle Sudan'ın modern kapitalist sistemle bütünleşmeye başladığı tarih olan İngiliz sömürgeciliğin girmesinden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. O zamandan beri kalkınma

ve ekonomi alanlarında eşitsizlik belirtileri ortaya çıkmıştır. Sömürgecilik, kuzeyin gelişmesiyle ilgilenmeye başlarken güneyi kasten gelişmeden yoksun bırakmıştır. Bu marjinalleşme, güneyin kuzeyden ayrılmasıyla sona eren çatışmalara neden olmuştur .

Kapitalist sömürü ilişkileri sömürgeciliğin hedeflerine ulaşmak için açıkça çalışmıştır .Bu nedenle sömürgecilik, altyapıyı kurarak, tarımsal projeler oluşturarak, kapitalist devletin mezun çalışanlarına eğitim sağlayarak ve yerel bağımlı bir kapitalist sınıf oluşturarak, mümkün olan en üst düzeyde sömürmeye uygun bir ortam yaratmıştır . “Bu ve benzeri dinamikler sayesinde, geleneksel seçkinler (büyük tüccarlar, dini liderler, kabile liderleri ve siyasi liderler) modern Sudan ekonomi politiğinde kendilerini yeniden üretmektedir (Badawi, 2013, s.140)”.

Tim Niblock (1987) sömürge sonrası Sudan’ın, iki eşitsizlik ve dengesizlik tezahürüne tanık olduğuna inanır. İlk tezahür, sömürgeciliğin desteğinden yararlanan ve daha sonra nüfusun geri kalanı pahasına Sudan toplumundaki ekonomik, politik ve sosyal pozisyonunu yeniden kullanan sosyal güçlerdir .İkinci tezahür, Sudan’ın geniş coğrafyasını oluşturan diğer bölgeler pahasına, kuzey ve orta Sudan’daki siyasi ve ekonomik gücün yoğunlaşmasıdır (Niblock, 1987, s. 49, 204).

Sudan’da, en zengin kuzey gruplarını temsil eden ve üyeleri Sudan’ın yakın tarihinde büyük ekonomik ve politik etkiye sahip olan kentli bir ticari sınıf oluşmuştur . Bu sınıf, Sudan’ın 14. yüzyıl sonlarından bu yana tarihi dönüşümlerinden doğmuştur (Suleman, 2006, s. 117). Bu seçkin ticari sınıf, bir üreticiden ziyade bir mal ithalatçısı olmaya çalıştığından, yurtdışına bağımlı bir ticari sınıf haline gelmiştir. Bu nedenle dış kurumlar için, yerel vekiller tarzı ile tanınmaktadır .Dünya Bankası’nın Sudan’daki politikaları ve projeleri, daha sonra toplumu yönlendiren politik bir sınıf haline gelen bu ticari seçkin ağı genişlemesinde önemli bir rol oynamıştır .

Fatima Mahmoud, Sudan’ın politik tarihinin, sınıf analizi perspektifinden incelendiğinde, kapitalist sınıf ile sömürge sistemi arasında, temel bir çelişki olmadığını düşünmektedir (Mahmoud, 2006, s. 72). Sudan’da sermaye biriktirme süreci, özellikle sömürge döneminin başından beri, çeşitli dengesizlikle sonuçlanmıştır .Kapitalist üretimin geliştiği bölgeler, işçiler için cazibe merkezi haline geldi ve diğerlerinden daha gelişmiş olmuştur. Bu dengesizlikler, özellikle kuzey ve güney arasındaki ve genellikle kırsal ve kentsel alanlar arasındaki dengesiz kalkınmanın tezahürlerini derinleştirdi ve bu

farklılıklar, hizmetler, gelirler, istihdam ve yerel kaynakların kullanımı düzeyinde ortaya çıkmıştır (Mahmoud, 2006, s. 102). Bu sorun daha sonra kırsal kesimden başkente iç göç dalgaları ve ayrılıkçı hareketlerde bir artış şeklinde daha da belirginleşmiştir.

Sömürgeciliğin devlet ve toplum üzerindeki etkilerinden birisi, ticaret alanında kapitalist bir sınıfın gelişmesidir. Bu dönemde ekonomik faaliyet dış dünya ile bütünleşmiştir (Fadl, 2012, s. 21). Bu nedenle, İngiliz sömürgeciliği, Sudan'daki endüstrinin gelişimini, İngiliz politikasının gerekliliklerine dayanarak, Sudan'ın sadece hammaddeler için bir kaynak ve İngiliz ürünleri için bir pazar olarak kalmasını sınırlamak için istekli olmuştur (Mahmud, 2006, s. 165). Bağımsızlık sonrası dönemde, sanayinin gelişmesinden sonra bile; sanayi yatırımları yağ, şeker ve gıda gibi hafif sanayi ile sınırlı kalmıştır.

Pek çok tez, Sudan'ın uluslararası piyasa ekonomisine eklemlenmesi sonucu ortaya çıkan, belli sosyal grupların doğal kaynakların tüketilmesine dönük tam bir yönelmeyle, kırsal kesimin açıkça daha yoksul kaldığını ve geçimlerinin temel kaynaklarının çevreye zarar verdiğini doğrulamaktadır (Suleman, 2006, s. 138). Suleman (2006) toprak sahipliğinin, yüzyıllar boyunca Sudan toplumlarının gelişmesinde merkezi bir sorun olduğuna inanmaktadır .Çünkü ekonomik, sosyal ve hatta kültürel yapılara nüfuz eder (Suleman, 2006, s. 131).

Niblock (1987)Sudan'da endüstriyel kapitalist ülkelere benzer tam gelişmiş bir sınıf olmadığını düşünmektedir. “Sudan kapitalist üretim sisteminin bir parçasıydı, ancak başlı başına tam bir kapitalist üretim sistemi gelişmemiştir (Niblock, 1987, s. 97)”. Fakat Sudan devletinin ekonomisi, Sudan'ın bağımsızlığından bugüne kadar kapitalist sisteme bağlanmıştır. “Devlet ve üretim ilişkileri kapitalisttir, ancak sosyal oluşum hala firkacı ve kabile bazında, ekonomik veya sektörel bazda değildir, bu nedenle Sudan'daki kapitalizm eksik kapitalizm olarak tanımlanabilir (Hussein, 2013)”.

Niblock, Sudan'da baskın olan iki üretim tarzı olduğunu öne sürer: “Kapitalist ve kapitalist öncesi”. Ancak bu iki tarz birbirine hizmet etmektedir. Bu nedenle, bağımsızlık sonrası Sudan'daki sosyal sınıfları üç grupta sınıflandırır: “İlkel bir burjuvazi, küçük bir orta sınıf, ve nüfusun çoğunluğunu temsil eden kentsel ve kırsal yoksullar” (Niblock, 1987, s. 97-99).

Ancak Fatima Mahmud (2006) Sudan'daki kapitalist üretim tarzının, kapitalist olmayan üretim tarzına göre üstünlüğünü vurgulamaktadır .Mahmoud, kapitalist üretim tarzının ülkedeki ana temelleri kontrol eden ve yönlendiren tarz olduğuna inanmaktadır. “Kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki farklılıkların yanı sıra bölgelerdeki farklılıklar da daha derindir (Mahmud, 2006, s.108)”.

Toplumda üretim ilişkilerini etkileyen sınıai kalkınmanın başarısızlığı nedeniyle Sudan'da tutarlı bir sosyal sınıf kavramı gelişmemiş olsa da ,bununla birlikte, Mahmoud (2006) gibi bazı araştırmacılar, modern sınıf kavramını Sudan toplumuna uygulama olasılığını onaylamaktadır .Bu bağlamda Sudan, diğer Afrika ülkelerine benzer .Jean-Francois Bayart ise (1992, s. 134), Afrika toplumlarında burjuvazi kavramını, özellikle ne Marksist anlamda sınıfsal sömürü, ne de üretici ekonomiyi bildiği anlaşılabilir tarihsel bir sınıf anlamında, kesin bir şekilde kullanamayacağımıza inanmaktadır.

Sudan toplumunu sanayi toplumlarına benzer bir sınıf analizine tabi tutarsak ve çeşitli bileşenleri arasında sınıf mücadelesini sonuçlandırmazsak bile, Pierre Bourdieu'nun (alan) kavramını, maddi ve sembolik bileşenleri ile iktidar ve sermaye mücadelelerini anlamak için kullanılabilir. Bu temelde, Sudan'daki iktidar ve ekonomi alanlarının, fiziksel ve sembolik sermaye elde etmede ve onları yeniden üretmeye ve korumaya çalışırken aktif bir alan olduğunu söylenebilir. Bourdieu gibi, Marksizmin sömürü düşüncesinin, çatışmanın üstünlüğüyle hegemonya düşüncesi yerine konabilir . Bu, yalnızca kapitalist ve kapitalist olmayan sınıflar arasındaki çatışmalara değil, daha geniş bir görüşe sahip olmamıza yardımcı olur . Daha ziyade, kapitalist veya kapitalist olmayan sınıflar içindeki mücadeleleri görmek için Bourdieu'nun (alan) düşüncesi, sermaye alanlarının eski hakimleri ile yeni rakipler arasında çatışma ve rekabet gerektirir . Bourdieu'cü bu mantık, kapitalist sınıfın içinde ve dışında uygulanabilir (Bourdieu'nun sınıf ve alan kavramı hakkında daha fazla bilgi için, Bkz : Burawoy ve Von Holdt, 2012, s. 31-50).

Alan kavramını Sudan'da kapitalist sınıfa uygulamak, gelişimini anlamamıza yardımcı olur .Fakat aynı zamanda Sudan kapitalizminde daha önce bulunmayan yeni kapitalist sınıfların ortaya çıkışını anlamamıza yardımcı olur .Bunlar, Sudanlı araştırmacılar arasında tercih edilen “İslami işadamları”, “İslami kapitalizm”, “İslami kapitalistler” veya “paraziter kapitalizm” olarak tanımlanan finansal kapitalist kesimdir . Bu sınıf, Sudan'da eski hakim sınıfla, yeni rakipler arasında sermaye birikimi mücadelesi

bağlamında ortaya çıkmıştır. Bu yeni sınıf, Sudan'ı otuz yıl boyunca yöneten Beşir rejiminde temsil edilen ekonomik ve politik güçlü kontrole sahip olarak gelişmiştir. Belki bir çatışma bağlamında hegemonya kavramı, bu İslami kapitalist sınıfın içindeki ekonomik ve politik çatışmaları açıklamaya yardımcı olabilir. Çünkü bu sınıf, farklı kalıpların oluşumuna katkıda bulunan birçok iç çatışmalar yaşamıştır.

#### **2.4. Sudan'daki Neo-kapitalizm: Neo-liberalizmin Ve Neo-patrimonyalizmin Şiddeti**

Sidqi Kabballo'ya (2008) göre Sudan kapitalizmi, ticari, tarımsal, endüstriyel, emlak ve finansal veya bankacılık kapitalizmi olmak üzere çeşitli sınıflardan oluşmaktadır .Bu kapitalistler arasındaki örtüşme sadece gelişimlerinde değil, aynı zamanda ticari sermayeye ve garantili yatırımlara odaklanarak, azgelişmiş olmalarının sonucudur (Kabballo, 2008, s. 10).

“Finansal kapitalizm”, Sudan'daki İslami hareketin gelişmesi ve bankaların kurulması, sigorta finansmanı ve spekülasyon yoluyla kapitalist faaliyetin artmasıyla bağlantılıdır (Husain, 2013) .Bu kapitalist sınıf, uzun bir süre boyunca üretken veya ticari projeler kurarak gelişen geleneksel kapitalizm biçimlerinin aksine, ani bir şekilde ortaya çıkmıştır (Abbas, 2013, s. 63). Bu yüzden birçok Sudanlı araştırmacı tarafından “parazitik kapitalizm” olarak tanımlanmıştır .

Beşir'in rejimi, kontrol yoluyla toplum ve devlet kurumlarıyla şizofreni içinde yaşayan yeni bir sınıf üretmiş; İslam ve müslümanlar adına, toplumu ve devleti dışlamıştır .Bu yeni sınıf ekonomiyi, siyaseti ve devlet kurumlarını kontrol eden ve sorunlarını toplumun pahasına çözen, toplumdan ayrı bir azınlığa dönüşmüştür (Haj Hamad, 1996, s. 761).

Sudan ekonomisi, küresel piyasaya bağımlı ve entegre olan sivil ve askeri bürokrasinin müttefiki olan ticari kapitalizmin öncülüğünde kalmıştır. Sudan, özellikle önemli üretken faaliyetlerde bulunmadan, mümkün olan en kısa sürede yüksek kâr oranlarına ulaşmayı tercih eden parazitik kapitalizmin etkisindeki artıştan sonra, dış borçlanma ve yabancı sermayeye bağlı hale gelmiştir (Kabballo, 2008, s. 29). Kabballo (2008, s.37), ticari kapitalizmin, Sudan kapitalizminin 1980'lerden bu yana ortaya

çıkmaya başlayan ve 1989'daki Beşir'in darbe hükümeti ile birlikte gelişen yeni bir parazitik kapitalist elitin hakimiyetine girmesinden önce, uzun süredir Sudan'ın kapitalizmine öncülük ettiğini öne sürmektedir.

Yeni askeri rejime sığınan “İslami kapitalizm” sınıfı, “özelleştirme” ve “ekonomik serbestleşme” politikalarının uygulandığını iddia ederek, ülkenin zenginliklerinin çoğunu çıkarmayı başarmıştır .Neoliberal politikalarla birlikte ekonomik rantçı yöntemlerin uygulanması, hakim ve egemen politik sınıf için sermaye birikiminin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Mahmoud (2006, s. 23) ise, sağlık ve eğitim hizmetlerinin, 1989'daki Beşir rejiminin ardından, Sudan'da sermaye birikiminin kaynaklarından biri olduğuna inanmaktadır.

Zenginlik yavaş yavaş yeni bir sınıfın elinde ve hızla genişleyen bir şekilde birikmeye başlayıp, bir dizi zengin Sudanlı iş adamı, kendi parası ile ya da yabancı sermaye ile ortak girişimler yaparak satın almak yoluyla, hükümetin devlete ait şirketleri tasfiye etmesinden faydalanmıştır (Collins, 2015, s. 284).

Sidahmed (2012)'e göre, Beşir'in rejimi, ekonomik alanda ticari serbestleşme politikası ve petrol ihracı politikasından yararlanmıştı .Rejim, sendika hareketini zayıflatmak ve potansiyel politik rolünü sınırlamak için, özelleştirme politikasından da yararlanmıştı .Özelleştirme ayrıca rejimin, İslami işadamları lehine zenginlik aktarma ve yeniden dağıtma konusunda konuşulmamış bir politika izlemesini sağlamıştır (Sidahmed, 2012, s. 177).

Beşir'in darbe hükümeti, iktidara geldiğinden beri, Dünya Bankası ve IMF koşullarını uygulamaya koyulmuştur. Birçok ekonomistin yüksek işsizlik oranı ve artan yoksulluk nedeni olarak gördüğü “yapısal uyum politikaları” olarak bilinen politikalar uygulanmıştı. Özelleştirme politikalarının sonucuna ek olarak, özel sektör yolsuzluklarla, paramparça edilen anlaşmalarla, birçok stratejik mal ve hizmet edinmiştir (Abbas, 2013, s. 71).

IMF'nin yapısal reform programların yol açtığı sert önlemlerden ve kurdaki değer düşüklüğünden kaynaklanan komplikasyonlardan biri, “orta sınıfların yoksullaşması” olarak ortaya çıkmıştır .Yeni ekonomik iklim bağlamında, sermaye ve devlet iktidarı ile güçlü bir ilişki kurmadan, herhangi bir ekonomik başarı elde etmek imkansız hale gelmiştir (Suleman, 2006, s. 148).

1970'lerden bu yana yavaş yavaş uluslararası finansal kurumlar tarafından zorlanan ve talep eden neoliberal değişimler, Arap bölgesine girip bölgenin özellikle gençlerde kronik işsizlik oranların yaşandığı üçlü “yoksulluk, eşitsizlik ve dengesizliğin” şiddetlenmesine büyük katkı sağlanmıştır (Achcar, 2019, s. 183).

İktidardaki İslami rejim, sınıf çıkarlarıyla tam olarak özdeşleşmek ve onları iktidara getiren ideolojik yükten kurtulmak dışında, rejimin ayakta kalmasının başka bir yolu olmadığı inancıyla sonuçlanan bazı içsel ve uluslararası faktör vardır. Nitekim, İslami uluslararası söylem, daha pragmatik bir dönüşüme yol açmak için ortadan kalktı. Bunun sonucu olarak, Körfez ve Asya finans kurumlarına bağlı, bir rantçı komprador burjuvazisinin politik varlığı, karakterine ulaşmak için politik cephenin (Ulusal Kongre Parti) reformu olmuştur (Elgizouli, 2005).

Fatima Mahmoud (2006), Sudan kapitalizminin gerçekte “bağımlı komprador bir burjuvazi” olduğunu vurgular. Mahmoud, kapitalist sınıf tarafından benimsenen Sudan partilerinin, modern Sudan tarihinde, ulusal hükümetleri yabancı sermaye ile koordinasyon içinde ezdikleri ölçüde baskıcı bir rol oynadığına inanmaktadır. “Dolayısıyla bu kapitalizm, ulusal bir kapitalist olarak sınıflandırılmaz (Mahmoud, 2006, s. 283)”.

Mahmoud, Sudan'daki kapitalizmin çağdaş aşamasının, devletin yabancı ve yerli sermaye ile paylaştığı büyük bir etki ile nitelendirildiğini ve kapitalist güçlerle devlet arasındaki ittifakın otomatik olarak baskıda bir artışa yol açtığını düşünmektedir. “Bu aşamada devlet, ezilmiş sınıfların tarihsel politik rollerini yerine getirmelerini engellemek için doğrudan baskı aracı olarak oynamıştır. Devlet aygıtı, özellikle de baskıcı aygıtı genişletip, Sudan halkını eşsiz baskı ve aşağılamaya maruz bırakmıştır (Mahmoud, 2006, s. 88)”.

Bu bağlamda, Sudan'da “Amber Jüde” olarak bilinen, ekonomi ile ilgili en şiddetli fiziksel şiddet olaylarından birine değinilebilir. Bu olaylar Şubat 1956'da, ülkenin bağımsızlığından iki aydan az bir süre sonra gerçekleşti ve 200'den fazla çiftçi öldürüldü. Bu çiftçiler, Güney Sudan'daki Kosti şehri'nin pamuk tarlalarında kapitalist sömürüye karşı protesto yaptıkları protesto sonrasında polis onları tuttuğu dar bir odada, boğularak ölmüşlerdir. Bu olayda gazetecilerin, Sudan kamuoyuna yayınlamak için olay hakkında bilgi edinmelerini engellenmiştir (Galander, 2016, s. 182)”.

Dolayısıyla, modern Sudan Devleti'ndeki şiddetin, sömürgeci güçlerin getirdiği kapitalist sistemle kuruluşundan, gelişmesinden ve birleşmesinden bu yana ortaya çıktığı ve sömürgeci sonrası yerli rejimleri pekiştirmeye devam ettiği söylenebilir.

1989-2019 yılları arasında Sudan'da hüküm süren tek partili sistemi ele alırsak “yeni refah sadece başkent Hartum ile sınırlıydı ve Sudanlıların büyük çoğunluğu Hartum'un çıkardığı lüksü paylaşmamıştır (Collins, 2015, s. 285)”. Suleman (2006), iktidardaki tek parti liderlerinin birçoğunun büyük miktarda para biriktirme ve bunları hızlı kârlı yatırım alanlarına yatırma konusunda Sudan gerçekliğine tuhaf yöntemler getirdiğine inanmaktadır. “Bu yasa dışı para biriktirme caydırıcı ve şiddetli bir devletin varlığını caydırıcı yasaları ile gerektiriyordu (Suleman, 2006, s. 148).”

Sudan'da ekonomik şiddeti ve bununla yüzleşmenin zorluğunu ağırlaştırıran şey, otuz yıl boyunca hüküm süren iktidardaki tek parti sisteminin, Sudan halkına, “Sudan İslami Hareketi” tarafından dayatılan, askeri bir sistem olmasıdır. Bu nedenle rejim, hegemonyasını baskıcı bir politik iktidar ve dinsel sermayeye yatırım yapan sembolik bir iktidar temelinde dayatmıştır .Hamid (2006, s. 5) bunu şöyle ifade eder: “İslami kapitalist sınıf, serbest piyasayı tercih etti, böylelikle kazancını kolayca artırabilirdi .Bu yüzden bütünlük bir İslami vizyonu uygulamak istemedi .Fakat daha fazla sermaye çekmek için dinsel duyguları kullanan genel sloganları veya bir markayı istemiştir”.

Dolayısıyla, Sudan'ın petrol ihracatındaki başarısına rağmen, halkın yaşam koşulları hala yoksulluk seviyesinin altında kalmıştır. Çünkü neopatrimonyal sistem tarzı, ekonomik getirilerin adil dağıtımına izin vermez; aksine, yalnızca kapitalist sınıfa, ‘sadıklara’ ve daha fazla politik sadakat satın almaya gitmektedir. Ayrıca, iç savaşlarla yüzleşmek için güvenlik ve askeri kurumlara çok fazla harcama yapmanın yanı sıra, Sudan halkı petrol çıkarmakta fayda görmemiştir. Bu nedenlerle yoksulluk oranları arttı ve kalkınma hedeflerine ulaşamamıştır.

1999 yılında petrol ihracatının başlamasıyla birlikte, Sudan ekonomisi tamamen rantçı olmuştur ve devlet gelirlerinin ana kaynağı, yurtdışından elde edilen petrol gelirlerine dayanmıştır .2011'de Güney Sudan'ın ayrılması ile birlikte petrol gelirlerinin kaybından sonra, aynı rantçı sistem devam etmiştir. Böylece Beşir'in rejimi, devletin operasyonlarını ve politikasını finanse etmek için yeni stratejiler geliştirmiştir. Bu

nedenle rejim, altın ihracatı ve Sudan kuvvetlerinin Yemen savaşına katılması gibi askeri hizmet kiralama tarzı yeni rantçı politikalarına yönelmiştir.

Bununla birlikte, 2018-2019 yılları arasında Sudan'daki politik pazarın, rejimin merkezi kleptokratik modelini sürdürmek için yeterli finansal aracı kalmamıştır. Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir'in bu konuda büyük bir politik yeteneği vardı ancak politik bütçesi hızla azaldı ve farklı rakiplerin farklı taleplerini uzlaştırma yeteneğini kaybetti. Ancak rejimin son dönemi politik finansman kaynaklarının altın ve askeri hizmetlere doğru kaymasıyla, bir oligarşi modeline dönüşmüştür (De Waal, 2019, s. 2). Bu dönüşümler, uzun süren halk protestolarının ardından, 11 Nisan 2019'da rejimin çöküşünü hızlandırmıştır.

Son dönemde, Orta Doğu bölgesindeki ekonomilerin çoğu, kalkınma yeteneklerinin sınırlarına ulaşmış olan kapitalizm bürokrasisinin eksikliklerini ve yozlaşmış neoliberal kapitalizmin hatalarını birleştirilmeye başlamıştır. Dolayısıyla kapitalist bir sistem, neopatrimonyal, kamu malların yağmalanması, bürokratik enflasyon ve genelleşmiş yolsuzluğun bir karışımı yayılmıştır (Achcar, 2013, s. 97).

### **3. SUDAN'DA MEDYANIN EKONOMİ POLİTİĞİ**

Sudan'da medyanın gelişimi, Batılı olmayan toplumlardaki medyanın gelişimine paralel ilerlemiştir .Sudan'da yazılı basın 1898'de, radyo yayıncılığı 1940'da, televizyon yayıncılığı 1962'de ve dijital medya ise 2000 yılında başlamıştır .Günümüz Sudan medyası, interneti ve yeni medya araçlarını kullanma eğilimindeki yeni ve artan bir eğilimin yanı sıra, devletin otoritesiyle yakından ilişkili olan kitle iletişim araçlarına dayanmaktadır.

Sudan'daki siyasi istikrarsızlık yaşamın ve devlet sisteminin her yönüne yansımıştır .Siyasi sistem ile iletişim sistemi arasındaki yakın ilişkiden dolayı Sudan, ülke yönetimindeki bu dalgalanmalar nedeniyle, iletişim politikalarında net bir kararsızlığa tanık olmuştur (Aljaz, 2000, 37) .1970'lerin başında, medya devlet tarafından kamulaştırıldı, sonra neoliberal politikalar ile sınırlı bir özelleştirmeye yöneldi. Bu nedenle Sudan medyası, ulusal yönetimin her döneminde devletin kısıtlamalarından ve

kontrolünden zarar gördü. Medyayı kontrol etme konusunda, askeri ve demokratik koalisyon hükümetleri arasında bir fark da yoktur.

Sudan, bir İletişim Bakanlığı kurarak medyayı kontrol eden birçok Arap ülkesine istisna değildir .Sudan'daki İletişim Bakanlığı tüm medyayı kontrol eder ve altı medya kuruluşunun yönetimini doğrudan denetler. Bu kurumlar şunlardır: Sudan Haber Ajansı, Sudan Resmi Kanalı, Sudan Resmi Radyosu ,Ulusal Basın ve Yayınlar Konseyi, Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Kamu Kurulu ve İletişim Bilimleri Akademisidir.

Devlet, Sudan'daki medyayı yasalar, mülkiyet, reklamlar ve doğrudan ve dolaylı denetim yoluyla kontrol etmektedir. Tıpkı El-Beşir rejiminin (1989- 2019) siyaset alanında tek partili bir sistem kurmaya çalıştığı gibi, medya alanında da “tek sesli bir sistem” kurulmaya çalışılmıştır.

Sudan'daki tüm ulusal yönetim dönemlerinde, elektronik medya (radyo ve televizyon) devletin tam kontrolü altındaydı. Özel radyo ve televizyon kanalları 2000 yılına kadar yoktu. Daha önce belirtildiği gibi, Sudan'da 1940'ta radyo ve 1962'de ise televizyon yayınları başlamıştı. El-Beşir rejimi ile birlikte, her Sudan eyaletinde, yerel hükümetin radyo ve televizyonu kurulmuştur.

Sudan'daki en popüler kitle iletişim aracı gazetedir. Sudan basınının kuruluşundan bu yana, Sudan'daki gazete sayısı yüzlerce gazeteye ulaşmıştır. Halen, en son 2018 istatistiklerine göre, Sudan gazetelerin toplam sayısı; «26» siyasi, «6» spor gazetesi ve «5» sosyal olmak üzere «37» dir(Ulusal Basın ve Yayınlar Konseyi, 2018). Basın, Sudan hükümetlerinin yetkisi dahilinde olmasına rağmen, basın piyasasında özel ve politik yatırımlar vardır.

1998 yılında internetin, ülkeye girmeye başlaması ve 2000 yılından sonra cep telefonlarının yayılmasıyla birlikte, Sudanlıların kamusal alana katılma imkânları genişlemiştir. Özel web siteleri ve sosyal medya, daha geniş kitleleri bağımsız medya platformları haline getirmeye başlamıştır. İnternetteki özgürlük, kitle iletişim araçları yoluyla hükümet tarafından kontrol edilen kamuoyundan farklı bir kamuoyu oluşturma fırsatı sağlamıştır. Bu nedenle hükümet, internetin Sudan'daki kitle iletişim araçlarına dayattığı “tek seslilik” üzerindeki potansiyel etkilerini önlemek için sıkı kontroller uygulamaya çalışmıştır.

1989 - 2019 Sudan'daki medya politikaları büyük ölçüde neo-patrimonyal devlet sistemi ile tutarlıydı. Ekonomi sermaye tekeli çerçevesinde, egemen rejim aynı zamanda medyayı kontrol ederek sembolik sermayeyi tekelleştirmeye çalışmıştır.

### 3.1. Sudan Basının Tarihi Ve Gelişimi

Sudan'daki basın başlangıcı, başlangıçta İngiliz işgalinin çıkarlarına hizmet eden bir sömürge basını olarak ortaya çıktığından, Sudan devleti başlangıcına benzemektedir. Sudan gazetesi (*Al-Ghāzītah Al-Sudāniyah*), 1898 yılında ülkede yayınlanan ilk gazeteydi. Dört yıl sonra, *Sudan* gazetesi yayınlandı ancak mülkiyeti de yabancıydı. İlk ulusal gazete olan (*Hadaretu'l-Sudan*) 28 Şubat 1919'da yayınlandı. Bununla birlikte, Sudan basının doğuşu İngiliz sömürgeciliğinin gölgesinde idi. Yabancı gazeteler (*Sudan* gazetesi 1902), ulusal gazeteler (*Hadaretul Sudan* gazetesi 1919) ve Sudanlı radyosu (*Radyo Omdurman* 1940), Sudan vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak için değil, İngiliz sömürge idaresine hizmet etmek için tasarlanmıştır (Aljaz, 2000, s. 32).

Araştırmacıların, (*Hadaretul Sudan*) gazetesinin ilk Sudanlı ulusal gazete, genel yayın yönetmeni Hüseyin Şerif'in de ilk Sudanlı gazeteci olduğunu kabul etmelerine karşın gazete ulusal gibi görünmekle birlikte, amacı ve içeriği İngiliz işgaline hizmet etmek ve bağımsızlık isteyen tüm ulusal güçlere düşmanlık etmekte (Abdelleatif, 1992, s. 32)(*Hadaretul Sudan*) gazetesinin mülkiyeti de saf Sudan mülkiyeti değildi; sömürge hükümeti sahiplerine gazetenin ihtiyaç duyduğu sermayeyi veriyordu (Aljaz, 2000, s. 29).

Sudan basınında ilk ulusal mülkiyetin, dini mezheplerin liderlerine ait olduğunu söylenebilir. Gazetenin sahipleri Sudan'daki ünlü dini mezheplerin liderleri, Ali El Mirghani, Abdel-Rahman Al-Mehdi ve El-Şerif Youssef Al-Hindi'dir (Saleh, 1971, s.45).

Sudan basını, siyasal partilerin ortaya çıkmasından önce bile, mezhepçilik himayesinde büyüdü; ilk ulusal gazetelerin çoğu, çeşitli mezheplerden otantik ya da vekalet sponsorluğunu aldı. O dönem, Sudan ilk kez iktidar ve basın arasındaki çatışmaya tanık oldu. Bu çatışma, mezhepçiliğe karşı çıkan gazetecilere, şiddet ve saldırı noktasına ulaştı. İngiliz sömürgeciliğinden miras alan ulusal güçler, basına karşı fiziki güç kullanmıştır (Galander, 2016, s. 183).

Mezhepçilik, parti gazeteleri ve başkent Hartum'un işlerine odaklanmak, uzun zamandan beri Sudan basının önemli bir özelliği olmuştur. Finansal baskılar nedeniyle çoğu gazete, iktidardaki partilere olarak giderek daha fazla hizmet etmiştir. Çoğunlukla da parti ve mezhep temelinde, ideolojik görüşleri yaymak için bir aracı haline geldiler (Deckert, 2012, s. 15).

İlk çıkışından bu yana, Sudan'daki basın ülkenin sömürgeciliği tarafından getirilen kapitalist sistemi desteklemekle karakterize olmuştur. Başlangıçta basın, ticaret, piyasalar ve ekonomi haberlerine odaklanarak, iktidardaki politik ve ekonomik sınıfın ihtiyaçlarına cevap veriyordu. Sudan'daki ekonomik gazetecilik tarzının, basın türlerinin geri kalanından önce geldiği söylenebilir (Salih Mohamed, 2014, 69). Bu durum sadece Sudan için geçerli değildir, çünkü basın, egemen iktidar adına resmi bir konuşmayla başladığından, gazeteciliğin gelişiminin modern tarih boyunca belirli bir ritmi olduğu görülmüştür. Basın burjuva sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte, doğrudan finansal ve ekonomik kapitalist amaçlara hizmet etmek için gelişmiştir (Hammam, 1988, s. 15).

Sudan'da basının gelişimi, sömürge dönemi basını ve sömürge sonrası basını olmak üzere iki aşamadan geçmiştir. Sudan basınının ilk gelişim aşamalarında, Sudan basınında sırasıyla görülen sahiplik-editorlük-okur tipi şöyledir:

I.Yabancı mülkiyeti- yabancı editörlük- hatta yabancı okuyucular (*Sudan* gazetesi gibi)

II.Yabancı mülkiyeti- Sudanlı editörlüğü- Sudanlı okuyucular (*Rayedu'l-Sudan* gazetesi gibi)

III.Sudanlı mülkiyeti- Sudanlı editörlüğü- Sudanlı okuyucular (Tarfa, 1978, s. 39).

Sudan'daki basının sömürge basınından milli basına dönüşmesi, ilk Sudan gazetesinin ilk avantajı Sudanlılara ait olması, Sudanlı bir dilde olması, ve bir Sudanlı okuyucuya hizmet etmesi yönündeki ekonomik mülkiyet tarzı ve kimliğindeki değişimi gösterilmektedir.

Sudan'daki İngilizlere karşı en ünlü isyanın (1924'teki Beyaz Bayrak Devrimi) başarısızlığından sonra, işgal yetkilileri herhangi bir yeni devrimi önlemek için şiddete başvurdular. Sudanlı aydınlar ve yakın zamanda Sudan'daki tek üniversiteden mezun

olanlar (daha sonraları Hartum Üniversitesi olan Gordon Paşa Üniversitesi), edebiyat basın yerine, İngiliz yetkililerle doğrudan karşı karşıya gelen siyasi basında yerlerini almışlardır.

İlk basın yasasının 1930'da, İngiliz sömürgecileri tarafından yayınlanmasından sonra, Sudan'ın ilk günlük gazetesi olan (*Al- Nil*) 1935'te yayımlandı ve ilk editörü Mısırlı yazar Hassan Subhi, editörlerinden Sudanlı gazeteci Ahmed Yusuf Hashem'in öncülüğünü yaptı. 'Ansar' tarikatını ifade eden ilk ulusal siyasi gazete olarak kabul edildi (Bashari, 1991, s. 54).

Sonra (*Al –Sudan Al-Jadid*, 1943) ve (*Al-Rai Al-Aam*,1945) gibi bağımsız gazeteler yayımlandı .Ardından çeşitli gazeteler ve dergilerin yayını başladı ve sömürgeci güçlerin kısıtlamalarına rağmen Sudanlı basın, ulusal hareket ve milli bilinci yaymak için harekete geçti. Ulusal politik hareketin doğuşu, 1940'larda ve 1950'lerde dolduran gazete ve dergilere yansıdı (Saleh, 1971, s. 96). 1956 yılında bağımsızlık ilan edildiğinde de partizan ve bağımsız gazeteler ortaya çıktı (Halil, 2005, s. 35).

Sömürge dönemin sona ermesinden sonra, sömürge sonrası gazetecilik, basına karşı daha fazla şiddetle karakterize oldu. Bağımsızlık sonrası Sudan basını, özellikle 1958-1964, 1969-1985 ve 1989-2019 yılları arasında, askeri diktatörlük rejimleri altında, birçok değişikliğe uğradı .Ortaya çıkan Sudan basını, maruz olduğu bütün siyasi baskılara rağmen, ülkede politik iletişim için etkili bir araç olarak kaldı .Sudan politikasının askeri ve sivil hükümetler arasındaki dalgalanması, her bir hükümetin medyaya yönelik farklı konumlarına yol açtı .Ülkede bağımsızlıktan bu yana iktidara gelen üç askeri hükümetin basına karşı farklı pozisyonları oldu (Galander, 2015, s. 75).

Basın, demokratik dönemlerde gelişti ve on yıllardır süren askeri diktatörlükler sırasında özgürlükleri sınırlayan baskı ve yasalar nedeniyle küçüldü (Saleh, 2005, s. 8). *İlk askeri rejim, İbrahim Abbud rejimi 1959-1964*, başlangıçta var olan liberal basın sistemini onayladı, ancak özel gazeteler, hukuka ve düzene bağlılıklarını garanti altına alan ve hükümeti eleştirmeyen katı yasalar altında yayımlandı .*Numeyri'nin 1969-85 ikinci askeri rejimi* basına bir yıl boyunca izin vermesine rağmen, 1970'de gazeteleri, haber ajanslarını ve diğer medya kuruluşlarını devletleştirmiştir. *1989'daki Beşir darbesinden sonra ise*, özel mülkiyet basın için yasaklandı ve sadece devlete ait iki gazeteye izin verildi (Galander, 2015, s. 75).

1989'da Beşir darbesinin ortaya çıkmasından önce yayınlanan siyasi gazetelerin sayısı 70 civarındaydı (Abdelletif, 1992, s.195). Bütün bu gazeteler yeni askeri hükümetin emriyle durduruldu ve Beşir hükümeti bağımsız gazetelerin zorlu şartlar altında çıkmasına izin veren yeni bir basın yasası yayınlana kadar, sadece iki devlet gazetesi devam etti. Daha sonra medya alanı biraz gelişti ve Beşir basına daha fazla özgürlük verdi. Bağımsız günlük gazetelerin sayısı arttı, ancak Beşir hükümeti, basının kendi yönetimine yönlendirdiği eleştirilere dayanamadı ve her seferinde basını kontrol etmek için daha fazla prosedür ve politika belirledi.

Beşir'in totaliter yönetimi, Sudan basınının el koyma ve sürekli denetim seviyesini etkilediği için; birçok gazetecinin ülkeyi terk etmesine ve Arap basınında, doğuda ve batıda çalışmasına neden oldu (Abu Garja, 2015, s.466). 1989'da Beşir darbesinden sonra, Sudan gazetecilerinin Körfez ülkelerine ve Avrupa'ya en büyük göç dalgasına, kovuşturmalara, tacizlere ve yurtiçi iş olanaklarının kalmamasına tanık olundu .Bu dönemde, gerekli açığı kapatıp Sudanlı gazeteciler için iş fırsatları yaratmak amacıyla Kahire, Londra, ABD ve Yunanistan'da yurtdışında birkaç Sudan gazetesi ve dergisi yayınlandı (Saleh, 2005, s. 9).

Özetle, Sudan basın tarihinin üç olgunun etkisi altında olduğunu söylenebilir: İngiliz sömürgeciliği, mezhepsel güçler ve hem demokratik hem de askeri yönetim dönemlerindeki politik iktidarın şiddetidir.

### **3.2. Sudan Basının Güncel Eğilimleri Ve Etkileri**

Çoğu zaman Sudan'da hakim olan iletişim sistemi, iktidardaki politik düşüncenin bir yansımasıdır ve Sudan'ı karakterize eden kültürel ve etnik çeşitliliği ifade etmez (Aljaz, 2000, s. 90). Bu nedenle basın endüstrisi başkent Hartum'da yoğunlaştı ve kırsal toplumların meselelerine çok fazla odaklanmamıştır (Shambal, 2017, s. 176).

1980'lerin sonunda Sudan basını ayrıca ekonomik durumun kötüye gitmesi, siyasi partiler arasındaki ilişki ve zaman zaman ortaya çıkan farklılıklar ile de ilgiliydi . Yorumlar ve köşe yazıları, Sudan basınında baskın olan renktir ve gazeteler, hükümetin yayınlamasını istedikleri haberi yayınlamakla sınırlıdır (Abdelletif, 1992, s. 125). Günümüzde, Sudan basınındaki bu tarzın biraz daha fazla haber lehine değişmeye

başladığını görülecek ancak otorite tarafından yönlendirilir ve hükümet kısıtlamaları tarafından yönetildiğinden daha düşük bir yoruma dayalı gazetecilik tarzı vardır.

Sudan basını, özellikle askeri yönetim dönemlerinde siyasi propaganda ve eğlence konularına odaklanmakta, hükümetin çoğu yetkili yönetici basını siyasi bir tutum olarak ifade etmesi gerektiğini düşünürler (Shambal, 2017, s. 31).

Rugh (1979), 1970'lerin Arap dünyasındaki gazeteleri üç ana tür altında sıralar: sadakat basını, mobilizasyon basını ve çok taraflı basın. Sudan basını, bu dönemle ilgili olarak mobilizasyon basını olarak sınıflandırılmıştır (Rugh, 1979, s. 29). Günümüzde, Sudan basınına Rugh standartlarını uygularsak, aynı zamanda sadakat ve mobilizasyon basını arasında salındığını görülmektedir. Siyasi otorite, politikalarının ideolojik mobilizasyonundaki sadakatini ve başarısını sağlamak için, Sudanlı basının mülkiyetine ve içeriğine müdahale eder. Bu yüzden Sudan basını eleştirel ve araştırmacı pozisyonundan yoksun kalmıştır.

Sudan, sömürgecilik döneminin başından beri iki tür gazetecilikle karşılaştı: Otorite basını ve bağımsız basın. Daha sonra ortaya çıkan partizan gazeteler, bağımsız gazetelerin karşısındaydı. Ancak Sudan'da üstü örtük bir parti bağlılığı ile, bağımsızlığı bir araya getiren yeni bir gazete türü ortaya çıkmaya başlamıştır. Diğer bir deyişle, kendisini bariz bir şekilde bağımsız olarak niteleyen bir basın, üstü örtük bir şekilde siyasi partilerden birine 'sadık' kalmaktadır. Bu tür gazetecilik 1985-1989 yılları arasında, üçüncü demokrasi döneminde ortaya çıkmaya başladı ve 1989'dan 2019'a kadar Beşir yönetimi döneminde daha da gelişti. Galander (2016), gizlenmiş bu tür partizan gazeteleri "ay gazeteleri" olarak tanımlamaktadır. Yani, partilerin yörüngesinde dolaşan gazetelerdir (Galander, 2016, s. 89).

Bu tür basın, gazetelerin sahipliğini doğrulamayı zorlaştırır. Ancak, Beşir rejiminin, 'kamuoyu fikri'ni görünüşte bağımsız basınla etkilemek için çekici bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, iktidar partisinin (Ulusal Kongre) 'kolları uzamış' ve mülkiyete katılım yoluyla; (*Al-Rai Al-Aam*), (*Al-Sahafa*), ve (*Al-Sudani*) gibi iyi bir tarihi itibara sahip birkaç bağımsız Sudan gazetesinin kontrolünü ele geçirmiştir.

Hükümetin Sudan'daki medyayı neredeyse tamamen kontrol altında tutmasıyla, Sudan'daki gazetelerin en net şu şekilde sınıflandırılabilir: *Çoğunluğu oluşturan hükümet yanlısı gazeteler ve azınlık olan hükümete karşıtı gazeteler.*

Sudan'daki gazeteler sürekliliklerini etkileyen kurumsal zayıflıktan muzdariptir .Bu zayıflık, başlangıcından bu yana Sudan basınında kalmıştır. “Hedefini durmadan veya değiştirmeden 50 yıl boyunca yaşamış olan Sudanlı bir gazete yoktur (Shambal, 2017, s. 25”) .

Ayrıca, politik istikrarsızlık nedeniyle, özel girişimciler iletişimle ilgili herhangi yatırım yapmakta isteksizdiler ve bu yüzden konu devletlere bırakıldı. İktidar olan hükümetler ise, kalkınmayı destekleyecek şartları sağlamadan, telekomünikasyon sektöründen kazanç sağlamışlardır (Aljaz, 2000, s. 66). Gazetecilik alanında da, bugüne kadar olan yatırımlar büyük şirketleri ve büyük sermayeyi içermemektedir. Çünkü siyasi sistemlerin sürekli değişmesi her zaman basını tehdit etmekte ve medyaya yatırım yapmayı tehlikeli hale getirmektedir (Aljaz, 2000, s. 165).

Ülkedeki kötüleşen ekonomik koşullar, bağımsız olmaya çalışan basında da olumsuz etki yarattı .Kötüleşen ekonominin ışığında yapılan reklamlar güvenilmez bir baskı geliri kaynağı oldu ve birçok gazete bu şartlar altında yayınlanmaya devam edemedi (Galander, 2015, s. 67).

Sudan basınının zayıflığına karşın, kitle iletişim araçları arasında en etkili olduğu düşünüldüklerine daha önce değinilmişti. Bu bağlamda Sudan basını, dijital medyaya eşlik eden büyük gelişmeye rağmen, halen Sudan'daki ekonomik karar vericiler için en önemli kitle iletişim aracıdır (Shambal, 2017, s. 165). Shambal'ın (2017) çalışması, Sudan basınının bu rolünün hükümet tarafından verilen ekonomik kararları desteklemek ve hatta hükümetin talep ettiği talimatları izlemek olduğunu doğrulamaktadır.

Sudan basında ekonomik sorunların sunulma tarzı derin analizlerden yoksundur ve hükümet politikalarının propagandası olarak nitelendirilir. Sudan basınının gündeme getirdiği ekonomik sorunlar, toplumun bütün kesimlerini yansıtmazken; toplumun çoğunluğunu ve yoksullarını barındıran kırsal kesimin sorunlarını görmezden gelir ve küçük bir Sudan toplumuna hizmet eden ekonomik kararlara sahip çıkmaktadır (Shambal, 2017, s. 167).

### 3.3. Sudan Basınının Ekonomi Politikası

Ekonomi politik yaklaşımlar, medya kuruluşların hangi koşulları altında çalıştığını ve faaliyetlerini yöneten teşvik ve kısıtlamaları belirlemeye çalışmaktadır (Long ve Wall, 2009, s. 38). Vincent Mosco (2009) ekonomi politikasının iki tanımını sunmaktadır. Dar anlamda politik ekonomi, medya kaynakları da dahil olmak üzere sosyal kaynakların karşılıklı olarak üretimini, dağıtımını ve tüketimini oluşturan sosyal ilişkilerin, özellikle iktidar ilişkilerinin çalışmasıdır. Ekonomi politikasının genel tanımı ise, sosyal yaşamda kontrol ve rekabet üzerine yapılan incelemesidir (Mosco, 2009, s. 25).

Zanetta Jansen'e (2013) göre ekonomi politikası perspektifleri iktidar, sömürü ve sınıf ilişkileri ile ilgili yapısal ve kurumsal meseleleri ele almak için sıklıkla makro düzeyde analiz kullanmaktadır (Jansen, 2013, s. 88)

(Wasko vd, 2011, s. 2) eleştirel ekonomi politikası diğer yaklaşımlardan özelliklerini ve eğilimlerini dört bileşen halinde şöyle özetlemektedir:

- I. Eleştirel ekonomi politikası bütüncüldür. Ekonomiyi sınırlı bir alan olarak ele almaktan ziyade ekonomi ile sosyal ve siyasal örgütlenme arasındaki ilişkiye odaklanır.
- II. Eleştirel ekonomi politikası tarihseldir. Anlık ve acil olgulara fazla odaklanmak yerine, uzun süreli çağdaş dönüşümleri ve tarihsel çelişkileri anlamakla ilgilenir.
- III. Eleştirel ekonomi politikası eşitlik, kamu yararı, sosyal adalet ve demokratik uygulama kavramları ile ahlaki meselelere odaklanır.
- IV. Ekonomi politikası pratik bir şekilde toplumsal değişim ve siyasi katılım meseleleriyle ilgilidir (Wasko vd, 2011, s. 2).

Eleştirel politik ekonomi yaklaşım, bugünü anlamak ve gelecek hakkında tahminlerde bulunmak için tarihe ve geçmişi sorgulamaya odaklanmıştır ve bu anlamda diyalektiktir. Hem eleştirel söylem, hem de eleştirel analiz kullanır (Jansen, 2013, s. 89). Eleştirel ekonomi politik yaklaşımına göre, iletişim kuruluşlarının mülkiyet yapıları ve denetim kalıpları medya faaliyetlerini belirler. Devletin düzenleyici etkinlikleri ile medya kurumları arasındaki ilişkinin incelenmesi gerektiğini vurgular (Yaylagül, 2018, s.123).

Bu bağlamda, Sudan'daki gazetecilik mesleğini düzenleyen yasalar, mülkiyet, tekelleşme, haber içeriklerinde tektipleşme ve benzeşme fenomenlerine, denetim politikalarına ve reklam gibi medya faaliyetlerini yönlendiren diğer ekonomik güçlere değinmek yararlı olacaktır. Ancak “Batı sonrası (post-Western) ekonomi politiği analizinde, bir yandan kapitalizmin uluslararası kurumsal genişlemesinin, diğer yandan her ülkede oldukça farklı olabilen ulusal ve bölgesel kurumların dikkate alınmasını gerektirir (Richter ve Graf, 2015, s. 30)”.

Sudan bağlamında, medyanın ekonomi politiği yalnızca ekonomik ve politik güçler arasındaki örtüşme ilişkilerini değil; aynı zamanda devlet iktidarının, Sudan'daki medyanın içeriğini yönlendiren ekonomik güç üzerindeki baskınlığını da ortaya koymaktadır.

Sudan'daki medya içeriği, tamamen medyayı kontrol eden ekonomik güçlerin etkisindedir, ancak bu ekonomik güçler bağımsız özel sektörü ifade etmemektedir. Aksine Sudan'daki doğrudan siyasal güçleri, daha doğrusu hakim rejimi ifade ettiği söylenebilir. Sudan'daki iktidar partisinin, medyayı kontrol etmesiyle hükümet sadece ticari kâr elde etmekle kalmaz, aynı zamanda siyasi kâr da elde eder. Başka bir deyişle Bourdieu'nün kavramlarına göre devlet, egemen siyasi sınıfın ayrıcalıklarını yeniden üretmek için kullanılan sembolik ve kültürel sermayeyi de biriktirerek, medyayı kontrol eder.

Sudan'da hüküm süren medya sahipliği modelinin, uluslararası çalışmaların sonuçları ile Arap ve Afrika bölgesindeki medyanın gerçekliği ile yakından eşleştiğini görünmektedir.

Simeon Djnakov (2003) ve meslektaşları tarafından dünya üzerinde 97 ülkede medya sahipliğinin öncelikli olarak hükümetler veya büyük aileler üzerinde yoğunlaştığını tespit eden bir çalışma yürütülmüştür.

Ayrıca çalışmanın bulguları arasında hükümet mülkiyeti ile, politik ve ekonomik özgürlük arasında negatif bir ilişki olduğu ve gazetelerin televizyondan daha güçlü olduğu belirtmektedir. Medyaya devletin daha fazla sahip olduğu ülkeler; daha az özgür basın, vatandaşlar için daha az politik haklar, zayıf yönetim, daha az gelişmiş sermaye piyasaları ve zayıf sağlık sonuçları ile nitelendirilmektedir (Djnakov vd, 2003, s. 377).

Çalışmada, devlet tarafından kontrol edilen şirketlerin payı yüzde 75'i geçerse "devlet medya pazarı için bir tekel" olarak kabul edilir. Bu veri, Sudan'daki devletin çoğu medya şirketi üzerindeki kontrolü ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Çalışma ayrıca, televizyonun, gazetelerden çok daha yüksek düzeyde devlet mülkiyetine sahip olduğunu belirtir (Djnakov vd, 2003, s. 357).

Basın dışında, devletin Sudan'daki kitle iletişim araçları üzerindeki tekeli tarihi bir gerçektir. Sudan'da elektronik (görsel-işitsel) medyaya geçildiğinden beri, radyo ve televizyon askeri ya da demokratik olsun, devlet kontrolünden ayrılmadı .Sudan'daki üç sivil sistemi, özgür bir basın sistemi benimsemiş ve basının özel mülkiyetine izin vermiş, ancak elektronik araçlar (radyo ve televizyon) devlet kontrolünde kalmıştır (Galander, 2015, s. 76). Sudan 2000 yılına kadar özel radyo ve uydu kanallarının kurulmasına izin vermemiştir. Bu tarihten sonra kurulan tüm kanallar, devlet politikalarına muhalefet eden kanallar olamamıştır .Bu nedenle, Sudan özel kanalları (15 tane), çoğu eğlence ile ilgili ve politikadan uzak bir yayıncılık yapmıştır.

Mesele yalnızca Sudan'la sınırlı değildir çünkü devlet Arap medyasının şekillenmesinde asıl aktördür (Fandy, 2008, s. 11). Arap dünyasında medya, genellikle ya hükümetle bağlı kuruluşlar olarak çalışır, ya da birçok durumda iktidar seçkinlerine veya hükümete bağlanan varlıklı işletmeler tarafından yayın yapar (Zayani, 2005, s. 14). Arap medyasında, medyanın sahibi genellikle sorumlu tek kişi olarak değil, aynı zamanda bir cephe olabilir .Bu yüzden, bu toplumlara düzenleyen politik bağlamı göz önünde bulundurmalıyız (Fandy, 2008, s. 273).

Bu nedenle, Sudanlı araştırmacı Nada Amin (2018), sahiplik yapısı yerine Sudan'daki siyasi kuruluşun, genellikle belirli gazetecilik içeriği üreten, medya üzerinde kontrol uygulayan ana kaynak olduğunu ileri sürer (Amin, 2018, s. 94).

Buna rağmen, hükümet tarafından sahip olunan veya etkilenen gazete sayısını bilmek zordur (Fiedler, 2012, s. 26) .Genellikle, medya mülkiyeti ve özellikle basılı günlük gazeteler şeffaf değildir .Her ne kadar devlet kurumları veya iktidar partisinin 'sadıkları' tarafından gizlice veya halka açık bir şekilde satın alınmış gazeteler olsa ve bu durum iktidar partisini desteklemek için editörlük yönelimlerine yansımış olsa da, bu gazeteleri direkt olarak hükümet gazeteleri olarak sınıflandırmak zordur (Amin, 2018, s. 96).

Fandy'a (2008) göre Arap ülkelerinde medya sansürünün yapısı belirsizliğe yaslanan Mısır modeline dayanır- bu nedenle medyada hükümetin yarı-sahipliği ve kısmi sansürü var, ancak yüzeysel medyada özel olduğu görülmektedir .Tüm Arap medyasının resmi mülkiyeti devlete ait olmasa bile, devlet Arap medyasında sıkı bir denetim uygulamaktadır (Fandy, 2008, s. 22-50).

Beşir Hükümeti Sudan'daki devlet gazeteleri dönemini bitirip, bağımsız özel gazetelere izin verdikten sonra; özel mülkiyete ait ancak devletin finanse ettiği gazeteleri yayınlamak için farklı bir yöntem başvurmuştur .Sudan'daki 2009 Basın Yasası'na göre, 'devlet gazetesi' bir şey yoktur ve tüm gazeteler bağımsız olarak sınıflandırılır ve halka açık anonim şirketler tarafından yayınlanır.

Beşir döneminde hükümet, Sudan basınını yapısal ekonomik şiddet yoluyla kontrol etmeye başlamıştır. Sudan hükümeti bir dizi gazeteyi doğrudan finanse etmiştir. Kendisine bağlı olanların bazılarının sermayedarlarını ise, rejimin siyasi ajanları olarak adlandırılacak belirli kurumları satın almaya zorlamıştır. Diğer yandan devletin reklamını veya katkılarını yasakladığı gazete sahiplerinin kasıtlı yoksullaştırılmasının ardından, ceza politikası bağlamında, vergi değerindeki aşırı artışın ardından satın alınan gazeteler de vardır (Amin, 2018, s.106).

Sudan gazeteleri baş editörlerinin çoğunun, basın veya medyada profesyoneli olmadığını ve bu gazetelerin sahiplerinin yönetim kurulu ve yazı işleri başkanlığını üstlenmeye istekli olduklarını not edilebilir (Shambal, 2017, s.164).

Dünyadaki gazetecilik yapılarının çoğu gibi, reklam gelirleri Sudan basınının ekonomi politikasında büyük rol oynamaktadır .Sudan'ın bu ekonomik modeldeki zayıf özelliği, yerli ve yabancı yatırımların Sudan'daki medya pazarına girmesi için cesaretlendirici olmamasıdır. Çünkü Sudan'daki medya pazarı, politik ve ekonomik istikrarsızlığın yanı sıra, ticari kazançtan daha fazla "politik kâr" için oluşturulmuş bir pazardır .Buna ek olarak, zayıf altyapının ve ulaşım ağının gelişme ve genişlemesinin olmayışı, özellikle uzak ve kırsal alanlarda, Sudan'daki gazete dağıtımında bir zayıflığa neden olmuştur.

Bu nedenler, resmi ilan ve finansmanın Sudan'daki basının dayandığı temel olmasını sağlamaktadır. Hükümet reklam pazarını, gazetelere en fazla resmi ilan vererek kontrol eder (Mubarek, 2015, s. 170). Dolayısıyla, Sudan'daki hükümet basının finansörü ve ana reklam verenidir (Fiedler, 2012, s. 28).

Bu zor medya ortamında reklam resmi ilan, gazeteleri kontrol etmek için devletin araçlarından biri haline gelip, nesnel kriterler olmadan dağıtan resmi tek bir şirket tarafından tekelleştirilmiştir (Mekki, 2014, s. 216). Editörlere baskı yapmanın en yaygın ve etkili yolu, kamu sektöründen ve hükümet yanlısı iş adamlarının sahip olduğu şirketlerden gelen reklamlar üzerindeki denetimdir (Deckert, 2012, s. 17).

Sudan'da basım endüstrisi olmadığı için, gazeteler kâğıt, mürekkep ve diğer materyalleri yurtdışından ithal etmektedir. Hükümete ve istihbarat aygıtına yakın olan bazı gazeteler, devletin doğrudan fonlarından da yararlanabilirler. Diğer yandan, Sudan hükümeti, özel sermaye tarafından yayınlanan gazetelere doğrudan destek sağlamamakta ve telekomünikasyon veya internet, hava taşımacılığı ücretlerini ve vergilerini azaltmak gibi dolaylı destek vermemektedir (Aljaz, 2000, s. 189). Bununla birlikte, El Beşir rejiminin son döneminde, hükümet, kendisine yakın işadamları aracılığıyla finansman sağlayarak veya devlete ilan verme politikası yoluyla bazı gazetelere dolaylı destek vermiştir.

Dolayısıyla, Sudan'daki medya, bir yandan direkt olarak devlet sahipliğinde ve diğer yandan da reklam gelirleri nedeniyle, devlet müdahalesine açık bir alan haline gelmiştir. Bu nedenle, reklam piyasası tekelinin özü, Sudan'daki reklamların, Dallas Symthe'in tezinde olduğu gibi, izleyici-okuyucu halk kitlesini medya kuruluşlarına bir meta olarak satması değil, hükümete satmasıdır. Medya ve büyük reklam şirketlerinin çoğu, doğrudan veya dolaylı olarak hükümetle bağlantılıdır.

Buna ek olarak, siyasi otorite tarafından Sudan basın pazarında sermayenin tekeli medya içeriğinde, özellikle haber içeriğinde açıkça görülmektedir. Sudan basınının çoğunda hem hükümet yanlısı sermaye yapısı hem de sıkı rejim sansürü nedeniyle, haberlerde benzeşme ve tektipleşme olgusuna rastlanmaktadır. Ayrıca, haber başlıkları aynı anlamında bir tarafça yayınlanmış gibi görünmektedir. Gazeteler aynı tür haberleri yaparlar. Örneğin, hükümet sansürü nedeniyle çoğu Sudan gazeteleri sivil itaatsizlik eylemleri (Aralık 2016 - Aralık 2018) ve bazı popüler protestolar (Eylül 2013, Aralık 2016, Aralık 2018) gibi önemli olaylarla ilgili herhangi bir haber yayınlamaktan kaçınmıştır. Kaldı ki, çoğu günlük gazetelerinin manşetlerinde hem iktidar rejimini destekleyen, hem de bağımsızlık iddiasında bulunan gazeteler arasında çok büyük bir benzeşme vardır. Bu manşetlerin çoğunda sadece hükümet söylemlerini yayınlamaları ya da desteklemeleri değil; aynı zamanda ekonomik krizlerin ana suçluları olarak hükümet

yerine tüccarlar hedef gösterilerek, dolaylı bir şekilde halkın öfkesini özümleme istekleri fark edilmektedir (Amin, 2018, s.105).

### 3.4. İktidar Ve Şiddet Arasındaki Sudan Basını

Sudan'daki medya, Sudan siyasetindeki Şiddet döngülerinden büyük  l de etkilenmiştir. Özellikle, demokratik ya da askeri dönemlerde politik Şiddetin kontrolü altında olan Sudan basınıdır. Bourdieu'dan hareketle, Sudan basını, alandaki eski güçler ve yeni güçler arasında çatışma ve yoğun bir rekabet alanı haline gelmiştir .Ayrıca Şiddet, Sudan'da herhangi bir hükümeti deĐiŐtirirken, medya alanında sürekli kullanılan yaygın sosyal bir pratik haline gelmiştir. Gelen her yeni hükümet, ilk önce medya ve özellikle basın alanındaki iktidar ve sermayeyi yeniden düzenlemek için çalışır. Sudan'daki askeri h k metlere gelince, her zaman yapılacak ilk Şey, medya alanını tamamen tekelleştirmeye çalışmak, tüm özel medyayı devletleŐtirip kapatmak ve sadece yeni politikalarla uyumlu medyaya izin vermektedir.

Galander (2016), Sudan'da basına ve gazetecilere yönelik resmi Şiddet tesisinin İngiliz sömürgeciliği tarafından ekilen bir tohum olduğuna ve çeşitli ulusal h k metlerden sonra yoluna devam ettiğine inanır (Galander, 2016, s. 21).

Askeri rejimler, Sudan'da basına en çok Şiddet uygulayanlardır. Ancak abartılı iktidar Şiddeti, 1969-1984 Numeysi rejimi ve 1989-2019 Beşir rejimi döneminde gerçekleŐmiŐtir .Numeysi'nin darbesi iktidara geldiğinde devrimci sosyalist politikaları uygulamaya çalışıp birkaç ay sonra 26 AĞustos 1970'te basın basınının devletleŐtirildiĐini ilan etmiştir. Rejim, basının İngiliz emperyalist amaçlarına hizmet ettiği ve bazı gazetelerin yabancı güçler için araç olduğu kararını haklı çıkarmıştır (Galander, 2015, s. 59).

Beşir rejimi Sudan'daki son siyasi sistem olarak geldiğinde Sudan'daki medya alanında yaygın bir uygulama olarak Şiddete başlamıştır .Ancak Beşir hükümeti, medya ile ilişkilerinde, tüm h k metlerden daha fazla Şiddet uygulamıştır .Bağımsız veya partizan basın arasında ayırım yapmadan, tüm gazeteleri darbenin ilk gününden itibaren askıya alıp, medya boŐluĐunu yeni devlet gazeteleriyle doldurmaya çalışmıştır (Aljaz, 2000, s. 61). Beşir rejimi esasen bir ideolojik rejim olduğu için, medyanın tekelleŐmesi

ve yeni sistemin vizyonunu ortaya koymak için iki devlet gazetesi ve bir ordu gazetesi yayınlamaya istekliydi. Medya alanında beş yıl süren tekelleşmeden sonra, Beşir rejimi bağımsız gazetelerin yayınlanmasına izin verdi, ancak özgürlükleri ve mülkiyeti kısıtlayan yasalar koydu ve yeni gazetelerin oluşturulması için ağır lisans ücretleri getirdi. O zamanki yeni kanuna göre, (Es-Sudani) ilk yayınlanan gazeteydi ancak rejim gazetede sunulan eleştiriyi kabul etmedi ve tamamen kapattı.

Daha sonra, basına yönelik şiddet, medya işleri düzenleyen kurumsal yapıların ve politikaların bir parçası olmuştur .Beşir döneminde hükümetin basına yönelik şiddetini yasalarla gizlemeye yönelik girişimleri de dahil olmak üzere, Sudan tarihinde çeşitli dönemlerde basın yasaları çıkarılmıştır.

İlk basın yasası 1930 yılında yayınlandı ve medya faaliyetlerini denetlemek için sömürge yönetimi tarafından çıkarıldı .İlk basın yasası, ihlal edenlere ceza verilmesi, haber kaynakların ifşa edilmesi ve sansür yayıncılığına geniş yetkiler verilmesi nedeniyle, basın özgürlüğüne karşı bir yasa idi.

Sudan'daki tüm basın yasaları, 1930'da sömürge makamları tarafından kurulan basın yasasının olumsuz bir gelişimidir (Galander, 2016, s. 155). 1930'dan 2009'a kadar basın çalışmalarını düzenlemek için Sudan'da sekiz yasa çıkarılmıştır. Bu yasaların bazıları liberaldi, bazıları totaliterdi, bazıları ise liberal ve totaliter arasında kalmıştır (Aljaz, 2000, s. 101) . Beşir hükümeti, 1993, 1996, 1999, 2004 ve 2009'da bugüne kadar beş ayrı basın yasası yayınladığı için, bu yasalarda en büyük payı ona aittir (Adeeb, 2017). Bu değişiklikler, askeri hükümetlerin, Sudan basının siyasi alandaki etkisi hakkındaki endişelerini göstermektedir.

El-Beşir rejiminin sadece şiddetin uygulanmasında değil, gizlenmesinde de uzun bir tarihi vardır .Bourdieu'nün bakış açısından, her şiddet gizlenmesinin sembolik şiddet olduğunu düşünürsek, askeri bir darbeye iktidara geldiğinde, Beşir rejimi, kendisini Sudan halkına ve uluslararası kamuoyuna “ulusal kurtarma devrimi” olarak sunmaya başladı ve medya söylemini bu yeni kimliği meşrulaştırmak için kullandı. Bu nedenle (*Al-İngaz Al-Vatani*) yani “ulusal kurtarma” ve (*Al-Sudan Al-Hadis*) yani “modern Sudan” adında resmi gazeteler kurdu (*Al-Rai Al-Am*) ve (*Al-Hartum*) gibi rejim tarafından doğrudan veya dolaylı olarak satın alınmıştır (Galander, 2016, s. 189).

Rejim, sembolik şiddetini - görünür şiddetini saklama girişimleriyle – bağlamında kullanmıştır. Örneğin, hükümet sektöründe çalışanların işten çıkarılmasını, ‘kamu yararı politikası’ olarak nitelendirmiştir.

Sudan’da medyaya yönelik sembolik şiddeti, hükümet adına doğrudan kullanan bazı kurumlar şunlardır :

I.İletişim Bakanlığı -Sudan basınının performansını izler.

II.Basın Konseyi- yayın şartlarını ihlal eden gazeteleri cezalandıran resmi kurul.

III.Gazeteciler Birliği- tamamen rejim tarafından kontrol edilir.

IV.Ceza hukuku uyarınca yapılan Basın Mahkemesidir.

V.İlan dağıtımını yapan resmi devlet şirkettir -resmi ilanları hükümet yanlısı gazetelere dağıtır ve muhalif gazeteleri yasaklar.

VI.Ulusal İstihbarat ve Güvenlik Servisi gazetelere el koyar, gazetecilerin yazmasını engeller, gazeteciler tutuklanır ve hükümet yanlısı gazeteleri finanse eder.

Sudan’da devletin basına yönelik şiddeti bağlamında, Galander (2016), bağımsızlık döneminden günümüze dek Sudan basınına karşı uygulanan kontrol ve yaptırım biçimlerini 10 biçimde özetler :Ruhsat verme, para cezası, sansür, kapatma, dağıtımın yasaklanması, yazıların yasaklanması, editörlerin ihraç edilmesi, hapis, devletleştirme ve suikasttır (Galander, 2016, s. 166). Ancak, Sudan’daki gazetecilere ve basına uygulanan diğer şiddet yöntemleri de var: Bilgi yasaklama, devlet ilanlarından engelleme, gazeteyi satışa zorlayarak mülkiyeti değiştirme gibi yöntemler.

Sudan basınının maruz kaldığı kontrol iki türdür: Doğrudan ve dolaylı kontrol. *Doğrudan kontrol*, devlet kurumlarının (Basın Konseyi, İstihbarat aygıtı, Basın Mahkemesi) gazeteleri durdurma, gazetelere el koyma, gazetecileri yazmalarını engelleme, baş editörleri değiştirme, gazetecileri tutuklama, para cezaları gibi müdahaleleri yoluyla yapılır. *Dolaylı kontrol* ise, yasal çerçeveler, devlet ilanlarını durdurma (ekonomik baskılar), muhalefet gazetelerini satın alma (ekonomik baskılar), kasıtlı olarak bilgi gizleme (profesyonel baskı) yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Sudan basını iki tür denetimle karşı karşıya kaldı: “Şiddet kullanan kurumsal denetim” ve “şiddeti önlemeye çalışan öz denetim”dir.

Kurumsal denetim konusunda hükümet, basını iki ana kurum üzerinden kontrol eder: birincisi, Basın Konseyi, ikincisi ise İstihbarat aygıtıdır. Basın Konseyi yasalar koyar, mülkiyeti düzenler ve bazen basın içeriğindeki ihlalleri cezalandırır.

İstihbarat aygıtı ise, yayın öncesi ve sonrası gazeteleri denetler: Basıldıktan sonra gazetelere el koymak, hükümeti eleştiren medya içeriklerini kaldırmak, muhalif gazetecilerin yorum yazılarını engellemek ve resmi bir yazılı bildirimde bulunmaksızın gazeteleri durdurmak suretiyle uygulanmaktadır. “Bu nedenle, El-Beşir’in dönemi, Ulusal İstihbarat ve Güvenlik Servisi, basının devletle olan ilişkisi alanındaki tek aktör haline gelmiştir (Galander, 2016, s.188)”.

Sudan’daki tüm gazeteler devlet müdahalesine ve içeriğin doğrudan denetime maruz kalmıştır. “Gazeteciler ve baş editörler tutuklama, hapis, mali cezaları ve yazı yasağı gibi birçok cezai önlemlerle karşı karşıyadır (Amin, 2018, s.102)”.

Yasalar ifade özgürlüğü ve tüm anayasal hakların kullanılmasını sağlar, ancak bu biçimseldir. Bu nedenle, basın yasalarca cezalandırılmadığı takdirde her türlü şiddet politikası ile cezalandırılır. Gazeteciler saldırı ve dayak gibi doğrudan şiddete maruz kalmazlarsa, gazeteleri, reklamları yasaklayarak finansal zararlara maruz kalmaları amacıyla basıldıktan sonra gazetelere el konarak ekonomik şiddete maruz kalabilirler.

Basına yönelik şiddet olaylarıyla birlikte rejim, gazetecileri, sorun yaratmadan alanda devam etmelerini sağlayacak oto sansüre bağlı kalmaya zorlamaktadır. Bu da, hükümet politikalarını giderek daha fazla destekleyen ve daha az eleştirel bir söylem içeren basın içeriğine yansımıştır.

2011’de Güney Sudan’ın ayrılmasından sonra, Sudan basını, Sudan’daki otoritenin şiddeti ile en kötü kaderiyle karşılaşmıştır. 2011’den 2019’a kadar olan süreçte çeşitli hükümet yaptırımları, ekonomik şiddet ve özgürlükler üzerindeki kısıtlamalar görülmüştür. 16 Şubat 2015’te, hükümet matbaadan bir defada 14 gazeteye, 18 Şubat 2015’te dört gazeteye ve 25 Mayıs 2015’te 10 gazeteye el koyuldu. Rejimin basına yönelik şiddet bir sonucu olarak, Sudan dünya çapında basın özgürlüğü konusunda en kötü ülkelerden biri oldu (Freedom House, 2017)

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Çalışmada araştırma soruları ve hedefleri doğrultusunda, bilimsel sonuçlara ulaşmanın genel yolunu çerçevelemek için nitel yaklaşım kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi (ESA), araştırma sorularına yeterli cevaplara ulaşmak için seçilen spesifik bilimsel yöntemi temsil eder. Kullanılan yaklaşım (ESA) nitel bir yaklaşım olsa da nitel araştırma sonuçların yanı sıra (tekrarlama) gibi nicel veriler kullanmak için çalışılmaktadır. Nicel ve nitel yaklaşımların entegrasyonu, eleştirel söylem çalışmalarında araştırmanın öncelikleri ve zorluklarından biridir (Wodak ve Meyer, 2009, s.35).

Sudan basınında (ESA) yöntemini kullanma hedeflerim arasında, Sudan'daki ekonomik şiddetin iletişim boyutunu ortaya çıkarmaktır. David Graeber'in dediği gibi, "Şiddet her zaman bir iletişim bileşenine sahip olma ve sembollerle çevrili olma eğilimindedir (Graeber, 2015, s.67) "(ESA) çalışmaları, söylemlerin ideolojik ve otoriter etkilerini, özellikle hegemonyaya, gücün kötüye kullanılmasına ve eşitsizliğin yeniden üretilmesine dayanan söylemler olarak ortaya koymak için büyük bir yetenek olduğunu göstermiştir. Kasıtlı olarak gizlenmiş ideolojik imalarla yüklenen bu tür söylemler, içeriğinin yüzeysel veya niceliksel analiziyle incelenemez ve parçalarına ayrılmaz, daha derin ve eleştirel bir analiz gerektirir. "Medya mesajların etkisi hakkında konuşursak, metinlerin açık ve sistematik bir analiziyle başlamalı ve basit bir numaralandırma veya içeriğin yüzeysel bir analizinin ötesine geçmeliyiz ( van Dijk, 1995, s.42)".

(ESA) her zaman genellikle gizlenmiş veya karartılmış güç ve tahakküm ilişkilerini göstermeye çalışır (Wodak ve Meyer, 2009, s.53). Dolayısıyla, (ESA), özellikle de inceleme, eleştiri ve çözüm gerektiren problemler olarak (toplumsal sorunlar) çalışmakla ilgilendiği için, çalışmanın soruları ve hipotezleri ile tutarlıdır. Bu anlayışla, ekonomik şiddet söylemini analitik ve olumlu bir şekilde eleştirilebilecek bir toplumsal sorun olarak incelemek için bu çalışmada eleştirel analizleri uygulamayı hedeflenmektedir.

Araştırmacı, (ESA) uygulayarak, toplumda dengesiz güç ilişkilerin ve egemenliğin sürdürülmesini destekleyen sembolik yapıları ve yapıları belirlemeyi ister. Toplumsal değişim girişimlerini başarılı kılmak için pragmatiksel, bağlamsal ve dilsel yeteneklerini kullanan söylem stratejilerin yanı sıra, gerçek yaşamdaki sosyal sorunlar/olgular ile

bunların sembolik şiddet gibi sembolik gösterimleri ile dil ve haber söylemleri gibi sembolik boyutlar/olgular arasındaki ilişkileri bilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

## 1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

(ESA) veri toplamanın özel bir yolu yoktur ve veri toplama, analize başlamadan önce tamamlanması gereken belirli bir aşama olarak değerlendirilmez, daha ziyade, belirli kavramlar için göstergeler bulma, kavramları kategorilere genişletme ve bu sonuçlara dayanarak diğer verileri toplama konusuyla ilgilidir (Wodak ve Meyer,2009,s.66). Mevcut çalışma prosedürlerine başlamadan önce, büyük örnekte analiz sürecinde tekrar ortaya çıkabilecek ön kanıtlara dayanarak söylem modeller oluşturabildiği bir ön deneysel çalışma yapılmıştır. Bu nedenle, analiz işlevi bu modellerin ve önyargıların testi haline getirilmesinin yanı sıra, toplanacak ve analiz edilecek haber metinlerin kendi yorumlarına düşme riskini önlemek için yeni söylemsel modellerin keşfi olmuştur.

Bu yöntem, söylem çalışmalarının araştırmalarında gereken bütünlük derecesine ulaşmamızı, nesnel ve yansızlık kriterleri sağlamamızı sağlar. Genellikle, “herhangi bir sonraki analiz bizi daha fazla yeni sonuca götürmediğinde analiz tam olarak tanımlanır (Jäger ve Meyer, 2009, s. 116)” . Dil araçlarının analizi ve yeni veriler yeni keşiflerin olmadığını ortaya çıkarırsa, çalışmanın sonuçları tamamlanacaktır (Wodak ve Meyer,2009, s.74). Analist, tartışmaları tekrar etmeye başladığı anlaşılana kadar yeni materyali analiz etmeye devam eder, bu da ona ulaşmanın bütünlük derecesine ulaşacağı anlamına gelir ( Jäger ve Meyer, 2009, s. 116).

Tabii ki, nitel araştırmalarda, geçerlilik ve güvenilirlik gibi kalite değerlendirme kriterlerine nicel araştırmalarda kavramlarını uygulamak mümkün değildir. Bu nedenle, tamamlama ölçütü (completion), ESA yaklaşımlarına uyan bir standart olarak ve analizin sonuçlarının erişime sahip olması için ESA'nın pratik hedeflerini göz önünde bulunduran bir kriter olarak erişilebilirlik ölçütünü (accessibility) uygulamayı seçilmektedir (Wodak ve Meyer, 2009, s.74).

Veri toplamanın ilk adımı olarak, tartışılacak araştırma konusunun/probleminin söylem çerçevelerini tanımlamak için Norman Fairclough önerdiği metodolojisini kullanılmıştır. Fairclough, ESA yaklaşımlarını uygulamak için dört sistematik aşama

önerir. İlk aşama: toplumsal sorun ve göstergebilimsel tezahürlerini tanımlamak. İkinci aşama: toplumsal sorun tartışmanın önündeki engelleri belirlemek. Üçüncü aşama: sosyal sistemin bir toplumsal sorun yapmak için ısrar gerektirip gerektirmediğini belirlenmek. Dördüncü aşama: Karşılaşmak ve direnmek için toplumsal sorunun söylem stratejilerini ortaya çıkararak engellerin üstesinden gelmek için olası yöntemleri açıklamaktır:

“ESA hangi anlamda eleştiri öneme sahiptir? Eleştirel toplumsal araştırmalar, kaynaklarını ve nedenlerini, onlara karşı direnmeyi ve bunların üstesinden gelme olasılıklarını analiz ederek günün toplumsal “yanlışlarına” (geniş anlamda - adaletsizlik, eşitsizlik, özgürlük eksikliği vb.) hitap etmeye katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (Fairclough, 2009, s.163)”.

Bu aşamaları uygulayarak çalışmayı önerdiğim toplumsal sorun ekonomik şiddettir. Savunmasız sosyal grupların ekonomik baskı ve kaldırılamayan olumsuz koşullar altında acı çekmelerine neden olan bir sosyal sorundur. Ekonomik şiddetin semiyotik tezahürüne gelince, bu toplumsal sorunu üretmek ve yeniden üretmek için çalışan bir haber söyleminin stratejilerinde sembolik olarak tezahür eder. Söylemler dünyanın maddi ve sosyal yönlerini açıklamak için göstergebilimsel yöntemlerdir (Fairclough,2009, s.346).

Toplumsal sorun = Ekonomik şiddet

Semiyotik tezahürü = Basın söylemi

ESA, van Dijk’ın söylediği gibi belirli sosyal normlara göre neyin yanlış, gayrimeşru yanılıcı veya kötü olduğunu analiz eder, gayrimeşru iktidara odaklanıp bu iktidarın özellikle söylem boyutunda, nasıl gayrimeşru olduğunu ve nedenini anlamaya çalışır (van Dijk, 2008, s.9).

Fairclough’a göre, ikinci aşamada, göstergebilim ve diğer sosyal unsurlar arasındaki diyalektik ilişkilerin analiz edilmesini, araştırma konusu ışığında analiz etmek için metin ve kategorilerin seçilmesini ve söylem ve dil bilimsel semiyotik analizi içeren metin analizlerinin yapılmasını gerektirir.

Üçüncü aşamada, araştırmacı sosyal sistemin bir toplumsal sorun yapma ihtiyacı sorununu yanıtlar. Çalışmamızda, sosyal bir hata olarak ekonomik şiddetin, ekonomik ayrıcalıklarının ve farklı sınıf statüsünün boğucu bir ekonomik kriz ışığında kaybolmamasını sağlamak için iktidardaki siyasi sistem için acil bir gerekliliği ve ihtiyacı temsil ettiğini bulunur. Özellikle Sudan’daki geçmiş siyasi sistem, daha önce açıkladığımız gibi, neoliberal ve neopatrimonyal sistemlerin bir karışımına dönüşmüştür.

Bu siyasi sistemler, toplumdaki kapitalist olmayan sınıflara karşı şiddet içeren ve acımasız ekonomik politikalarıyla bilinir ve bu ekonomik şiddet, toplumsal bir hata olarak politik sistemin hayatta kalması ve sürdürülebilirliği için bir gereklilik haline gelir.

Dördüncü aşamada, analiz olumsuz eleştiriden olumlu eleştirilere geçmektedir, çünkü ESA ile ortaya konulan söylem stratejiler, bireysel veya kurumsal olarak ekonomik şiddet söylemlerinin soruşturma, ifşa etme, meydan okuma ve direnme yollarına iyi bir girişi sağlayacaktır.

Haber söylemini bir araştırma alanı olarak seçmenin nedenlerini yanıtlamak için, medyanın günlük konuşmayı organize etme rolünü oynadığını ve politika alanında ve günlük yaşamın farklı alanlarında neler yapılacağı ve neler yapılabileceği üzerinde büyük bir etki yarattığını görülmektedir(Jäger ve Meyer, 2009, s.109). Buna ek olarak, medya birincil kaynaktır ve çoğu zaman birçok önemli olay ve konu hakkında tek bilgi kaynağıdır. Haberler sık sık “yeni” veya “beklenmedik” olaylarla ilgilendiğinden, medya “sorunlu gerçeklik” olarak adlandırdığımız kavramı anlaşılmasını sağlamaya katılmaktadır (Hall, 1978, s. 56).

Dolayısıyla, yazılı basın Sudan medyasında ekonomik şiddet olgusunu incelemek için gerekli verileri toplamak için söylem alanı olarak seçilmiştir. Burada haberlerle bir iletişim etkinliği olarak ilgilenir ve “haberinin bir tür sosyal veya kurumsal pratik olduğu (van Dijk, 1988a, s. 176)” düşünülürken de bir söylem olarak ilgilenmektedir. Sudan basını, Sudan kamuoyunda en etkili medya kuruluşlarından biri olarak kabul edilir. Bunun yanı sıra diğer medyadan farklı olarak siyasi iktidarlardan yoğun ilgi görmektedir. Bu yüzden - özellikle hükümet tarafından desteklenen gazeteler - resmi söylemi veya siyasi gücün hakim olmasını istediği söylemi yeniden üretir.

Haber söylemine odaklanılır çünkü insanların günlük bir şekilde aldığı sabit haber seviyeleri toplumsal kontrolün önemli bir faktörüdür (Fairclough, 1989, s.59). Haber izleyicilerinin çoğunluğu - özellikle yazılı basında - sadece resmi söylemi ve medya söyleminin pasif alıcıları hale gelmektedir (van Dijk, 2008, s.63). Kitle iletişim araçlarının söylemi daima tek taraflıdır (Fairclough, 1989, s.76). İngiliz kültürel çalışmaları haberinin tanımını gerçekliğin bir yansıması olarak değil, politik, ekonomik ve kültürel güçler ve güç tarafından şekillenen bir ürün olarak vurgulamaktadır (Fowler,1991 Aktaran: van Dijk, 2008, s. 95). Stuart Hall’e göre medya, sembolik olarak

toplumun kurumsal sisteminde mevcut olan otorite sembollerini yeniden üretme eğilimindedir (Hall, 1978, s. 58). Gazeteler, kitle iletişim aracı olarak her tür basılı metinlerinden en güçlü ve etkili olanıdır. Gazete metinleri iletişim ve halkla ilişkilerde hayati bir rol oynar ve okuyucu, okunan gazeteleri diğer medyalardan daha iyi hatırlar. Bu rol basının ikna edici etkisini ve otoritesini artırır (van Dijk, 2008, s. 54).

Gerçekliğe olan ilgisi ve alıcılar tarafından geçiş ve kabul kolaylığı nedeniyle basın haberlerinin (dıştan tarafsızlığın) yanı sıra, iktidarın arzu ve söylemlerinin iyi bir (iletkeni) olarak kabul edilir. Hatta “Medya, sınıfın ve baskın blokun gücünü ifade etmek ve yeniden üretmek için bir araç olarak işlev görür (Fairclough, 1989, s. 77)”. Bu nedenle, haberleri kontrol etmek sadece kamu söylemini kontrol etmek anlamına gelmez, aynı zamanda (sembolik kaynağın) kontrolü anlamına da gelir. van Dijk’in dediği gibi, kamusal söylem ve iletişimi kontrol etmek, bir grubun veya kurumun gücünü veya sembolik güç kaynakları olan bilgi ve bilim gibi kaynaklarını inşa etmenin en önemli temellerinden biridir (Van Dijk, 2008, s. 89).

Analiz yapılırken ana odak noktası, Van Dijk’in analizinde haber metinlerinin genel yapısı anlamına gelen, “genel düzeyde” (macro level) olacaktır. Haberlerin genel yapısına ulaşmak için ana ve alt haber başlıklarının yanı sıra, haberlerin spotlarına ve girişlerine odaklanılacaktır. Çünkü bu şemalar haber içeriğinin odaklanmış bir özeti ve haber konularını anlamak ve onların bilişsel eğilimlerini anlamak için önemli bir rehberdir. “Başlıklar” (headlines), ideolojik bir işleve sahip olmasının yanı sıra, basın kuruluşunun olaylar ve aktörler hakkındaki görüşlerini ifade eder. Aynı zamanda “başlıklar” önemli bir bilişsel işleve sahiptir- çünkü “başlıklar genellikle önce okunur ve başlıkta ifade edilen bilgiler anlama metni sırasında metnin kendisini okumadan önce genel anlamını veya metnin geri kalanının ana konularını oluşturmak için okuyucu tarafından stratejik olarak kullanılır ( van Dijk, 1991, s. 50) “.

## **2. EVREN VE ÖRNEKLEM**

Sudan’daki en büyük iki gazeteyi 2012’den 2018’e kadar olan etki ve yayılma açısından seçilmiştir. Seçilen bu süre, ekonomik şiddetin gücünü test etmek ve medya ve siyasi söylem yoluyla tezahürlerini ortaya çıkarmak için tipik bir dönemi temsil eder; bu dönem Güney Sudan’ın ayrılmasını izleyen ve ülkeden geçen en kötü ekonomik krize

tanıklık eden dönemdir. Sudan, Güney'in ayrılması nedeniyle ekonomik kaynaklarının yarısından fazlasını kaybettikten sonra, hükümet tarafından yeni ekonomik koşulları anlayan ve hükümetin ekonomik kriz vizyonunu, nedenlerini ve çözüme yollarını kabul eden bir toplum kurmak için siyasi ve ekonomik söylem arayışında genel bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, bu söylem, ekonomik şiddet söylemine dönüştürmeye başladığı noktaya kadar siyasi iktidarın kötüye kullanılmasıyla işaretleştir.

Birkaç nedenden dolayı, analiz için *belirli olayları seçmemeyi* tercih edilmiştir. Birincisi, ekonomik şiddet meselesinin belirli olaylarla sınırlanamamasıdır, çünkü bunlar Güney Sudan'ın ayrılmasını izleyen yıllarda gerçekleşen politikalar ve söylemlerdir. Bu nedenle, incelenen fenomenin (ekonomik şiddet) stabilitesini test etmeye daha fazla fırsat tanımak için uzun süreyi seçmek en uygun karardır. Uzun süre seçimi, ekonomik şiddetin istikrarını, yıllarca üst üste kurulmuş köklü bir söylem politika olarak test etmeyi sağlar ve bunun sadece sınırlı ve izole olaylara yönelik bir politika olmadığını gösterir. İkinci neden, hükümetin gazeteler üzerinde sıkı kontrol sahibi olması ve gazetelerin siyasi ve ekonomik olaylara eleştirel davranmasını engelliyordu. Muhafif bir gazete bir olayın eleştirel bir bakışı yayınlarsa bile, iki veya üç gün boyunca el konulması ve kapatılmasına tabidir.

Amin (2000, s. 104) sivil itaatsizlik ve popüler protestolar gibi, Sudan sokaklarında yaşanmakta olan önemli meselelerin basında yer almadığına dikkat çekmektedir. Ayrıca manşetlerde sadece otoritenin söylediklerini ya da desteklediğini yansıtan değil, aynı zamanda sokağın öfkesini dolaylı olarak hafifletme arzusunu da not eder. Gazeteler bunu hükümetin yüksek fiyatları durdurma planlarına odaklanarak, tüccarları hükümetin değil, vatandaşın yaşadığı sıkıntıya neden olduğu için eleştirirlerdi. Böylece basın, bu politikaların vatandaşların günlük yaşamı üzerindeki etkisine bakılmaksızın, ekonomik politikaları popüler destek elde etmek için kullandığı otoritenin elinde bir araç haline gelir (Amin, 2000, s. 104).

Bu amaca ulaşmak için araştırma döneminde iktidar rejimini destekleyen iki gazete seçilmiştir. Çünkü çalışmanın hükümet söylemini, ideoloji, manipülasyon ve sembolik şiddet kullanarak ekonomik şiddet içeren iktidar söylemini yeniden ürettiğini kanıtlamak istediğini ifade ederler.

Başlangıçta, iki gazetenin düzenli rastgele bir örneklem, 2012'den 2018'e kadar olan 7 yıllık dönem için büyük örnek olarak seçildi. Bu örnekleme seçmek için, her hafta iki gazeteden bir sayı seçim yapıldı ve haftanın ortası olarak her haftanın Salı günü seçilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece, numara (7) rastgele örnek seçimi için düzenli oran numarasıdır. Bu sabit orana göre, iki gazeteden araştırmacı tarafından incelenen sayı 732'ye ulaşmıştır.

Daha sonra, araştırma konusunun koşullarını ve kriterlerini karşılayan haberlere yönelik her sayıdan amaçlı bir örnekleme seçilmiştir. Böylelikle, araştırma dönemindeki ekonomik krizden bahseden haberlere, ister tanımlayarak ister çözüm sunarak, sadece örnek çalışmalara odaklanmaktadır. Bu metodoloji sayesinde, araştırma örnekleme tutarlı bir söylem modeli olarak analize uygun makul sayıda habere ulaşmıştır. Analiz edilecek haber sayısı her iki gazeteden 500'e ulaştı (*El-İntibaha*'dan 248 ve *Es-Sudani* 'den 252 haberdir).

Sudan başkenti Hartum'daki Ulusal Dokümantasyon Ofisindeki (Ulusal Kütüphane) gazete arşivine erişim yolunda, örnek seçim süreci gazetelerin haberlerinden gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık 2018 ayları için Ulusal Kütüphane arşivinde bulamadım, bu nedenle gerekli haberlere, internetteki iki gazetenin resmi web sitesi üzerinden alternatif bir şekilde erişildi. Veri toplama sürecini tamamlamak için sadece gazetenin ilk sayfadaki haberler ve ikinci sayfasındaki haberlerin devamını tamamlanmıştır.

Haberlerden amaçlı örnekleme veriler toplamak için, 2012'den 2018'e kadar olan ekonomik kriz bağlamında ekonomik şiddet söylemi sorunuyla uyumlu bir dizi kriter belirlenmektedir. Ekonomik şiddet ve ekonomik kriz bağlamıyla ilgili tüm haberler toplanmıştır (sorunun boyutları, etkilenenler, etkileyenler ve çözümleri). Bu nedenle ekonomi politik ile ilgili ekonomik konulara ve haberi karakterize eden retorik araçlara (argümanlar, kapsamalar ve imalar, klişeler, aktörler ve yönlendirmeler), ideolojik içerik ve ifadeler, varsayımlar ve kavramlar, ayrıca söylem pozisyona ve haberlerin genel mesajına (imalar ve istenen etki) daha fazla dikkat edilmiştir.

Toplanan haber örneğine (ESA) uygulayarak şu temel soruları cevaplamayı hedeflenmektedir:

- Sudan basının söylemlerinde ekonomik şiddet nasıl temsil edilir ve haber dili iktidar ideolojisini ve eşitsizliklerini nasıl yansıtır?
- Ekonomik şiddet oluşturma ve yeniden üretme sürecinin söylemsel alanı üzerinden gerçekleştirildiği söylemsel stratejiler nelerdir?

Ayrıca, Sudan'daki ekonomik krizi içermek için sunulan haber söylemin eleştirel analizini uygulamak, haber başlıklarını ve içeriklerini formüle etmede dilsel yöntemlerin ve ideolojik seçimlerin arkasına saklanarak çalışan sembolik şiddetin ilişkilerini keşfetmesi amaçlanmaktadır. Sembolik şiddet stratejilerini ortaya çıkarmak için (ESA) uygulamak, Pierre Bourdieu'nun kurbanları bile algılanamaz olarak nitelendirdiği bu gizli şiddeti anlamaya ve ele almaya yardımcı olur.

### **3. ÖRNEKLEM GAZETELERİ:**

#### **3.1. *El-İntibaha* Gazetesi:**

*Al-İntibaha* gazetesi, Sudan'nın en yüksek tirajlı günlük siyasi gazetedir. 2005 yılında kuruldu ve ilk sayı 28 Ocak 2006 yılında yayımlanmıştır. 2004 yılında kurulan bir İslami siyasi akımın ifadesiydi. Bu İslami akım daha sonra Adil Barış Platformu Partisi olarak biliniyordu ve kuzey ile güney Sudan arasındaki tarihsel ilişkiyi eleştirip, açıkça Güney Sudan'ın Sudan'dan ayrılmasını çağırmıştır.

Gazete "Al-Munhana Printing Co. Ltd." tarafından yayımlandı ve ön sayfasında yazılı sloganı: "sessiz çoğunluğun sesi"dir. Kuruluşuna Sudan'daki Ulusal TV'nin direktörü olan ve Sudan İslami Hareketi ve iktidar partisi ile bağlantısıyla bilinen ve eski Sudan Cumhurbaşkanı Ömer el Beşir (amcası) ile yakından ilişkili olan Tayyip Mustafa başkanlık etmiştir. Aynı zamanda Sudan'da İslami harekete ait olan ve o sırada iktidar rejimine destek olan Sudan Gazeteciler Birliği'ne başkanlık eden Al-Sadiq Al-Ruzaiqi gazetesinin editörüdür.

#### **3.2. *Es-Sudani* Gazetesi:**

*Es-Sudani* gazetesi, 1985 yılında, o zamanlar Sudan İslami Hareketi üyesi olan ve Al-Sabahiye, Al-Dustur, Al-Aswak ve *Es-Sudani* Al-Davliye dahil olmak üzere bir dizi

gazetenin kurucusu olan Mahjoub Orwa tarafından kurulmuştur. *Es-Sudani* gazetesi, 1989'da Ömer El-Beşir darbesinin önlenmesinden sonra özel gazetelerde çalışan 1994'te yayınlanan ilk gazeteydi. Ancak gazete, kurucusu 1999 yılında bazı ülke liderlerine karşı durduktan sonra büyük mali sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Yabancı bir ülke için casusluk yapmakla suçlanmıştır. Bu nedenle “gazete, Sudan basınının tarihinde eşi görülmemiş bir şekilde cezalandırıldı, kapatıldı ve mülküne el koyuldu (Galandar, 2016, s.187)”. Ardından gazetenin mülkiyeti Mahjoub Orwa'dan Sudan'daki iktidar partisi Ulusal Kongre Partisi'ne yakın olduğu bilinen işadamı Jamal El-Wali'ye dönüşmüştür. Sudan gazetesinin sahipleri o zamanki iktidardaki Ulusal Kongre Partisi'nin destek olana satmak zorunda kalan Sudan gazeteleri için bir model olarak kabul edilir (Amin, 2018, s.105). Gazete *Es-Sudani* Matbaa ve Yayıncılık Şirketi tarafından basılmıştır. Daha sonra editör, gazeteci Ziauddin Bilal'in başına geçmiştir.

**Tablo 4. 1.** Gazetelere göre haber sayısı

Yıl	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
2012	39	32	71
2013	32	37	69
2014	49	38	87
2015	26	29	55
2016	38	39	77
2017	26	29	55
2018	38	48	86
Toplam	248 haber	252 haber	500 haber

#### 4. ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ (ESA):

Eleştirel söylem analizi, betimsel çıkarılardan ziyade analitik olarak nitelendirilen söylem analizi çalışmalarında yeni bir bakış açıdır. Çok teorik ve disiplinler arası bir araştırma alanıdır. Söylem analizi yoluyla, özellikle de iktidar ve ideolojinin kötüye kullanılması ile kesişen sorunlar, toplumdaki söylemsel pratiklerde ortaya çıkan önyargı,

adaletsizlik ve eşitlik sorunları, sosyal olayların eleştirel incelenmesi amacıyla bilimsel disiplinlere esnek açıklık ile karakterizedir.

Söylem analizinde yeni bir bakış açısı olarak (ESA) başlangıcının kuruluş geçmişi, bireysel kuruluşun ve kolektif kuruluşun varlığını göstermektedir. Bu alanın bireysel kuruluşu, ilki Norman Fairclough, Teun A. van Dijk, Ruth Wodak olan bir dizi dilbilimci tarafından başlatılmıştır. Bu alanın kolektif kurulmasına gelince, resmen 1991 yılına geri dönmektedir. Daha önce (ESA) için bireysel olarak kurmaya başlayan ve iki gün boyunca Amsterdam şehrinde kabul edilen birkaç bilim adamı bu yeni alanla ilgili temel prensipler üzerinde anlaşmışlar. Bu toplantı Norman Fairclough, Teun A. van Dijk, Ruth Wodak, Theo van Leeuwen, ve Gunther Kress de dahil olmak üzere birçok bilim insanını bir araya getirmiştir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 21 )

Norman Fairclough, 1985 yılında “Critical and Descriptive Goals in Discourse Analysis” başlıklı bir makalede eleştirel söylem analizi terimini ilk kullanan kişi olmuştur (Breeze, 2011, s.495). Bazı araştırmacılar Norman Fairclough’un *Language and Power* (1989) adlı kitabının eleştirel söylem analizinin başlangıcı için tarihi yayın olduğuna inanmaktadır (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s.454; Baker ve Ellece, 2011, s. 26).

Bu yeni eleştirel bakış açısının bir ifadesi olarak eleştirel söylem analizi teriminin yaygınlığına rağmen en önde gelen kurucularından Van Dijk, ona “Eleştirel Söylem Çalışmaları” demeyi tercih eder. van Dijk, eleştirel söylem analizinin bir yöntem değil, beşeri bilimler ve sosyal bilimlerin tüm alanlarına dağılmış bir bilimsel uygulama alanı olduğuna inanmaktadır (van Dijk, 2008, s. 2). Bu nedenle, van Dijk ‘in Eleştirel Söylem Analizi, söylem çalışmalarına yönelik birçok yaklaşımın yanı sıra bir eğilim, okul veya uzmanlaşma olarak görülmemekte, ancak eleştirel bir bakış açısı olarak görülmektedir (van Dijk, 2008, s. 85). Ancak Ruth Wodak (2011) eleştirel söylem analizini tanımlamak için “okul” kavramını veya birçok araştırmacının yararlı bulduğu ve bağlantı kurabileceği bir “program” kullanmayı önermektedir (Wodak, 2011, s. 50).

Türkiye’de eleştirel söylem analizinin (ESA) ilk kullanımı, erken ve 1991 Amsterdam toplantısında resmi başlangıcına denk gelerek, medya söylemi ve kültürel çalışmalar ile ilgilenen birçok akademisyen tarafından başlamıştır. Türkiye’de 1990’lı yıllarda Eleştirel Söylem Analizini uygulamakla ilgilenen ilk başlangıçlar (Güler Ülkü,1991; Banu Dağtaş,1991; Ayşe İnal,1991; Aytül Gürtaş,1994; Zerrin Erten

Keskin,1997; Ömer Özer,1997; Çiler Dursun,1997 ve Havva Palacı, 1998) de dahil olmak üzere birçok araştırmacının çabalarına kadar uzanabilir. Türkiye’de gazetecilik alanında Güler Ülkü’nün doktora tezi, Banu Dağtaş’ın yüksek lisans tezi, ve Ayşe İnal’ın doktora tezi “ilk ve öncü çalışmalar” olarak sınıflandırılmaktadır (Keskin, 2004, s.395-400).

#### **4.1. Genel İlgı Ve Tanıtım**

Eleştirel söylem çalışmaları genel olarak sosyal eşitsizlik ve tahakküm fenomenlerinden vb. kaynaklanan toplumsal sorunların eleştirel olarak incelenmesi ve özellikle de bu fenomenlerde söylemin, kullanılan dilin ve iletişimin rolü ile ilgilidir (van Dijk, 2008, s. 3). Eleştirel Söylem Analizi, toplumsal eşitsizliklerin ve eşitsizliğin söylemsel yönlerini inceler. Genellikle seçkinlerin özel ve kamusal alanlarda toplumdaki eşitsizlikleri dengelemek ve hatta yoğunlaştırmak için iktidarda kullandıkları dilsel ve söylemsel araçları ortaya çıkarır (Wodak, 2013, s. Xxxvii).

ESA, söylem ve toplum arasındaki, günlük metinlerin minimal politika (mikro), ideolojik güçlerin genel siyasi manzarası (makro), güç ilişkileri, sermaye değişimi ve tarihsel maddi koşullar arasındaki dinamik ilişkileri izler (Luke, 2002 s. 100). ESA, bir toplumda ne söylendiğini ve nasıl söylendiğini bilmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, çeşitli söylemlerdeki çelişkileri ortaya çıkarmayı ve söylenebilecek ve yapılabileceklerin sınırlarını ve söylemin belirli ifadeleri rasyonel ve şüphenin ötesinde göstermesini sağlayan araçları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Jäger ve Meyer, 2009, s. 83).

ESA, dili sosyal bir pratik olarak ele alır ve dil kullanımının bağlamını çok önemli olarak görür (Wodak ve Meyer, 2009, Fairclough ve Wodak, 1997). Dile olan bu yaklaşım aslında, dil üzerine sosyal bağlamlardan uzaklaşan geleneksel dilbilimsel çalışmaların ötesine geçme girişimleri bağlamında yetmişli yıllarda ortaya çıkmaya başlayan sosyal dilbilim ve eleştirel dilbilim fikirlerinin bir uzantısıdır. Bu yeni bağlamda (Hodge ve Kress), dili çoğu insanın düşündüğü gibi tarafsız bir eylem değil, gerçekliğin bir görüşü olduğu gibi, dilbilgisinin sadece dilbilgisi değil, seçimler olduğunu iddia ederek bir ideoloji olarak gördüler (Shoman, 2012, s. 40). Fowler (1995) sosyal bir pratik olarak dil teorisinin, Althusser’da sosyal ve ekonomik sisteme girdiği ve sosyal olarak inşa edilmiş bir ideoloji üreterek çalıştığı anlamına gelir (Fowler, 1995, s. 3). Söylemi sosyal bir pratik olarak tanımlamak, belirli bir söylem olayı ile onun çerçevesi olan sosyal tutum ve

kurumlar arasında diyalektik bir ilişki olduğunu gösterir. Bu nedenle, söylem olay bu pozisyonlarla şekillenir, fakat aynı zamanda onları şekillendirir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 26).

ESA, ideolojilerin ve iktidar ilişkilerinin dil yoluyla ifade edilme biçimleriyle ilgilidir. Eleştirel söylem analistleri, bazen analiz yapılırken kimin fayda sağlayacağı sorusunu göz önünde bulundurarak, özellikle eşitsizlik sorunları ile ilgilenmektedir (Baker ve Ellece, 2011, s. 26). ESA, bir grup politik ve epistemolojik duruma çok benzemektedir, çünkü değişen çağdaş sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar ışığında dil, söylem, metin ve görüntünün konumu ve gücünün eleştirel analizini önceden okuyan pozisyonlar ve pratiklerdir (Luke, 2002, s. 97).

Dil bilimsel analizin diğer birçok biçiminden farklı olarak, ESA sadece metnin yüzeyindeki kelimeleri önemsemekle kalmaz, aynı zamanda sosyal bağlamın incelenmesini de içerir. Örneğin, kelimelerin nasıl ve neden yazıldığını veya konuşulduğunu ve diğer metinlere atıfta bulunduğunu sorar (Baker ve Ellece, 2011, s. 26).

ESA yaklaşımları, söylemlerin sosyal yaşamdaki rolünü ortaya çıkarır. Söylemle ilgili her yaklaşımın tanımına göre, söylemler, bir sosyal pratik biçimi olmanın yanı sıra, Fairclough'a göre dünyayı yorumlamak için göstergebilimsel yöntemlerdir (Fairclough, 2009, s. 341). Reisigl ve Wodak'da bağlama dayalı semiyotik pratiklerin bir koleksiyonudur (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 118). van Dijk'ta ise sistematik kognitif formüllerdir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 27). Temel ESA yaklaşımlarından biri (Foucault'nun davranış analizi yaklaşımı) söylemin real gerçeklikten daha az olmayan fiziksel bir gerçeklik olduğunu savunur. Bu yaklaşım, söylemleri sadece ideolojileri değil, toplumsal bir üretim aracı olarak ele alır ve söylemi yapan bireysel aktör değil tam tersidir: aktörü yapan söylemlerdir (Jäger ve Meyer, 2009, s.86).

Söylem, ESA yapan araştırmacıların da, gruplar içindeki güç ilişkilerinin üretimi için bir kurucu ve geri dönüşümcüdür ve bu nedenle toplumda iktidarı empoze etmek için uygun araçtır. Bu nedenlerle, söylem bir araştırmanın konusu ve siyasi ve sosyal gerçeklikten gelen söylemlerin eleştirel analizi için bir uygulama alanı haline gelmiştir (Obaidi, 2016, s. 199).

ESA'nın işleyişi, iktidar ilişkileri ikili olmasına rağmen yukarıdan aşağıya bir yöntemdir. Bununla birlikte, örneğin kurumlardan veya seçkinlerden topluma veya çoğunluktan azınlığa kadar iktidar ve tahakkümün kötüye kullanılması yönlerine daha fazla dikkat eder (Rahmani, 2010, s.25).

ESA yaklaşımlardaki genel eğilim, söylem analizinin üç seviyesine göre (metinsel pratik analizi, söylemsel pratik analizi ve sosyal pratik analizi) gerçekleştirilmesine dayanır (Fairclough, 1989, 1992; van Dijk, 2008; Wodak ve Meyer, 2009).

Yukarıdakileri doğrulayarak, ESA aşağıdaki dört koşulu karşılayan akademik bir uygulama olarak görülebilir (Abdul Latif, 2019, s.21):

- I.Söylemle, yani gerçek kullanımdaki dil ve diğer işaretlerle ilgilenir.
- II.Söylem ve iktidar arasındaki ilişkiyi sorgulayan eleştirel bir tutum benimser.
- III.Söylemdeki dilbilimsel, pragmatik, retorik ve performans olaylarını analiz ederek iddialarını gösterir.
- IV.Söylem, söylem pratikleri ve sosyal pratikleri arasındaki ilişkiyi inceler.

#### **4.1.1. Teorik temelleri**

ESA belirli bir sosyal teori ile sınırlı değildir, genellikle eleştirel araştırma alanı ile ilgilidir (Chouliarakı ve Fairclough, 1999; Stubbe vd, 2003; van Dijk, 2001; McKenna, 2004; Fairclough, 2010). ESA yaklaşımlarının, Roy Bhaskar'ın katkılarında yansıtıldığı gibi, büyük ölçüde eleştirel gerçekçilik ve sosyal eleştiri araştırmaları ve fikirleri felsefesine dayanmaktadır. Eleştirel gerçekçilik düşünceleri, sosyal olguları ve sorunları ortaya çıkarmaya ve insanların ilgisini çekecek şekilde değiştirmeye giriş olarak onlara karşı farkındalık yaratmaya çalışan bir değer yaklaşımı ile karakterize edilir (Fairclough, 2010, s. 2).

ESA, disiplinler arası bilimlere dayandığından onu tek bir teorik çerçeveye atfetmek zordur. Bu nedenle sosyal dilbilim, eleştirel dilbilim, sistematik işlevsel dilbilgisi ve sosyal bilimler teorilerini, özellikle antropoloji, retorik, metin dilbilimi, söylem, felsefe, sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji, edebiyat, pragmatik ve diğer disiplinleri içeren geniş ve çeşitli bir teorik çerçeveye aittir. Ancak eleştirel teori, Marksist teori (klasik ve yeni),

Frankfurt Okulu gibi belirli teorilerden türeyen ve Foucault, Habermas, Bourdieu gibi bir grup düşünürün merkezi bir şekilde teorik katkılarına dayanmaktadır. Ruth Wodak, ESA köklerinin klasik retorik, metinsel dilbilim ve toplum dilbilimin yanı sıra uygulamalı ve kasıtlı dilbilimde olduğunu vurgulamaktadır (Wodak, 2011 s. 50). van Dijk ise, ESA'nın ilkelerini Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisinden aldığını ve daha sonra dil ve söylem ve eleştirel dilbilimin gelişimine daha fazla odaklandığını vurgular (van Dijk, 2008, s. 85).

Michel Foucault'nun iktidar, bilgi ve söylem hakkındaki düşünceleri, ESA yaklaşımlarının geliştirilmesinde büyük rol oynamıştır. Söylem analizindeki genişlemiş köklerinin teorik ve metodolojik eğilimlerin çoğu Foucault'nun fikirlerinden kaynaklanmaktadır (Jorgensen ve Phillips, 2002, s. 1).

ESA'yı söylem analizine olan diğer yaklaşımlardan ayıran şey, yalnızca eleştirel bakış açısı değil; ancak diğer bilimsel disiplinlerin analitik araçlarını ve felsefelerini iyi kullanmasıdır. Bilimsel disiplinlerine açıklık analiz vizyonunu ve çözüm ufkunu genişletmesine izin vermiştir.

#### **4.1.2. Kavramlar ve konular:**

ESA, eleştiri, ideoloji, iktidar, tarih, söylem, bağlam, metinlerarasılık ve söylemlerarasılık gibi temel kavramlara odaklanır. Wodak, her türlü ESA'da (eleştiri, iktidar ve ideolojinin) vazgeçilmez üç kavram olduğuna inanmaktadır (Reisigl ve Wodak, 2009, s.118). van Dijk, ESA'nın birçok araştırmacısı tarafından yaygın olarak kullanılan kavramların listesinin; "iktidar", "kontrol", "hegemonya", "ideoloji", "sınıf", "cinsiyet", "ırk", "ayrımcılık", "çıkarlar", "yeniden üretme", "kurumlar", "sosyal yapı" ve "sosyal sistem" gibi kavramları ve diğer birçok söylemsel analitik kavramı içerdiğine inanmaktadır ( van Dijk, 2008, s. 86).

Merkezi kavramlarına dayanarak ESA'nın politik, kültürel, sosyal veya ekonomik alanlarda, kullanım alanı ne olursa olsun, söylemin sosyal gücün kötüye kullanılmasıyla çakışabileceği tüm konulara odaklanır. Bu nedenle, ESA çalışmalarının ırkçılık ve cinsiyet söylemi, medya, politik ve ekonomik söylem ve ırkçılık söylemi ve parlamento söylemleri ile ilgili olduğunu görülmektedir. Dolayısıyla hegemonya, yeni kapitalizmin

sorunları ve çağdaş toplumlardaki zayıf sınıfların sorunları üzerinde büyük bir odaklanma vardır.

Söylem, Foucault'nun dediği gibi, "iktidarın kullanıldığı bölge (Foucault, 2012, s. 8)" ise, o zaman her söylemin iktidara sahip olduğu varsayılır. Söylem ve iktidar bulunduğu, ESA, özellikle sosyal, politik, ekonomik ve kültürel ayrımcılık durumlarında kullanım için geçerli olacaktır.

#### **4.1.2.1. İktidar**

İktidar, özellikle grupların ve kurumların sosyal iktidarı, eleştirel söylem çalışmalarının çoğunda merkezi kavramdır ve iktidarı kontrol etme yeteneğine göre tanımlanır (van Dijk, 2008, s. 88). Eşitsizliğe neden olan iktidar sahipleri tarafından kullanılan dil sıklıkla analiz edilir. Genellikle ESA araştırmacıları, söylemin sosyal hegemonya oluşturma biçimiyle ilgilenir, bu da bazılarının gücün başkalarına karşı kötüye kullanılması anlamına gelir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 32). Wodak ve Meyer, ESA bağlamında iktidarın en iyi tanımının, Max Weber (1980) tarafından benimsenen tanım olduğunu görür. Max Weber, iktidarı diğerlerinden kişisel arzulara karşı dirençle bile, sosyal ilişkiler yoluyla kişisel arzuları yerine getirme fırsatı olarak tanımlar (Wodak ve Meyer, 2009, s. 32).

Fairclough (1989) söylemde kullanılan ideolojik iktidardan bahseder. Bu iktidar kişinin yaptıklarını sağduyunun (common sense) kabul ettiği genel bir uygulama olarak göstermesini sağlar (Fairclough, 1989, s. 55). van Dijk'teki iktidar kavramına gelince, söylemde veya sadece söylem üzerine değil, söylemin arkasındaki sosyal bir iktidar olarak da ortaya çıkar, bu yüzden söylem ve iktidar arasındaki ilişkinin çok yakın olduğunu görülmektedir. Söylem, bir sınıf, grup veya kurumun otoritesinin doğrudan bir tezahürü ve üyelerinin sahip olduğu statünün tezahürüdür (van Dijk, 2008, s. 31).

#### **4.1.2.2. İdeoloji**

Reisigl ve Wodak, ideolojiyi, belirli bir sosyal grubun üyeleri tarafından paylaşılan zihinsel temsiller, inançlar, görüşler ve davranışlardan oluşan tek taraflı bir bakış açısı olarak görür. İdeolojiler, söylem yoluyla eşit olmayan iktidar ilişkileri kurmanın ve

sürdürmenin bir aracı olarak işler (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 183). Fairclough, söylemin sosyal pratiğini açıklamak için ideoloji ve hegemonya kavramını kullanır ve iktidar ilişkilerinin gelişimini bir hegemonya mücadelesi olarak incelemek için Althusser ve Gramsci'nin katkılarından yararlanır. Fairclough, ideolojinin söylemsel uygulamalarda temsil edilen fiziksel formlara sahip olduğuna ve ideolojinin gerçekliğin anlamlarını ve yorumlarını temsil ettiğine ve egemenlik ilişkilerinin üretilmesine, çoğaltılmasına veya dönüştürülmesine katkıda bulunduğuna inanmaktadır (Fairclough, 1992, s. 113).

van Dijk'e gelince yapıların, stratejilerin, söylem süreçlerinin ve ideolojilerin üretilmesi ve sürdürülmesindeki özel rolünün açık bir analizi için bir gereklilik olarak ideolojik algıdan bahseder. van Dijk, sosyal uygulamaların ve kurumların ideolojiyi ifade etme, uygulama veya sürdürmede önemli bir rol oynadığını inkâr etmez. Fakat aynı zamanda ideolojinin "bilişsel" doğasına odaklanır- çünkü söylediği gibi, bilgi, düşünce, tutum ve sosyal yanlılık dahil diğer sosyal temsiller gibi, diğer sosyal algıların oluşumunu, dönüşümünü ve uygulamasını kontrol eden karmaşık bir bilişsel çerçeve oluşturur ( van Dijk, 2008, s. 34-35).

#### **4.1.2.3. Eleştiri**

Eleştiri, ESA yöntemlerinde merkezi bir kavramdır. Eleştiri kavramı, değişim gerektiren sosyal durumlara dayanan bir tür felsefi eleştiri uygulayan Frankfurt Okulu'nun eleştirel bakış açısıyla ilgilidir. ESA yaklaşımlarının tartışılması ve araştırma alanı, modern toplumlarda tüketici yaşamının eleştirisi ve yeni kapitalizmin sosyal adalet üzerindeki etkileri ile yakından ilişkilidir.

Reisigl ve Wodak (2009) ESA bağlamında üçlü bir eleştiri kavramını izlemektedir: Birincisi, söylem eleştirisi- söylem yapılarındaki aşırılıkları, çelişkileri, paradoksları ve olumsuz seçimleri ortaya çıkarmaya çalışır. İkincisi, sosyal eleştiri- söylem pratiklerinin ikna edici veya manipülatif doğasındaki belirsizliği ortaya çıkarmakla ilgilidir. Üçüncüsü, ileriye dönük eleştiri- insanlar arasındaki iletişimin geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (Reisigl ve Wodak, 2009, s.118).

van Dijk, eleştirel söylem analistlerini toplumdaki rollerinin farkında olmaya çağırır. ESA'nın, bilimin sosyal yapının bir parçası olduğu ve ondan etkilendiği fikrini

benimsediğine inanır. Dolayısıyla, önyargılı değerlerden arınmış bir bilim (value- free science) olasılığını reddetmektedir (van Dijk, 2008, s. 85). Böylece, ESA, bilimsel nesnelliği toplumsal eleştiriyle bağdaştırır. van Dijk'a göre ESA'nın görevlerinden biri "söylem adaletsizliğini" tanımlayan kriterleri formüle etmek ve bu adaletsizliği önlemeye yardımcı olduğunu düşünmektedir (van Dijk, 2009, s. 139).

ESA'nın eleştirel kuramları, insanların kendilerini hegemonya modellerinden kurtarabilmeleri için eleştirel bilgiyi arttırmaya ve genişletmeye çalışır. Bu yüzden eleştirel teori, ihtiyaçlarımız ve çıkarlarımız hakkında farkındalık yaratmaya çalışır (Wodak ve Meyer, 2009,s. 29). Fairclough'un dediği gibi, "dili baskı ve tahakküm aracı olarak kullanma modellerinin bilinmesi direnişe ve değişime elverişli olabilir (Fairclough, 1989, s. 1-3)''.

#### **4.1.2.4. Tarih**

Tarih, söylemin eleştirel analizi çalışmalarında merkezi bir kavramdır ve daima bağlam ve metinlerarasılık kavramlarıyla ilişkilidir. Reisigl ve Wodak'ın ESA yaklaşımını "tarihsel yaklaşım" olarak adlandırmayı tercih ettiler. Söylemlerin tarihsel olduğunu varsaymak, onları anlamak için bağlamlarına geri dönmeyi gerektirir. Burada tarihselciliğin, söylemi sosyal bağlamında okumak anlamına geldiğini söylenebilir. Bu nedenle, bağlam düşüncesi, ESA'nın de merkezindedir ve bunun için eleştirel analiz yöntemlerinin her zaman kültür, toplum ve ideoloji gibi dilsel olmayan faktörleri ifade ettiğini görülmektedir.

Wodak, tarihsel yönelimin, tarihsel bağlamları incelediğine ve bağlamın yeniden yapılandırılmasının zaman üzerine metinleri ve söylemleri birbirine bağlayan önemli bir süreç olarak nasıl çalıştığının görselleştirilmesine izin verdiğine inanır (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 197). Fairclough (1992) söylem analizine yönelik herhangi bir yaklaşımın, "tarihsel analize" bir yaklaşım olması gerektiğini düşünmektedir (Fairclough, 1992, s.22, s. 9). Fairclough'un Julia Kristeva'nın metinlerarasılık metnini tarihe dahil etmesi olarak yorumlamasını kabul etmesinin nedeni budur. Yani, metin önceki metinlere yanıt verir ve bunları yeniden temsil eder ve yeniden şekillendirir ve böylece tarih yazmaya yardımcı olur ve önceki metinlerin yanı sıra oluşmadan önce onları

şekillendirmeye çalışmanın yanı sıra büyük ölçekli değişim süreçlerine katkıda bulunur (Fairclough, 1992, s. 22, s. 130).

#### 4.1.3. İlkeler ve özellikler

van Dijk (2008) ESA'nın ilkelerini, özellikle dil ve söylem üzerine odaklanmaya ve yetmişlerin sonunda eleştirel dilbilimin ortaya çıkmasına başladıktan sonra Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisinden aldığını görür. van Dijk, ESA'nın araştırmaları, mevcut modellere ve modalara odaklanmak yerine öncelikle sosyal sorunlara ve siyasi konulara odaklanması gerektiğine ve analizin çok disiplinli ve söylem yapıları ve toplum yapılarını da içermesi gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca, söylem yapılarının toplumdaki iktidar ve tahakküm ilişkilerini aktive etmek, meydan okumak veya meşrulaştırmak için nasıl kullanıldığına da odaklanmalıdır ( van Dijk, 2008, s. 86).

Fairclough ve Wodak (1997) ESA'nın temel ilkelerini şu şekilde özetlemektedir ( van Dijk, 2008, s. 86):

I.Sosyal sorunları ele alır.

II.İktidar ilişkilerini söylemsel görür.

III.Söylem toplumu ve kültürü temsil eder.

IV.Söylem ideolojik bir eylemdir.

V.Söylem tarihidir.

VI.Metin ve toplum arasında bir medyum vardır.

VII.Metinsel analizle sınırlı olmayan, yorumlayıcı bir söylem anlayışı sağlar.

VIII.Söylem bir tür sosyal eylemdir.

McKenna (2004, s. 10-14) ESA'nın sekiz özelliğini tanımlar ve bunları şöyle sıralar:

I.Teleoloji: ESA'nın adalet, demokrasi ve eşitliğe teleolojik bir bağlılığı vardır. ESA'nın yaklaşımları, konuşma analizinden ayıran “açık bir sosyo-politik duruş” almalıdır.

II.Söylem teorisi: Metinler söylemsel bir çerçevede analiz edilir.

III.Maddecilik: Materyalist söylem kavramı, toplumsal bağlamın metin üretimiyle ilgisi nedeniyle çoğu eleştirel söylem çalışmasına dahil edilmiştir. Bu nedenle sözlü iletişim, soyut dil biçimlerinin dilbilimsel sistemini inceleyerek veya bireysel konuşmacıların psikolojisinde anlaşılabilir, ancak somut sosyal durumlarla etkileşimi yoluyla anlaşılır.

IV.Tarihselcilik: Söylemin tarihselciliği gerekli bir kavramdır çünkü herhangi bir metin üretiminin mekânsal zamansallığını sağlar ve söylemdeki farka karşılık gelir. Foucault'nun söylem teorisi, bilginin "ampirik olarak tarihsel koşullara dayandığını" belirtir (Bannet, 1989, s. 159).

V.Yapıcılık ve yapılandırmacılık: ESA, dil ve gerçeklik arasındaki karşılıklı etkili ilişkiye dayanan toplum teorisi ve gerçeklik anlayışına sosyal yapılandırmacı bir tutum benimser. Dil toplumsal pratiği oluşturur ve aynı zamanda sosyal pratik tarafından da şekillenir.

VI.Sübjektif teorisi: Sübjektif kavramı ajans ve oluşturma konularını içerdiğinden, eleştirel söylem çalışmalarının kritik bir yönüdür. Dolayısıyla, ESA'nın çalışmaları, bireysel konuları şekillendirme ve kontrol etme gücündeki söylemlerin kullanımını ele almaktadır. Söylemler, takipçiler veya araçlar olarak (subjects) kişiliğimizin üretimine ve tanıyabileceğimiz konuların veya hedeflerin (objects) üretimine katkıda bulunur (Shoman, 2012, s. 55).

VII.İdeoloji.

VIII.İktidar.

#### **4.1.4. Yaklaşımlar ve metodolojiler**

ESA'da araştırma için özel bir metodoloji yoktur ancak tam tersi ESA'nın yaklaşımları çok yönlüdür, tamamen farklı teorik geçmişlerden alınmıştır ve farklı veri ve metodolojilere yöneliktir (Wodak, 2011 s. 50). Her analitik girişin felsefi girişleri, teorik bir modeli, metodolojik kılavuzu ve teknik analiz araçlarını içeren kendi teorileri ve kavramları vardır. Buna göre, bu girişlerden biri aynı zamanda teorik ve sistematik bir bütün olarak ele alınmaktadır (Philips ve Hardy, 2002, s. 4).

Wodak ve Meyer (2009, s. 52) ESA yaklaşımlarındaki 6 ana eğilime dikkat çekmektedir:

I.İlişkisel diyalektik yaklaşım - Norman Fairclough.

- II.Sosyo-kognitif yaklaşım - Teun A. van Dijk.
- III.Tarihsel yaklaşım – Ruth Wodak ve Martin Reisigl.
- IV.Bütüncü dilbilim yaklaşımı (corpus linguistics) - Gerlinde Mautner.
- V.Dispositif analizi yaklaşımı - Siegfried Jäger ve Florentine Meyer .
- VI.Sosyal aktör yaklaşımı - Theo van Leeuwen.

Bu yaklaşımlara ek olarak, tartışma ve deneylerde hala zaman alan, bazıları eski yaklaşımlar geliştirmeye, bazıları da yeni perspektifler sunmaya çalışan yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Flowerdew ve Richardson (2017) diğer 6 yeni yaklaşımı şu şekilde göstermektedir:

- I.Multimedya Söylem Yaklaşımı - Per Ledin ve David Machin
- II.Bilişsel dilsel söylem yaklaşımı - Christopher Hart
- III.Mekânsal kognitif Yaklaşımı - Piotr Cap
- IV.Bütüncü dilbilimsel temelli yaklaşımlar- Nicholas Close Subtirelu ve Paul Baker
- V.Eleştirel söylem analizine kültürel yaklaşım- Dalia Gavriely-Nuri
- VI.Pozitif söylem analizi yaklaşımı- Tom Bartlett

Bu araştırmanın amaçlarına, sorularına ve seçeneklerine dayanarak, Norman Fairclough (ilişkisel diyalektik yaklaşım) ve van Dijk (sosyo-kognitif yaklaşım) eleştirel söylem analizi için analitik araçlarını ayrıntılı olarak incelenecektir. Çünkü Sudan basınında ekonomik şiddet söylemini analiz etmek için iki yaklaşımın çeşitli bir karışımını seçilecektir.

Fairclough, van Dijk ve Wodak'ın eleştirel söylem analizi yaklaşımları, ESA'nın en popüler yaklaşımlarıdır ve 1991'deki ilk kurucu resmi toplantısından bu yana üçüncü on yılını tamamlayan bu yeni araştırma alanının ana yönünü ifade etmektedir. Bu üç yaklaşım, her bir yaklaşım için ayrı ayrı farklı eleştirel bakış açılarına ve analitik işlemlere rağmen, toplumsal problemlere odaklanma ve dilsel yapı ile sosyal yapı arasında aracılık yapma fikri gibi birçok katılımcıyı birleştirir. Bu yaklaşımların aralarındaki farklılıklardan biri, bazı yaklaşımların tümdengelimli bir bakış açısı seçerken, bazılarının tümevarımsal bakış açıları seçmesidir.

Diğer bir fark, tündengelimsel bakış açılarını destekleyen yaklaşımların, taleplerine uygun (ilişkisel diyalektik yaklaşım ve sosyo-kognitif yaklaşım gibi) birkaç örneği analiz etmesi; diğer yaklaşımlar ise daha geniş verilerin (Bütüncü dil bilimsel ve tarihsel yaklaşım gibi) toplanmasını tercih eder. Yaklaşımlar, araştırma konularının yerel, bölgesel ve uluslararası bağlamlarla ilgili olarak nasıl seçildiği konusunda kendi aralarında farklılık gösterir. Bazı yaklaşımlardan, ilişkisel diyalektik yaklaşım ve sosyo-kognitif yaklaşım gibi geniş alanlarla örtüşen teorik çerçevesini desteklerken, diğerleri sosyal aktör yaklaşımı ve tarihsel yaklaşım gibi verileri toplama ve analiz etme disiplinini tercih etmektedir. Ek olarak analitik araçların doğasını ve sayısını seçmede birçok fark vardır. Bazı yaklaşımlar, diyalektik yaklaşım gibi dil bilimsel analiz araçlarını genişletirken bazıları gerektiğinde az içeriklidir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 55).

#### **4.1.5. Analitik araçlar**

ESA araştırmacıları, makro ve mikro düzeylerde incelenen söylemlerin analizi için birçok analitik araca güvenmektedir. Metinler ve söylem üzerinde dil bilimsel ve söylemsel analizler yapılır ve çeşitli normatif araçlar uygulanarak sosyal yapılar ve pratikler aynı anda analiz edilir. Analiz kategorileri ve araçları, genellikle incelenmekte olan spesifik soruna ek olarak teorik çerçevelere ve metodolojik prosedürlere dayanarak tanımlanır ve bu, analitik araçların seçiminde bazı seçicilik ve pragmatizm gerektirir (Wodak, 2011, s. 54).

Her zaman olduğu gibi, ESA tüm yaklaşımları, farklı eleştirel ve metodolojik perspektiflere dayanan ortak analitik araçlar üzerinde anlaşmaya varmaz. Bununla birlikte, çoğu yaklaşım için ortak olan birçok analiz aracı vardır. Örneğin, ESA çoğu yaklaşımın - farklı varyasyonlarla - Michael Halliday'in sistematik fonksiyonel teorisinden alınan dil araçlarını kullandığını not edilir. Diğer yaklaşımlar, argümantasyon analizi, retorik analiz, göstergebilimsel analiz, pragmatik analiz, semantik analiz, tematik analiz, metinlerarası ve söylemlerarası analiz, bağlam analizi, ideolojik ve hegemonik kalıpları analizi, sosyal pratikleri analiz etmek için söylemsel stratejiler gibi çeşitli analitik yöntemlerden seçim yapılır. Örneğin, ESA'nın birçok araştırmacıları, zamirlere ve sıfatlara ve sözcük seçimlere odaklanarak tutarlı bir şekilde "sosyal faktör" analizini kullanır (Wodak ve Meyer, 2009, s.55).

Wodak ve Meyer (2009) ESA'nın daha yüksek ve alt dilbilimsel yapıları birbirinden ayırdığını görmektedir. Örneğin, ilişkisel diyalektik yaklaşım metin düzeyinde biçim ve gramer yapısından bahsederken, tarihsel yaklaşım dilsel doğrulama biçimleri hakkında konuşur (Wodak ve Meyer, 2009, s. 57).

Fairclough'un (1989, 1992, 2003, 2010) ilişkisel diyalektik yaklaşımında, analiz düzeylerine bölünmüş bir dizi analitik araç kullanılır. Metinsel pratikler düzeyi, ayrıntılı dil bilimsel analiz araçlarını (kelime tercihleri, dil bilgisi, tutarlılık, metinsel yapılar) ve söylemsel pratik düzeyi analiz araçlarını (metin gücü, anlam tutarlılığı, metinlerarasılık) kullanır. Sosyal pratik düzeyini analiz etmek için ise ideoloji, hegemonya ve söylem sistemlerini kullanır.

van Dijk (1988, 1991, 2008, 2009) sosyo-kognitif yaklaşımında, aynı zamanda söylem ve sosyal pratiklerin makro ve mikro seviyesini kapsamak için çeşitli analitik araçlar kullanmaktadır. van Dijk genellikle, mikro söylem yapılarını daha büyük sosyal yapıya bağlamak için bağlamsal modelleri analiz etmenin yanı sıra makro temaları, şemaları, sosyal aktörleri, sözcüksel seçim analizini, retorik analizi, gramer analizini, pragmatik analizi, semiyotik analizi, semantik analizi, argümantasyon analizini kullanılır.

#### **4.2. Fairclough'un Yaklaşımı**

Fairclough'un (İlişkili diyalektik yaklaşımı), özellikle eleştirel analiz düzeylerine teorik katkı düzeyinde, ESA'nın en ünlü yaklaşımlarından biridir. Eleştirel araştırmanın gerekliliği için, Fairclough birincil dilbilim alanından söylem analizine geçmiştir. Fairclough, sosyal pratikte söylem analizi için kapsamlı bir yaklaşım (teori ve metodoloji) sağlar ve yaklaşımı *metin, söylem ve toplum* arasındaki diyalektik ilişkilere dayanan üçlü bir analitik modele dayanır. Fairclough, söylemsel pratiklerin toplumsal sistemin üretimi ve yeniden üretimindeki rolünü ve toplumsal değişimdeki rolünü inceler.

İlişkisel diyalektik yaklaşım genel bir soru etrafında dönmektedir: Göstergelerin özel önemi nedir? Tartışılan sosyal süreçlerde göstergeler ve diğer toplumsal unsurlar (konular, sorunlar, değişiklikler) arasındaki diyalektik ilişkilerin önemi nedir? (Fairclough, 2009, s. 334).

Jorgensen ve Phillips (2002, s. 65) Fairclough'un analitik modelini şöyle özetlemektedir:

I. Dilbilim çerçevesinin ayrıntılı bir metinsel analizi (Michael Halliday'in fonksiyonel dil grameri dahil).

II. Sosyal pratiklerin makro-sosyolojik analizi (Foucault'nun metinsel analiz için belirli bir metodoloji sağlamayan teorisi dahil).

III. Yorumlayıcı bir doğanın mikrobiyolojik analizi (günlük yaşamın, ortak bilgi ve kuralları doğal olarak kabul eden ve normlar üzerinde anlaşılabilir insanların eylemlerinin ürünü olarak ele alındığı "etnometodoloji" ve "söylem analizi"ni içerir).

Fairclough'un yaklaşımı teorik olarak *sosyal yapı* ve *sosyal eylem* arasındaki karmaşık ilişkileri anlamlı kılmaya çalışan büyük bir sosyal teoriye dayanmaktadır. Fairclough, sosyal çatışmaya odaklanır ve söylemdeki dilsel tezahürleri açıklığa kavuşturmaya çalışır ve her sosyal pratiğin semiyotik bir boyuta sahip olduğunu düşünür. Fairclough, aynı zamanda üretken faaliyetleri, üretim araçlarını, sosyal ilişkileri, sosyal kimlikleri, kültürel değerleri, farkındalığı ve göstergebilimsel öğeleri sosyal pratikte diyalektik unsurlar olarak görmektedir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 65).

Fairclough, *sosyal pratiği*, bazıları söylemsel olan ve diğerleri söylemsel olmayan sosyal aktivite olarak tanımlar. Fairclough'un sosyal pratiği, sınıfta öğretim, televizyon haberleri, aile yemekleri, tıbbi konsültasyonları ve diğerleri gibi nispeten istikrarlı bir sosyal aktivite anlamına gelir. Fairclough, her sosyal pratiğin etkinliklerden, benliklerden ve bunların sosyal ilişkilerinden, araçlarından, varlıklarından, zaman ve mekândan, farkındalık biçimlerinden, değerlerden, söylemden ve bu öğeler arasındaki diyalektik bir mantıksal ilişkiden oluştuğunu, yani birbirlerinden farklı olduklarını, ancak birbirleriyle iç içe olduklarını söyler (Fairclough, 2004, s. 375).

Bu yüzden, Fairclough ESA'yı, söylem ve diğer sosyal pratik unsurları arasındaki ilişkilerin bir analizi olarak görür, özellikle modern sosyal yaşamı etkileyen radikal değişikliklerle ilgilenir (Fairclough, 2004, s. 376).

Fairclough'un, Michel Foucault'nun modern toplumdaki söylem ve iktidar hakkındaki düşünceleri, Althusser'in ideoloji ve Gramsci'nin fikirleri ve hegemonya analizi hakkındaki düşüncelerinden ve Habermas'ın modernite ve iletişimsel eylem

teorisi hakkındaki fikirlerinden etkilendiği açıktır (Fairclough, 2013, s. 136-137). Fairclough, Bourdieu'nun *sosyal alan* (social field) hakkındaki fikirlerinden de etkilenmiştir. Bourdieu, sosyal alanı, toplumun genel yapısından ve sosyal eylemden gelen ilişkiyi anlamak için uygun bir açıklayıcı araç olarak kullanır (Chouliarki ve Fairclough, 1999, s. 58).

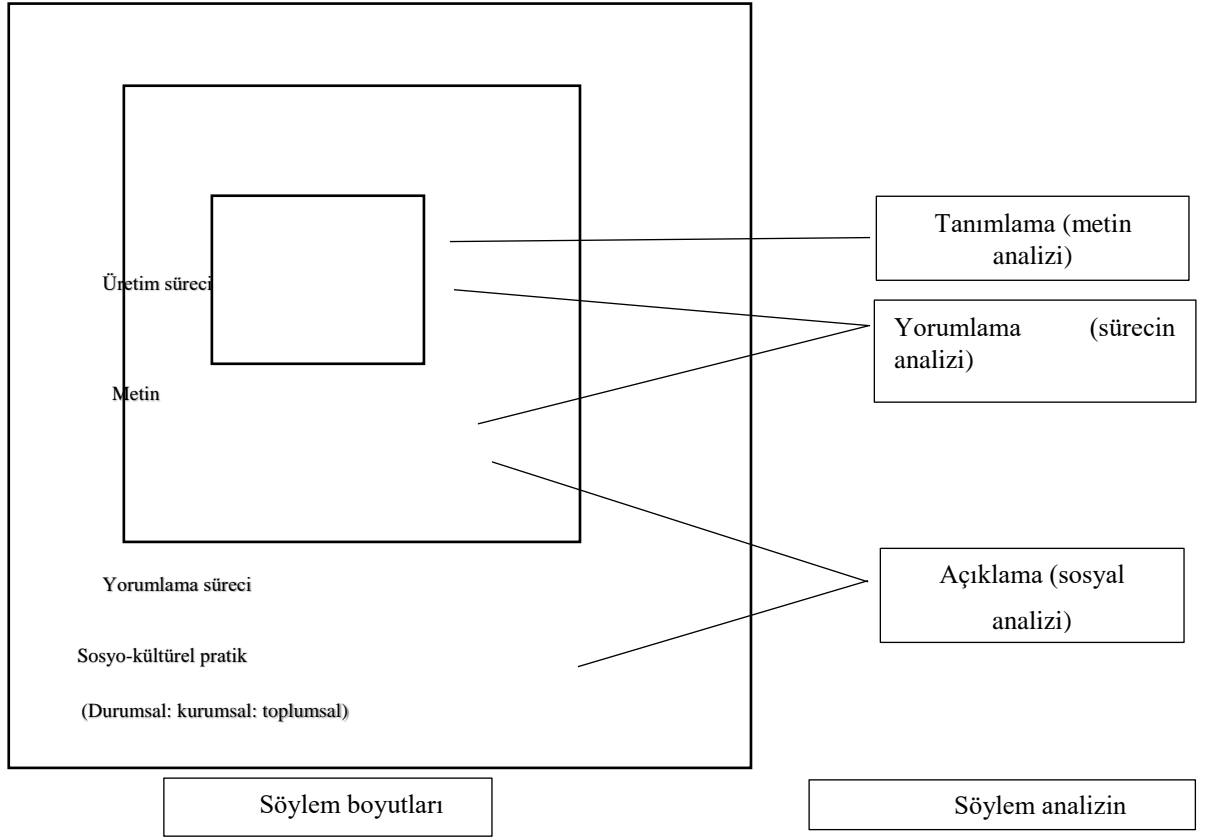
Fairclough'un söylem sistemi kavramı, Bourdieu'nun alan kavramı ile yakından ilişkilidir ancak Fairclough Bourdieu'nun etki alanları içinde ve söylemler arasındaki çatışmadaki söylemin önemini göz ardı etmesini eleştirmektedir (Jorgensen ve Phillips, 2002, s.73). Özellikle Bourdieu, dilin otoritesine ve habitus ile alan ve dil sermayesi arasındaki bağlantısına ve özellikle kültürel ve eğitim alanındaki çatışmadaki rolüne büyük önem vermiştir.

Söylem üzerindeki sosyal mücadeleyi anlamak için, Fairclough (1989) iktidar sahiplerinin söylem yoluyla başkalarına dayatabileceği üç tür kısıtlamayı birbirinden ayırır. Birincisi, (içerik kısıtlamaları) bilgi ve inançlarda temsil edilen yapısal etkiler; ikincisi, sosyal ilişkilerin biçimini tanımlayan (ilişki kısıtlamaları) ve üçüncüsü, sosyal kimlikler oluşturmak için çalışan (kendilik kısıtlamaları) dır (Fairclough,1989, s. 107).

**Tablo 4. 2.** *Söylem ve yapısal etkiler üzerindeki kısıtlamalar (Fairclough, 1989, s.74)*

Kısıtlamalar	Yapısal etkiler
İçindekiler	Bilgi ve inanç sistemleri
İlişkiler	Sosyal ilişkiler
Öznel	Sosyal kimlikler

Toplumdaki söylemsel pratikleri analiz etmek için arabuluculuk kavramını kullanma gereğini gören birçok ESA teorisyeni gibi Fairclough da, metin ve sosyal yapılar arasındaki ilişkinin belirli medyuma bağlı dolaylı bir ilişki olduğuna inanmaktadır. Bu medyumlardan ilki, *metnin parçası olduğu söylemdir*. Bu ilişkinin bağlı olduğu ikinci medyum, *söylemin sosyal bağlamıdır*. “Metinsel özelliklerin değerleri, sosyal etkileşimde gizlenmedikçe toplumda bir gerçeklik haline gelmemektedir (Fairclough, 1989, s. 193, 194)”.



**Şekil 4. 1.** Söylem analizinde Fairclough'un üçlü modeli (Fairclough, 2013, s.133)

Üç boyuta - dil, söylem ve toplum- paralel olarak, Fairclough ESA'sının üç aşamasını ayırır. *İlk aşama: Tanımlama.* Metinsel pratiğin, kelime tercihleri, dilbilgisi, tutarlılık ve metin yapısı gibi dilbilimsel analiz araçlarıyla analiz edildiği biçimsel özelliklerle ilişkili aşamayı temsil eder. *İkinci aşama: Yorumlama.* Metin ve etkileşim arasındaki ilişkide uzmanlaşır; analistin söylemsel pratiği, söz edimler ve önceki varsayımlar gibi pragmatiklere dayanan araçlarla analiz eder, aynı zamanda metindeki korelasyonu, metinlerarasılık ve söylemlerarasılığı analiz eder. *Üçüncü aşama ise açıklama* aşamasıdır.

*Açıklama,* etkileşim ve sosyal bağlam arasındaki ilişkiyi, yani üretim ve yorumlama süreçlerinde sosyal kontrolü incelemekle ilgilidir. Bu aşama, mevcut sosyal sistemi veya sosyal değişimdeki rolünü koruyarak söylemsel pratiklerin rolünü ve toplum üzerindeki

etkilerini ölçer. Bu aşama, çeşitli sosyal analiz araçlarına yönelik analizin en zor ve en açık aşamalarından biri olarak kabul edilir. Fairclough, bu aşamayı, hegemonya ve ideoloji ilişkilerini analiz etmenin yanı sıra, bir bilgi ve inanç sistemi, sosyal ilişkiler ve sosyal kimlikler sistemi aracılığıyla söylemin ideolojik ve politik etkilerini analiz etmenin yanı sıra birbiriyle örtüşen söylem ağını analiz eder (Fairclough, 1989, s. 46; 1992, s. 100).

*Analizin son aşaması* söylemin ideolojik, politik ve sosyal sonuçlarını sorgular. Söylem pratiği toplumdaki asimetrik iktidar ilişkilerini maskeleyip güçlendirir mi; yoksa gerçekliği ve sosyal ilişkileri yeni bir şekilde temsil ederek iktidar konumlarına meydan okurlar mı? Bu sonuçları çıkararak, araştırma projesi politik ve eleştirel hale gelir (Jorgensen ve Phillips, 2002, s. 88).

Fairclough, çeşitli sosyal söylemleri incelemiştir, ancak medya söylem sistemini bir iktidar ve hegemonya alanı olarak inceleme ihtiyacını vurgular. Fairclough, medya söyleminin ideolojisini, toplum üzerindeki etkisini ve sosyal güçlerin ekonomik ve politik olarak boyun eğdirilmesini vurgulamak için Gramsci'nin zorlama ile egemenlik yerine yumuşak *hegemonya* kavramını ödünç alır (Shoman, 2012, s. 113).

Fairclough, medyanın sosyal etkisinin sadece zihinsel temsillerle durmadığını savunur. Aksine, onu medya tarafından teşvik edilen veya ona odaklanan sosyal kimliklere ve kültürel değerlere aktarır ve bunun ötesinde, medyanın toplumdaki genel halk ve sembolik elit arasındaki sosyal ilişkileri nasıl tanımladığına gider (Obaidi, 2016, s.154).

Fairclough'un en önemli katkılarından biri, *metnin aynı anda üretimi ve tüketimine* olan ilgisidir. Yani, söylem pratiği metinlerin üretimi ile sınırlı değildir, aynı zamanda bunların tüketimi, yani kitlelerin söylemi oluşturan metinleri alması ve yorumlamasıyla da ilgilidir (Shoman, 2012, s. 102). Bununla birlikte, Fairclough söylem tüketimi sürecini analiz etmek için net araçlar sağlamamaktadır ve bu nedenle bazı araştırmacılar kitlelerin/okuyucuların metinleri nasıl yorumladığını öğrenmek için izleyici araştırması (audience research) yapılmasını önermektedir (Jorgensen ve Phillips, 2002, s. 82). Aynı bağlamda, Mısırlı dil bilimci Emad Abdul Latif (2013) Fairclough'un modelinde söylem üretimi ve tüketimi arasındaki bu uçurumu, (kitlelerin retorik analizi) metin tüketimini

incelemeye giriş olarak bir analiz önererek köprü kurmaya çalışmıştır (Abdul Latif, 2013, s. 512).

### 4.3. van Dijk'in Yaklaşımı

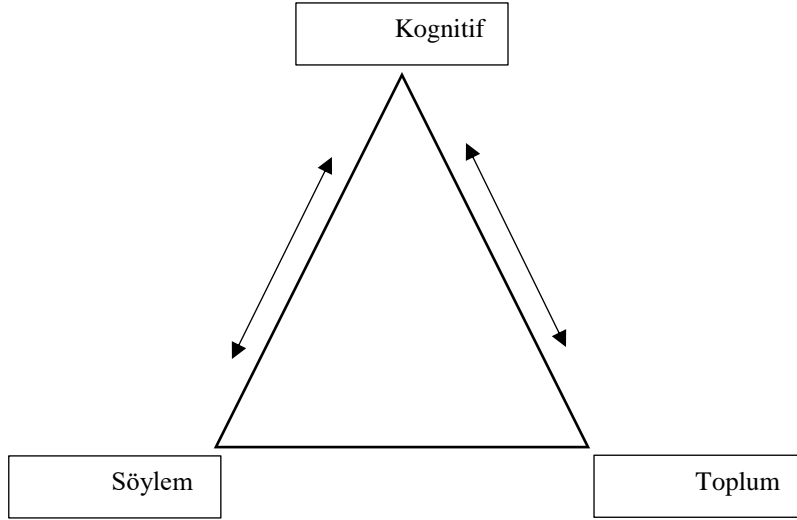
van Dijk'in sosyo-kognitif yaklaşımı, pratik alandaki, özellikle de medya söylemine ESA'nın en ünlü ve en uygulamalı yaklaşımlardan biridir. Haber söylemleri üzerine yaptığı ilk araştırmalar (*News Analysis, 1988a; News as Discourse, 1988b; Racism and The Press, 1991*) eleştirel söylem analizine erken ilgi duyduğunu göstermektedir. van Dijk, disiplinlerarası bir yaklaşıma dayanır, sosyal kognitif bir teori benimser ve dilbilimi geniş "yapılandırılmış ve işlevsel" bir şekilde anlar. ESA'nın iyi kurulmuş bir bağlama dayandırılması gerektiğine inanır. Bu nedenle sosyal temsiller teorisi bu yaklaşımda önemli bir rol oynamaktadır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 63). van Dijk, zihinsel temsiller üzerinde çalışmakla ilgilenir ve dil kullanıcılarını söylemi ortak bilgi ve inançlara dayalı olarak üretip algılamakta inceler. Aynı zamanda, bu bilişsel fenomenlerin bir yandan söylem ve iletişim etkileşimi yapıları ile diğer yandan hegemonya ve eşitsizlik yaratan sosyal yapıları nasıl ilişkilendirdiğini inceler ( van Dijk, 2009, s. 141).

van Dijk'in söylem analizinde bilişsel psikolojiden yararlanma konusundaki ilgisi, söylemsel ve sosyal pratiklerdeki dilsel etkileşimi anlamaya çalışmak için bilgi teorilerine ve bireysel ve grup belleğine odaklanmasını sağlamıştır. van Dijk'in yaklaşımı, söylem, algı ve toplum arasındaki üçlü ilişkiye dayanmaktadır. Söylem tanımı bir "iletişimsel olay" anlamına gelir ( van Dijk, 2008, s. 104).

van Dijk – ESA araştırmacılarının çoğu gibi - söylem ve toplum arasındaki ilişkinin doğrudan olmadığını ve *bağlam modelleri* denilen aracılık etmeyi gerektirdiğini varsayar. Sosyal yapıların, toplumsal durumla olan ilişkiyi temsil edebilecek bir ara bilişsel araca ihtiyacı vardır ( van Dijk, 2009, s. 157). van Dijk 'in yaklaşımında sosyal kognitif, toplum ve söylem arasındaki arabuluculuktur.

Sosyal kognitif, grup bilişini ve kişisel bilişi içerir. van Dijk, toplum üyelerinin birbirleriyle paylaştıkları sosyal inanç ve imgelerin toplumsal kognitif anlamına gelir (Van Dijk, 2009, s. 156). Kognitif, söylem ve toplumun üç boyutuna odaklanan van Dijk, eleştirel söylem çalışmalarında tarih ve kültüre eşlik etmenin gerekliliği çağrısında

bulunur. Irkçılık, sınıf, ayrımcılık, küreselleşme, medya, eğitim, vb. gibi ESA konularının çoğunun, sosyal sorunları anlama, üretme ve yeniden üretme anlayışımıza katkıda bulunan önemli bir tarihsel ve kültürel boyuta sahip olduğuna inanmaktadır (van Dijk, 2008, s. 17).



**Şekil 4. 2.** Söylem analizinde van Dijk'in üçlü modeli (Hart, 2008, s. 93)

van Dijk, toplumdaki söylem çalışmalarını anlaması ve söylem metinlerini analiz etme modelinde, *makro yapılar* ve *mikro yapılar* fikrine güvenir. Örneğin, van Dijk dili, söylemi ve sözlü etkileşimi bir sosyal sistemin kısmi analizi düzeyinde (mikro) sınıflandırırken iktidar, hegemonya ve sosyal eşitsizlik kavramlarını makro analiz düzeyine ait kavramlar olarak sınıflandırır. Bu, ESA'nın misyonunun, teorik olarak makro ve mikro düzeyler arasındaki boşluğu kapatmak olduğu anlamına gelir, çünkü söylem yapıları ve toplum yapıları arasında (arabuluculuk kavramı), makro ve mikro yapılar arasındaki etkileşimi gerektirir.

van Dijk (2001, s. 354), bu seviyeleri analiz etmek ve ikisi arasında bir köprü kurmak için ve standartlaştırılmış bir eleştirel analize ulaşmak için çeşitli yolları sunar:

I. Bireyler - Gruplar: Dil kullanıcıları söyleme çeşitli sosyal grupların ya da kurumların üyeleri olarak katılır ya da gruplar kendi bireyleri tarafından davranabilir.

II.Eylemler - İşlemler: Bireysel aktörün sosyal eylemleri, kolektif eylemlerden ve mevzuat, haber yapımı veya ırkçılığın yeniden üretimi gibi sosyal süreçlerden oluşan kısımlardır.

III.Bağlam - sosyal yapı: söylemsel etkileşimler aynı zamanda bir sosyal yapının bir bileşenidir. Örneğin, bir basın toplantısı medya kuruluşları için tipik bir pratiği olabilir. Yani, bağlamlar birbiriyle yakından ilişkilidir ve her ikisi de söylem üzerindeki sınırlamaları uygular.

IV.Kişisel ve sosyal kognitif: Aktif sosyal aktörler olarak dil kullanıcıları, kişisel anılar, bilgi ve görüşler gibi kişisel ve sosyal kognitif biçimlerine sahiptir. Her iki algı türü de bireylerin etkileşimini ve söylemini etkilerken, paylaşılan ortak “sosyal temsiller” grubun kolektif eylemlerini yönetir.

van Dijk’teki kognitif, iki tür bellekten oluşan zihinsel modellerle anlaşılır: her insan için bireysel bir bellek ve tüm toplum için kolektif bir bellek vardır. van Dijk iki tür bellek arasında ayırım yapar: geçici veya çalışan bellek olarak da adlandırılan *kısa süreli bellek* ve *kalıcı veya sosyal bellek* olarak da adlandırılan uzun süreli bellektir. *Geçici bellekte* algı, söylemin anlaşılması, üretimi, etkileşimin izlenmesi ve diğerleri gibi, bilgi, tutum ve ideolojiler gibi kalıcı bellekte depolanan bilgiler tarafından işlenir.

*Kalıcı bellekte* kişisel deneyimler ve paylaşılan sosyal bilgiler korunur. Böylelikle, geçici ve kalıcı bellek, toplumdaki etkileşim ve iletişim sürecine ek olarak konuşma metinleri üretme ve tüketmede rol oynar. Örneğin, bir kişi bir söylem oluşturmak veya anlamak isterse, söyleminin dayandığı olayın veya eylemin kognitif bir modelini oluşturur. Zihinsel modeller, bu söylemin yaratılması veya anlaşılması için referans bir temel olarak işlenir. van Dijk, medya söylemine büyük ilgi gösterdi çünkü metin ve toplum yapıları ile söylem ve sosyal yapılar arasındaki eksik bağlantıyı temsil eden bu varsayımsal kognitif modeller için bir “toplama merkezi” ve bir “gösteri aracı” nı temsil eder (Shoman, 2012, s. 77).

van Dijk’e göre ESA, öncelikle sosyal iktidarın kötüye kullanılma yöntemini inceleyen bir tür söylem analizi araştırması olduğundan, iktidarının ve ideolojinin topluma nüfuz etmek için söylemi kullanma yolları olarak nasıl çalıştığını anlamakla ilgilenir (van Dijk, 2001, s. 352). Bu bağlamda van Dijk, ideolojiyi paylaşılan bir toplumsal algı olarak anlar. Aynı zamanda iktidar kavramı, bilgi, düşünce, tutum ve

ideolojileri depolayan kalıcı sosyal bellek oluşumunun bir parçası olarak söylemin kognitif kontrolü olarak ele alır.

van Dijk'e göre, iktidarı kullanmak ve sürdürmek, paylaşılan toplumsal farkındalık ile grup ve üyeleriyle ilişkili çıkarılardan oluşan ideolojik bir çerçeve gerektirir. Bu durumda, söylem iktidarın doğrudan bir tezahürüdür ve söylemi ifade etmenin formülleri sembolik elitlerin kontrolüne tabidir. van Dijk'in sembolik elitleri, gazetecileri, yazarları, aydınları ve sembolik sermayeye sahip olduklarına dayanarak gücü kullanan diğer grupları içerir. Sembolik elit - ve genel olarak medya söylemi - söylemlerin sembolik üretimini kontrol etmelerini sağlayan birçok söylemsel strateji aracılığıyla söylem türlerini, konularını ve bilgilerini kontrol edebilir ve sosyal otoritelerini dayatabilir. Bu şekilde sembolik elit, kognitif organizasyonu tanımlayan ve toplumda daha az güçlü (zayıflar) olanları kabul eden kognitif süreçlerin bir parçasına sahiptir ( van Dijk, 2008, s. 31-36, 41). Dağtaş'a göre van Dijk ideolojileri, bireysel inançlar olarak değil, grup üyeleri tarafından paylaşılan "kolektif inanç sistemleri" olarak sunmaktadır. Dolayısıyla, insanlar farklı sosyal grupların üyeleri olduğu için, her insan feminist, sosyalist ve gazeteci olmak gibi çeşitli ideolojilere katılmakta ve eylemleri ve söylemleri birkaç ideolojinin parçaları tarafından etkilenmektedir (Dağtaş, 2013, s.22). van Dijk'a göre, "hatta her özel durumda bir ya da birkaç ideoloji baskın olacaktır, bu saptama genellikle kimlikler için daha çok geçerlidir (van Dijk, 2011, s.284, Aktaran Dağtaş, 2016, s.187)" .

Sosyal kognitif, bağlam, makro ve mikro yapılar hakkındaki fikirlerini temel alan van Dijk, 1988'den bu yana medyada haber analizi için başarılı bir model sunabilmiştir. van Dijk (1983, 1988a, 1988b, 2008) haber söyleminin ve analizinin iki düzeyde gerçekleşmesi gerektiğini varsayar: *makro yapılar ve mikro yapılarıdır*.

Genel *makro yapılar* iki seviyeye ayrılmıştır: *Tematik yapılar ve şematik yapılarıdır*. *Tematik yapılar*, haber konularının genel ve bütüncül etkileri ile ilgilidir. Bu yapılardan van Dijk, haber söyleminin en önemli konularını ve ilgilerini özetler. Haber başlıkları ve girişleri genellikle bu yapıları hızlı ve odaklanmış olarak ifade eder. *Şematik yapılara* gelince, haber metinlerini temel içerikleri ve ana aktörleri ile düzenleyen resmi kriterlerdir. Bu şematik yapılar iki ana bileşenden oluşur: İlki özet, her zaman başlıklar ve haber girişlerinde ifade edilir ve ikinci bileşen haber hikâyesidir. Haber hikayesi haberde büyük olaylar ve bunlarla ilgili yorumlar yer alır. Bu bileşenler, aktörler ve haber katılımcıları, olayların yorumları ve değerlendirmeleri ile birlikte ana olay ve arka

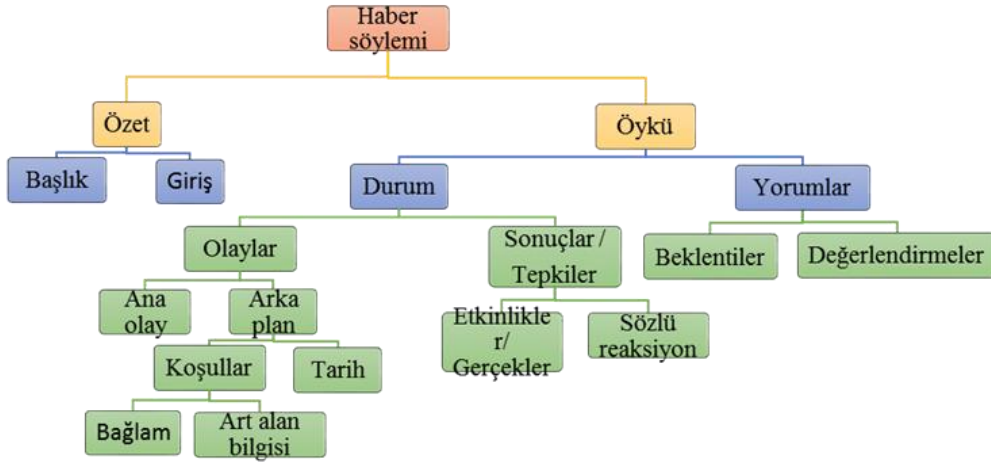
planları, bağlam ve tarihsel olaylar ile alt bölümlere ayrılmıştır. Haber söylemlerini sosyo-kognitif haber üretimi teorisi ile ilişkilendiren modelinde, teorik anlamsal semantik makro yapı kilit bir rol oynamaktadır (Dağtaş, 2017, s. 47).

“ Makro yapılar “habercilerin belirli bir haber raporunun üretiminde kullanılan sayısız kaynak metni (diğer medya mesajları, teller, röportajlar, raporlar veya basın toplantıları) sürekli ve rutin olarak nasıl özetlediğini açıklar... Makro yapılar ayrıca çoğu okuyucunun neden sadece, haberin makro yapısının daha yüksek düzeyleri olan ana konuları (main topics) hatırladığını açıklamaktadır ( van Dijk, 1988a, s. 14, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 47)”.

van Dijk’e göre, bu *makro yapılar*, haberlerin metin içinde iktidarın dağıtılma şeklini genellikle belirleyen bir hiyerarşi aracılığıyla sağlanan bilgi biçimini düzenlemektedir. Ayrıca, bu makro yapılar, konuların niteliğini, bağlamı, kognitif organizasyonun biçimini ve haberlerde yer alan aktörlerin ve katılımcıların sesini belirlemektedir. Haber raporundaki kognitif, en önemli bilgilerin daha yüksek bir seviyede olduğu yukarıdan aşağıya doğrudur ve alt düzeyde en az önemli olana kadar derecelendirilir ve haberdeki aktörler genellikle aynı yukarıdan aşağıya düzenlenir. Haberin genellikle en yüksek otorite ve en güvenilir olduğu yerlerde, en düşük otorite ise haber raporu formatının hiyerarşik yapısında minimum seviyededir ( van Dijk, 1988a, s.44).

*Mikro yapılar* ise, haber metinlerindeki uyum ilişkilerine odaklanır. Dolayısıyla, mikro yapılar iki temel öğeyi analiz etmekle ilgilenir: ‘*local semantic*’ *yerel semantik* ve ‘*local coherence*’ *yerel tutarlılıktır*. Haberin mikro yapısını analiz etmek için, *yerel semantik analizi*, metinde makropozisyonların nasıl ve hangi sırayla belirtildiğini incelemek için kullanılır; *yerel tutarlılık analizi* ise aralarındaki ilişkinin türünü incelemektedir (Dağtaş, 2017, s. 48).

“Haber söylemi yukarıdan (genel) aşağıya (detaylar) organize edildiğinden ve genel konular ile mikro detaylar arasındaki ilişki daha önce sunulan spesifikasyonların ilişkileri aracılığıyla sunulduğundan, haber öyküleri doğal hikayelerde bulunan neden-sonuç bağlantılarından ziyade, *işlevsel bağlantıları* (spesifikasyon, genelleme, kontrast, açıklama veya içerik gibi) takip etmelidir ( van Dijk, 1988a, s.104, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 48)”.



Şekil 4. 3. Haber yapısının analizinde van Dijk'in modeli (Van Dijk, 1988a, s.55)

1970'lerden bugüne uzanan bir araştırma yolculuğunda van Dijk seçilen küçük verileri ve dünya çapında büyük ve çeşitli verileri analiz ederek ESA'ndeki modelin başarısını göstermiştir. van Dijk'in başarısı, bilgi ve sosyal kognitif yaklaşımının teorik ve metodolojik gelişiminden kaynaklanmaktadır. Bu sürekli gelişme sayesinde, haber söylem analizi modeli geniş bir popülerlik kazanmıştır. Çünkü kapsamlı ve haber metinleri için daha verimli olduğu için, çeşitli metin ve görsel medya verilerine de uygulanabilir.

#### 4.4. Fairclough Ve van Dijk Arasındaki Benzerlikler Ve Farklılıklar

Fairclough ve van Dijk'in yaklaşımları arasındaki yakınsama ilişkisinin açıklığa kavuşturulması faydalı olacaktır. Çünkü analitik yaklaşımın Fairclough ve van Dijk yaklaşımlarını karıştıran bütüncül bir görüşe dayanır. Dolayısıyla, daha iyi bir analitik perspektif oluşturmada zayıflık ve güçlü yanlardan yararlanmak için iki yaklaşım arasındaki benzerlik ve farklılıkların özelliklerini açıklığa kavuşturmak yararlı olacaktır.

İki yaklaşımın uyuşması normaldir, çünkü esasen söylemin sosyal pratikte rolüne odaklanma ve toplumsal eşitsizliğin üretimi ve yeniden üretiminde iktidar ve ideolojinin kötüye kullanılmasını ortaya koymada paylaşılan tek bir eleştirel bakış açısını ifade ederler. Norman Fairclough ve van Dijk'in bilişsel ve kavramsal temellerinde bir fark

bulmak mümkündür, ancak aralarında ortaklık vardır. Bununla birlikte çoğu okul ve söylem analizindeki eğilimler Michel Foucault'nun düşüncelerinden etkilenmiştir (Shoman, 2012, s. 33).

ESA'da tekli bir metodoloji olmamasına rağmen, bazı özellikler söylemin eleştirel yaklaşımlarının çoğunda ortaktır. Aynı zamanda, seçicilik, analiz edilen sorunun doğasına göre hem teoriyi hem de metodolojiyi ayırt eder (Wodak ve Meyer, 2009, s. 73)

Fairclough'un yaklaşımı analize hazırlanırken aşamalı bir prosedür önermekte, problemleri çözme eğiliminde olduğundan, metinsel, söylemsel ve sosyal pratiği analiz etmeden önce sosyal problem tanımının analiz edilmesi ve tanımlanması gereken ilk adım olmasını tercih etmektedir.

van Dijk'ın yaklaşımı ise analiz için 6 adım önerir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 72-70):

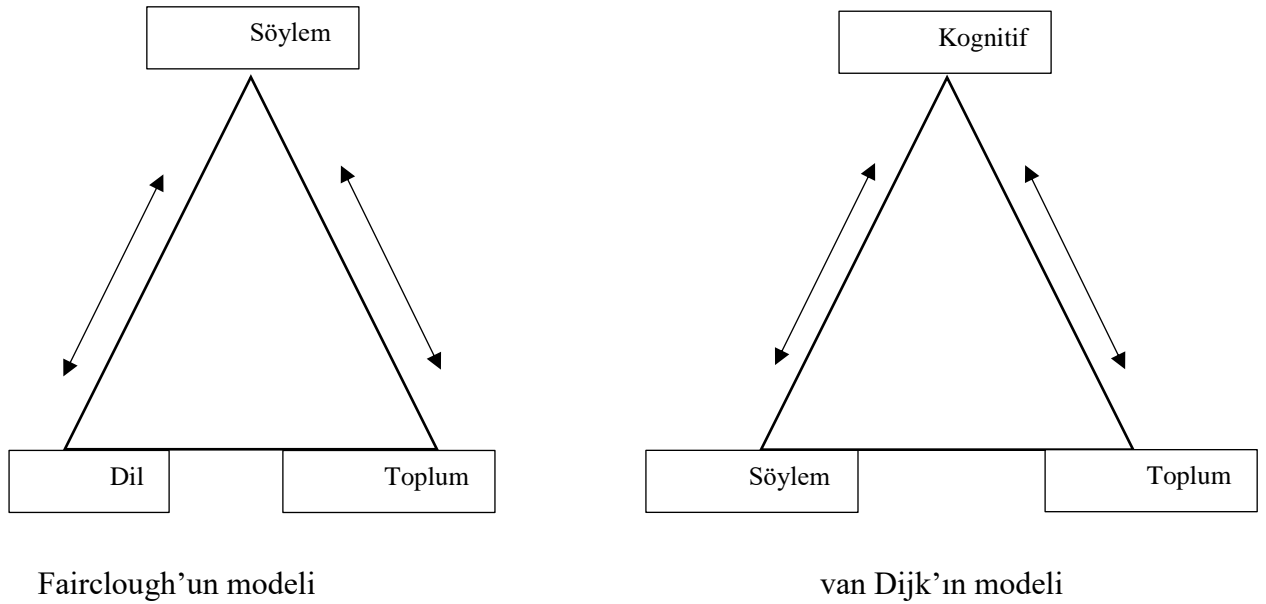
- I. Büyük Yapı Analizi: Konular ve büyük sorunlar.
- II. Kısmi iç anlamların analizi (içerme, varsayımlar, imaları, belirsizlik ve silme).
- III. Belirtilen dil işaretlerinin çoğunun analiz edildiği dolaylı biçimsel yapıların analizi.
- IV. Genel ve kısmi söylem yapılarının incelenmesi.
- V. Abartı ve retorik yöntemler gibi belirli dilsel uygulamaların analizi.
- VI. Bağlam analizi.

Fairclough, eleştirel söylem çalışmaları ile kapsamlı araştırma kariyeri boyunca kısa ve seçilen küçük verileri analiz etmiştir ve uygulama araçlarını geliştirmek yerine yaklaşımının teorik gelişimiyle daha fazla ilgilenir gibi görünür. van Dijk ise yaklaşımını büyük ve genişletilmiş verilere sistematik bir şekilde uygularken, nitel araştırmasını zenginleştirmek için nicel araştırma yeteneklerini kullanmıştır.

Fairclough, van Dijk'ın özellikle gazetelerde yayınlanan haberleri analiz etmek için iyi bir model geliştirdiğine ve araştırmalarının, eleştirel dilbilimin ilgi alanı olan metin analizinden söylem analizine önemli bir geçiş yaptığına inanır (Fairclough, 1995, s. 29-30). Fairclough (1995) van Dijk'ın modelini haber söylemi analizi için güçlü

bulduğunu teslim eder, ama kendi amaçları için sınırlı olduğuna işaret etmiştir (Fairclough, 1995, s. 30).

Fairclough ve van Dijk arasında dilsel ve sosyal yapılar arasında medyum hakkında açık bir fark vardır. Fairclough arabuluculuğu söylemde görürken van Dijk algı ve bilgiyi söylem ve toplum arasında arabuluculuk olarak görmektedir. Bu nedenle, Fairclough dil ve toplum arasında diyalektik bir ilişki olduğunu görürken van Dijk söylem ve toplum arasında kognitif bir ilişki görmektedir. Ancak, iki yaklaşımın önce dilbilimsel analize, ikinci olarak söylem analize ve son olarak sosyal analize odaklandığı genel analiz düzeyleri sıralamasında da benzerlikler vardır. Bu düzenlemenin Fairclough'da daha net olduğunu görülebilir.



*Şekil 4. 4 .Fairclough'un ve van Dijk'in üçlü modelleri arasındaki fark*

Fairclough ve van Dijk, söylem metinlerinin sosyal algısının nasıl algılandığına dair görüşlerini ifade etmede farklı kavramlar ve terminoloji ile söylem üretme ve tüketme aşamasında çok anlaşılır. van Dijk, Fairclough ile özellikle ortak sosyal kognitif konusunda hemfikirdir. Fairclough, üyelerin kaynakları (members resources) terimini

kullanırken van Dijk katılımcıların bilişleri (cognition of participants) terimini kullanmaktadır (van Dijk, 2008, s. 176).

Fairclough metnin örtülü anlamları nasıl ilettiğini merak ettiğinde, bunun üyelerin öznel kaynakları, yani metnin yorumlananlarının kaynakları, yani akıllarında oluşturulan ve dünya anılarına, şeylere ve kavramlara yerleşen zihinsel imgeler aracılığıyla yapıldığını söyler (Fairclough, 1989, s. 217). Burada Fairclough'un ortak sosyal kognitif konusunda, van Dijk'in fikrini ve terminolojisini, yani "zihinsel imgeler", "bellek" ve "bilgiler" kullandığını görmektedir.

Fairclough, bir tür (ortak zemin) olmadan hiçbir iletişim veya sosyal etkileşimin düşünülemediğini savunur. Böyle ortak bir zeminin varlığı sosyal iktidarı, kontrolü ve tahakkümü kullanma becerisinde de önemlidir. Ortak bir zemin oluşturma yeteneğinin sağduyu ve gizli anlamı, ideoloji ile ilgili olduğu için önemli bir konu haline getirmektedir (Fairclough, 2004, s. 120-203). Fairclough'a göre üyelerin kaynakları, üretim anında söylemin yaratıcısı ve yorumlama anında muhatap tarafından çağrılan kültürel bilgi birikimidir (Yattaoui, 2018, s. 364).

Fairclough, söylem pratiğindeki üretim süreçlerine olan ilginin ve anlaşılmasının dil, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkileri anlamak için önemli bir faktör olduğuna inanır, çünkü üyelerin kaynakları toplum tarafından kontrol edilir ve ideoloji tarafından şekillendirilir (Fairclough, 1989, s. 27). Aynı şekilde, van Dijk, belirli bir çağda veya kültürde ortak inanç zemininin gerekli olmasına rağmen, tarihsel olarak değişime tabi olduğunu, böylece her sosyal grubun görüşlerini grupların altında yatan ideolojiler aracılığıyla geliştirebileceğini söyler (van Dijk, 2008, s. 159)

van Dijk (1988b, s.99) gazetecilerin haberlerle yüzyüze gelirken ve haber metinlerini yazarken birer toplumsal üye olduklarını vurgular. Diğer bir deyişle, bilgileri, inançları, düşünceleri, amaçları, planları veya ideolojileri kısmi olarak profesyonel grupları ya da daha geniş toplumsal grupları tarafında belirlenir ( van Dijk, 1988b, s. 99, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 47). Bu bağlamda haber üretimi, gazetecilerin bilgi, inanç ve düşüncelerinin olayla ilgili mevcut veya gelen bilgilerle eşleştirildiği karmaşık bir süreç olarak kabul edilmektedir (van Dijk, 1988b, s. 99, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 47).

van Dijk'a göre, makro yapılar da kullanılan kognitif operasyonlar, hem muhabirler ve editörler tarafından yapılan haber üretim süreçlerinin hem de okuyucuların anlama ve

depolama (bellek) süreçlerinin merkezinde yer almaktadır. Haber üretiminde bu haber yapısına başvurma, başlangıçta Batı medyası ve haber ajansları tarafından kurulan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan, gazetecilerin haber yapımının ortak bir ideolojisine, “gazetecilik koduna” dayandıklarını savunur (van Dijk, 1988a, 1988b, Aktaran Dağtaş, 2013, s. 30).

Bu kavramlar Bourdieu’da sembolik şiddetin gerçekleşmesi için önemli bir unsur olan suç ortaklığı ve katılım kavramına çok benzer ve bu düşünceler Bourdieu’nun habitus, sembolik iktidar ve sembolik sermaye hakkındaki fikirleriyle oldukça kesişir.

Fairclough ve van Dijk arasındaki benzerlik ve farklılıkların bir başka eklenmesi, analitik söylem araçlarıyla uğraşmaktadır. ESA’nın yaklaşımların çoğu dilbilimsel analizdeki araçlarını Halliday ‘nin Sistemik fonksiyonel dil bilim teorisinden, Fowler ve Kress ve diğerlerinin eleştirel dilbiliminden almaktadır. Bu yüzden Fairclough ve van Dijk arasında birçok anlaşma bulunur, çünkü aynı dil bilimsel araçları kullanırlar. Bununla birlikte, fark, sistematik fonksiyonel dil bilgisi Fairclough’un ezici odağında yatmaktadır ve dil bilimsel analiz modeli, derinlik ve dallanma ile karakterizedir.

Pragmatik analizde, Fairclough (ön varsayımlar) üzerine odaklanır. van Dijk, (söz edimlerini) makro ve mikro yapılar teorisine dayanarak, (makro ve mikro söz edimler) teorisini icat ettiği noktaya çok genişletmiştir. van Dijk bağlamsal modellerle ilgilenirken Fairclough metinlerarasılık ve söylemlerarasılık analiziyle daha fazla ilgilenmiştir. Norman Fairclough, van Dijk’in üst düzey şematik planlamada, özellikle haber raporları biçiminde bahsettiği metinsel yapının (konuların hiyerarşik yapısı) analiz edilmesi gerekliliği konusunda van Dijk ile hemfikirdir.

İki yaklaşımın araçları arasındaki yakınsama ve ıraksama boyutunu açıklığa kavuşturmak ve Sudan basındaki ekonomik şiddet söylemlerini analiz etmek için iki yaklaşımın birleştirildiği bütünleştirici modele atıfta bulunmak için Fairclough ve van Dijk tarafından benimsenen analitik araçların genel bir özetini sunmaktadır.

**Tablo 4. 3.** Fairclough'un ve van Dijk'in analitik araçlar arasındaki fark (Fairclough, 1989, 1992; van Dijk, 1988a, 1988b, 201, 2008, 2009; Wodak ve Meyer, 2009; Dağtaş, 1992, 2017)

Analiz seviyeleri	Fairclough	van Dijk
Metin/dil analizi	<p><b>Sözcükler:</b> (Sözlü deneyimler, sözlü ilişkiler, ifade değerleri, metaforlar)</p> <p><b>Grammer:</b> (Dilbilgisel özelliklerin ilişkisel değerleri, dilbilgisel özelliklerin ifade değerleri, cümlelerin bağlanma şekilleri)</p> <p><b>Tutarlılık:</b> (bağlaçlar)</p> <p><b>Metnin yapıları:</b> (Konuların hiyerarşik yapısı)</p>	<p><b>Makro yapılar</b> - Tematik analizi - Konular türetilmesi - Şematik analizi</p> <p><b>Mikro yapılar</b> - Yerel sentaktik (makro temaların haberdeki detayları) - Yerel tutarlılık (temaların birbiriyle ilişki şeklidir)</p> <p><b>Stil ve Retorik:</b> - <b>Semantik analizi</b> ( kelime tercihleri ve aşırı kelime tercihleri,...) - <b>Sentaks analizi</b> (aktif ve pasif sentaks, adlaştırma, cümlelerin basitliği veya karmaşıklığı,...) - <b>Retorik analizi</b> (metafor, abartı, ifadeyi yumuşatma, sayılar, resimler,...)<sup>2, 3</sup></p>
Söylem analizi	<p><b>Pragmatik analizi:</b> (söz edimleri, ön varsayımları)</p> <p><b>Metinlerarasılık ve söylemlerarasılık analizi</b></p> <p><b>söylemsel stratejiler analizi</b></p>	<p><b>Pragmatik analizi:</b> (makro ve mikro söz edimleri, imalar)</p> <p><b>Bağlam modelleri:</b> Mevcut durum (yer ve zaman) Katılımcılar: (Kimlikler, roller, ilişkiler) Katılımcıların algıları Söylem türü Hedefler bilgi Trendler ideolojiler Evrensel sosyal hareket <b>Söylemsel stratejiler analizi</b></p>

<sup>2</sup> Stil ve retorik kategorilerinin hem makro hem de mikro yapılara da uygulanır.

<sup>3</sup> Bu tasnif (2016-2017) öğretim yılında Prof. Dr. Banu Dağtaş'ın yürüttüğü *Göstergebilimsel Çözümleme* isimli doktora dersinden, hem de (2017) makelesinden alınmıştır.

**Tablo 4. 3. (Devamı) . Fairclough'un ve van Dijk'in analitik araçlar arasındaki fark (Fairclough, 1989, 1992; van Dijk, 1988a, 1988b, 201, 2008, 2009; Wodak ve Meyer, 2009; Dağtaş, 1992, 2017)**

Sosyal analizi	<p><b>Söylemin sosyal çerçevesi:</b> (Hegemonya ve ideoloji ilişkileri)</p> <p><b>Söylem sistemleri:</b> (Ekonomik, politik söylemler,...)</p> <p><b>Söylemin ideolojik ve politik etkileri:</b> Bilgi ve inançlar Sosyal ilişkiler Sosyal kimlikler</p>	<p><b>Bilgisel ve sosyal kognitif:</b> Bilgiler, trendler ve ideolojilerin sosyo-politik bilişsel analizi</p> <p><b>Sosyal bağlam:</b> Söylemsel olay ve olayın aktörleri, Sosyal koşullar ve söylemin etkileri İktidar ve hegemonya ilişkileri</p> <p><b>Tarih</b></p> <p><b>Kültür</b></p>
----------------	--	--

#### 4.5. ESA Ve Sembolik Şiddet

Söylem ve sembolik kaynaklar, söylem ve ideoloji, söylem ve iktidar arasındaki yakın ilişkiye yaklaşarak, ilişki, özellikle sembolik iktidar, toplumdaki zayıf gruplar pahasına güçlü grupların çıkarlarına ulaşmak için kötü kullanıldığında, söylem ve sembolik şiddet arasında daha yakın görünür. ESA'nın yaklaşımları, söylem yoluyla, söylem içinde ve söylemin ötesinde çalışan sembolik şiddetin özelliklerini incelemek ve ortaya koymak için iyi analitik yetenekleri ortaya çıkarır. Burada, Pierre Bourdieu tarafından suç ortaklığı, görünmezlik, yumuşaklık, takdir yöntemleri ve sembolik araçların, özellikle dil ve söylemin sosyal bir pratik olarak kullanılması gibi açıklığa kavuşan sembolik şiddetin en önemli özellikleri aracılığıyla ESA ile sembolik şiddete olan ilişkisini açıklamaya çalışılmaktadır. ESA ile sembolik şiddet arasındaki ilişkinin bu açıklaması Bourdieu'nun fikirlerinin eleştirel söylem çalışmalarına ne derece katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Fairclough, dil ve toplum arasındaki ilişkinin birbirine yakın olduğuna ve korelasyonboyutuna sahip olduğuna inanır, yani ikisi birbirini etkiler. Bu karşılıklı ilişki her zaman sembolik şiddet ilişkilerinin ortaya çıkması için uygun ortamı temsil eder,

çünkü esas olarak iki taraf arasındaki işbirliğine ve ortaklığa dayalı bir şiddettir. Bu durumda, dilsel ve sosyal yapılar arasındaki ortak ilişki, şiddetli görünmeyebilecek şiddetli ilişkiler üretmek için kullanılır. Bu ilişkiler şiddetli formlarını maskeliyor, çünkü “karşılıklı değişim” veya Bourdiue’nun kullandığı “suç ortaklığı” üzerine kurulmaktadır. Örneğin, iktidar ilişkilerindeki baskın taraf, zayıf tarafa hegemonya ilişkileri uygulamak için ortak dil yapısını yeniden şekillendirebilir. Bu durumda zayıf taraf, bu yeni hegemonya ilişkisiyi, güçlü tarafın iletişim aracı olarak ve aynı zamanda şiddet aracı olarak kullandığı dil yapısının oluşumunu tamamlamaya katılımına dayanarak kabul edecektir.

Dolayısıyla, ESA’ya göre şiddet, dil gibi sosyal bir pratiktir. Daha önce olduğu gibi iki pratiğinin birbiriyle nasıl etkileşime girdiğini ve birbirini nasıl etkilediğini görmüş olurdu. Söylem etkinliğe katılan taraflar, ortak bilişsel ve bilgisel kaynaklarına dayanarak metnin üretilmesine ve yorumlanmasına katılırlar. Böylece, sosyal bir pratik olarak şiddet dil aracılığıyla gizlenir ve aynı zamanda dil bir sosyal pratik haline gelir. ‘Söylemler bireysellik ötesidir (Jäger ve Meyer, 2009, s. 38)’- Discourses are supra-individual- Yani, bireylerin bireysel yeteneklerinin ötesine geçer. Herkes söyleminin üretiminde işbirlikçi ve yardımcı bir rol oynar. Bu nedenle, bireylerin söylem üzerinde mutlak kontrol sahibi olmalarını zorlaştırır.

Bourdieu’ya göre, söylemin etkinliği ve ikna kabiliyeti, onu konuşan kişinin otoritesine veya otoritenin bir göstergesi olarak tonuna ve lehçesine bağlıdır (Bordieu, 1977, s. 653). Ancak Bourdiue, iktidar dilinin yalnızca onu yönetenlerin yardımıyla yönetildiğine de inanır. Yani kontrol, cehalete dayanan ve tüm otoritenin kaynağı olan bu anlaşmaya (suç ortaklığı) varabilen sosyal mekanizmaların katkısı sayesinde kazanılır (Baghoura, 2002, s.55).

Wodak ve Meyer (2009, s.17) söylemi temel olarak (suç ortaklığının) bir sonucu olarak anlamaktadır. Siyasi, sosyal ve dilsel pratiğin koşulları kendilerini pratik olarak konuların arka planlarına dayatırken, aktörler ‘oyunu’ anlamıyor gibi görünür (Wodak ve Meyer, 2009, s. 17). Söylem anlayışı sonuç olarak suç ortaklığıyla yakından ilişkiliyse, bu sembolik şiddetin söylemle yakın bir ilişkisi olduğu anlamına gelir, çünkü suç ortaklık sembolik şiddetin temel direğidir.

Norman Fairclough Bourdiue’nun sembolik şiddet kavramını şöyle açıklar:

“Eğer bir tür söylem, bir kuruma baskın veya egemen kalıpların neredeyse tamamen kapsanmasına izin verdiği ölçüde hakim olursa, kimse onu şiddet içeren, keyfi bir kalıp olarak görmez. Ancak normal ve meşru bir kalıp olarak görülecektir çünkü tek davranış yöntemi budur (Fairclough, 1989, s. 129)”.

Bu nedenle ekonomik şiddet tehlikesi, sembolik yollarla kendini gösterir. Bazen ekonomik şiddet gibi davranır, ancak meşru ve doğal bir pratik gibi görünür.

Bourdieu sosyal pratikte, özellikle sembolik şiddette sembolik boyutlar tehlikesi konusunda uyarmasına rağmen, Fairclough Bourdieu'nun alan mücadelesinde söylem rolüne olan ilgisizliğini eleştirir (Jorgensen ve Phillips, 2002, s. 73).

van Dijk'in (*Discourse and Power: 2008*) adlı kitabında söylemsel stratejilerle elde edilen çeşitli sembolik şiddet biçimlerini ifade eder, ancak karakterizasyonunu sembolik şiddet olarak açıkça belirtmez. Bu tür biçimlere, iktidarının ifade edilmesi ve insanlar arasındaki iletişim metinlerinin çeşitli yapılarında yeniden üretilmesi veya yasallaştırılması vakaları olarak atıfta bulunur. van Dijk, günlük konuşmalarda, sınıf diyaloglarında, iş görüşmelerinde, doktor muayenelerinde, mahkeme toplantılarında, yönetim kurulu toplantılarında, parlamenter tartışmalarında, haber raporlarında, duyurularda ve hatta kadınlara yönelik ebeveyn otoritesini inceleyerek söylem analizini ve sosyal analizi dahil edip sosyal bağlamdaki söylem yapılarını ve hegemonya yapılarını değerlendirmiştir (van Dijk, 2008, s. 42).

van Dijk, habitus kavramının yardımıyla bireysel bilgi oluşturmada iç bireysel öğeyi dış sosyal unsurlarla ilişkilendirmeye çalışan Pierre Bourdieu için de kritik öneme sahip söylemsel sosyal unsurlar sorununu analiz eder. van Dijk, algı, toplum ve söylemin ideolojinin ortaya çıkışının üç önemli unsuru olduğuna inanır. Bourdieu habitus kavramının oluşturulmasında algı ve toplumun iç ve dış unsurlarla örtüştüğü görür (Klos-Czerwinska, 2015, s. 210).

van Dijk, söylemsel ve sosyal analizin birleşmesinin arkasından, iktidar ve nüfuz sahibi kişilerin metinlerin ve konuşmaların sembolik üretimini kontrol etmelerini sağlayan bir dizi stratejiye sahip olduklarını açıklığa kavuşturmak ister. Böylelikle, bilişsel organizasyonu tanımlayan ve toplumdaki savunmasız grupların kabulü ve memnuniyeti yaratan bilişsel sürecin bir bölümünü kontrol ederler (van Dijk, 2008, s.42). Bilişsel sürecin bir parçası olmak, örgütlenme gücünü kazanmak ve toplumdaki

savunmasız grupların kabulünü sağlamak, gücünün dayatılmasını açıkça belirtmeyen, daha ziyade yumuşakça ve suç ortak ile açık bir şekilde sembolik şiddetin şekli olarak düşünülebilir

İktidar dolaylı olarak söylemde, güçlü grupların eylemlerinin ve ideolojisinin ifadesi, tanımı veya meşrulaştırılması şeklinde görünür. Genellikle söylemsel iktidar doğrudan veya dolaylı olarak ikna edici bir iktidardır. Bu nedenle sebepleri açıklar ve argümanları sunar; vaatler, örnekler ve diğer retorik araçlar sağlar ( van Dijk, 2008, s. 63).

Çoğu zaman, Foucault'nun (1975, 1990) “iktidar teknolojisi” kavramını ödünç alırsak, iktidar (gizleme teknoloji)’sinde sembolik şiddetle karşılaşmaktadır. Genellikle iktidar görünmez kalır ve bu nedenle dilsel ifadeler ESA için bir inceleme alanıdır. Çünkü dil, iktidara atıfta bulunur ve onu ifade eder ve iktidar için bir anlaşmazlık ve bir meydan okuma olduğunda örtüktür. Bu nedenle, ESA dile yansıtılan ve şekillenen toplumsal eşitsizliğin incelenmesine ulaşmak ve dil ve söylem kullanarak meşruiyeti gizlemek için, dilde yansıtılan baskın yapısal veya belirsiz ilişkilerin analizinde açıkça görülmektedir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 9).

“İdeoloji, iktidarı kullanma ve sürdürmede anahtar bir bileşendir. Çeşitli kabul, müzakere, itiraz ve fikir birliği türlerine dayanır (van Dijk, 2008, s.33)”. İdeoloji, iktidarın kullanılmasında önemli bir bileşen olduğu gibi, aynı zamanda medya aracılığıyla çalışan birçok sembolik şiddet modelinde olduğu gibi, açık ya da örtük bir şekilde söylemin bir bileşenidir. Bu bağlamda Foucault, ideoloji ve şiddet arasındaki açık ilişkiyi açıkça göstermektedir. Foucault, bedenin siyasi kullanması ve iktidar mikro fiziğinin bir analizinin şiddet ve ideoloji arasındaki çelişme fikrini reddetmesi gerektiğini savunur (Foucault,1990, s.65). “İktidarının nasıl çalıştığı konusunda Michel Foucault, iktidarı nasıl kullanacağı hakkında kabul edilen bilgi örüntüsüne odaklanır. Bu yöntemlerden biri şiddet tehdididir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 9)”.

Fairclough'un dediği gibi: “İnsanların uygulamalarının ideolojik boyutlarının farkında olduklarını varsaymamalıyız, çünkü normların ayrılmaz bir parçasına dönüşen ideolojiler biraz (doğallaştırılmış) ve otomatik karakterli hale gelebilir (Fairclough, 1992, s. 116)”. Fairclough, (1989)’a göre ideoloji en görünmez şekilde çalışırken en etkilidir. Bu yüzden toplum üzerindeki ideolojik etkiyi ortaya çıkarmak için eleştirel söylem çalışmalarına önemli ihtiyaç vardır. Çünkü “dil pratikleriyle yüzeysel etkileşim,

söylemde bir ideolojiyi sürdürmeye yardımcı olur (Fairclough, 1989, s. 130)”. ESA yüzeysel ideolojiyle değil, “daha örtük ve gizli tiple ilgilidir ve genellikle dil biçiminde ortaya çıkan günlük inançla ilgilidir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 8)’’.

Genellikle, ideolojik iletişim çeşitli manipülasyon biçimleriyle, genel olarak halkın zihnini yöneten veya kontrol eden stratejiler ve iktidardakilerin çıkarları için rıza yaratma veya fikir birliği yaratma girişimleriyle ilişkilidir. Dolayısıyla, “manipülasyon esas olarak, alıcıların farkında olmadığı veya çok az farkında olduğu veya sonuçlarını kolayca kontrol edemedikleri zihinsel kontrol formlarını içerir ( van Dijk, 1998, s. 247)”. van Dijk, “insanların zihnindeki belirleyici etkinin sembolik olarak baskın olduğunu ve seçkinlerin itaatlerinin ve bağımsızlıklarının ideolojik olarak normların, değerlerin ve sembollerin arkasında gizlendiğini (van Dijk, 2008, s.33)” söyler. Böylece, manipülasyonun söylem yoluyla bir tür ‘gayrimeşru etki uygulamasını’ görmektedir.

Manipülasyon yoluyla, zayıf gruplar güçlü grupların çıkarlarına hizmet etmeye inanır (van Dijk, 2006, s. 360). Nitekim, “insanları ve grupları manipüle etme süreci için en önemli algılama koşulları, amaçlanan hedefin bunu hissetmemesi ve gerçekte manipülatörlerin kendilerinin çıkarları için bu önlemlerin, kendi çıkarları için olduğuna ikna etmek için çalışmasıdır (van Dijk, 2008, s. 224). van Dijk’e göre göç, siyasi şiddet ve terörle mücadele ideolojilerinin örneklerini, akademik çalışmalarda hükümet ve halkların medya manipülasyonu örnekleri olarak sunulabilecek güçlü görüşler, eğilimler ve güçlü ideolojileri temsil eder (van Dijk, 2008, s. 224).

“Kuşkusuz, kapitalist sınıfın çıkarlarına ulaşmak için medya üretiminin amaçlanan manipülasyona tabi tutulduğu durumlar vardır (Fairclough, 1989, s. 82)”. Fairclough (2015) zengin ülkelerdeki çok uluslu şirketler tarafından yoksul ülkelerdeki ulusal şirketlere uygulanan bir sembolik şiddet modeli üzerinde çalışmıştır. Fairclough, büyük şirketlerin, küçük şirketleri, kendi dillerini yeni şekillerde kullanmaya zorladığını öne sürmektedir (Fairclough, 2015, s. 245).

Sembolik şiddet tehlikesi, güçlü iktidar sahiplerinin toplumdaki güçsüzlere empoze ettiği hegemonyanın devam etmesini kolaylaştırmaktır- çünkü zayıf taraflar bu hegemonyayı kabul, rıza ve katılım yoluyla yeniden üretmeye katılırlar. “Çoğu durumda, çelişkili bir şekilde, güç kullanımı ve hatta gücün kötüye kullanılması ortaklaşa üretilir gibi görünür (van Dijk, 1993, s. 250)’’.

Dolayısıyla, toplumdaki savunmasız gruplar yalnızca sembolik şiddetin bir “öznesi” haline gelmezler, ancak bunu başarılması ve sürdürülmesinin “araçları” haline gelir ve bunun için kurbanlar kriz durumlarını yeniden üretme tuzağına düşer. Örneğin, savunmasız grupların yaşadıkları aynı kötü ekonomik koşullara uyum sağlamaya devam etmeleri için aralıklı veya sürekli ekonomik şiddete maruz kalmaları önemli değildir, ama krizlerini üretmeye ikna eden sembolik bir iktidara maruz bırakmak yeterlidir. Böylece problemleri daha da kötüleşir ve sadece kötü durumların üretimini durdurmaz, aynı zamanda süresiz olarak yeniden üretilir. Bu nedenle, dil, söylem, ideoloji, manipülasyon, argümantasyon ve retoriksel ikna, ESA ile ortaya çıkan en önemli sembolik şiddet yöntemleri arasında görünmektedir. ESA’nın özelliklerinden biri “her zaman insanların bilinçsizce yaptıkları şeylerin yanı sıra insanların öz farkındalıklarını arttırmanın bir yolu olarak sahip olabileceği sosyal etkiyi gösterir (Fairclough, 2015, s. 70)’’.

Sembolik şiddeti, şiddetin eylemi, aktörü ve etkisinin gizlenmesi olarak anlarsak şiddeti normalleştirmeye ve onu yasal, uzlaşmacı veya kaçınılmaz hale getirmeye çalışan herhangi bir söylemde sembolik şiddeti görülebilir. Dolayısıyla, ESA’yı uyguladığımızda, sembolik şiddeti gösteririz ve şiddet eylemine karışan tüm taraflar için görünür kılmaktadır.

Blommaert ve Bulcaen’in dediği gibi, “Söylem modern toplumlarda belirsiz bir otoritedir. Eleştirel söylem analizi, onu daha açık ve şeffaf hale getirmeyi amaçlamaktadır (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 448)”. ESA, sembolik şiddeti daha görünür ve açık hale getirmeyi de amaçlamaktadır.

#### **4.6. ESA Ve Kapitalist Sistemler Altında Ekonomik Krizleri**

ESA’nın önceliklerinden ve zorluklarından biri, bilgiye dayalı bir ekonominin çağdaş toplumların farklı alanları üzerindeki etkisini, ve dünyanın diğer bölgelerindeki bilgi tabanlı ekonomi bağlamının yeniden yapılandırılmasını analiz etmek, anlamak ve açıklamaktır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 11). “Kapitalizmin” sosyoekonomik bir sistemi olarak popüler yeni kapitalizm fikri, aynı zamanda “söylem tarafından yönlendirildiğini” de gösterir. Dolayısıyla söylem analizinin kapitalizmin dönüşüm arayışına önemli katkısı vardır (Fairclough, 2010, s. 282).

Yeni kapitalizmin (neoliberalizmin) dönüşümlerine dikkat edilmesi, iktidar ve ekonomi arasındaki ilişkileri incelemeye çalışan birçok araştırmayla sonuçlanmıştır. Bu çalışmalar, medyayı iktidar, maddi ve sembolik kaynaklar için bir mücadele alanı olarak görerek, medya söyleminin arabulucu rolünü oynadığı çağdaş sosyal değişikliklerin doğasını keşfetmeye çalışmıştır (Graham ve Paulsen, 2002; Jessop, 2002; Wodak ve Mayer, 2009; Muntigl vd, 2000; Chouliaraki ve Fairclough,1999).

Jessop (2003) söylemlerin farklı bağlamlarda ve durumlarda ekonomik ve politik yapıların ve stratejilerin genel oluşumuna büyük katkıları doğrular (Jessop, 2003, s. 7). Yeni ekonomik sistemin önündeki engelleri kaldırmak için çalışan neoliberal siyasi proje büyük ölçüde söylem üzerine kurulmakta veya yönlendirilmektedir (Fairclough, 2004, s. 372).

Fairclough, Bourdieu'nun neoliberal projenin bileşenlerini vurgulayan küresel bir söylem temelli ifade biçiminin ortaya çıkmasına dikkat çektiğini belirtir. Hatta Fairclough, Bourdieu'nun sosyal teorisinde çalışmanın ESA'yı geliştirdiğine açıkça inanmaktadır (Fairclough, 2004, s. 374). Bu nedenle, ESA'nın yaklaşımları, kapitalizm, küreselleşme ve neo-liberalizmdeki çağdaş değişiklikleri incelemekle ilgilidir, çünkü bu değişiklikleri ve sonuçlarını ve bunları belirli yönere göre ayarlama veya onlara direnme ve alternatifler geliştirme olasılıklarını anlamak, insanların yaşamlarını iyileştirmek için gereklidir (Fairclough, 2004, s. 370).

Fairclough, dil ve iktidar arasındaki etkileşimin, pazar kavramını ve sınırlarını genişletmek isteyen yeni liberal düzene bağlı yeni dünya düzeninin akademik analizi için merkezi olduğuna inanır. Çünkü küreselleşmiş bir dünyada iletişim kurmak için sembolik dil potansiyeline duyulan ihtiyaç nedeniyle çağdaş sosyal yaşama dile ve söyleme artan ilgide bir değişim vardır. Fairclough, hegemonyanın ilişkilerini, çağdaş kapitalizmin yoksulluk ve zengin ile fakir arasındaki artan boşluğu, eşitsizlik ve sosyal dışlanma, ırkçılığın ve aşırı milliyetçiliğin yeniden canlanması ve dünyanın doğal kaynaklarının ikili sömürüsü gibi olumsuz etkileriyle ilişkilendirir (Fairclough, 2015, s. 239).

Fairclough, eleştirel araştırmaların birçok dalının neoliberalizmi eleştirme konusunda hemfikir olduğunu söyler. Fairclough ESA yaklaşımlarının çabalarını neoliberalizmi eleştirmeye odaklaması gerektiğine inanır (Fairclough, 2015, s.252).

Fairclough, ekonomik büyümenin ve karlılığın devam etmesi için kapitalizmin kendisini periyodik olarak radikal bir şekilde dönüştürerek krizlerin üstesinden gelme yeteneğine sahip olduğunu kabul eder (Fairclough, 2010, s. 281). Fairclough, bu yüzden krizin sadece yeni kapitalizm (neoliberalizm) biçiminde değil, kapitalizmin kendisinde de kriz olduğu görüşünde hemfikirdir.

Yeni kapitalizmdeki dönüşümlerin incelenmesi ve söylemsel ve sosyal pratikler üzerindeki etkisi Norman Fairclough'un eleştirel araştırmalarında önemli bir eğilimdir. Bu ilgi, özellikle de 2008 yılında meydana gelen küresel finansal krizden sonra artmaya başlamıştır. Bu nedenle, Fairclough söylemlerde de meydana gelen değişiklikleri incelemeye odaklanmaya çağırır. Jessop (2003) ekonomik krizlerin ortaya çıkmasının ve ekonomik sistemin yapısal çelişkileriyle etkileşimlerinin, stratejik müdahalelerin olayların gidişatını önemli ölçüde yeniden yönlendirmek için bir alan yarattığına ve bu dönemde krizin doğası ve önemi ve neyin takip edilebileceğine dair söylemsel çatışmalar olduğuna inanmaktadır (Jessop, 2003, s. 92).

Fairclough, kapitalizmin ekonomik krizlerin ışığında yeni kapitalizmin devam eden dönüşümlerini incelediği gibi, ESA yaklaşımları da dahil olmak üzere eleştirel araştırmaların önceliklerinde bir dönüşümlük ve değişiklik önermektedir. Fairclough (2010) eleştirel söylem çalışmalarının odağı söylemsel yapılardan söylemsel stratejilere kaydırmasını önerir (Fairclough, 2010, s. 17).

Fairclough'a göre, bu günlerde ortaya çıkan iki ana strateji türü vardır: ekonomik krizlerin etkilerini ve bunları azaltma girişimlerini ele alma stratejileri ve uzun vadeli neoliberal kapitalizmin reformu ve değiştirilmesi ya da farklı bir kapitalizm biçimiyle değiştirilmesi stratejileridir (Fairclough, 2010, s. 18).

Bu nedenle Fairclough, ESA yaklaşımlarının yeni kapitalist stratejileri incelemede ve eleştirmede önemli bir rol oynayacağına inanır. Çünkü stratejiler etkili bir söylemsel karaktere sahiptir ve değişim ve yeni pratikleri ve sistemleri algılamının yanı sıra, onlara odaklanan sosyal yaşam alanını açıklayan ve haklı gösteren anlatı söylemleri ve argümanları içerirler. "Eleştirel analiz, krizin nedenleri ve gelişimi için açıklamalar sağlamayı, etkilerini hafifletmenin ve kapitalizmi krize daha az eğilimli, daha sürdürülebilir ve sosyal açıdan daha adil yönlere dönüştürmenin olası yollarını bulmaya çalışır (Fairclough, 2010, s. 10)".

Fairclough, söylemsel stratejilerin eleştirel analizinin, söylem ve diğer unsurlar arasındaki söylem ve diyalektik ilişkilerin kısmi bir analizi önerir. Fairclough, diğer unsurları, krizin nedenleri ve doğası, olası çözüm yolları ve çeşitli stratejilerle bağlantısı, bunların nasıl anlaşılacağı, siyasi ve ekonomik gerçeklerin oluşturulmasına nasıl katkıda buldukları, otoritenin eylemleri ve politika önerilerini nasıl haklı çıkardığı ve değişen uygulamaları ve sistemleri nasıl meşrulaştırdıkları anlamına gelir (Fairclough, 2010, s.20). Fairclough, ekonomik krizler sırasında ortaya çıkan stratejilerin sadece tanımlayıcı bir analizini savunmaz, ancak, aynı zamanda, bunun normatif eleştirel değerlendirmesinin yanı sıra mevcut yapıların olumsuz eleştirisinden, insan refahı üzerindeki kısıtlamaları aşabilecek veya hafifletebilecek dönüşüm olasılıklarını arayan olumlu eleştiriye doğru bir geçişi gerektirmektedir (Fairclough, 2010, s. 14).

Ekonomik krizler her zaman söylemleri ve söylemsel stratejileri ürettiğinden, bu çalışma, Sudan'ın 2012-2019 döneminde yaşadığı ekonomik krizin, sorunun etkilerini ele almak ve çözümler önermek için birçok strateji ve söylemin üretilmesine katkıda bulunduğunu varsaymaktadır. Medya söylemiyle ortaya çıkan bu söylemlerden biri de ekonomik şiddettir.

Bu yüzden bu çalışmada, bu söylemlerin yapısını analiz etmenin yanı sıra, Sudan'daki ekonomik krizle yüzleşmek için kullanılan çeşitli stratejileri araştırmaya çalışılmıştır. Fairclough'un (*Language and Power*, 1989, 2015; *Discourse and Social Change*, 1992) adlı kitabında ve van Dijk'in (*Ideology and Discourse*, 2000; *Discourse and Power*, 2008) adlı kitabında atıfta bulunduğu birçok söylemsel stratejilerin çoğunu kullanmanın faydalı olduğunu gördüm.

## **5. ÇALIŞMANIN ELEŞTİREL ANALİZ ARAÇLARI:**

Çalışmada ekonomik şiddet söylemlerini incelemek için, (Teun A. van Dijk, 1983; 1988a; 1988b; 1991; 1998; 2001; 2004; 2008; 2009), Norman Fairclough (1989; 1992; 1999; 2003; 2010; 2013; 2015), Banu Dağtaş (1992; 2013; 2016; 2017; 2019), Banu Dağtaş ve Erdal Dağtaş (2007), ve Peter Teo (2000) çalışmaları ile uygulanan ESA yaklaşımları kullanarak semantik, sentaktik, retorik, ve pragmatik analitik kategorilerinden yararlanılmaktadır.

ESA çalışmalarının bütüncü modelini uygulayarak aynı anda van Dijk ve Norman Fairclough yaklaşımlarını kullanılmaktadır. Eleştirel söylem çalışmalarında analitik araçların çeşitlendirilmesi gereklidir. Çünkü ESA yaklaşımları disiplinlerarası yaklaşımlardır ve sosyal bilimlerin disiplinleri tüm sosyolojik meseleleri anlamak ve yorumlamak için tek bir şekilde mümkün olmayacak ve bu disiplinlerin karmaşık sosyal fenomenleri ve meseleleri yakalamak için bir araya gelmeleri gerekmektedir (Wodak ve Meyer, 2009, s.6). “ESA yaklaşımları arasındaki teorik ve metodolojik entegrasyonun ortak hedefe, yani eşitsizlik ve adaletsizliği analiz etmek, anlamak ve mücadele etmek için faydalı olduğu açıktır ( van Dijk, 1993, s. 279)’’.

Eleştirel yaklaşımların bütünlüğünden ve çeşitliliğinden yararlanmak için, van Dijk tarafından kullanılan dilbilimsel ve söylemsel analiz araçlarını Norman Fairclough’un eleştirel analizin aşamaları ve düzeyleri için önerdiği teorik çerçeveye (önce dil bilimsel analiz, söylemsel analiz, sonra sosyal analiz) dahil edilmiştir. Bunun nedeni Fairclough’un yöntemin, özellikle sembolik ekonomik şiddet ve neoliberalizm ve yeni kapitalizm söylemindeki değişimle ilgilenmiştir. van Dijk ise, övgüyle karşılanan analitik araçları kapsamlı bir şekilde ele alırken, Fairclough’dan daha kaliteli ve nicel açıdan daha geniş haber örneklemelerine ve medya çalışmalarına odaklanmasının yanı sıra, haber analizi için entegre bir model geliştirmiştir.

Söylem çözümlemesine yaklaşımının genel çerçevesi, “*söylem yapıları analizi*” ve “*söylem stratejileri analizine*” ayrılmıştır. Çünkü ekonomi krizlere karşı basın söylemi tarafından yeniden üretilen iktidar söylemindeki değişim ve dönüşüm tezahürlerini anlamak ve ele almak için daha yetenekli bir yoldur. “ESA, yapılara odaklanmak ile sosyal faktör stratejilerine odaklanmak arasında, yani otoritenin mevcut yapıları ve pratikleri belirli şekillerde değiştirmeye çalıştığı yollar arasında salınır (Fairclough, 2009, s. 343)”. Teo’ya göre, “dilsel yapıların ve söylem stratejilerinin etkileşimli ve daha geniş toplumsal bağlamları ışığında analiz ederek ideolojilerin kilidini açabilir ve söylemde ifade edilen toplumsal anlamları geri kazanılabilir (Teo, 2000, s. 11)’’.

Fairclough (1989 ,1992 ,1999 ,2010,2003 ,2015 ) yaklaşımından, analizin aşamaları ve düzeyleri için genel teorik çerçevesinin yanı sıra, *metinlerarasılık* ve *söylemlerarasılık* analizinin yanı sıra Fairclough tarafından önerilen *söylem stratejilerinin* bazılarını uygulanmasından ödünç alınmıştır. Fairclough yaklaşımı, üç analiz düzeyini (*metinsel pratik analizi*, *söylemsel pratik analizi* ve *sosyal pratik analizi*) seçmenin yanı sıra

araştırma sorununun toplumsal bir problem olarak nasıl seçileceğinin belirlenmesinde en başından kullanılmıştır. Fairclough yaklaşımında, analiz düzeylerinin çakışmasına ve söylem analizi üzerine sosyal analiz sunma olasılığına dikkat edilmektedir.

Norman Fairclough, analistin önce sosyal pratik analiziyle başlayabileceğine inanır (Fairclough, 1992, s.231). Bu çalışmada yaptığım şey budur. Teorik çerçeve Birinci ve İkinci Bölüm'de sosyal pratik analizine kapsamlı bir giriş olarak kullanılmıştır. Tüm çalışmanın teorik çerçevesi kavramsal detaydaki araştırma problemini ele alır (modern kapitalist devlet altındaki ekonomik şiddet söylemi). Ayrıca Sudan'ın tarihsel ve sosyal bağlamı ile ilgili Üçüncü bölüm ise, bir (ön analiz) ve diğer siyasi, ekonomik ve dini söylemlerle kesişen basın söyleminin geniş bağlamını temsil eden sosyal pratik analizinin bir özetini temsil eder. Analiz aşamalarının sonunda, metinsel ve söylemsel pratik analizinin sonuçlarına göre sosyal pratik yeniden analiz edip değerlendirilecektir.

Bu seçeneklerin bir sonucu olarak, metinsel dil bilimsel analiz düzeyinde, van Dijk'in dilsel ve söylemsel analizde kullandığı araçlardan yararlanmaktadır. Söylemsel pratikte, hem Fairclough'un metinlerarasılık ve söylemlerarasılık analizini hem de van Dijk'in bağlamsal analizini kullanılmaktadır. Sosyal pratiklerin analiz düzeyine gelince, van Dijk'in sosyal pratiği analiz ederken önerdiği kültürel, tarihi ve politik bağlama atıfta bulunarak Fairclough'un araçlarından yararlandım çünkü en açık ve toplumsal araştırma problemiyle uyumludur.

Araştırma problemine ve hedeflerine göre, Sudan basınındaki haber söylem kalıplarının doğasına ek olarak, van Dijk'in çalışmalarında (1985, 1988/a, 1988/b, 1997, 2000, 2001, 2008, 2009) haber söylemlerinin incelenmesinde kullanılan analitik araçlarından ödünç alınmıştır. Hakim söylemsel yapıların ve stratejilerin tarzını ortaya koymak için ideolojileri, iktidar ilişkilerini ve hakimiyeti ve metinlerdeki örtük anlamları ortaya çıkarabilen ve haberlerde aktörlerin rollerini, ilişkilerini ve kimliklerini ortaya çıkarabilen en uygun analitik araç ve kategori seçimine odaklanılmaktadır.

Bu nedenle, van Dijk'tan haber metni yapılarını dilbilimsel olarak analiz etmek için (tematik analizi, haber aktörlerin alıntıları, ve stil ve retorik araçları (semantik, sentaks, ve metafor gibi retorik araçları) yaklaşık beş tane ana kategoriye seçilmiştir. Söylemsel pratiğin analizine gelince van Dijk'tan pragmatik araçları (söz edimleri, ön varsayımlar ve gerekçeler) alınmıştır. Bağlamı analiz etmek için, van Dijk'in bağlam modellerinin

(genel alan, mevcut durum, katılımcıların rolleri, söylem kalıpları) analizinde unsurları ondan alınmıştır. Söylemsel stratejileri analiz etmek için, van Dijk'ten yaklaşık olarak yedi; Fairclough'tan üç söylemsel strateji alınmıştır.

Analitik uygulama boyunca, ekonomik bağlamda haber söylemini karakterize eden şiddet içeren imalara özellikle de anlamlarında sembolik şiddetin özelliklerine sahip olan imalara odaklanılacaktır. İçermelerdeki çıkarımlar, van Dijk'ın dediği gibi, öncelikle “semantik” değil, “pragmatik” veya “bağlamsal”dır, yani bağlam yoluyla algılanırlar (van Dijk, 2008, s. 189).

Dolayısıyla, analiz bağlamında, sadece söylem dilinin kitleler üzerinde nasıl iktidar kullandığını sorgulamakla kalmaz, aynı zamanda onlara karşı şiddeti nasıl uyguladığını da merak etmelerinde fayda vardır. Söylemlerde, “şiddet eylemi, şiddetin aktörü” ve “şiddetin söylem yoluyla etkisini nasıl gizlenir” onları bulmaya çalışılmaktadır.

Bu hedefe ulaşmak için odak noktası, yüzeysel düşünceye maruz kalmayan sembolik şiddet olduğu için ekonomik şiddetin gizli içermeleri ve etkilerini ortaya çıkarmaya yardımcı olan dilsel, kasıtlı ve retorik araçların uygulanması olacaktır.

Analizimizdeki içermelere odaklanmak, çoğunlukla ekonomik bağlamdaki şiddet içeren içermelerle sınırlı olacaktır. Dolayısıyla, analiz bağlamında, sadece söylem dilinin kitlelere üzerinde nasıl iktidar kullandığını sorgulamakla kalmaz, aynı zamanda onlara karşı şiddetin nasıl uygulanır? Şiddet eylemini, şiddetin aktörünü ve şiddetin söylem yoluyla etkisini nasıl gizlenir? Bu hedefe ulaşmak için odak noktası, yüzeysel düşünceye maruz kalmayan sembolik şiddet olduğu için, ekonomik şiddetin gizli içerleri ve etkilerini ortaya çıkarmaya yardımcı olan dilsel, kasıtlı ve retorik araçların uygulanması olacaktır.

Aşağıdaki tabloda, analiz araçlarını analizin her aşaması için teorik temellere ek olarak üç analiz seviyesi (dilsel, söylemsel, sosyal) bağlamında özetlenmektedir. Analizin aşamalarının birbirine geçmeli ve esnek olabileceği unutulmamalıdır.

**Tablo 4. 4.** Kullanılacak eleştirel analiz modeli

İlk analiz düzeyi: metinsel-dilbilimsel pratik			
Analizin doğası	Analizin türü	Analizin araçları	Teorik

		Yapılar	Stratejiler	Bağlamlar	kökenler
Tanımlama (description) (Metnin dil yapısının analizi)	Eleştirel Lingüistik	1.Tematik analizi 2.Sözcük seçimleri (kelime tercihleri, aşırı kelime vurguları) 3.Haber aktörleri ve onlara ait alıntılar 4.Sentaks analizi (adlaştırma, aktif/pasif sentaks, modalite, zamirler) 5.Metafor analizi		(Metinsel bağlam)	Halliday ( Sistemik İşlevsel Dilbilgisi )  Fowler ve arkadaşları  ( Eleştirel Lingüistik )  kavramsal metafor kuramı, ve kavramsal karıştırma kuramı
İkinci analiz düzeyi: söylemsel pratik					
Analizin doğası	Analizin türü	Analizin araçları			Teorik kökenler
		Yapılar	Stratejiler	Bağlamlar	
Yorumlama (interpretation) (Söylem ve iletişimsel olay arasındaki ilişkiyi analiz)	Eleştirel söylem	1.Pragmatik analizi: - Ön varsayımlar ve gerektirim  2.Söylemlerarasılık analizi: - Din dili - Sokak dili	<b>(Van Dijk):</b> 1. Manipülasyon 2.Gereklilik 3. Kurbanı suçlama 4. Yüzeysel empati (apparent empathy) 5. Sorumluluktan kaçma 6. Alay ve İroni 7. ideolojik kare  <b>(Fairclough):</b> 8. Marjinalleştirme 9. Metalaştırma 10. Demokratikleşme (resmi dilin ve açık güç işaretlerinin ortadan kaldırılması)	(Pragmatiksel bağlam)  <b>( van Dijk )</b> -Kapsamlı alan -Kapsamlı sosyal eylem -Mevcut durum (zaman ve yer) -Mevcut etkileşim -Mevcut söylemin türü (haberler) -Katılımcıların rolleri -Katılımcıların algıları (amaçları ve bilgileri, ...)	John Austin John Searle Paul Grise (pragmatik)  Norman Fairclough Van Dijk (Eleştirel söylem çalışmaları)
Üçüncü analiz düzeyi: söylemsel pratik					
Analizin doğası	Analizin türü	Analizin araçları			Teorik

		Yapılar	Stratejiler	Bağlamlar	kökenler
Açıklama (söylemsel pratik ve sosyal pratik arasındaki ilişkinin analizi)	Sosyal Kültürel Eleştirel			<p><b>van Dijk:</b> (Tarihsel sosyo-kültürel bağlam) İdeoloji, iktidar, ...</p> <p><b>Fairclough:</b> 1. Söylemin sosyal çerçevesi (Hegemonya ve ideoloji ilişkileri) 2. Söylem sistemi (ekonomik, kurumsal, dini vb.) 3. Söylemin ideolojik etkileri: - Bilgi ve inanç sistemi - Sosyal ilişkiler - Sosyal kimlikler</p>	<p><b>Gramsci</b> (Hegemonya) <b>Althusser</b> (İdeoloji)</p> <p><b>Bourdieu</b> (çatışma, alan, habitüs, sembolik iktidar, sembolik sermaye, sembolik şiddet)</p> <p><b>Norman Fairclough</b> (Hegemonya ve ideoloji)</p> <p><b>van Dijk</b> (İdeoloji, bağlam modelleri)</p>

## 5.1. Söylem Yapıları

### 5.1.1. Tematik analizi

Tematik analiz, makroyapısal analizin bir parçası olarak, hem konuların sırasını hem de anlamsal işlevlerini (neden, sonuç ve aktörler gibi) gösterir (Dağtaş, 2017, s.47). van Dijk her zaman büyük anlamsal yapılarla (semantic macro-structures) eleştirel söylem analizine başlamayı önerir. Yani anlamların veya makro temaların herhangi bir çalışması- çünkü bu yapılar söylemin ne hakkında olduğunu yansıtır. Genellikle konular başlıklar, spotlar, özetler ve haber girişlerinde açıkça ifade edilir. Başlıca konuları analiz etme süreci, “genellikle metinleri özetlerken uygulanan bilgileri azaltma süreci aracılığıyla tündengelimsel bir şekilde yapılır (van Dijk, 2009, s. 147)”. van Dijk’a göre ‘konu’ kavramı bir metnin (global) veya makro tutarlılığı ile ilgilidir ( van Dijk, 1991, s.178). Aslında “Bir haber raporunun başlığında ve girişinde sıklıkla ifade edilen konular veya temalar, haber raporunun bu (global) anlamlarının örnekleridir (van Dijk, 1991, s.46)”.

Haber söylemlerindeki konuların önemi haber kuruluşunun ilgisini göstermesidir. Medya kuruluşları genellikle sadece kendileri için önemli gördüklerini haberleştirir. van Dijk, konuların en unutulmaz olmanın yanı sıra, haberlerin en önemli ve ayrı kısmı olduğunu söyler, ancak bu konular medyanın sadece önemli gördüklerini ortaya koyar. (van Dijk, 2008, s. 113).

Daha önce van Dijk'ın gazetecileri haberlerle karşılaşırken ve haber metni yazarken profesyonel ideolojilerini de etkileyen, daha geniş bir toplumsal grubun üyesi olduğunu ve bu nedenle de haber üretim sürecinin gazetecilerin bilgi, inanç ve düşüncelerinin olayla ilgili mevcut veya gelen bilgilerle eşleştirildiği karmaşık bir süreç olarak kabul ettiğini belirtmiştik (van Dijk, 1988b, s. 99, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 47). Bu nedenle “haber olayının algılanması ve yorumlanması, haberi izleyen muhabirin belleğinde öznel, fakat toplumsal olarak izlenmiş bir durum modeli olarak şekillenir (van Dijk, 1988b, s. 112, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 47)”.

Haber konularındaki bir diğer önemli şey de tekrarlarıdır. Tekrarlama, önemli olmasının yanı sıra, iktidar veya haber kuruluşlarının düzenli olarak sunmak istediği ideolojik mesajları gösterebilir. Genellikle, “tek bir metin, tek bir film, tek bir resim veya benzerleri önemli bir yere sahip değildir ancak önemli olan ifadelerin sürekli tekrarlanmasıdır (Jäger ve Meyer, 2009, s. 38)”. Diğer bir şey, “kelimelerin tekrarı ve birleştirilmesinin genellikle metinlerde ve söylemde uyum ve tutarlılığın göstergesi olduğudur (Halliday ve Hasan, 1976, s. 318)”. Dolayısıyla, bu analiz, haber söylemlerinde ortaya çıkan ana meselelerin tespitinde araştırmacıya büyük fayda sağlamaktadır.

van Dijk'a göre temalar metinde genel bir anlayış için çok önemli olan ve kaynaşmasına yardımcı olan metinlerde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, anlamsal bir denetim olarak da çalışır; onsuz metnin ne hakkında olduğunu anlamak imkansızdır ve metnin ayırık bölümlerini yalnızca genel ilişkiyi, hiyerarşiyi ve organizasyonu anlamadan anlaşılabilir (van Dijk, 1988a, s. 35). Analist belirli ifadelerin sıklığını kontrol edebilir. Bu şekilde, söylemdeki temel konuları belirlenebilir. Belirli ifadeler tekrarlanırsa, bu, belirli bir bilgi biçimini güçlendirdiği anlamına gelir (Jäger ve Meyer, 2009, s.51).

van Dijk, haber konularının seçimine her zaman bağlı ideolojik özelliklerin olduğunu vurgular. Burada iyi ve kötü şeyler, iktidardakiler isterse belirgin ve sık bir konuma getirilerek vurgulanır. Ancak eğer arzu kötü ve iyi şeylerin önemini azaltmaksa, haberlerde genel eğilim bu bilgilerden kurtulmak, azaltmak veya haberlerin en altına koymaktır (van Dijk, 2007, s. 45). “Haber söylemi üstüne yapılan eleştirel söylem çalışmaları (van Dijk, 1983; 1988a; 1988b; 1991; Teo 2000 gibi) haberin makro yapısının haberin ideolojisini içerdiğini öne sürer (Dağtaş, 2013, s. 22)”.

Makro yapılar (konular) ve bunları düzenleyen haber şeması metinde sürekli akan bir şekilde görünmez. Aksine, süreksiz bir şekilde (installment-type, discontinuous way) ortaya çıkma eğilimindedirler. Bir haber raporunun makro yapısının üst kısmı genellikle ilk olarak ifade edilme eğilimindedir; yani, önce başlık (en yüksek makropozisyon), daha sonra spotlar (makro yapının üst kısmı) ve ardından raporun içerik ayrıntıları ve daha az belirgin şematik kategoriler (tarih veya yorumlar gibi) ile birlikte daha düşük makropozisyonları son olarak gelir. Bu, her muhabir veya gazete tarafından stil değişikliğine izin veren etkili bir stratejidir. Okuyucu için bu, metnin başlangıcının her zaman en önemli bilgileri içerdiği anlamına gelir ( van Dijk, 1988a, s.15, Aktaran Dağtaş, 2017, s. 47).

### 5.1.2. Sözcük seçimleri

Sözcüksel seçimler çoğu ESA yaklaşımında büyük önem taşır, çünkü genellikle doğrudan ideolojik niyetleri ifade ederler. “Bazı durumlarda, metnin ideolojik önemi kelime dağarcığında yatmaktadır (Fairclough, 1992, s. 113)”. Sözcük seçimleri “işaretin çok vurgululuğu ile ilgili bir analizdir ve dilin şeffaf bir taşıyıcı olmadığını kabul eden eleştirel söylem çalışmalarında, ideolojik anlamın söylem içindeki vurgusunu açığa çıkarmaya yarar (Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 88)”. van Dijk’e göre semantik içeriğin sözcük seçimleri asla nötr değildir: aşağı yukarı aynı anlamı ifade etmek veya aynı referansı belirtmek için bir sözcükten başka bir sözcüğü seçmek, konuşmacının görüşlerini, duygularını veya sosyal konumunu işaret edebilir (van Dijk, 1991, s. 53).

Fairclough (1992) sözcük seçiminin çoğunlukla bağlamlara ve hedeflere göre amaçlanan ideolojik bir seçim olduğunu ileri sürer. Kelime dağarcığının ifadesi değiştiğinde, aslında anlamını değiştirir. Örneğin, İngiltere’ye gelen göçmenlerin ifadeleri, yeni bir yaşam için “arzu” olarak değil, “akış” veya “sel” olarak ifade edilir (Fairclough, 1992, s. 191).

van Dijk, başlıklardaki kelimelerin sadece olayı tanımlamak veya özetlemekle kalmayıp aynı zamanda değerlendirdiğini de doğrular. Bu nedenle, başlıkların sözcüksel stiline ideolojik etkileri vardır ( van Dijk, 1991, s. 50).

Analiz amacıyla, ESA araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanılan iki sözcüksel seçim stiline kullanacağız: Sözcük tercihleri (lexicalization) ve aşırı sözcük tercihleri (overlexicalization).

Haber metninin retorik boyutları olarak sözcüksel tercihler, metnin tüm yapısal düzeylerini etkileyebilir. Ancak en etkili sözcüksel tercihler genellikle haber metnlerinin makro yapılarında- başlıklar ve spotlarda görülür (Dağtaş, 2019, s. 280).

Tıpkı konular gibi, tekrarlama da sözcüksel tercihlerde ideolojik nedenlerle kullanılır. Sözcük tercihleri konusunda, Halliday (1978) mevcut ifadelerle alternatif olarak yeni ifadelerin üretilmesi ve yaratılması için (lexicalization) terimini kullanır (Halliday, 1978 Aktaran: Fairclough,1992, s. 194).

Jäger ve Meyer (2009) sözcüklerin geleneksel kullanımlarından farklı bir şekilde kullanılmasının, kolektif sembollerin bağlantısında kullanılan en önemli tekniklerden biri olarak kabul edildiğine inanmaktadır. Bu teknik, şu şekilde özetlenebilen çok sayıda işlevi yerine getirmeye çalışır: İfadeler arasında ilişkiler kurmak, farklı deneyim dünyaları arasında bağlantı kurmak, çelişkiler arasında köprüler kurmak ve nesnenin görünür makullüğünü ve dolayısıyla inanma kabiliyetini arttırmaktır. Böylelikle, sözcüklerin alışılmadık şekilde kullanılması söylemin iktidarını artırır. Örnek olarak “göçmenlerin seli ilerleme trenini yavaşlatır” ifadesini alırsak, trenin sembollerinin türetildiğini (ilerleme için tasarlanmıştır) ve sel (dış tehlike için tasarlanmıştır) olduğunu görülür (Jäger ve Meyer, 2009, s. 50). Sel, aynı zamanda toplumsal bir olaydan ziyade, kontrol edilemeyen doğal afete de gönderme yapar.

Aşırı sözcük tercihleri ise, haber raporlarının ayırt edici özelliği haline gelmiştir. “Aşırı sözcük tercihleri, haber söylemlerinde ideolojiyi kodlamak için pragmatik bir stratejidir (Fowler ve diğerleri 1979, Aktaran: Teo, 2000, s.20)”. Teo’ya göre, aşırı kelime vurguları, sürekli tekrarlanan ve yarı benzer ifadelerin kullanılmasıyla; haberin söyleminde yoruma yer bırakmayacak derecede bir tamamlanmışlık (over-completeness) yaratır (Teo, 2000, s.20, Aktaran: Dağtaş, 2016, s.189).

van Dijk'a göre (1991) aşırı sözcük tercihleri tanımlama ve tanımlayan şeyi arasındaki işlevsel bir ilgisizlik şeklini alır. Yani, tanımlama "alakasız" ayrıntılar ekleyebilir, ancak bu detaylar önemlidir ve bir kişinin veya grubun daha genel bir negatif temsiliyle ilgilidir ( van Dijk, 1991, s. 185).

Norman Fairclough, aşırı sözcük tercihleri (overlexicalization) aşırı endişe ve metinlerde bazı ideolojik özelliklerin varlığının bir göstergesi olduğunu savunur (Fairclough, 1992, s. 194). Bu nedenle, aşırı sözcük tercihleri genellikle toplumdaki savunmasız kişilerin ve grupların olumsuz tanımlarını güçlendirmek için kullanılır ( van Dijk, 1991, s.185, Teo, 2000, s. 20).

Paradoks, aşırı sözcük tercihleri ulaşmanın araçlarından biri olabilir, çünkü paradoks zıt anlama dayalı abartmayı gösterir. "- Microsoft'un suçu başarısızdır- cümlesinde bulunan paradoks gibidir ( van Dijk, 2009, s. 69)".

"Machin ve Mayer (2015) van Dijk'in (2001) ESA'yı metinlerde "örtük anlam" veya "dolaylı anlam" çalışması olarak doğru bir şekilde tanımladığını belirtmektedir. van Dijk'in (Machin ve Mayr, 2015, s.30) açıkladığı gibi, örtük bilgi metnin zihinsel modelinin bir parçasıdır, ancak metnin kendisi değildir. Dolayısıyla, temel anlamlar temel inançlarla ilişkilidir; ancak açıkça, doğrudan, tamamen veya kesin olarak iddia edilmedi. Bu nedenle, haber metninin sözcüksel ve aşırı sözcüksel analizi, örtük veya dolaylı anlamın ortaya çıkarılması için çok önemlidir (Dağtaş, 2019, s. 283-284)".

Analiz amacıyla, Sudan'daki ekonomik krizin nedenleri ve çözümlerinin ortak ve tekrarlanan tanımlarının yanı sıra katılımcıların açıklamaları, rollerinin ve ilişkilerinin açıklamalarının yanı sıra sözcük tercihleri ve aşırı sözcük tercihleri inceleme kullanılacaktır.

### **5.1.3. Haber aktörlerin ve onlara ait alıntıları**

Haberdeki aktörlerin konumunun ve doğrudan alıntılarının analizi, ESA yaklaşımların gündeminde önemli bir konum haline gelmiştir, çünkü her zaman kimlerin konuşmasına ve nasıl konuştuklarına dair merkezi bir soru sormaya devam etmektedir. "Eleştirel söylem analizi tarafından ortaya konan temel soru: kimin, nasıl konuştuğu olduğu için, haber aktörleri ve onlara ait olan doğrudan alıntılar, analizde önemli bir yere sahiptir (Dağtaş, 2016, s. 188)".

Bu soru, genellikle medya söyleminin yapılarındaki dengesiz bir yapısal duruma, haber medyasında bir norm ve bir norm haline geldiği ölçüde çıkar. Bu dengesiz durum, haber metinlerinin toplumdaki en savunmasız insanlar ve gruplar pahasına en güçlü güce sahip kişi ve grupların seslerini vurgulama eğilimidir. Kahane (1984) medyanın bize en ciddi düşünürlerin görüşlerinden değil, güçlü ve zenginlerden alınan doğrudan fikirleri verme eğiliminde olduğuna inanır (Kahane, 1984, s. 269). “Medyada güçlü olanların görüşlerine verilen bu yapılandırılmış tercih sonucunda, bu konuşmacılar gündeme getirilen konuların temel belirleyicileri haline gelir (Hall, 1978, s. 58)”.

Stuart Hall’e göre, medya ve güçlü kaynakları arasında (düzenli bağımlılık) var ve bu organize ilişki her zaman medyanın ideolojik rolü sorununu gündeme getirir. Hall, medya ve toplumdaki güçlüler arasındaki böyle bir ilişkinin Marx’ın “her çağda egemen düşüncelerin, egemen sınıfın düşünceleri olduğu” iddiasına sürekli önem verdiğiğine inanmaktadır (Hall, 1978, s. 59).

ESA çalışmaların çerçevesinde (Fairclough, 2016; Reisigl ve Wodak, 2016 gibi) “tırnaklı ifadeler”, yeniden bağlamaştırma (recontextualization) süreçleriyle ilişkili olarak altta yatan iktidar, egemenlik ve hegemonya yapılarının göstergesi olarak sorgulanır (Dağtaş, 2019, s. 280).

van Dijk, yalnızca etkili aktörlerin ve seçkinlerin medyaya düzenli ideolojik veya sembolik erişime sahip olduklarına inanır (van Dijk, 1991, s.153). Basın rutininin temeli olan ortak “profesyonel kod”a göre, gazetecilerin “güçlü aktörlere” düşüncelerini ifade etme fırsatı verme olasılığı daha yüksektir (van Dijk, 2008 Aktaran Dağtaş, 2019, s. 282). Aktörlerin haberlerde temsil edilmesinde bir dengesizlik tehlikesi, Teo’nun (2000) dediği gibi, alıntı kullanımının sadece güç ve nüfuz sahibi olanları kabul eden bir bekçi gibi hale gelmiştir. Böylece “doğrudan alıntılarla, toplumda güçlülerin statüsü ve görünürlüğü daha da güçlenirken; yoksullar, gençler ve eğitimsizler gibi toplumdaki güçsüz kesimler, sistematik olarak sessizleşirler ve güçleri daha da azalır (Teo,2000, s.18; Aktaran: Dağtaş, 2016, s.189).

Dağtaş (2019/a, s. 282) Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi’nin, hükümet yanlısı olan ve olmayan basındaki söylemleri incelediği çalışmasında, haber söylemlerinde önemin, doğrudan alıntılarla hükümet liderlerine ve iş dünyası verildiğini ifade etmektedir (Dağtaş, 2019, s. 282). “Böylece, güçlüler, konumlarını ve vizyonlarını güçlendiren alıntı

kalıpları ile daha da güçlendirilirken zayıfların - yoksullar, gençler, eğitimsizler, - sistematik susturulması sadece kırılmalıklarını artırır (Teo, 2000, s. 18)”. Dolayısıyla, alıntı, yalnızca iktidar ve etki konumlarını kabul eden bir araç haline gelir ve toplum tarafından güçsüz olarak kabul edilenlerin görüş ve perspektiflerini kapatır. Öyleki, haber raporlarında, tırnaklı alıntıları anlamın oluşturulmasında güçlü bir ideolojik araç haline gelebilir (Dağtaş, 2013, s. 22-23).

Yukarıdakilerin tümü için, haberdeki aktörlerin ve alıntılarının analizi sadece haberin kaynaklarını değil, aynı zamanda önyargının kaynaklarını, sembolik iktidara sahip olan kaynakların yanı sıra toplumdaki savunmasız grupların görüşlerinin, arzularının, sorunlarının ve rollerinin temsil büyüklüğünü de ortaya koymaktadır: Söylemlere katılanlar mı yoksa sadece söylemlerin pasif alıcılarıdır?

#### **5.1.4. Sentaks seçimlerin analizi**

Sözcüksel seçim stili kelimeleri incelerse, sentaktik stili haber metnindeki cümleleri analiz eder: Basit, karmaşık, uzun veya özlü mü? İsim cümle mi fiil cümle mi? olumlu mu olumsuz mu? Cümlede aktörün yeri nedir ve bilinir mi yoksa bilinmez mi? Aktörlerin zamirleri ve destekleyici eylemleri nelerdir? Bütün bunlar, eleştirel araştırmaların yanı sıra sentaktik stiliyle ortaya atılan sorulardır.

Sentaks seçimler genellikle sadece seçimler olmadığı için bilinçli ideolojik seçimlerdir. “Cümlelerin düzenlenmesi veya bazı bileşenlerinin gizlenmesi, bilgiyi ortaya çıkarmak veya gizlemek için ideolojik söylemsel stratejilere atıfta bulunabilir (Fairclough, 1998, s.203)”. Fairclough insanların cümle yapma konusundaki seçimlerini yaptıklarını, bilgi, kimlikler ve sosyal ilişkileri tanımlamaya denk gelen bir seçim yaptığını savunur (Fairclough, 1992, s.76).

Fowler ve meslektaşları, eleştirel dil biliminde, metinlerin gramer yapısı ile toplumsal değerler arasındaki bağlantıları incelemek için en iyi modelin, Michael Halliday ve arkadaşları tarafından sistematik işlevsel dil bilgisi teorisinde geliştirilen işlevsel model olduğunu görürler (Fowler, 1991, s.68).

van Dijk’a göre, basında dil kullanımının gramatik analizi gazetecilerin veya gazetelerin görüşlerini ortaya çıkarabilir. Cümle sözdiziminin bir olaydaki katılımcıların

semantik rollerini kelime sırası, ilişkisel işlevler (özne-nesne) veya aktif ve pasif formların kullanımı ile ifade ettiğini savunur (van Dijk, 1988a, s.11 Aktaran Dağtaş, 2016, s. 23).

ESA'nın haber metinlerini analiz etmek için eleştirel dil bilim ve sistematik işlevsel dil bilgisinden, en önemlileri *adlaştırma (nominalization)*, *geçişlilik (transitivity)*, ve *kiplik (modality)* olan birçok dilsel araç ödünç almıştır.

Sudan basındaki ekonomik şiddet söylemlerini adlaştırma, modalite, pasif ve aktif yapılar ve zamirler; dört temel araç üzerinde analiz etmek için kullanılacaktır. Bu kategorileri seçtim çünkü Sudan basınında kullanılan dilbilgisel seçimlerin doğasına en yakın olanlarıdır. Bir şiddet eylemini, failini veya etkisini gizlemekle ilgili ekonomik şiddetin sembolik özelliklerini ortaya koymak için en faydalıdır.

#### **5.1.4.1. Adlaştırma dönüşümü**

Adlaştırma dönüşümü, kapsamlı yapısal sonuçları olan ve büyük ideolojik fırsatlar sunan bir maddenin temel bir dönüşümüdür (Fowler, 1991, s.80). Fairclough, adlaştırma süreçlerin ve faaliyetlerin (olaylar ve eylemler) isimlere, durumlara ve şeylere dönüştürülmesi olduğuna inanmaktadır. Adlaştırma somutlaşmış şeyleri soyut şeylere dönüştürür. Bu dönüşüm, arka planda gerçekleşen bir "süreç" hissine, zamanının veya nitel formunun gösterilmemesine ve katılımcıların bunu belirtememesine yol açar. Bu şekilde aktörü, yaptığı şeyi, ve eyleme geçen nene gibi gizlenir (Fairclough,1992,s.178-180).

Aslında kim eylemi yapan ve tepki gösteren ilkinde sunup insan aktörünün şekline göre tasvir edilir. Aktörü, doğa güçleri tarafından gerçekleştirilen eylemler veya tam farkındalık olmadan gerçekleşen süreçler gibi, bir insan aktörün izin vermediği eylemlerle iptal edilebilir (van Leeuwen, 2009, s.159). Genellikle, adlaştırma kullanımı politik veya ideolojik bir öneme sahiptir ve nominal terimlerin kendileri operasyonlarda hedeflerin ve aktörlerin rolünü oynar. Bu nedenle, savaşlar, işsizlik, endüstriyel düşüş ve endüstriyel kazalar bazen sadece gerçekleşen olay olarak adlandırılır(Fairclough, 1992, s.181).

Örneğin, polis protestocuları öldürdüyse “Onlarca protestocu öldü” şeklindeki haberler aktörün/katilin gizlenmesini içerir ve eğer haber (protestocuların ölümü) biçimindeyse o zaman eylemi/öldürmeyi hafifletir ve aktörü/katili de gizler.

#### **5.1.4.2. Aktif ve pasif yapıları**

Aktörü, süreci ve sorumluluğu körleştiren pasif stili kullanmanın siyasi ya da ideolojik bir nedeni olabilir (Fairclough, 1992, s.180).

van Dijk’a göre, pasif veya aktif seçimi, aktörün sorumluluğunu artırma veya azaltmada rol oynar. van Dijk, cümlelerin yapısını ve kelimelerin sentezini yöneten stratejinin, başkalarına olumsuz ve kendini olumlu olarak sunma eğiliminde olan kutuplaşma eğilimi olduğuna inanmaktadır (van Dijk, 2008, s.113). van Dijk, gazete sentaksı üzerine yapılan gramatik çalışmaların sonuçlarına göre; elitlerin olumsuz eylemlerinin derecesinin, sentaktik tercihlerle azaltılarak ya da belirsiz hale getirilerek gerçeğin gizlenebileceğine işaret eder (van Dijk,1988b, s.11 Aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s.91)”.

“Haber metinlerindeki kapanma ve sıkı metin yapılanması, kelime tercihleriyle olduğu kadar, sentaktik tercihlerle de, yani cümle /cümlecik yapılarıyla da yakından ilişkilidir. Haber söylemine ilişkin olarak geliştirilen kuramsal ve yöntembilimsel yaklaşımlar Batı literatüründen kaynaklandığı için, bu çalışmalarda İngilizce’nin gramatik yapısına göre bazı sonuçlara ulaşılmıştır (İnal, 1996: 116-119). Bu çalışmalarda ( van Dijk, 1988b: 11) özellikle vurgu yapılan uzlaşımsal sentaktik tercihler; suçluların ve göstericilerin eylemlerinin aktif bir sentaks ile polis ve hukuk güçlerinin eylemlerinin ise edilgen bir sentaks ile verilmesidir. “*Polis göstericiyi öldürdü*” cümlesi yerine tercih edilen, “*gösterici polis tarafından öldürüldü*” cümlesi; göstericiyi özne olarak daha öncelikli konuma yerleştirerek, polisin öldürme eylemini daha önemsiz hale getirir. Ya da “*gösterici öldürüldü*” cümlesi haberin başlığında kullanılırsa, göstericiyi öldüren özne (polis) belirsiz hale gelir (Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s.90-91)”.

#### **5.1.4.3. Zamirler**

van Dijk, zamirlerin iktidarın manipülasyonunu ve dolayısıyla temel ideolojileri ifade etmenin yanı sıra sosyal ilişkileri ifade etmek için en iyi bilinen gramer kategorisi olabileceğine inanmaktadır.” İdeolojiye dayalı saygı, tanıdık veya kibar zamirlerin

kullanılmasıyla verilebilir veya saklanabilir (van Dijk, 1998, 203). Örneğin, (biz) zamirinin, hükümetlerin eylemlerini meşrulaştırma ve güvenilirliklerini kitlelerle dönüştürme konusunda önemli bir rolü vardır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 13).

Fowler ve Kress “biz” ve “ben” zamirlerine odaklanırlar ve “ben” zamirinin özellikle liderlerin politik söyleminde benzersizliği ve özgünlüğü ifade edebileceğini, “biz” zamirinin ise içerme ve dışlama bağlamında kullanılabileceğini görürler (Fowler ve Kress 1979, s. 203; Aktaran: Bakkar, 2019, s. 241). Bu zamirleri incelemek, iktidarının söylem içinde kullanılma biçiminde çok yararlıdır (Fairclough, 1989, s. 71).

Zamirler, söylemde iktidar ilişkilerinin ve sembolik şiddetin kasıtlı olarak gizlenmesinin ortaya çıkarılmasına büyük ölçüde yardımcı olabilirler. Genellikle iktidar sahipleri sık sık “biz” zamirini toplumdaki en savunmasız gruplarla bir dayanışma biçimi olarak kullanır. Gerçekte ise bu zamir kullanımı, güç ilişkilerini gizler ve kasten gerçekte söylem dili aracılığıyla gerçekleşmemiş “sahte eşitlik” yaratırlar.

“Biz”- milliyetçi söylemlerde- hem içeride hem dışarıda “biz ve onlar” söylemiyle sürekli düşman yaratma ve bu yolla sembolik şiddet üretme popülist siyaset söylemlerinde de çok kullanılmaktadır. Yine göçmenlere ve yabancılara karşı bir sembolik şiddet olarak kullanılabilmektedir. Bu doğallaştırıldığında, sıradan vatandaşlar da yabancılara karşı bu zamirlerle sembolik şiddet uygulayabilmektedir. Bazı örnekler:

“Biz” işsizken neden “onlara” iş veriliyor?

“Biz” hastanede parasız, sigortasız muayene olamazken “onlar” neden oluyor?

“Bizim” bursumuz şu kadarken, neden “onlara” burs veriliyor?

“Bizim” askerimiz Suriye’de ölürken “onların” gençleri nargile içiyor, kızlara asılıyor, gibi ifadelerle haberlerde sıklıkla karşılaşmak mümkündür.

#### **5.1.4.4. Modalite (kiplik)**

ESA yaklaşımları, modalite formüllerini analiz etmekle ilgilidir, çünkü konuşmacıların tutum ve yükümlülüklerini ve bu tutumlara dayanarak alınacak sosyal rolleri büyük ölçüde açıklığa kavuştururlar.

Analizin amacı için, burada odak noktası, iktidar sahiplerin tehdit ve teşvik eylemlerini açıklığa kavuşturmak için (meli, ebilir, ecek, olasılık kipler gibi), zorunluluk, yeterlilik, imkânsızlık ve olasılık formüllerin yanı sıra haberlerde şimdiki zamanın sık sık kullanılıp kullanılmadığını ek olarak üzerinde olacaktır.

Norman Fairclough, haberlerde şimdiki zamanın aşırı kullanım amacının olayların ve karşı tutumlarının bir “belirleyici otorite” yaratmak olduğunu savunmaktadır (Fairclough, 1992, s. 76). “Gerçek metinlerde ve sözcüklerde, kişisel değerler ve ilişkisel dil çerçevesi dışında, modalite olmadan içerik ve fikir aktarımı yoktur (Fowler, 1977, s. 79)”. Modalite, genel olarak konuşmacının bir cümle ile ifade edilen bir teklif gerçeğiyle ilgili görüşüne veya tutumuna karşılık gelir (Simpson 1993, s. 47). “Haberde kesinlik ve belirsizlik/muğlaklık ifadeleri de, sentaktik tercihlerin analiziyle ortaya konmaktadır (Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s.90-91)”.

Jeffries’e göre modalitenin işlevi, yazarın okuyucuyu ne yapması gerektiği konusunda bilgilendirme yetkisini oluşturmak ve sürdürmektir (Jeffries 2007, s. 193). Fairclough, modalite, söyleminin ana boyutlarından biri olduğuna ve medyada yaygın kullanımının önemini gösterdiğine inanır. Ayrıca modalite sadece konuşmacının ifadesiyle ne derece ilişkili olduğunu netleştirmedini görür; çünkü medya, modalite bazen belirleyici formüller kullanarak ideolojik görüşleri ve pozisyonları “gerçeklere” dönüştürmek için kullanır (Fairclough, 1992, s. 160).

### **5.1.5. Metafor analizi**

Metodolojik olarak, haber söyleminin olağan konuşma figürleriyle sınırlı olmadığı sonucuna varılabilir. Bunun yerine, doğruluğu, mantıklılığı, geçerliliği veya güvenilirliği destekleyen stratejik aygıtları kullanılmaktadır (van Dijk, 1988a, s.93). van Dijk’e göre “Retoriksel analiz, haber söyleminin semantik ve ideolojik analizinden tamamen bağımsız olamaz ve söylem analizinin tüm düzeylerinde yer alır (van Dijk, 1988a, s. 94)”.

van Dijk, haber metinlerini incelerken, *metafor*, *karşılaştırma*, *abartı*, *benzetme* ve *ironi* gibi diğer retorik araçlara “*sayılar*” ve “*doğrudan alıntılar*” eklerken retorik araçları da genişletir. Haber söylemi, olayın gerçekçi doğasını vurgulayarak ve gerçekleri

karakterize etmek için güçlü yapılar kurarak ve duygusal boyutlara sahip veriler sağlayarak daha ikna edici olmayı amaçlamaktadır ( van Dijk, 1988a, s. 84). Kahane (1984) kelimelerin duygusal anlamları olduğuna ve seks, zenci, aşk veya özgürlük gibi negatif veya pozitif portrelere sahip olduğuna inanır ve bu nedenle medya genellikle dilin duygusal yanından yararlanır ve bilişsel içe aktarmayı gizlemek için duygusal olarak yüklü kelimeleri kullanır (Kahane, 1984, s. 136). van Dijk'in söylediği gibi: “olumsuz, sansasyonel, seks, ve şiddete dikkat, kaliteli gazetelerde bile, kazaların, felaketlerin, afetlerin ve suçların rapor edilmesinden de bildiğimiz duyguların söylemini tatmin eder (van Dijk, 1988a, s. 85)”. Öte yandan, van Dijk, retorik araçların bazen dikkati olumlu öz bilgilere ve diğerleri hakkında olumsuzlara odaklamak için kullanıldığına görür ve retorik araçlarının medyada ideolojik olarak başkalarının gerçeklerini ve kişisel algılarını manipüle etmek için kullanıldığına inanır (van Dijk, 2008, s. 104, 227).

Retorik analiz araçları tüm metin seviyelerini kapsayabildiğinden söylemleri anlamak için önemli bir ideolojik araç olarak metafora odaklanma seçilmiştir. Metafor, ‘sözcük seçimleri’ ve ‘haber aktörlerin alıntıları’ analiz etmek için metafor aracı zaten kullanılmıştır. Ancak, tüm haber metinlerinde metaforun ayrı bir eleştirel analizini kapsamlı bir şekilde yapmayı tercih edilmiştir. Sudan basın söylemlerinde metaforların, özellikle ‘kavramsal metaforlar’ın yaygın bir şekilde kullanıldığı belirtilmektedir. ‘Kavramsal metaforlar’ın bu yoğun kullanımının önce algıyı, sonra gerçekçi olarak değiştirmeyi amaçladığını not edilebilir. Dolayısıyla, ‘kavramsal metaforlar’ın yaygın kullanımı söylemdeki ideolojik çıkarımların açık bir kanıtıdır. Hatta, Jonathan Charteris-Black (2004) gibi bazı araştırmacılar, ESA yaklaşımlarına dayanan metaforun eleştirel analizi için özel bir model bile ‘Critical Metaphor Analysis (CMA)’ geliştirmişlerdir (Charteris-Black, 2004, s.34). Fairclough, metafor dilinin önemine dikkat çeker ve bilgi sistemlerimize ve inançlarımıza ek olarak derin ve temel biçimlerde düşünce ve davranış şeklimizi oluşturduğunu söyler (Fairclough, 1992, s.194).

İdeolojik konumların açığa çıkmasında metaforun önemi nedeniyle, Sudan basının söyleminde; Lakoff ve Johnson’ın (kavramsal metafor kuramı) genel çerçevesine ve Turner ve Fauconnier’in (kavramsal karıştırma kuramı) kavramlarına dayanan (Lakoff ve Johnson, 1980; Turner ve Fauconnier, 1994, 2002, 2003; Charteris-Black,2004; Semino, 2013; Musolff, 2016) eleştirel bir metafor analizi yapılmaktadır.

Metafor, kavramları ve sorunları temsil etmek için önemli bir kognitif ve dilsel araçtır. van Dijk'in kognitif sosyal analizi yöntemini uygularsak, metaforların söylemin ve toplumun yapısını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını söylenebilir. Bu anlayışa göre, metaforlar, büyük, uzun süreli belleğin bileşenlerinin bir parçası olduklarında ortak algılamalar yaratırlar. Böylece, gerçekte bellekte öngörülen modele karşılık gelen her yeni kullanım üzerine çağrılan hazır bir kognitif model haline gelir.

Genel olarak, metafor “Başka bir şeyin sözleriyle, bir şey hakkında konuşup düşündüğümüz fenomendir (Semino,2013, s.21)”. Lakoff ve Johnson'ın ‘kavramsal metaforu’ kavramı ‘conceptual metaphor theory (CMT)’, sadece dilsel bir fenomen değil, algısal bir fenomendir. Metafor ‘kaynak’ ve ‘hedef’ alanları, ilk (somut) ve ikinci (soyut) alanları birleştirir (Lakoff ve Johnson, 1980, s.3-4). Yani, ‘kavramsal metaforu’ temel olarak ‘kaynak alan’ ile ‘hedef alan’ arasındaki orantılılığa dayanır. Lakoff ve Johnson (1980 )bahsettiği kavramsal metaforların klasik örnekleri arasında *savaş, yolculuklar, konteynerler, binalar metaforları* yer alır.

*‘Kavramsal metaforu’n bir örneği “yoksulluk savaşı” dır.*

*Kaynak alan = savaş, hedef alan = yoksulluk*

*Benzer şekilde, “dost ülkeler”*

*Kaynak alan =Kişiler, hedef alan = ülkeler*

*Aynı şekilde, “Bütçe kanaması”*

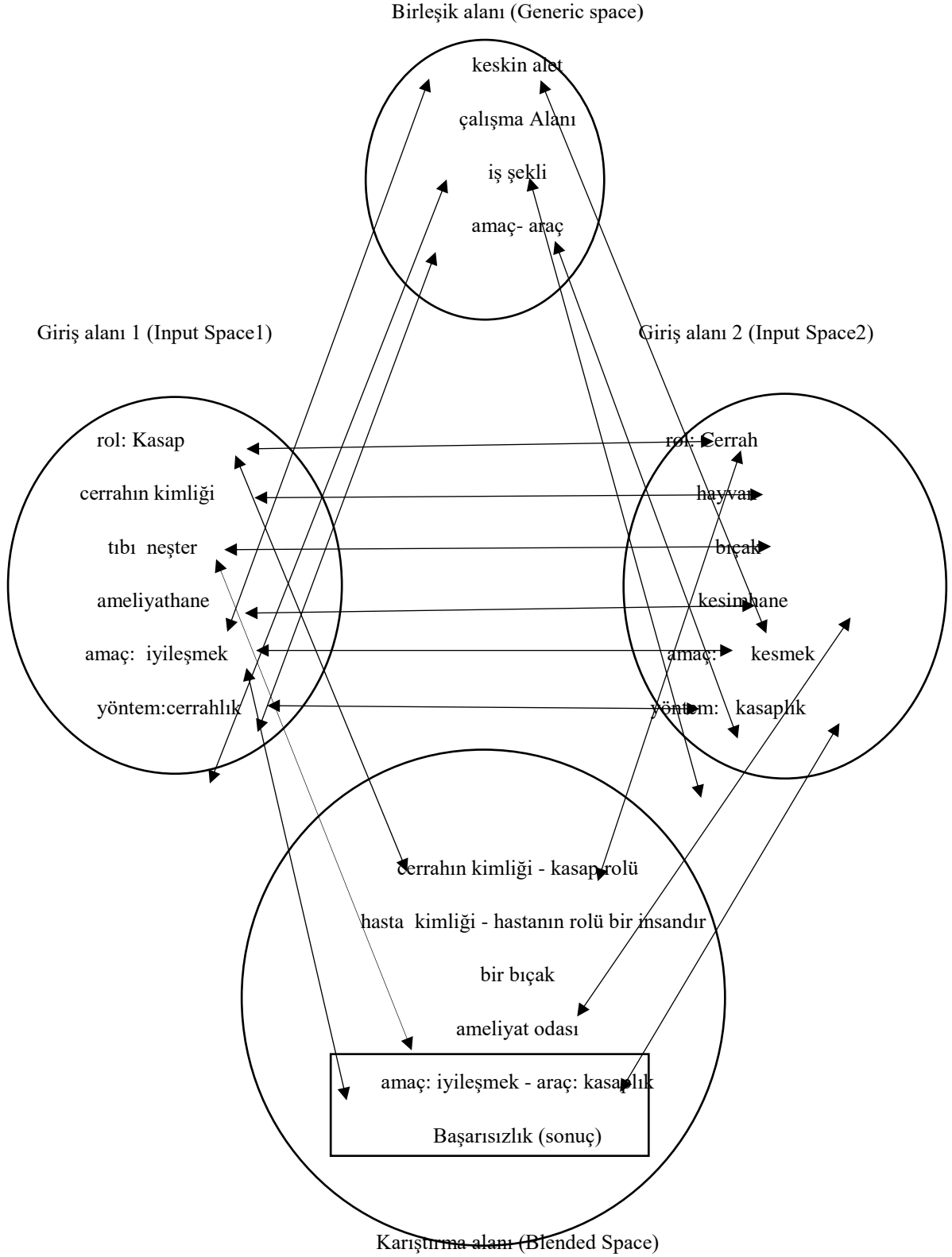
*Kaynak alan = Hastalık, hedef alan = bütçe*

Kavramsal karıştırma ‘Conceptual Blending’ teorisine gelince ‘kavramsal metafor’ teorisinin gelişimi ve genişlemesidir. ‘Kavramsal karıştırma’ esasen yeni anlamlar üreten ve günlük yaşamda, sanat ve bilimlerde, özellikle sosyal ve davranış bilimlerinde anlam oluşturmada temel bir zihinsel süreçtir. ‘Kavramsal karıştırma’ sürecinin özü, bu girdilerden yeni bir “harmanlanmış” zihinsel alana seçici olarak yansıtmak için, girilen iki zihinsel alan arasında kısmi bir eşleşme inşa etmektir (Fauconnier ve Turner, 2003, s.57). Kavramsal karıştırma teorisi dört alan olduğunu varsayar: giriş alanı 1 (kaynak alanını temsil eder), giriş alanı 2 (hedef alanı temsil eder), birleşik alan (kaynak ve hedef alanlar arasındaki ortak öğeleri temsil eder), ve karıştırma alanı (iki alanı karıştırma işleminden kaynaklanan yeni anlamları temsil eder).

Lakoff ve Johnson'ın 'kavramsal metaforu' kavramı daha çok dile dayanan metaforlarla ilgilenir (uzun süreli bellek); ama Fauconnier ve Turner 'kavramsal karıştırma' teorisinde, odak daha çok hareket ederken, konuşurken ve düşünürken ortaya çıkan yeni metaforlara odaklanmaktadır (Lazhar, 2010, s.238). Metaforlar daima akılda senaryolar oluşturur ve böyle muhatabın zihninde bilgi ve kişisel algılarıyla dolduran boşlukları yaratır ( Hattabi, 1991, s.327).

Christopher Hart (2008), 'kavramsal karıştırma' teorisinin ESA eğilimlere 'kavramsal metaforu' teorisinden daha uygun olduğunu savunmaktadır. 'Kavramsal karıştırma' teorisi, sadece dilsel ve bilişsel yönler odaklanan 'kavramsal metaforu' teorisinin aksine, bir söylem olarak metaforla ilgilenir (Hart, 2008, s.93).

Metafordaki 'kaynak alan' ile 'hedef alan' arasında benzetme veya orantılılık olmadığında 'karıştırma teori'si kullanılması gereklidir. Örneğin: - This surgon is a butcher- 'Bu cerrah bir kasaptır' (Fauconnier ve Turner, 2002, s. 297-298). Bu metafor kavramsal metaforla analiz edilemez, çünkü kaynak alan (kasap) ve hedef alan (cerrah) arasında net bir ilişki yoktur. Sanki kasap alanı ile ameliyat alanı arasında keyfi bir kombinasyonu vardır. Buna rağmen, metafor her iki alandan da yeni bir anlam üretir, bu da cerrahın başarısızlığı ve yetersizliğidir. Bu anlam nasıl üretildi? Kavramsal karıştırma teorisini analiz edebileceğiniz budur. Örnek olarak, 'Bu cerrah bir kasaptır' metaforu, aşağıdaki şekilde 'kavramsal karıştırma' teorisi aracılığıyla metafor analizini açıklanabilir.



**Şekil 4. 5.** 'kavramsal karıştırma' teorisine göre 'Bu cerrah bir kasaptır' metaforu analizi (Lazhar, 2010, s.229)

Sudan basınının kullanılan klasik kavramsal metaforlara örnek olarak ‘şok’ metaforu, ‘savaş’ metaforu, ‘hastalık ve tedavi’ metaforu ve ‘yolculuk’ metaforu verilebilir. Sudan basınının söylemlerinde ortaya çıkan yeni metaforlar ise, ‘kurtuluş’ metaforu, ‘iklim’ metaforu, ‘yön’ metaforu ve ‘dini’ metaforlardır. Daha sonra – analiz sırasında- bu kavramsal metaforların Sudan’daki ekonomik krizi yönetmeye çalışmak bağlamında ekonomik şiddeti teşvik etmek için kullanıldığını görülebilir.

### 5.1.6. Ön varsayım ve gerektirim analizi

Eleştirel söylem çalışmalarında, van Dijk, Ruth Wodak, ve Norman Fairclough gibi birçok bilim adamı, ESA’ni pragmatığe bağlar. van Dijk ve Ruth Wodak, ESA’inde pragmatik yapmakla en çok ilgilenen araştırmacılar arasındadır. Pragmatik analizin önemi, söylemlerin kullanımları bağlamında analiz etmek için iyi araçlar sağlaması ve aynı zamanda konuşmacıların niyetleri ve altında yatan anlamlarla da ilgilenmesidir. Bu nedenlerle, “Ruth Wodak, ırksal ayrımcılık ve azınlık sorunları gibi oldukça karmaşık söylemleri analiz etmek için mekanizmalar sağladıkları için pragmatığe başvurma gereğini görür (Wodak, 2009, s. 311; Aktaran: Obaidi, 2016, s. 107)”.

Ben de bu çalışmada, örtülü anlamları ortaya çıkarmak- yani sembolik ekonomik şiddet söylemlerini ortaya çıkarmak için pragmatik analiz olanaklarını, önemli bir araç olarak gördüm. Analizde, makro ve mikro yapılarıdaki söz edimleri, ön varsayımlar, gerektirim ve kasıt gibi en önemli müzakere araçlarına daha fazla odaklanılacaktır. Söz edimleri yorumunun sentaktik bilgisiyle birlikte daima ön varsayımlara bağlı olduğu kabul edilir. Bu varsayımların ne olduğunu tanımlamak için, araştırmalar giderek cümlelerin kendilerinden ziyade metni anlamaya odaklanmıştır (Gumperz, 1982, s. 156). “Söylem analizinin pragmatik kullanımı, söyleme dahil edilmelerine rağmen söylenmeyen şeylere odaklanır. Bu yüzden söylemin pragmatığında konuşmacının ya da yazarın zihninde ne olduğunu keşfetmeye mecburuz (Yule, 1996, s. 83)”.

Metinlerdeki ideolojik anlamları ortaya çıkarmak için önemli pragmatik araçlardan biri de, ön varsayım ve gerektiridir- ‘presupposition and entailment’. “Ön varsayımlar gerektirimi içerir (van Dijk, 1988a, s.63)”.

“Bir *varsayım* konuşmacının konuşmadan önce varsaydığı bir şeydir. Yani, cümlelerde değil, konuşmacılarda bir varsayım vardır. *Gerektirim* ise, konuşmada söylenenlerden mantıklı bir şekilde kaynaklanır. Yani, cümleler konuşmacıları değil gerektirimi içerir (Yule, 1996, s. 25)”.

van Dijk ön varsayımı bu şekilde açıklar:

“Cümleleri ve cümle dizilerini yorumlamak için gerekli bilgi ve inanç miktarını düşündüğümüzde, gerçek söylemler buzdağı modeline çok benzer: Sadece bilginin üst kısmı söylemin kendisinde ifade edilen bilgi olarak görülebilir. Diğer birçok bilgi kişisel veya sosyal olarak paylaşılır ve dil kullanıcıları tarafından epistemolojik olarak temsil edilir ve bu nedenle metinde örtük kalabilir ve konuşmacı tarafından varsayılabilir (van Dijk, 1988a, s.62)”.

Örnek olarak, “ Shultz Endonezya’daydı” cümlesi “Shultz’un Endonezya’da olduğunu biliyordum” cümlesinin bir ön koşuludur çünkü bu cümle tarafından ima edilmektedir. Bu bilgiler ifade edilmez ancak böyle bir dizinin yerel tutarlılığını anlamak istense varsayılır (van Dijk, 1988a, s.63). Gerektirim örneğini ifade edersek B’nin anlamı A’nın anlamında bulunur. Eğer “Shultz Dışişleri Bakanı” olursa “Shultz bir politikacıdır” anlamına gelir çünkü sırf ‘Dışişleri Bakanı’ kavramı ‘politikacı’ kavramını içerir (van Dijk, 1988a, s.64).

Fairclough’a göre metnin yüzeyinde varsayımların doğruluğunu gösteren birkaç morfolojik anahtar vardır. Tanımlama araçları, varlıklarını gösteren anlamlara sahip kategorilerin anahtarlarıdır. Örneğin, ‘Sovyet tehdidi’, bir Sovyet tehdidinin varlığını öngören bir ifadedir ve “yağmur”, ise yağmur yağıyor veya yağdığı anlamına gelir (Fairclough, 1992, s. 150). van Dijk’e göre bu sonuçlar/ çıkarımlar elbette keyfi değildir; çünkü genel metinlere veya paylaşılan siyasi bilgilere değil, daha somut durumların daha spesifik inançlarına, görüşlerine ve bilgisine dayanır (van Dijk, 1988a, s.64).

Fairclough, ön varsayımların bazen ideolojik özellikler taşıdığına inanır, çünkü “Gelecek hafta işinden ayrılacak. Kadın hamile”, cümleleri kadınların çocuk sahibi olduklarında çalışmayı bıraktıkları anlamına gelir (Fairclough, 1992, s. 134). Bu yüzden “varsayımlar insanları manipüle etmek için etkili yöntemlerdir. Metnin üreticisi yalan söyleyerek ve manipüle ederek *kabul edilen* ve *reddedilmeyen* gibi bir ifade verebilir metne (Fairclough, 1992, s. 121)”.

van Dijk'a göre ön varsayım ve gerektirim söylemin ideolojik analizi için bize kesin bir araç sağladığına inanmaktadır ve bunu şöyle açıklar:

“Tutarlılık aynı zamanda varsayılan bilgi ve inançlar gerektirdiğinden, metnin netliği ve metnin gerçek anlaşılması konuşmacının veya yazarın ideolojisine bağlı olabilir. Bu bilgi ve inançlar genellikle toplumsal olarak paylaşılması gerektiği için örtük kalır. Öyleyse, varsayımlar arasındaki yerel tutarlılık bağlantılarını incelemek, örtük varsayımları ve konuşmacı/ yazarın inançlarını netleştirmemizi sağlar ( van Dijk, 1988a, s.64)”.

### **5.1.7. Metinlerarasılık ve söylemlerarasılık analizi**

*Metinlerarasılık (intertextuality)* ve *söylemlerarasılık (interdiscursivity)* stil analizi, Fairclough tarafından önerilen modele göre söylemsel pratik seviyesinin analizinin bir parçasıdır ve söylemin üretim ve tüketiminin bağlamını ve koşullarını analiz etmekle ilgilidir. Bu analiz, haber metnindeki iktidarının konumunu, söylemdeki baskın metinlerin türünü, ilişkilerin, rollerin ve kimliklerin geçmişten günümüze ve günümüzden geçmişe hareketinden kaynaklanabilecek ortaya çıkabilecek testlerin ve yukarıdakilerin tümünü yönlendiren ideolojik gerekçelerin test edilmesi için iyi fırsatlar sunar.

“Metinlerarasılık, metinlerin birlikte geçmiş ve şimdiki diğer metinlerle ilişkili olduğu ve söylemlerarasılık, söylemlerin çeşitli şekillerde birbirleriyle ilişkili olduğu anlamına gelir (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 86)”. Söylemsel bir çerçevede metinlerin analizi, ESA'yı metin analizden ayıran şeydir. Metinlerarasılık, metinlerin diğer metinlere nasıl dayandığını, birleştirildiğini, yeniden düzenlendiğini ve diğer metinlerle dışlanmış olan metinlerle nasıl diyalog olduğunu ortaya koyar (McKenna, 2004, s. 11).

Haber metinleri, olayları ve gerçekleri raporlama görevini yerine getirirken diğer insanların metinlerini aktarma, birleştirme ve sıralama süreci ile sürekli çalışır. Haber üretimi, büyük ölçüde diğer haber raporları, basın toplantıları, röportajlar, bilimsel çalışmalar ve benzeri gibi çok sayıda kaynak metnin işlenmesine dayanır. Haber raporlarındaki bu tür metinlerarasılık, çeşitli alıntılama biçimlerini ve diğer söylemlere yapılan diğer referansları gösterir ( van Dijk, 2008, s.114 Aktaran Dağtaş, 2019, s. 282).

Bu nedenle, haber söylemindeki metin bağlantısının doğası hakkındaki soru önemlidir. “Çünkü önemli sorulardan biri şudur: Metinde yer alan metinler ve sesler nelerdir ve hariç tutulan metinler nelerdir? (Fairclough, 2004, s.47)”. Bu nedenle,

metinlerarasılık ve söylemlerarasılık analizi, medya metinlerinde belirli söylemlerin dahil edilmesine ve diğer söylemlerin marjinalleşmesine yol açan ideolojik nedenleri bilmek için çok yararlıdır. Haber üretirken, araştırmacı metnin yazdırılmadan önce geçirdiği işlem türlerini ve bu işlemler sırasında yaptığı değişiklikleri inceleyebilir. Bir metnin dizesini analiz ederken yapının ve içeriğin nasıl dönüştürüldüğünü görebilir ve çeşitli çıktılarının tabii olduğu üretim türleri ve koşulları hakkında bir hipotez formüle etmeye başlanabilir (Jorgensen ve Phillips, 2002, s. 82 Aktaran: Fairclough 1995, s.77).

Ben bu çalışmada Sudan basınında, *metinlerarasılık ve söylemlerarasılık* analiziyle, *sokak dili* ve *dini dili* olan iki yaygın söylem üzerinde yoğunlaşılacaktır. *Dini dil söylemi*, birçok tarihi ve çağdaş metin arasında bir bağlantıdır ve haber bağlamında kullanılması ideolojik anlamları gösterir. Örneğin, ekonomik krizleri insanların dinden uzaklıkları nedeniyle, ‘Tanrı’nın öfkesi’ olarak gören dini bir söylem, aslında dini toplumsal değişim için kullanılan bir söylemdir. Toplumun başına gelen olaylar hakkındaki kamusal görüşü değiştirmek isteyen ve sorumluluğu hükümet sorumluluğundan, dini sorumluluğa kaydırmak isteyen bir söylemdir.

“Siyasal alanda dini söylemin kullanılması, farklı diller, ülkeler ve kültürlerde farklı tezahürleri ve uygulamaları olan karmaşık ve önemli bir olgudur (Semino, 2014, s. 232)”. Elena Semino, siyasi alanda dini söylemin kullanılmasının, dini imgelerin duygusal bağlantılarını retorik amaçlar için kullandığını belirtir. Politikacıların dini metaforları kullanılmasının yalnızca siyasi inançların bir ifadesi olabileceğini değil, politikacıların kitlenin bazı kesimleriyle ortak bir zemin oluşturmasının ve diğer kesimlerle ortak zemini azaltmasının stratejik bir yolu olabileceğini düşünmektedir (Semino, 2014, s. 232).

*Sokak dili söylemine* gelince bu söylem, medya ve aynı zamanda iktidar sahipleri tarafından kitleleri gerçekler, olaylar ve eğilimler konusunda ikna etmek için, gereken basitliğe ulaşmak için başarılı bir araç olarak kullanılır. İktidar sahiplerinin, okuyucuların kullandığı aynı basit dili kullanması, iktidar sahiplerinin anlamlarının kabulünü kolaylaştıran bir yöntemdir. Başka bir deyişle, medya, iktidarın seslerini gizlenmiş bir şekilde iletmek için ideolojik bir eylem yürütmektedir (Fairclough, 1992, s. 110). Fairclough, iktidar sahiplerinin kitlelerin bu basit dilini kullanırken kitlelere yakınlık önerme arzusunu yerine getirdiğine inanmaktadır. Fairclough, liderlerin ve politikacıların halkla dayanışmasının, yapay bir kişiselleştirme olan kitle iletişim olaylarından daha geniş bir fenomenle yakından ilişkili olduğuna inanmaktadır (Fairclough, 1989, s. 194).

Stuart Hall, “günlük” dilin hakim çıkarımlar ve yorumlarla dolu olduğunu ve resmi terimleri normal konuşma terimlerine çevirmenin, iki söylem arasındaki bağlantıları güçlendirdiğini öne sürer (Hall, 1978, s. 62). Yani, “Medya her seferinde kitlelerinin dilini alıp, yaygın harmonik anlamlar şeklinde onlara geri döndürür (Hall, 1978, s. 62)”. Böylelikle, Sudan basınındaki haber dilinde, sokak ve dini söylemler gibi kabul edilen ve onlarla konuşulan söylemler olduğu görülürken, göz ardı edilen ve sonradan hariç tutulan muhalif ve eleştirel söylemler vardır. Burada ESA'nın rolü, dışlanmış ve güç- iktidar lehinde yanlılaşmış söylemleri ortaya çıkarmaktır.

## 5.2. Söylem Stratejileri

Strateji kavramı birçok bilim dalında ve alanda kullanılmaktadır ve askeri bilimden ödünç alınmıştır. Genel olarak, belirli bir hedefi tanımlamak için en iyi organize edilmiş yol anlamına gelir (Charaudeau ve Maingueneau, 2008, s. 532). Michel Foucault'ya göre strateji üç anlamda kullanılır: Birincisi, medyanın belirli bir hedefe ulaşmak için seçimini göstermek ve bu amaca ulaşmak için kullanılan rasyonelliktir. İkincisi, ortaklardan birinin belirli bir oyunda nasıl davrandığını göstermek ve burada kısaca diğerini etkilemeye çalıştığımız anlamına gelir. Üçüncüsü, rakibin kazanmasını önlemek için çatışmada kullanılan yöntemleri göstermek, bu nedenle buradaki strateji şu anlama gelir: kazanan çözümleri seçmektir (Dreyfus ve Rabinow, 1990; Aktaran: Obaidi, 2016, s. 74).

“Söylem stratejileri, söylem üretmek, anlamak ve yeniden üretmek için kullanılan çeşitli stratejilere atıfta bulunmak için söylem analizi alanlarında kullanılır (van Dijk ve Kintsch, 1983, s. 62)”.

Charaudeau ve Maingueneau (2008, s. 532)'a göre söylem analizinde stratejilerin üç belirleyicisi vardır:

I. Bir dizi dil sürecini bilinçli veya bilinçsiz olarak seçmeye zorlanan bireysel veya kolektif bir benliğe bağlı olmaktır.

II. Farklı kısıtlamalara (kurallar, standartlar, anlaşmalar) tabi olandır, çünkü strateji davranışların istikrarını ve öngörülebilirliklerini garanti eden sözleşmeye bağlı bir çerçeveye tabidir.

III.Belirsizliğe dayanır. Bu durumun üstesinden gelmek ve sorunu çözmek için bir hedefin varlığına bağlıdır.

Dolayısıyla, *söylem stratejileri* çoğunlukla üç tema- *sorunlar, eylemler ve amaçlar* etrafında döner. Strateji genellikle iki aşamadan geçerek elde edilir: Stratejilerin zihinsel olarak planlandığı düşünme aşaması ve planlanan şeyin uygulandığı tamamlanma aşamasıdır (Obaidi, 2016, s. 82). van Dijk ve Kintsch (1983), çeşitli stratejilerin kognitif olduğunu düşünür. Bu stratejiler, uzun süreli bellekte kognitif olarak temsil edilen bilgilerle çalışır. Bellekte saklanan kültürel ve sosyal bilgilerin öğrenme süreçleri (genel bilgi) yoluyla elde edildiği veya gerçek sosyal durumları temsil ettiği varsayılmaktadır (van Dijk ve Kintsch, 1983, s. 88).

Söylem stratejileri geçmişte belli düzeylerde dil bilimsel analizlerle ilgiliydi. van Dijk ve Kintsch (1983) söylem stratejilerini, bağlamları aktive ederek, cümle düzeyinden söylem düzeyine aktardılar. van Dijk ve Kintsch (1983), stratejilerin söylemi anlama hakkındaki prosedürel bilgilerimizi temsil ettiğini ve otomatik bir şeye dönüşmeden önce ortaya çıkarılması ve sıralanması gerektiğini düşünmektedir (van Dijk ve Kintsch, 1983, s. 10).

Medya söylemlerini bütünleşik bir biçimde analiz etmek ve medyanın özellikle çağdaş toplumlarda oynadığı ideolojik rolleri anlamak için, sadece söylemin yapılarını analiz etmek yeterli değildir, ancak konuşma stratejileri de incelenmeli ve analiz edilmelidir (Gumperz, 1982; van Dijk ve Kintsch, 1983; Kahane, 1984; van Dijk,1997; Jeffries, 2007).

Bu çalışmada van Dijk'in, söylemlerin ideolojik sonuçlarını ortaya çıkarmak için daha önce incelediği ve geliştirdiği; *manipülasyon, gereklilik, kurbanı suçlama, yüzeysel empati, sorumluluktan kaçma, alay ve ironi, ideolojik kare (kendini ve eylemlerini olumlu, başkalarını ve eylemlerini olumsuz sunma)* gibi bir dizi söylem stratejisini analiz etmeye çalışacaktır. Bunların hepsi, van Dijk'in bilişsel kontrol ve ideolojik üretim, eşitsizlikleri korumak ve sosyal güç ilişkilerini gizlemek için, bir model olarak sunduğu stratejilerdir (van Dijk, 1993, s. 250; van Dijk, 2008, s. 33).

Norman Fairclough ise ESA'nın, meşruiyet veya sosyal sistemin normalleşmesini kontrol eden söylemsel stratejilere, özellikle eşitsizlik ilişkilerine odaklanmasını önermektedir (Fairclough, 1985 Aktaran: van Dijk, 1993, s. 254). Fairclough (2010)

özellikle yeni kapitalizmin ürettiği ekonomik ve sosyal krizler ışığında söylemsel stratejilerine odaklanma önerisini yinelemiştir. Çünkü söylediği gibi, yeni kapitalizm ekonomik krizlere karşı söylemini, çeşitli söylemsel stratejileriyle değiştirir (Fairclough, 2010, s.17).

Bu bağlamda, Fairclough'dan *marjinalleştirme stratejisi*, *demokratikleşme stratejisi* ve *metalaştırma* stratejilerini ödünç alarak, Sudan basın söylemini analiz etmeye çalışılacaktır.

## BEŞİNCİ BÖLÜM

### SUDAN BASININDA EKONOMİK ŞİDDET SÖYLEMİNİN ELEŞTİREL ANALİZİ 2012-2018

#### 1. SÖYLEM YAPILARI

##### 1.1. Tematik Analizi

Sudan basının söylemlerinde ekonomik şiddetin nasıl temsil edildiği sorusunun cevabı, öncelikle “Sudan basının, Sudan’ın 2012-2018 döneminde yaşadığı ekonomik kriz ışığında ekonomik şiddet hakkında ne yazar?” sorusunun cevabı gereklidir. Yani, ekonomik şiddeti nasıl temsil edildiği bilmeden ve kullanılan söylemsel stratejileri bilmeden önce, basının yazdığı ana ve alt konuları bilmemiz gerekir ve bu konuları seçmenin nedenlerini de bilmemiz gerekmektedir. Konular her zaman belirli olayları, eylemleri ve kişileri ifade eder (van Dijk, 1991, s.78). “Aynı zamanda, her konu varsayımsal bir semantik işlevle, örneğin neden, sonuç, aktör, konumla ilişkilidir (Dağtaş, 2017, s.50-51)’’.

Konuların doğasının analizi, büyük sorunların ve kamunun ilgisinin türünü ortaya çıkarır ve haber konularındaki aktörlerin analizi, bu konularda ortaya çıkan iktidar ilişkilerini ve rollerin doğasını bilmeye yardımcı olur. Haber konuları hakkında konum bilgisi gelince, potansiyel odaklanma ve marjinalleşme ilişkilerini ortaya çıkarabilir.

Gazete örneklerinin 2012’den 2018’e kadar uzun bir süre geçmesine ve birçok konuya sahip olmasına rağmen ancak bu dönemde ekonomi politik konularıyla ilişkisi, onu doğrudan veya dolaylı olarak, Güney Sudan’ın ayrılmasından sonra meydana gelen “ekonomik krizle” ilişkilendirmiştir. Bu nedenle, iki gazeteden alınan örneklerin (ekonomik krizin nedenleri, tezahürleri, etkileri, önerilen çözümler ve reddedilen çözümler, krizin sonuçları ve çözümlerin sonuçları) çoğu bu temel konular etrafında dönmektedir.

Konuların atıfta bulunduğu *aktörlere* gelince, bunlar iktidar otoritesini temsil eden kişi ve kurumlarla (Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları, başbakan, bakanlar, iktidar partisinin liderleri, eyalet valileri ve diğerleri) sınırlıdır. Ayrıca, siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri gibi hükümet politikalarının muhaliflerini, vatandaşların ‘sınırlı temsili’ ek olarak yer almaktadır. *Haber olaylarının yerine* gelince, haber konularının her

zaman başkent Hartum için daha büyük bir yüzdeye ve Sudan şehirlerinin geri kalanı için ise daha küçük bir yüzdeye sahip olduğu görülmektedir.

“Günlük hikâye anlatımındaki konuların aksine, haber raporlarındaki konular genellikle sürekli bir şekilde ifade edilmez (van Dijk, 1991, s.72)” Metnin konusu genellikle metinde açıkça belirtilmeyen soyut bir şekilde önemli bir konudur, daha ziyade ‘konu sözcüğü’, ‘anahtar sözcük’ veya ‘konu cümlesi’ hakkında konuşulur (Brinker, 2010, s. 80).

Söylemlerin ana konularını ve söylemin ana anlamsal yapısını belirlemek için araştırmacı van Dijk’in önerdiği: *silme (deletion)*, *seçme (selection)*, *genelleştirme (generalization)*, *yapılandırma (construction)* makro kuralları uygulandı. Bu kurallar söylemlerin makro temalarına ve yapılarına ulaşmak için sıralı olarak uygulanır (van Dijk, 1980, s.46-50, van Dijk, 1988a, s.32).

van Dijk (1991, s.72), bu kurallar metnin karmaşık bilgilerini temel özüne indirgediğini söyler. Bu kurallar “özetleyerek sezgisel olarak anladıklarımızı temsil eder. Haber metnindeki kapsamlı, temel ve en önemli bilgileri tanımlar (van Dijk, 1988a, s.32)”. van Dijk, bu kuralların bağlama, alıcıya ve bilişsel duruşuna bağlı olarak farklı şekilde uygulanabileceğine ve bu nedenle bir metnin farklı özetleri olabileceğine inanmaktadır (Brinker,2010, s. 80, van Dijk, 1988a, s.33).

Analizin, haber başlıklarının yapılarında temsil edilen makro yapılar ile sınırlı olduğu göz önüne alındığında, girişleri ya da ilk paragrafları, analiz, mikro haber yapıları tarafından önerilen alt konulara değinmek yerine, haberlerin makro yapılarındaki tüm ana konuları listeler ve özetler. Bu yöntem, iki gazetede haber konularının genişletilmiş bir listesi ile sonuçlandı. Böylelikle, 55 konunun 500 haber hikayesinin genel trendlerine hakim olduğunu bulunmuştur. Tablo. 1 bu konuları özetlemektedir.

**Tablo 5. 1. İki gazetede haber konuları**

	Konu	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
1	Hayat pahalılığı	21	22	43
2	Yolsuzluk	23	18	41
3	Ekonomik kriz	16	17	33

4	Sağlık	12	13	25
5	Muhalefet eleştirisi	13	12	25
6	İstihdam	6	4	10
7	Dış krediler	2	4	6
8	Ticaret	1	3	4
9	Petrol	5	3	8
10	İthalat ve ihracat	1	2	3
11	Kamu hizmeti	4	8	12
12	İçme suyu	6	5	11
13	Kaçakçılık	1	1	2
14	Devlet sübvansiyonların kaldırılması	8	11	19
15	Göçmenler ve mülteciler	3	14	17
16	Dolar	9	5	14
17	Devlet kemer sıkma	2	5	7
18	Ekonomik önlemler	9	11	20
19	Altyapı	5	4	9
20	Bütçe	2	4	6
21	Maaş zammı	2	4	6
22	Eğitim	10	10	20
23	Kalkınma	3	3	6
24	Pazarlar düzenlemesi	3	3	6
25	Ekmek krizi	3	4	7
26	Yoksullukla mücadele	3	4	7
27	Toplu taşıma	6	2	8
28	Yatırım	3	2	5

29	Seçim kampanyaları	1	5	6
30	Ekonomik yaptırımlar	2	2	4
31	Gelecek projeleri	1	6	6
32	Altın	2	3	5
33	Turizm	1	1	2
34	Savaş	2	1	3
35	Kanalizasyon tesisatı	1	1	2
36	Dışişleri	5	3	8
37	Gıda sorunu	1	1	2
38	Çevre	4	2	6
39	Sosyal medya	2	1	3
40	Vatandaşların davranışı	2	1	3
41	Madencilik	1	1	2
42	Yağmur sorunları	9	1	10
43	Dilenme	1	1	2
44	Sosyal güvenlik	2	2	4
45	Yakıt krizi	3	5	8
46	Likidite sorunu	2	1	3
47	Nükleer enerji	1	0	1
48	Gurbetçilik	3	0	3
49	Özelleştirme	3	1	4
50	Hayvancılık	1	1	2
51	Pişirme gazı	4	1	5
52	Gençler	1	1	3
53	Güvenlik	1	2	3
54	Endüstriyel üretim	2	1	3

55	Tarımsal üretim	7	8	15
Toplam		248	252	500

Tüm konular her iki gazeteden de eşit derecede ilgi görmemiştir. Bazı konuları yoğun bir odaklanma ve diğer konulara daha az ilgi olduğunu görülmektedir. İki gazete, Gurbetçilik ve nükleer enerji olmak üzere iki konuyu ele almayan *EsSudani* gazetesi hariç, 55 konunun hepsine birleşik bir yaklaşım benimsemeyi kabul edilmektedir.

Bazı haber konularının diğer siyasi ve sosyal alanlarla ilgili olduğu görülmektedir, ancak iki gazete (güvenlik, seçim kampanyaları, gençler, vatandaşların davranışı, sosyal medya, dış ilişkiler, savaş, göçmenler ve mülteciler) gibi konular, ekonomik krizle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili ekonomik bir bakış açısıyla ilgilenmektedir. Ekonomik alanla doğrudan ilgili olmamakla birlikte, bu ekonomik olmayan konuların çoğunun, iki gazetenin en az ilgi duyduğu konular listesinin bir parçası olduğunu görürüz (Endüstriyel üretim, nükleer enerji, hayvancılık, gençler, gıda sorunu, sosyal medya, vatandaşların davranışı, madencilik, dilenme, likidite sorunu, turizm, savaş, kanalizasyon tesisatı, güvenlik, ithalat ve ihracat, kaçakçılık) az ilgi çeken konulardır.

İki gazeteden en çok dikkat çeken konuları bulmak ve bu odağın nedenlerini incelemek için, ilk önce iki gazetenin ele aldığı en önemli 10 konuyu Tablo 2’de özetlenmektedir.

**Tablo 5. 2.** Her iki gazetede ele alınan en önemli 10 konu

	Konu	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
1	Hayat pahalılığı	21	22	43
2	Yolsuzluk	23	18	41
3	Ekonomik kriz	16	17	33
4	Muhalefet eleştirisi	13	12	25
5	Sağlık	12	13	25
6	Ekonomik önlemler	9	11	20
7	Eğitim	10	10	20

**Tablo 5. 2. (Devamı) Her iki gazetede ele alınan en önemli 10 konu**

8	Devlet sübvansiyonların kaldırılması	8	11	19
9	Göçmenler ve mülteciler	3	14	17
10	Tarımsal üretim	7	8	15

Tablo 2’de gösterilen ilk 10 konu, iki gazete ilgisinin yaklaşık %51,6’sını oluşturmaktadır. “Hayat pahalılığı”, ekonomik krizin doğrudan bir yansımasını temsil ettiği için iki gazetenin en popüler haber konusudur. İkinci ilgi konusu “yolsuzluk” konusudur; iki gazetede sık sık hükümetin yolsuzlukla mücadele ve kamu parasını ekonomik krizden ya da tezahürlerinden biri olduğunu belirtmeksizin, koruma arzusunu teyit eden bir konudur. “Ekonomik kriz” konusuna gelince, iki gazeteden de dikkat çeker ve çoğunlukla ekonomik krizin nedenleri ve tezahürleri üzerine hükümet söylemi vizyonu ile ilgilenmektedir. “Muhalefet eleştirisi”, “ekonomik önlemler” ve “devlet sübvansiyonlarının kaldırılması” konuları, hükümet çözümlerinin ve ekonomik kriz eleştirisinin yönlerini temsil eden konulardır. “Sağlık”, “eğitim” ve “tarımsal üretim” konularına gelince, bunlar ekonomik krizin etkileri ve sonuçları ile hükümet tarafından önerilen çözümlerin unsurlarıdır.

### **1.1.1. İki gazetenin konuları**

İki gazete konularının çoğu 2012-2018 ekonomik krizi etrafında döner, ancak daha fazla ayrıntı için konuların bir dizi çerçeveye (konu kategorileri) odaklandığını görülmektedir:

I.Ekonomik krizin doğası ve hükümetin krize bakışı.

II.Ekonomik krizin nedenleri.

III.Ekonomik krizin etkileri ve hükümet ve vatandaşlar üzerindeki etkisi.

IV.Hükümetin ekonomik krize yönelik politikalarının muhaliflerini eleştirilmesi.

V.Hükümet tarafından ekonomik krize çözüm önerileri.

İlk olarak, her bir gazeteyi ilgilendiren ana konuları ayrı ayrı tanıyıp, daha sonra iki gazetenin aralarındaki konuları, farklılıkları ve benzerlikleri ele alması kapsamlı bir değerlendirmesini yapılacaktır.

#### **1.1.1.1. El-İntibaha konuları**

Ekonomik krizin doğası bağlamında *El-İntibaha* gazetesi, krizi “Allah’tan gelen bir bela” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018) olarak gören hükümet söylemlerini iletir. Ekonomik kriz hakkındaki bu görüş “haram olduğu için faizli kredilerden uzak durma zorunluluğu” (*El-İntibaha*, 29 Kasım 2016), “Halkın, belalar ve musibetler ile sabrının gerekliliği” (*El-İntibaha*, 3 Temmuz 2012, 12 Ağustos 2018), ve “ülkenin ekonomik krizden çıkması için Kur’an’a bağlı olma ihtiyacı” (*El-İntibaha*, 27 Mart 2018) gibi diğer konuları güçlendirir. Bazen, gazete krizin varlığını inkâr eden ve onu “medya tarafından yapay ve şişirilmiş” olarak tanımlayan söylemler taşır (*El-İntibaha*, 29 Haziran 2018). Ekonomik krizin etkileri ile ilgili olarak, *El-İntibaha* konuları “ekonominin sorunu rejimi çöktürmeyecektir” (*El-İntibaha*, 7 Şubat 2012), ve “hükümetin krizi ele almak için aldığı önlemler hükümetin düşmesine neden olmayacaktır” (*El-İntibaha*, 27 Aralık 2016) gerçeğine odaklanmaktadır.

Öte yandan gazete, hükümetin yağmur felaketleriyle baş edememesi gibi ekonomik krizin dolaylı etkilerinden bahseder. Bu konuların çoğu, hükümetin herhangi bir varsayılan sorumluluğuna başvurmadan “sel ve yağmur felaketleri” etrafında dönmektedir (*El-İntibaha*, 22 Nisan 2014, *El-İntibaha*, 5 Ağustos 2014, *El-İntibaha*, 2 Eylül 2014).

“Ulusal paranın değer kaybetmesi” konusu *El-İntibaha* gazetesinde de ilgi çekmektedir (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016), ancak bazen etkilerini azaltacak şekilde ifade edilir: “Maliye Bakanlığı: Dolar düşmeye devam edecek” (*El-İntibaha* 21 Nisan 2015).

*El-İntibaha* çeken konulardaki ekonomik krizin nedenlerine gelince, bunlar dış ve iç nedenlerden farklılık göstermektedir. Sebeplerden biri “Sudan’a karşı ekonomik bir savaşla mücadele eden dış taraflar var” (*El-İntibaha* 6 Mart 2012). Bu tarafların kimliği ortaya çıktığında, Sudan’dan ayrılan Güney Sudan devleti ilk şüphelidir. Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir’e göre, “Güney Sudan ve sömürge tarafları, güney petrolünün kuzeyden

pompalama işlemini durdurarak Sudan ekonomisi için bir ölüm belgesi yazmaya çalışıyor” (*El-İntibaha*, 10 Nisan 2012). Bazı haberler “Amerikan ablukası” ekonomik krizin nedenlerinden biri olduğunu doğrulamaktadır, çünkü petrol üretimini engeller ve yurtdışından demiryolu trenleri için yedek parça ithalatını önler (*El-İntibaha*, 3 Aralık 2013). Veya Cumhurbaşkanı Beşir’in dediği gibi “Batı, Sudan Devleti’ni zayıflatmak istiyor” (*El-İntibaha*, 9 Şubat 2016). Gazete, ekonomik krize neden olan “ekonomik baskılar ve siyasi komplolar” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2012) hakkında çok şey anlatıyor ve ülkeyi yok etmeye çalışan bilinmeyen taraflar (*El-İntibaha*, 16 Mayıs 2017) ve ülkeyi ekonomik olarak yok etme planlarının varlığından bahsediyor(*El-İntibaha*, 28 Mart 2017)

*El-İntibaha* gazetesi, ekonomik kriz döneminde tekrarlanan merkezi bir konu olan, “tüccarları ekonomik krizlerin genel olarak yüksek fiyatlar ve özellikle gaz kıtlığı” gibi nedeniyle suçlayan hükümet söylemleri taşır(*El-İntibaha*, 5 Şubat 2013; *El-İntibaha*, 16 Nisan 2013; *El-İntibaha*, 3 Aralık 2013; *Al-İntibah*, 12 Haziran 2017). *El-İntibaha* tüccarları, “fiyatları yükseltmek ve piyasalarda kaos yaratmakla” itham eder (*El-İntibaha*, 1 Mayıs 2012, *El-İntibaha*, 3 Ekim 2014) ve bazen açıkça ekonomik krizler yaratmakla suçlar (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015).

Gazetenin konuları, ekonomik krizin nedenini Güney Sudan ayrılmadan önce gerçekleşen referandumun sonuçlarından biri olarak gösterir. Oldukça beklenen bir seçenek olan güneydeki ayrılma seçeneğiyle yüzleşmeyerek, ekonomik krizin temel nedenlerine odaklanmamaktadır. Gazete, güneyden ayrılmayı bir sebep olarak göstermek istese bile, olası bir seçenek olarak konuşmak yerine, ani bir “şok” olarak bahseder (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2013).

Ekonomik krizi yönetmekten bahsederken, gazete “döviz üzerindeki kontrolün sıkılaştırılması” (*El-İntibaha*, 3 Ocak 2017) ve hükümetin likidite krizini çözme taahhüdüne odaklanmaktadır (*El-İntibaha*, 18 Eylül 2018). Ekonomik krizin ciddiyetine ve vatandaşların yaşamları üzerindeki doğrudan etkisine rağmen, gazete, “Sudan dünyayı açlıktan kurtarabilir” (*El-İntibaha*, 19 Ocak 2016), ve “Afrika’nın modern sömürgecilikten kurtuluşu” (*El-İntibaha*, 9 Şubat 2016) gibi başlıklar içerir.

Bu tür başlıklar, ekonomik krizin gerçekliği ile yönetilme biçimi arasındaki boşluğu açıklığa kavuşturmaktadır. Bu tür konular sadece Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir ile sınırlı değildir; 19 Aralık 2018 devriminin patlak vermesinden iki aydan daha kısa bir

süre önce - bu da kötü koşulların zirveye ulaştığı anlamına gelir - gazete Başbakan'dan “yoksulluk ülkede kalıcı bir durum değil” alıntısını kullanarak, hükümetin “yoksulluk köklerini ortadan kaldırma” sözü verdiğini söyler (*El-İntibaha*, 30 Ekim 2018). Bu bağlamda da, “hükümetin Pekin ve Moskova ile işbirliği içinde bir nükleer reaktör inşa etme arzusu” (*El-İntibaha*, 4 Eylül 2018) haberlerini okunabilir.

Bunun yanı sıra -2012 ve 2013 yıllarındaki ekonomik krizin başlangıcından 2019'da Beşir hükümetin çöküşüne kadar- çoğunlukla söz verilen (vaatler ve iddialar) ve gerçekte uygulanmış gerçek projelere dayanmayan hükümet söylemlerini de fark edilmektedir. Örneğin: “Kalkınma projeleri oluşturmak için yeni planlar ve anlaşmalar” (*El-İntibaha*, 1 Ocak 2013, *El-İntibaha*, 5 Ağustos 2014, *El-İntibaha*, 23 Aralık 2014), “Hartum'daki ulaşım krizini çözmek için önlemler ve çözümler” (*El-İntibaha*, 11 Aralık 2012).

“Yaklaşan yabancı krediler ve yatırımlar” (*El-İntibaha*, 16 Ekim 2018), “ halkın acılarını ve yaşam pahalılığını azaltmayı vaatler” (*El-İntibaha*, 31 Ekim 2017), ve “Bir Amerikan şirketi Sudan'ın kara sularındaki petrolü keşfetmek için çalışacak” (*El-İntibaha*, 24 Nisan 2018) gibi ek örneklerdir. 19 Aralık 2018 devriminin patlak vermesine gelince gazetede şu başlığı “Beşir, ekonomik reformlar ve Sudanlılar için iyi bir yaşam vaat eder” (*El-İntibaha*, 25 Aralık 2018) okunur. Ekonomik krizi yönetme yönünden, birçok durumda hükümetin halkın taleplerini karşılamada başarılı olduğunu iddia etme konusundaki uğraşmasını okunabilir. Örneğin, gazete başlıkları, hükümetin vatandaş şikâyetlerini dinlemesi ve adalete ulaşması hakkında konuşulan konuların yanı sıra, lise öğretimin başarılı ve ileri olduğunu göstermektedir. (*El-İntibaha*, 27 Şubat 2018)

Hükümetin ekonomik krize çözümleri çerçevesinde *El-İntibaha* gazetesi, mallara yönelik “devlet sübvansiyonlarının kaldırılması, özelleştirme, devlet kurumların azaltılması, devlet hizmet fiyatların artırılması, yurtdışına göçün teşvik edilmesi, tüccarların mal ithalatı ile tehdit edilmesi” konularına odaklanmaktadır. “Devlet desteğinin kaldırılması” konusu *El-İntibaha* gazetesinden büyük ilgi gördü ve 2012'den 2017'ye kadar haber gündeminde sürekli bir konu oldu. Hükümet, yakıttan alınan devlet sübvansiyonlarının kaldırılmasını, “yoksullar için zafer” olarak görmektedir (*El-İntibaha*, 19 Haziran 2012); hükümet, devlet sübvansiyonlarının kaldırılmasını, koşulların getirdiği ekonomik bir gereklilik olarak görmektedir (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2018). *El-İntibaha*, sübvansiyonları kaldırmak için azami gereklilik konusunu dile

getirmeye başladı; çünkü - hükümetin söylemine göre - ekonominin “çökmesi”ni engelliyor (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016). Aynı konuda, ekonomideki iyileşmenin mallara yönelik sübvansiyonların kaldırılmasına bağlı olduğunu doğrulayan ve Başbakan’a atfedilen bir açıklama okunabilir (*El-İntibaha*, 13 Haziran 2017).

“Yolsuzlukla mücadele” ile ilgili, *El-İntibaha* gazetesi konuları, “yolsuzluk suçlamasıyla ilgili bakanların mutlak şekilde masum olduklarını” vurgulamaktadır (*El-İntibaha*, 15 Nisan 2013) ve konular da, hükümetin keskinliğini ve özellikle de Cumhurbaşkanı Beşir’in “yolsuzlukla mücadele etmesini” göstermektedir. “Yolsuzlukla mücadele” konuları, hükümeti her zaman “yolsuzluk karşıtı” olarak tasvir etmektedir (*El-İntibaha*, 3 Ağustos 2015; *El-İntibaha*, 6 Eylül 2016; *El-İntibaha*, 3 Ekim 2016; *El-İntibaha*, 18 Ekim 2016; *El-İntibaha*, 5 Haziran 2018).

Ayrıca çözümler çerçevesinde, “kamu hizmetlerinin fiyatının düşük olduğunu iddia ederek, fiyatında artış talep edilmesi” konularını okunabilir (*El-İntibaha*, 24 Haziran 2014). Devlet bütçesini düşürmek için devlet aygıtının azaltılmasıyla ilgili, gazete, Başkan yardımcısına atfedilen bir konuya atıfta bulunarak, “bakanlar sayısının yetersiz olduğunu ve bu nedenle sayıların azaltılmasına gerek olmadığını” belirtmektedir (*El-İntibaha*, 14 Haziran 2018). Aynı bağlamda, hükümet yurt dışına göçü “yurt içinde istihdam fırsatları bulamadıkları sürece ülke dışında istihdam olanakları bulma fırsatı” olarak sunmaya teşvik etmektedir (*El-İntibaha*, 8 Ağustos, 2013). Öte yandan, tüccarları yurt dışından mal ithal etmek ve onları vatandaşların temel fiyatından satmakla tehdit eden hükümet söylemleri, gazetenin söylemlerinde sıklıkla görülmektedir (*El-İntibaha*, 16 Ocak 2018).

Gazetenin diğer bir haber konusu, hükümetin muhalifleri ve muhalif basını eleştirdiği söylemleridir. Bu bağlamda, “muhalifleri eleştirmek, onları ihanet ve düşmanlıkla suçlamak ve olumsuz özelliklerle tanımlamak”, *El-İntibaha* gazetesinin farklı zamanlarda gündemine taşıdığı bir konudur (*El-İntibaha*, 25 Mart 2014; *El-İntibaha*, 14 Ekim 2014; *El-İntibaha*, 10 Mayıs 2016; *El-İntibaha*, 13 Mart 2016; *El-İntibaha*, 1 Mart 2015).

### 1.1.1.2. *Es-Sudani* konuları

*Es-Sudani* gazetesinin konuları ve temaları *El-İntibaha* gazetesinden çok farklı değildir. Hükümetin söylemlerini yeniden bağlamlaştıran *Es-Sudani*, Güneyin ayrılmasından sonra yeni ortaya çıkan ekonomik krizin doğası söylemler kurmaktadır. Bu bağlamda, “Ülke büyük bir ekonomik krizden geçmiyor” (*Es-Sudani*, 19 Şubat 2012) ya da, “bütçenin yeniden düzenlenmesi gerektiği” (ekonomik krize çözüm olarak) başlıklarını görürüz (*Es-Sudani*, 13 Ağustos 2013). Ekonomik kriz çoğunlukla, Cumhurbaşkanı Beşir hükümetini devirmeyi amaçlayan dışsal bir amaç ile siyasi kriz olarak tanımlanır. *Es-Sudani* gazetesine göre, “ülke ekonomik daralmadan ve dış komplolardan muzdariptir, çünkü devlet ‘Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah’ın resulüdür’ tevhit akidesine bağlı kalır” (*Es-Sudani*, 23 Ocak 2018). Ekonomik kriz ile hükümetin ve vatandaşların dini inancı arasındaki bağlantı, *Es-Sudani* gazetesinde de tekrar eden bir tema olarak karşımıza çıkar. Bu yüzden gazetenin konularında “yetimlerin ve muhtaçların dualarının hükümetin görevlerinde başarısız olmasını engelleyici” olduğunu okunabilir (*Es-Sudani*, 20 Kasım 2015).

Sudan’daki ekonomik krizin doğasını tanımlamak için “ekonomik savaş” konusu sürekli olarak tekrarlanmasına rağmen, *Es-Sudani* gazetesi “psikolojik savaş” adlı yeni bir konu sunar. Sudan halkı - Cumhurbaşkanı Beşir’e atfedilen sözlere göre - sadece ekonomik bir savaşa değil, aynı zamanda psikolojik bir savaşa da maruz kalır (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018). *Es-Sudani* gazetesinde ekonomik krizin nedenlerine odaklanan konular ‘şok, refah alışkanlığı, dış düşmanlar, ekonomik yaptırımlar, ekonomik abluka ve göçmenler ve mülteciler’ üzerinde yoğunlaşmaktadır.

2012 yılında yaşanan ekonomik krizin başlangıcından bu yana, “Sudan halkı refah yaşama alıştığı için, hükümetin talep ettiği kemer sıkmayı reddeder” konulu bir ilgiyle *Es-Sudani* gazetesini okunabilir (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012). Aynı konunun sonraki yıl tekrarlandığını görürüz: “Maliye Bakanı: Halk lüks bir yaşamdan sonra kemer sıkmayı reddeder” (*Es-Sudani*, 9 Eylül 2013). Ekonomik krizin nedenlerinin dış kaynaklı olduğunu işaret eden başka konular da bulunmaktadır haberlerde. Bu konulardan biri “Sudan’daki ekonominin Güneyin ayrılması nedeniyle ‘dış şoklara’ maruz kaldı” olarak haberleştirilmiştir (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012). *Es-Sudani* gazetesi tarafından atıfta bulunulan ekonomik krizin dış nedenleri “Sudan imajını itibarsızlaştırmaya çalışan dış taraflardır” olarak sunulur (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2012). Bazen bu taraflar, “Batılı

Siyonist planlar” olarak tanımlanır (*Es-Sudani*, 21 Temmuz 2014). Bazı konular krizin nedenlerini “Sudan’a karşı ekonomik yaptırımlara” da atıfta bulunur (*Es-Sudani*, 24 Mart 2015), bazen “ekonomik abluka” olarak tanımlanır (*Es-Sudani*, 4 Ağustos 2014). Ayrıca “dış planlar” ve “Sudan’ı kuşatmaya çalışan dış taraflar” iddialarının Beşir hükümetinin çöküşünün son aylarına kadar tekrarlandığını da not ederiz: “Sudan’ı ekonomik olarak kuşatmaya çalışan dış taraflar var” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018).

*El-İntibaha* gazetesi, ekonomik krizin bir nedeni olarak “tüccarlar” kategorisine odaklanırsa, *Es-Sudani* gazetesi de (göçmenler ve mülteciler) sadece ekonomik krizin bir nedeni olarak değil, aynı zamanda bir bütün olarak Sudan ulusal güvenliğine bir tehdit olarak odaklanmaktadır. *Es-Sudani*’nin söylemlerindeki göçmenlerin zaman zaman kriz nedeni olarak varlıklarını temsil ettiklerini ve yine yerel işgücü piyasasından çıkarılmalarının, ekonomik krize çözümlerin bir parçası olarak temsil edildiği görülmektedir. 2012 yılındaki ekonomik krizin başlamasından bu yana, göçmenlere ve mültecilere karşı uyarı konusu başlamıştır. Gazeteye göre “mülteciler, her an patlayıp ulusal güvenliği tehdit edebilen bir saatli bomba”dır (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012). “Göçmenlerin yerel, işgücü piyasasına tehdidi” konusu “Sağlık mesleklerini istila eden yabancılar hakkında şikâyetler” (*Es-Sudani*, 5 Ocak 2014) ve “ülkeye doğru işçilerin akması” (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014) gibi başlıklarda görülebilir. Bunlar, gördüğümüz gibi, yurtdışından iç ekonomik koşullara gelen göçmenlerin tehlikesini vurgulamak için tehlike anlamları da dahil olmak üzere “savaş” ve “sel” metaforunu kullanan konulardır. Bu konuyu aşağıdaki başlıkta daha açık bir şekilde tanımlanabilir: “Hartum Valiliği: Yabancı işçilerin yaygınlığı iş piyasasını etkiliyor” (*Es-Sudani*, 9 Eylül 2016). Bir alt konu olarak, gazetede ‘dilenciği ve suçu’ göçmenlerle ilişkilendiren birçok iddia bulunur, bazen de göçmenler yerine ‘yabancılar’ olarak tanımlanırlar: “Başkente nüfusunun (% 40) ve imalat sektöründeki işçilerin (% 43,7) yabancılarıdır” (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014); “İçişleri Bakanı: Yabancıların varlığı rahatsız edici ve verimsiz hale geldi” (*Es-Sudani*, 27 Mart 2014); “Başkentteki dilencilerin% 60’ı yabancıdır”( *Es-Sudani*, 12 Haziran 2016); “Yabancı dilenciler günde 50 ila 70 suç işliyor” (*Es-Sudani*, 3 Şubat 2015).

*Es-Sudani* gazete konuları, ekonomik krizin hükümetin istikrarı ve varlığı üzerindeki olumsuz etkilerin varlığını reddetmekte ve bu konular krizin başlangıcından Beşir’in hükümeti yıkılmasına kadar tekrarlanmaktadır. Krizin başlangıcında şu başlıkları bulunur: “Başkan Yardımcısı: Ekonomik önlemlere karşı protestolar hükümeti

deviremeyecek” (*Es-Sudani*, 10 Temmuz 2012); “Hükümet protestoları aştı” (*Es-Sudani*, 1 Ekim 2013). 19 Aralık 2018 devrimin patlak vermesinden bir gün önce, hala “ekonomik kriz nedeniyle hükümetin çöküşünün sadece hayal olduğu” haber manşetleri ortaya çıkıyordu (*Es-Sudani* 18 Aralık 2018). Ekonomik krizin olumsuz etkilerin varlığını tekrar tekrar reddetmesine rağmen, bu etkileri gazetenin konularında not edilir: “Düşük bütçeli şikâyetler” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2012); “Sudan pound’un değer kaybı tüketim maddeleri fiyatlarındaki büyük artışın sebebidir” (*Es-Sudani*, 12 Aralık 2017).

Ekonomik krizin olumsuz etkileri (inkâr) konusu da aynı yönde akan diğer alt temalar ortaya çıkarmaktadır. Bu konuların genel çerçevesi (hükümetin politikalarını övmesi) konusunda özetlenebilir. Hükümetin söylemi haberlerde yeniden bağlamlaştırılıyor: “Kamu hizmetleriyle ilgileniyor” (*Es-Sudani*, 10 Nisan 2012); “İktidar partisi alkışı hak ediyor” (*Es-Sudani*, 15 Temmuz 2014); “Hükümet halka hükmetmek için değil, halka hizmet etmek için var” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “Hükümet vatandaşların şikâyetlerini dinliyor” (*Es-Sudani*, 23 Ekim 2017); “Eğitim devlet için en önemli önceliktir” (*Es-Sudani*, 12 Aralık 2017).

Kriz ne kadar kötü olursa inkâr ve övgü durumu da hükümetin söylemini artırır. 19 Aralık 2018 devrimin patlak vermesinden iki ay önce: “Hükümet birçok başarı elde etti, ancak yüksek fiyatlar rüşvetçiler tarafından gizlendi” (*Es-Sudani*, 2 Ekim 2018). “İnkâr” söylemi sadece ekonomik krizin etkilerini reddetmekle kalmaz, aynı zamanda hükümetin ekonomik kriz yönetiminin de önemli bir tezahürü haline gelir. “Vaatler, arzular, iddialar ve gelecekteki hayali eylemler) önemli bir haber konusu olarak görülmektedir: “Hükümet, yürütme kolunu azaltmak ve yolsuzlukla mücadele konusunda ciddi” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012, 19 Haziran 2012); “Ekonomiyi güçlendirmek için planlar, beklentiler ve kararlar var” (*Es-Sudani*, 8 Nisan 2014, 11 Haziran 2014); “Büyük bir ekonomik atılım var” (*Es-Sudani*, 14 Ekim 2014); “Toplam yoksulluğu azaltma stratejisi hazırlanıyor” (*Es-Sudani* 11 Kasım 2014).

Gazete vaatlerle ilgili Cumhurbaşkanı El Beşir’e de söz verir: “Yeni beş yıl daha müreffeh olacak” (*Es-Sudani*, 28 Nisan 2015). Aynı şekilde, Başkan yardımcısının açıklamasını manşette görülebilir: “Ülke büyük bir ekonomik rönesansa tanık olacak” (*Es-Sudani*, 26 Mayıs 2015). Aşağıda buna benzer örnekler verilmiştir.

*“Madencilik Bakanlığı bu yıl bol miktarda altın üretimini müjdeliyor” (Es-Sudani, 1 Aralık 2015)*

*“El-Beşir: Sudan tüm alanlarda gerçek ilerlemeler görecektir” (Es-Sudani, 18 Nisan 2016)*

*“Vatandaş yakında hizmetlerde bir değişiklik bulacak” (Es-Sudani, 26 Ekim 2016)*

*“Kalkınma projelerinin uygulanması için planlar ve beklentiler var” (Es-Sudani, 16 Aralık 2017)*

*“Hükümet, yoksulların (% 90) sağlık sigortasına dahil edilmesine söz veriyor” (Es-Sudani, 12 Şubat 2018)*

*“Dış yardım ve kredi vaatleri var” (Es-Sudani, 29 Mayıs 2018)*

*“Petrol ürünlerinin krizine kapsamlı bir çözüm bulmak için bir strateji belirlemesi” (Es-Sudani, 12 Haziran 2018)*

*“Yeni yılın bütçesi yaşam standardına odaklanacak ve yeni vergiler getirmeyecek” (Es-Sudani, 23 Ekim 2018)*

Ekonomik kriz ne kadar kötüyse inkar ve benlik övgüye dayanan hükümet söyleminin o kadar çok gelecek iddialarda ve vaatlerde bulunduğu belirtilmektedir.

Ömer El-Beşir’in Sudan’ın birliğini koruyamadığı düşünüldüğünde Güney Sudan’ın ayrılmasından ve ekonomik krizin başlamasından bu yana, “Cumhurbaşkanı El Beşir’in görevini bırakmak” konusu, Sudan kamu alanında ülkedeki siyasi ve ekonomik krizi sonlandırmak için bir çözüm olarak başlamıştır. *Es-Sudani* gazetesi söylemini, “El-Beşir’in vazgeçilemezliği” üstüne kurar: “El Beşir, halkın yararı için görevden ayrılamaz” (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013). Böylelikle, El-Beşir’in iktidardaki kalıcılığı, Güney Sudan’ın ayrılması ve devletin ana yetkilisi olan ayrılma nedeniyle meydana gelen ekonomik kriz sorumluluğunu taşımasına rağmen El-Beşir’in devam etmesi, ekonomik krizin çözümlerinden biri olarak sunulmaktadır.

Gazete konularında göçmenlere ve mültecilere yönelik olumsuz söylemiyle tutarlı olan çözümlerden biri Sudan’ın “yabancı işçiliği azaltma” konusudur” (*Es-Sudani*, 27 Ağustos 2013). Ekonomik krizin ilk çözümlerinden biri de Sudan’ın “hükümet harcamalarını kontrol etme” konusudur (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013). Ayrıca gazetenin ekonomik krizin çözümünde, kadınların rolüne odaklanan haberleri de vardır: “kadınların

evde pişirilen mallara dönüşü ve ekonomik sıkıntıyı çözmek için evlerde koyun yetiştirilmesi” (*Es-Sudani*, 25 Kasım 2015).

Birçok haber konusu hükümetin ekonomik krizi çözmek için aldığı sert ekonomik önlemleri haklı çıkarmaktadır: “Son ekonomik önlemler çok acı verici ama Sudan ekonomisinde reform yapmak için gerekli” (*Es-Sudani*, 7 Kasım 2016). Ancak hükümetin söylemi, krizi tamamen çözmek için tüm sübvansiyonların kaldırılmasını gerektirir: “ekmek krizi çözülmesi sübvansiyonun tamamen kaldırılmasını gerektirir” (*Es-Sudani*, 14 Kasım 2017). Vatandaştan beklenen, “ekmek krizi ya da sübvansiyonlar krizi nedeniyle sabırlı ve memnun olması gerektiğidir”. “Hükümetin yolsuzlukla mücadele çabaları” konusu da sürekli bir kriz çözümü biçimi olarak sunulur; ancak teorik olarak zaman zaman ileri sürülür veya tekrar reddedilir ve hakkında gerçek ve verimli bir adım atılmaz (*Es-Sudani*, 16 Mayıs 2017; 3 Ekim 2017; 26 Şubat 2018).

Muhalefetin hükümetin ekonomik krize yönelik politikaları üzerindeki konumu bağlamında, gazetenin her zaman hükümet, aleyhindeki eleştiriden rahatsızlığını ilettiğini görülmektedir. Muhalefet her zaman olumsuz tanımlarla tanımlanır (*Es-Sudani*, 25 Mart 2014, 14 Ekim 2014). Hükümet söylemine göre, muhalifler “yüzleşmekten korkuyorlar ve gençleri manipüle ediyorlar” (*Es-Sudani*, 10 Mart 2015), ya da “umutsuz ve seçimlerden korkuyorlar “ (*Es-Sudani*, 24 Şubat 2015). Diğer zamanlarda, ekonomik değişimi gerektiren siyasi çözümleri eleştiriliyor: “Ekonomik sorun grevler veya itaatsizliklerle çözülmeyecek” (*Es-Sudani*, 16 Aralık 2016). Ömer El-Beşir rejimini deviren 19 Aralık 2018 devriminin patlak vermesinden bir gün önce bile muhalafetle ilgili, “Muhalefet partileri dikkat dağılması ve bozulma içinde yaşıyor” başlığını bulunmaktadır (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018).

### **1.1.2. Haber konularındaki aktörler**

Basında yer alan konular (subjects and topics) ilgili haber aktörleriyle yakından ilişkilidir (van Dijk, 1991, s.85). Haberlerde aktörlerin ve doğrudan alıntılarını üçüncü bölümünde ayrı bir analizini yapacağımız için, burada aktörlerin haber konuları ile ilişkilendirilmesiyle ilgili en önemli bulgularımızın kısa bir özetini sunulacaktır.

Sonuçlara göre, iki gazetenin 500 haber sayısında sadece 37 haber aktöründen bahsedilmektedir. 37 sayısı, sınırlı sayıda aktörün çok sayıda haber konusuna egemen olduğunu göstermektedir. Bu eğilim, iki gazetede haber konularına önemli ölçüde odaklandığını göstermektedir. Daha fazla ayrıntı için, sadece 25 aktör (kurumları ve iktidardaki kişileri temsil eden) 470 haber konularını kontrol ederken sadece 12 aktörün (vatandaşları ve sivil toplum kuruluşlarını temsil eden) sadece 30 haberde yer aldığı görülmektedir. Aktörlerin haber konularındaki temsil dengesindeki bu dengesizlik, iktidar otoritesinin (seçkinler) haber konuları üzerindeki kontrolünü vurgular ve bu, gündemi belirleyen ve istediği konuşmaları geçiren otorite olduğu anlamına gelir. Böylece bu, yönetici seçkinlerin ideolojik alanı ve sembolik gücü kontrol etmeleri anlamına gelir.

Haberlerde aktörlerin analizi, başlıklardaki önemli bilgileri silerek ve haberlerin altında (arka planlar gibi) gizleyerek başka bir fenomeni (konu yapılarının ideolojik manipülasyonu) gösterir. van Dijk, önemi daha düşük olan konuların bazen başlığın statüsüne yükseltilebileceğine inanır. Oysa başlık olmayı hak eden konular daha düşük seviyelere indirgenir (van Dijk, 1991, s.75). Çoğu durumda, haberdeki bilgilerin düzenlenmesi güçlü aktörlerin yararınadır.

“İktidar partisi: Devlet yakıtı desteklemeye devam edemeyecek” (*Es-Sudani*, 10 Eylül 2013) haberinde, *Es-Sudani* gazetesinin akademisyenlerden birinin ve muhalefetteki siyasi partinin başkanın görüşüne önem vermediğini ve görüşlerinin aşağıda belirtildiği tespit edilmiştir. Oysa iktidar partisinin liderinin açıklamalarını haberlerde en üst düzeye çıkarır. Bunun nedeni, üniversite profesörünün ve muhalefet partisi başkanın ifadelerini hükümetin eğilimlerine aykırı olması ve iktidar partisinin liderin ifadelerini doğrudan eleştirebilmesidir

*El-İntibaha* gazetesinden bir başka haberde de, Maliye Bakanı'nın, “Sudan'ın ekonomisi lastik hasarlı bir arabadır” (*El-İntibaha*, 25 Eylül 2012) açıklaması yeniden bağlamlaştırılmıştır. Gazete, ana başlıkta bakanın ekonomik durumun ciddiyetini azaltan ifadesini vurgulamaya odaklanırken, haber altında, 750 milyon Sudan pound bütçesini kaybetme olasılığı hakkında bilgi gizlenir. Bu düzenlemede gazete, ekonomik krizin şiddetini azaltmadaki genel eğilim ile tutarlı olan iktidar otoritesinin görüşünü sunmaktadır.

Aktörlerin haber konularındaki çalışmasının sonuçları yoluyla, iktidar yetkisinin kurumları veya temsil edilen bireyler aracılığıyla, haber konularında baskın bir role sahip olduğunu ve sivil toplum kurumlarının ve bireylerin haber konularında herhangi bir aktif rol oynamalarını sağlayacak temsili olmadığını doğrulanabilir.

Bu nedenle, yerel sivil toplumu ifade eden 28 haber hariç, tüm örnek gazeteleri kontrol eden 500 haber yetki söylemleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sonuçlara göre, yerel toplumu doğrudan etkileyen ekonomik kriz konuların hükümet tarafından yoğun bir şekilde kontrol edildiği ve hükümetin bakış açısı dışındaki diğer görüşlerin ortaya çıkmasını önlediği söylenebilir. Söylemsel alanın aktörler tarafından bu kontrolü zaten alıcıların algılarını etkiler ve söylemlerin üretimi ve tüketimi üzerinde manipülasyon ve kognitif kontrolün yolunu açar.

### **1.1.3. Haber konularındaki konum**

Haber konuları çoğunlukla aktörlerden ve etkinliklerden oluştuğu için ( van Dijk, 1991, s.111), konum - zamanla birlikte - etkinliğin ana öğelerinden biridir. 2012 yılından 2018 yılına kadar olan ekonomik kriz için süre belirlenmiştir. Bu döneme ait haber konularındaki konumu belirlemek istense, bunu genel olarak Sudan'la ilgili bulunur; Ancak, bazı detay ve analizlerde, Sudan'ın içinde ve Sudan'ın dışında da belirli yerler belirlenir.

Sudan gazetelerin etkinliğin yerini haber kaynakların ayrılmaz bir parçası olarak gösterme biçimine dayanarak, haber konuların doğasını yanı sıra, *El-İntibaha* gazetesi ve *Es-Sudani* gazetesin tüm haberlerde bahsettiği yerleri sınırladık (Tablo No: 3). Sonuçlara göre, gazetelerin bildirdiği ekonomik kriz olayları konuları dört bölüme ayrılmıştır: Hartum şehrinde başkent olarak bulunan konular, Sudan'ın (kırsal bölgeler) geri kalanında bulunan konular, Sudan'ın genel seviyesi ile ilgili konular (başkent ve diğer şehirler dahil) ve dış boyutlu konulardır.

*Tablo 5.3 Haber konularındaki konum*

Konum	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
Hartum (başkent)	128	118	246
Kırsal şehirler	42	52	94
Tüm Sudan eyaletleri	73	78	151
Sudan dışı	5	4	9
	248	252	500

Sonuçlardan anlaşılmaktadır ki, başkent “Hartum” ile ilgili konular her iki gazeteye de yaklaşık % 49,2 en fazla ilgi gösterirken, “kırsal şehirler” ise % 18,8 ile en düşük ilgiye sahiptir. Bu sonuçlar kentsel ve kırsal alanlarda önemli bir dengesizliği göstermektedir. Bu sonuçlar, kentsel sorunlara kıyasla kırsal sorunların marjinalleştiği iddialarını kanıtlanabilir. Özellikle Sudan’daki günlük gazeteler ayırt edici merkezi gazeteler olduğu için, bunların hepsi başkent Hartum’dan yayınlanır ve Sudan’daki başka herhangi bir şehirden yayınlanan tek bir günlük gazete yoktur. Bu durumda, iktidar yetkinin merkezine (uzmanlar, işadamları ve otoriteye yakın etkili insanlar da dahil olmak üzere) yakın olması, yayınladığı haber konularının niteliğini ve kalitesini etkileyebileceğinden, başkent merkezi konularına yüksek ilgisi olan merkezi bir otoriter basın üretir. Bu durum kırsal ve kentsel konular ve sorunlar arasında dikkat dengesizliği olasılığını arttırmaktadır. Her iki gazetenin de aynı yönde olma eğiliminde olması nedeniyle, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetesi arasında bu konuda önemli bir fark bulamadığımızı belirtmektedir.

Ekonomik krizle ilgili dış boyutu olan konuların küçük bir yüzdesi vardır (%1,8). Haber konularında her zaman “dışarıda”yı temsil eden ülkeler ve kurumlar, “İsrail”, “Amerika Birleşik Devletleri”, “Güney Sudan”, “Dünya Bankası” veya “bilinmeyen” dış taraflar olup, bazen “Batı”, “uluslararası topluluk” kelimelerinde belirtilir. Dış taraflarla ilgili konuların ya “savaş ve düşmanlık sorunları” olduğu ya da “finansal destek isteme” ve “açıklık ve işbirliği çağrısı” konuları olduğu için açık bir çelişki ile karakterize edildiğini görülmektedir.

Haberlerdeki ‘düşmanlık’ konuları şöyle örneklenebilir: “Sudan’a karşı ekonomik bir savaşla mücadele eden dış taraflar var” (*El-İntibaha*, 6 Mart 2012); “Güney Sudan Devleti ve sömürge tarafları, güney petrolünün kuzeyden pompalanmasını durdurarak ülke ekonomisi için bir ölüm belgesi yazmaya çalışır” (*El-İntibaha*, 10 Nisan 2012); “Sudan mangoları Ürdün’deki pazarlarda İsrail mangolarını yendi” (*El-İntibaha*, 15

Nisan 2014); “Başkanlık: İtaatsizliğe davet edenler İsrail’in sabotajcıları ve ajanlarıdır ve ülkede yeri yoktur” (*El-İntibaha*, 20 Aralık 2016).

Mali destek isteme, açıklık ve işbirliği çağrısı konularına gelince, şu örnekleri bulunabilir: “Dünya Bankasından hükümetin hibeler almasına yardımcı olacak vaatler var” (*El-İntibaha*, 16 Ekim 2018); “El-Beşir: Bütün dünya Sudan’a yaklaşıyor” (Es- Sudani, 31 Mart 2015); “El-Beşir: Sudan dünya gıda sorununu çözme adayıdır” (Es- Sudani, 21 Şubat 2016); “Amerika’nın Sudan’a banka havaleleriyle ilgili kısıtlamaları kaldırma yönünde beklenen bir karar” (*El-İntibaha*, 27 Eylül 2016).

Haber konuları ayrıca, “dış aktörleri” derinleşen ekonomik krize yol açmakla veya hükümetin ekonomi politikalarına karşı siyasi protestoları tetiklemekle suçlama eğilimini yansıtmaktadır. Ekonomik krizin başında ya da sonunda bu eğilimi fark edilebilir. Bu konular şunlardır: “Başkan Yardımcısı: Sudan dışından göstericilerin % 85’idir” (*El-İntibaha*, 10 Temmuz 2012; *Es-Sudani*, 10 Temmuz 2012), “Sivil itaatsizlik isteyenler, hainler ve İsrail ajanlarıdır” (*El- İntibaha*,20 Aralık 2016). Bu tür söylemler krizin (konumu) sorumluluğunu içten dışa doğru hareket ettirerek sorumluluktan kaçınır.

#### **1.1.4. Genel değerlendirme**

Analiz sonuçlarına göre, iki gazetede gündeme getirilen konu ve konular farklı değildir. İki gazetenin konularının çoğu ekonomik kriz konuları (doğası, nedenleri, etkileri, yönetimi ve çözümleri) etrafında dönmektedir .Her iki gazete de her zaman hükümet görüşlerine atıfta bulunur ve sürekli hükümet konuşmalarını ve tartışmalarını iletir. İki gazetede krizin doğası krizin ilk yıllarında basit bir sorun ya da sadece bir yıllık bütçe sorunu olarak tasvir edilmektedir. Bundan sonra, Batı, ekonomisine değil, Sudan’ı bir bütün olarak hedefleyen komplolara ve planlara bağlı dış görünüşü olan politik bir kriz olarak tanımlanır. Ekonomik krizin dini inançla da bağlantılı olarak haberleştirildiğini görülür. Bu nedenle sorunlar çoğunluk dini bağlılıktaki bir ihmal sonucu olarak tasvir edilir.

İki gazetenin söylemlerindeki yinelenen krizin nedenleri ‘dışsal şoklar, savaş, tüccarlar, belaler ve günahlar, göçmenler, Batı komploları, yurtdışındaki düşmanlar,

bilinmeyen düşmanlar, halk lükse alışmak'tır. Buradaki tek fark, *El-İntibaha* gazetesi, tüccarların ekonomik krizde artışa neden olan olumsuz rolüne, *Es-Sudani* gazetesi ise, göçmenlerin krizdeki olumsuz rolüne odaklanmaktadır.

Gazeteler ayrıca, ekonomik krizin hükümetin istikrarını etkilemediğini de vurgulamaktadır. Ekonomik krizin olumsuz etkileri olduğunu sık sık reddetmesine rağmen iki gazetenin, bu etkilerin bazılarını “ulusal paranın değer kaybetmesi” ve “doların yükselişi” gibi ortak bir yaklaşımı görülebilmektedir. ‘İnkâr ve benlik övgü’ statüsü, hükümetin ekonomik kriz yönetimini tartışırken iki gazetenin ortak bir özelliğidir. Bu statü, adımlar ve gerçek projeler olmadan gelecek için iddialı vaatleri, arzuları, iddiaları, beklentileri ve planları şeklinde ortaya çıkar.

Ekonomik krize çözüm konuları her iki gazetede de aynı konulardır. Bu çözümler şu şekilde özetlenebilir: “Devlet sübvansiyonların kaldırılması, özelleştirme, kamu hizmetleri için fiyatların artması, devletin kemer sıkması ve yolsuzlukla mücadeledir” . *El-İntibaha* gazetesi bu çözümlere “yurt dışında göçü özendirmek” ve “tüccarları kriz üzerindeki olumsuz etkilerini durdurmakla tehdit etmek” eklerken *Es-Sudani* gazetesi Ömer El-Beşir’in “yönetmeye devam etme zorunluluğu” ve “ yurt dışından gelen yabancı işçileri azaltma”yı ekler .Hükümet politikalarının muhaliflerin ekonomik krize karşı durumu gelince, iki gazete, ekonomik politikalara karşı çıkanlara “hain, ajan, cahil, vatanseverlik karşıtı olarak tanımlar.

Bu konular sadece haber metinlerindeki en önemli bilgileri değil, aynı zamanda iktidarın gözünde en önemli bilgileri de sağlar, yani okurların ülkedeki ekonomik kriz ve genel ekonomik durum hakkındaki düşüncelerini etkileyen önyargılı “kognitif modeller” oluşturur .Bu “kognitif modeller”, sürekli ve ilerici ikna ile güçlendirilir, böylece olayların ve haberlerin anlaşılması bu kognitif modellere dayanır.

van Dijk (1991) bilişsel ve kognitif modellerin bilgi bakımından metinlerden daha zengin olduğunu düşünmektedir, çünkü okuyucular ilgili bilginin büyük bölümlerini kendileri çıkarabilirler .Eleştirel haber analizin görevlerinden biri, temel modelleri, özellikle bu ince söylemsel özelliklerin gazeteci görüşlerini yeniden inşa etmektir (van Dijk, 1991, s.74).

Sudan'daki ekonomik kriz konularını analiz etmek için yedi yıl içinde haber yapılarını inceledikten sonra, bu konuların ekonomik kriz olaylarını okumak için birkaç

“model” önerdiğini görülmektedir .Bu “modeller” ekonomik krizin nedenlerini ve önerilen çözümlerini açıklar. İki Gazete haberlerinde tekrarlanan bu modeller arasında ekonomik durumun dini inançla veya ona yakın olması bağlantılıdır. Ekonomik krizin bu kognitif modelin etkilerinden biri, sorumluluğun devlet kurumların (tüzel) sorumluluğundan, vatandaşın din ilişkisinin gerektirdiği şekilde kendisi ve tanrı arasında özel bir ilişki olarak taşıdığı (bireysel) bir sorumluluğa dönüşmesidir.

Başka bir örnek, krizi her zaman sadece ekonomiye değil düşmanca ve dış aktörlere bağlayan komplo modelidir. Diğer bir örnek ise, tüccarların ve göçmenlerin yüksek yaşam maliyetinden sorumlu tutulması ve vatandaşları ekonomik krizi çözme zorluğundan sorumlu tutmayı amaçlayan ve onları lüks bir hayata alıştırmamanın sert hükümet önlemlerini kabul etmelerini zorlaştırdığını iddia eden başka bir modeldir.

Hükümetin ekonomik krizi yönetmesiyle ilgili modellerden biri, hükümetin krizden etkilenmemesini sağlamaya çalışan bilişsel bir modeldir. Bu model, kriz ne kadar kötü olursa olsun, hükümeti deviremeyeceğini, çünkü hükümet güçlü, kararlı ve çözüm sağlayabileceğini varsaymaktadır.

Başka bir model, “muhalefetin zayıflığı, kötülüğü ve çözüm sunamaması” olan bu modelle ilişkilidir. Hükümetin ekonomik krize çözümlerini teşvik eden politikalar (devlet sübvansiyonlarını kaldırma ihtiyacı, özelleştirme ihtiyacı, kamu hizmet fiyatlarını artırma ihtiyacı, devlet kemer sıkma politikalarının yararsızlığı, hükümetin yolsuzlukla mücadeledeki etkinliği) gibi başka modeller de vardır.

Kognitif modellere ek olarak konuların yapısı analizi, konum analizi ve haber aktörlerinde test ettiğimiz ideolojik manipülasyon vakalarını ortaya koymaktadır .İki gazetede haber konuları üzerinde otoritenin (bireyler ve kurumlar) kontrol edilmesinin, genel olarak içeriği, görüşleri ve söylemi kontrol etmesine izin verdiğini tespit ettik. İktidarın basın söylemi üzerindeki kontrolü, merkezin (Hartum, başkent), Sudan’daki diğer şehirlerden, özellikle de bir tür dışlanma veya marjinalleşmeden muzdarip kırsal bölgelerde, haber konularında zayıf temsili göz önüne alındığında daha geniş fırsatlar üzerindeki kontrolüne denk gelir.

Analiz yoluyla, bilgi hiyerarşisini değiştirerek, bazılarını vurgulayarak ve diğerlerini gizleyerek haber konularının ideolojik olarak manipüle edildiğini de bulunmuştur. İktidar yetkisi, hedeflerine hizmet eden bilgileri vurgular ve hedefleriyle

çelişenleri gizler. Bilginin bu ideolojik manipülasyonu medyada kullanılan *sembolik şiddet* araçlarından biridir.

Pierre Bourdieu (2004, s. 48) bu ideolojik manipülasyonu, “bilgiyi engelleme sanatı” veya “gösterimle yasaklama oyunu” olarak adlandırır- yani gösterilmesi gerekenden başka bir şey görüntülemek - anlamına gelir. Bourdieu’ya göre, bu *sembolik şiddet* “medya bir vatandaşın demokratik haklarını kullanmak için sahip olması gereken bilgilerden bahsetmekten kaçındığında ortaya çıkar (Bourdieu, 2004, s.48)”.

Kognitif modeller ve önemli konuları ve sorunları analiz ederek, haber metinlerin makro semantik yapılarına ulaşılabilir. Makro temaları çıkarmak için makro kuralları (macro rules) kullanıldığı gibi, Sudan’daki ekonomik krizle ilgili haberlerin genel etkilerini genel olarak anlamak için aynı kuralları (silme, seçme, genelleştirme ve yapılandırma) kullanılabilir. Analiz sonuçlarına göre, haber metinlerin makro anlamları, Sudan’daki ekonomik krizin, bazıları dış ve bazıları içsel olan ve hükümet ve devleti yönetme şekliyle ilgili (öznel) faktörlerden değil, ‘nesnel faktörlerden’ kaynaklandığını varsaymaktadır. Bazıları Güney Sudan’ın ayrılması ve bazıları batı bölgelerinden ve ülkelerinden gelen düşmanlıktan kaynaklanan ‘şok’tan kaynaklanan dış faktörlerdir. İç ‘nesnel faktörler’ ise, halkın lüks bir yaşam alışkanlıkları, tüccarların rolü ve göçmenlerin artmasının yerel ekonomi üzerindeki etkisi azalmaktadır.

Haberin makro anlamları ayrıca, krizin nedeni ve çözümünün kişisel dini inançla bağlantılı olduğunu varsayar. Üstelik hükümetin her zaman güçlü olduğunu ve ekonomik krizin düşmesine neden olamayacağını, siyasi ve ekonomik sorunlara çözümlerin sadece hükümetin elinde olduğunu ve muhalefetin herhangi bir çözüm sunmaya istekli olmadığını, hem de başarısız olduğunu (hükümet iyi, diğerleri kötü olduğunu) varsaymaktadır.

Haber metinlerin konuları ve makro anlamları hakkındaki bu sonuçlar ön sonuçlar olarak düşünülebilir, bunlar sonsal değildir ve semantik, sentaktik, retorik ve pragmatik söylem yapıların daha ayrıntılı bir niteliksel analizine ihtiyaç duyarlar.

## 1.2. Sözcüksel Seçimler Analizi

Başlıca konu yapılarını analiz ettikten sonra, bu kısımda van Dijk'in (1991, 2009) yüzey yapıları (surface structures) dediği şeyi, olayın medya profesyonelleri tarafından sunulma şeklini ifade eden yapılar analiz edilecektir. Bu kısımda, ekonomik krizle ilgili olayların nasıl ifade edileceğini ve krizden etkilenen aktörleri, etkileyicileri ve etkilenmeleri belirlemeye çalışılacaktır. Basının Sudan'daki sosyal ve kültürel bağlam ışığında dikkat çekmek ve okuyucuyu ikna etmek için “nezaket, çirkinlik ve metafor” gibi “retorik stratejiler” aracılığıyla kelimeleri, ifadeleri ve cümleleri nasıl kullandığını öğrenilecek. “Stil, metindeki bağlamın etkisidir (van Dijk, 1988a, s. 27)”. van Dijk'e göre, sözcük seçimi kültür ve sosyal bağlamla yakından ilişkilidir ve bu nedenle, sözcük seçimi söylemi kontrol eden tarafları ve gazeteciler ile okuyucuları arasındaki ilişkileri ortaya çıkarabilir (van Dijk, 1991, s. 211).

Analizin bu kısmı haber olayının açıklaması ve bu olaydaki aktörlerin açıklaması ile ilgilidir. Konuları analiz etmek için daha önce kullandığımız çerçevelerin, stili analiz etmek için kullanacağımız çerçevelerle aynı olacağını görülecek. Böylelikle, gazetecilik stiline ilgi, ekonomik krizin doğasını, bunun nedenlerini, etkilerini ve hükümet ve vatandaşlar üzerindeki etkisinin kapsamını tanımlamak ve hükümet tarafından krize karşı çözüm önerileri tanımlamak için kullanılan açıklamalara ek olarak hükümet politikalarının muhaliflerinin konumunu tanımlamakla sınırlı olacaktır.

Sözcük seçimi - sentaks kalıplardan bile daha fazlası - genellikle söylem tarzı ile ilişkilidir. Sözcüksel stili, sadece stil araştırmalarının merkezinde değil, ama aynı zamanda semantik içerik analizi ile bağlantı kurar. Belirli sözcüklerin seçimi biçimselliğin derecesini, söylem ortakları arasındaki ilişkiyi ve söylemin kolektif veya kurumsal olarak dahil edilmesini, özellikle de konuşmacının tutumlarını ve yöntemlerini gösterebilir (van Dijk, 1988a, s. 81).

Ekonomik krize yönelik gazetecilik söyleminin tarzını tanımlamak için, kelime tercihleri (lexicalization) ve aşırı kelime vurguları (over-lexicalization) formülasyon araçlarını kullanacaktır. “Kelime tercihleri ve aşırı kelime vurguların analizi, örtülü veya dolaylı anlamın ortaya çıkarılmasında merkezi bir öneme sahiptir (Dağtaş, 2019, s. 283)”. Sözcük seçimlerini analiz etme odağımız - konuları analiz etmede yaptığımız gibi - makro yapıları (ana başlıklar, alt başlıklar, haber girişleri, haber girişi yoksa haberin ilk

paragrafı) analiz etmeye odaklanacaktır. “Başlıklar yalnızca etkinliği tanımlamak veya özetlemekle kalmaz, aynı zamanda değerlendirir. Bu nedenle, başlıkların sözcüksel tarzının ideolojik etkileri vardır (van Dijk,1991, s.53)”. Haberin makro yapılarının ideolojik etkilerini bilmek, ekonomik krizin haber olayının politik, sosyal ve hatta kültürel duruşunu tanımlamaya yardımcı olur.

Nitel analiz adımlarına başlamadan önce, haberin makro yapılarında en sık kullanılan kelimelerin genel bir incelemesini yapmayı tercih ettik. Bu nedenle, 2012-2018 döneminde 25 kelimenin haber metinlerinde tekrarlanmasıyla sonuçlanan nicel bir analiz yaptık. Kelimelerin önemi, “durumu tanımlamak için kullanılan temel anlamsal kavramları gösterirler (van Dijk,1991, s. 53)” gerçeğinde yatmaktadır. Haber metinlerinde sıkça kullanılan sözcüklerin, ifadelerin ve açıklamaların sık ve çeşitli kullanımını bilmek, ‘aşırı kelime vurguları’ formülasyonun bilinmesine yardımcı olur ve böylece haber metinlerindeki ‘ideolojik kaygı’ derecesini netleştirir. Tablo No(4)’te ulaştığımız nicel sonuçlar yoluyla, ekonomik krizin doğasının genellikle sıklıklarına göre (ekonomik daralma, ekonomik zorluklar, ekonomik abluka, ekonomik sıkıntı, ekonomik şok, ekonomik kötüleşme, ekonomik kriz, ekonomik çöküş ve ekonomik savaş) dokuz farklı tanım ile ifade edildiğini görülmektedir. Bu sonuçlar sayesinde, “ekonomik kriz” tanımının geç bir düzeyde gerçekleştiğini görünür çünkü bu; basın ve iktidar söylemi açısından kötü ekonomik durumun tercih edilen tanımı değildir. En çok tercih edilen tanım ekonomik daralma, ardından ekonomik zorluklar ve sonra ekonomik abluka ve ekonomik sıkıntıdır. Ekonomik krizin ‘çekinceli’ ifadesinin bu eğilimi, “abluka” ve “savaşa” odaklanarak krizde “dış” rolünü referans alarak ekonomik durum üzerinde hükümet kontrolü duygusu yaratma arzusunu göstermektedir.

**Tablo 5. 4.** İki gazetenin haber makro yapılarında en sık kullanılan kelimeler

	Çerçeve	Tekrarlanan açıklama	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
1	Krizin doğası (sorun)	Ekonomik daralma	8	5	13
2		Ekonomik zorluklar	2	9	11
3		Ekonomik abluka	4	6	10
4		Ekonomik sıkıntı	3	6	9
5		Ekonomik şok	3	4	7
6		Ekonomik kötüleşme	4	3	7
7		Ekonomik kriz	5	2	7
8		Ekonomik çöküş	3	2	5
9		Ekonomik savaş	2	2	4
10	Krizine çare bulma	Ekonomik reformlar	10	35	45
11	prosedürleri (çözümler)	Devlet sübvansiyonların kaldırılması	17	22	39
12	Krizin etkileri	Hayat pahalılığı	56	57	113
13		Ekme krizi	9	20	29
14		Ulaşım krizi	19	10	29
15		Kalkınma	30	33	63
16		Yoksulluk	26	30	56
17		Dolar	18	18	36
18	Krizin nedenleri	Yolsuzluk	14	35	49
19		Tüccarlar	20	18	38
20		Savaş	15	17	32
21		Yabancılar	6	26	32
22	Etkileyenler ve krizden etkilenenler	Vatandaşlar	87	52	139
23		Halk	36	27	63
24		Ülke	51	67	118
25		Hükümet	75	66	141

Ayrıca, (ekonomik şok) terimin sık sık kullanılması, ekonomik kriz için doğrudan sorumluluğu azaltır ;Sudan basınında ‘şok söylemi’ sıklıkla “Güney Sudan’ın ayrılma sonrası şoka” atıfta bulunmak için kullanılır. Bu terim “Sürpriz”, “dayanılmaz güç” unsurlarını ve “dış” a yönlendirme unsurlarını güçlendiren bir terimdir.

Bu açıklamaların hepsi her iki gazete tarafından da kullanılmıştır .Ekonomik krizin etkilerinin ortaya çıkmaya başladığı 2012 yılı, daha önceki açıklamaların kullanıldığı - ‘ekonomik sıkıntı’ hariç tüm açıklamaların kullanıldığı- en çok yılı temsil ettiğini görülmektedir. 2016 yılı ayrıca altı tanımın (ekonomik savaş, ekonomik şok, ekonomik sıkıntı, ekonomik abluka, daralma ekonomik ve ekonomik çöküş) yaygın olarak kullanılmasına tanık olurken, 2018 yılı (ekonomik savaş, ekonomik zorluklar, ekonomik abluka, ekonomik sıkıntı, ekonomik kriz) kullanımına tanık oldu. Bu tanımları en az kullanan yıllar 2013’tür (ekonomik zorluklar, ekonomik abluka, ekonomik kötüleşme,

ekonomik şok). 2017 yılı sadece bir “ ekonomik kötüleşme” olarak ortaya çıktı. 2014 yılına gelince, önceki krizle ilgili herhangi bir tanımı bulunmamıştır.

Bazı tanımlar (ekonomik savaş, ekonomik abluka) gibi her zaman güçlü bir şekilde teyit edilen tanımların olduğunu, bazı tanımlar ise (ekonomik düşüş ve ekonomik çöküş) gibi olmakla birlikte, inkâr durumunda her zaman bahsedilmektedir. Örneğin *El-İntibaha* gazetesinde ve *Es-Sudani* gazetesinde benzer bir haber okunabilir: “Maliye Bakanı: Ekonomide olanlar bir kötüleşme değil, bir dengesizliktir” (*El-İntibaha*, 25 Eylül 2012; *Es-Sudani*, 25 Eylül 2012). Ayrıca şunu da okunabilir: “Cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir, Sudan ekonomisinin bir çöküşe geçmediğini söyledi ve Sudan’ın Amerika ve Batı ülkelerine ihtiyacı olmadığını vurguladı” (*El-İntibaha*, 26 Mart 2012), ve “İletişim Bakanı: Göksel bir mucize ekonomiyi çöküşten kurtardı” (*Es-Sudani*, 13 Ocak 2016).

Diğer zamanlarda, “kriz” tanımı gibi diğer açıklamalar da reddedilir: “Petrol Bakanı, tarafları (adını vermedi) yakıt krizini üreterek ülkenin arkasından vurmaya çalışmakla suçladı” ve “Ekonomik bir kriz olduğunu düşünürseniz, (oyunu) henüz anlayamazdınız” ifadelerini kullandı (*El-İntibaha*, 10 Temmuz 2018). Diğer zamanlarda ‘tanıtım’ reddedilmez ancak ‘olumsuz etkileri’ reddedilir: “Sudan ekonomisiyle karşı karşıya kalan ekonomik zorluklara rağmen, büyüme durumunda kaldı ve Sudan halkının bazı temel ihtiyaçlarını karşıladı” (*Es-Sudani*, 27 Haziran 2016).

İki gazetenin bir kriz için birçok tanım türünün (9 tanım) sık kullanımı hakkındaki anlaşması krizin derinliğini ve sürekliliğini göstermektedir. Olumsuz tanımların tekrarlanması ve reddedilmesi aynı zamanda ‘ideolojik kaygıyı’ ve gerçekliğin aksine olumlu açıklamalar yaratma girişimlerini de sergilemektedir .Olumlu tanım, hükümetin ekonomik krizi ele almak için aldığı önlemlerin basın söyleminin açıklaması için de geçerlidir, çünkü özellikle (Es- Sudani) gazetede defalarca “ekonomik reformlar” olarak tanımlanmaktadır.

“Hükümet” ve “devlet” (haberın makro yapılarında 259 kez bahsedilen) gibi kelimeler karşılığında “vatandaş” ve “halk” (haberın makro yapılarında 202 kez bahsedilen) kelimelerin yaygın kullanımı da dikkat çekicidir .Kelimelerin bu yaygın kullanımı basın söylemin amaçlarını gösterebilir .“Hükümet” ve “devlet”, iktidar, emir ve talep söylemlerin bir ifadesidir; “insanlar” ve “vatandaş” ise iktidar, emir ve talepleri kabul etme seviyelerinin bir ifadesidir .Bu, iktidarın konuşma konuları üzerindeki

kontrolünü doğrulayan haber konularının analiz sonuçlarına eşlik ederek daha belirgin hale gelebilir. Bu söylemi oluşturan örnekleri *El-İntibaha*, gazetesinden okunabilir: “El-Beşir halkı sabırlı olmaya çağırıyor” (*El-İntibaha*,19 Haziran 2012); “Sosyal hizmetler Bakanı: musibetler Sudan halkının gücünü artıracak” (*El-İntibaha*,23 Ağustos 2012) ; “Cumhurbaşkanı, acıyı hafifletmeyi ve hayat pahalılığın yükünü azaltmayı vaat ediyor ” (*El-İntibaha*, 6 Haziran 2017) .*Es-Sudani* gazetesinden şu örnekleri okunabilir :“Maliye Bakanı: Lüks bir hayattan sonra halk kemer sıkmayı reddediyor ”(*Es-Sudani*, 9 Eylül 2013); “El-Beşir: Vatandaşlar için yaşam standardını yükseltmeye özen göstereceğiz” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “ İktidar partisi: Fiyatta bir artış var ve vatandaşların sorunlarını hissetmekten kaçmıyoruz” (*Es-Sudani*, 25 Ağustos 2014).

İki gazetede sık sık tekrarlanan kelimeler; “hayat pahalılığı, kalkınma, yoksulluk, yolsuzluk, tüccarlar, sübvansiyonlar kaldırılması, dolar, savaş ve yabancılar”dır. Böylece, niceliksel analiz bize ekonomik kriz döneminde en sık kullanılan kelimelerin genel ve kısa bir tanımını verdi. Ancak nicel analiz sözcüksel seçim stratejilerini etkili bir şekilde izleyemediği ve kelimeler ve ifadelerin sık ve çeşitli kullanımın arkasındaki ideolojik seçenekleri doğru bir şekilde tespit edemediği için, “kelime tercihleri” ve sonra “aşırı kelime vurguları” ile nitel analize odaklanır.

### **1.2.1.Kelime tercihleri**

İki gazetenin söylemlerinde ‘kelime seçimleri’ üç çerçeveye odaklandığını görülebilir: “*Ekonomik krizin doğasını yeniden tanımlamak*”, “*hükümetin ekonomik krize yönelik eylemlerini açıklamak*” ve son olarak, “*İktidar söylemleri tarafından tanımlanan ekonomik krizin etkilerinin yeniden tanımlanması*”.

Ekonomik krizi tanımlamak bağlamında, basın söylemi durumu iktidarın ilgisine ve sürekliliğine hizmet edecek şekilde yeniden tanımlanır. Bu yüzden kriz riskini azaltmaya çalışan ifadelerin yaygın bir şekilde kullanıldığını: “Büyük bir sorun değil, küçük bir darlık” (*Es-Sudani*, 19 Şubat 2012); “Bir dengesizlik, kötüleşme değil” (*El-İntibaha*, 25 Eylül 2012); “Geçici bir Kriz” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018). Ancak, krizin riskini gösteren, krizi aşağıdaki kelimelerle tanımlamak gibi diğer açıklamalara da dikkat çekeriz: “zor meydan okumalar” (*El-İntibaha*,10 Aralık 2013); “kritik dönem” (*Es-*

*Sudani*, 4 Ağustos 2014); “hayat zorlukları” (*Es-Sudani*, 29 Kasım 2016); “ekonomik daralma” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018).

Sözcüksel stildeki bir başka eğilim, krizi tanımlamak için ‘savaş’ ifadelerini ödünç alır, ve gazeteler hükümet söylemleri yeniden bağlamlaştırılır. Örneğin: “Ülkeye karşı ekonomik bir savaş” (*El-İntibaha*, 6 Mart 2012); “Bizi ekonomik olarak yok etme planı” (*El-İntibaha*, 16 Mayıs 2017); “Halkın iradesini kırmak için ekonomik bir savaş” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “Ekonomik abluka” (*Es-Sudani*, 4 Ağustos 2014); “Bankacılık ablukası planı” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2016), ve “Sudan’ı ekonomik olarak kuşatma girişimi” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018).

Sözcüksel stilide yaygın olarak kullanılan bir başka tanıtım “şok söylemi”dir Güney Sudan’ın ayrılmasından sonra, güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ekonomik krizin ve ana nedenlerin, 2012-2015 yılları arasında yaygın olarak kullanarak, en belirgin özelliklerinden biri olarak sık sık sunulmaktadır. Ekonomik krizin şok edici olarak nitelendirildiği örnekler şunlardır: “Güneyin ayrılması nedeniyle şok” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012); “Güneyin ayrılık sonrası şokları” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2013); “Ardışık dış şoklar”(*Es-Sudani*, 12 Kasım 2013); “Ayrılma şoku”(*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015). Ekonomik kriz bazen “insan kabiliyetini” dışlayan veya “insan hatalarını” “günah” olarak tanımlayan dini terimlerle tanımlanır .Bu terimlerden biri krizi “Allah’tan gelen bir imtihan” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018) olarak tanımlamak veya krizi “kaynak laneti” (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012) olarak tanımlamaktır .Bir başka yaygın açıklama, başka bir söyleme gerektiren ‘tedavi söylemi’, ekonomik krizi tanımlamak için ‘hastalık söylemi’ kullanılmasıdır .Bunu doğrudan iktidar partisinin ekonomi sektörü başkanına atfedilen haber başlığında gibi “Ekonominin bir reçeteye ihtiyacı vardır ve onu uygulamamak hastalığı şiddetlendirir.” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012).

Hükümetin ekonomik krizle başa çıkma önlemlerini açıklamaya gelince, basın söylemi genellikle iki ana yöne odaklandı: Ya bu önlemleri övmesi ya da önemini ve aşırı gerekliliğini açıklamasıdır. Hükümet eylemlerini övmesinde aşağıdaki örnekleri seçilebilir: “Halkın yararına en hikmetli ve en iyi önlemler.” (*El-İntibaha*, 19 Haziran 2012); “Yoksullara fayda sağlıyor” (*Es-Sudani*, 19 Eylül 2013); “Ekonominin çöküşünü engelledi” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015); “Ekonomik reformlar” (*Es-Sudani*, Mart 2016, 11 Kasım 2016); “Yoksulların düşmanına yönelik bir ekonomik program” (*Es-Sudani*, 30 Ekim 2018).

Diğer yönde, bu önlemler durumu kurtarmak için geciktirilmemesi gereken *acil tedaviye* benzetilir. Bu önlemler “acil bir reçetedir” (Es- Sudani, 5 Haziran 2012); “cerrahi tedavilerdir” (El- İntibaha, 20 Eylül 2013); “Sudan ekonomisini kurtarmak için gerekli cerrahi ameliyattır” (Es-Sudani, 7 Kasım 2016); “acı ilacı yutma” (Es- Sudani, 7 Kasım 2016); “Amputasyon prosedürleri”(Es-Sudani, 3 Nisan 2018). ‘Ağrılı cerrahi’ çözümlerİ haklı göstermek için, prosedürlerin nedenlerini, amaçlarını veya süresini gerekçelendirerek bu prosedürleri meşrulaştıran kelime tercihleri ise şöyledir: “Kısa Vadeli önlemler” (Es-Sudani, 12 Haziran 2012); “Ekonomi düzeline kadar yolsuzlukla mücadele” (Es-Sudani, 3 Nisan 2018); “Sürdürülebilir, geri döndürülemez tedaviler” (Es-Sudani,18 Eylül 2018); “ Halkın yaşamını geliştirmek için acil durum bir program” (Es-Sudani, 2 Ekim 2018).

Genel olarak hükümet ekonomik önlemlerin bu gerekçelendirme söylemin yanı sıra, devlet sübvansiyonların kaldırılmasını ve özelleştirmenin gerekçesi gibi belirli ekonomik önlemleri haklı göstermeye çalışan başka söylemler olduğunu fark edilmektedir. Örneğin, özelleştirme politikaları bir tür “başarısız kurumlardan kurtulma” (El-İntibaha,15 Ocak 2013) olarak ya da “ulusal ekonomisi için tek çıkış yolu” olarak dikkat çekmektedir (El-İntibaha, Mart 2013). Devletin temel mallara yönelik sübvansiyonlarını kaldırma politikalarını haklı çıkarmaya gelince, bu politikaların “yoksullar için bir zafer” (El-İntibaha, 19 Haziran 2012); “Ekonomik reform programı” (Es-Sudani, 24 Eylül 2013); “devlet desteğın yeniden dağıtılması” (Es-Sudani, 22 Ekim 2013) gibi kelime tercihleri yapıldığı görülmektedir. Bazen, desteğın kaldırılması “tedavi” anlamını kuran sözcüklerle tanımlanır. Bu anlayışla ekonomik tedbirler, “çok acı verici ameliyat” (Es-Sudani,7 Kasım 2016); “Ekonomiyi çökmekten kurtarmak için derin cerrahi” (Es-Sudani, 14 Kasım 2016) olarak tanımlanır.

Sözcüksel seçimlerde yoğun bir çalışma olduğunu fark ettiğimiz son çerçeve, *ekonomik krizin etkilerinin* çerçevesidir .Bu çerçevede, altı ana etkiye dikkat ederiz: “Hayat pahalılığı, ulusal para değer kaybı, ekmek, yakıt, likidite gibi temel malların sıkıntısı, yolsuzluk, yoksulluk ve enflasyon” dur. Her etki için sözcüksel seçimleri tartışılacak ve sonra genel eğilimleri özetlenecek.

“Hayat pahalılığı”yla ilgili kelime tercihleriyle, haberlerin söylemi onun etkisini azaltmak ya da sorumluluğundan kaçınmak ve bazen inkâr etmek üzere kurulur :

“Gereksiz fiyat artışları” (*El-İntibaha*, 10-Nisan 2012); “dolardaki artış fiyatları etkilemeyecek” (*El-İntibaha*, 26 Aralık 2017); “vatandaşların paniği yüzünden olur.” (*El-İntibaha*, 16 Ocak 2018); “herhangi bir stratejik malda kriz yok” (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015). Hükümetin bu etkilerle başa çıkacağına dair söylemleri yeniden üreten diğer kelime tercihleri şöyledir: “Vatandaşların çektiği acıyı hafifletmek için daha yüksek bir komite kuracak ”(*Es-Sudani*, 17 Mayıs 2016; “Cumhurbaşkanı acıyı azaltmayı vaat ediyor ”(*El-İntibaha*, 6 Haziran 2017).

Ulusal paranın değer kaybıyla ilgili, çoğu hükümet söylemi krizi ulusal para değer kaybı problemi olarak tanımlamaktan kaçınır ve bunu “dolar sorunu” olarak tanımlar : “Dolar sorunu” (*El-İntibaha*, 13 Mart 2012); “dolar Savaşı” (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012); “doların ani yükselmesi” (*Es-Sudani*, 22 Nisan 2016); “dolara saldırı” (*Es-Sudani*, 17 Mayıs 2016); “dolar sıçraması” (*El-İntibaha*, 3 Ocak 2017). Bazen de ekonomik kriz “mevsimsel bir sorun” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016); ya da “bir meydan okuma” olarak tanımlanır (*Es-Sudani*, 12 Aralık 2017).

Bankalarda nakit kıtlığı, ekmek ve yakıt gibi temel malların sıkıntısı sorunlarına gelince, ona her zaman bir ‘inkâr söylemi’ sunulur ve komplocu bir boyuta bağlanır :“Gaz krizi uydurma ve medya tarafından şişirildi” (*El-İntibaha*, 3 Aralık 2013); “Likidite kıtlığı medyanın uyguladığı şişirilmiş bir krizdir” (*El-İntibaha*, 29 Haziran 2018); “ Yakıt krizini besleyerek ülkeyi zayıflatma girişimi” (*El-İntibaha*, 10 Temmuz 2018). Diğer zamanlarda sorun, geçici, nadir ve istisnai bir sorun olduğunu göstermek için “fenomen” terimi kullanılarak tanımlanır. Örnekler: “Yakıt kıtlığı olgusu” (*El-İntibaha*, 18 Aralık 2018), “Ekmek sıraları fenomeni” (*Es-Sudani*, 28 Ağustos 2018). Temel malların kıtlığı bazen “tüketim sorunu” olarak tanımlanır (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018), Yani, sorunun üretim ve dağıtımda iyi çalışmayan bir hükümette değil, çok fazla tüketen vatandaşta olduğu anlamına gelir.

Yolsuzluğu ekonomik krizin etkilerinden biri olarak ifade etmek, bazen ciddiyetini azaltan ve bazen de ‘kararlı bir şekilde mücadele edildiğini’ işaret eden çelişkili söylemler yoluyla ifade edilir. Yolsuzluğu azaltan veya reddeden örnekler şunları içerir: “Özelleştirmede yolsuzluk faaliyeti yok”(*El-İntibaha*, 12 Mart 2013); “Yolsuzluk suçlamaları bir suç sayılmaz” (*El-İntibaha*, 15 Nisan 2013); “devlet yasaları yolsuzluğa asla izin vermez” (*El-İntibaha*, 8 Ağustos 2017). Bazen yolsuzluk yerine “finansal

aşımalar” terimi kullanılır: “Finansal aşımalar” (*El-İntibaha*,19 Ağustos 2014); “ciddi finansal aşımalar” (*El-İntibaha*,18 Ekim 2016).

“Hükümetin yolsuzlukla mücadeledeki ciddiyeti” anlamını kuran sözcük seçimleri şunlardır: “Tüm imgeleri ve renkleri ile savaşı” (*El-İntibaha*,10 Nisan 2012); “Tam prosedürlerin tamamlandığı 17 yolsuzluk vakası” (*El-İntibaha*,3 Ağustos 2015); “rüşvet almayı reddeden bir yetkiliyi onurlandırması” (*El-İntibaha*,21 Şubat 2017); “Cumhurbaşkanının Yolsuzlukla Mücadele Sözü” (*El-İntibaha*, 3 Ekim 2017); “Yolsuzluk savaşı başlangıç aşamasındadır ve hedefleri gerçekleşene kadar durmayacaktır” (*Es-Sudani* 3 Nisan 2018); “yolsuzlukla mücadele ve yok etme çabaları devam edecek.” (*Es-Sudani* 2 Ekim 2018). “Yolsuzluk” bazen “hastalık” olarak tanımlanır (*Es-Sudani*,3 Ocak 2012) ve bazen de onunla “Kur’anla mücadele edilir” (*El-İntibaha*, 27 Mart 2018).

“Yoksulluk” aynı ‘inkar’ ve ‘vaatler’ stratejileriyle ele alınmaktadır. Örneğin, aşağıdaki örneklerde ‘inkâr’ı görülebilir. Maliye Bakanından doğrudan bir alıntı: “Yoksulluk % 90’dan % 46’ya düştü ”(*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012) ve Başbakan’dan doğrudan bir açıklama da okuyabiliriz: “Yoksulluk ülkede geçici bir durumdur “(*Es-Sudani*, 30 Ekim 2018) .Genellikle başlıklarda “yoksulluğun şiddetini azaltılma” terimi, ‘tamamen ortadan kaldırılması’ yerine kullanılır: “Yoksulluğun şiddetini hafifletmek için çarelere ihtiyacı var “(*El-İntibaha*, 7 Ekim 2013); “Gıda güvenliği yoksulluğun şiddetinin azaltılmasına bağlıdır “(*El-İntibaha*,21 Ekim 2014) ,ve “yoksulluğun şiddetini azaltma politikasının devamı ”(*El-İntibaha*,28 Ekim 2014) .Sadece bir kez - (*Es-Sudani*) gazetesinde Başbakan’ın yaptığı açıklamada (30 Ekim 2018) - “yoksulluğun şiddetini hafifletilmesi” için alternatif bir ifade olarak “yoksulluğu köklerden kaldırmak” ifadesi bulunmaktadır. Ancak “yoksulluğu köklerden kaldırmak” ifadesini dile getirildiği bağlam, hükümet politikalarına karşı güçlü halk protestoların başlamasıyla başa çıkmak için “vaatlerin bağlamı” idi. İki aydan az bir süre sonra, rejimi deviren 19 Aralık 2018 devrimi patlak verdi. Bu ‘vaat’ ve ‘iddia’ söylemleri aşağıdaki örneklerde belirtilmiştir: “2015 bütçesi yoksulluğu azaltmayı amaçlıyor” (*El-İntibaha*, 7 Temmuz 2015); “yoksulluk bir mücadeledir” (*Es-Sudani*, 12 Haziran 2016); “Yoksulluğu azaltmak için büyük çabaları var ancak çok sayıda sorun nedeniyle bu çabaları görünmüyor” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2017).

“Enflasyon”la ilgili ise, incelenen hükümet yanlısı gazetelerde, hükümeti sorumsuz gösteren, “yoksulların düşmanı” (*Es-Sudani*, 30 Ekim 2018) sözcükleri kullanılır. Yine

hükümeti koruyan bir söylem kuran *Es-Sudani* gazetesi, enflasyonun nedenini, “İç ve dış ekonominin karşılaştığı zorluklar nedeniyle yüksektir” (*Es-Sudani*, 5 Ekim 2014) şeklinde ifade eder. Yine *Es-Sudani* gazetesinde hükümetin, “enflasyona karşı ilan edilmiş bir savaşta olduğunu” (*Es-Sudani* 30 Ekim 2018) başlığına taşır. Ve çalışanların maaş artışları ve enflasyon artışı arasındaki ilişki kurulumu: “Maaşlar kaynak olmadan artarsa enflasyon artacaktır” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016).

### 1.2.2. Aşırı kelime vurguları

*El-İntihaba* ve *Es-Sudani* gazetesi, iki ana çerçeve aracılığıyla yoğun bir şekilde “aşırı kelime vurguları” kullanmaktadır: “*ekonomik krizi etkileyen ana unsurları*” tanımlayan bir çerçeve ve “*ekonomik krizden ve etkilerinden etkilenenleri*” tanımlayan bir çerçevedir. Gazetelerin söylemlerine göre krizin ana etkileyenleri; iktidarın temsilcileri (hükümet, devlet, iktidar partisi, hükümet yetkilileri) ve hükümetin ekonomik önlemlerine muhalefet edenler ve iktidarın bakış açısına göre (tüccarlar, göçmenler gibi) ekonomik krizden sorumlu olanlardır. Krizden ve etkilerinden etkilenenlere gelince, bunlar “vatandaşlar” ve bazen de “halk” olarak ifade edilirler. Aşırı kelime vurguları analiz edilerek, ekonomik krizden etkilenenlere ve etkileyenlere atanan rolleri, nitelikleri ve eylemleri öğrenilecektir. Analizin bir sonraki kısmında, ekonomik krizdeki bu aktörlerin doğrudan ve dolaylı alıntıları hakkında ayrıntılı bilgi edinecektir. Aşırı kelime vurgularının analizi aynı zamanda söylemlerde ideolojinin varlığını ortaya koyan ve tanımlamalarda abartı ve tekrardan kaynaklanan “anlamsal gerginlikleri” tanımlamamıza izin verir. Aşırı kelime vurguları, haber metinlerinde ideolojinin kodlanmasına işaret edebilir (Fowler vd. 1979, Aktaran: Teo, 2000, s.20).

Aşırı kelime vurguları, aşırı ikna hissi verir ve genellikle bir şeyin, bir sorun veya ideolojik bir anlaşmazlık olduğunun kanıtıdır. Dolayısıyla, metni analiz ederken belirli kelimelerin bolluğu ve eş anlamlıların bulunduğu aşırı kelime vurguları bulunmaktadır (Machin ve Mayr, 2012, s.37).

Aşırı kelime vurguları, yaygın olarak kullanıldığını fark ettiğimiz ilk çerçeve, ilk ve etkili aktör olduğu için ekonomik krizle ilgilenen otoritenin çerçevesidir. İktidar, gazetelerin söylemlerinde ‘devlet’ ve ‘hükümet’ terimleriyle ifade edilir ve siyasi yetkililer genellikle devletin gücünü haber söylemlerinde ifade eder. Aşırı kelime

vurgularının dikkat çekmeye çalıştığı ilk özellikler “*hükümetin sorumluluk duygusu ve halka duyduğu empati*” yönünde bir söylemin kurulmasıdır: *Hükümet*, “Vatandaşların üzerindeki yükü anlıyor” (*El-İntibaha*, 19 Haziran 2012); “Güvenlik ve istikrar sağlamaya sürekli tetikte olur” (*Es-Sudani*, 8 Nisan 2014); “amacı vatandaşı memnun etmek” (*El-İntibaha*, 7 Temmuz 2015); “Vatandaşın acısını hissediyor” (*El-İntibaha*, 3 Ağustos 2015); “Yoksulluğu kuşatmak için kararlı çabalar gösteriyor” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2017); “Hükmetmeye değil, halka hizmet etmeye geldi” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “Halkın yağmalanan parası kurtarılanaya kadar durmayacak” (*Es-Sudani*, 3 Nisan 2018).

Hükümetin, haber söylemlerinde aşırı kelime vurguları ile ikna edilmeye çalışılan ikinci özelliği, “*yolsuzlukların üstüne güçlü bir şekilde giden iktidar*”dır .Bu söyleme göre, *hükümet*, “kamu öfkesi artsa bile ekonomik önlemlerden geri çekilmez” (*El-İntibaha*, 26 Haziran 2012); aynı zamanda “Tüm ihlallere karşı keskin bir kılıç olacak “ (*El-İntibaha*, 5 Nisan 2015) ;“ Araba hırsızların ellerini kesmekle tehdit ediyor” (*Es-Sudani*, 5 Nisan 2016); “Yolsuzluk yuvalarını demir yumrukla vuruyor” (*Es-Sudani*, 6 Eylül 2016); “Devletin prestiji demir yumrukla empoze edilecek” (*Es-Sudani*, 20 Aralık 2016); “Zamkı kaçakçıları, ellerini kesmekle tehdit ediyor” (*Es-Sudani*,12 Eylül 2017); “Hiçbir varlıktan korkmaz ve yolsuzlukların yuvaları vuracak” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “Döviz tüccarlarına savaş ilan ediyor” (*El-İntibaha*, 21 Kasım 2017); “Her rüşvetçiye ve komplocuyu vuruyor” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “Halka karşı psikolojik savaşla yüzleşmek için elektronik tugaylar hazırlıyor” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “Yolsuzlukla mücadelede mızrağın ucudur” (*Es-Sudani*, 15 Mayıs 2018); “Ekonomiyi bozanlara demir yumrukla vuruyor” (*Es-Sudani*, 15 Mayıs 2018).

İncelenen hükümet yanlısı gazetelerin haber söylemlerinde, aşırı kelime vurguları ile “yolsuzluklara karşı güç uygulayan hükümet” anlamının yanısıra, “*ekonomik çözümlere başvuran hükümet*” anlamı da inşa edilir. Örneğin, hükümet, “Ülkenin sorunlarını çözmek için Hazreti Musa’nın asası yoktur” (*Es-Sudani*, 2 Ekim 2012); “Vatandaşlar susasa bile onlara kirli su vermeyecek” (*Es-Sudani*, 15 Şubat 2016); “Çok fazla sorun olduğu için hükümet çabalarını görünmez” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2017); “ ‘Hükümetin kurtarma gemisi’ tüm zorluklarına rağmen yelken açıyor” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018). Ayrıca hükümetin ekonomik krizle başa çıkma çabalarını engelleyebilecek bir ekonomik savaş geçirdiğini çok okunur, örneğin: “Hükümet, Sudan ekonomisini yok etme planının ötesine geçiyor” (*Es-Sudani*, 16 Mayıs 2017).

Bu söylemlerin yanı sıra, söz konusu aşırı kelime vurguları ile bir başka söylem de inşa edilir. Bu söylem de, “Sudan modelinin yönetimdeki başarısını ve çekiciliğini” vurgulayan “*benlik övgü*” söylemidir. Bu söylem ile “*hükümetin gücüne, devletin çekiciliğine ve ekonomik krizi yönetmedeki başarısına*” değinilir. Aşırılık sadece cümlelerin yoğunlaştırılmasında veya tekrarlanmasında değil, aynı zamanda hükümetin/devletin sadece iç sorunlara değil, aynı zamanda dış/dünyanın sorunlarına da bir çözüm olarak gösterildiği anlamsal boyutta yatmaktadır. Bu söylemi inşa eden aşırı kelime vurgusu örnekleri şöyledir : “Hava güvenliği alanında Avrupa’dan daha iyiyiz” (*Es-Sudani*, 1 Nisan 2014); “İktidar partisi alkışı hak ediyor” (*Es-Sudani*, 15 Temmuz 2014); “Bütün dünya Sudan’a geliyor” (*Es-Sudani*, 31 Mart 2015); “Sudan, dünya gıda sorununu çözmeye aday” (*Es-Sudani*, 21 Şubat 2016); “Yakında yoksulluğun köklerinden yok edilmesini kutlayacağız” (*Es-Sudani*, 30 Ekim 2018).

Aşırı kelime vurguları, yaygın olarak kullanıldığı ikinci çerçeve, “*halk/vatandaş*” çerçevesidir .Vatandaş ekonomik krizden ve yansımalarından ilk etkilenen olmasına rağmen, hükümet söylemi aşırı kelime vurguları yoluyla, *ekonomik krizin vatandaşların yaşamları üzerindeki etkilerini en aza indirmeye çalışır*. Hükümet söylemin bu hedefe *yoğunluk ve abartı* ile karakterize edilen ve genellikle rollere ve olumlu niteliklere atıfta bulunmadan, çok “sert” bir şekilde ulaşmaya çalışmıştır. İncelenen gazeteler de, hükümetin bu söylemlerini yeniden bağlamlaştırmakta ve böylece kendi sesine dönüştürmektedir.

Hükümetin kendi söylemini meşrulaştırmak için abarttığı ilk retorik stratejiler, vatandaşların ekonomik ve sosyal davranışlarına yönelik eleştiridir ve çoğu durumda bu eleştiriler aşağılama ve hor görme şeklindedir ve incelenen gazeteler de haberlerinin makro yapılarında bunları yeniden üretmektedir. Örneğin, Turizm Bakanı’na göre halkın “diğer ülkelere kıyasla turizm kültürü ve vatana sadakatı olmadığını” ifadesini bulunur (*El-İntibaha*,24 Haziran 2014); Sudan toplumu - Sağlık Bakanı’na göre - “ülkede yetersiz beslenme sorununu arttırıyor” (*El-İntibaha*,18 Kasım 2014); vatandaşların - hükümete atfedilen bir açıklamaya göre - “sabırsızlığı var” (*El-İntibaha*,28 Temmuz 2015); Maliye Bakanı’na göre, halk “ihraç ettiklerinden daha fazla üretip ithal ettiklerinden daha fazla tüketiyorlar” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015); vatandaşlar - Sudan Merkezi Bankası Başkanına göre - “dolara saldırıyor” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016); Sağlık Bakanı’na göre “her evde uyuşturucu bağımlısı var” (*Es-Sudani*, 8 Ağustos 2017) ve Tarım

Bakanî'na göre “vatandaşların evlerinde yakıt depoladıkları için bir davranış sorunu var” (*El-İntibaha*, 10 Temmuz 2018).

Hükümetin kendini meşrulaştırmaya çalıştığı diğere bir söylem (inkar ve iyiliğı yüze vurma), yine aşırı kelime vurguları olarak incelenen gazetelerin makro yapılarında karşımıza çıkar. Bu söylem, ‘yoksulluğun vatandaşlar üzerindeki etkisini azaltma’ amacı taşımakta ve bu nedenle de Beşir hükümetinden önce ekonomik şartların “çok kötü” olduğunu vurgulamaktadır. Örneğın: “Lüks bir hayat yaşadığı için, artık başka bir hayat istemez” (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012); “Lüks hayattan sonra kemer sıkmayı reddeder” (*Es-Sudani*, 19 Eylül 2013); “Evleri çirkindi ve ‘pizza’ ya da modern araba modellerini bilmiyorlardı” (*Es-Sudani*, 19 Eylül 2013); “Halk geçiminde biraz acı çekiyor” (*El-İntibaha*, 3 Ağustos 2015); “Halk sabunu paylaşıp dört ekmek, bir galon benzin için uzun kuyruklara girerdi” (*Es-Sudani*, 17 Şubat 2016).

İncelenen gazetelerde vatandaşların rolleriyle ilgili olan ve aşırı kelime vurgularıyla yeniden üretilen bir diğere hükümet söylemi, “vatandaşların sabırla vaatleri beklemesine dönük ikna söylemi”dir: “altın tüm vatandaşların ceplerine girecek” (*El-İntibaha*, 21 Ağustos 2013); “halkın kapsamlı bir ulusal sıçramaya hazırlansın” (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014) ; “vatandaşlara yatırım ve kalkınmada büyük sıçrayış sözü” (*Es-Sudani*, 7 Nisan 2015).

İncelenen gazetelerde aşırı kelime vurgularının kullanıldığı üçüncü bir çerçeve, “hükümetin muhaliflere karşı kullandığı söylemlerin” yeniden bağlamlaştırılmasıdır .Bu söylemler hükümetin üstünlüğünü ve muhalefetin başarısızlığını kanıtlamaya çalışmaktadır. İktidar söylemine göre muhalefetin, “Ekonomide dahi olduklarını kanıtlamaları gerekir” (*El-İntibaha*, 7 Şubat 2012). İktidara göre muhalefetin “tek endişesi sadece iktidara ulaşmak” (*El-İntibaha*, 6 Mart 2012); muhalifler “Parayı İsrail’den ve istihbarat teşkilatlarından alıyorlar” (*Es-Sudani*, 20 Aralık 2016) ve “Hükümet gemisinin batmak üzere olduğunu hayal ettiler” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018). Muhalefetin özelliklerine gelince, onlar “şeytanlar”dır (*Es-Sudani*, 21 Şubat 2012); “sanrılılar” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2012); “yıkıcılar, evsizler” (*Es-Sudani*, 24 Eylül 2013); “tarafdar ve cahiller” (*Es-Sudani* 25 Mart 2014); “umutları boşa çıkanlar” (*Es-Sudani*, 14 Ekim 2014); “düş görenler ve sanrılılar” (*El-İntibaha*, 10 Mayıs 2016); “Sabotajcılar ve ajanlar ve Sudan’da yeri yok” (*Es-Sudani*, 20 Aralık 2016); “klavye savaşçıları” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018).

Aşırı kelime vurguların rolünü ortaya çıktığı dördüncü çerçeve, “*ekonomik krizden sorumlu olanların*” çerçevesidir .Haberlerin makro yapılarında tercih edilen ve hükümet söyleminini yeniden üreten aşırı kelime vurguları, ekonomik krizden sorumlu olanların kimliğini ve özelliklerini ortaya koyar. Ekonomik krizden sorumlu olanlar: “dış güçler, Sudan’ın düşmanları” (*El-İntibaha*, 6 Mart 2012); “temel malların fiyatlarını manipüle etmeye çalışan sömürge tarafları” (*El-İntibaha*,1 Mayıs 2012); “vergi ödemekten kaçan kurumlar” (*El-İntibaha*, 26 Haziran 2012). Sonraki yıllarda vergi ödemekten kaçan kurumlar” dışında aynı aktörleri tekrarlanmaktadır. Tüccarların yoğun bir şekilde tekrarlanması, krizin nedenlerinden biri olarak görülmeleridir: “spekülatif tüccarlar” (*El-İntibaha*, 5 Şubat 2013); “istismarcı tüccarlar” (*Es- Sudani*, 17 Eylül 2013); “fiyat spekülörleri” (*El-İntibaha*, 16 Ocak 2018).

Benzer bir şekilde, dış aktörlerle ilgili aşırı kelime vurgularının tekrar ettiği fark edilmektedir: “hainler ekonominin sabote edilmesine katkıda bulundu” (*Es- Sudani*, 30 Nisan 2014); “Sudan’ın iç ve dış düşmanları” (*Es- Sudani*, 14 Ekim 2014); “sabotajcılar ve İsrail ajanları” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2016); “dış güçler” (*Es- Sudani*, 12 Eylül 2017); “Sudan’ı ekonomik olarak kuşatmaya çalışan taraflar” (*Es- Sudani*, 3 Temmuz 2018). İki gazetenin haber söylemleri diğer bilinmeyen taraflara de atıfta bulunur; ancak ‘yarasalar’ ve ‘kediler’ gibi hayvan dünyasından sıklıkla ödünç alınan genel özellikler ile tanımlanır: “karanlıktaki yarasalar” (*El-İntibaha*, 6 Eylül 2016); “şişman kediler” (*El-İntibaha*, 5 Haziran 2018), (*El-İntibaha*, 9 Ekim 2018), (*Es- Sudani*, 2 Ekim 2018).

Dış ve bilinmeyen nedenlere odaklanan bu yoğun ilgi, hükümet politikaları için doğrudan sorumluluğu dışlayan ideolojik bir duruşu gösterir .Hükümet söylemin inandığı dış aktörlerle bağlantılı bir başka çerçeve de iç ekonomik krizde rol oynar .Bu çerçeve “*göçmenler ve mültecilerle*” ilgilidir. Önceki kısımda yer alan temaların analizi, iki gazetenin “yabancılar” terimini olumsuz ve genelleştirilmiş bir şekilde kullandığını göstermiştir .*Es-Sudani* gazetesinin ağırlıklı olarak “yabancı karşıtı söylemleri” vurgulamaya odaklandığını not edilmektedir. Göçmenler hakkında aşırı kelime vurgularıyla ilgili bulduğumuz tüm örneklerin *Es-Sudani* gazetesinde olduğunu bulunmaktadır.

*Es-Sudani*’nin söylemlerinde, göçmenler “her an patlayabilecek bir saatli bomba” olarak temsil edilmektedir (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012). Sudan’daki siyasi protestolara katılanların çoğunluğu olmakla suçlanmaktadır (*Es-Sudani*, 10 Temmuz 2012). Ayrıca,

sağlık sektörünün ‘işgalcileri’ olarak gösterilmektedir (*Es-Sudani*, 5 Ocak 2015). Başkaca, ‘bağışıklık’ ve ‘kimliği’ tehdit eden bombalar olarak da tanımlanmaktadır (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014), ve ülkenin genel görünümünü etkileyen ‘akan bir akış’ olarak tasvir edilmektedir (*Es-Sudani*, 8 Aralık 2015). *El-İntibaha* gazetesinde başkent Hartum’daki göçmen sayısındaki artışa karşı uyarılmak için aşırı vurgulu çok açık bir şekilde kullanılan bir başlık var: “Bir bakan Sudanlıların Hartum’da (yabancı) bir topluluğa dönüşmesinden korkuyor” (*El-İntibaha*, 13 Aralık 2016).

### 1.2.3. Genel değerlendirme

*El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazeteleri, hafifletme, metafor gibi pek çok retorik strateji sayesinde, Sudan’daki ekonomik krizi ve aktörlerini tanımlamak için geniş, çeşitli ve tekrarlanan sözcüksel seçimler sağlamıştır. İki gazete arasındaki fark, *El-İntibaha* gazetesinin daha çok aşırı kelime vurguları kullanımına odaklanması, *Es-Sudani* gazetesi ise, daha çok kelime tercihleri çalışmaya odaklanmasıdır.

En önemli sonuçlarımız, iki gazetenin iktidarın ekonomik krize karşı söylemini yeniden üretmek için (ekonomik sıkıntı, ekonomik zorluklar, ekonomik abluka, ekonomik daralma, ekonomik şok, ekonomik kötüleşme, ekonomik kriz, ekonomik çöküş, ekonomik savaş) bir dizi açıklamaya odaklandığını göstermektedir. “Ekonomik kriz” tanımı hem gazeteler hem de hükümet söylemleri için tercih edilen bir tanım olarak görülmemesine rağmen, iki gazetenin bir krizin dokuz tanımının sık sık kullanılması konusunda anlaşması krizin derinliğini ve sürekliliğini gösterir ve olumsuz açıklamaların reddedilmesi ideolojik kaygıyı ve gerçekliğin aksine olumlu açıklamalar yaratma girişimlerini göstermektedir. Olumlu açıklamaya dikkat edilmesi, hükümetin krizle başa çıkmak için aldığı önlemlerin bir tanımını da içermiştir ve özellikle *Es-Sudani* gazetesi tarafından defalarca “ekonomik reformlar” olarak tanımlanmıştır.

Kelime tercihlerini incelerken iki gazetenin üç çerçeveye (ekonomik krizin doğasını yeniden tanımlamak, hükümetin ekonomik krize yönelik eylemlerini açıklamak ve ekonomik krizin etkilerini, iktidarının kriz söylemlerinin sağladığı açıklamanın niteliği doğrultusunda yeniden tanımlamak) odaklandığını görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre, iki gazetede ekonomik krizi tanımlamak için kullanılan sözcüksel stili (krizin azaltma söylemi, krizin dramatisasyon söylemi, savaş söylemi, şok söylemi, dini söylemi ve

hastalık söylemi) altı ana yöne sınırlanmıştır. Bu söylemler toplu olarak iktidarın bağlamlarına ve hedeflerine hizmet eden anlamlar yaratır. Örneğin, hastalık söylemiyle iktidar, “hastalıktan” etkilenen taraflar tedavi aramak için acele etmezse kötü ekonomik koşulların sonucunu kabul etmek için yeterli gerekçeler yaratır(Hastalık/ekonomik kriz)den etkilenen taraflar tedavi talep etseler bile, bu davranış (İlaç/ekonomik krize çözümler)in bedelini ve acısını taşımayı gerektirir.

Hastalık söylemini analiz etmekten ulaştığımız bu anlam - ekonomik krize çözümlerin sözlüğünün analizinde ve metaforların detaylı analizinde - hükümetin açık bir şekilde çağırdığını görecektir. Savaş söylemine ve şok söylemine gelince, bunlar hükümetin ekonomik krizdeki doğrudan rolü pahasına dışarıdaki rollerini büyüten söylemlerdir ve bu söylemler dış taraflara sorumluluk yükleyen göstergeler yaratmaya çalışır. Aynı şekilde, dini söylem, gördüğümüz gibi, ekonomik krizi “dini sorumluluk”a dönüştürür. Bu anlayışla kriz ya bireysel bir başarısızlığın ve ‘Tanrı’dan uzaklığın (lanet) ya da insanın dayanıklılığın üzerindedir (Allah’tan bir bela).

Analiz sonuçları sayesinde hükümetin ekonomik krize çözümlerini tanımlamanın genel kuralın “yeniden tanımlama” stratejisi yoluyla “sert çözümlerin” gerekçelendirilmesine dayandığını görülebilmektedir. Bu ekonomik çözümler en iyi çözüm olarak tasvir edilir ve reddedilmeleri ekonominin çöküşü anlamına gelir ve bu çözümler, şiddetine ve ağırlı cerrahi olarak tanımlanmasına rağmen, yoksulların lehine tasvir edilmektedir. Yeniden tanımlama stratejisini, ‘başarısız kurumlardan kurtulmak’ veya Sudan ekonomisinin “tek çıkış yolu” olarak yeniden tanımlandığı için özelleştirmeyi haklılaştırırken daha açık görebilmektedir. Ayrıca, hükümet sübvansiyonların kaldırılması, alternatif sosyal destek bağlamında sağlanmadıkça, yoksulların çıkarlarına doğrudan zarar vermek anlamına gelmesine rağmen, sübvansiyonların kaldırılması “kaynakların yeniden dağıtılması” ve “yoksullar için bir zafer” olarak yeniden tanımlanmaktadır. Böylelikle, terimleri ve ifadeleri değiştirerek etkisi maskeleyen haber söylemleri, zararı haklı çıkaran sembolik bir şiddet iktidarı içerir

Ekonomik krizin etkileri çoktur ve görülen gerçeğe ilişkilidir, krizin doğası ve nedenlerinden farklı olarak, görüşlerin farklı olabileceği teorik konulardır. Bu nedenle, sözcük seçimlerinde “yeniden tanımlama” stratejilerin yaygın olduğunu, krizin etkilerini ele almak için ise “inkâr, gerekçe, vaat ve iddiaların” yaygın olduğu görülmektedir. Krizin stil düzeyinde etkileriyle ilgili genel eğilimin, etkileri en aza indirmeye ve inkâr,

vaatler, iddialar ve gerekçelendirme söylemleriyle gizlemeye odaklandığını görülmektedir. Bazen bu, hayat pahalılığın problemlerini, temel mallardan sıkıntısını (vatandaşların paniği) ve kötü tüketimi birbirine bağlayan söylemler gibi “kurbanı” sorumlu tutarak yapılır. Bu nedenle, bu çeşitli stratejiler, sorunların ve etkilerinin tanınmasını inkar ile birleştiren çelişkili söylemler üretmiştir. Aynı zamanda ekonomik krizin etkileriyle başa çıkmak ve diğerlerini (vatandaşlar ve dış aktörler) bu etkilerden sorumlu tutmak için sorumluluğunu birleştirir.

Diğer yandan; iki gazete, (ekonomik krizi etkileyenleri ve bundan etkilenenleri) tanımlayan, iki ana çerçeveden *aşırı kelime vurgularını* yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Aşırı kelime vurgularının analizi, söylemlerde ideolojinin ve sembolik şiddetin kodlanmasını ortaya koyan “anlamsal gerginlikleri” belirlememizi sağladı.

Aşırı kelime vurguları, hükümetin (kararlı hükümet ve güçlü karar verme gücü, çözümler uygulamada rasyonellik ve gerçekçilik ve yerel ve küresel yönetişimde Sudan modelinin çekiciliği) üç temel özelliği vurgulayarak ekonomik kriz vizyonu, politikaları ve kararları hakkında olumlu (şişirilmiş) bir imaj sunma ilgisini gösterdiğini tespit edilmektedir. Bu söylemler ekonomik kriz bağlamına ve Sudan hükümeti ve vatandaşları üzerindeki doğrudan etkilerine göre okurken, aşırı kelime vurgularıyla oluşturulan bu özelliklerin yaşanan gerçeklikten farklı yeni bir gerçeklik yarattığını açıkça (ideolojik arzular) gösterdiğini görülmektedir. Bu arzu, hükümetin Sudan’ın içindeki ve dışındaki “zihinsel imajını” iyileştirmek amacıyla açıkça gösterilmiştir. Bu söylemler sadece gerçeklikle değil, aynı zamanda hükümetin konuşmalarıyla da çelişmektedir. Bir yandan Sudan’a karşı ekonomik bir savaşın ve ekonomik ablukanın varlığını doğrulayan konuşmalar görürüz, diğer yandan Sudan’a “tüm dünyanın” açıklığını teyit eden diğer söylemler görülmektedir.

Bu nedenle, hükümetin halk-vatandaş- toplumla ilgili söylemlerinin (davranışları için eleştirel söylem, yoksulluğun inkarı ve kamu hizmet için iyiliği yüze vurma söylemi ve sabır ve bekleme söylemi) incelenen gazetelerde aşırı kelime vurgularıyla yeniden üretildiğini görmekteyiz. Bu söylemlerin söylemler, hitap edilen toplumu karakterize eden “takdir” özelliklerini değiştirmeye çalışan, *sembolik ekonomik şiddet yetkisini* ortaya koymaktadır. Söylemde gizlenen bu iktidar, vatandaşları, ekonomik sorunun sorumluluğunun hükümette değil, toplumun olumsuz ekonomik davranışında olduğuna ikna etmeye çalışır. Genel olarak halka veya bir topluma ve ‘kolektif benlik’e saygısız

söylemler, yasal hesap verebilirlik olmadan, sembolik şiddeti uygulamak için etkili bir mekanizma olabilir.

Analiz sonuçlarına göre, aşırı kelime vurgularının rolü, eşanlımların yoğunlaştırılması ve çeşitlendirilmesi yoluyla hükümetin ekonomi politikalarının muhaliflere karşı ideolojik tutumlarını açıkça göstermektedir .Örneğin, diğer muhalefet konumlarına karşı (ideolojik gerilim) varlığının açık bir göstergesinde, muhalefetin her zaman hükümet tarafından sunulan 10'dan fazla olumsuz ve eleştirel tanımını sayılabilir. Hükümet söylemi, başkalarını eleştirerek, 'mükemmellik ve takdirin niteliklerini' tekelleştirmeye çalışır. Sembolik şiddeti ortaya çıkaran önemli mekanizmalarından biri, diğer tarafları sembolik sermayenin gücünden mahrum eden "mükemmellik ve takdir özellikleri" dir. Hükümet söyleminin parçası olan, 'Biz iyiyiz, onlar kötü' stratejisi, hükümet yanlısı gazetelerde aşırı kelime vurguları ile yeniden üretilir.

Aşırı kelime vurguların analizi, hükümet söyleminin Sudan'daki ekonomik krizde (dış rolleri) vurgulamak istediğine işaret etmektedir. Bu vurgular, sorumluluğun ortadan kaldırılmasına, dış ve bilinmeyen tarafların dayatılmasına yol açan ideolojik bir duruşu göstermektedir .Aynı şekilde, haber söylemleri "tüccarlar" ve "göçmenler"i ekonomik krizden sorumlu tutmaktadır. Bu ideolojik tutumlar, haber söylemi karşı önyargılı (varsayılan düşmanlar) sosyal kognitifin oluşmasına katkıda bulunduğundan sembolik şiddet potansiyelini artırır .Bu önyargı, ekonomik krizin devam eden olumsuz etkilerine yol açabilmektedir. Çünkü medya söylemlerinde ekonomik krizden (hayali düşmanlar) yaratmak ve (gerçek nedenleri) ve (gerçek yetkilileri) saklamak için çalışmak, krizin ve çözümlerinin doğru bir görüşünün oluşturulmasına yardımcı olmamaktadır .Dolayısıyla bu söylemler, kamusal alana erişimden yoksun bırakılan savunmasız gruplara, zarar veren bir tür sembolik şiddet oluşturmaktadır.

Sözcük seçimlerinin sonuçları aracılığıyla, (yeniden tanımlama) stratejisi, sosyal gerçeklikte benzer bir değişiklik yapmak için sözcükleri ve kavramları sosyal bağlam ve politik hedeflerin gereksinimlerine göre değiştirdiğini görülmektedir. Değişim sadece sözcüklerin değişmesi değil, aynı zamanda anlamı, sonra da ideolojiyi ve davranışı değiştirmeye çalışarak toplumsal değişme çabasıdır .Sözcüklerin ve ifadelerin "yeni kullanımı", kelimeler arasındaki ilişkileri geri yükler ve onları bağlam, deneyim ve sosyal algı alanlarına bağlar. van Dijk'in (2008, s. 42) söylediği gibi, sosyal kognitifin söylem stratejileri yoluyla manipüle edilmesi, toplumdaki savunmasız grupların 'kabulü' ve

‘memnuniyeti’ yaratmak için çalışır. Aşırı kelime vurguları, bu yeni değişimin, söylemin seviyesinde, yeni gerçekliğin varlığını ikna etmek için “ yarı eş anlamlısı “ ve “abartma”ya aşırı odaklanarak mümkün kılması için işe yaradığını bulunmaktadır. Bu nedenle aşırı kelime vurguların analizi, söylemde daima ‘ideolojik kaygıları’ ortaya çıkarmaktadır.

### **1.3. Haber Aktörleri Ve Onlara Ait Alıntılar**

Haberin makro konularını ve önceki kısımlarda sunulma stillerini incelerken, kamusal alan konuların gündemini ve bu konuların sunum şeklini kontrol ederek, iktidarın kognitif ve ideolojik alanı kontrol etme girişimlerinin yöntemlerin boyutlarını ortaya çıkarmıştık. Dağtaş’ın (2016) altını çizdiği gibi “Haberin söyleminde kullanılan ‘doğrudan alıntılar’ çözümlenmesi ile haberlerde hangi aktörlere söz verildiği ortaya çıkarılabilmektedir. Habercilik rutinlerinde yaygın profesyonel koda göre genellikle güç/iktidar sahibi aktörlere söz verilmektedir (Dağtaş, 2016, s.194)”. Bu boyutları anlamak, haber alanındaki ve sembolik alanındaki denetleyici tarafların kimliklerini ve rollerini tanımlamaksızın tamamlanmamaktadır. Bu nedenle, bu kısımda haber metinlerindeki aktörlerin yapısını analiz etmeye ve doğrudan ve dolaylı alıntılarını belirleyerek sembolik otoritelerini analiz etmeye çalışılacaktır.

Haberlerin makro yapısı bizi haberlerde gündeme getirilen konuların önemine ikna etmeye çalışırsa ve sözcük seçimleri bizi ideolojik içeriğe ikna etmeye çalışırsa, alıntılar bizi haber makro yapılarına erişme ve gerçekleri ve düşünceleri temsil etme hakkına sahip olan sembolik iktidar çerçevelerini ikna etmeye çalışır . van Dijk’in (1991) söylediği gibi “alıntıların haber raporlarını daha çekici kılan birçok işlevi vardır (van Dijk 1991, s. 153)”.

Haber aktörleri ve alıntılarının analizi, esas olarak basın kaynakları ve haber üretim süreçlerinin bir analizidir. Bu analizin haber söyleminde iktidarı tartışmak için bir zemin oluşturmasının yanı sıra, medyanın bilgi, düşünce ve olayları işlemek için üstlendiği bağlamın yeniden oluşturulması sürecini tartışmakta ve aynı zamanda ideolojik veya sembolik alana ulaşma yetkisini belirlemek için önemli bir giriş noktasını temsil etmektedir. Bir kişinin ya da grubun, haber olayların yorumları ve değerlendirmeleri rutin olarak bu olayların hesaplanmasına dahil edilmesi halinde basına “ideolojik” ya da

“sembolik” erişime sahip olduğunu gösterebilmektedir. Medyaya düzenli olarak erişmek için sadece seçkin aktörler, kurumlar ve kuruluşlar bu kaynaklara sahiptir (van Dijk 1991, s. 153)’’.

Bu kısımda Sudan’daki ekonomik krizle ilgili incelenen haberlerde yer alan ana alıntılar analiz etmeye çalışılacaktır. Bu analiz şu soruların cevaplanmasını gerektirecektir: Haberlerde ana aktörler kimlerdir? Başlıca haber yapılarında niceliksel ve niteliksel temsili nedir? Alıntıları nasıl yeniden kullanılır ? Böylece ekonomik krizi ve genel ekonomik durumu ifade etme hakkına sahip olanları tanımlamak mümkündür .*El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazeteleri (doğrudan alıntılar ve dolaylı alıntılar) iki tür alıntıyla ilgilenmektedir.

Tablo.5 doğrudan alıntılarının dolaylı alıntılardan daha fazla kullanıldığını göstermektedir ancak *Es-Sudani* gazetesi *El-İntibaha* gazetesinden daha fazla doğrudan alıntı kullanma eğilimindedir. Her iki gazetede doğrudan alıntılarının yüksek yüzdesi, haber aktörlerinin ve alıntılarının önemini göstermektedir.

*Tablo 5. 56. İki gazete habelerinde doğrudan ve dolaylı alıntılar*

Gazete	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
Doğrudan alıntılar	121	146	267
Dolaylı alıntılar	127	106	233
Toplam	248	252	500

İki gazetenin haber *aktörleri*, bireyler ve kuruluşlar olmak üzere iki ana gruba ayrılır .Tablo No (6)’ya göre, haberlerde alıntılarının içeriğini kontrol eden yaklaşık 20 kişi ve 17 kurum listelenmiştir .Yani (37) aktör toplamı iki gazetenin 500 haber metninden oluşan toplam içeriğini kontrol etmektedir .Bu aktörlerin kimliğini bulmak için, siyasi iktidardan (hükümet ve temsilcileri) pozisyonlarını test ettik ve iktidar temsilcilerinin (bireyler ve kurumlar) 25 aktör olduğunu, ancak 12 aktörün iktidar olmayan kişi ve kurumları temsil ettiğini gördük (Bkz. Tablo 6) .Ayrıca, kurum temsilcileri 470 haberi kontrol ederken *sadece 30 haberde temsilciler iktidarın dışından ortaya çıkmaktadır*.

**Tablo 5. 6.** İki gazetenin haberindeki iktidarla olan ilişkilerine göre aktörler

Aktörler	Sayı	Haberlere katılım sıklığı
İktidar temsilcileri (Kişiler ve kurumlar)	25	470
İktidar olmayan temsilcileri (Kişiler ve kurumlar)	12	30
Toplam	37	500

Haberlerde iktidar temsilcilerin yoğunluğu ile haberlerin alıntı türleri arasındaki ilişkiyi bulmak için, iktidar temsilcilerin her iki gazetede de doğrudan alıntılarının en büyük yüzdesini tekelleştirdiğini görülmektedir. İktidar olmayan temsilcilerin aktörleri, doğrudan alıntılar sadece iki haberde yer alırken iktidar temsilcileri 265 doğrudan alıntıda yer almaktadır (Bkz. Tablo 7).

**Tablo 5. 7.** İki gazetenin haberlerindeki aktörlerin, iktidarla ilişkilerine göre alıntıları

Alıntılar/ aktörler	İktidar temsilcileri	İktidar olmayan temsilciler	Toplam
Doğrudan alıntılar	265	2	267
Dolaylı alıntılar	205	28	233
Toplam	470	30	500

Sonuçlar sayesinde, iktidar temsilcilerinin iki gazete için birincil bilgi kaynağı olduğu ve bu nedenle iktidarın haber söylemlerinde durumlar ve ideolojiler oluşturmada önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Aynı zamanda iktidarda temsil edilmeyen haber aktörleri, ekonomik kriz konularında etkili bir rol oynamamaktadır. Bu nedenle, doğrudan alıntılar üzerinde herhangi bir etkisi yoktur, ancak sadece basın söylemi inşa edilen iktidar söylemine bağlı bir söylem olarak adlandırılırlar. İktidarda temsil edilmeyen olanların sesleri olsa bile, sadece gazeteler tarafından kontrol edilen dolaylı alıntılarla ortaya çıkar.

Ekonomik kriz haberlerindeki aktörlerin kimliği Tablo.8 ve Tablo.9'a bakıldığında netleşmektedir. Aktörler haberlerde iktidar temsilcileri ile iktidarda temsil edilmeyen temsilciler arasında değişiklik göstermektedir. İktidar makamı, sayısal yoğunluğa göre birincisi bakanlar (110 haber), ardından Cumhurbaşkanı (71 haber), Eyalet Valileri (34 haber), iktidar partisinin liderleri (22 haber) ve Başkan Yardımcısı (18 haber) olmak üzere

14 kişi tarafından temsil edilmektedir (Bkz. Tablo 9) .Ardından Başkan Yardımcısı, Belediye Başkanları, Devlet Üniversitesi Müdürleri ve Merkez Bankası Başkanı en düşük yüzde ile gelir.

İki gazetenin haber metinlerinde iktidar kurumlarına gelince ilki bakanlıklar (41 haber), ardından hükümet (35 haber), iktidar partisi (26 haber), Cumhurbaşkanlığı (18 haber) ve Parlamento (18 haber) olmak üzere 11 kuruma ulaşılmaktadır. Bundan sonra, Devlet Kurumları, Merkez Bankası, Ulusal İstihbarat ve Güvenlik Servisi, Kamu Maliyesi Mahkemesi, Topluluk Güvenlik Polisi ve Niyala Üniversitesi Dekanlar Konseyi daha düşük bir yüzdeyle gelir .Haberlerde iktidarın temsilinde iki gazete arasında anlamlı bir fark olmadığını, *Es-Sudani* gazetesinde temsil yüzdesi 233, *El-İntibaha* gazetesinde 237 haber olduğunu belirtilmektedir. Bu sonuçlar, mevcut iktidarın iki gazetede ki konuları kontrol etmesinin yanı sıra, iki gazetenin iktidar söylemlerine desteklendiğini göstermektedir.

Tablo 5. 8. İktidarın gazete haberlerinde temsili

Tür	Aktörler	Haberlere katılım sıklığı		
		<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
Kişiler	Bakanlar	49	61	110
	Cumhurbaşkanı	37	34	71
	Valiler	20	14	34
	İktidar partisinin liderleri	10	12	22
	Başkan Yardımcısı	7	11	18
	Başkan Yardımcısı	6	6	12
	Devlet kurumlarının müdürleri	4	6	10
	Başbakan	6	3	9
	Milletvekilleri	3	6	9
	Merkez Bankası Başkanı	2	3	5
	Belediye başkanları	4	0	4
	Devlet üniversitelerinin yöneticileri	2	2	4
	Parlamento başkanı	2	2	4
	Baş hakim	1	0	1
Kurumlar	Bakanlıklar	20	22	42
	Hükümet	20	15	35
	İktidar partisi	15	11	26
	Başkanlık	10	8	18
	Parlamento	12	6	18
	Hükümet yetkilileri	0	7	7
	Merkez Bankası	5	1	6
	Güvenlik ve İstihbarat Servisi	0	2	2
	Kamu Para Mahkemesi	1	0	1
	Toplum Güvenliği Polisi	1	0	1
	Niyala Üniversitesi Dekanlar Konseyi	0	1	1
Toplam	237	233	470	

İktidar olmayan haber aktörlerine gelince, gazetelerin haberlerinde sadece 12 aktörün sivil toplumu temsil ettiğini görülmektedir. Sonuçlara göre, vatandaşlar (6 haber) iki gazetenin konularında en çok temsil edilen kişiler, ardından ekonomi uzmanları (5 haber), çiftçiler (4 haber), tüccarlar (3 haber), sendika başkanları (iki haber) ve gönüllü kurumların yöneticileri (bir haber). Bkz. Tablo No (9). İktidara ait olmayan kurumlara gelince iki gazetenin haber metinlerinde temsil etmeyi kabul ettiği tek kurum, Afrika Kalkınma Bankası (2 haber) olan ulusal bir kurumdan ziyade (uluslararası) bir kurumdur. Ayrıca *Es-Sudani* gazetesinde İşçiler Derneği, Öz Finans-İş Sendikası ve Fırın İşçileri Sendikasının zayıf bir temsili bulurken (bir haber); *El-İntibaha* ise dış aktörlere - Norveçli bir şirkete ve bir Amerikan gazetesine- atıfta bulunmaktadır.

Sonuçlar, gazetelerin haberlerinde, özellikle vatandaşların temsilinde yerel sivil toplum temsilinin bulunmadığını teyit etmektedir. Bu, vatandaşların haber konularındaki sesinin, bir aktör değil, her zaman bir konu olarak ele alındığı için güçlü olmadığı anlamına gelir. Ayrıca, vatandaşların ve işçilerin zayıf kurumsal temsilini de not edilebilir, çünkü bunları toplam 500 haberden üç haberde temsil eden tek bir gazete *Es-Sudani* gazetesidir. Sivil toplum için en temsili gazete *Es-Sudani* gazetesidir (19 haber), *El-İntibaha* ise, sadece (9 haber) ‘dir.

Daha önce, van Dijk (1991), Teo (2000) ve Dağtaş’ın (2016) bulguları gibi, çözümlenen iki gazetede toplumu temsil edenlere ilişkin ‘doğrudan alıntılar’ ya hiç olmadığı ya da çok sınırlı olduğu tespit etmiştir. “Bu bulgu da, Teo’nun (2000, s.18) doğrudan alıntılarının kullanılıp kullanılmamasıyla yoksul, eğitimsiz ve gençler gibi güçsüz kesimlerin, güçlüler karşısında sistematik olarak sessizleştirildiği argümanını desteklemektedir” (Aktaran, Dağtaş, 2016, s.194)’’.

**Tablo 5. 9. Sivil toplumun gazete haberlerinde temsili**

Tür	Aktörler	Haberlere katılım sıklığı		
		<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
Kişiler	Vatandaşlar	1	5	6
	Ekonomik uzmanlar	2	3	5
	Çiftçiler	0	4	4
	Tüccarlar	0	3	3
	Sendika başkanları	2	0	2
	Yardım kuruluşları müdürleri	1	0	1
Kurumlar	Bir Amerikan gazetesi	1	0	1
	Norveçli bir şirket	1	0	1
	Afrika Kalkınma Bankası	1	1	2
	Fırın İşçileri Sendikası	0	1	1
	Öz Finans-İş Sendikası	0	1	1
	İşçiler Birliği	0	1	1
Toplam		9	19	28

İktidar temsilcilerinin doğrudan alıntılarda geniş bir şekilde temsil edilmesi, söylemsel alana kolayca ulaşma yeteneği anlamına gelirse o zaman doğrudan iktidar temsilcileri tarafından tekelleştirilen doğrudan alıntılarının içeriği, tıpkı iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesinde basın söyleminin katılımını yansıttığı gibi iktidarın gücünü yeniden oluşturma arzusunu yansıtır. Doğrudan alıntılarının hâkimiyetini doğrulayan nicel

sonuçlar göz önüne alındığında, söyleminin içeriğini değiştirmeye müdahale etmeden sürekli olarak yeniden üretmek basın söyleminin iktidar ilişkilerini yeniden üretmedeki geniş ve etkili rolünü vurgulanabilir.

Doğrudan alıntılarının içeriğini analiz ederken, *güçlü olmayan aktörlere* atfedilen doğrudan alıntılardan *sadece iki örnek* bulunmaktadır .Fakat bu iki örneğin de, iktidarın arzu ve amaçlarına da hizmet ettiği görülmektedir .İlk örnekte, *El-İntibaha* gazetesi bir Amerikan gazetesi için doğrudan bir alıntıdan alıntı yapar: “Hükümetin zekası Sudan Baharını söndürdü” (*El-İntibaha*, 24 Temmuz 2012. İkinci örnekte, *Es-Sudani* gazetesi ekonomik uzmanın doğrudan bir alıntısından alıntı yapar: “Güney Sudan ile işbirliği anlaşması doların fiyatını kademeli olarak düşürecek “(*Es-Sudani*, 29 Ekim 2012). Her iki örnek de, hükümetin ekonomik kriz üzerindeki kontrolünü her zaman vurgulayan hükümet söylemini desteklemektedir.

Tablo 10’da, iktidar temsilcileri için doğrudan alıntı örnekleri bulunabilmektedir . Bu alıntıları incelerken, ekonomik krizle ilgili daha önceki çerçeveleri ifade ettiklerini görülmektedir. Yani, haberlerin makro yapısından (başlıklar, haber girişleri) alınan bu alıntılar, hükümetin ekonomik krizin doğası, nedenleri, etkileri, sunulan çözümler ve bu çözümlerin karşıtları hakkındaki görüşlerinden bahseder. Bu doğrudan alıntılarının konuları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Hükümetin halk itirazları ne olursa olsun herhangi bir ekonomik karardan vazgeçme konusundaki isteksizliğidir.
- Hükümet kararları “ekonomik reform” ve kaynakların “adil dağılımı”dır.
- Hükümet yasayı keskin ve sert bir şekilde uygular.
- Ekonomik kriz, hükümetin ve halkın dini inanç ile bağlantılıdır.
- Ülkenin siyasi ve ekonomik yaşamındaki “yabancıların” olumsuz bir rolü vardır.
- Hükümetin istikrarını tehdit eden bir ekonomik krizin varlığını reddetmektir.
- Hükümetin kötü ekonomik durumdan etkilenenler için empati duyması vardır.
- Topluluk davranışı ekonomik krizin bir parçasıdır.
- Siyasi muhalefetin ekonomik sorunu çözemesidir.

-Vatandaşlara hizmette hükümetin gayretidir.

-Hükümet iktidara gelmeden önce kötü ekonomik koşullara sahip halka hatırlatmaktır.

-Hükümet dışarıdan ekonomik bir savaşa maruz kalmasıdır.

Bu konular oldukça *iktidar söylemleridir* çünkü kasıtlı olarak iktidarın güçlü yönlerini vurgularlar (güç göstermek, sorunları zorlamak, yasaları uygulamak, sorunları çözme yeteneğini beyan etmek, başkalarını eleştirmek, teşvik etme ve korkutma vb.) . Ayrıca vatandaşlara sürekli hitaben söylemlerle ekonomik şiddet içerir .Bu söylemler, ekonomik krizin nedenleri, etkileri ve yöntemi hakkında toplumsal farkındalığı manipüle etmeye yarar .Bu şiddetin bir tezahürü, vatandaşları ekonomik davranışlarının ekonomik krizin nedenlerinden biri olduğuna ikna etmek, göçmenler ve dış taraflar için olumsuz ve etkili bir role odaklanmak, vatandaşları krizin dini görünümüne ikna etmek, vatandaşları ekonomik reform ve kaynakların eşit dağılımı konusunda inandırmak ve vatandaşları, hükümetin dışındaki krize çözüm bulunmadığına ikna etmektir.

Ayrıca, doğrudan alıntılarla desteklenen bu söylemlerin, 2012'den 2018'e kadar ekonomik kriz dönemine dağıldığı da belirtilmelidir .Bu, ekonomik krizin uzun süre devam ettiğini ve önerilen çözümlerin başarısız olduğunu ve krizin uzun süresinin aynı zamanda eş zamanlı 'çelişki ve tutarlılık' olgusunu yansıttığını doğrulamaktadır .Bu söylemlerin bazıları birbiriyle tutarlıdır, bazıları tutarlı değildir .Örneğin, yüzeyde, "*halk için sempati söylemleri, önyargı ve hukukun zorla uygulanması söylemleri*" arasında bir çelişki olduğu anlaşılmaktadır .Ancak bu çelişki, 'ödül ve ceza' tarzını kullanma yetkisinin geleneksel stratejisini veya çağdaş siyaset literatüründe '*sopa ve havuç*' politikası olarak bilinen şeyi ifade eder. Norman Fairclough'a (1989) göre "eğer bir metin "*dayanışma ve otorite*" gibi karşıt değerlerle işaretlenmişse bu söylem biçimleri arasında yeni bir korelasyona işaret eder (Fairclough, 1989, s.244 )". Sonuç olarak incelenen iktidar yanlısı gazetelerde, iktidar söyleminin - çelişkileriyle - büyük bir tutarlılıkla karakterize edildiği söylenebilir, çünkü aynı söylemler 2012'deki ekonomik krizin başlangıcından 2018'deki siyasi sistemin düşmesine kadar tekrarlanır.

Bir sonraki bölümün konusu olan *haber kaynaklarını* analiz etmenin faydaları arasında, hakim iktidar sadece sorunları, ikna gücünü ve sunum tarzını gündeme getirme yetkisini tekelden geçirmekle kalmayıp, aynı zamanda haberlerin makro yapısı üzerindeki

doğrudan hükümet söylemi kontrol ederek söylemsel alana ulaşma yetkisini tekelleştirmeye çalışır.

**Tablo 5. 3. İki gazeteden doğrudan alıntı örnekleri**

Aktörler		Alıntılar	Kaynaklar
İktidarda temsil edenler	İktidarda temsil edilmeyenler		
	Amerikan gazetesi	Hükümetin zekâsı Sudan Baharını söndürdü	<i>El-İntibaha</i> 24 Temmuz 2012
	Ekonomistler	Güney Sudan ile iş birliği anlaşması doların fiyatını kademeli olarak düşürecek	<i>Es-Sudani</i> 29 Ekim 2012
Maliye Bakanı		Halk itirazları ne olursa olsun herhangi bir ekonomik karardan vazgeçmez	<i>Es-Sudani</i> 26 Haziran 2012
Cumhurbaşkanı Yardımcısı		Ekonomik önlemlere karşı protesto gösterilerine katılanların% 85'i yabancı	<i>Es-Sudani</i> 10 Temmuz 2012
Maliye Bakanı		Ülkede mali sıkıntı yok, yiyeceğini bulamayan bir vatandaş var mı!?	<i>El-İntibaha</i> 13 Mart 2012
Cumhurbaşkanı		Çiftliğim başkanlık maaşından daha fazla kâr ediyor	<i>El-İntibaha</i> 24 Nisan 2012
Cumhurbaşkanı Yardımcısı		Halka, yapabilecekleri dışında bunalmamak için söz veriyoruz	<i>El-İntibaha</i> 19 Haziran 2012
Cumhurbaşkanı		Ekonomik tedbirlerin vatandaşa ne kadar yük getireceğini anlıyoruz	<i>El-İntibaha</i> 26 Haziran 2012
Ekonomik Kalkınma Bakanlığı Müdürü		Vatandaşların malların yükselmesinden rahatsız olmamasını ve tüccarların fiyatları yükseltmesi durumunda, bunları satın almaktan kaçınmasını talep ediyorum	<i>El-İntibaha</i> 23 Ağustos 2012
Sosyal Hizmet Bakanı		Musibetler Sudan halkının gücünü artıracak	<i>El-İntibaha</i> 23 Ağustos 2012
Hartum Valisi		Hastanelerin durumlarından memnun değiliz	<i>Es-Sudani</i> 12 Şubat 2013
Cumhurbaşkanı Yardımcısı		Protestoları geçtik ve ekonomik önlemlerin gelirleri sosyal desteğe kayacak	<i>Es-Sudani</i> 1 Ekim 2013
Cumhurbaşkanı		Ekonomik önlemlerimiz sübvansiyonları kaldırmak değil, yeniden dağıtmaktır	<i>Es-Sudani</i> 22 Ekim 2013
Maliye Bakanı		Vatandaşlara daha şefkatli olacağız	<i>Es-Sudani</i> 10 Kasım 2013
Cumhurbaşkanı		Toplumun lükse yönelmesi ekonomi için sorun yarattı	<i>El-İntibaha</i> 20 Eylül 2013
Petrol Bakanı		Amerikan ablukası ülkenin petrol üretimini artırmamasını engelliyor	<i>El-İntibaha</i> 23 Aralık 2013
Cumhurbaşkanı		Halk çok sabır etti ve isteklerini yerine getirmek için çalışacağız	<i>El-İntibaha</i> 10 Aralık 2013
Sağlık Bakanı		Sağlık hizmetlerinin yetersizliğinden bahsedenler taraftar ve cahil	<i>Es-Sudani</i> 25 Mart 2014
Sivil Havacılık Müdürü		Afrika'da hava güvenliği alanında Avrupa'dan daha iyiyiz	<i>Es-Sudani</i> 1 Nisan 2014
Cumhurbaşkanı		Yaşamı iyileştirmeye yönelik prosedürler ve kararlar var	<i>Es-Sudani</i> 8 Nisan 2014
Parlamento Vekili		İçerideki hainler ekonomiyi sabote etmeye katkıda bulundu	<i>Es-Sudani</i> 30 Nisan 2014

*Tablo 5. 4. (Devamı) İki gazeteden doğrudan alıntı örnekleri*

Sağlık Bakanı		Toplumun yeme davranışını değiştirmemiz gerekiyor	<i>Es-Sudani</i> 10 Haziran 2014
Hartum Valisi		İktidar partisi alkışlanmayı hak ediyor	<i>Es-Sudani</i> 15 Temmuz 2014
İktidar partisinin Lideri		Sudan halkı hükümeti sadece kamu konutlarını artıracığı, buğday yetiştireceği veya petrol çıkaracağı için desteklemedi, Allah'a dönmek için destekledi.	<i>Es-Sudani</i> 14 Ekim 2014
Cumhurbaşkanı		Siyaseti bırakmak ve kendimi çiftliğime adamak istedim ve halkın ısrarı olarak aday oldum	<i>Es-Sudani</i> 24 Şubat 2015
Cumhurbaşkanı Yardımcısı		Mazlumların bedduası, ülke için en büyük tehditir	<i>Es-Sudani</i> 25 Şubat 2015
İktidar partisinde Siyasi İşler Başkanı		Bizi eleştirenlere yanıt olarak yüzümüze kalkan elleri kıracağız	<i>Es-Sudani</i> 10 Mart 2015
Cumhurbaşkanı		Yetimlerin ve muhtaçların duaları hükümeti korur.	<i>Es-Sudani</i> 20 Kasım 2015
Hartum Valisi		Hedefimiz vatandaşları mutlu etmek	<i>El-İntibaha</i> 7 Temmuz 2015
Başkan Yardımcısı		Devlet vatandaşların acısını hissediyor	<i>El-İntibaha</i> 3 Ağustos 2015
Adalet Bakanı		Korkuyoruz ve sorumluluktan uyumuyoruz	<i>El-İntibaha</i> 1 Aralık 2015
Maliye Bakanı		Sudan halkı ürettiklerinden daha fazlasını tüketip ihraç ettiklerinden daha fazlasını tüketiyor	<i>El-İntibaha</i> 8 Aralık 2015
Sağlık Bakanı		Ekonomik abluka, artan anne ölüm oranının nedenidir	<i>Es-Sudani</i> 27 Ocak 2016
İktidar partisinin Başkan Yardımcısı		Halk sabunu paylaşıp, dört ekmek, bir galon benzin için uzun kuyruklara girerdi	<i>Es-Sudani</i> 17 Şubat 2016
Cumhurbaşkanı Yardımcısı		Ötekileştirme yok ve Mazlumların bedduasından korkuyoruz	<i>Es-Sudani</i> 28 Şubat 2016
Başbakan		Vatandaş yakında hizmetlerde bir değişiklik bulacak	<i>Es-Sudani</i> 18 Nisan 2016
Cumhurbaşkanı		'Kurtarma hükümeti' WhatsApp'la devirmek istiyorlar, ancak 'Kurtarma hükümeti' sadece Ömer El-Beşir'i temsil etmez, sizi de temsil eder.	<i>Es-Sudani</i> 13 Aralık 2016
Maden Bakanı		Beni sadece üretim alanlarında göreceksiniz	<i>Es-Sudani</i> 16 Mayıs 2017
Kassala eyaleti Valisi		Gayriresmi konutların kaldırılması, hükümet yetkililerinin evlerini de içeriyor	<i>Es-Sudani</i> 3 Ekim 2017
Parlamento Başkanı		Parlamentoyu yıkarak devleti yıkmak isteyen taraflar var	<i>Es-Sudani</i> 23 Ocak 2018
Cumhurbaşkanı Yardımcısı		Devlet, 'Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür' tevhit akidesine bağlı kalmak nedeniyle ekonomik daralma yaşar	<i>Es-Sudani</i> 16 Mayıs 2017
Cumhurbaşkanı		Hükümet, ekonomik koşullara ve dış ablukaya rağmen güvenliği koruyabildi	<i>Es-Sudani</i> 24 Temmuz 2018
Cumhurbaşkanı		Yasayı uygulayacağız ve el ve boynu keseceğiz	<i>El-İntibaha</i> 12 Ağustos 2018

### 1.3.1. Kaynaklar analizi

Gazeteler genellikle haber konularının kaynakları yoluyla önerilerde bulunur . Bazen bu kaynaklar bilinmekte, bazen de bilinmemektedir .Bilinmeyen kaynaklar, haber metinlerinin üretimi ve tüketiminde sorunludur çünkü haber doğrulama çemberini tamamlama yolunda dururlar ve görüş ve pozisyonların haber ve gerçek olarak geçmesine izin verirler .Bu nedenle, haber kaynaklarını analiz etmesi, basın söyleminde ideolojileri doğrulamaya yardımcı olabilir.

Bilinen kaynaklar söz konusu olduğunda Sudan gazeteleri, haber başlığından hemen sonra ve haberlerin girilmesinden hemen önce muhabir/editör adını (Byline) yerleştirir. Genellikle bu şekilde (konum: muhabirin adı). Örneğin (Hartum: Zubaydah Ahmad) (Resim (1) bilinen muhabirin tarzı). Bazen gazetecinin adı gazetenin adı ile değiştirilir, bu şekilde (konum: gazetenin adı) örneğin (Hartum: *Es-Sudani*)(Resim (2) Bilinmeyen muhabirin tarzı). Diğer zamanlarda, gazetelerinin haberin yerini, muhabirin adını ve hatta haberin kaynağını belirtmediğini tespit ettik (Bkz: Resim (3) Mevcut olmayan muhabirin tarzı). Haber editörünün/muhabirin adını kasıtlı olarak gizlemek veya haberlerin yerini belirtmemek, gazetelerin alışkın olduğu ideolojik veya rutin nedenleri gösterebilir. Ancak haberin (zaman, konum, kaynak kimliği, haber vektörü) kaynağının ayrıntılarını gizlenmesi, haber metinlerinin ideolojik çıktılarında biri olarak kabul edilen “bilinmeyen kaynaklar” ın ortaya çıkmasına yardımcı olur.



Resim 5. 1. Bilinen muhabirin tarzı



Resim 5. 2. Bilinmeyen muhabirin tarzı



Resim 5. 3. Mevcut olmayan muhabirin tarzı

İki gazete, öz bilgi kaynaklarına (muhabirler, editörler) ve dış kaynaklara (haber ajansları, siyasi ve ekonomik kişilikler ve kurumlar, vb.) dayanmaktadır. Ayrıca bilinmeyen kaynakların küçük bir yüzdesi vardır (% 7 haberde bilinmeyen kaynak vardır). Tablo No (11)'de, haberlerin en büyük yüzdesinin (bilinen kaynak ve muhabir) haberler olduğu görülmektedir (% 62,2- 311 haber). (Bilinen kaynak, bilinmeyen muhabir) olan haberlerin yüzdesine gelince, yaklaşık 182 haber, yani % 36,4'tür (Bilinmeyen kaynak, bilinmeyen muhabir) olan haberlerin yüzdesi % 1,4'tür. Burada ayrıca, iki gazetenin (bilinen muhabir, bilinmeyen muhabir ve bilinmeyen kaynaklarına) dayanarak iki gazetenin eğilimlerinin ve yönlerinin yakınsamasını doğrulayan başka bir konu olduğuna dair bir fark olmadığı fark edilmektedir.

**Tablo 5. 11.** İki gazetenin kaynaklarını gösterme tarzı

Gazete	Bilinen muhabir olan haberleri	Bilinmeyen muhabir olan haberleri	Bilinmeyen kaynağı olan haberleri	Toplam
<i>El-İntibaha</i>	154	91	3	248
<i>Es-Sudani</i>	157	91	4	252
Toplam	311	182	7	500

Sonuçlara göre, bazı bilinmeyen muhabir olan haberlerin, hükümetin desteklediği yerel haber ajanslarından gelen raporlara dayandığını tespit ettik .Örneğin: Her iki gazetenin de “Ömer El-Beşir döneminde Güvenlik ve İstihbarat Servisi tarafından kontrol edilen (SMC) haber merkezinden (Totten, 2011, s. 391)” sık sık haber aktarıldığı görülmektedir. Bazı basın raporları, güvenlik servislerinin, SMC haberleri güvenilir olmamasına rağmen sık sık almaya yönlendirdiğini söyler “(SMC) önceki rejimin muhalifleri tarafından haber ve uygunsuz bilgi ürettiği için eleştirilmiştir (Sudanile Gazetesi, 2019, s.1)”.

Aşağıda, *El-İntibaha* gazetesi (18 Aralık 2018) tarafından SMC haber merkezinde yayınlanan bir haber örneğidir .Haberin konusu “dolar düşüşün beklentileri” hakkında konuşur ve “bilinmeyen uzmanlar” dışında kaynak gösterilebilecek hiçbir kaynaktan bahsetmez.

*Doların Sudan poundu karşısında daha da düşmesi beklentileri*

*Hartum: El-İntibaha*

*Ekonomistler, dolar fiyatının önümüzdeki iki gün içinde paralel piyasadaki sterlin karşısında düşmesini bekliyorlar. Uzmanlar (SMC) 'ye altın ihraç etmeye başlamanın dövizden elde edilecek getirileri artıracığını, özellikle kararın kaçakçılık faaliyetlerini azaltmaya çalışacağını ve bir dizi nakit mevduatın ülkeye gelişinin temel malları ithal etmek için kaynak sağlamadaki katılığı ele alacağını belirtti.*

Bu habere ek olarak *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazeteleri tarafından (SMC) haber merkezinde bildirilen düzinelerce benzer haber buldunur. Örnekler:

*Dolar fiyatında kademeli bir düşüş beklentisi (El-İntibaha, 29 Ekim 2012).*

*Yağ fiyatlarında yeni bir düşüş beklentisi (El-İntibaha, 5 Şubat 2013).*

*Hartum hizmetlerin tanıtımını yeniden planlamaya başlamaktadır (El-İntibaha, 9 Nisan 2013).*

*Petrol Bakanlığı: Gaz mevcuttur ve tüccarlar ortadan kalkmasına neden olmuştur (El-İntibaha, 16 Nisan 2013).*

*Maliye Bakanlığı: 2015 bütçesi yoksulluğu azaltmayı amaçlıyor (El-İntibaha, 28 Ekim 2014).*

*Maliye Bakanlığı: Körfez transfer yasağının kaldırılmasından sonra dolar düşmeye devam ediyor (Es-Sudani, 21 Nisan 2015).*

*İktidar partisi: Reform yapmaya kararlıyız ve ekonomi şokun üstesinden gelmiştir (Es-Sudani, 9 Mart 2016).*

*Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Devlet çalışanlarının maaşların artırılmasına yönelik düzenlemeler var (Es-Sudani, 27 Haziran 2016).*

*Sağlık Bakanlığı ilaç almak için (11) milyon avro alır (Es-Sudani, 25 Aralık 2018).*

*Tüketiciyi Koruma Derneği: Tüccarlar fiyat kaosuna neden olur (El-İntibaha, 1 Mayıs 2012).*

Bu haber başlığı örneklerinin çoğunda, basın söylemi tarafından yeniden inşa edilen iktidar söylemi devlet kurumları ve iktidar partisine ait aktörler aracılığıyla aktarılmaktadır. Ayrıca, haber konuları gelecekteki beklentiler, doğrulanmamış suçlamalar, iddialar, abartı ve vaatlerle ilgilidir. Hepsi ekonomik kriz sırasında işlerin nasıl yönetildiğini ortaya koyan haber eğilimleridir. Haberlerde bilinmeyen kaynakların bulunması, haber konularını etkileme ve basın söylemini, haber söylemlerinde iktidar ve aktörlerin amaç ve çıkarlarına hizmet eden yollara yönlendirmede ideolojik müdahale olasılığını artırır.

### **1.3.2. Yeniden bağlamsallaştırma analizi**

Kaynakların ve alıntılarının analizi, metinlerarasılık (intertextuality), söylemlerarasılık (interdiscourse), ve yeniden bağlamsallaştırma (recontextualization) kavramlarının uygulanması için çok yararlıdır. Haber kavramlarını analiz etmek için bu

kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır, çünkü iktidar söylemleri ve gazeteler söylemleri arasındaki ayırım ve ortak sınırları açıklığa kavuşturmaya yardımcı olurlar ve aynı zamanda iktidar söylemin nasıl bir ‘gazeteler söylemi’ haline geldiğini bilmemize yardımcı olurlar. Gazeteler genellikle kaynaklardan bilgi ve ifadeleri, söylendikleri eski bağlamdan farklı “yeni bir bağlamda” yerleştirmeye çalışırlar. Bu işlem ‘yeniden bağlamsallaştırma’ (recontextualization) olarak bilinir. Bu şekilde, kaynakların söylemi, diğer metinlerle iç içe geçerek bir basın söylemi haline gelir.

Norman Fairclough (2008), bir alandan kaynaklanan söylemlerin diğer alanlarda yeniden formüle edilebileceğine inanır. Fairclough, yeniden bağlamsallaştırmanın çelişkili bir karaktere sahip olduğuna inanmaktadır, çünkü “bir alanın veya kurumun diğeri tarafından ‘kolonileştirilmesi’ olarak, aynı zamanda ‘dış’ söylemlerin ‘tahsis edilmesi’ olarak da görülebilir (Fairclough, 2008, s.165)”.

Basın alanında, Banu Dağtaş’ın altını çizdiği gibi:

“Gazeteler, hükümet temsilcilerinin siyasi ifadelerini alıntılar olmadan başlıklar, spotlar ve makro konular olarak kullandıklarında, bu ifadeler yeniden bağlamsallaştırılır ve yeni bir anlam kazanır: ‘Gazetelerin söylemi haline gelirler .’Bu, bir bağlamda yapılan ifadelerin, siyasi söylemlerin, önemli bir değişiklik veya karşı çıkış olmadan başka bir bağlama, basın sunumuna aktarıldığı geçiş olarak yeniden bağlamsallaştırmanın bir örneğidir (Dağtaş, 2019, s. 282)”.

Gazetelerde dış kaynakların bilgilerinin yeni üretim süreci genellikle yeni bir bağlam aracılığıyla ideolojinin de aktarılmasına neden olur. van Dijk’a göre (1991, s.152), haber kaynakları veya varlıkları tarafından yorumlama ve değerlendirme verilerin formülasyonu kendi içinde karmaşık bir söylemsel süreç olduğunu düşünmektedir . “Haber kaynaklarından veya kurumlardan gelen çoğu verilerin çok uzun veya çok karmaşık olduğu için, seçim ve özetleme ile yani ideolojik temeli olan operasyonlarla da dönüştürülür (van Dijk, 1991, s.152)”.

Çoğu zaman, sadece iktidar bir söylemi değil, bir basın söylemiyle birleştirilen bir söylemden bahsedilmektedir. İktidar söylemi ve basın söylemini ayırt edemediğimiz zaman, yani basın iktidar söylemini yeniden ürettiğinde, aslında bir homojen söylemle karşı karşıya kalmaktadır. Bu söylem yeni bağlamında, aynı iktidar söylemini yeniden üretmektedir.

Genellikle, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazeteleri, Sudan'daki iktidar temsilcilerinin siyasi bildirimlerini üç yöntemle iletir: İlki doğrudan alıntılarla, ikincisi dolaylı alıntılarla, ve üçüncüsü haber makro yapılarında alıntıları (kabul ederek) ve alıntılarının kaynağına atıfta bulunmaksızın basın söylemine dahil eder. İki gazetenin siyasi ifadelerle uğraşma tarzının, Dağtaş'ın (2019, s. 282) iktidar söylemlerinin yeniden bağlamsallaştırma aracılığıyla gazetelerin söylemi haline geldiği argümanını desteklediği görülmektedir.

Aşağıda, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerinin yürüttüğü yeni bağlamsallaştırma sürecine ve bu sürecin basına yaptığı ideolojik etkiye ilişkin bazı örnekler gösterilmektedir. Aşağıdaki gazete örnekleri, Sudan'daki iktidar temsilcileri tarafından yapılan siyasi açıklamalardan alıntılanan ana haber başlıklarıdır ancak doğrudan gazetelerden yayınlanan bir söylem gibi görünen bir yeniden formüle etme sürecine maruz kalmıştır.

“Maden Bakanlığı finansman önündeki engelleri kaldırmaya başlıyor” (*El-İntibaha*, 25 Eylül 2012) başlığında, gazete Maden Bakanlığında bir açıklamayı aktarmasına rağmen, nötr ve sadece aktaran bir araçtan, bilgili bir katılımcı bir tarafa dönüştürülür.

“Ülkeye milyarlarca kredi gelecek” başlığında (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2012) başlığında, gazete bilinmeyen bir kaynaktan aktarır ve başlığı iktidar söyleminin kaynağı haline gelir.

“Kemer sıkma... El-Beşir kendisiyle başlıyor!” (*Es-Sudani*, 19 Haziran 2012) başlığında, gazete, olayları doğrulamadan teyit eder, çünkü gazetenin dayandığı bilgiler sadece Cumhurbaşkanı El-Beşir'den hükümet harcamalarını azaltma niyetinin bir açıklamasıdır. Aynı haber *El-İntibaha* gazetesinde de başka bir şekilde yer alıyor: “El-Beşir kemer sıkma tedbirlerini duyurur ve hükümetin yapısını küçültüyor” (*El-İntibaha*, 19 Haziran 2012). Bu başlık, haberlerin kaynağıyla birbiri ile karışma derecesinde daha hafif olmasına rağmen, aynı zamanda iktidarın bir söylemine dönüşür çünkü iktidar söylemini hesap verebilirlik veya değişiklik olmadan ifade eder.

Göçmenlik konularında, örneğin, *Es-Sudani* gazetesinin, gazetenin konumunu haber kaynağının konumundan ayıran bir işaret olmaksızın, ana başlıklarında göçmenlere karşı olumsuz bir söylem benimsediğini görülmektedir. Bu başlıklar arasında: “Hartum nüfusunun %40'ı yabancısıdır” (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012); “Hartum'daki dilencilerin %

60'ı yabancıdır" (*Es-Sudani*, 12 Haziran 2016); "Sağlık mesleklerini istila eden yabancılar hakkında şikayetler var" (*Es-Sudani*, 5 Ocak 2014); "Ülke, Güney Sudanlı mültecilerin yeni akını alıyor" (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018). Son örneklerde, gazetenin göçmenlerin varlığını bir zamanlar yıkıcı bir sel olarak ve yine işgücü piyasasının işgali olarak tanımladığı görülmektedir. Örnekler, göçmenlerin yerel ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerine gözdağı verilmesini göstermektedir.

Basın söylemi bağlamında yeniden inşa edilen iktidar söylemin başka bir örneği, şu başlıkta görülebilir: "Borsada 3 'şişman kedi'nin tutuklanması" (*El-İntibaha*, 5 Haziran 2018). Burada gazete, sadece başlıktaki kaynaktan bahsetmeden yolsuzlukla suçlanan bir kişinin tutuklanmasından sorumlu yetkililerin ifadesini onaylamaz, ancak, yolsuzluk suçlaması üzerine hükümet yetkililerin tanımını bile 'şişman kediler' kabul eder. Bu başlık, "Akaryakıt kış mevsimin hasadını durdurur" (*Es-Sudani*, 19 Mart 2018), aracılığıyla, haber kaynağı hükümetten bağımsız bir kaynak olsa da (çiftçiler), iktidar söylemine dönüşen başka bir basın söylemi örneğe değinilecektir

Bu haberi analiz etmeden önce ana manşeti ve girişini dikkatle inceleriz:

*Akaryakıt kış mevsiminin hasadını durdurur.*

*Bazı (El Cezire ve El-Managil tarımsal projesi) çiftçilerin, akaryakıt kıtlığı nedeniyle kış mevsimi mahsullerinin hasat edilmesiyle ilgili bir sorun ortaya çıkardılar. Çiftçilerin hasat için akaryakıtı olmadığı için buğday biçerdöverlerin durduğunu doğruladılar, yakıt elde etme gecikmesinin hasadı etkileyebileceğini ve maliyetini artırabileceğini kaydettiler. Yüksek nakliye maliyetleri nedeniyle pamuk ürünlerinin düşük fiyatlarına dikkat çekiyorlar (Es-Sudani, 19 Mart 2018).*

Bu haberde makro yapıda bir ayrılık bulunmaktadır. Ana başlık (bir iktidar söylemi), haber girişi ise (gazete söylemidir). Haber girişi (gerçek), yani çiftçilerin akaryakıt eksikliğinden dolayı hasatta bir sorunla karşılaştığı, ancak haberin başlığı bu gerçeği (nedeni) manipüle ederek aktarır. Haber başlığı, hasatın başarısız olmasının nedenini (insan olmayan bir aktör) atfeder bu nedenle akaryakıt hasadı bozmaktan doğrudan sorumlu olur.

Bu haberde, vatandaşlara akaryakıt sağlamaktan sorumlu gerçek aktör gizlenir ve bu yüzden ana başlıkta veya haberlerin girişinde görünmez. İnsan olmayan bir aktörün

(akaryakıt) gerçek aktörü (hükümet yetkililerini) gizlemek ve eylemin sorumluluğunu (hasatını bozmak) elinde tutmak, gerçek aktörün sorumluluktan kaçmasına izin veren ideolojik bir sonuca yol açmaktadır. Gazete, dilsel seçimlerinin bu ideolojik etkisinin farkında olabilir ya da haber üretimin rutini ile meşgul olmasının farkında olmayabilir. Ancak Eleştirel söylem analizinin amaçlarından biri, haber dilinde bu potansiyel ideolojik etki düzeylerini ortaya koymaktır. Çünkü bu ideoloji düzeylerini ortaya çıkarmak gerçeği açıklığa kavuşturabilir ve iktidarın kötüye kullanılmasını açığa çıkarır ve önleyebilir.

Bu örnekte gazetenin söylemi, içeriği yeniden bağlamsallaştırma yoluyla bir iktidar söylemine dönüşmüştür. Gazete, haberi çiftçilerden almasına karşın, hükümet yetkililerin sorumluluğunu gizlemeye yarayan bir başlık kullanmıştır. Örneğin, gazete, haber girişinde belirtildiği gibi çiftçilerin sözünü aktarabilirdi ve başlık şu şekilde olabilirdi:

- *“Akaryakıt kıtlığı nedeniyle hasadın karşılaştığı bir sorun”*

- *“Akaryakıt kıtlığı nedeniyle çiftçilerin karşılaştığı büyük sorun”.*

İkinci başlık seçimi hem sorunun kaynağını-akaryakıt kıtlığını, hem de mağdur olan özneyi-çiftçileri işaret eder. Ancak, gazete ana başlıkta çiftçileri temsil etmeyi ihmal eden ve gerçek aktörün sorumluluğunu gizleyen bir başlık kullanmıştır.

Bu haber gerçek aktörlerin bir maskeleyen stratejisinin tek örneği değil, sentaks seçenekleri analiz ederken bu söylemsel stratejiyi ele alınacaktır. Haberlerin metinlerinde bir dizi (insan olmayan aktörler) tespit ettik. Bu aktörler, (çöl çekirgesi, kuşlar, susuzluk ve akaryakıt) tarım sezonunu başarısızlığı için, hükümetin sorumluluğu üzerinden atmak için tercih ettiği aktörlerdir ve yanlış basın da bunları haber aktörleri yapar. Buna ek olarak, bazı ürünlerin yüksek maliyetinin sorumluluğu genellikle “doğal afetlere” yüklenir. Hava soğutucularının yüksek fiyatı için ısı dalgasını ve yüksek inşaat fiyatlarını (yapı malzemelerini) sorumlu tutmak gibi...

İncelenen gazetelerde (şimdiki zaman) bağlamında, (gelecek beklentileri) bağlamını yeniden bağlamsallaştırdıkları başka bir yaygın model daha vardır. Bu süreç okura haberin konusuna gerçekten ulaşıldığını düşündürür ancak gerçekte sadece kağıt üzerinde planlar veya henüz gerçekleşmemiş bir gelecek olayı için bir tahmin vardır. İncelenen hükümet yanlısı gazeteler bu modeli (adlaştırma stratejisi) ile uygulamaktadır ve analizin bir sonraki kısmında sentaks seçenekleri analiz ederken ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bu model, bağlamsallaştırma sürecinin oynayabileceği ideolojik rolün açık bir göstergesidir .Bu haber sağlama yöntemi, hakim iktidarın amaçlarına hizmet eder, çünkü gerçekte henüz ulaşılamayan söylem düzeyinde başarılar elde etmiştir. Hükümetin, “kalkınma projeleri”yle ilgili haberler, bunun başarılı bir uygulaması olarak görünmektedir. Bu yöntem okuyucular arasında yanlış kognitif farkındalık yaratabilir: “Her seferinde birçok kalkınma projesi uyguladığına dair kanıtlarla”, ekonomik durumu ekonomik kriz ışığında kontrol ettiğine dair güçlü bir izlenim vermek için hükümet yetkilileri tarafından kullanılan etkili bir söylemsel strateji olabilir.

Aşağıda bu modelin örnekleri verilmektedir. Bu şekilde yeniden oluşturulan tüm haberler analiz edildi ve başlıklarda yer alan (iddialar) tümünün (beklentiler veya planlar) henüz uygulanmadığından emin bulunmuştur .Bu örneklerden şu başlıkları okunabilir: “yoksulların % 90’ını sağlık sigortasına yerleştirme” (*Es-Sudani*, 12 Şubat 2018) , “Managil ve Hasahisa’da 300 bin ton kapasiteli iki silo “(*Es-Sudani*, 28 Ağustos 2018), “Hartum’daki en büyük gaz dağıtım projesinin başlatılması ”(*El-İntibaha*,14 Şubat 2017) ,“Eğitim Bakanlığı ders kitabını tablet ile değiştiriyor “(*El-İntibaha*, 26 Temmuz 2017) ,“Kızıldeniz eyaletinin 200 km yolunun asfaltlanması” (*Es-Sudani*, 12 Şubat 2013) ,“ 100 diyaliz makinesi alımı” (Es- Sudani, 16 Aralık 2014),” Hartum eyaletinde 808 aile üretim projelerine mülkiyet devri” (Es- Sudani, 23 Aralık 2014),” “ Çin’den 1000 otobüs ithalatı” (*El-İntibaha*, 4 Mart 2014), “Gelecek yıl devlet memurluğunda 40 bin mezunun işe alınması” (*Es-Sudani*, (25 Kasım 2014).

### 1.3.3. Genel değerlendirme

Bu kısımda Sudan’daki ekonomik krizle ilgili haberlerdeki kaynakları ve alıntılarını incelemeye çalıştık .Sembolik iktidar girişlerine, söylemsel alana ve ideolojiye erişimi nasıl kontrol edeceğini öğrenmek için, haberdeki ana aktörleri, haber makro yapılarındaki nicel ve nitel temsilleri belirlemeye çalıştık ve ayrıca alıntılarının yeniden bağlamsallaştırma süreciyle nasıl yeniden üretildiğini anlamaya uğraştık.

Sonuçlar, doğrudan alıntılarının her iki gazetede de çok kullanıldığı ve bu nedenle de iktidarın haber söylemleri için denetimlere erişim yeteneğinin en açıklayıcı olduğunu göstermektedir .Her iki gazetede de doğrudan alıntılarının yüksek yüzdesi, aktörlerin haberlerde ve alıntılarının önemine işaret etmektedir .Alıntılarının içeriği Sudan’da hakim

iktidarını temsil eden 20 kişilik ve 17 kurum tarafından kontrol edilmektedir. İktidarın temsilcilerini 470 haberi kontrol ederken, iktidarda olmayan temsilciler sadece 30 haberde yer aldıklarını tespit edilmektedir. Haberlerde aktörler olarak iktidar temsilcilerinin odağı, sembolik iktidar kaynaklarına erişme kabiliyetlerini ve aynı zamanda haber içeriğini etkileme yeteneklerini gösterir.

Sonuçlar sayesinde, iktidar temsilcilerinin iki gazete için birincil bilgi kaynağı olduğu ve bu nedenle iktidarın haber söylemlerinde pozisyon ve ideolojiler oluşturmada önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, iktidarda temsil edilmeyenlerin-güçsüzlerin-vatandaşın ekonomik kriz konularında etkili bir rol oynamadıkları ve bu nedenle doğrudan alıntılar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıkları, ancak yalnızca basın söylemi yeniden inşa edilen iktidar söylemine bağlı bir söylem olarak adlandırıldıkları görülmektedir. Haber metinlerinde iktidarı temsil edenlerin çoğu bakanlar, cumhurbaşkanı, devlet valileri, iktidar partisinin liderleridir; iktidar dışındaki insanların ise, en çok temsilcisi vatandaşlar, ekonomistler, çiftçiler ve tüccarlardır. Sonuçlar, iki gazetenin haberlerinde, özellikle de vatandaşların temsilinde, yerel sivil toplum temsilinin büyük oranda olmadığını doğrulamaktadır. Dolayısıyla, vatandaşların haber konularındaki sesinin, bir (etkili aktör) değil, her zaman bir (konu) olarak ele alındığı için güçlü olmadığı anlamına gelmektedir.

Analiz sonuçları, alıntılarının konularını - ekonomik krizin nedenleri, etkileri ve çözüm yolunun- sosyal kognitif olarak manipüle edilerek, iktidar ve sembolik şiddetin tezahürlerini kasten vurguladığını göstermektedir. Ekonomik krizin uzun süren dönemi ve içerdiği geleneksel güç stratejileri göz önüne alındığında alıntılarının konuları sürekli olarak hem tutarlı hem de çelişkili söylemler üretir. Örneğin halk için sempati söylemleri, ön yargılı söylemleri ve hukukun zorla uygulanmasıdır.

Kaynakları ve alıntılarını analiz ederek hakim iktidarın -haberler makro yapısı üzerindeki doğrudan hükümet söyleminin kontrol yoluyla- haber metinlerindeki ve haber olaylarının kişisel ve sosyal kognitifinde en önemli yapıyı düşündükleri için söylemsel alana ulaşma yetkisini tekelleştirmeye çalıştığını not edilmektedir.

Sonuçlara göre, iki gazetenin kendi bilgi kaynaklarına, dış kaynaklara ve bilinmeyen kaynakların küçük bir yüzdesine dayandığını bulunmuştur. Bilinen muhabirlerin, bilinmeyen muhabirlerin ve bilinmeyen kaynağın kaynaklarına dayanarak

iki gazete arasında büyük bir fark yoktur. İktidar söylemlerinin hükümet kurumlarına ve iktidar partisine bağlı aktörler tarafından iletiildiği bilinmeyen muhabir ve bilinmeyen kaynağı olan birçok haberler var olduğunu fark edilmektedir. Ayrıca, haber konuları gelecekteki beklentiler, doğrulanmamış suçlamalar, iddialar, abartı ve vaatlerle ilgilidir.

Basının iktidar söylemlerini yeniden bağlamsallaştırarak hakim ideolojiyi yeniden üretme sürecini tanımaya çalıştık .Yeniden bağlamsallaştırma sürecinin iki şekilde gerçekleştiğini gördük: Birincisi, iktidar söylemlerinin haberlerin makro yapılarına erişmesine kolayca izin vermek. İkincisi, doğrudan iktidar söylemlerini basın söylemleri aracılığıyla dolaylı olarak iktidar söylemlerine dönüştürmektir .İki gazetenin de iktidarın siyasi açıklamalarını kamuya iletmek için standart bir yöntem kullandığını gördük: İlk yöntem alıntılarının doğrudan iletilmesidir. İkincisi, alıntılarının dolaylı iletilmesidir ve üçüncüsü haber makro yapılarındaki alıntılarını (benimseyerek) ve bunları alıntılarının kaynağına atıfta bulunmaksızın basın söylemine dahil etmektir. Bu yöntemler, gazeteleri iktidar lehinde söylemlerin oluşturulması ve yeniden üretilmesinde aktif ve katılımcı bir tarafa dönüştürür.

Analiz sonuçlarımız, van Dijk'in (2008) argümanlarını doğrulamaktadır . van Dijk, sembolik elitlerin -sembolik sermayeye dayalı iktidar kullanan gazeteciler, yazarlar ve diğer gruplar gibi söylem türlerini, konuları, bilgi miktarını, tartışmaların sırasını ve retorik stillerin doğasını kontrol ettiğine ve böylece görüşler, eğilimler ve ideolojilerin oluşturulması ve sürekliliği kriterlerini tanımladığına inanmaktadır ( van Dijk, 2008a, s. 36).

Kaynakların ve alıntılarının analiz sonuçlarının ifade ettiği önemli bir sonuç, hakim iktidar kurumlarının açıklamalarından alıntılarının ve bunların yoğunlaşmasının kontrol edilmesinin, iktidarın ekonomik krizle ilgili haber konularını ve söylemini kontrol etmesine ve toplumdaki savunmasız grupların sesinin marjinalleştirilmesine yol açtığıdır .Bu aşırı kontrol, sembolik iktidarın kötüye kullanılmasına yol açmıştır ,çünkü ekonomik krizin bundan etkilenen gruplar üzerindeki etkilerini artıran sembolik şiddetin ortaya çıkmasına izin vermiştir .

İktidar yanlısı basının, iktidarın ekonomik krizin çözümüne dair gerçek dışı iddiaları, beklentileri ve planlarını, “gerçeklik” olarak yeniden bağlamaştırması ve ekonomik sorunlara neden olan yetkililerin gizlenmesine katkıda bulunması, haber bağlamlarını

manipüle etmede sembolik gücün kötüye kullanılmasına işaret etmektedir. Yeniden bağlamsallaştırma süreciyle iktidar yanlısı basın, iktidar ilişkilerini, ideolojisini ve sembolik şiddeti, “basının söylemi” olarak yeniden ürettiği görülmektedir.

#### **1.4. Sentaks Seçimlerin Analizi**

Sentaks seçimlerin analizi, stil analizinin ayrılmaz bir bileşenidir ve anlamı inşa eden olayların ve katılımcılarının temsil edilme biçimlerini açığa çıkarır. Gramer analizi, metinlerdeki anlamı bilmenin en önemli analitik yöntemlerinden biridir. Halliday ve Webster’e (2014) göre, metindeki anlamlara ulaşmak, dünyayı ve farkındalığımızı ifade eden dilsel unsurların bir analizinin yanı sıra rolleri, talepleri, sosyal ve kişisel ilişkileri ifade eden dilsel unsurların bir analizini gerektirir (Halliday ve Webster, 2014 Aktaran: Bloor ve Bloor, 2017, s.155). Zamirlerin analizi, aktif ve pasif yapıları, modalite ve adlaştırma dönüşüm analizi metinlerin anlamlarına ulaşmak için önemli araçlardır. Busa’ya göre sentaks metindeki anlamı yaratır, çünkü cümledeki öğelerin sırası, aktörlerin cümledeki temsil edilen süreçte oynadığı gramer rolünü belirler. Ayrıca, bileşenlerin düzenlenmesi aktörlerin varlığını ve katılımını vurgulayabilir veya marjinalleştirebilir (Busa, 2014, s.104). “Haber metinlerindeki kapanma ve sıkı metin yapılanması, kelime tercihleriyle olduğu kadar sentaktik tercihlerle de, eş deyişle cümle/cümlecik yapılarıyla da yakından ilişkilidir (Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 90)”. Analizin bu kısımda, iktidar yanlısı gazetelerin olaylar ve aktörler hakkındaki söylemlerini üretmek için nasıl cümleler kurduklarına bakılacaktır.

Sentaks seçimlerin amacı, Fairclough belirtildiği gibi, çoğunlukla “toplumsal gerçeklik” oluşturmaktır (Fairclough, 1992, s.209). Bu nedenle, sentaks seçimlerini analiz etmenin temel amacı, basın ve iktidar söylemlerinin sosyal gerçekliği inşa etme yollarını ve stratejilerini ortaya koymaktır .Bizim araştırmamızda, Sudan’daki ekonomik krizin belirli kognitif modellerini oluşturmak ve hükümetin bunlarla başa çıkması için yapılan sentaks seçimleri incelenecektir. Sentaks seçimlerin analizi, hükümet ve vatandaşlar arasındaki iktidar ilişkilerini tanımlamamıza yardımcı olacak ve “gizli aktörleri” ve “gizli sorumlulukları” ortaya çıkararak; ideolojik manipülasyonu ve sembolik şiddeti ortaya çıkarmamıza yardımcı olacaktır. Analiz sayesinde, toplumdaki savunmasız grupların,

aynı kötü durumları yeniden üreten düşünce ve politikaları ‘destekleyen gruplara’ nasıl dönüştürüldüğünü görülebilmektedir.

“Bir kişi metnin içinde bir olayı, durumu veya ilişkiyi gerçek ya da hayali olarak temsil etmek istediğinde, o zaman farklı gramer ve katılım kalıplarından birini seçme şansına sahiptir ve seçtikleri ideolojik bir anlam olabilir (Fairclough, 1989, s.166)”. van Dijk’e göre aktif ve pasif yapılar, ajanlar veya haber aktörlerinin cümle içindeki konumları, gazetelerin haber aktörlerine karşı örtülü tutumlarını ortaya koymaktadır ( van Dijk, 1988a, s.81). Sentaks formlarının olayları veya ilişkileri, bu olaylarla veya ilişkilerle ilişkili insanları veya şeyleri, mekânsal ve zamansal koşullarını ve bunların meydana gelme biçimini kodladığına inanmaktadır (Fairclough, 1989, s.165).

Analizde haber girişleri ile birlikte manşetlerde cümle yapısının analizine ağırlık verilecektir. Haber cümleleri genellikle basitlik veya karmaşıklık ile karakterize edilir ve bunlar ‘isim’ veya ‘eylem’ cümleleridir. van Dijk, haber başlıklarının genellikle gramer bakımından eksik cümleler olduğunu düşünür. ‘Tanımlayıcılar’ veya ‘yardımcı fiiller’ silinebilir. Bu silme işlemi bazen karışıklığa veya belirsizliğe yol açabilir. Özellikle eylemin sorumluluğunu gizlerken, bu belirsizlik aynı zamanda ideolojik bir işlevi de olabilir (van Dijk, 1991, s.50).

Ayrıca, Van Dijk’e göre gramer yapılarının güçlü seçkinlerin veya grupların olumsuz eylemlerini ortadan kaldırmak için olumsuz yapılar kullanarak ve faktörleri ortadan kaldırarak, altında yatan ideolojik konumları ifade edebileceğine inanmaktadır ( van Dijk, 1988a, s.117). “Gramer, farklı mod kalıpları ve ilişkili katılımcılar sağlar, böylece onlardan ne istediğimizi seçilebilir ve belirli bir formül stilinin sistematik seçimi ideolojik öneme sahip olabilir (Fairclough, 1992,s.44)”.

Sudan basınında, nominal cümlelerin kullanımı çoğunlukla haber dilinde kullanılır. Nicel analiz, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerinde baskın eğilimin, haber başlıklarında nominal cümlelerin kullanılması olduğunu, başlıklarında nominal cümleleri içeren haberlerin sayısı 451 habere ulaşırken haber başlıklarındaki fiili cümlelerin sadece 49 habere ulaştığını göstermektedir. Başlıklardaki nominal cümlelerin kullanımında iki gazete arasında fark olmadığını bulgulanmıştır (Bkz. Tablo 12) .Başlıklardaki nominal cümlelerin yaygın kullanımı, daha ayrıntılı olarak ele alınacak ideolojik bir seçimi göstermektedir. Ancak bu yaygın kullanımı, aktörlerin rollerini gizlemeye, sorumluluktan

kaçınmaya, insan olmayan aktörlere atfedilen gerçek olmayan eylemler yaratmaya dayanır.

**Tablo 5. 12.** Haber başlıklarında nominal ve fiil cümlelerin tekrarı

	Nominal cümleler	Fiil cümleler	Toplam
<i>El-İntibaha</i>	225	23	248
<i>Es-Sudani</i>	226	26	252
Toplam	451	49	500

Haber başlıklarında yer alan *sınırlı fiili cümlelere* gelince bunlar çoğunlukla şimdiki veya gelecekteki zamanlarda formüle edilen cümlelerdir. Geçmiş zaman formları daha düşük bir sayıdadır. Geleceğin eylemleri önce gelir, sonra şimdinin eylemleri, sonra geçmiş eylemlerdir. Bu düzenleme aynı zamanda ideolojik seçimleri de gösterebilir. Haber yapım rutini geçmişte gerçekleşen eylemleri ifade etmek için şimdiki zaman kipi kullanmasına rağmen, haberlerde şimdiki zamana yoğun bir şekilde odaklanmak, bir süreklilik, yenilik ve etki durumu yaratmak için belirli eylemleri vurgulama arzusunu gösterebilir. Aynı şey, gelecek zaman kipi haberlerde yaygın olarak kullanılması için de geçerlidir, çünkü geçmişte meydana gelen haber olaylarını rapor etmekle ilgilenmeyen haberlerin türünü, iddialar veya gelecekteki beklentiler oluşturmakla ilgili olduğu açıkça belirtmektedir. Her zamanki gibi, manşetlerde fiiller kullanımında iki gazete arasında çok fark gözlenmemektedir (Bkz. Tablo 13).

**Tablo 5. 13.** Haber başlıklarındaki fiil cümlelerinde eylem türleri

	Geçmiş zaman	Şimdiki zaman	Gelecek zaman
<i>El-İntibaha</i>	6	9	9
<i>Es-Sudani</i>	7	6	8
Toplam	13	15	17

Gazetelerin ekonomik kriz, aktörlerinin rolleri ve ilişkileri ile ilgili haberlerini formüle etmek için kullandıkları sentaks seçenekleri bulmak için, dört büyük sentaks seçeneğini analiz etmeye odaklanacak: zamirler, modalite, aktif ve pasif yapılar ve adlaştırma dönüşümüdür.

### 1.4.1. Zamirlerin analizi

Zamirler iktidar ilişkilerini ifade etmede ve nasıl kullanılacağı ve manipüle edileceği konusunda önemli bir rol oynarlar (van Dijk, 1998; Fairclough, 1989). Birçok araştırmacı, zamirlerin politik söylemlerde bir ikna aracı olarak yaygın bir şekilde kullanıldığına inanmaktadır (Connor-Linton, 1988; Wilson, 1990; Zupnik, 1994, Dunne, 2011). İktidar hiyerarşilerinin manipülasyonunu onaylamak veya gizlemek amacıyla, söylemdeki sembolik şiddet ilişkilerini ortaya çıkarmak için etkili bir araç olabilirler. Zamirler aktörlerin konumunu değiştirmek için çalışırlar ve söylemdeki kimlikleri ortaya çıkardıkları için rolleri de değiştirebilirler. Norman Fairclough, söylem üzerindeki toplumsal mücadele bağlamında, zamirlerin dayanışmada ve başkalarını sömürme iktidarını gizlemede kullanıldığına inanır. Yani zamirler dolaylı olarak iktidarı kullanmak ve yeniden üretmek için kullanılır (Fairclough, 1989, s.68-72).

Diğer taraflar, “Biz” zamiri tarafından belirli bir eylemde yer alabilir veya iktidar “Ben” zamiri tarafından keskin ve özel olarak teyit edilebilir. Örneğin, Zupnik (1994), konuşmacının “biz” zamirini kullanmasının, konuşmaya diğer katılımcıları entegre etmeyi amaçladığını ve böylece konuşmacının konuşmasını tüm sorumluluğunu önlediğini söyler (Zupnik, 1994, aktaran Dunne, 2011, s.71). Fairclough, birçok gazetenin çoğul “Biz” zamirini sadece konuşmacıya değil, kapsamlı bir şekilde kullandığını belirtir. Bu kullanım aynı zamanda iktidar kazanmaya ve iktidarla özdeşleşmeye yardımcı olur. Fairclough, bu kullanımın söylemi üreticisi ile alıcısı arasındaki ortak ideolojilere hizmet ettiğine inanmaktadır (Fairclough, 1989, s.128). Tüm bu kullanımlar, güç ve iktidar ilişkilerini göstermek ya da gizlemek için kasıtlı ideolojik seçimlerden kaynaklanabilir. Örneğin “Biz” zamiri, söylemin yapıcılar ve alıcıları arasındaki iktidar hiyerarşisini gizler ve bir şey oluşturmak için taraflar arasındaki sınırları ortadan kaldırır. Özellikle zamir “Biz” ve gereklilik kipi ‘-malı,-meli’ eki ile ilişkili olduğunda, iktidar sahibi diğer tarafın “talep ve emir baskısını” azaltmaya çalışır. Ek olarak, emir ve talimatın iktidarı hafifletmesi bazen aktörü gizlemek için çalışır. Söylediğimiz gibi, aktörün gizliliği, genellikle sembolik şiddet ve sorumluluktan feragat ile sonuçlanır. Politikacılar zamirleri siyasi bir eylemin sorumluluğunu, kabulünü, inkârını veya reddini belirtmek için kullanırlar. Zamirler ayrıca ideolojik önyargıyı ortaya çıkarmak, dayanışmayı desteklemek, destekçileri (bizimle) ve düşmanları (bize karşı) tanımlamak ve kişisel

siyasi kimliğinin belirli özelliklerinin boyutlarını sağlamak için kullanılır (Wilson, 1990, aktaran Dunne, 2011, s.71).

*El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerin manşetleri çoğu nominal cümleler olduğundan zamir kullanımının çoğunluğu her zaman haberlerin girişlerinde görülmektedir. Nicel araştırmanın sonuçları, iki gazetenin “Biz” zamirini “Ben” zamirinden daha fazla kullandığını göstermektedir. Zamir “Biz” 115 kez, zamir “Ben” 17 kez kullanılmıştır (Bkz. Tablo 14). İki gazetenin zamirler kullanımındaki yakınlığa rağmen, *El-İntibaha* gazetesi *Es-Sudani* gazetesinden daha fazla “Biz” zamirini kullanır, *Es-Sudani* gazetesinde ise *El-İntibaha* gazetesine kıyasla, “Ben” zamiri daha yoğun olarak kullanılmıştır.

**Tablo 5. 5.** İki gazetede (Biz ve Ben) zamirlerin tekrarı

Yıllar	<i>El-İntibaha</i>		<i>Es-Sudani</i>	
	Biz	Ben	Biz	Ben
2012	8	0	12	4
2013	9	0	8	0
2014	13	1	8	1
2015	9	1	5	3
2016	10	1	8	0
2017	3	0	4	2
2018	10	2	8	2
Toplam	62	5	53	12

*Tekil zamiri “Ben”in kullanımında*, kimlik, bağlılık ve dürüstlük duygusunun olumlanması, iktidar ve sorumluluk ilişkilerinin doğrulanması ve aynı zamanda benliğin olumlu yönlerinin doğrulanmasıdır. İktidar söylemlerinde, politikaları gerekçelendirmek ve bir dayanışma duygusu oluşturmak için bu kullanımlarının imkânlarından yararlanılmaktadır. İki gazetenin haberlerinde “Ben” zamiri kullanımı için bağlamları izledikten sonra, (kendini pozitif sunma, şefkat ve dayanışma yaratma ve güç ve iktidar sağlama), üç ana hedefe ulaşmak için kullanıldığını görülmektedir.

“*Pozitif öz sunum*”, zamir “Ben’in en sık kullanımı olarak ortaya çıkar. Bunu aşağıdaki örneklerde görülebilir: “Eğitim Bakanı: Öğretmenlerin sorunlarını çözemezsem istifa edeceğim” (*Es-Sudani*, 23 Mayıs 2017); “Maden Bakanı: Üretim alanları dışında beni bir daha asla görmeyeceksiniz” (*Es-Sudani*, 16 Mayıs 2017); “Maliye Bakanı: Bakanlıkta kalırsam üretimde petrol kullanacağım” (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012); “Sağlık

Bakan: Sağlık yatırımlarım kıskançlık verdi” (*Es-Sudani*, 27 Mart 2012); “ El-Beşir: Siyaseti bırakmak ve kendimi çiftliğime adamak istedim ve halkımın ısrarı için aday oldum” (*Es-Sudani*, 24 Şubat 2015); “Başbakan: İnanın beni, ekonomileri gelişen ülkeler ne bizden daha başarılı ne de bizden daha iyi, ne de bizimki gibi kaynaklara sahip” (*El-İntibaha*, 18 Eylül 2018); “Maliye Bakanı: Medyaya finansal yolsuzluk gösteren kurumlar hakkında bilgi vermeye hazırım, ancak onlarla yatırılan fonları sizinle paylaşmayacağım” (*Es-Sudani*,26 Haziran 2012).

“*İktidar ve gücü vurgulayan*” zamir “Ben” kullanımlarına gelince bunu aşağıdaki örneklerde bulunabilir: “El-Beşir: Ülke işlerine karışan bir büyükelçi için ‘sarı kart’ gösterdim” (*Es-Sudani*,24 Temmuz 2018); “Doğu Darfur Valisi: Rahatsızlığa neden olan herkesi hapsedeceğim” (*El-İntibaha*, 11 Eyl 2018); “El-Cezire valisi: Yolsuzluğun yuvalarına demir elimle vuracağım” (*El-İntibaha*, 6 Eylül 2016); “Hartum Valisi: Her alacak için tazminat tutarını ödeyeceğim” (*El-İntibaha*, 14 Ekim 2014).

“Ben” zamiri kullanımının “*empati ve dayanışma*” yaratmaya yardımcı olduğu yerlere gelince, bunu aşağıdaki örneklerde bulunabilir :“Hartum Valisi: Vatandaşların ekmekten acı çekmesini hissediyorum” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018; “Kanalizasyon İdaresi Müdürü: Halk kötü koşulları biliyor ve ben bu yüzden onları şikayet etmiyorum” (*Es-Sudani*,31 Ekim 2015) ;“El-Beşir: Çiftliğimin kârları başkanlık maaşından daha fazla” (*El-İntibaha*, 26 Mart 2012).

Yukarıdaki örneklerde zamir “*Ben*”in kullanımı, hükümet söylemlerinin, güçlü ve sorumluluk taahhüdü yansıtan, kişisel bir biçimde olumlu nitelikler sunarak değerlerini ve ekonomik durumları yönetme haklarını vurgulama eğilimlerini ortaya koymaktadır. Örneğin, zamir “Ben”in bu kullanımları şu özellikleri vurgulamaya çalışmıştır: başarısızlık durumunda istifa etme isteği, kaynaklara yatırım yapma yeteneği, kıskançlık getiren başarı, iktidardaki çilecilik ve halkın taleplerine yanıt ve yolsuzluktan uzaklıktır. Bu özelliklerin kişisel olarak “Ben” zamiri tarafından sunulduğunu ve nesnel veya tarafsız bir şekilde sunmadığını not edilebilir. Bu eylemlerin çoğunun, diğer eylemlere veya gelecekteki koşullara bağlı olduğu görülmektedir.

“*Ben*” zamirinin kullanımı, iktidarının sadece kişisel olarak bile olsa, güç ve hukuk kullanma yeteneğinin güçlü bir onayını ortaya koymaktadır .Bu eğilim, hükümet

yetkililerinin yasayı tam anlamıyla uyguladıkları ve özel ve kişisel ilgi düzeyine yüksek derecede dikkat gösterdiği izlenimini yaratmaktadır.

“Ben” zamirinin kullanımları açıkladığı bir diğer şey, hükümet sorumluluklarını halka empati ve dayanışma bağlamında yerleştirme ya da dolaylı olarak sorumluluk baskısını azaltmaktır. Vatandaşlardan mazeret talep etme ya da yetersiz hükümet maaşları nedeniyle bir hükümet işini kabul ederken, kendi kişisel mali yatırımlarına başvurmayı haklı kılma yeteneğidir. Bu eğilim Cumhurbaşkanı Beşir’in önceki haberi yeniden okuduğumuzda açıktır. Haber, Cumhurbaşkanlığın maaşı Cumhurbaşkanı için yeterli olmadığını doğruladı, bu yüzden özel mülküne yatırım yapar. Böyle bir söylem, toplumdaki yoksul ve savunmasız grupları başkanlığın gerçekçi olmayan bir kognitif modeli oluşturmaya teşvik eden sembolik şiddeti ortaya çıkarır. Bu model (cumhurbaşkanının yoksulluğu) varsayar. Benzer şekilde, bu varsayım cumhurbaşkanı ile yoksulların eşit olmasını gerektirir. Yani ‘yoksulluk koşulları nedeniyle Cumhurbaşkanı da muzdariptir’...

“Biz” zamirine gelince durum “Ben” zamirinden daha karmaşıktır. Çünkü “Biz” zamiri iki gazetenin haberlerinde, ‘kolektif bir kimliği’ ifade etmesine rağmen, bir kişi tarafından kullanılır. Genellikle, bir devlet memurunun “Biz” zamirini seçmesinin nedenleri ideolojik bir seçimden kaynaklanır. Çoğul zamiri “Biz” ifade edilen diğer taraflar açık görünmemektedir. Kurumu ifade edebilir veya yetkiliyi ve onları temsil eden vatandaşları ifade edebilir.

“Biz” zamirinin yaygın kullanımının, doğrudan alıntıların gazete haberlerinde en yaygın olarak kullanıldığı sonucuna karşılık geldiğini bulunmuştur. Bu nedenle, (o, onlar) zamirleri kullanmak yerine, basın söyleminde iktidar söyleminde aktörlerin kişisel ve kurumsal varlığını artıran (biz, ben) zamirleri kullanılır. Bu aynı zamanda zamirlerin metnin tutarlılığındaki etkinliğini de gösterir.

Norman Fairclough “Biz” zamirinin genellikle söylemdeki iktidarı gizleme aracı olarak kullanıldığını kaydeder (Fairclough, 1992, s.104). “Biz” zamiri iktidar hiyerarşisini bozar, aktör grupla birleşir ve iktidar sahipleri ile iktidar olmayan sahipleri arasındaki sınırlar ortadan kalkar. İktidar ilişkilerini gizlemek sembolik şiddetin yayılmasına yardımcı olabilir, çünkü esas olarak güçlü ve zayıf taraflar arasındaki iktidar ilişkilerini gizleyerek çalışır. Çoğul zamiri “biz”in, geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında

ve olumsuzlamada kullanıldığını tespit ettik. Yani, “Biz” zamiri tüm zamanlarda, ve olumlu ve olumsuz cümleler ile kullanılır.

İki gazetenin haberlerinde, *çoğul* “biz” zamiri yaklaşık beş kullanım ortaya çıkmaktadır: ilk olarak dolaylı benliği eleştirmek, ikincisi iktidar ve güç göstermek, üçüncüsü sorumluluk ve görevlerden kaçınmak, dördüncüsü katılım vaat ederek empati ve dayanışma kazanmak ve beşinci gelecek vaatlerinde bulunmaktır.

Tekil zamiri “Ben” kendini övgüde kullanmasının aksine, bazen öz eleştiri, *çoğul* zamiri “biz” tarafından hükümete veya iktidar partisine sunulur. Bu genellikle hükümetin ya da iktidar partisinin yerine “biz” zamiri değiştirilerek yapılır, böylece “biz” zamirin arkasında eleştiri olarak anılan kurum kaybolacaktır, bu yüzden eleştirinin doğrudan belirli bir devlet kurumuna değil, *çoğulun* zamiri yöneldiği gözle görülür. Bu eğilimin örnekleri aşağıdaki haberlerde bulunabilir: “El-Beşir: Yolsuzluğu örtmemeliyiz” (*Es-Sudani*, 3 Ocak 2012); “Maliye Bakanı: Bakanlıkları yeniden yapılandırmamız gerekiyor” (*Es-Sudani*, 25 Eylül 2012); “Hartum Valisi: Hastanelerin gerçekliğinden memnun değiliz” (*Es-Sudani*, 12 Şubat 2013).

*Çoğul* zamiri “biz”, iktidarın vatandaşlara yakın mesafede olduğu ortak bir konum oluşturmak için yaygın olarak kullanılmaktadır .Bu yakınsama, hükümetin ekonomik krizin çözme vizyonu ve politikalarıyla daha fazla empati ve dayanışma sağlamayı amaçlamaktadır .Bu eğilimin örnekleri: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Halkı an be an, gerçek, bizimle yaşatmalıyız” (*El-İntibaha*, 24 Nisan 2012); “Başkan Yardımcısı: İzliyoruz, vatandaşlardan duyuyoruz” (*El-İntibaha*, 18 Temmuz 2017); “Adalet Bakanı: Korkuyoruz ve sorumluluktan uyumuyoruz” (*El-İntibaha*, 1 Aralık 2015); “Parlamento Başkanı: Yoksul bir evden geldik ve karnımız doymuyordu “ (*El-İntibaha*, 7 Ocak 2014); “Cumhurbaşkanı: Halkı asla aldatmaya ya da yalan söylemeye gelmedik. Sadece Allah için çalışıyoruz” (*El-İntibaha*, 20 Kasım 2018); “El-Beşir: Birinci ve ikinci sınıf vatandaşımız yok” (*El-İntibaha*, 1 Ocak 2016); “Cumhurbaşkanı Asistanı: 27 yıl sonra korkacak ya da saklanacak hiçbir şeyimiz yok” (*Es-Sudani*, 19 Temmuz 2016); “Cumhurbaşkanı: İşsiz bir doktor istemiyoruz” (*El-İntibaha*, 18 Nisan 2017); “Hartum Valisi: Vatandaşları susatabiliriz, ama onlara kirli su pompaladığımızı kabul etmeyeceğiz” (*Es-Sudani*, 15 Şubat 2016), “El-Beşir: Vatandaşlar için yaşam standardını yükseltmeye özen göstereceğiz” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “Maliye Bakanı: Vatandaşlara daha şefkatli olacağız” (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013).

*İktidar ve gücü* yansıtmak için çoğul zamiri “biz” kullanmaya gelince, aşağıdaki örnekleri bulunabilir: “Cumhurbaşkanı Asistanı: Kalkınmaya yönelik tüm gereksinimlerini sağlamak gibi bir seçenekle karşı karşıyayız” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2012); “İletişim Bakanlığı: WhatsApp’ı kapatmak isteseydik yapardık” (*El-İntibaha*, 4 Şubat 2014); “El-Beşir: Yasayı uygulayıp el ve boynu keseceğiz” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018) ; “Maliye Bakanı: Kamu öfkesi artsa bile geri çekilmeyeceğiz” (*El-İntibaha*, 26 Haziran 2012); “Cumhurbaşkanı Amerika’ya ve sömürge güçlere: Allah dışında diz çökmeyeceğiz” (*El-İntibaha*, 9 Şubat 2016) ;“Sağlık Bakanı: Hiçbir tarafın işimize karışmasına izin vermeyeceğiz” (*El-İntibaha*, 16 Şubat 2016); “Maliye Bakanı: Alınan herhangi bir devlet kuruluşunu iade edeceğiz” (*Es-Sudani*, 26 Şubat 2013); “Hızlı Destek Kuvvetleri Başkanı: Ülkenin prestijini demir elle güçlendireceğiz” (*El-İntibaha*, 20 Aralık 2016).

Çoğul zamiri “Biz”, *sorumluluk ve görevlerden kaçınma* bağlamında kullanımına gelince, aşağıdaki örneklerin çoğunda bunu fark edilebilir : “Sağlık Bakanı: Toplumun yeme davranışını değiştirmemiz gerekiyor” (*Es-Sudani*, 10 Haziran 2014) ;“ El-Beşir: Bizi ekonomik olarak yok etme planını geçtik” (*El-İntibaha*, 16 Mayıs 2017) ;“Sinnar Valisi :Sinja şehrinde gerçekleşen olay, bizi vuran bir nazar” (*El-İntibaha*, 10 Ocak 2012) ; “Hartum Valisi: Kanalizasyonun kullanım şekli gerekli olmadığı için kurulan planları uygulayamayacağız “ (*El-İntibaha*, 27 Mart 2012); “Ticaret Bakanı: Ülkenin sorunlarını çözmek için Musa’nın asasını sahip değiliz” (*Es-Sudani*, 2 Ekim 2012); “Cumhurbaşkanı Asistanı: Değerlerimize ve inançlarımıza bağlı kaldığımız sürece meydan okuma devam edecek” (*Es-Sudani*, 23 Ocak 2018); “Kızıldeniz Valisi: Nil suyunu teslim etme projesinde çok yol kat ettik” (*Es-Sudani*, 19 Kasım 2018); “Maliye Bakanı: Ekonomiyi bir bankacılık ablukası ile boğma planını geçtik” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2016).

Çoğul zamiri “Biz” (*gelecek vaatleri*) başka bir yönü, hükümetin amaçlarını ve ekonomik alanda başarıya ulaşma konusundaki ısrarını ifade etmek için kullanılır .Bu eğilimi aşağıdaki modellerde okunabilir: “ Maden Bakanı: Her çukurda ve kuyularda altın arayacağız” (*El-İntibaha*, 6 Ağustos 2018); “Hükümet: Pekin ve Moskova ile işbirliği içinde nükleer reaktör kurmak için olgun teknoloji sağlayacağız” (*El-İntibaha*, 4 Eylül 2018) ;“Başbakan: Adaleti uygulayarak ve yolsuzlukla mücadele ederek yoksulluğu ortadan kaldıracacağız” (*El-İntibaha*, 30 Ekim 2018) ;“Cumhurbaşkanı

Yardımcısı: Cezira Eyaletinin 'de 'Üretim ile başkalarına ihtiyacımız olmayacak' sloganını elde edeceğiz'' (Es-Sudani, 24 Haziran 2014).

İktidar temsilcilerin doğrudan alıntılarıyla zamirlerin yoğun kullanımı, gazetelerin yürüttüğü yeniden bağlamaştırma konusuna bir kez daha işaret edilmektedir. Gazeteler, burada iktidar demeçlerini makro yapılara taşıyarak onların söylemlerini yeniden bağlamaştırmaktadır.

#### 1.4.2. Aktif ve pasif yapıların analizi

van Dijk'e göre "cümle yapılarının, haber metindeki haber aktörleriyle ilgili inşa edilen anlamın; olayla ilgili kelimelerin sıralanış şekli, özne-nesne arasındaki ilişkisel fonksiyonlar veya aktif ya da pasif cümlelerle oluşturulduğunu vurgular (van Dijk, 1988a, s.11; Aktaran: Dağtaş, 2016, s.189)".

Aktif ve pasif yapıların analizi, söylemin genel amacına göre, olumlu ya da olumsuz aktörlerin sorumluluklarını ve rollerini ortaya çıkarmaya yardımcı olur. "Sorumluluğu gizlemenin bir yolu, pasif bağlamında cümle kullanımı veya adlaştırma kullanımı ve stilin gramer özellikleridir (van Dijk, 1991, s.61)". van Dijk, aktif ve pasif seçimin çoğu zaman kendini olumlu sunma ve başkalarına olumsuz sunma gibi ideolojik hedeflere ulaşma eğiliminde olduğunu kaydeder (van Dijk, 2008a, s. 113). Busa'ya göre gazeteciler dinamik eylemleri, yani zamanla gelişen eylemleri kullanma eğilimindedir. Bu eğilime bazen paralel olarak pasif yapısı yerine aktif yapısı kullanma eğilimi vardır. Dil bilimsel bir bakış açısından, aktif bir yapı özne işi yapan kişidir; pasif yapı ise konu işe giren kişidir, yani onu etkileyen kişi ya da şeydir (Busa, 2014, s.101). İki gazetenin haberlerinde, haber makro yapılarındaki (manşetler ve girişler) baskın özelliğin 'aktif yapıları' kullanımı olduğunu bulunmuştur. İki gazete genellikle 'pasif yapılara' başvurmaz, daha ziyade gerçek aktörü 'adlaştırma dönüşüm' stratejisiyle gizler (ilerideki bölümde analiz edilecektir). İkinci olarak, iki gazetenin iktidar temsilcileri ve iktidar olmayan temsilcilerinin eylemleri hakkında 'aktif yapıların' kullanmasıdır. Aralarındaki fark, *iktidar temsilinin aktif ve olumlu* olması, *iktidar olmayan temsilcilerin ise, aktif ve olumsuz* olmasıdır. Bu sonuç hükümetin ekonomik krize yönelik söylemiyle çok uyumludur.

Hükümet, başkaları üzerinde maksimum etki derecesine ulaşmak için aktif ve olumlu temsillere ihtiyaç duyduğu ikna edici bir söylem sunar. Bu nedenle, (bilinmeyen aktörün) hükümet tarafından kullanılmadığını, çünkü bu yapının söylemin gücünü azalttığını görülmektedir. Hükümet *emirleri, tehditleri, güvenceleri ve iddiaları* içeren bir söylem sunar. Bu söylem, iktidar olmayan temsilcilerine yönelik başka bir (olumsuz/pasif) söylem ile eşleştirilir. (Bkz. Tablo 15 ve 16).

**Tablo 5. 6. İktidar temsilcilerin gazete haberlerindeki eylem örnekleri**

İktidar temsilcileri	Failler
Cumhurbaşkanı	Açıyor, vaat ediyor, yönlendiriyor, diz çökmeyeceğiz, tehdit ediyor, istemiyoruz, geçiyor, söz veriyor, önemsiyor, ilan ediyor, bir araya geliyor, yasayı uyguluyor, vuracak, söyledi, kesti, vurguluyor, talep ediyor, niyet ediyor, imzalıyor, ortaya çıkarıyor, belirtti, kınadı, bekletti, yeniledi, kararlı oluyor, karar, saldırdı, alaya aldı, emir verdi, ilgilenecek, topladı.
Cumhurbaşkanı Yardımcısı	Talep etti, reddetti, uyardı, onayladı, dedi, tehdit etti, sözü verdi, bilgi aldı, toplandı, açıkladı, ilan etti, çağırdı, tanımladı.
Maliye Bakanı	Şefkatli olacağız, geri vermeyeceğiz, ihracat yapacağız, istihdam edeceğim, geri yükleyeceğiz, sözü verdi, sürpriz yaptı, ilan ediyor, geçiyor, bir araya geliyor, ortaya çıkarıyor, çağırıyor, dedi, tanımladı, onayladı, talep ediyor, yemin etti, yeniliyor, düşünüyor, suçluyor, reddetti.
Hartum Valisi	Onayladı, dedi, itiraf etti, yönlendirdi, çağırdı, uyardı, reddetti, ilan etti, süre veriyor, sözü verdi, ortaya çıkarıyor, kontrol etti, hissediyor
Hükümet	Başlatıyor, sağlıyor, tehdit ediyor, onayladı, çabalıyor, destek veriyor, adım atıyor, yüzleşiyor, kesecek, yola çıkıyor, sözü veriyor, niyet ediyor, getiriyor.
Hartum Valiliği	Başlatıyor, üretiyor, reddediyor, tehdit ediyor, acı çekiyor (mültecilerden), ilan ediyor, karar veriyor, onayladı, sorumluluğu üstleniyor, sözü veriyor, niyet ediyor, önlemler alıyor.
İktidar partisi	Onaylıyor, bağlı kalıyor, biliyor, çalışıyor, analiz ediyor, organize ediyor, hak ediyor, reddetti, bekletti, oluşturuyor, yapabiliyor, karar veriyor, çağırdı.

İktidar söylemi çok çeşitli kişi ve kurumlarda ifade edilir .“Eylemler bir prosedüre, sürece veya duruma işaret eder ve dolayısıyla aktörlerin derecesini ve bu olaya veya duruma katılım türlerini gösterir (Busa, 2014, s.104)”. *İktidar temsilcilerinin olumlu aktif eylem-’olumlu’-’güçlü’ temsil örnekleri* için aşağıdaki örnekleri okunabilir: “El-Beşir fiyat kontrollerini ve piyasa günlük takibini yönlendiriyor” (*Es-Sudani*, 23 Ocak 2018); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Kızıldeniz suyu sorununa temel bir çözüm sözü verdi” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018); “Beşir, iyi bir yaşam sağlayan ekonomik reformları uygulama sözü veriyor ”(*Es-Sudani*, 25 Aralık 2018); “Cumhurbaşkanı Amerika’ya ve

sömürgeci güçlere: Allah dışında diz çökmeyeceğiz ”(*El-İntibaha*, Şubat 2016); “El-Beşir, Darfur’daki araba hırsızların ellerini kesmeye söz verdi” (*Es-Sudani*, 5 Nisan 2016); “Maliye Bakanı, mallara sübvansiyon kaldırma talebinde Parlamento’yu şaşırtıyor” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015); “Cumhurbaşkanı Yolsuzlukla Mücadele sözü veriyor” (*El-İntibaha*, 3 Ekim 2017); “El-Beşir: Yasayı uygulayıp el ve boynu keseceğiz” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018); “El-Beşir: Her yozlaşmaya ve komplocuya vuracağız” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “Ticaret Bakanı zam kaçakçılarının ellerini kesmekle tehdit ediyor” (*Es-Sudani*, 12 Eylül 2017); “Maden Bakanı: Her çukurda ve kuyularda altın arayacağız” (*El-İntibaha*, 6 Ağustos 2018); “Hartum Valisi: Vatandaşların ekmekten acı çekmesini hissediyorum” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018); “Maliye Bakanlığı, mallar spekülasyonu yapan tüccarları caydırıcı yaptırımlarla tehdit ediyor” (*El-İntibaha*, 5 Şubat 2013); “Parlamento bakanları yolsuzlukla ilgili herhangi bir suçlamadan beraat etti” (*El-İntibaha*, 15 Nisan 2013); “Kabine ekonomik önlemleri onayladı” (*Es-Sudani*, 24 Eylül 2013); “İktidar partisi sabır ve ‘acı ilacı yutma’ çağrısında bulunuyor “ (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016); “Merkez bankası hükümet döviz kontrolü üzerindeki sıkılaştırmaya karar veriyor” (*El-İntibaha*, 3 Ocak 2017); “Başkanlık, halkı yaptırımları kaldırmaktan çaresiz kalmamaya çağırıyor” (*El-İntibaha*, 18 Temmuz 2017); “Sosyal Kalkınma Bakanlığı başkentte (4782) dilenci ve evsiz insan topluyor” (*Es-Sudani*, 19 Eylül 2017); “Hartum Valiliği, ulaşım sorununu sona erdirmek için (1500) otobüsün gelmesini bekliyor” (*Es-Sudani*, 17 Temmuz 2018).

**Tablo 5. 7. İktidarda temsil edilmeyenlerin gazete haberlerindeki eylem örnekleri**

İktidarda temsil edilmeyenler	Fiiller
Halk, vatandaş, toplum	Kabul ediyor, destekliyor, kemer sıkmayı reddediyor, musibetleri güçlendiriyor, biraz acı çekiyor, tüketiyor ve ithal ediyor, sabunu paylaşıyordu, saldırıyor, tembellik yapıyor, kaos yaratıyor, daha iyi hissedecek, bedeli ödedi, sıralarda uyuyordu.
Muhalefet	Yalanlar söylüyor, biçimsizleştiriyor, engelliyor, görülen düşleri yaşıyor, tembellik yapıyor, seçimleri boykot ediyor, başarıları hafife alıyor, kayboluyor, İsrail’den para alıyor.
Tüccarlar	Manipülasyon yapıyorlar, kaçıyorlar, spekülasyon yapıyorlar, tekeline oluyorlar, haksız ediyorlar, istismar ediyorlar, fiyatları artırıyorlar
Göçmenler	Akın ediyorlar, işgal ediyorlar, dileniyorlar, suç işliyorlar, istismar ediyorlar, sorunlar çıkarıyorlar.

*İktidarda temsil edilmeyenlere (vatandaşlar, muhalifler, tüccarlar, göçmenler vb.)* gelince bunların da *aktif fiiller* tarafından temsil edildiğini, ancak çoğunlukla *'olumsuz' temsil* ettiğini görülmektedir. Bu olumsuz eylemler, geçmişte gerçekleşen veya şimdiki zamanda gerçekleşen eylemler olabilir. *Bir tane olumlu temsilde* de, *'vatandaşın iktidarı desteklediği'* anlamı kurulmaktadır. Bunlar, aşağıdaki örneklerde görülebilir : “Cumhurbaşkanı Asistanı: Niyetleri Allah’a dönmek olduğu için halk hükümeti destekledi” (*El-İntibaha*, 14 Ekim 2014); “El-Beşir: Petrol ortaya çıktığında halk tembeldi ve kimse çalışmak istemedi” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2012); “El-Beşir: Muhalefet liderleri ahlaki olarak suikast etmek için yolsuzluk savaşını biçimsizleştiriyor “ (*El-İntibaha*, 10 Nisan 2012); “Sudan Tüketiciyi Koruma Derneği Başkanı: Tüccarlar mallar fiyatlarını manipüle ediyor” (*El-İntibaha*, 1 Mayıs 2012); “Maliye Bakanı: Lüks bir hayattan sonra halk kemer sıkmayı reddediyor” ( *Es-Sudani*, 19 Eylül 2013); “Yol inşaatını protesto etmek için bölge sakinleri caddeleri kapattı” (*El-İntibaha*, 22 Nisan 2014); “Turizm Bakanı: Sudan halkı, diğer ülkelere kıyasla turizm kültürü ve vatanseverlikten yoksundur” (*El-İntibaha*, 24 Haziran 2014); “Parlamentonun Tarım Komitesi Başkanı: Tüccarlar üreticilerin hakkını yiyor” (*Es-Sudani*, 12 Eylül 2017); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: İtaatsizlik savunucuları İsrail’den ve istihbarat örgütlerinden para alıyorlar” (*El-İntibaha*, 20 Aralık 2016); “Maliye Bakanı: Halk ürettiklerinden daha fazlasını tüketip ihraç ettiklerinden daha fazlasını tüketiyor” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015); “Merkez Bankası Başkanı: Vatandaşlar dolara saldırıyor” (*Es-Sudani*, 17 Mayıs 2016); “İçişleri Bakanı: Yabancılar çeşitli alanlarda sorunlar çıkarıyorlar” (*Es-Sudani*, 27 Mart 2014); “İçişleri Bakanı: Yabancı dilenciler her gün 50 ila 70 suç işliyor” (*Es-Sudani*, 3 Şubat 2015).

Haberlerde kullanılan fiiller üzerinde yaptığımız çalışmalarla, *hükümetin aktif fiil- 'olumlu –güçlü' imajla; vatandaşların ise aktif fiil- olumsuz imajla* temsil edildiği görülmektedir. Bu bulgu, van Dijk’in, iktidar söylemlerinin her zaman kendini olumlu, iktidar dışındakileri olumsuz sunma eğilimi hakkındaki argümanlarını doğrulamaktadır (van Dijk, 2008a, s.113). Hükümet söyleminde, kişilerin yanında kurumların da *aktif eylem- 'olumlu-güçlü' imajla* temsil edildiği görülmektedir.

Ayrıca bazen *iktidarda temsil edilmeyenlerin aktif aktörler* olarak değil, bir *özne olarak değil*, bazen de bir *'şey' ya da 'mal'* olarak temsil edildiğini görülmektedir. Bu eğilimi şu başlıkla belirtilebilir: “Maliye Bakanı: Altın, hünnap ve doktor ihracatı

yapıyoruz” (*Es-Sudani*, 19 Şubat 2012). Buradaki doktorlar, basın söylemi bağlamında yeniden inşa edilen iktidar söyleminde, yurtdışına ihraç edilen altın ve hünnap gibi bir mal, diğer tarafın insanlığını azaltan ve değerini düşüren bir söylem olarak temsil edilmektedir. Benzer bir haber başlığı da şöyledir: “Sosyal Kalkınma Bakanlığı başkentte (4782) dilenci ve evsiz insan topluyor” (*Es-Sudani*, 19 Eylül 2017). Buradaki bakanlık (aktif özne), (dilenciler) ve özellikle (evsizler) ekonomik haklar, takdir ve statüde daha eşit bir konumu hak eden vatandaşlar olsa da; bir istatiki bilgi olarak veya bir (çöp) gibi temsil edilir. Gazete başlığı olan bu iktidar söyleminin, onların vatandaş olarak hakkını tanımadığını görürüz: gerçekte iyi temsil olmamaları, söylemde de iyi temsil olmamalarını getirir.

### 1.4.3. Modalite analizi

“Modalite kullanımı bize yazarın kimliği ve çok önemli bir şey, diğerleri ve bilgi üzerinde ne kadar güce sahip olduklarını söyler (Machin ve Mayr, 2012, s.190)”. Çoğu Eleştirel Söylem Analizinde, modalite analizi metnin arkasındaki ‘gerçek’ mesajın ortaya çıkmasının ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür ve tartıştığı konularda yazarın ya da anlatıcısının görüşüne çoğunlukla modalite yoluyla erişilebilir (Jeffries,2007,s.183).

Norman Fairclough modalitenin (kiplik), ideolojik önemini örtük iktidar ilişkilerin olanaklarından kaynaklandığını savunmaktadır (Fairclough, 1992, s.176). Bu nedenle, modalite analiz etmek, söylemdeki iktidarı ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Modalite, *geçişlilik (transitivity)* karşı kısmını oluşturur, yargılara, metin ve konuşmadaki yorumlara ve tutumlara ve özellikle bir konuşmacının veya yazarın yaptığı iddiayı ne derece taahhüt ettiğini belirtir (Richardson, 2006, s.59). Modalite fiillerde kullanılan güç derecelerine odaklanır: “-meli/-malı” kipi kullanımı, “-ebilir/-abilir” kipi kullanmakla aynı değildir, çünkü söylemin üreticisi ile söylemin alıcısı arasındaki yükümlülük dereceleri arasında bir fark vardır. Bu yüzden “modalite etkileşimi kontrol etmenin bir yönüdür” (Fairclough, 1992, s.195). Modalite “sadece form ve içerik arasında değil, aynı zamanda içerik ve işlev arasında da bağlantıların olduğunu gösteren bir adım daha sunmaktadır (Richardson, 2006, s.59)”.

Gazetelerin ekonomik krizle ilgili haberlerinde, *gereklilik, yeterlilik ve emir kiplerinin* yanı sıra *gelecek zaman kipinin* de yoğun bir şekilde kullanıldığını fark ettik .

Bu farklı kipler, hükümetin ekonomik krize ve etkilenenlere bakış açısını ve halkın kabul etmesini ve uygulamasını istediği ekonomik çözümler vizyonunu belirtmek için kullanılır.

Eylemlerdeki *yüksek iktidar seviyesinin* doğrudan bir göstergesini gösteren kiplerden biri *gereklilik kipi*dir. Bu kip, çoğunlukla gazetelerin iktidar temsilcilerinden doğrudan alıntılarında bulunur .Bu kipi örnekleri şunları içerir: “Hartum Valisi: Yasalara aykırı davranan herkes kanunla yüzleşmeli” (*Es-Sudani*, 8 Nisan 2014); “İktidar partisi: Muhalifler ekonomide dahiler olduklarını kanıtlamalı” (*El-İntibaha*, 7 Şubat 2012); “Sağlık Bakanı: Vatandaşlar çocuklarına dikkat etmelidir, her evde bir bağımlı var” (*Es-Sudani*, 8 Ağustos 2017); “El-Beşir: Diğerleri işimize karışmayı bırakmalı” (*Es-Sudani*, 28 Nisan 2015); “Eyaletler Konseyi Üyesi: Kadınlar evlerde ekmek yapmalı ve koyun yetiştirmeli” (*Es-Sudani*, 25 Kasım 2015); “Sosyal Kalkınma Bakanlığı Müdürü: Vatandaş dilencilikle başa çıkmamıza yardım etmeli” (*El-İntibaha*, 5 Eylül 2016); “Maliye Bakanı: Mevcut ekonomik durum için çareler mümkün olan en kısa zamanda bulunmalı” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012).

Bazen çoğul “*Biz*” zamiri *gereklilik kipi ile birleştirilirken*, bir çeşit *iktidar hafifletme ve ortak sorumluluk* ile sonuçlanır .Bu eğilimin örneklerinden: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Halkı an ve an, gerçek, bizimle yaşatmalıyız” (*El-İntibaha*, 24 Nisan 2012); “Cumhurbaşkanı Asistanı: Çöküşün kaderimiz olmaması için acı ilaç yutmalıyız” (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Bencil kıyafetleri bedenlerimizden çıkarmalı ve büyük vatanın mantosunu giymeliyiz” (*Es-Sudani*, 20 Aralık 2014).

Diğer zamanlarda, *gereklilik kipi olumsuzlama* bağlamında belirtilir. Örneğin: “El-Beşir: Yolsuzluğu örtmemeliyiz, aynı zamanda insanlardan şüphe duymamalıyız” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012); “Parlamento Başkanı: Olumsuzların karanlığıyla başarıların ışığını engellememeliyiz” (*Es-Sudani*, 2 Ekim 2018); “Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir: Farklılıklarımızı halkın isteklerine ulaşmamızı engelleyecek şekilde koymamalıyız” (*El-İntibaha*, 28 Ocak 2014).

Gazete haberlerinde yaygın olarak kullanılan ikinci kipi, “*yeterlilik ve imkan*” *kipidir*. Bu modalite olumlama ve olumsuzlama şeklinde de gelir (*olabilir ve olamaz, yapabilir ve yapamaz*) .Bu modalite aracılığıyla, hükümetin gözünde *olası ve gerçekçi*

*olmayan eylemleri ve davranışları* tanımlanabilir. Bu kipi ekonomik politikaları meşrulaştırmak ve toplumdaki savunmasız gruplar üzerindeki ciddi etkilerini meşrulaştırmak için sıklıkla kullanıldığı saptanmıştır .Örneğin: “İktidar partisi: Devlet yakıtı desteklemeye devam edemeyecek” (*Es-Sudani*, 10 Eylül 2013); “Maliye Bakanlığı doktorların maaşını artıramaz” (*El-İntibaha*, 17 Ocak 2012); “El-Beşir: ekonomik önlemler cerrahi ameliyat olabilir” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2013); “Cumhurbaşkanı Asistanı: Bütün halkı desteklemeye devam edemeyiz” (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016).

Bazen bu modalite, hükümetin belirli sorumlulukları ve görevleri yerine imkanlarının olmadığını halka iletme ve mazeret göstermek için olumsuzlama şeklinde kullanılır .Örneğin :“Hartum Valisi: Planları uygulayamayacağız” (*El-İntibaha*, 27 Mart 2012);“ Sağlık Bakanlığı: Biz çok fakiriz ve federal doktorların yüksek maaşlarını karşılayamıyoruz” (*El-İntibaha*, 18 Ekim 2016); “Hükümet, anayasa değişiklikleri tamamlanıncaya kadar ekonomik kararları erteleyemez” (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016).

*Yeterlilik ve imkan modalitesi*, ‘hükümetin yapmasının imkansız olduğunu’ netleştirerek hükümetin ve politikaların olumlu bir imajını yansıtmak için de kullanılır. Bunlar genellikle gramer yapıların olanaklarına dayanan (propaganda abartıları)dır. Bunu şu örneklerde not edilebilir: “Hartum Valisi: Vatandaşları susatabiliriz, ama onlara kirli su pompaladığımızı kabul etmeyeceğiz” (*Es-Sudani*,15 Şubat 2016); “İktidar partisinin ekonomi sektörün başkanı: Devlet, döviz kurunun bozulmasını izleyerek ayakta kalamaz” (*Es-Sudani*,7 Kasım 2016); “ El-Beşir: Allah’a aldatma ile yaklaşamayız” (*El-İntibaha*, 20 Kasım 2018).

Gazete haberlerinde sıkça kullanılan üçüncü modalite *gelecek zaman kipidir*. Hükümet söylemiyle gelecek kipi aşırı derecede kullanımını dikkat çekmektedir. Bu aşırı kullanım ideolojik bir seçimi gösterir. Bu seçim, mevcut sorunları henüz tamamlanmamış bir geleceğe aktarır. Bu nedenle bu kullanım sayesinde *gelecekteki iddialar ve vaatlere* dayalı haberler görülmektedir. Bu söylem sanki beklentileri ve hayalleri canlandırarak vatandaşları memnun etmek için (duygusal) bir girişim gibi görünür.

Haberlerde gelecek zaman kipi aşırı kullanımı, *mevcut sorunlara (hazır cevaplar)* sahip olmadığını ve aynı zamanda haber konuların geçmişte meydana gelen (bir olay)

hakkında konuşmadığını, daha çok düşünceler ve eğilimler olduğunu gösterir. Bu nedenle, (*gelecek haberleri*) genellikle ideoloji ile iç içedir.

Bu eğilimin örnekleri: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Hükümet ülkenin güvenliğini ve saygınlığını sağlamak için gerekli önlemleri alacak” (*Es-Sudani*, 24 Nisan 2012); “Maliye Bakanı: Vatandaşlara daha şefkatli olacağız” (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013); “Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir: Halkın isteklerine ulaşmak için çalışacağız” (*El-İntibaha*, 10 Aralık 2013); “Devlet tüm gücünü kullanmak için uyanık kalacak” (*Es-Sudani*, 8 Nisan 2014); “Savunma Bakanı: Devlete isyancıların ‘boğaz düğümlemesi’ olacağız” (*El-İntibaha*, 18 Mart 2014); “Maliye Bakanı: Tüm göstergelerin ülke ekonomisi üzerinde olumlu bir etkisi olacak” (*Es-Sudani*, 21 Nisan 2015); “Maliye Bakanı: Dolar düşmeye devam edecek” (*El-İntibaha*, 21 Nisan 2015); “İktidar partisi: Ekonomik istikrara yol açacak maliye ve para politikaları alacağız” (*Es-Sudani*, 26 Ekim 2016); “El-Beşir: Bir sonraki aşamada fabrikaların kurulmasına tanık olacağız” (*El-İntibaha*, 19 Ocak 2016); “El-Beşir: Vatandaşlar için yaşam standardını yükseltmeye özen göstereceğiz” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “El-Beşir: İç göçmenlerin gönüllü olarak geri dönüşü için uygun ortamı sağlamaya çalışacağız” (*El-İntibaha*, 3 Ekim 2017); “Petrol Bakanı: Yakıt sıraları sona erecek” (*Es-Sudani*, 12 Haziran 2018); “El-Beşir: Ülke yakında tüm krizlerin üstesinden gelecek” (*El-İntibaha*, 20 Kasım 2018).

Genel olarak, iki gazetenin manşetlerinde sık sık tekrarlanan yaklaşık 43 gelecek zaman kipi tespit edilmiştir. Örneğin: (alınacak, tahsis edecek, dönüşecek, içerecek, uzatacak, olacağız, olacak, kalacak, başaracağız, gidecek, yansıtılacak, görecek, Allah’tan korkacağız, daha kötü olacak, istifa edeceğim, değineceğiz, dikkat edeceğiz, tanıklık edecek, vuracağız, bitecek, satın alınacak, yok edeceğiz, hissedecek, artacak, temsil edecek, devam edecek, çalışacağız, tanışacaksınız, gayret edecek, reddedeceğiz, odaklanacağız, arayacak, caydırıcı olacak, sağlayacağız, takip edecek, aşacak, karar verilecek). Ayrıca, gelecek zaman kiplerin çoğunu çoğul “biz” zamiri kullandığını da not edilmektedir.

Gazeteler haberlerinde sıkça kullanılan dördüncü modalite ‘emir’ kipidir. İki gazetenin haberlerindeki (doğrudan emir içeren haberler ve dolaylı emir içeren haberler) emir kipi iki kısma ayrıldığını görülebilmektedir. Doğrudan emirler, *doğrudan emir kipi* (*yap, yapın*) şeklindedir ve her zaman haberlerin doğrudan alıntılarda görünür. Doğrudan emir formüllerinin iki gazetenin haberlerinde dolaylı emir formüllerinden daha az

kullanıldığı dikkat çekicidir. Bunun nedeni ekonomik krizin iktidar söylemin stratejisidir . Bu söylem, genellikle “iktidarı hafifletme” ve doğrudan baskıdan uzak durmaya çalışan bir söylemdir. *Doğrudan emir içeren* haber örnekleri aşağıdadır: “El-Beşir itaatsizliğe davet edenlere: Sokakta karşı karşıya gelin” (*El-İntibaha*, 13 Aralık 2016); “Hükümetten halka: Gönül rahatlığı kalbinize koyun (Gönlünüz rahat olsun)” (*Es- Sudani*, 28 Temmuz 2015); “Cumhurbaşkanı dışarıdaki Sudanlı muhalefete seslendi: Sudan’a gelin, çözüm vatana ihanet değil (*Es-Sudani*, 20 Aralık 2016); “Hartum Valisi: Balıkları büyütün” (*Es-Sudani*, 21 Ağustos 2017).

*Örtük veya dolaylı emirler kipi* haber gazetelerinde sıklıkla kullanılır. Bu kip, *isteklere ve taleplere* daha yakındır. Bunun iki türe ayrıldığını görülebilir: Birinci tür kip, hükümetin diğerlerinden-halk-muhalefet- belirli eylemler yapmalarını isterken kullanılır. İkincisi tür kip ise, hükümetin diğer hükümet kurumlarından belirli eylemler yapmalarını isteyen kiplerdir. Aşağıdaki haberlerde ilk türden örnekler, yani halk ve muhalefetten istekte bulunan dolaylı emir kipleri: “Hartum Su İdaresi müdürü, vatandaşlara daha iyi hizmet verebilmek için, onlardan artan su tarifelerini talep etmek için bir kampanya yürütmelerini istedi” (*Es-Sudani*, 24 Haziran 2014); “İktidar partisinin lideri İbrahim Gandur muhalefet partilerinin taktik gündemden uzak durmasını talep etti” (*El-İntibaha*, 6 Mart 2012); “Cumhurbaşkanı yardımcısı ekonomik kriz ortadan kalkıncaya kadar daha fazla sabır ve azim talep ediyor” (*El-İntibaha*, 3 Temmuz 2012); “El-Beşir, ülke belalar ve imtihanlar ile karşı karşıya olduğu için halkın sabırlı olmasını istedi” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018); “Sağlık Bakanlığı müdürü vatandaşları çevre sağlığı ve atık toplama konusunda işbirliği yapmaya çağırdı” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016).

İkinci türde ise, hükümet ve kurumları arasında emirler ve talepler karşılıklı olmaktadır. Hükümette, daha düşük bir devlet kurumuna yönelik daha yüksek bir makam tarafından bir emir veya talep yapılabilir. Örnekler: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yükseköğretim Bakanının üniversitelerin finansal performansı konusunda doğrudan denetlenmesi gereğini yönetti” (*El-İntibaha*, 22 Kasım 2013); “Hartum Valisi, eğitim ücretleri sorunun ebeveyn konseyi aracılığıyla ele alınmasını talep etti” (*Es-Sudani*, 10 Ekim 2017); “Maliye Bakanı Valiliklerden unlara vergi koymamasını talep etti” (*Es-Sudani*, 14 Kasım 2017); “Eğitim Bakanı belediyelere desteğe ihtiyaç duyan öğrenciler hakkında gerçek bilgi vermeleri talimatını verdi” (*El-İntibaha*, 3 Temmuz 2012).

Diğer zamanlarda, talepler en düşük otoriteden en yüksek otoriteye kadardır. Bunu aşağıdaki örneklerde görülebilir: “Parlamentonun Sanayi ve Ticaret Komitesi Başkanı hükümetten ekonomik krizi çözmek için bir dolar mevduat aramasını talep etti” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “Hartum Eyalet Parlamentosu Başkanı hükümet harcamalarını azaltmak ve hükümet bütçesi üzerindeki yükü hafifletmek için çağrıda bulundu” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2012); “Parlamentolar hükümetten devlet bakanlarının sayısını azaltmasını talep etti” (*El-İntibaha*, 14 Haziran 2018).

Çarpıcı fenomen ise bazen emirler ve taleplerin bir devlet yetkilisi veya devlet kurumu tarafından verilmesi, ancak yapılacak eylem esasen, talebi düzenleyen kurumun yapması gereken eylemdir .Yani, bir devlet görevlisinin temel işlevi, iş görevlerini yerine getirme yetkisinden, başkalarını yerine getirmeleri için emir verme yetkisine devredilir . Buradaki durum daha çok emir ve istekleri kendisine yönlendiren bir kişi gibi olur .Diğer zamanlarda, emir ve talep bir devlet kurumu tarafından verilir, ancak emirleri kimin uygulayacağı belli değildir. Dolaylı emirler genellikle benliğin doğrudan emrine eşittir, ancak emir ve istekleri kendimize yönlendirmediğimiz bilinmektedir .Dolaylı emir kipleri- özellikle de emir alınan tarafın doğru bir şekilde görünmediği kipler - iktidarın manipülasyonu ve sorumluluktan kaçınma niyetini gösterebilir.

Bu fenomeni aşağıdaki örneklerde gözlemlenebilir: “Hükümet, çocuklar arasındaki beslenme sorunları hakkında bilgi edinmek için açık bir strateji ve yol haritası bulma ihtiyacını dile getirdi” (*El-İntibaha*, 18 Kasım 2014); “Maliye Bakanı Yükseköğretime tahsis edilen bütçelerin gözden geçirilmesini istedi” (*El-İntibaha*, 22 Kasım 2013); “Maliye Bakanı, devleti dolardaki artışla mücadele etmek için reform tedbirleri almaya çağırdı” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016); “Merkez Bankası Başkanı, kaynakları kaçakçılıktan kurtarmak için cazip politikaları uygulama çağrısında bulundu” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016); “Maliye Bakanı devletten ticaret tekel bırakmasını talep etti” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2014); “Hartum Su İdaresi müdürü vatandaşları daha iyi hizmet verebilmek için artan su tarifeleri talep etme kampanyası yürütmeye çağırdı” (*Es-Sudani*, 24 Haziran 2014); “İktidar partisi hükümet harcamaların azaltılmasını talep etti” (*Es-Sudani*, 2 Aralık 2013); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kamu hizmetinde terfi için şeffaf kriterler istedi” (*Es-Sudani*,25 Ağustos 2014); “Yerel Yönetim Bakanı, yerel hükümeti güçlendirmek için yasa ve mevzuat çıkarılması çağrısında bulundu” (*Es-Sudani*, 8 Ağustos 2016).

#### 1.4.4. Adlaştırma donüşüm analizi

*Adlaştırma donüşümü*, haberlerde aktorlerin varlığını veya yokluğunu bilmek için önemli bir analitik araçtır. Basın söylemlerinde adlaştırma donüşüm yoğun kullanımı sık sık olumsuz bir eylemden kimin sorumlu olduğunu gizler (van Dijk, 1991, s.184). “Adlaştırma, ideolojileri metinlere dahil etmenin en önemli yollarından biridir (Jeffries,2007,s.63)”. Sudan gazetelerinin, haber başlıklarında adlaştırma donüşümüne büyük ölçüde bağlı olduğunu fark ettik çünkü çoğu haber başlığı aslında nominal cümlelerdir. Ayrıca iki gazetenin (*El-İntibaha* ve *Es-Sudani*) pasif inşası yerine, adlaştırma donüşümü kullandığını tespit ettik. Adlaştırma donüşümü, aktörü haberin makro yapılarından tamamen kaldırmaya yardımcı olur. “Adlaştırma donüşümü, süreçleri ve faaliyetleri durumlara ve nesnelere ve somut olanları soyut olanlara donüştürür (Fairclough, 1992, s.225)” .

İki gazetenin haberlerindeki *adlaştırma donüşümü* sadece aktörü gizlemekle kalmaz, aynı zamanda gerçek verileri ve eylemlerin zamanlarını manipüle ederek eylemlerin gerçekliğini gizlemeye çalışır. Sudan basınındaki adlaştırma donüşümün henüz gerçekleşmemiş eylemleri gerçekleştirme imkânı verdiğini fark ettik. Ayrıca, eylemden sorumlu kişiyi gizleyerek sorumluluktan kaçınmaya yardımcı olabilir. Tüm bu sentaks seçenekler, iktidarı manipüle etmek için kullanılabilir ideolojik seçimlerdir. “Eleştirel söylem analizi öncelikle dilin gayri meşru kullanımı ile ilgilenmektedir. Bu yüzden bazen - hegemonya biçimlerini gizlemek için kullanıldığında- adlaştırma donüşümün sistematik kullanımı aslında gayri meşrudur (van Dijk, 2008b, s.823)”.

Adlaştırma donüşüm, Sudan’daki ekonomik krizi ve aktorlerin rollerini temsil etmek için yaygın olarak kullanılmıştır. Machin ve Mayr (2012, s.140-144) metinlerin yapısında adlaştırma donüşümün yaklaşık sekiz etkisini sıralanmaktadır:

- I. İnsanlar saklanılır ve bu nedenle eylem sorumluluğu da kaldırılır. Bu, olayların gerçekleşmiş gibi görünmesini sağlar.
- II. Adlaştırma, vizyonumuz kanalize edildiğinden ve daraltıldığından, hem aktörü hem de etkilenenleri açıkça gizleyebilir.
- III. Adlaştırma, herhangi bir zaman duygusunu kaldırabilir.

IV.Eylemler bir şey haline geldiğinden, nominal grubun kaynakları aracılığıyla sayılabilir, tanımlanabilir, sınıflandırılabilir ve kalifiye edilebilir, ancak bu nedenselliğin artık ikincil endişe kaynağı olduğu anlamına gelir.

V.Adlaştırma, yeni yapılarda yeni katılımcılar olarak işlev görebilir.

VI.Adlaştırma, istikrarlı bir varlık haline gelebilir ve ortak kullanıma dönüşebilir.

VII.Adlaştırma dönüşüm süreci cümledir, bu nedenle metin bir eylem hissi biriktirir, ancak basitleştirme yoluyla aktörleri, zamanı ve özgüllüğü önler.

VIII. Metin daha yoğun veya daha sıkışık hale gelir. Olayların ayrıntıları azaltılır.

Adlaştırma dönüşüm formülü, iki gazetenin haberlerinde dört ana yönde kullanılır: İlk yön, *insan olmayan aktörlerin etkinliği*, ikinci yön, *sorumlu olanın gizlenmesi*, üçüncü yön, *beklentiler ve vaatlerin gerçekliği*, dördüncü yön, *var olmayanı mevcut olana dönüştürmektir*.

İlk yönde, genellikle olumsuz eylemlerden sorumlu olan (insan olmayan aktörler) olduğunu fark edilmektedir. Bu aktörlerin bazıları ‘seller’ ve ‘şiddetli yağışlar’, ‘ısı’ ve ‘susuzluk’ gibi doğa olaylardır. Bazıları ‘kuşlar’, ‘böcekler’ ve ‘kediler’ gibi hayvanlardır. Bazıları ise ‘inşaat malzemeleri’ ve ‘akaryakıt’ gibi fiziksel öğelerdir. Örneğin (Çöl çekirgeleri, kuşlar, susuzluk ve yakıt) tarım sezonunun başarısızlığından, (sıcak hava) ise hava soğutucuların yüksek fiyatlarından sorumlu tutulur. Aynı şekilde, (inşaat malzemeleri) emlak fiyatlarındaki artıştan da sorumludur. Yağmurlar ve seller ise, evlerin tahrip edilmesinden, ailelerin yerinden edilmesinden ve vatandaşların yaşamlarının sona ermesinden sorumludur. Hatta, ‘hükümetin başarılarını’ bozmaktan “yüksek fiyatlar” ve “şişman kediler” sorumlu tutulur.

Bu eğilimin örnekleri: “Akaryakıt, El-Cezire’deki hasadı durduruyor” (Es- Sudani, 19 Mart 2018); “El-Dindir’deki seller evleri yok etmeye ve aileleri yerinden etmeye devam ediyor” (*El-İntibaha*, 18 Eylül 2012); “Çöl çekirgeleri tarım mevsimini ‘merhamet kurşunuyla’ vuruyor” (*El-İntibaha*, 19 Şubat 2013); “Seller ve yağmurlar Kas şehrinde 4 vatandaşı öldürüyor” (*El-İntibaha*, 2 Eylül 2014); “Susuzluk Hartum Su Müdürü’nü deviriyor” (*El-İntibaha*, 23 Haziran 2015); “Sıcak hava dalgası piyasadaki klimaların fiyatını artırıyor” (Es- Sudani,30 Haziran 2015); “Kuşlar Güney Darfur’da tarım mevsimini tehdit ediyor” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2016); “Hava sıcaklığı ve ramazan

buz fiyatlarını yükseltiyor” (Es- Sudani, 28 Mayıs 2017); “Seller gazetecilerin şehrini boğmakla tehdit ediyor” (Es- Sudani,15 Ağustos 2017); “Susuzluk, El-Cezire’deki tarımların geniş alanlarını tehdit ediyor” (Es-Sudani,12 Aralık 2017); “Susuzluk Omdurman ilçesindeki ünlü bir mahallenin sakinlerini evlerini satmaya zorluyor” (El-İntibaha, 22 Mayıs 2018); “Susuzluk, El-Cezire’deki pamukla ekilen dönümlük alanı tehdit ediyor” (El-İntibaha, 2 Ekim 2018); “Akaryakıt, tarım sezonunun finansmanında gecikmeye neden oluyor” (Es- Sudani, 8 Mayıs 2018); “İnşaat malzemeleri emlak fiyatlarını artırıyor” (Es-Sudani, 5 Haziran 2018); “Yağmurlar nedeniyle Kızıldeniz’de 2000 evi yıkıldı” (El-İntibaha, 6 Ağustos 2013); “Parlamento Başkanı: Yüksek fiyatlar ve ‘şişman kediler’ hükümetin başarılarını gizledi” (Es-Sudani, 2 Ekim 2018).

**Tablo 5. 17.** “İnsan olmayan aktörler” yoluyla sorumlu gizleme yöntemi

Haber Başlığı	Eylem	Varsayılan Aktör/Sorumlu	Gerçek Aktör/Sorumlu
Akaryakıt, El-Cezire’deki hasadı durduruyor	Hasadı durdurmak	Akaryakıt	Bilinmeyen
El-Dindir’deki seller evleri yok etmeye ve aileleri yerinden etmeye devam ediyor	Evleri yok etmek ve aileleri yerinden etmek	Seller	Bilinmeyen
Çöl çekirgeleri tarım mevsimini ‘merhamet kurşunuyla’ vuruyor	Tarım mevsimini bozmak	Çöl çekirgeleri	Bilinmeyen
Seller ve yağmurlar Kas şehrinde 4 vatandaşı öldürdü	Vatandaşı öldürmek	Seller ve yağışlar	Bilinmeyen
Susuzluk Hartum Su Müdürü’nü devirdi	Su Müdürü devirmek	Susuzluk	Bilinmeyen
Sıcak hava dalgası piyasadaki klimaların fiyatını artırıyor	Klimaların fiyatını artırmak	Sıcak hava dalgası	Bilinmeyen
Hava sıcaklığı ve Ramazan buz fiyatlarını yükseltiyor	Buz fiyatlarını yükseltmek	Hava sıcaklığı ve Ramazan ayı	Bilinmeyen
Seller gazetecilerin şehrini boğmakla tehdit ediyor	Şehrini boğmakla tehdit etmek	Seller	Bilinmeyen
Susuzluk, El-Cezire’deki tarımların geniş alanlarını tehdit ediyor	Tarım mevsimini tehdit etmek	Susuzluk	Bilinmeyen
Susuzluk Omdurman ilçesindeki ünlü bir mahallenin sakinlerini evlerini satmaya zorluyor	Evleri satmaya zorlamak	Susuzluk	Bilinmeyen
Akaryakıt, tarım sezonunun finansmanında gecikmeye neden oluyor	Tarımsal finansman gecikmek	Akaryakıt	Bilinmeyen
İnşaat malzemeleri emlak fiyatlarını artırıyor	Emlak fiyatlarını artırmak	İnşaat malzemeleri	Bilinmeyen
Kuşlar Güney Darfur’da tarım mevsimini tehdit ediyor	Tarım mevsimini tehdit etmek	Kuşlar	Bilinmeyen

Tablo.17’de hükümetin görevlerini yerine getirememesinin sorumluluğunun *insan olmayan aktörlere* nasıl atfedildiği açıkça görülmektedir. Bu şekilde, haber metinlerinde aktörün ve gerçek sorumlunun herhangi bir belirtisi görülmemektedir. Bu, gazetenin sentaks seçiminin, bu sorunların gerçek sorumluluğu yetkili makamlar olmasına rağmen, ciddi sorunlara yol açan fenomenleri ve fiziksel şeyleri suçlayarak okuyucuların algılarını manipüle etmeye etkili bir şekilde katkıda bulunduğu anlamına gelir. Bu adlaştırma dönüşümü, tarım sezonunun başarısızlığı sorununda açıkça görülebilir. İki gazetede ki gramer ifadelerinin, insan olmayan bir aktörü daha fazla suçladığı görülmektedir. Tarım mevsiminde başarısız olmakla suçlananlar (akaryakıt, kuşlar, çekirgeler ve susuzluk) olup sorgulanabilecek hiçbir hükümet yetkilisinden söz edilmemektedir. Çünkü yakıt sağlamak ve su hizmeti vermek yetkili makamların sorumluluğundadır.

Aynı şey bazı mal ve ürünlerin fiyatlarının artırılması için de geçerlidir. Bu hizmetleri sağlama konusunda yetkili makamların sorumluluğuna değinen iki gazete yerine, doğrudan doğal olaylara ve maddi şeylere fiyat artışlarının sorumluluğunu atarlar. Altyapı problemlerinde de aynı örüntüyü gözlemler. Hükümetin afetlerden sonra durumu kötüleştirmedeki rolü gizlenir. Nedenleri ihmal ile ilişkilendirilmez, ancak doğal afetler tüm sorumlulukları üstlenir. Seller ve şiddetli yağışlar aileleri öldürür, tehdit eder, yok eder ve yerinden eder, ancak iyi planlama ve gerekli önlemleri alma konusunda yetkili makamların sorumluluğundan söz edilmez. Dolayısıyla, basın söyleminin hükümet söylemini desteklediğini ve hükümetin ekonomik sorunlar, tarımsal sorunlar ve altyapı sorunlarında bir kusur görmeyen kognitif bir model yaratmaya çalıştığı görülmektedir.

“Aktörün / sorumlunun gizlenmesi” ikinci yönde, adlaştırma dönüşüm; özellikle haberin konusu ciddi bir ekonomik sorunla ilgili olduğunda, haberlerdeki aktörlerin kimliğini gizlemeye çalışır .Bu nedenle, sentaks seçenekler yoluyla sorumlu kişinin gizlenmesi krizler ve sorunlardan sorumlu ana kişinin kasıtlı gizlenmesi olarak düşünülebilir. Aşağıdaki örneklerde sorumlu olanları nasıl gizleyeceğini öğrenilebilir: “Başbakan: Kullanım süresi dolan malların gümrük muafiyetleri kapsamına girmesi” (*Es-Sudani*, 25 Aralık 2012); “Borsada 3 ‘şişman kedileri”nin tutuklanması” (*El-İntibaha*, 5 Haziran 2018); “Hartum Valiliği: Pound’un değer kaybı, fiyatlardaki muazzam artışın nedenidir” (*Es-Sudani*, 12 Aralık 2017); “5.000 doktorun ülke dışına seyahat etmesini yasaklama” (*Es-Sudani*, 14 Eylül 2015); “Parlamento: Ülkedeki un krizini teşvik eden istismarcılar var” (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015); “Kapsamlı bir yoksulluğu azaltma

stratejisinin başlatılması” (*Es-Sudani*, 11 Kasım 2014); “Gelecek yılın başından itibaren akaryakıttan sübvansiyonlarının kaldırılması” (*Es-Sudani*, 1 Mayıs 2012); “Atıklardan dolayı sağlık tesislerine karşı suç duyurusu” (*El-İntibaha*, 21 Ekim 2014).

İncelenen gazetelerdeki bu örneklerde, sorunların ve krizlerin nedenleri ve aktörleri olan bir olayın, eylem, zaman ve konumdan yoksun faaliyetlere dönüştüğünü görülmektedir .Aktörlerden bazen bahsedilebilir, ancak belirtilmezler ve sorumlu gösterilmezler .Bu yöntem, yetkili makamlara sorunlardan ve krizlerdeki ana aktörleri ifşa etme sorumluluğundan kaçınma fırsatı verir.

Gazetelerin haberlerindeki üçüncü adlaştırma dönüşüm yöntemi, “*beklenti ve vaatlerin gerçeğidir*”. Yani, haberler geçmişte meydana gelen olaylardan bahsetmiyor, ancak gelecekte gerçekleşecek olaylardan bahseder. Bu nedenle hükümet söyleminin, haberlerin yapısını ve konularını tamamen kontrol ettiğini ve bugün veya geçmiş için değil, gelecek vizyonunu iletme için çalıştığını görülmektedir. Bu söylem ile iktidar, vatandaşları ekonomik sorunların gelecekte yer almayacağına ikna etmeye çalışmaktadır. Bu söylem duygusal ve gerçekçi olmayan olarak kabul edilir, çünkü geleceğe atlayarak günümüzün sorularını atlatmaya çalışır .Bu yüzden bu tür haberlerin her zaman beklentiler, tahminler ve vaatler hakkında konuştuğunu görülmektedir.

Bu yöntem, gazetelerin modalite analizinde daha önce bahsettiğimiz gelecek zaman kipi kullanmasına benzer. Her iki yöntem de sonuca katılır, ancak stil ile farklılık gösterir. Gazetelerin gelecek zaman kipi için eylem cümlelerden oluşan haberleri kullanırken, nominal dönüşümde, isim cümlelerden oluşan haberleri kullanır. Ancak her iki yöntem de, hükümetin vaatleri ve gelecekteki beklentileri ifade etme arzusunu yerine getirmek olan tek bir amaca ulaşmaya çalışır. Gelecek zaman kipi söz konusu olduğunda, vaatler ve beklentiler açık ve dolaysızdır, çünkü gelecek zaman kipi ifade edilir ama nominal dönüşüm formunda vaatler ve beklentiler dolaylı olarak ifade edilir. Çünkü basın söylemi, eylemleri isimlere, faaliyetleri durumlara dönüştürülür.

Henüz gerçekleşmemiş beklentiler hakkında konuşmak, kesinliğin kullanılmamasını gerektirdiğinden, fiillerin doğrudan kullanımını önlemek için adlaştırma dönüşüm kullanılır. Örneğin, ekonomik krizin başlangıcında, Maden Bakanı’na ait şu haberi okunabilir: “Maden Bakanı: Altın tüm vatandaşların ceplerine girecek” (*El-İntibaha*, 21 Ağustos 2013). Ömer El-Beşir’le ilgili şu haberi de örnek

verilebilir: “El Beşir: Gelecek yeni beş yıl daha müreffeh olacak” (*Es-Sudani*, 28 Nisan 2015).

Seçtiğimiz vaatler ve beklentiler haberlerinden -nominal dönüşüme dayan - bazı yaygın örnekler: “Hükümetin tahsis yetkililerini % 75 azaltma eğilimi” (*El-İntibaha*, 24 Nisan 2012); “Hartum’daki stratejik malları dengelemek için önlemler” (*El-İntibaha*, 8 Mayıs 2012); “Hartum Valisi: Ekonomik krizin hafifletildiğine dair işaretler var” (*El-İntibaha*, 11 Ağustos 2012); “Hartum’daki ulaşım sıkıntısını hafifletmek için prosedürler ve çözümler” (*El-İntibaha*, 11 Aralık 2012); “Doların gerilemesi ve döviz kurlarının istikrarı için ekonomik beklentiler var” (*Es-Sudani*, 29 Ekim 2012) ;“Hartum’da kanalizasyon geliştirme adımları” (*El-İntibaha*, 1 Ocak 2013); “Kuzey Darfur’daki iç göçmenlerin kamp arazilerine mülk sahibi olma eğilimi” (*El-İntibaha*, 16 Ekim 2018); “Merkez Bankası Başkanı: 2019 bütçesindeki koşulların önemli ölçüde iyileştirilmesi” (*Es-Sudani*,18 Aralık 2018); “Yaşam yükünü hafifletmek için yaklaşan önlemler” (*El-İntibaha*, 31 Ekim 2017); “Yağ fiyatlarında yeni bir düşüş beklentisi” (*El-İntibaha*, 5 Şubat 2013); “Güney Darfur’da güneş enerjisi ile aydınlatma eğilimi” (*Es-Sudani*, 26 Kasım 2013); “Sudan’da ulaşım hatlarını koruma eğilimi” (*Es- Sudani*, 1 Nisan 2014); “El-Beşir: Vatandaşların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik prosedürler ve kararlar var” (*Es-Sudani*, 8 Nisan 2014); “Parlamento Başkanı: Büyük bir ekonomik atılım müjdesi var” (*Es- Sudani*, 14 Ekim 2014); “Maliye Bakanı: Yakında Sudan halkına müjdelere var” (*Es-Sudani*, 17 Şubat 2015); “ El-Beşir: Sudan tüm alanlarda gerçek bir kalkınmanın eşliğinde” (*Es-Sudani*, 1 Aralık 2015); “Cumhurbaşkanı: Ülke, ulusal uzlaşma başlıklı yeni bir aşamanın eşliğinde” (*El-İntibaha*, 27 Eylül 2016).

Böylece, önceki örneklerle, basın söylemin nominal dönüşüm yoluyla gelecek hakkında konuştuğunu fark ettik. Gelecek zaman kipi, doğrudan bir haber söylemi bağlamında gelirken her zaman ideolojik yüklemle gelir. Bazen, basın söylemi ideolojiyi gizlemek için, geleceğin eylemlerini isimlere dönüştürür.

İki gazetenin adlaştırma dönüşümü kullanmasının dördüncü yolu: *var olmayanı mevcut olana dönüştürme* .Bu yöntem, “bilginin doğrudan manipülasyonu” olarak kabul edilir ve bazen yanlış ve gerçekçi olmayan bilgileri kamuoyuna sunabilir .Haber gerçek olduğunda, gazete fiil ve aktörü açıkça belirtir .Örneğin: “Sağlık Bakanlığı ilaç almak için (11) milyon avro alıyor ”(*Es- Sudani*, 25 Aralık 2018). Ancak haberdeki olay gerçek olmayıp, sadece gelecekte bir beklenti veya vaat olduğunda, gazete fiili (iki silo kurmayı

planlamak) ve aktörü (sorumlu makamları) birlikte silecek ve nesneyi haber yayınlanma tarihine kadar mevcut olmasa bile var olan gibi sunacak. Örneğin, “Managil ve Hasahisa’da 300 bin ton kapasiteli iki hububat silosu” (Es- Sudani, 8 Ağustos 2018). Aşağıdaki bu örnekte, *haberde eylem ve aktör atlamasının derecelerini* açıklanabilir:

*(Varsayılan bir haber): Hükümet, Managil ve Hasahisa’da 300 bin ton kapasiteli iki hububat silosu kuruyor (eylem ve aktör var)*

*(Varsayılan bir haber): Managil ve Hasahisa’da 300 bin ton kapasiteli iki hububat silosu kurulması (aktörsüz eylem)*

*(Gazete haberi): “Managil ve Hasahisa’da 300 bin ton kapasiteli iki hububat silosu” (eylemsiz ve aktörsüz)*

Böylelikle, haberin ayrıntıları hükümetin iki silo açma söz konusu değil, sadece iki silo kurma planıyla ilgili olmasına rağmen; gazetenin eylemi ve aktörü haber metninden sildiğini ve okuyucuya iki silonun zaten mevcut olduğunu önerecek şekilde sadece (iki silodan) bahsettiğini görülmektedir. Bu tür haberlerde ötekini not etmek için, başlıklar da okuyucuyu haberin gerçekliği konusunda ikna etmeye yönelik ek bir girişim olarak (detaylı sayılar) kullanılır. Yani basın söylemi, aynı anda hem sentaks araçlarını (adlaştırma dönüşüm), hem de retorik araçlarını (sayılar) kullanır.

Bu tip adlaştırma dönüşüm örnekleri şöyledir: -bu başlıkların altındaki haberlerde gerçek olay olmadığını doğrulaması gerçekleştirilmiştir - “808 ailenin Hartum eyaletinde üretim projelerine sahip olması” (Es-Sudani, 23 Aralık 2014); “Kızıldeniz eyaletinde 200 km yol asfaltlama” (Es- Sudani, 12 Şubat 2013); “Çin’den 1000 otobüsün ithali” (El-İntibaha, 4 Mart 2014); “Gelecek yıl kamu hizmetinde 40 bin mezunun işe alınması” (Es-Sudani, 25 Kasım 2014); “100 diyaliz makinesi alımı” (Es-Sudani, 16 Aralık 2014); “Hartum’da 27.000 mezun istihdam edecek projeler” (Es-Sudani, 17 Mart 2015); “Devlet kurumlarda mezun olanlar için 6 bin iş fırsatı” (Es- Sudani,13 Ekim 2015); “Yoksulların % 90 sağlık sigortasına yerleştirilmesi” (Es-Sudani, 12 Şubat 2018); “Hartum Eyaletinde 10 bin işçi eğitimi” (Es- Sudani, 12 Şubat 2018); “ Kırsal geçim kaynaklarını iyileştirmek için 7 milyon dolar bir bağış” (Es-Sudani, 2 Mayıs 2018); “Eğitim Bakanlığı ders kitabını (TABLET) ile değiştiriyor” (El-İntibaha, 26 Temmuz 2017); “Nil Nehri eyaletinde kırsal topluluklar için akıllı bir köy” (El-İntibaha, Ağustos 2014); “Hartum’daki en büyük gaz dağıtım projesinin başlatılması” (El-İntibaha, 14 Şubat 2017).

Örnekler yoluyla, bu yöntemin adlaştırma dönüşüm için kullanılmasının 2012'deki ekonomik krizin başlangıcından 2019 yılında Beşir rejiminin düşmesine kadar kullanıldığını not edilebilir. Yani, ekonomik kriz döneminde Sudan basınında rutin olarak kullanılan bir yöntemi temsil eder. Bu tür bir adlaştırma dönüşümün tehlikesi, gerçeği manipüle etmek ve gerçekleşmiş gibi, henüz gerçekleşmemiş faaliyetleri tasvir etmektir. Özellikle, birçok haber okuyucusu genellikle yalnızca haber başlıklarını okumaya odaklanır ve ayrıntıları umursamaz. Bu nedenle, bu tür bir adlaştırma dönüşüm birçok okuyucuyu aldatabilir ve yanıltıcı bilgi sağlayabilir. Böyle bir söylem hükümete fayda sağlar ve hükümetin ekonomik sorunları çözme konusundaki gayreti hakkında olumlu bir zihinsel imaj oluşturmak için çalışır.

#### **1.4.5. Genel değerlendirme**

Sentaks seçimleri (zamirler, aktif ve pasif yapılar, modalite ve adlaştırma dönüşüm) analiz ederek, Sudan'daki ekonomik kriz ışığında basın ve iktidar söylemlerinin sosyal gerçekliği inşa etme yöntem ve stratejilerini belirlemeye çalıştık. İki gazetenin amaçladığı gramer seçimlerin ekonomik krizin belirli kognitif modellerini oluşturmaya ve hükümetin bununla başa çıkmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır.

İki gazetenin manşetlerinde nominal cümlelerin yaygın kullanımı ideolojik bir seçim olduğunu göstermektedir. Bu ideolojik seçim, iktidarla bağlantılı aktörlerin olumsuz rollerini gizlemek, sorumluluktan kaçmak ve hükümet başarılarının olumlu bir zihinsel imajını oluşturmakla ilgilidir. Haber metinlerindeki şimdiki zaman ve gelecek zaman formüllere aşırı odaklanmak, mevcut krizlerin ötesinde iddialar veya gelecek beklentileri yaratma arzusuna ek olarak bir süreklilik, yenilik ve etki durumu yaratmak için belirli eylemleri vurgulama arzusunu göstermektedir.

Analiz sonuçları, tekil zamiri "Ben" ve çoğul zamiri "Biz" amaçlanan seçiminin, iktidar ilişkilerini ifade etmede ve manipüle etmede önemli bir rol oynadığını, bunun yanında haber söylemlerinde sembolik şiddet ilişkilerin varlığının bir göstergesi olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu zamirler kendisinin olumlu yönlerini vurgular ve iktidar söylemlerinde politikaları meşrulaştırmak ve bir dayanışma duygusu yaratmak için kullanılırlar.

Nicel araştırmanın sonuçları, iki gazetenin haberlerinde “Biz” zamirin kullanılmasını “Ben” zamirin kullanımından daha fazla olduğunu göstermektedir. Haber metinlerinde “Ben” zamirin ( pozitif kendini sunma, empati ve dayanışma yaratma, güç ve iktidarın onaylanması) üç ana amaca ulaşmak için kullanıldığını fark ettik. “Ben” zamirin kullanımı, hükümet söylemlerinin, taahhüt ve sorumluluk derecesini yansıtan kişisel bir biçimde olumlu nitelikler sunarak ekonomik durumları yönetme değerlerini ve haklarını vurgulama eğilimlerini her zaman ortaya koymaktadır. “Biz” zamirin yaygın kullanımına gelince, her iki gazetede de ekonomik krizdeki aktörlerin konularını, ilişkilerini, kimliklerini ve rollerini ifade ettikleri sık sık bildirilmektedir. “Biz” zamiri, başkalarını vizyon veya duygulara dahil ederek sorumluluğun diğer taraflara dağıtılmasına izin verir. Bu ortaklığın gerçek bir ortaklık değil, sadece dilde bir (retorik ortaklığı) olduğunu görülmektedir. Çünkü iktidara sahip olan bu gücü söylem yoluyla başkalarıyla paylaşmış gibi görünse bile gerçek kontrolü olarak kalır. Bu kullanımın ideolojik sonucu, sorumluluklar ve görevlerden kaçmaya yardımcı olmak ve katılım önererek halkın empatisini kazanmaktır.

Çoğul zamiri “Biz” yaygın kullanımı, iktidar söylemleri halkın bulunduğu yerden belirlemek istedikleri “kolektif benliğin” kimliğini ortaya koymaktadır“ .Biz” zamiri olumlu özelliklere sahip kolektif bir kimlik yaratır, kendisini eleştirir, halkla birleşir, ekonomik acı çeker ve parlak bir gelecek vaat eder . Öte yandan, “Biz” zamiri, bu kolektif benliğin halka karşı sorumluluğu azaltmasına izin verir ve etkisini, prestijini ve güçlü baskın imajını artırmak için daha fazla güç ve iktidar tezahürü göstermesine izin verir.

“ Kolektif benliğin” kimliğini ortaya çıkarmanın yanı sıra, “Biz” zamirinin kullanımı, iktidarın toplumdaki daha az güçlü gruplarla kurmak istediği ilişkileri de ortaya koymaktadır“ .Biz” zamiri eğilimlerine göre, hükümet söylemleri vatandaşlara boyun eğme, anlama, empati ve bağlılık ilişkileri yaratır .Bu zamirlerin kucakladığı yeni ilişkide, ekonomik krizin sorumluluğu hükümet ve vatandaşlar arasında ortak bir konu haline gelir .Vatandaşlar ekonomik sorunun nedenlerine ortak edilir, olumsuz etkilerine karşı ortak sabır gösterir ve hükümet tarafından önerilen çözümlerin uygulanmasında ortak haline gelirler . Zamirlerin söylem yoluyla inşa edilen bu yeni ilişki, iktidar ve karara sahip olan taraflar ile bu iktidardan ve onun ekonomik kararlarından muzdarip olanlar arasındaki eşitsizliği ve adaletsizliği meşrulaştırmaktadır. Bu yüzden sembolik

ekonomik şiddetin, gerçekliği söylem yoluyla değiştirmeye çalışan bu tür ilişkilerin beklenen sonucu olduğunu görülmektedir.

“Biz” zamirinin yaygın kullanımı ile şekillenen kimlikler ve ilişkiler, nihayetinde gerekli rollerin oluşmasını gerektirir. “Biz” zamirinin hakim iktidar için “olumlu” rollerin, vatandaşlar tarafından da oynanacağını varsayılacaktır . Çoğul zamiri “Biz”in gereksinimlerine göre, vatandaşların ekonomik sorunun hükümet vizyonuna entegre olması ve ekonomik krizin hükümetin vatandaşların yararına çalıştığı varsayımı üzerindeki olumsuz etkilerine itiraz etmemesi beklenmektedir. Bu varsayılan rollerle ilgili sorun, gerçeklikten tamamen farklı olmalarıdır.

Aktif ve pasif analizi, olumlu ya da olumsuz aktörlerin sorumluluklarını ve rollerini ortaya çıkarmaya yardımcı olur .İki gazetenin haberlerinde, haberlerin makro yapılarındaki en yaygın aktif yapısı kullanımı olduğunu bulunmuştur. İki gazete, aktif yapısını iktidar temsilcileri ve iktidarda edilmeyen temsilcileri ile birlikte kullanır. Ancak tek bir farkla- iktidar temsilinin aktif ve olumlu olması, iktidardaki temsil olmayanların temsilini aktif ve olumsuz olmasıdır.

Sonuçlar hükümetin, diğerlerinin aktif olumsuz eylemlerine kıyasla, aktif olumlu eylemlerden oluşan bir tekele sahip olduğunu göstermektedir .Hükümet söyleminde, kişilerin yanında aktif eylemleri olan kurumların bir temsili olduğunu da fark edilmektedir. Ancak iktidarda temsilci olmayanların söyleminde, kurumların varlığı olmadan sadece kişilere atfedilen aktif eylemler bulunmaktadır. Bu aynı zamanda iktidarda olmayanların rolünü ve etkisini azaltır.

Ana akım basında kendine yer bulabilen “iktidarda temsil edilmeyenlerin eylemleri”ni temsil eden söylem, ağırlıklı olarak basın tarafından değil, hükümet tarafından oluşturulan söylemdir. Basın hükümetin bu söylemlerini yeniden bağlamlaştırır ve yeniden üretir .Bu, hükümetin diğer tarafları sadece gördüğü ‘niteliklerle’ değil aynı zamanda gördüğü ‘eylemlerle’ de tasvir etmeyi planladığına işaret eder . Başka bir tarafı belirli bir eylemde bulunduğu sürekli olarak ikna etme girişimi, gerçekten bir tür sembolik şiddettir. Bu “*sembolik şiddet*”, iktidarın, ekonomik açıdan zayıf tarafları ekonomik durumlarını kötüleştiren önlemler almaya ikna etmek istediğinde, “*ekonomik şiddet*” haline gelir.

Böylece, yoksulları tembel olduklarına, çok fazla değil, biraz acı çektiklerine, musibetlerle güçlendiklerine ve lüks bir hayata alıştıkları için tasarrufu reddettikleri konusunda ikna etmeye çalışmak; gerçekten ikna edici söylem iktidarın arkasına saklanan ekonomik sembolik şiddet biçimleridir. Ekonomik acılardan gerçekten sorumlu olanlar, hesap verebilirlik ve suçlamadan muaf olabilmesi için, bu şiddet mağdurlarını sorumlu ve suçlu tutar.

Modalite kiplerine gelince gereklilik, yeterlilik ve emir kiplerinin yanı sıra, gelecek zaman kiplerinin de yaygın bir şekilde kullanıldığını fark ettik .Bu farklı kipler, hükümetin ekonomik krize ve etkilenen insanlara yönelik vizyonunun yanı sıra halkın kabul etmesini ve uygulamasını istediği ekonomik çözümler vizyonunu belirtmek için kullanılır. Gazeteler haberlerde gereklilik kiplerini sıklıkla kullanmaktadır. Bu kipi çoğunlukla iktidarın temsilcilerinden doğrudan alıntılarda bulunur. Bazen çoğul zamiri “Biz” gereklilik formuyla birleştirilir, bu da bir tür iktidar hafifletme ve sorumluluğa katılımı sonuçlanır. İki gazete de, “yeterlilik ve imkan” kipini ekonomik politikaları meşrulaştırmak ve toplumdaki savunmasız gruplar üzerindeki sert etkilerini haklı çıkarmak için sık sık kullanır. Bazen bu kip, hükümetin belirli görevleri yerine getiremediğini ‘haklı gerekçelerle’ göstermek için olumsuzlama şeklinde kullanılır. Ayrıca hükümetin ve politikalarının olumlu bir imajını yansıtmak için kullanılmaktadır.

Sonuçlar ayrıca gelecek zaman kipleri için hükümet söyleminin aşırı bir şekilde kullanılmasına işaret eder .Bu aşırılık, hakim iktidar ile ideolojik bir meşguliyeti göstermektedir. Geleceğe odaklanarak mevcut sorunlardan kaçma girişimidir .Bu eğilim çoğunlukla ekonomik sorunlara ikna edici çözümlerin sağlanamadığını gösterir ve aynı zamanda gazetelerin profesyonel pratiklerde bir kusur olduğunu gösterir. Çünkü geçmişte meydana gelen gerçek olayları değil, ideolojik görüşleri ve eğilimleri yansıtır.

Analiz sonuçları, iki gazetenin doğrudan ve dolaylı emir kipleri kullandığını ortaya koymaktadır .Doğrudan emir kiplerinin (yapın ve yapmayın) gazete haberlerinde dolaylı emir kiplerinden daha az kullanıldığını tespit ettik .Bunun nedeni ekonomik krize doğru iktidarın söylem stratejisi olabilir. Doğrudan baskıya dayalı olarak değil, ikna iktidarı yoluyla nüfuz etmeye çalışan bir söylemdir. Bazen emir ve taleplerin bir devlet görevlisi veya devlet kurumu tarafından verildiğini ve yapılması gereken eylemin aslen talepte bulunan yetkilinin veya kurumun ana işlevi olduğunu fark ettik. Bu sentaks seçimi, otorite derecelerinin açıkça manipüle edildiğini ve içinde açıkça sorumluluk reddi olduğunu

gösterir. Ayrıca bu söylemin hükümet taraflarına, ‘hak talepleri duyarlılığı’ ve ‘adalet endişesi gösterme’ konusunda işe yaradığını da not edilmektedir.

Ancak, siyasi makamın görevi, normalde bu kurumlardan talep etmeksizin, talep edilen görevleri yerine getirilmesini ve uygulanmasını gerektirir. Bu kiplere başvurma, otoritenin rollerini ve konumlarını, otorite üyesi olmayanlarla değiştirmeyi amaçlayan bir söylemdir. Bu, iktidarın kendi gücünü tümüyle korurken, rollerini ve konumlarını, iktidarda olmayanlarla (vatandaşlar ve halk gibi) değiştirmeyi amaçlayan bir söylemdir. Böylece, böyle bir söylemden kaynaklanabilecek en önemli sonuç, kötü durumların (ekonomik krizin halk üzerindeki olumsuz etkisi) devam etmesidir. Devlet makamının görevlerini yerine getirmesi gereken yetkili kişi, başkalarından bu görevleri yapmasını isterse; bu görevlerin yerine getirilmeyeceği ve sorumlu olanların bu görevlerden daha fazla kaçabilecekleri kesindir.

İki gazetenin de söylemlerinde, pasif yapı yerine adlaştırma dönüşümü kullandığı görülmektedir. Adlaştırma dönüşüm, sadece aktörü haberin makro yapılarından silmeye yardımcı olmakla kalmaz; diğer yandan gerçek verileri ve eylem zamanlarını manipüle ederek, eylemin gerçekliğini de gizlemek için çalışır. Adlaştırma dönüşüm formülü, iki gazetenin haberlerinde dört ana yönde kullanılır: İnsan olmayan aktörlerin etkinliği; sorumluların gizlenmesi; beklentilerin ve vaatlerin gerçekliği ve son olarak var olmayanı mevcut olana dönüştürmektir.

Adlaştırma dönüşümü, aktörü ve gerçek sorumluyu ve (şiddet eylemini) gizleyerek sembolik şiddeti güçlendirmek için çalışır. Bu tür iktidarın kötüye kullanılmasına atıfta bulunan ve sorumluluktan kaçınan haber söylemi yerine, adlaştırma dönüşümü formülünü kullanarak gizlemek için çalışır, böylece şeyler ve olaylar iktidardakilerin sorumluluklarını üstlenmekle suçlanır. Adlaştırma dönüşümünde fiiller net değildir çünkü isimlere ve durumlara dönüşürler. Ayrıca, aktörler de belirsizdir çünkü onların yerini insan olmayan aktörler alır.

İktidar söyleminin makro yapıları üzerindeki hâkimiyetine rağmen, gramer seçimleri basın söyleminin ideolojisini açıkça yansıtmaktadır. Çünkü gramer seçimlerinin analizi, gazetelerin neden diğer gramer formüllerine göre belirli gramer formüllerini tercih ettiğini açıklamaktadır. Örneğin, gazeteler neden aktörü /sorumluyu silen gramer

formüllerini kullanmayı tercih etti? Sentaks yapıları neden henüz gerçekleşmemiş olayların meydana geldiğini belirtmek için kullanıldı?

Bulgularımızda gramer seçimlerinin, analizin haber metinlerindeki manipülasyonun, ideoloji ve sembolik şiddeti ortaya çıkarmaya büyük ölçüde yardımcı olduğunu bulunmuştur. Gramer seçimleri, iktidarının ekonomik krizin etkileriyle ilgili sorumluluk almasını kesen ve krizi nasıl yönettiğine dair olumlu bir imaj sunmasına izin veren bir söylem sunmak için kullanılmıştır.

### **1.5. Metafor Analizi**

Sudan basını, gerçekliği temsil etmenin ve düşünceleri ifade etmenin önemli bir algısal araç olduğu için ekonomik krizle ilgili haber metinlerinde metaforu yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Lakoff ve Johnson (1980), siyaset ve ekonomi alanındaki metaforların büyük önem taşıdığını vurgular, çünkü siyasal ve ekonomik ideolojiler genellikle metaforik yollarla inşa edilir ve siyasal ve ekonomik metaforlar gerçekliğin bazı yönlerini saklanabilir (Lakoff ve Johnson,1980, s.220). Dolayısıyla, metaforların analizi söylemlerdeki sembolik şiddetin özelliklerini ortaya çıkarabilir, çünkü yararlanıcıların çıkarlarına hizmet etmek için gerçekliğin “gizli” tarafını kasıtlı olarak ortaya çıkarır.

Eleştirel söylem analizi, siyasal ve ekonomik söylemlerde metaforun yaygın kullanımının altında yatan ideolojileri ortaya çıkarmaya yardımcı olur“ .Metafor, deneyimin bir yönünü başka bir biçimde temsil etmenin bir yoludur. Farklı metaforların farklı ideolojik bağları vardır (Fairclough, 1989, s.164)“ .

Metafor sadece dilsel bir seçim değildir, aynı zamanda “kışkırtma, motivasyon, dışlama, baştan çıkarma, ayrımcılık, hegemonya, meşrulaştırma, direnişi ve eleştiriye iptal etme aracı olarak kullanıldığı için bir siyasi eylem aracı olarak” da kullanılır (Abdul Latif, 2012, s.121). Sopory ve Dillard (2002) metafora konuşmacının güvenilirliğini güçlendirmek ve karşı argümanları azaltmak gibi başka işlevler de ekler (Sopory ve Dillard, 2002, Aktaran: Abdul Latif, 2012, s. 121).

Metaforlar, gerçekliğin yeni kavramlarını ikna etmek ve haklı çıkarmak için kullanılır (Semino, 2013, s.78). Bu nedenle haber söylemlerinde, hükümetin ekonomik

kriz hakkındaki görüşünü ve hükümetin sunduğu sert ekonomik çözümleri hakkında kamuoyunu ikna etmek için kapsamlı bir şekilde metafor kullanıldığı görülmektedir.

İki gazetenin haberlerindeki metaforların nicel analizi, makro haber yapılarında on bir temel metaforun yaygın bir şekilde kullanıldığını ortaya koyar. Bunların temalara göre sayıları şöyledir: Teşhis 63; savaş 39; hastalık 28; yolculuk 26; yönelim 21; din 10; kurtarma 10; iklim 6; şok 5; batırmak 4; tavan. Diğer bir deyişle, makro haber yapılarında metaforların sıklığı yaklaşık 217 keredir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu metaforlar beş ana metafor teması altında toplanırlar: “Teşhis”, “savaş”, “hastalık”, “yolculuk” ve “din”. Yani, metaforlar ikna amaçlarına ulaşmak için entegre bir senaryoda çalışır“ .Metaforsal senaryo” belirli durumların, yerlerin, varlıkların, amaçların ve eylemlerin zihinsel temsilleridir .Semino, “tekrarlamayı”, bir metnin farklı bölümlerinde aynı geniş kaynak alanıyla ilişkili olarak farklı ifadelerin kullanılmasını içeren alegorik bir fenomen olarak görür (Semino, 2013, s. 63) .Semino, belirli bir metafor stilini tekrar etmenin metnin iç tutarlılığına katkıda bulunduğunu söyler (Semino, 2013, s. 62-64).

İki gazetenin söylemindeki tüm metaforları inceledikten sonra, *teşhis senaryosunun* – (teşhis: fenomenlerin insan nitelikleri ve eylemleriyle analogisi)- (uyanma, zıplama, planlama, tehdit etme, kayma, çizim, giriş ve çıkış, zeka, boğulma, üzüntü, uyanıklık, kontrol altına alma, Tanrı’ya güven, iyileşme, ateşleme, bilgisizlik, işten çıkarma, omurga, kemik eklemleri, eşya taşıma, katılım, öldürme, delilik, fırlatma, toplama, zorlama, kıvrılma, rahatsız etme, güven verme, yazma, ateş etme, yemek pişirme) metaforları içerdiği görülmüştür.

*Savaş metafor senaryosu* şu metaforları içerir :Zafer, düşman, soğuk savaş, mücadele, savaş ilanı, şiddetli saldırı, patlama, saatli bomba, nişan alma, istila, kavga, kuşatma ,yenilgi, ağır darbe, yıkım, taburlar, sığınaklar, tehdit, ordular. *Hastalık senaryosuna* gelince, şu metaforları içerir: Ampütasyon, ameliyat izleri, reçeteli tedavi, hastalık, sağlık, tedavi, koterizasyon, ambulans, reçete, kronik hastalık, kanama, ütüleme, ağırlı cerrahi, acı ilaç, derin cerrahi, anestezi, baş ağrı kesici, antibiyotik. *Yolculuk senaryosuna* gelince, şu metaforlarla temsil edildiğini görülebilir: Yol, kaliteli dönüşüm, çıkış, ileri hareket, yürüyüş, varış, adımlar, geçiş, istasyon, önemli aşama, alternatif yollar, tünel, dolaşmalar, güvenlik yeri, ilerleme. *Din senaryosunda* ise (mihrap, kölelik,

Rahman ve rahim, mucize, tevhit bayrağı, Kuran'a bağlı kalmak) metaforları not edilmiştir.

Savaş, hastalık, yolculuk, eğilimler, din, batırmak ve şok metaforları edebi, politik ve ekonomik söylemlerde sıklıkla kullanılan geleneksel metaforlardır (Semino, 2013; Lacoff ve Johnson, 1980). “Kurtarma, iklim ve tavan” metaforları, Sudan basınında alışılmadık metaforlardır.

Kavramsal metaforu, her zaman somutlaşmış alanlar (kaynak alan - mecaz) ve soyutlaşmış alanlar (hedef alan – mecaz olmayan) arasındaki zihinsel ve algısal bağlantı ile sonuçlanır .Bu kavramları uygularken, iki gazete haberlerin odaklandığı kaynak alanların savaş, hastalık, yolculuk, batırma, din, kurtarma, iklim, binalar (tavan) olduğu görülmektedir. Basın söyleminin kaynak alanlar ile ilişkilendirmeye çalıştığı hedef alanlara gelince, bunların tümü ekonomik krize yönelik çözümlerin yanı sıra Sudan ekonomisinin durumu, ekonomik krizin niteliği, ekonomik krizi etkileyenler ve bundan etkilenenler ile ilgilidir. Kavramsal metaforları, ya kaynak ve hedef alanlar arasındaki doğrudan algısal ilişkilendirme ya da dolaylı kavramsal harmanlama (Kavramsal karıştırma) yoluyla üretilir.

**Tablo 5. 18.** İki gazetenin metaforların kaynak ve amaç alanları

Kaynak alanlar	Hedef alanlar
Teşhis, savaş, hastalık, yolculuklar, yönler, din, kurtarma, iklim, şok, boşaltma, yapılar “tavan”	Sudan ekonomisinin durumu, ekonomik krizin doğası, ekonomik krizin nedenleri, ekonomik krizin aktörleri, ekonomik krize çözümler.

İki gazetenin söylemindeki metaforlar, daha önce bahsedilen on kaynağa göre hedef alanları yeniden yapılandırmaktadır. Bu metaforlar, okuyucuyu basın söylemi bağlamında inşa edilen iktidar söyleminin ekonomik krize bakış açısına ikna etmek için, genellikle zihinsel temsiller oluşturmayı amaçlamaktadır .Eleştirel metafor analizinde metaforların anlamlarına ulaşmak (dilbilimsel analiz, algısal analiz ve pragmatik analiz), üç analitik çerçevenin dahil edilmesini gerektirir.

Eleştirel metafor analizi üç aşamadan geçer: Birincisi, metaforları, mecazi kullanım ile mecazi olmayan kullanım arasındaki dil bilimsel ifadelerin ‘anlamsal gerilimini’ ortaya çıkararak ‘tanımlama’ aşamasıdır. İkincisi, metaforların kaynak alanlarla ilgili

pragmatik bağlama (metaforik kavramlara) göre ‘yorumlama’ aşamasıdır. Son aşama ise, metaforların algısal sonuçlarını ve olası ideolojik sonuçlarını ve bu bulguların yeni bir sosyal pratik oluşturmadaki veya eskileri yeniden üretmedeki rolünü açıklığa kavuşturarak metaforları ‘açıklama’ aşamasıdır (Charteris Black, 2004, s. 23-35).

“*Teşhis*” önemli ve yaygın bir metafor biçimidir, çünkü insana dair deneyim ve bilgimizi kaynak alan olarak kullanmayı içerir (Semino, 2013, Lacoff ve Jenson, 1980, Lacoff ve Turner 1989). *Es-Sudani* gazetesi ve *El-İntibaha* gazetesi, insan eylemleri veya özellikleri aracılığıyla manevi sorunları ifade etmek veya tüzel kurumların pozisyonlarını netleştirmek için, teşhis metaforları kullanmaktadır. İki gazete, hükümetin politikalarını tanımlamak için olumlu insan niteliklerini kullanır: “Devlet, güvenliği ve istikrarı sağlamak için ayakta kalacak” (*Es-Sudani*, 4 Nisan 2014); “El-Beşir: Ülke iflas çukuruna girmekten kaçındı” (*Es-Sudani*, 1 Ocak 2016); “Ekonomik plan daha fazla iyileşme getirecek” (*El-İntibaha*, 2 Aralık 2014); “Kabine toplantısı vatandaşlar için un ve ekmek olup olmadığına tatmin oldu” (*Es-Sudani*, 18 Eylül 2018). İki gazete de, diğerlerini temsil etmek için topluluk pratiklerini tanımlamak gibi olumsuz insan nitelikleri de kullanır. Yoksul grupların ‘tembel, uykulu insanlar’ olarak tanımlanması buna örnektir: “Yoksulluğu bitirmek için toplum uyanışı” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2017). Diğer örnekler şöyledir: “Sömürge organları ekonomi için bir ölüm belgesi yazmaya çalışıyor” (*El-İntibaha*, 10 Nisan 2012); “Sudan düşmanları tüm yumurtaları ekonomi sepetine koyuyor” (*El-İntibaha*, 6 Mart 2012); “Sağlık Bakanı: Medya sağlık kurumlarında yangın çıkarıyor” (*Es-Sudani*, 27 Mart 2012); “Yolcuların dolara saldırısı” (*Al-Sudani*, 17 Mayıs 2016).

*Teşhis* metaforu, aynı zamanda gerçek özneyi ve sorumluluğu gizlemek için de kullanılır. Bu bağlamda, insanlık dışı fenomenler insani eylemlerle ilişkilendirilir: “Bakan: Yollar tatilleri bilmiyor” (*El-İntibaha*, 23 Aralık 2014); “Susuzluk buğdayı tehdit ediyor” (*Es-Sudani*, 13 Aralık 2016); “Çekirgeler, tarım mevsimine son kurşunu atıyor” (*El-İntibaha*, 19 Şubat 2013); “Kuşlar tarım mevsimini tehdit ediyor” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2016); “Susuzluk, Su Hizmet yöneticisini istifa ettiriyor” (*El-İntibaha*, 23 Haziran 2015).

*Savaş ve çatışma* metaforuna gelince ekonomik alanda sıklıkla kullanılan metaforlardan biri olarak kabul edilir (Boers,1997; Eubanks, 2000; Koller, 2003; White ve Herrera,2003). Savaş metaforları, hükümetin ekonomik sorunları çözmedeki

ciddiyetini temsil etmek için kullanılır. Bunu şu örneklerde bulunur: “Dolar Savaşı” (*Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012); “Yoksullukla Mücadele” (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014); “Yolsuzlukla savaş” (*Es-Sudani*, 3 Nisan 2018, *Es-Sudani*, 3 Ocak 2012, *Es-Sudani*, 15 Mayıs 2018, *Es-Sudani*, 8 Ağustos 2017); “Döviz tüccarlara savaş ilanı” (*El-İntibaha*, 21 Kasım 2017); “Yüksek fiyatlarla mücadele” (*Es-Sudani*, 26 Şubat 2018). Tıpkı ekonomi politikaların muhaliflerini ‘savaşılabacak düşman’ olarak göstermek için de kullanıldığı gibi, dolayısıyla “seçimler bir savaştır” (*Es-Sudani*, 10 Mart 2015), ve “Ulusal Kongre başkan yardımcısı muhalefete şiddetli bir saldırı başlattı” (*El-İntibaha*, 12 Mart 2013). Aynı bağlamda göçmenler yerel işgücü piyasasında “işgalciler” (*Es-Sudani*, 5 Ocak 2015) ve yabancıların varlığını “her an patlamak üzere olan bir bomba” olarak tasvir edilmektedir (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014; *Es-Sudani*, 22 Mayıs 2012). Ayrıca, aynı savaş senaryosunda, iki gazete, hükümetin ekonomik krizle yüzleşme ve üstesinden gelme yeteneğini vurgulamak için “zafer metaforunu” kullanır: “Maliye Bakanı: Hükümet zor durumların üstesinden geldi” (*Es-Sudani*, 17 Şubat 2016). Hükümetin ekonomi politikaları da yoksullar için bir ‘zafer olarak’ tasvir edilir: “Yakıt sübvansiyonlarını kaldırmak yoksullar için bir zaferdir” (*El-İntibaha*, 19 Haziran 2012).

*Hastalık metaforu*, medyada geleneksel bir şekilde hedef alan olarak kullanılır ve genellikle savaş alanıyla; özellikle AIDS, kanser ve salgın hastalıklarla bağlantılı kullanılır (Sontag, 1989; Nerlich ve Halliday, 2007). Ancak *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerinin haberlerinde yer alan hastalık, Sudan ekonomisinin durumu ve finansal krize karşı ekonomik çözümlerle bağlantılı olduğu için, ekonomik kriz bağlamında kaynak alan olarak kullanılır. Ekonomi alanı ile hastalık alanı arasında doğrudan bir bağlantı olmadığından, metafor kavramsal harmanlama (karıştırma) yoluyla elde edilir. İki gazetenin söylemindeki metaforlar entegre bir metaforik senaryo olarak karşımıza çıkar. Bu bakış açısına göre Sudan ekonomisi, bir hastalıktan muzdariptir ve “sakinleştirici ile tedavi edilebilen acil bir hastalık değil”, “derin cerrahi gerektiren kronik bir hastalıktır” ve bu nedenle ampütasyon, sürekli ilaç tedavisi gerektirebilir ve bazen de ölümden kurtarmak için canlandırma sürecine ihtiyaç duyulabilir.

Basın söylemi, Sudan halkını sert ve acil ekonomik önlemler alma gerekliliğine ikna etmek için ‘Sudan ekonomisinin hastalığı’ metaforunu yoğun bir şekilde kullanmıştır. Bu amaca ulaşmak için, ekonomik kriz dönemi boyunca iki gazete sürekli olarak hastalık ve tedaviyle ilgili entegre bir metafor senaryosu sunmuştur. Bu

metaforların örneklerini şu şekilde özetlenebilir: “Reçetenin uygulanmaması ekonominin hastalığını kötüleştirir” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012); “Ekonomik önlemler ekonominin hızlı bir şekilde toparlanmasına yol açar” (*Es-Sudani*, 12 Haziran 2012); “Sudan ekonomisi için son tedavi ekonomik önlemlerle ütülemektir” (*Es-Sudani*, 19 Haziran 2012); “Devlet bütçesi kanıyor” (*El-İntibaha*, 15 Ocak 2013); “Ekonomik önlemler, ekonomi için bir acil durum programı” (*Es-Sudani*, 12 Kasım 2013); “Ekonomik reform uzun süre devam edebilecek cerrahi bir ameliyat” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2014); “Sübvansiyonun kaldırması, acı bir ilacın içilmesidir” (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016); “Akaryakıt sübvansiyonların kaldırması, ekonominin çöküşünü engelleyen derin bir ameliyat” (*Es-Sudani*, 14 Kasım 2016); “El Cezire tarım projesi iyileşiyor” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017); “Bazı ekonomik önlemler ampütasyondur” (*Es-Sudani*, 3 Nisan 2018); “Mevcut ekonomik önlemler ağrının giderilmesidir ve hastalık ilerledikçe tedavi anesteziye ve ampütasyona dönüşecektir” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2018).

*Yolculuk* metaforları genellikle hareket ve seyahatte insan deneyimine ve yol, adımlar, istasyonlar, geçiş, ilerleme, ayakta durma, varış ve yolculuklarla ilişkili diğer zihinsel imgeler gibi takip eden gereksinimlere bağlıdır. *Yolculuk* metaforunda, hedefler geleneksel olarak ulaşılması gereken istasyonlar olarak inşa edilir. Bu nedenle *ileriye doğru hareket*, pozitif değişim, gelişme ve başarı ile simetrik olma eğilimindedir (Semino, 2013, s.190)

Sudan basınında, yolculuk metaforu, işi başarmada başarıyı vurgulamak için kullanılır. Yolculuk metaforları, Sudan hükümetinin politikaların olumlu bir imajını çizmek ve ekonomik krizle başa çıkmadaki başarısını ve ekonomik yatırımları çekiciliğini göstermek için kullanılmıştır. Örneğin: “Milyarlarca kredi yolda” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2012); “Çok uluslu şirketler yolda” (*Es-Sudani*, 11 Haziran 2014); “Kamusal yaşamda niteliksel bir dönüşüm var” (*El-İntibaha*, 3 Ekim 2017).

Öte yandan, yolculuk metaforları hükümet politikalarını haklı çıkarmak ve hükümetin vatandaşlar için zor ekonomik önlemlere başvurması gerektiğini doğrulamak için de kullanılır. Örneğin: “Son ekonomik önlemler tek yönlü bir yoldur” (*Es-Sudani*, 26 Haziran 2012); “Özelleştirme, Sudan ekonomisi için tek çıkış yoludur” (*El-İntibaha*, 12 Mart 2013); “El-Beşir’in yeni girişimi Sudan’ın sorunlarına bir çıkış yolu” (*El-İntibaha*, 30 Temmuz 2013); “Üretkenliği artırmak gerçek bir çıkış yolu” (*Es-Sudani*, 25 Ağustos 2014); “Ekonomi kritik bir aşamadan geçiyor” (*Es-Sudani*, 4 Ağustos 2014); “Sudan

kritik bir aşamada” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2012); “Ekonomik önlemlere karşı protestolar atlanan bir duraktır” (*Es-Sudani*, 1 Ekim 2013).

Yolculuk metaforları, seyahat yorgunluğu ya da yol uzunluğu gibi her zamanki gibi bir alışkanlık olarak tasvir edilen sert ekonomik önlemlerle sabrı ikna etmeye yardımcı olur; “Ekonomik reform sürekli bir yolculuktur” (*El-İntibaha*, 10 Aralık 2013). Yolculuk senaryosu aynı zamanda ekonomik durum ve gelecekte ilerleme olasılığı hakkındaki iyimserliği artırmak için de kullanılır; “Yeni bir çağa gidiyoruz” (*Es-Sudani*, 28 Nisan 2015); “Ekonominin ilerlemesi için bir öncelik” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2018); “Ekonomi ilerleyecek” (*Es-Sudani*, 18 Eylül 2018).

Senaryo olarak da kullanılan son metafor, *din metaforudur*. Ekonomik kriz bağlamında ekonomik alanı dini alanla ilişkilendirmek için din metaforu kullanılır. Bu bağlantı, din teslimiyet, rıza ve itiraz etmeme çağrısı yaptığında, kötü ekonomik koşulları haklı çıkarmaya yardımcı olmak için dini inancın yeteneğinden yararlanma ile sonuçlanır. Bu metaforlara örnekler şöyledir: “Ekonomik zorluk, devletin tevhit bayrağına bağlılığının bir sonucudur” (*Es-Sudani*, 23 Ocak 2018); “Ekonominin çökmemesi göksel bir mucizedir” (*Es-Sudani*, 13 Şubat 2016); “Kuran’a bağlılık ekonomik bir çözümdür” (*El-İntibaha*, 27 Mart 2018); “Ekonomik durum Allah’a bağlıdır” (*Es-Sudani*, 5 Kasım 2013).

Bazı *dini metaforlar*, mevcut ekonomik durum ile İslam tarihinde olanlar arasındaki bir analogiyi karmaşıklaştırmak için, İslam tarihinin Halifeler dönemini kullanır: “Bu yılki ekonomik durum, Halife Ömer İbni’l-Hattâb döneminde Remâde yılı olarak bilinen kıtlık ve açlığın yılı gibidir” (*Es-Sudani*, 26 Haziran 2012). Bazen artan fiyatları haklı çıkarmak için dini metafor kullanılır: “Elektrik fiyatları kutsal bir Kuran değildir” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018). Aynı zamanda siyasi başarıda, “siyasi konum yalnızca kölelik için bir mihraptır” (*El-İntibaha*, 7 Ocak 2014) gibi bir dini metafor kullanılır. Ayrıca kitleleri sakinleştirmek için bir diğer dini bir metafor kullanılır: “Endişelenmenize gerek yok, çünkü Rahman ve Rahim olan Allah kalbimizde” (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015).

“*Yönelim metaforları*”, Lacoff ve Johnson’ın (1980) belirlediği en önemli kavramsal metafor türlerinden biridir. *Yönelim metaforu*, genellikle yerdeki (yukarıda, aşağıda), (ön, arka), (sağ, sol) insan konumuna dayanmaktadır. Buna göre, ilerleme kavramları ileriye doğru ilişkilidir ve geç kalma kavramları arkaya doğru ilişkilidir. Tıpkı

mutluluk kavramlarının yukarı doğru mutsuzluğun dibe doğru bağlantılı olması gibi vb. Bununla birlikte, Sudan basınında sıkça kullanılan yönelim metaforunda, bunun belirli bir mekânsal yön ile tanımlanmayan (genel eğilime) dayandığını fark edilmektedir. Bu da belirsizliğe yol açar ve kasıtlı bir belirsizlik gibi görünür. Bu tür metaforların çoğu, özne olmadan isim cümlelerinde kullanılır ve bu metaforlarda, (yön) genellikle belirli bir uzamsal alandan hükümete veya bir hükümet görevlisine atfedilen bir (eylem) veya (karara) dönüştürülür. Belirli bir yere ya da yöne gitmek yerine, ileride bir karar vermek ya da harekete geçmektir.

*Yönelim metaforu*, ekonomik kriz bağlamında hükümetin çözüm ve programlar sağlamaya yönelik çalışma çabasını ifade etmek için kullanılır. Genellikle net planları ve son teslim tarihleri olmayan genel vaatlerdir. Bu tür bir metaforu şu örneklerde bulunabilir: “Yolsuzlukla mücadele için bir başkanlık mekanizması oluşturma eğilimi” (*Es-Sudani*, 3 Ocak 2012); “İnternet fiyatlarını düşürme eğilimi” (*El-İntibaha*, 23 Aralık 2014); “Hükümet yetkililerinin tahsislerini ‘% 75’ azaltma eğilimi” (*El-İntibaha*, 24 Nisan 2012); “Kuzey Darfur’daki iç göçmenlerin kamp arazilerine mülk sahibi olma eğilimi var” (*El-İntibaha*, 16 Ekim 2018); “Güney Darfur’da güneş enerjisi ile aydınlatma eğilimi var” (*Es-Sudani*, 26 Kasım 2013); “Sudan’da ulaşım hatlarını koruma eğilimi” (*Es-Sudani*, 1 Nisan 2014).

Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir rejimi, 1989 yılında askeri bir darbe ile iktidara gelmesine rağmen askeri hükümet darbenin başlangıcından beri “*kurtarma*” metaforunu kullanmış ve kendisine “ulusal kurtarma devrimi” adını vermiş ve o zamandan El-Beşir rejiminin çöküşüne kadar, siyasi ve medya söylemlerinde “kurtarma hükümeti” tanımı kullanılmaya devam etmiştir. Bu nedenle “kurtarma” metaforu, Sudan’daki en uzun ömürlü siyasi metaforlardan biri sayılır. 2012 ’de ekonomik krizin başlangıcından bu yana, basın söylemi, hükümetin Sudan ekonomisini çöküşten kurtarma yeteneğini vurgulamak için “kurtarma” metaforunu kullanmaya başlamıştır. Kurtarma metaforunda ülke ve özellikle ekonomisi, kurtarılması gereken boğulma kaderiyle karşı karşıya olarak tasvir edilmektedir. Bu metaforun örnekleri şöyledir: “Ekonomiyi kurtarmak için hükümetten başka alternatif yoktur” (*El-İntibaha*, 7 Şubat 2012); “Kurtarma hükümeti vatandaşları kötü hizmetlerden kurtardı” (*El-İntibaha*, 26 Mart 2012); “Sudan dünyayı açlıktan kurtarandır” (*El-İntibaha*, 19 Ocak 2016); “Kurtarma hükümetinin teknesi

ekonomik zorluklardan dolayı batmıyor” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018); “Maliye politikaları kaynakları kaçakçılıktan kurtarır” (*Es-Sudani*, 17 Mayıs 2016).

İki gazetenin haberlerinde yer alan ‘iklim’ metaforunda ekonomik sorunlar, iklim ve hava açısından anlatılır .Genellikle, iklim sorunlarına insan bağlantısı, ekonominin işlediği şartları ve koşulları netleştirmek için kullanılır. Bazen iktidar söylemi yeniden üreten basın söylemin, iklim uygunsuzluğunu olduğunu iddia ederek, ekonomiyi yönetmedeki başarısızlığı üstünü örtmek için iklim metaforundan yararlanır . Diğer bir deyişle, ekonomik meseleleri, ne hükümetlerin ne de insanların müdahale etmediği ani çevre felaketleri gibi ele alınmaktadır .İklimi ekonomiye bağlayan bu yaygın metaforlardan şu örnekleri alınabilir: “Yatırım iklimi” (*Es-Sudani*, 19 Haziran 2012) ; “Elverişli bir ekonomi için iklim yaratması” (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013); “En fazla sayıda işçiyi barındıracak cesaret verici bir iklim yaratması” (*El-İntibaha*, 15 Ocak 2013); “Hayvancılık ihracatını engelleyecek uygun bir iklim yaratılamaması” (*El-İntibaha*, 11 Haziran 2013); “Uygun bir iklimin oluşturulamaması, hayvancılık ihracatını engelliyor” (*El-İntibaha*, 11 Haziran 2013).

‘Şok’ metaforuna gelince, ekonomik krizin nedenlerini temsil etme bağlamında iki gazetenin haberlerinde kullanılmıştır .‘Şok’ metaforu, ekonomik alanda kullanılan geleneksel metaforlardan biri haline gelmiştir. Aslında tıp alanından türetilen bir metafordur (Klein, 2007,s.25). Ekonomik alandaki şok metaforu, ekonomik krizleri yönetmedeki başarısızlığın gerekçesini sağlar, çünkü ‘aniden meydana gelen şokları doğası’ suçlanır. Bu nedenle, ekonomik krizlerin şok algılarıyla ilişkilendirilmesi, sorumluluktan kurtulmaya yardımcı olur. Hükümet söylemi Güney Sudan’ın ayrılığının (şok) olduğuna inandığından, ekonomik krizin başlangıcından bu yana Sudan basınında şok metaforu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Güney Sudan’ın ayrılmasının ardından ortaya çıkan ekonomik kriz - hükümetin söylemine göre - şokun nedenlerinden biridir. Şok metaforu gazetelerde şu örneklerle yer almaktadır: “Sudan ekonomisi arka arkaya bir dizi dış şoka maruz kalmıştır” (*Es-Sudani*, 12 Kasım 2013); “Ekonomi şoklardan etkilendi” (*Es-Sudani*, 5 Haziran 2012); “Ekonomi şoklardan geçti” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2013); “Ayrılma şokunu emilim, ekonominin çökmesini önledi” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015); “Ekonomi şokun etkilerinden kurtuldu” (*Es-Sudani*, 9 Mart 2016).

Akış, sel ve batırma ifadeleri geleneksel bir şekilde metaforik olarak göçle ilgili olarak, özellikle de göç karşıtı önlemlerin savunulması bağlamında kullanılır‘ .Akış’lı

ifadeler, özellikle göçmenlik karşıtı veya yabancılara karşı ırkçı olarak tanımlanan söylemlerin bir özelliği haline gelmiştir (Semino, 2013, s. 202-237). Sudan basını bu ifadeleri ekonomik kriz bağlamında hükümetin vatandaşlara ve göçmenlere ekonomik ve politik çözümler sunma konusunda çektiği acıyı haklı çıkarmak için kullanır. Aynı zamanda ekonomik krizin derinleşmesinde mültecilerin ve iç göçmenlerin rolüne atıfta bulunmak bağlamında da kullanılmaktadır. ‘Batırma’ metaforu genellikle geleneksel (kap) metaforuna dayanır. Bu metaforda anavatanlar, dışarıdan eklenmesi muhtemel olmayan sınırlı bir ‘iç kap’ olarak tasvir edilmektedir. Bu nedenle, göç süreci, kabının akış ve batırma noktasına kadar dolu olmasına neden olur. Bu metafor örnekleri şöyledir: “İç göçmenlerin akışları” (*Es-Sudani*, 8 Aralık 2015); “Mülteci akınının durumu” (*El-İntibaha*, 14 Temmuz 2015); “Güneyden mültecilerin akışları geldi” (*Es-Sudani* 22 Mayıs 2018); “Yeni mültecilerin akışı” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018).

‘Tavan’ metaforunda, bir konunun genişliğini veya darlığını göstermek için insanların binalar ve yönlerle ilgili deneyimleri kullanılır .Tavan metaforu bazen Sudan basınında özgürlük, genişlik ve sınırların ve ayrılmanın yokluğunu belirtmek için kullanılır .Bu anlamlar ekonomik kriz bağlamında hükümetin açık ekonomik vizyonunu ifade etmek için kullanılan olumlu anlamlardır. Bu metafordaki özgürlük ve genişlik ifadesinin üç derece olduğunu fark ettik: Birincisi, alçak veya yüksek tavan. İkincisi, açık tavan ve üçüncüsü, mutlak özgürlüğün ifadesi için tavansız .Şu dereceler örneklerini aşağıdaki metaforlarda bulunabilir: “Beklentiler tavanın altında” (*Es-Sudani*, 28 Ocak 2014)“ ,Beklentiler tavanını yükselttiler” (*Es-Sudani*, 28 Nisan 2015) ;“Yeni liderler için tavanlar açık olacak” (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013),“ Tavansız reform” (*Es-Sudani*, 26 Kasım 2013).

Metafor mantığı genellikle gerçekte somut sonuçlar gerektirir. Dolayısıyla metaforların ideolojik seçimleri ve sonuçları vardır .Genellikle metaforların yorumlanması, üretimine dahil olan sosyal aktörleri ve iknadaki sosyal rolünü tanımlamayı içerir (Charteris Black, 2004, s. 39) Metaforlar, eleştirel bakış açısıyla, eleştirel söylem analizin sosyal algının içindeki önyargılarını ve manipülasyonlarını ortaya çıkarmayı ve açıklamayı amaçladığı ideolojik yapılar da dahil olmak üzere kavramsal yapılara doğrudan erişimi kolaylaştırdığı şeklinde görülmektedir (Musolff, 2016, s. 4). Örneğin, savaş metaforları ciddiyet, çatışma, uyanıklık ve itaat ile karakterize edilen bir gerçeklik yaratmaya çalışırken; hastalık metaforu zor çözümlerle sabır, kriz

döneminin uzunluğuna dayanıklılık, tedavinin bir parçası olarak zamana bağlılık, resmi makamların emir ve kararlarına bağlılık vb. Tablo 5.19 iki gazetenin söyleminde olduğu gibi, metaforların olası ideolojik etkisini ayrıntılı olarak göstermektedir.

*Tablo 5. 19. İki gazetenin haberlerinde metaforların algısal sonuçları ve ideolojik etkileri*

Metaforun kaynağı	Metaforun hedefi	Mecazi ifade	Algısal sonuç/ İdeolojik etki
<b>Teşhis</b>	Ekonomik politikaları	“Ülke kaymaz”, “Ekonomik plan canlandırıcıdır”, “Kabine tatmin oluyor”	Hükümet politikaların olumlu sunumu
	Ekonomi politikaların muhalifleri	“Toplum uyuyor”, “Sudan’ın düşmanları ekonomi sepetini manipüle ediyor”, “Medya ateş yakıyor”, “Vatandaşların dolara saldırısı.”	Başkalarının, muhaliflerin olumsuz sunumu
	Ekonomik krizi etkileyen aktörler	Kuş tehdit ediyor, çekirgeler kurşun atıyor, susuzluk sorumluları uzaklaştırır, yapı malzemeleri fiyatları yükseltir	Gerçek faili ve sorumlusu saklamak
<b>Savaş</b>	Ekonomik krizin etkileri	Dolar savaşı, yoksullukla mücadele, yolsuzluk savaşı, yüksek fiyatla savaşmak	Hükümet ekonomik sorunları çözmek için çok çalışıyor
	Ekonomik krizin nedenleri	Seçimler bir savaştır, muhalefete şiddetli bir saldırı, göçmenler işgalcilerdir, yabancılar saatli bombalardır,	Muhalifler, savaşılması gereken tehlikeli insanlar ve düşmanlardır
	Ekonomik krize çözümler	Hükümet zor durumları yendi, sübvansiyonları kaldırması yoksullar için bir zaferdir	Hükümet ekonomik sorunu çözmeye başarılı
<b>Hastalık</b>	Ekonomik krize çözümler	Devlet bütçesi kanıyor, Ekonomik önlemler acil durumdur, ekonomik reform kalıcı etkileri olan cerrahi bir ameliyat, sübvansiyonun kaldırması, acı bir ilaç, ekonomik önlemler ampütasyondur	Sert ekonomik önlemleri gerekçelenmesi
<b>Yolculuk</b>	Ekonomik politikaları	Milyarlarca kredi yolda, çok uluslu şirketler yolda, kamusal yaşamda niteliksel bir dönüşüm var	Hükümetin ekonomi politikaların olumlu bir imaj oluşturmak
	Ekonomik politikaları	Ekonomik önlemler tek yönlü bir yoldur, özelleştirme tek bir çıkış, ekonomi kritik bir aşamadan geçiyor	Sert ekonomik önlemleri gerekçelenmesi
	Ekonomik krize çözümler	Ekonomik reform devam eden bir yolculuk, kalkınma yürüyüşü devam etmesi	Ekonomik krizi çözümlerin sabır gerektiren uzun bir yolculuk olduğuna ikna etmeye çalışmak
	Ekonominin geleceği	Öncelik ekonominin ileri gitmesidir, ekonomi ileriye gidecek, yeni bir çağa doğru ilerliyoruz.	Gelecek için iyimserliği ikna etmeye çalışmak
	Ekonomik krizin doğası	Ekonomik zorluk, devletin tevhit bayrağına bağlılığının bir sonucudur, ekonominin çökmemesi göksel bir mucizedir; Kuran’a bağlılık ekonomik	

<b>Din</b>		bir çözümdür, ekonominin durumu Allah'a bağlıdır.	Kötü ekonomik koşullarda sabır ve memnuniyet
	Ekonomik krizin doğası	Bu yılki ekonomik durum, Halife Ömer İbni'l-Hattâb döneminde Remâde yılı olarak bilinen kıtlık ve açlığın yılı gibidir, elektrik fiyatları kutsal Kuran değildir; endişelenmenize gerek yok çünkü Rahman ve Rahim olan Allah kalbimizde	Ekonomik koşulları haklı çıkarmak için dini kullanmak
<b>Yönelim</b>	Ekonomik krize çözümler	Yolsuzlukla mücadele eğilimi, hükümeti küçültme eğilimi, iç göçmenlere ev vermek eğilimi	Söz ve iddialarda bulunma sorumluluğundan kaçmak
<b>Kurtarma</b>	Ekonomi politikaları	Ekonomiyi kurtarmak için hükümetten başka alternatif yoktur, kurtarma hükümeti vatandaşları kötü hizmetlerden kurtardı, Sudan dünyayı açlıktan kurtaranıdır, kurtarma hükümetin teknesi ekonomik zorluklardan dolayı batmıyor, Maliye politikaları kaynakları kaçakçılıktan kurtarır	Hükümet politikalarını haklı çıkarmak
<b>İklim</b>	Ekonomik krizi yönetmek	Yatırım iklimi, elverişli bir ekonomi için iklim yaratması, en fazla sayıda işçiyi barındıracak cesaret verici bir iklim yaratması, hayvancılık ihracatını engelleyecek uygun bir iklim yaratılmaması, uygun bir iklimin oluşturulmaması, hayvancılık ihracatını engelliyor, siyasi arenada görüş netliği sağlanıncaya kadar parlamento açılışının ertelenmesi	Ekonomik krizi yönetmedeki başarısızlığı gerekçelendirmek ve doğal afetleri suçlamak
<b>Şok</b>	Ekonomik krizin nedenleri	Sudan ekonomisi arka arkaya bir dizi dış şoka maruz kalmıştır, ekonomi şoklardan etkilendi, ekonomi şoklardan geçti, ayrılma şokunu emilim, ekonominin çökmesini önledi, ekonomi şokun etkilerinden kurtuldu	Mali krize neden olma sorumluluğundan kaçmak
<b>Batırma</b>	Ekonomik krizi yönetmek	İç göçmenlerin akışları, mülteci akının durumu, Güney mültecilerin akışları geldi, yeni mültecilerin akışı.	Ekonominin enerjisinin çok sayıdaki göçmenleri kaldıramayacağını iddia ederek yeni göçmenlerin reddi
<b>Tavan</b>	Ekonomik krizi yönetmek	Beklentiler tavanın altında, beklentiler tavanını yükselttiler, yeni liderler için tavanlar açık olacak, tavansız reform.	Hükümete açık görüşünü yansıtan olumlu bir sunum

Metaforları, *kavramsal harmanlama* teorisine göre analiz ederken, metaforik kavramların ekonomik konularla karıştırılmasının ürettiği ideolojik sonuçları açıkça görülebilir. Örnek olarak “ekonomik tedbirler acı bir cerrahi ameliyattır” metaforunu alırsak, benzerliği olmayan iki ayrı alanla uğraşmaktadır: Birincisi kaynak alan (cerrahi

ameliyat) ve ikinci alan hedef alan (ekonomik tedbirler) .İki alanı birbiriyle karıştırdığımızda, cerrahi ve ekonomik önlemler arasında yakınsama ilişkileri oluşturulabilir .Zihinde gerçekleşen bu algısal süreç, bizi kaynak alanı ve hedef alanı genişletmeye yönlendirecektir .Ameliyat, hastalık, hasta, cerrah, hastane, cerrahi aletler, ağrı, iyileşme süresi ve yaşam ya da ölüm şansı olduğunu varsayar .Aynı şekilde, ekonomik önlemler alanı, bir ekonomik sorun, ekonomi, devlet, hükümet, sorunu çözüme araçların (kararlar vb.), uygulamada acı çekmesi, uygulama süresi, başarı veya başarısızlık olasılıklarının varlığını varsayar.

Buna göre kavramsal karışım, ekonominin hasta olduğunu, ekonomik krizin bir hastalık olduğunu, hükümetin bir cerrah olduğunu, devletin bir hastane olduğunu, ekonomik kararların cerrahi araç olduğunu, ekonomik kararların uygulanma acısının ameliyat sonrası ağrı olduğunu, ekonomik durgunluğun bir iyileşme dönemi olduğunu ve ameliyatın başarısı veya başarısızlığı gibi ekonomik önlemlerin başarı ya da başarısızlık şansının olasılıklar olduğunu varsayacaktır. Böylece, “ekonomik tedbirler acı bir cerrahi ameliyattır” metaforu, metaforlar ve ideolojik çıkarımların bir karışımını ürettiğini görülmektedir. Bu farklı unsurlar arasında belirli bir benzerlik olduğunu fark edilir. Bu ortak unsurları harmanlayarak kavramsal bir metafor üretilir.

“Ekonomik reform sürekli bir yolculuktur” metaforunu, analiz edecek olursak; bu metaforda, hedef alan “ekonomik reform” ile, kaynak alan “yolculuk” arasında herhangi bir doğrudan yakınsama ilişkisi gözlemlenmez; Ancak kavramsal harmanlama teorisi aracılığıyla, ortak bir ilişki kurmak için her alanın unsurlarını genişletilebilir. Buna göre, “sürekli yolculuk” genellikle bir kişiyi, bir yolu, bir varış noktasını, zamanı, sürekliliği, durakları, bir başlangıç ve bitiş noktasını ve bir çabanın varlığını gerektirir. “Ekonomik reform” ise, bir uygulayıcı (hükümet), bir plan, bir program, bir hedef, uygulama için bir zaman, uygulama aşamaları, uygulama için bir başlangıç ve bir son, bir çabanın varlığını gerektirir. Bu unsurları karıştırdıktan sonra şu anlamlar ortaya çıkabilir: Ekonomik reform bir yol, hükümet reform yolunda, ekonomik reform durmaz, ekonomik reform adım adım gider, ekonomik reform uzundur, ekonomik reform yorucudur. Bu mecazi anlamlar aracılığıyla, hükümetin uygulamaya çalıştığı ekonomik önlemlere farklı bir bakış açısı sunmasına yardımcı olan yeni algılar üretilir.

“Sağlık sektörünü işgal eden göçmenler” metaforunu da bu bağlamda incelenebilir. Bu metaforda kaynak alan olarak “işgal” ile, hedef alan olarak “sağlık

sektörü” arasında net bir ilişki yoktur .Ancak, bu metaforun analiz edilebilmesi ve ideolojik sonuçlarına ulaşılması, kavramların karıştırılması yoluyla mümkündür .“İşgal” kaynağı, savaş, savaş alanı, savaşçılar, kayıplar, tutsaklar, kazanan ve kaybeden, yıkım, silahlar, yenilgi veya zaferin varlığını varsayar. “Sağlık sektörünün” kaynağına gelince, sağlık yönetimi, iş fırsatları, sağlık çalışanları, maaşlar, hastaneler, hastalar varlığını varsayar. Bu unsurlar karıştırıldıktan sonra örtüşür ve şu anlamları üretir: Sağlık yönetimi savaşır, hastaneler savaş alanıdır, iş fırsatları kayıptır, göçmenler kazanır, göç bir silahtır, hastalar tutsaklardır, sağlık yönetimi yıkılır. Gördüğümüz gibi, savaş alanları ile sağlık sektörünün kavramsal karışımı, göçmenlere karşı olumsuz metaforlar ve anlamlar üretir.

“Ekonomik iklimi,” metaforunu ele alırsak, iklim ve ekonomi arasındaki doğrudan bağlantı sağlanmadığını görürüz, bu nedenle metaforu ve amaçlarını anlamak için *kavramsal harmanlama* teorisine başvurulmaktadır .İklim alanı şu unsurları içerebilir: hava durumu, değişiklik, tahmin, sıcaklık, yağmur, rüzgar ve hava basıncı, çevre, doğal afetler. Ekonomi alanına gelince, şu unsurları içerebilir: ekonomik aktivite, ekonomik yönetim, ekonomik sorunlar, mal ve hizmetler, üretim ve dağıtım, harcama, pazarlar, fiyatlar, iş fırsatları. Bu unsurlar birleştiğinde şu anlamlar ortaya çıkar: Ekonomik yönetim değişkendir, ekonomik sorunlar felakettir, pazar tahmini, İş fırsatları bir durumdur, üretim ve dağıtım ortamı, fiyatların yükselişi ve düşüşü, vb. Tüm bu metaforlar hava durumunu ekonomik duruma bağlar. Bu bağlantı, iktidarın ekonomik krize bakışını destekleyebilecek birçok algı üretir. Ekonomik sorunların felaket olduğunu düşünürsek, hükümetin krize karşı sorumluluğunu azaltmaktadır. “Ekonomi bir iklimdir” diye düşünürsek; bu ifade, ekonomik koşullardaki dalgalanmanın iklim dalgalanması gibi doğal bir şey olduğu anlamına gelir.

### **1.5.1. Genel değerlendirme**

van Dijk, ideolojilerin, belirli bir grubun üyelerinin tutumlar, görüşler, algısal bilgiler vb. yoluyla paylaştığı sosyal temsillerin temeli olduğuna inanır (van Dijk, 2008, s. 34-35).“ Kavramsal metafor teorisi perspektifinden, bu paylaşılan zihinsel temsillerin çoğu, en azından kısmen geleneksel kavramsal metaforlar aracılığıyla inşa edilmektedir (Semino, 2013, s. 82) ”.Metaforların eleştirel analizinden, iki gazetenin haberlerinde yer alan basın söyleminde, Sudan’daki ekonomik kriz hakkındaki basın tarafından yeniden

inşa edilen basıncı destekleyen zihinsel temsiller oluşturmak için bir dizi geleneksel ve yenilikçi metafor kullanıldığını görülmektedir.

Ekonomik kriz meseleleriyle bağlantılı on bir metaforik kaynak aracılığıyla kavramsal metaforlar, beş ana yönde özetlenebilecek bir dizi ideolojik temsilleri üretmiştir :*Birincisi*, hükümetin ekonomi politikalarına ilişkin olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Bu olumlu temsil, hükümetin ekonomik sorunları çözme konusunda ne kadar ciddi ve başarılı olduğunu gösterir .*İkincisi*, metaforlar başkalarına, özellikle hükümete ve ekonomi politikalarına karşı olanlara ilişkin olumsuz bir temsil üretir. Bu algı çerçevesinde genel olarak muhalifler ve özellikle göçmenler tehlikeli insanlar ve savaşılmaları gereken düşmanlar olarak temsil edilmektedir. Göçmenlerin olumsuz temsili ile ‘ülke ekonomisinin bunları kaldıramayacağı noktaya kadar göçmenlerle doluymuş gibi’ sunulmaya çalışılır .*Üçüncüsü*, metaforlar ekonomik sorunlardan doğrudan sorumlu olan aktörleri gizleyerek, vaatler ve iddialarda bulunma sorumluluğundan kaçmaya izin veren ikna edici kavramlar sağlar. *Dördüncüsü*, kavramsal metaforlar, ekonomik krizi yönetmedeki başarısızlığı haklı çıkarmaya ve doğal afetleri suçlamaya ek olarak, hükümetin sert ekonomi politikaları için gerekçeler üretir. Beşincisi, ekonomik krizin uzunluğunu belirten algısal bir bakış açısı sunulur. Bu nedenle metaforlar, ‘ekonomik krize yönelik çözümün sabır ve zaman gerektiren uzun bir yolculuk olduğunu’ doğrulamaktadır. Yine bu metaforlar, yaratılmak istenen bu algının, kötü ekonomik koşullardan tatmin olmasını teşvik etmekte ve geleceğe iyimserlik yaymaya çalışmaktadır.

Böylelikle, iki gazetede yer alan metaforların okuyucuyu ekonomik krize ilişkin yeni kavramsal algılara ikna etmeye ve bu yeni kavramları iktidar otoritesinin ve onun ideolojilerine uygun olarak meşrulaştırmaya çalıştığını görülebilir. Basın söylemi yeniden üretilen metaforlar, iktidar söylemi meşrulaştırmak, kötü koşulları haklı çıkarmak ve meşruiyeti diğerlerinden çekerek ekonomik çözümleri tekelleştirmek için bir araç haline gelir.

Ekonomik metaforlar yalnızca gerçekliğin bir parçasını gizlemekle kalmaz, aynı zamanda mecaz karakterin kendisini de gizler ve böylelikle metaforların, metaforik anlamlar değil de ‘gerçekmiş’ gibi anlaşılmasını sağlar. Burada iki tür gizleme ile karşılaştık: “Ekonomik gerçekliğin metaforlar aracılığıyla gizlenmesi ve metaforların gerçekler olarak ele alınarak gizlenmesi” .Bu gizleme, hem basın söylemi hem de

hükümet söylemi tarafından gerçekleştirilir .Basın söylemi, metaforları haber yapısıyla birleştirerek gizler. Böylelikle sanki bunlar siyasi açıklamalardaki metaforlardan ziyade, ‘doğrulanmış gerçeklermiş’ gibi olurlar.

Metaforlarla gerçeği gizlemenin sonuçlarından biri, toplumdaki savunmasız grupların sosyal algısını etkilemek için, sembolik ekonomik şiddet söylemlerinin ‘benimsenmesine’ katkıda bulunmaktır. Örneğin, ekonomideki savaş metaforları hükümetin yanında durmayı, itaat etmeyi ve sabrı gerektirir. Hastalık metaforları ağrıya, ampütasyona ve kronik ekonomik hastalığa karşı sabır gerektirir. Yolculuk metaforları ise, ekonomik reform yolunda sabır ve hükümetin yaptığı geleceğe güven çağrısı yapar. Din metaforları memnuniyet ve teslim olmayı gerektirir. Ama kurtarma metaforları hükümet için bir rahatlama duygusu gerektirir, çünkü ülkeyi ve vatandaşlarını kurtarmak için çalışır. Şok ve iklim metaforlarına gelince, hükümeti kötüleşen ekonomik koşullardan sorumlu tutulmamaya çağırır.

Tüm bu varsayımlar ve gerektirimler, bireylerin ve grupların algılarını, bilgilerini ve ideolojilerini depoladıkları uzun vadeli hafızayı, uzun vadede etkileyebilecek tartışmacı ve ikna edici amaçlar için kullanılır. Metaforlar, büyük bellek bileşenlerinin bir parçası haline gelebilir ve gerçeklik bellekte algılanan modelle eşleştiğinde hatırlamaya hazır bir algısal model haline gelebilir.

## 1.6. Ön Varsayımlar ve Gerektirimler Analizi

Eleştirel söylem analizi, dili ve söylemi sosyal bir pratik olarak anladığından, *pragmatik analiz*, eleştirel söylem analizinin temel ilgi alanlarından biridir .Çünkü pragmatik, dilin sosyal ve pratik bağlamlarında kullanılmasıyla ilgilenir. Pragmatik analiz, Norman Fairclough’un eleştirel söylem analiz modeline göre metinlerdeki etkileşim analizinin önemli bir yönüdür (Fairclough,1989; 1992). Yine, van Dijk, eleştirel çalışmalarının çoğunda, özellikle ‘söz edimler’ olmak üzere pragmatik analitik araçları kullanmaya çalışmıştır (van Dijk, 1977; 1981; 2008). Pragmatik yaklaşımı, çoğunlukla durumun *bağlamıyla* ilgilenir ve bağlamı sosyal, politik, psikolojik ve tarihsel yönler bağlamında inceleyen eleştirel söylem analizinin aksine, “bağlamın mantıksal ve zihinsel yönlerine odaklanır (Reisigl, 2011, s. 21)”. Bu nedenle, pragmatik yaklaşımın,

eleştirel söylemin analizine dahil edilmesi, analitik görüşü genişletebilir ve daha geniş sonuçlara ulaşabilir.

İki gazetenin ekonomik krizle ilgili haberlerine yönelik pragmatik analizimizde, örtülü anlamların (ön varsayım ve gerektirim) aracılığıyla dolaylı olarak ifade edilmesi yönü olan pragmatik bir yönüne odaklanacak. Pek çok politikacı ve medya, ahlaki ve yasal sorumluluktan kaçınmaya yardımcı olduğu için tartışmalı konularda ima edilen anlamları kullanmayı tercih etmektedir. “İma yoluyla, olumsuz anlamlar ve korelasyonlar, sorumluluk almadan önerilebilir ve ele alınabilir (Wodak, 2007, s. 212)”. Bu nedenle örtülü anlamların açığa çıkarılması, söylemde kullanılan ideolojileri sıklıkla ortaya çıkarır.

Ruth Wodak, ön varsayımlar analizinin, metin üretiminin altında yatan örtülü varsayımları ve metinlerarası ilişkileri aydınlatmaya yardımcı olduğunu savunur. Wodak, ön varsayımların, metinlerde ifade edilen mesaj için, izleyici onayı oluşturmanın çok etkili bir yolu olduğuna inanır (Wodak, 2007, s. 213-214).

Fairclough ise, “ön varsayımların metinlerin özelliği olmadığını, daha çok metin üreticilerin, metinlerarası bağlamı yorumlamalarının bir yönü olduğunu” savunur (Fairclough, 1989, s. 207). Ön varsayımlara ve gerektirime ulaşmaya sezgi ile değil, metinlerdeki dilbilimsel işaretleri ve bağlamsal ipuçları ile ulaşılır (Wodak, 2007, s. 213, Yule, 1996, s. 25, Richardson, 2007, s. 63).

Metinlerdeki anahtarlardan ön varsayımlara ulaşılabilir. Bu anahtarlar bağımlı veya ikincil cümleler, sorgulayıcı araçlarla başlayan ifadeler (kim, ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl?) ve belirli fiil ve ifadelerden (pişman olma, algılama, gösterme, öfkelenme vb.) sonra tamamlayıcı ifadeler gibi çok sayıda çeşitli dil özelliklerini içerir (Fairclough, 1989, s. 207).

Analiz, ön varsayımlara ve gerektirime ulaşmakla bitmez çünkü bu varsayımların ideolojik sonuçlarını açıklığa kavuşturmak gerekir. Ön varsayımlar ve gerektirimleri analiz etmek, haber metinlerine dolaylı olarak dahil edilen ideolojik mesajların çözülmesine yardımcı olur. Fairclough, söz konusu ön varsayımların genellikle ideolojik olduğunu savunur (Fairclough, 1989, s.19). “Varsayımlar dürüst veya manipülatif olabilir, ancak ideolojik işlevleri olabilir. Metin üreticisinin varsaydığı şey, iktidarın hizmetinde sağduyu olarak kabul edilebilir (Fairclough, 1989, s. 209)”.

Ön varsayımların analizi, metinlerde ima edilen anlamların kodlamasını ortaya çıkardığı için, sembolik şiddet söylemlerinin de ortaya çıkmasına yardımcı olur . Oysa metinlere ideolojik varsayımların mantık yoluyla dayatılması, onları gizlemeye, doğal ve meşru görünmelerini sağlamaya çalışır. Dolayısıyla, iki gazete haberlerinin ön varsayımlarını ve gerektirimlerini incelerken doğrudan görünen anlamlara değil, haberlerdeki örtülü ve gizli anlamlara ulaşmak için haber metinlerindeki dilsel ve bağlamsal sinyallere odaklanılmaktadır.

İki gazetenin haberlerindeki dilsel ve bağlamsal göstergelerin kapsamlı bir nicel analizinden sonra, ön varsayımların 80’den fazla kullanımını bulduk ancak bu varsayımların örneklerini Tablo 20’de vermeye odaklanacak. Analizde, ön varsayımları ve gerektirimleri tek bir bağlamda birleştirilmiştir. Ön varsayımla, “söylemin üretilmesinden önce gelen anlamı” kastediyoruz, gerektirim ise “söylemin üretildikten sonra gerektirdiği anlamdır”.

**Tablo 5. 20.** İki gazetenin haberlerinde yer alan ön varsayım ve gerektirim örnekleri

Haber	Ön varsayım	Gerektirim
“Cumhurbaşkanı: Çiftlik kazancım başkanlık maaşından fazla” <i>El-İntibaha</i> , 26 Mart 2012	Başkanın bir çiftliği var	Başkanın maaşı yeterli değil
“Sağlık mesleklerini işgal eden yabancılar hakkında şikâyetler”, <i>Es-Sudani</i> , 5 Ocak 2014	Bir “yabancı işgal” var	“Yabancı işgale” karşı mücadele
“Tüccarlar fiyat kaosuna neden oluyor”, <i>El-İntibaha</i> , 1 Mayıs 2012	Fiyatlarda kaos	Tüccarlar fiyat karmaşasından doğrudan sorumludur
“Sağlık Bakanı: Sağlık sektöründeki özel yatırımlarımı kıskanıyorum”, <i>Es-Sudani</i> , 27 Mart 2012	Bakan sağlıklı yatırımlara sahip	Bakana yapılan saldırı bakanlıktaki performansından değil, yatırımlarının kıskanılmasından kaynaklanıyor.
“Sosyal İşler Bakanı: Musibetler Sudan halkının gücünü artıracak”, 23 Ağustos 2012	Halk zor durumda	Musibetler halk için faydalıdır
"Güney Darfur Valisi: İnsanların şeytanlarına ve cinlere fırsat vermeyeceğiz" <i>Es-Sudani</i> , Şubat 2012	Hükümetin muhalifleri şeytanlar gibidir	Hükümetin muhalifleri kötü ve tehlikelidir
“Maliye Bakanı: Halk lüks hayat yaşıyor ve onu terk etmeyi reddediyor” <i>Es-Sudani</i> , 22 Mayıs 2012	Halk lüks hayat yaşıyor	Vatandaşlar lüks hayat yaşadığı için kemer sıkmayı reddediyor
“Yabancılar patlayıcı bir saatli bombadır” <i>Es-Sudani</i> , 22 Mayıs 2012	Yabancılar her an zarar verebilecek bir tehlikedir	Yabancılara dikkat etmeli
“El-Beşir, yoksulluğu azaltmaya devam etmeye yönlendiriyor” <i>El-İntibaha</i> , 7 Mayıs 2013	Yoksullukla mücadele çabaları var	Hükümet, ciddiyetle yoksulluğu azaltmaya çalışıyor
“Sağlık Bakanı: Anne ölümlerindeki artışın arkasında ekonomik abluka var” <i>Es-Sudani</i> , 27 Ocak 2016	Ekonomik ablukanın varlığı	Anne ölümlerinden hükümet dışındaki bir taraf sorumludur

*Tablo 5. 8. (Devamı) İki gazetenin haberlerinde yer alan ön varsayım ve gerektirim örnekleri*

“Ulusal Kongre Partisi: Reform yapmaya kararlıyız ve ekonomi şoku atlattı” <i>Es-Sudani</i> , Mart 9, 2016	Ekonomi şoka maruz kaldı	Hükümet şok altında olduğu için suçlanmadı
“Merkez Bankası Başkanı: Yüksek yolcu talebinin bir sonucu olarak dolara saldırı” <i>Es-Sudani</i> , 17 Mayıs 2016	Dolara saldırı	Politikalar değil, saldırı nedeniyle dolar kıtlığı var
“Maliye Bakanı: Bankalar ablukası yoluyla ekonomiyi boğma planını atlattık” <i>Es-Sudani</i> , 3 Temmuz 2016	Ekonomiyi boğma planı var	Ekonomi iç faktörlerle değil, dış etkenlerle bozulur
“Borsada 3 ‘şişman kedinin’ tutuklanması” <i>El-İntibaha</i> , 5 Haziran 2018	Sözde (şişman kedilerin) varlığı	Hükümet yolsuzlukla savaşıyor
“El Beşir, devletin vatandaşlara iyi bir yaşam sağlayacak ekonomik reformları uygulamaya devam edeceğine dair söz verdi” <i>El-İntibaha</i> , 25 Aralık 2018	Ekonomik reformların varlığı	Hükümet, vatandaşlara düzgün bir yaşam sağlamak için çabalıyor
“Meclis Başkanı: Yüksek fiyatlar ve şişman kediler hükümetin parlak başarılarını gölgeledi” <i>Es-Sudani</i> , 2 Ekim 2018	‘Şişman kedilerin’ ve parlak hükümet başarılarının varlığı	Hükümet başarıları ulaşmak için gayret gösteriyor
“Cumhurbaşkanı El Beşir, yeni bakanlara ülkedeki kapsamlı rönesansı tamamlamaları için talimat verdi” <i>El-İntibaha</i> , 10 Aralık 2013	Daha önce kapsamlı bir rönesans başladı	Hükümet ülke için çok çalışıyor
“El Beşir: Yeni beş yıllık dönem daha müreffeh olacak” <i>Es-Sudani</i> , 24 Nisan 2015	Son dönem müreffeh geçti	Sabır ve iyimserlik
“İletişim Bakanı: (Gökyüzünün mucizesi) ülkeyi beklenen ekonomik çöküşten kurtardı” <i>Sudani</i> , 13 Ocak 2016	Ekonomi henüz çökmedi + ekonomide mucizeler varsayımı	Ekonominin çökmemesinde mucizelerin rolü var
“Sağlık Bakanı: Geçmişte sağlık merkezleri tavuk yetiştirmek ve eşekleri bağlamak içindi” <i>El-İntibaha</i> , 19 Ocak 2016	Mevcut sağlık merkezleri iyi	Halkın sağlığı, şimdi geçmişte olduğundan daha iyi durumda
“Başkan Asistanı: Halk Kurtuluş Hükümeti’ni destekledi çünkü amacı halkın barınmasını artırmak, buğday yetiştirmek veya petrol sağlamak değil, Allah’a dönmek”, <i>El-İntibaha</i> , 14 Ekim, 2014	Halk hükümeti destekliyor + hükümetin seküler değil dini bir amacı var	Halkla hükümet arasında sorun yok + halkın dini çıkarları ekonomik kaygıların önüne geçiyor
“El Beşir: Siyasetten emekli olup çiftliğimle meşgul olmak istedim ve halkımın ısrarı ile aday oldum” <i>Es-Sudani</i> , 24 Şubat 2015	Hükümetmek istememek	El Beşir, halkın iradesine göre iktidar için geldi
“İktidar partisi: Acı ilacı yutmalyız ki kaderimiz yıkılmasın” <i>El-İntibaha</i> , 7 Kasım 2016	Ekonominin hastalığı tehlikelidir	Tedavisi zor + sabırsızsak ekonomi çökecek
“Bir bakan, Sudanlıların Başkentte yabancı bir azınlığa dönüşmesinden endişe duyuyor” <i>El-İntibaha</i> , 13 Kasım 2016	Yabancılar başkentte vatandaşlarından daha fazlasıdır	Hizmetler herkese yetmiyor + başkentteki yabancı sayısı azaltılmalı

İki gazetenin haberlerinde yer alan ön varsayımlar ve gerektirimler modelleri, hükümetin ekonomik krize ve bunun nasıl çözüleceğine dair vizyonunu dayatmak için çalıştıklarını açıkça ortaya koyar .Çoğu zaman bu varsayımlar ve gerektirimler sembolik şiddetin benimsenmesine yardımcı olur .Varsayımlar sadece haber metinlerindeki ideolojik eğilimleri ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda iktidarı da ortaya çıkarır. İktidardan zevk alma - Fairclough'un dediği gibi – “ön varsayımları tanımlama yeteneği” anlamına gelebilir (Fairclough, 1989, s. 152).

Örneğin, birçok varsayım gerçeğe aykırıdır veya tanınmaz, ancak dil ve söylem yoluyla empoze edilir. Örneğin, “başkent Hartum'daki yabancılar vatandaşlardan daha fazladır” varsayımı gerçekçi değildir ve abartıya dayanır. Ancak haber söyleminin otoritesi tarafından empoze edilir. Bu yüzden “Bir bakan, Sudanlıların başkentte yabancı bir azınlığa dönüşmesinden endişe duyuyor.” tarzında bir haber okunabilir.

Haberlerde yer alan bir başka örnek şöyledir: “Başkan Asistanı: Halk Kurtarma Hükümeti'ni destekledi çünkü amacı halkın barınmasını artırmak, buğday yetiştirmek veya petrol sağlamak değil, Allah'a dönmek”. Bu haberden birkaç varsayım çıkarılmaktadır: İlk varsayım, ‘halkın hükümeti desteklemesidir. İkinci varsayım, ‘halkın hükümeti ekonomik nedenlerle değil, dini nedenlerle desteklediğidir’. Bu varsayımlar gerçekte doğrulanmasa da söylem düzeyinde dayatılır ve hükümetin ekonomi politikalarının ve bunların başarı ya da başarısızlığının, dini yönden halk için önemli olmamasını gerektirir.

Ayrıca haberlerde yer alan, “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Halkın geçimi biraz sıkıntıda ve devlet bunu hissediyor ve çözebiliyor.” (*El-İntibaha*, 15 Ağustos 2015) örneğinde olduğu gibi gerçeklikle ilgili gerçekçi olmayan varsayımlar da var. Burada ekonomik sıkıntının sınırlı olduğunu kabul eden bu varsayım, ekonomik sorunun basitleştirilmesini gerektirir. Diğer bir örnek şöyledir: “El Beşir: Toplumun refaha dönüşmesi ekonominin karşı karşıya olduğu sorunlardan biridir” (*El-İntibaha*, 20 Eylül, 2013). Bu haberin söylemi, Sudan toplumunun bir refah toplumuna dönüştüğünü varsayıyor ki bu doğru değil- bu varsayım ancak dilin iktidarıyla dayatılır. Bu varsayımla da ekonomik sorunun nedenin hükümet değil de toplumun kendisi olduğunu belirten bir gerektirim üretilir.

Analiz yoluyla, varsayımları dayatma yetkisinin, iktidar söylemlerinin odaklandığı ön varsayım kalıplarını ortaya çıkardığı netleşir .Hükümet söylemi, varsayımlar dayatarak ve böylelikle de gerçekliğin ötesine geçerek ileri aşamalardan bahsetmeye çalışır .Yani gerçeği tartışmak istemez, onun yerine “gerçeklik vizyonunu” kabul ettirmek ister. Bu nedenle basın söylemi inşa edilen iktidar söylemi, haberlerdeki bilgi ve konuları sanki üzerinde mutabık kalınan ve kabul edilmiş gerçeklermiş gibi ele alır.

İki gazetenin haberlerinde çelişki ilişkilerine dayanan bir başka ön varsayım daha var. Örneğin haberlerde: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Halkın geçimi biraz sıkıntıda...” (*El-İntibaha*, 15 Ağustos 2015), varsayım (az - çok) bir ilişkiye dayanmaktadır. Vatandaşların çektiği acının şiddetli olmadığı ve bu nedenle basitçe çözülebilir olduğu varsayılmalıdır. Haberde, “Sağlık Bakanı: Geçmişte sağlık merkezleri tavuk yetiştirmek ve eşekleri bağlamak içindi” (*El-İntibaha*, 19 Ocak 2016), varsayım, (geçmiş - günümüz) ilişkisine dayanmaktadır. Bu, mevcut sağlık merkezlerin hastalar için iyi ve donanımlı olduğu ve halkın artık geçmişe göre daha iyi durumda olduğu anlamına gelir. Haberde: “Ülke, Güney Sudanlı mültecilerin yeni akınlarını alıyor” (*Es-Sudani*, 3 Temmuz 2018) varsayım, “eski-yeni” ilişkisine dayanır. Haber “eski mülteci akışların” olduğunu varsar ve “mülteci akışların” devam ettiğini ve bu sürekliliğin hükümetin ekonomik kapasitesini etkilediğini ima eder.

İki gazetenin ön varsayımları kullanımındaki yaygın bir model, eylemlerde ve faaliyetlerde “süreklilik” modelidir. Bu ön varsayım modeli, hükümeti geçmiş çabaları olduğuna veya sorunları çözmeye başladığına ikna etmeye çalışır. Bu modelin bir örneği, “Cumhurbaşkanı El Beşir, ülkedeki kapsamlı rönesansı tamamlamaları için yeni bakanlara talimat verdi” (*El-İntibaha*, 10 Aralık 2013). Haber, yeni bakanların tamamlaması gereken kapsamlı bir rönesans olduğunu varsayar. “El Beşir, Doğu Sudan’da kalkınmayı tamamlama sözü veriyor” (*Es-Sudani*, 10 Mart 2015) örneğinde, haber, Doğu Sudan’da bir rönesansın çoktan başladığını varsayar. Başka bir örnekte, “El Beşir: Yeni beş yıllık dönemi daha müreffeh olacak” (*Es-Sudani*, 28 Nisan 2015), haber geçmiş dönemin müreffeh olduğunu, ancak gelecekte daha müreffeh olacağını varsayar.

### 1.6.1. Genel değerlendirme

Haber metinlerinden kaynaklanan varsayımlar ve gerektirimler, hükümetin ekonomik krizi yönetme vizyonuna hizmet eden çok çeşitli “ideolojik varsayımlar” sunmaktadır.

“Varsayımlar ve gerektirimler”in ilki, Cumhurbaşkanı’na genel nüfusa eşit, basit bir insan olarak tasvir edip ‘başkanlık maaşının ona yetmediğini’ halde, Cumhurbaşkanı’nın ‘halkın iradesi doğrultusunda hükümete aday olduğu’ anlamını inşa eder.

İkinci grup “varsayımlar ve gerektirimler”, olumsuz bir hükümet imajı sunmaz; aksine, hükümet her zaman pozitif bir taraf olarak sunulur .Hükümet - haber metinlerindeki birçok varsayım ve gerektirime göre – ‘yolsuzlukla mücadele eder ve vatandaşlara düzgün bir yaşam sağlamaya çalışır’ .Örneğin doların kıtlığı, politikalar nedeniyle değil, ‘dolara yapılan saldırıdan’; anne ölümlerinin artması, hükümetin ihmalden değil ‘ekonomik ablukadan’; ekonominin bozulması, hükümete ve politikalarına ilişkin iç nedenlerden dolayı değil, ‘dış şoklardan’ kaynaklanmaktadır.

Üçüncü grup varsayımlar ve gerektirimler, hükümete muhalefet edenleri kötü ve tehlikeli insanlar olarak sunar; ‘yabancılar’ konusunda uyarır. Ekonominin olumsuz etkilenmemesini sağlamak için “göçmenlerin varlığını azaltma” çağrısında bulunur ve tüccarları “fiyat kaosuna” neden olmakla suçlar.

Dördüncü grup varsayımlar ve gerektirimler ise vatandaşların olumsuz ve eleştirel temsillerini sağlar. Toplum - bu varsayımlara göre – ‘ekonomik sorunların sebebidir’. Yine bu varsayımlara göre, ‘vatandaşlar lüks bir hayata alıştıkları için’, hükümetin kemer sıkma çözümlerini reddeder. Diğer zamanlarda, bu varsayımlar ve gerektirimler vatandaşlara karşı sembolik şiddet uygular. Ancak bu örtülü anlamlar, felaketlerin gücünü artırdıkları için, ‘halka faydalı olduğunu’ varsayar. Ayrıca, sübvansiyonların kaldırılması gibi zor ekonomik çözümler için ‘halkın sabrı’ övülür- çünkü ‘iyileşmek için acı ile sabır gerekir’. Bazen, vatandaşlar zor ekonomik önlemlere sabretmezlerse, ekonominin çökeceği bahanesiyle sabır istenir. Diğer zamanlarda, bu örtülü anlamlar, vatandaşları gerçekliğe sabırlı olmanın yanı sıra gelecek hakkında iyimser olmaya davet eder. Bu örtülü anlamlar aynı zamanda vatandaşları şu anda, ‘geçmiştekenden daha iyi durumda olduklarına’ ikna etmeye çalışır. Ayrıca haber metinlerinde inşa edilen bu dolaylı

anlamlar, halkı dini ihtiyaçların seviyesinin, ekonomik ihtiyaçların önüne geçtiğine ikna etmeye çağırılmaktadır.

Ön varsayımların ve gerektirimlerin analizi, yalnızca iktidar ideolojisini ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda iktidarın toplumsal değişim arzusunu da ortaya çıkarır . Dolayısıyla, haber metinlerinde toplumdaki savunmasız gruplara karşı sembolik şiddet olan birçok ima ve örtülü anlamları görülmektedir .Ön varsayımlar belirli gerektirimler üretir ve bu gerektirimler de belirli eylemler gerektirir .Örneğin, kötü ekonomik koşulların kabulü ve onayının yanı sıra, iktidarın ekonomik sorunlar ve çözümleri hakkındaki varsayımların doğrulanmasını gerektirir.

Ön varsayımların analizi, haber metinlerinin iktidar metinleriyle etkileşime girdiğini doğrulamaktadır. Yani iktidar tarafından gazetelere empoze edilen metinlerle sürekli bir “metinlerarasılık” vardır. Örtülü anlamlar ve varsayımlar içeren çoğu haber metni, aslında iktidar temsilcilerinden doğrudan alıntılardır .Bu, iktidar ve basın temsilcilerinin, basın söylemi yoluyla belirli mesajları ve örtülü anlamları iletmek istediklerini göstermektedir .Varsayımların analiz sonuçları, haber metinlerin “ikna edici mantığını” da ortaya koymaktadır. Nitekim, ön varsayımların ve gerektirimlerin kullanılması, basının iktidarın ürettiği ve hakim olmasını istediği bilgiyi ikna etmek için dil ve bağlamın kullandığını ortaya çıkarmaktadır.

### **1.7. Söylemlerarasılık Analizi**

Söylemlerarasılık analizi, söylemin üretimi, dağıtımını ve yorumlanması arasındaki ortak bir süreçte, bağlamsal ilişkileri ve söylem türlerini analiz etmeye dayanan, söylemsel pratik analizinin bir parçasıdır. Söylemlerarasılık analizi, genellikle katılımcıların sahip oldukları kaynaklara ve sosyal deneyimlere dayanarak metinleri nasıl ürettiği, dağıttığı ve yorumladığını bulmaya çalışır (Fairclough, 1992, s.111) .

van Dijk’e göre bağlam, nesnel veya dışarıda değil, katılımcıların öznel inşalarıdır. Çağdaş bilişsel psikoloji açısından bağlamlar, epizodik bellekte temsil edilen zihinsel modellerdir; yani bağlam modelidir (van Dijk, 2008, s.188 ). Norman Fairclough, söylem türlerine ve metinlere tarihsel bağlamları açısından bakan bir kavram olan durum bağlamı ve (metinlerarası bağlam) kavramından bahseder (Fairclough, 1989, s. 211) . Fairclough’a

göre, söylemlerarasılık analizi, söylem sistemlerini ve katılımcıların söylemi üretirken ve yorumlarken dayandıkları bilişsel ve sosyal kaynakları bilmeye yardımcı olur (Fairclough, 1992, s.111). Wodak ve Reisigl'in tarihsel yaklaşımındaki bağlama gelince dilsel bağlamı, metinlerarası ilişkileri, söylemlerarasılık ve genel sosyal ve tarihsel politik bağlamı içerir (Wodak ve Reisigl, 2009, s. 88).

Haber raporları, metinlerin birbirleriyle olan ilişkisinde önemli bir boyuta sahiptir:

“Haber üretimi, büyük ölçüde, diğer haber raporları, basın konferansları, röportajlar, bilimsel çalışmalar vb. gibi çok sayıda kaynak metnin işlenmesine dayanmaktadır. Haber raporlarındaki bu tür metinlerarasılık, çeşitli alıntı biçimlerinde ve diğer söylemlere yapılan diğer referanslarda görülür. Bu nedenle, gazetelerin genellikle (beyaz) seçkin kaynak metinleri (örneğin, hükümet, akademisyenler veya polis) azınlık grubu üyelerin kaynak metinlerinden daha güvenilir ve haber değeri olarak alması şaşırtıcı değildir (van Dijk, 2008, s. 114)”.

Metinlerarasılık, söylemler veya türler düzeyinde ortaya çıktığında ‘söylemlerarasılığa’ dönüşür, aynı zamanda metinlerarasılık, tüm metinleri içerir (Abdullatif, 2012, s.221). Metinlerarasılığın yanı sıra, belirli öğeleri yeni metinlere dönüştürme sürecine, bir öğe belirli bir bağlamdan alınır ve yeni bir bağlama girilirse (recontextualization) ‘yeniden bağlamsallaştırma denir. Örneğin, bir şiir başka bir şiirin satırlarından parça içerse buna (metinlerarasılık) denir, ama bilimsel bir makale bir şiirden içerse buna (söylemlerarasılık) denir. Metin türlerinde farklılık olduğu için, bilimsel söyleme ait bir metin ve edebi söyleme ait bir başka metin vardır. Ayrıca, makale türüne ait bir metin vardır, diğer metin ise şiir türüne aittir (Abdullatif, 2012, s.221). “Politik bir konuşma, çeşitli gazetelerde o konuşma için seçilen basın haberleriyle karşılaştırılırken ‘yeniden bağlamsallaştırmayı’ görülebilir (Wodak ve Reisigl, 2009, s.187)”. Gazetecilik alanında “bir bağlamda yapılan ifadelerin, siyasi söylemlerin, önemli bir değişiklik veya karşı çıkış olmadan başka bir bağlama, basın sunumuna aktarıldığı geçiş olarak yeniden bağlamsallaştırmanın bir örneğidir (Dağtaş, 2019, s.282)”.

“Metinlerarasılık, analitik çerçevede metin ve söylem pratiği arasındaki ayrım çizgisine odaklanır, aynı zamanda metinlerarasılık, metne söylem pratiği perspektifinden de bakar ve metindeki söylem pratiğinin etkilerini izler (Shoman, 2012, s. 105).”

*El-İntibaha* ve *Es-Sudani*, iki gazetenin haberlerinde, basın söylemi sürekli olarak hükümet yetkililerin açıklamalarıyla iç içe geçtiğini ve bu (metinlerarasılık) diğer söylemler olan siyasi söylem, dini söylem ve popüler söylem arasında (söylemlerarasılık)

yarattığını fark ettik . Dolayısıyla, iki gazetenin haber metinlerinde dinsel ve popüler söylem kullanımını dikkat çekici ve nettir.

Daha önce, haberlerdeki aktör alıntılarını analiz etme bölümündeki yeniden bağlamsallaştırmayı analiz ederken metinlerarasılığı analiz etmiştik .Bu nedenle, analizin bu bölümünü, söylemlerarasılık analizi yapmakla sınırlanacak. Dini ve popüler söylemin, basın söyleminin en çelişkili metinleri olduğu ve Sudan'daki ekonomik krizden bahseden haber söylemlerinde sıkça yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle bu bölümde iki gazetenin haberlerinde yer alan dini ve popüler söylemlerin analizine odaklanacak.

İki gazetenin haberlerinde yer alan dini ve sokak dilini analiz ederek ekonomik krize ilişkin basında yer alan söylemlerin mahiyetini öğrenecek ve iktidar söylemlerini çağdaş bağlamda dini ve popüler söylemleri yeniden üretmeye büyük ilgi için yönlendiren ideolojik nedenleri öğrenilir. Örneğin, basın söyleminde dini söylemin yeniden üretilmesi, izleyici üzerinde ikna edici etkisi olan dinsel tarihsel söylemleri kullanarak çağdaş bağlamı yeniden inşa etme girişimi olduğunu bulunabilir. Dini söylemler genellikle onlara inananları etkilemek için kullanılır, çünkü bunlar bir tür kutsallık ve saygı ile karakterize edilir. Ayrıca, dini dilin kullanılması belirli toplum grupları arasında ortak bir zemin yaratır ve diğerlerini marjinalleştirir. Emad Abdullatif (2012), özellikle Arap dünyasında dini söylemin sembolik sermayesinin, siyasi söylemin sembolik sermayesinden daha büyük olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle dinsel söylem - daha büyük sembolik sermayesi nedeniyle - daha yüksek bir güç, kontrol, hegemonya, ayrımcılık ve dışlama kapasitesine sahiptir (Abdullatif, 2012, s. 225).

Sokak dilinin gazetecilik söyleminde ideolojik kullanımına gelince genellikle sokak dili resmi dile bağlı bir izleyiciden daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşma yeteneğinden oluşur .Ayrıca haberlerde sokak dili kullanımı, iktidardakiler ve halk arasında bir yakınlık, katılım ve dayanışma durumu yaratır . Bu yakınlık ve dayanışma durumu, mesajların iktidar ve halk arasında geçişini kolaylaştırmaya yardımcı olur. Fairclough'un dediği gibi, medya bazen iktidarın sesini gizlice iletme gibi ideolojik bir eylemde bulunur (Fairclough, 1992, s. 139).

Böylelikle söylemlerarasılık analizi, basın söylemine hâkim olan metinlerin türünü bilmemize ve bu metinlerdeki iktidar konumunu, bu söylemlerin sık kullanımın dayattığı kimlikleri ve sosyal ilişkileri bilmemize yardımcı olur . Söylemlerarasılık,

metinler aracılığıyla benlikler oluşum olgusu ve söylemsel pratiklerin sosyal kimlikteki değişikliklere katkısı gibi birçok fenomeni üretir (Fairclough, 1992, s.164). Dolayısıyla, söylemlerarasılık analizi, söylem üreticilerinin, diğer söylemlerle ilişkilerini bilmeye ve sosyal konumlarını ve rollerini tanımlayan kimlikler oluşturmaya yardımcı olur.

Analizin üçüncü bölümünde (Tablo 11, 12 ve 13) haber metnlerinin doğrudan ve dolaylı alıntılar yoluyla iktidar metinleriyle yoğun bir şekilde metinlerarasılık ilişkilerine sahip olduğunu kanıtlanmıştır. Nicel araştırmanın sonuçları, haberin makro yapılarında geniş sokak ve dini kelime dağarcığı kullanıldığını göstermektedir. Sonuçlar, 500 haberden 108'inin sokak ve dini kelime dağarcığının doğrudan kullanımını içerdiğini doğrulamaktadır. Tablo 5.21.'e göre, iki gazetede sokak dilin kullanımı, dini dil kullanımını aşmaktadır. Sonuçlar, ayrıca *El-İntibaha* gazetesinin haberin makro yapılarında *Es-Sudani* gazetesinden daha fazla sokak dili ve dini kelime dağarcığı kullandığını göstermektedir.

**Tablo 5. 9.** İki gazetenin haberin makro yapılarında sokak ve dini kelime dağarcığının tekrarı

	<i>El-İntibaha</i>	<i>Es-Sudani</i>	Toplam
Sokak dili	42	23	65
Din dili	22	21	43

### 1.7.1. Din dili kullanımı

Haberlerin makro yapılarında dini dilin kullanılması, hükümet yetkililerin metinlerarasılık ilişkileri içerir ve hükümet yetkililerin metinleri, dinsel söyleme ait kelime dağarcığı alanları ile söylemlerarasılık ilişkileri içermektedir. Söylemlerarasılık, Kuran-ı Kerim'den ve Hz. Peygamber'in sünnetinden ödünç alınan dini metinlerle doğrudan ve dolaylı metinlerarasılık ilişkilerinden oluşur. Analiz sayesinde, iki gazetenin haber metinleri ile dini kaynaklar arasındaki bağı beş ana yönde özetleyebildik: Hükümetin ve görevlilerin Allah'a bağlılığını vurgulamak, Kuran ve sünnete atıfta bulunmak, devletin ve yetkililerin dini görevleri önemsedğini vurgulamak, ekonomik sorunları ve çözümlerini din ve dini bağlılıkla ilişkilendirmek ve İslam şeriatı cezalarını uygulamakla tehdit etmektir.

Öte yandan, haberin makro yapılarında dinsel alanda bir dizi kelime ve dilsel işaret gözlemledik; örneğin Allah, Tanrı, gökler, farz, nazar ve büyü, istihare, mazlumların

zaferi, ibadet mihrabı, Allah'ın dini, dua, Allah'ın rızası, helal, haram, felaketler, mucizeler, inanç, kelime-i tevhit, Kuran, sınırlar.

İlk olarak *hükümetin ve görevlilerin Allah'a bağlılığını vurgulamak* için, haber metinlerinde (Allah) kelimesinin sık sık geçtiğini görülmektedir. Bu kullanımları şu örneklerde not edilebilir: “Bakanlar Kurulundan bir Bakan: Vatandaşı korumaktan Allah'a karşı sorumluyuz.” (*Es-Sudani*, 25 Aralık 2012); “Cumhurbaşkanı: Halkı aldatmaya veya yalan söylemeye gelmedik ve Allah için çalışıyoruz.” (*El-İntibaha*, 20 Kasım 2018); “Cumhurbaşkanı: Sizin için Allah'tan korkacağız çünkü mazlumun bedduası ile Allah arasında perde yoktur.” (*Es-Sudani*, 28 Şubat 2016); “Hükümet: Allah'a karşı sorumlu olduğumuz için halka hizmet ediyoruz.” (*Es-Sudani*, 24 Temmuz 2018); “Adalet Bakanı: Allah'tan korkuyoruz ve sorumluluktan uyumuyoruz.” (*El-İntibaha*, 1 Aralık 2015); “Ulusal Kongre Partisi Lideri: Sudan halkı hükümeti destekledi çünkü amacı, Allah'a geri dönmek.” (*Es-Sudani*, 14 Ekim 2014); “El-Beşir: Sorumluluğumuzu Allah'ın ve halkın önünde üstlenmeliyiz.” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018); “Cumhurbaşkanı'ndan Amerika'ya ve sömürge güçlerine: Yalnızca Allah'ın önünde diz çökeceğiz.” (*El-İntibaha*, 9 Şubat 2016).

Bu doğrultuda, hükümetin ve halkın Allah'a bağlılığını teyit etmek için kutsal dinsel söz dağarcığı ile söylemlerarasılık kullanılır ve bu dini terimlerle her zaman hitap edilenin birçok kez “halk”, diğer zamanlarda “düşman” olduğunu not edilmektedir. Bu doğrultuda da sorumluluk ve hesap verebilirlik konusuna sık sık vurgu yapılmaktadır. Söylemlerarasılığı dini metinlerle kullanan haberler, hükümet yetkililerinin son derece sorumlu olduğunu vurgulamaktadır. Dinden türetilen bu söyleme göre, onlar sadece halka değil, Allah'a karşı da sorumludurlar. Allah'a bağımlılık iddiasının beklenen sonucu, hükümetin ve görevlilerin ahlak ve davranışları hakkında olumlu bir imaj sunmaktır. Ancak bu söylemin başka bir sonucu daha vardır. Hükümetin sorumluluğunun Allah önünde olduğunu iddia eden söylem, özellikle böyle bir söylem hitap edilen kamuoyu tarafından kabul edilirse, halkın önünde sorumluluktan kaçmaya yol açabilir. Çünkü bu söylem, özellikle dini ve kutsal şeyleri kutlayan toplumlarda, hükümeti halkın saygı duyduğu kutsal bir kaynağa (Tanrı) bağlayarak halkın hükümete olan güvenini artırmak ister. Ayrıca, bu söylem ‘başarisizlik allah'tan gelir, o da baş üstündedir’ gibi başka anlamlara da yol açabilir:

İkinci olarak, *Kuran ve Sünnet'ten dini kaynaklara atıfta bulunarak*, haber başlıklarında Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber sünnetinden alıntı yapılan metinler olduğu tespit edilmiştir. Dini bir metinden alıntı bazen doğrudan yapılmıştır, bazen de dolaylı. Bazen gazeteler dini metni haber metninden tırnak işaretleri ile ayırır, bazen de dini metin tamamen haber metninin içine yerleştirilir. Bu dini alıntıları şu başlıklarda görülebilir: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Hükümetin benimsediği ‘Allahu ekber’ sloganı bir politika değil, bir ibadettir.” (*El-İntibaha*, 27 Mart 2018); “Elektrik ve Su Kaynakları Bakanı: Elektrik tarifesi Kuran gibi kutsal değildir.” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “Elektrik Bakanı: Devlet, ‘Allah, gerekli olan emri yerine getirmesine kadar’ buz üretimini desteklemeye devam edecektir.” (*Es-Sudani*, 5 Şubat 2018); “El-Beşir: Allah’ın dışında inanmayız, ölüm de hayat da Allah’ın elindedir ve mülkün sahibi olan Allah mülkü dilediğine verir.” (*El-İntibaha*, 9 Şubat 2016); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı, ülkedeki en büyük tehdidin mazlumların bedduası olduğunu ortaya koydu çünkü onlar ile Allah arasında bir perde yoktur.” (*Es-Sudani*, 25 Şubat 2015); “Ulusal Kongre Partisi Lideri: Kurtuluş Projesi, Allah yeryüzünü miras alana kadar devam edecek.” (*Es-Sudani*, 14 Ekim 2014); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Kurtuluş Hükümeti yeryüzündeki Allah’ın dinini güçlendirmeyi hedefliyor.” (*Es-Sudani*, 25 Şubat 2015).

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünneti gibi özellikle Müslümanlar için kutsal olan dini metinlerle etkileşim, bu dini metinlerin statüsüne uyması için konuları, pozisyonlarını ve rollerini yeniden yapılandırmaya çalışır. Önceki örneklerde de belirttiğimiz gibi, medya, siyasi ve ekonomik söylemlerin dini söylemlerle birleşimi, dini metinlerin özellikleri ve gereksinimleri ile bütünleşmiş konular oluşturmaya hizmet eder.

Kutsal dini kaynaklarla yapılan bu birleştirmenin, yaşanan *ekonomik kriz* bağlamında gerçekleştiğini not edilebilir. Dini söylemle birleşme, kriz söylemini başka bir ufka, seküler olmayan dini bir ufka taşır. Dini söylemi üretenlerle, bu söylemin tüketicileri olan halk arasında ortak bir bakış açısı vardır ‘inanç’ konusunda. Kutsal dini söylemle kaynaşmak ve ekonomik krizi gerçek bağlamdan dini bağlama aktarmak, siyasi otoritenin ekonomik sorunlarla uğraşırken karşılaşılabileceği eleştirileri azaltır. Bu tür söylemlere göre ekonomik sıkıntılar Allah’tan geldiği için kulun yapabileceği şeyler de sınırlıdır. Ayrıca, Allah’tan gelen her şey kabul edilir ve her şeye katlanılır.

Dini dil kullanımındaki üçüncü eğilim (*devletin ve yetkililerin dini görevleri önemseydiğini vurgulamak*) bu anlamları açıkça teyit etmektedir. Bu eğilim, basın

söyleminin ekonomik konuları ele alırken bile dini bağlılığını doğrulamaktadır. Bu eğilimin örneklerini şu başlıklarda görülebilir: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Halkı ikiye katlamaya ve üretime çağırılır. Savaşta bu rol bir ‘farzdır’.” (*El-İntibaha*, 24 Nisan 2012); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Hükümet mazlumları destekleme sözü verdi... marjinalleşme yok, hepimiz Sudanlıyız. Haklar ve görevlerde eşitiz.” (*Es-Sudani*, 28 Şubat 2016); “Meclis Başkanı, arabaya bindiği için kökenini unutmaya dair güvence verdi ve konumunun yalnızca ibadetin mihrabı olacağına söz verdi. (*El-İntibaha*, 7 Ocak 2014); “Su Kurumu: Su tarifesinin artırılmaması haramdır.” (*El-İntibaha*, 24 Haziran 2014); “İktidar partisi: Malların fiyatlandırılmasına dini olarak izin yasaktır.” (*El-İntibaha*, 9 Eylül 2014).

Dördüncü eğilim olan *ekonomik sorunları ve çözümlerini dine ve dini bağlılığa bağlamak* eğiliminin, ekonomik sorunlarda artışa yol açan zorlayıcı nedenlerde hükümetin rolü olmadığına ikna etmek için, haber metinlerinde sık sık tekrarlandığı görülmektedir. Bu eğilim, dini metinlerle özdeşleşen iki tür söylemde temsil edilmektedir. İlk söylem ekonomik sorunlara yöneliktir. Bu söyleme göre sorunların nedenleri öncelikle dini nedenlerdir- ya dini görevlerin ihmalıyla ya da düşmanları korkutacak ölçüde katı bir şekilde uygulanmaları ile ilgilidir. İkinci söyleme gelince çözümlerin tamamen dini olduğu veya din ile bağlantılı olduğu ekonomik sorunların çözümlerine yöneliktir. Bu söylemleri inşa eden haber başlıkları şöyledir: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı, ülkenin uğradığı ekonomik sıkıntı ve yabancı komplolarının nedeninin, devletin tevhit bayrağına bağlılığı olduğunu söyleyerek, değerlerimize ve inançlarımıza bağlı kaldığımız sürece düşmanların planlarının yerinde kalacağını açıkladı.” (*Es-Sudani*, 23 Ocak 2018); “Parlamento Başkanı: Güvenlik tehditleri, ekonomik baskıları ve siyasi entrikaları Sudan’ın yaşadığı musibetlerin (dine bağlılığı nedeniyle yaşanan) bir parçasıdır.” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2012); “El Beşir, ülke bir imtihan (dini bir imtihan) ve belayla karşı karşıya olduğu için halktan sabırlı olmalarını istedi.” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018); “El-Beşir: Yağmurların gecikmesinin sebebi Müslümanlar arasındaki kavgadır.” (*El-İntibaha*, 23 Temmuz 2013); “Sinnar Valisi: Sinja şehrinin olayları bize nazar değmesidir.” (*El-İntibaha*, 10 Ocak 2012).

Ekonomik çözümleri dini söylemlerle ifade eden haber başlıkları örnekleri ise şöyledir: “El-Beşir: Yetimlerin ve muhtaçların duaları, hükümeti güçlendiren şeydir.” (*Es-Sudani*, 20 Kasım 2015); “Maliye Bakanı, milletvekillerini ve halkı, hükümetin

ayırılma şokundan kaçınma ve ekonominin çökmesini önleme yeteneğini hamt etmeye ve teşekkür etmeye yönlendirdi.” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015); “İletişim Bakanı: Gökyüzünün mucizesi ekonomiyi çöküşten kurtardı.” (*Es-Sudani*, 13 Ocak 2016); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Gerçek, Maliye Bakanı’nın rakamlarını aşıyor ve artık Allah’a bağlı.” (*Es-Sudani*, 5 Kasım 2013); “Ulusal Kongre’nin Başkan Yardımcısı, hükümetin iman gücüyle yoksulluğu yendiğini söyledi ve Rabb’imiz bize söz verdi ve yardım etti dedi.” (*Es-Sudani*, 17 Şubat 2016); “Başkanlık: Yolsuzlukla mücadele Kuran-ı Kerim ile yapılır. Kuran’a bağlılık ülkeyi ekonomik sıkıntıdan kurtaracaktır.” (*El-İntibaha*, 27 Mart 2018).

Gazetelerin söylemlerinde görülen beşinci eğilim, *İslami cezaları uygulama tehdidi*dir ve hırsızlık ile savaş suçlarıyla ilgili olarak Kuran’da öngörülen İslami cezalarla örtüşen bir eğilimdir .Bu eğilimin örnekleri şöyledir: “El-Beşir: Yasayı uygulayıp eli ve boynu keseceğiz.” (*El-İntibaha*, 12 Ağustos 2018); “El- Beşir, Darfur’daki araba hırsızlarının ellerini keseceğine yemin etti.” (*Es-Sudani*, 5 Nisan 2016) ; “Hartum Valisi: Yasaları ihlal edenler karşısında ‘Allah’ın çekilmiş kılıcı’ olacağız.” (*El-İntibaha*, 8 Nisan 2014) .Bu eğilim, açık tehdidine rağmen dini kaynaklara açık bir söylemlerarasılığın da göstergesidir. Hükümetin bu söylemleri; sorunları ve krizleri ele alırken dini bir ‘meşruiyet’ ile fiziki şiddete de başvuracağı tehdidinden yararlanma arzusunu gösterir. Basının bu hükümet söylemlerini yeniden bağlamlaştırması ise hükümetin aradığı meşruiyeti sağlamaya hizmet etmektedir.

### **1.7.2. Sokak dili kullanımı**

Pek çok çağdaş Arap toplumunda, klasik (fasih) Arapçanın metinsel kullanımı neredeyse resmi ilişkiler, eğitim ve medyayla sınırlıyken günlük hayatta konuşma ve iletişimde sokak dili ve günlük konuşma lehçeleri baskındır. Bazen - Sudan’daki durum gibi - Arapça gazeteler, resmi ve sokak dillerini karıştıran melez bir dil kullanır. Resmi ve sokak dilinin aynı anda gazetecilik pratiğinde kullanılması, resmi ve popüler söylemler arasında bir tür karmaşıklığa ve çelişkiye yol açmakta ve hatta söylem pratiğini de etkilemektedir. Dolayısıyla, sokak dilini analiz etmek, medyayı gazetecilik yazımında kullanılan standart dilden farklı bir dil kullanmaya iten nedenleri bulmak için önemli bir

konu olarak kabul edilir. Sokak dili incelemek, aynı zamanda sokak dilini resmi dile tercih etmenin ideolojik nedenleri olup olmadığını belirlemeye yardımcı olur.

Resmi söylemi kitlesel söyleme dönüştürmek, resmi seslere halk gücü verir. Aynı zamanda resmi söylemin ‘meşruiyetini’ korur. Bu çelişki, basın söyleminde heterojen bir dil üretir .Bir gazete, basın söyleminde sokak dilinde kelime dağarcığı kullandığında, gazete ile okuyucu kitlesi arasında dayanışma ilişkileri kurma girişiminin yanı sıra, kitlelerin sıradan hayata katılımını ve ondan öğrenilen deneyimi örtük olarak talep eder (Shoman, 2012, s.148). Yani haber metinlerinde sokak dilin kullanılması, okuyucular ve gazeteler arasında ve okuyucular ile politik ve ekonomik iktidar arasında iletişim köprüleri kurmaya çalışır. Böylece, gazetecilik söylemi, kitleleri etkilemek için uygun ve etkili bir siyasi ve ekonomik iktidar aracı haline gelir.

Sudan’da konuşma dili, kolay iletişimin ve sokağın dilidir. Resmi söylem dili klasik dil olmasına rağmen ,birçok medya kuruluşu - özellikle görsel-işitsel medya - söylemlerinde sıklıkla sokak dilini kullanır .Sudan’daki yazılı basın standart Arapça (fasih) kullanır, ancak haber metinlerinde sokak dilini kısmen kullanırken, yorum makalelerinde daha geniş bir şekilde kullanır. Bazen sokak dilindeki alıntılar tırnak içine alınır ve bazen de ayrı ayrı yerleştirilir. Bazen sokak dilinden alıntı birkaç kelimedir ve bazen tam cümledir. *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerinin haberlerinde de benzer örüntüler görülmektedir. Haber metinlerinde sokak dili kullanımına, *El-İntibaha* gazetesinde, *Es-Sudani* gazetesinden daha çok başvurulduğu görülmektedir. Bazen, bazı haberlerin tüm manşetlerinin (başlıklarının), sokak diliyle inşa edildiği görülmektedir. Haber başlıklarının sokak diliyle inşa edilmesini şu örneklerde takip edilebilir : “Ulusal Kongre Partisi: Bize doğru uzatılan her eli kıracağız.” (*Es-Sudani*, 10 Mart 2015); “Hükümetten halkına: Rahman ve Rahim olan Allah kalplerinizde olsun.” (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: 27 yıl sonra korkacak veya saklayacak hiçbir şeyimiz yok.” (*Es-Sudani*, 19 Temmuz 2015).

Haber metinlerinde sık sık sokak dili kelime dağarcığı kullanımını, resmi ve popüler söylemi harmanlamaktadır .Bu harmanlama, hedef kitleyi genişletmek, resmi söylemi basitleştirmek, iktidarın sesini kolayca iletmek, iktidar sahipleri ve kitleler arasında bir yakınlık, katılım ve dayanışma durumu yaratmak gibi birçok hedefe ulaşmak için çalışır .

İki gazetenin haber metinlerindeki sokak dilini inceleyerek sokak dilinin kullanıldığı üç ana eğilim olduğunu gördük: *yurttaşlarla dayanışma göstermek, vaatler, tehditler ve iktidar vurgusu ve hükümeti övmek ve muhalefeti eleştirmek.*

Birinci eğilim olan *yurttaşlarla dayanışma gösterme* söylemini inşa eden haber dilinde, ‘yurttaşlar iktidarı temsil eden tarafla diyaloga giren ana taraf’ olarak görünür. Bu doğrultuda, resmi dil ile popüler düzey arasında söylem dili ile resmi dil birleştirilerek basın söylemi harmanlanmıştır. Bazen gazeteler, tırnak işaretleri arasına sokak dili koyarak resmi ve popüler dil arasındaki karışımı netleştirmeye çalışır. Örneğin: “El-Beşir, Sudan halkının iki gruba ayrıldığını, birinci grubun hayattan tamamen keyif aldığını, ‘en pahalı modellere sahip biniciler, binalarda ve villalarda yaşayıp tatillerini Avrupa, Türkiye ve başka yerlerde geçirdiklerini’; diğer bir grubun ise ‘günde bir öğün yemek bulamadığını’ ve bunları hükümetin önemseyemediğini söyledi.” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2013); “Hartum Valisi tekrar valilik görevine aday olmaktan kaçındığını açıkladı ve ‘bizden daha iyi olan yeterince genç adamımız var’ dedi.” (*El-İntibaha*, 14 Ekim 2014).

Ancak bazen resmi dil ile sokak dili arasındaki ayrım net değildir. Örneğin: “El Beşir, dün Kasala kentinde düzenlenen kitlesel bir mitingle ilgili olarak şunları söyledi: Bu günlerde sizi klavye ve WhatsApp ile yenmek istediklerini duyuyorsunuz ama bizimle savaş isteyen, bizimle yüz yüze gelmeli, hükümet Ömer El-Beşir değil, hükümet sizsiniz.” (*Es-Sudani*, 13 Aralık 2016); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı, hükümetin ülkeyi merkezden yönetemeyeceğini vurguladı, aşağıdaki insanları dinleme gereği konusunda uyarısında bulundu.” (*Es-Sudani*, 16 Mayıs 2017); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: “Vatandaşlarımızla birlikteyken bereketler bize gelir.” (*El-İntibaha*, 12 Haziran 2018).

İkinci bir eğilim olarak haber söyleminde sokak dilinin yeniden üretilmesiyle, *vaatler ve tehditler yoluyla iktidar gücünü pekiştirmek* için kullanılır. Çoğu durumda, haber başlıklarındaki resmi ve sokak dilinin birleşimi tam bir karışımdır, bu nedenle sokak dili veya resmi dili arasında ayrım yapmanın bir sınırı yoktur. Örneğin: “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: 27 yıl sonra korkacak veya saklayacak hiçbir şeyimiz yok.” (*Es-Sudani*, 19 Temmuz 2015); “Hükümetten halkına: Rahman ve Rahim olan Allah kalplerinizde olsun.” (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015); “Ulusal Kongre Partisi: Bize doğru uzatılan her eli kıracağız.” (*Es-Sudani*, 10 Mart 2015); “Doğu Darfur Valisi: Her kim ki bela çıkarır, onu hapsedeceğim.” (*El-İntibaha*, 11 Eylül 2018); “Güney Darfur Valisi: Motor veya yedek parçası ticareti yapan herkes başka bir meslek aramalı.” (*Es-Sudani*,

21 Temmuz 2014). Bazen popüler söylem, resmi söylemin sınırlı bir parçasıdır ve tırnak işaretleri ile belirtilir. Örneğin: “Bakan, Sudan halkını diğer ülkelere kıyasla turizm kültüründen ve vatana bağlılıklarından yoksun oldukları için kınadı ve bunu şu sözlerle kanıtladı: ‘Şairleriniz lanet olsun vatan diyorlar’ dedi.” (*El-İntibaha*, 24 Haziran 2014); “Milli Güvenlik ve İstihbarat Servisi Genel Müdürü önümüzdeki aylarda ekonomi ve Sudan’ın dış ilişkileri hakkındaki müjdeleri açıkladı ve ‘büyük kazançlar var ve sonraki daha büyük’ dedi.” (*Es-Sudani*, 29 Haziran 2015).

Üçüncü eğilimde haber söyleminde sokak dilinin yeniden üretilmesiyle sokak dili, *hükümeti öven ve muhalefeti eleştiren* kamusal söylemin bir parçası olarak yerini alır . Bu eğilimle ilgili şu örnekler mevcuttur: “Maden Bakanı: Üretim alanları dışında beni bir daha görmeyeceksiniz.” (*Es-Sudani*, 16 Mayıs 2017); “Parlamento Başkanı: Afrika, Arap, İslami çevreler ve diğer uluslararası çevreler içinde yaşadığımız ekonomik zorluklarla karşılaştırıldığında uluslararası başarılarımızın büyük olduğunu söylüyor.” (*Es-Sudani*, 2 Ekim 2018); “El-Beşir: Hükümeti eleştirmek için bir neden bulamayanlar, üniversiteler dükkânlar olduğunu söylediler.” (*El-İntibaha*, 20 Kasım 2018); “Cumhurbaşkanı Yardımcısı, yurt içinde ve yurt dışında muhalefetle alay ederek şunları söyledi: Hükümet muhalifleri otellerde yatıyorlar ve vatandaşlardan seçimleri boykot etmesini istiyorlar.” (*El-İntibaha*, 10 Mart 2015); “Cumhurbaşkanı Ömer El-Beşir, hükümetin WhatsApp ve klavye kullanıcılarına düşmeyeceğini söyleyerek, hükümeti onlara teslim etmeyeceğini belirterek, ‘Bizimle savaşmak isteyen varsa bizimle yüz yüze gelsin’ dedi.” (*Es-Sudani*, 13 Aralık 2016).

### 1.7.3. Genel değerlendirme

Metinlerarasılık ve söylemlerarasılık fenomeni, metinler aracılığıyla benliklerin/öznelere oluşumu ve söylemsel pratiklerin sosyal kimlikte değişikliklere yol açmadaki katkısı gibi birçok önemli etkiye sahiptir (Fairclough, 1992, s.164). Metinlerarasılık ve söylemlerarasılık, aynı zamanda söylemsel pratikte kullanılan söylem biçimlerin ve tarzların açıklığa kavuşturulmasına da katkıda bulunur. Başka bir deyişle, söylemlerarasılık analizi üç şeyi ayırt etmemize yardımcı olur. Söylemde yer alan katılımcıların (üreticiler, araçlar ve tüketiciler) kimlikleri nasıl oluşturulur; söylemdeki katılımcılar arasında ilişkiler nasıl kurulur (itaat ilişkisi, resmi ilişki, gayri resmi, yakın -

uzak ilişki; ve söylem türleri ve tarzları (karmaşık, dini, gazetecilik, ekonomik, politik, popüler, resmi vb.).

Norman Fairclough, haber faaliyetinin kalıplarını benliğin iki konumunu oluşturduğuna inanır: haber sunucunun konumu ve haber okuyucunun konumudur (Fairclough, 1992, s. 160) .Bazı durumlarda, söylemsel kalıpların söylemsel pratik tarafından üretilen benlik konumlarına müdahale ettiğini görülmektedir, bu nedenle bir tür çelişki ortaya çıkar, tıpkı haber söyleminde sokak dili kullanıldığı zamanki gibi. Siyasal iktidar medya aracılığıyla popüler söylemi kullandığında, aslında benliğin iki konumunu işgal eder: Bir yandan “tek bir iktidar”ın konumu ve diğer taraftan “halka katılım”ın konumunu işgal eder .Bu farklı konumlara bağlı olarak, konular arasındaki ilişkilerin niteliği belirlenir. Aynı şekilde siyasi görevlilerin açıklamalarını değiştirmeden ileten ve onlarla etkileşime giren gazete, iki benlik/özne konumu işgal eder. Bir yandan bir haber aracı, diğer yandan iktidardan bağımsız olmaksızın iktidarla özdeşleştiği için iktidarın sesidir.

İki gazetenin haberlerindeki söylemlerarasılık analiz edildiğinde Sudan’daki ekonomik krizle ilgili basın haberlerinde en baskın söylemlerin *siyasi, ekonomik, dini ve popüler söylem* olduğu görülmektedir. Haber söyleminin dini ve popüler söylemle inşa edildiği, ekonomik söylemin siyasi söylemle iç içe geçtiği ve resmi söylemin de popüler söylemle karıştırıldığı söylemlerde ‘melez modelin’ hakim olduğu fark edilmektedir.

Söylemlerin karıştırılması genellikle ideolojik çıkarımları üretir. *Ekonomik ve siyasi söylemi dini söylemle harmanlamak*, hükümetin olumlu bir imajını (dini ahlaki bir hükümet olarak) sunmaya çalışır. Ayrıca, hükümetin sorumluluğunun her şeyden önce Allah’ın önünde olduğunu iddia ederek; halkın önünde sorumluluktan kaçmaya katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Öte yandan ekonomik krizlerde dini söylemin kullanılması, ekonomik krizi gerçek bağlamından, dini- metafizik bağlama aktarmakta ve ekonomik sorunlarla başa çıkmada siyasi iktidarın karşılaşılabileceği eleştiriye azaltmaktadır. Ayrıca, dini ve ekonomik söylemin bu karışımı, ekonomik sorunları ve bunların çözümlerini hükümetlerin siyasi ve ekonomik sorumluluklarına değil, halkların dini bağlılığına bağlamaktadır.

*Resmi söylemi popüler söylemle karıştırmaya gelince* sokak dili kullanarak, iktidar temsilcileri (hükümet ve gazeteler) birçok ideolojik hedefe ulaşmaktadır. Bu

hedefler arasında; “hedef kitleyi genişletmek, resmi söylemi basitleştirmek, iktidar sesini kolayca iletmek, iktidara sahip olanlar ve kitleler arasında bir yakınlık, katılım ve dayanışma durumu yaratmak” vardır.

İki gazetede de söylemlerin birbirine karışmasının etkilerinden biri de haber söyleminin yapısında tanınan ve kullanılan ekonomik, siyasi, dini ve popüler söylemlerin olmasıdır. Oysa “vatandaşlık haklarını talep eden popüler söylemler” ve “hükümetin ekonomi politikalarını eleştiren muhalif siyasi söylemler” gibi göz ardı edilen ve dışlanan başka söylemler vardır. Örneğin, gazetecilik söyleminde kitlelerin dili (sokak dili) hakimken taleplerinin bu söylemlerde yer bulamadığı görülmektedir. İncelenen gazetelerin söylemlerinde, iktidar sahiplerinin sesleri genellikle sokak dilinde temsil edilmiştir. Ancak halkın kitlelerinin ve taleplerinin yalnızca sınırlı bir şekilde temsil edildiği görülmektedir.

İki gazetenin haberlerindeki söylemlerarasılık analiz edilerek haber söylemlerinde en çok yer verilen söylemlerin “dinsel” ve “popüler” söylemler olduğu görülmektedir. *Dini söylemlerin*, söylemlerarasılık şeklinde Kuran-ı Kerim’den ve Hz. Peygamber’in sünnetinden ödünç alınan dini kaynaklarla, doğrudan ve dolaylı metinlerarasılık ilişkilerinden oluşturulduğu görülmektedir. İki gazetenin haber metinleri ile dini metinleri arasındaki bağlantının beş ana yönde inşa edildiği söylenebilir: “Hükümetin ve görevlilerin Allah’a bağlılığını vurgulamak”; “Kuran ve sünnet kaynaklarına atıfta bulunmak”; “devletin ve yetkililerin dini görevleri önemsediğini vurgulamak”; “ekonomik sorunları ve çözümlerini din ve dini bağlılıkla ilişkilendirmek” ve “İslam şeriatı cezalarını uygulama tehdidinde bulunmak”.

İki gazetenin haberlerindeki *popüler söylem* gelince sokak dilinin kullanıldığı üç ana eğilim olduğunu görülmektedir: *Yurttaşlarla dayanışma göstermek; vaatler, tehditler ve iktidar vurgusu ve hükümeti övmek ve muhalefeti eleştirmektir.*

Basın söylemine hakim olan metinlerin türlerini ve kalıplarını bilmek, bu metinler içindeki iktidar konumlarını bilmemize ve söylem üreticileri arasındaki ilişkileri, kimlikleri ve rollerini bilmemize yardımcı olur.

İki gazetenin haber hikâyelerindeki dinsel söylem birçok kimliği, benliği ve ilişkiyi şekillendirmekte ve haber metinleri içinde pek çok iktidar konumu yeniden üretmektedir. Bu söylem iki benliğin konumu yeniden üretir. Basının söylemi bir yandan

‘dine bağı bir siyasi iktidar’ söylemini yeniden üretirken, diğer yandan da haber okuyucusunun (vatandaş) da, ‘dini kimliği öne çıkarılır’ ya da onları ‘dindar olmaya davet eden söylemler’ yeniden üretilir. Bu benlik konumları, aynı zamanda ortak ve farklı güç ilişkileri üretir. Dini bir ilişkide, dini söylemin sahibi, hitap edilen taraftan daha yüksek bir yetkiye sahiptir. Yani haberlerdeki dini söylem, siyasi ve ekonomik güce bir başka iktidar, yani “dini iktidar” ekler. Bu durumda, siyasi iktidar, toplumdaki dini sembolik sermayeden yararlanır. Dinsel sembolik sermaye ne kadar büyükse, dini otorite o kadar etkili olur.

Bu ilişkide, basının yeniden ürettiği dini söyleme göre okuyucu (vatandaş) muhatap olduğu için, dini söyleme göre itaat etmemesi gerekir. Söylem üretme süreçlerinden ayrı olan alım sürecin yanıtlara göre, dini söylemi kabul eden istekli bir okuyucu olabilir ve bu dini söyleme karşı çıkan bir okuyucu da olabilir. Ancak bu dini söylemin yapısı itirazsız kabul eden bir okuyucuya hitap etmeyi amaçlamaktadır. Çünkü bu tür özelliklere sahip bir okuyucu bulmak, iktidar söylemlerinde ikna süreçlerini kolaylaştırır. Böylelikle, basın söylemi sembolik şiddet içeren ilişkilerin, dini sembolik sermayenin siyasi iktidarın, daha güçlü taraf olarak resmi din söylemin sahibine itaate dayalı olarak yatırılmasıyla ortaya çıkmasına yardımcı olur. Yani burada üretilen kimlik, dini bir kimliktir. En yüksek otoriteye (emir ve yönlendirme) sahip dini söylemin yazarı için dini bir kimlik ve en düşük otoriteye (işitme ve itaat) sahip muhatap için dini bir kimliktir. En yüksek yetkiye (emir ve yönlendirme) sahip kişi için dini kimlik ve en düşük yetkiye (işitme ve itaat) sahip muhatap için dini bir kimliktir.

*Popüler söyleme gelince* aynı zamanda haber metinleri içinde birçok kimlik, ilişki ve iktidar konumu üretir. Bu söylem, benliğin birçok konumunu üretir: Bir yandan, resmi söylem, resmi egemen otorite konumundan daha az hegemonik paylaşım gücüne sahip bir konuma dönüşür. Haber metinlerin popüler söyleminde, iktidar temsilcileri ile iktidar temsil etmeyenler arasında site alışverişine tanık olunabilir. Başka bir deyişle basın, kitlelerin dilinde iktidarın söylemini temsil eder. Böylece iktidar konumu halkın konumuna daha yakın görünür. Benlik ve iktidar konumlarındaki bu değişiklik aynı zamanda kimliklerde ve ilişkilerde de değişikliklere neden olur. Bu durumda söylemdeki katılımcıların ilişkileri resmi iktidar ilişkilerinden samimi ve yakınlıkla karakterize edilen gayri resmi ilişkilere dönüşür. Bu yeni ilişkilerden hareketle yeni kimlikler de oluşur. Görünür iktidarın kullanımında politik ve ekonomik iktidar daha az keskinleşir. Yani

iktidarı olmayan karşı tarafın doğasına ve diline yakınlaşır. Ayrıca, söylemin alıcısı (okuyucu, vatandaş) söylemin yalnızca alıcısından söylemin dilinde bir katılımcıya dönüşür.

Haberlerdeki popüler söylem iktidarın konumlarını değiştirmeye çalışmasına rağmen, aynı zamanda iktidarın eşitsizlik ilişkilerini geçici olarak gizlemeye çalışır. Çünkü basın tarafından yapılan iktidar söylemi, taleplerin kitlelere aktarılmasını kolaylaştıran ama aynı iktidarı kitlelere aktarmayan bir söylemdir. Özellikle nicel ve nitel analizlerin sonuçları, haberin makro yapılarında vatandaşlardan doğrudan ve dolaylı alıntılarının kıtlığını doğrulamaktadır. Dolayısıyla, haberlerdeki popüler söylem, yeni benlikler ve kimliklerin konumlarını çelişkili iktidar ilişkilerine aktarır. Ki bu konular, dil ve söylem düzeyinde görünüşte eşittir ancak gerçekte haklar ve görevler düzeyinde farklılık gösterir. Bu açıdan bakıldığında haberlerdeki popüler söylem, iktidarın manipülasyonu ve kötüye kullanımını gizleme amacına ulaştığı için sembolik şiddetin araçlarından biri haline gelmektedir.

## 2. SÖYLEM STRATEJİLERİ

Strateji kavramı askeri alanlarda çok kullanıldıktan sonra iletişim alanlarında, özellikle de söylemlerinin üreticilerin mesajlarını kamuoyuna iletmek için kullandıkları amaçlar, araçlar ve bağlamların ifade edilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Strateji, dilsel bir eylem yoluyla hedeflere ulaşmak için önceden planlanmış her girişim olarak tanımlanabilir (Teichtmeier 1984 Aktaran: Viehweger ve Heinemann,1999, s.314).

Michel Foucault stratejilere, söylemin sahiplenilme kuralları ve süreçleri olarak atıfta bulunur. Yani konuşma hakkı, anlama yeteneği ve kelimelerin birikiminden yararlanma hakkı, sosyal gruplar arasında eşit bir dağılımla karakterize edilmeyen konulardır (Foucault, 1972, Aktaran: Fairclough, 1992, s.70). Söylemsel strateji, metin üretirken ve tüketirken bilinçli olarak gerçekleşen amaca yönelik işlem anlamına gelir (Viehweger ve Heinemann, 1999, s.313-314). Ruth Wodak'a göre, strateji, belirli bir sosyal, politik, psikolojik veya dilsel hedefe ulaşmak için benimsenen, amaçlanan pratiklerin bir planı (söylemsel pratikler dahil) anlamına gelir (Wodak ve Reisigl, 2009, s. 89, Wodak, 2015, s.286). Diğer bir deyişle, sonuçtaki strateji "genellikle bilinçli olarak gerçekleşen ve iletişim hedeflerini uygulamak için çözüm adımlarını ve yöntemlerini

içeren bir dizi seçim ve karar verme sürecinin sonucudur (Viehweger ve Heinemann, 1999, s.3”.

İletişimsel bir çerçevede stratejiler kullanmak, söylem üreticilerinin mesajlarını iletmek için kullandıkları araçlar hakkında konuşmayı gerektirir. Söylem üreticileri yalnızca mesajlarını oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda bağlamını ve teslim yöntemini de oluşturur. Bu görüşe göre, söylem stratejileri hiçbir şekilde söylem yapılarından ayrı değildir. Söylem stratejileri, söylem yapılarının sık ve yoğun kullanımını kaçınılmaz sonuçları olarak görülebilir. Söylem stratejileri söylem yapıları aracılığıyla sabitlenir. Bu nedenle, Sudan basın söylemlerinde incelemeyi seçtiğimiz (gereklilik, mağduru suçlama, yüzeysel empati, sorumluluktan kaçma, inkar, alay ve ironi, ideolojik kare, marjinalleştirme, demokratikleşme, metalaştırma gibi) söylem stratejilerin çoğunu, söylemin hedeflerine ulaşmak için yapısal araçlar olarak söylem yapılarının analizinde ele alınmıştır.

Bu stratejilerin çoğu tematik analiz, haber aktörlerinin analizi, stil ve sözcük seçimlerin analizi, sentaks analizi, pragmatik analizi ve retorik analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Örneğin, nitel ve nicel analizlerin sonuçları, ekonomik krizden bahseden haberlerde vatandaşların, yoksulların, kırsal bölgelerin ve sivil toplumun marjinalleştiğini gösterdiği için, bu haber konularının analizinde marjinalleşme stratejisi belirgindi. Ayrıca, örnek olarak bilişsel manipülasyon stratejisi ve ideolojik kare stratejisi; metaforları ve sözcüksel seçimleri analiz ederken açıkça bulduğumuz, retorik ikna kullanımı da dahil olmak üzere, çeşitli araçlarla gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde, demokratikleşme stratejisi de, popüler söylemlerle kurulan metinlerarasılık ve söylemlerarasılık yoluyla yürütülmüştür.

Söylemsel stratejilerin analizinde, yedi tanesi van Dijk'ten (manipülasyon, gereklilik, mağduru suçlama, yüzeysel empati, sorumluluktan kaçma, küçümseme ve ironi, ve ideolojik kare) ve üçü Norman Fairclough'tan (marjinalleştirme, demokratikleşme, ve metalaştırma) türetilen on adet söylemsel strateji sınıflandırmasına dayanmaktadır. van Dijk, söylem stratejilerini bilişsel kontrol ve ideolojik üretim, eşitsizlik ilişkilerini sürdürülmesi ve sosyal güç ilişkilerini gizletmesi için bir model olarak sunar (van Dijk, 1993, s. 250; 2008, s. 33). Norman Fairclough, meşruiyeti veya sosyal düzenin normalleşmesini, özellikle de eşitsizlik ilişkilerini kontrol eden söylemsel stratejilere odaklanır (Fairclough, 1985 Aktaran: van Dijk, 1993, s.254).

Bu söylemsel stratejileri analiz etmenin birincil amacı, 2012-2018 ekonomik krizi döneminde, toplumdaki savunmasız gruplar üzerindeki olumsuz söylemsel etkilerine rağmen; iktidarın söylemini ikna etmek, krizi geçirmek ve meşrulaştırmak için yoğun ve sürekli olarak kullanılan söylemsel stratejileri bilmektir.“ Çeşitli iktidar grupları, hedeflerini ve değerlerini toplumda iletmek veya tanıtmak için çok çeşitli ekonomik, kültürel ve sembolik stratejilere sahiptir ( van Dijk, 2008, s.38)”.

Stratejilerin söylem üreticileri için yararlılığı ve etkililiği, belirli konularla meşgul olan sürekli günlük söyleme uygun bir alternatif olabilmeleridir. Bu konuda van Dijk şöyle der:

“Hükümetler göçü sınırlamak veya kısıtlamak isterlerse, vatandaşların göçle ilgili görüş ve tutumlarını oluşturmaya veya değiştirmeye başvururlar. Bu durumda, göçmenlerin ülkeye her girmeye çalıştıklarında birden fazla ikna girişiminde bulunmanıza gerek yoktur. Bu sebeple manipülasyon, eğilimler, fikirler ve ideolojiler gibi ortak sosyal temsiller oluşturmaya odaklanılır. Geçtiğimiz on yılda birçok Avrupalı liderin yaptığı gibi, hükümetler göçü suç oranlarındaki artışa bağlayarak başa çıkabilir (van Dijk, 2008, s.222)”.

Bu on farklı söylem stratejisi Sudan basınının haber söylemlerinde analiz edilirken daha anlaşılır hale gelecektir.

## **2.1. Sayılar Oyunu Stratejisi (The number game strategy)**

van Dijk “sayılar manipülasyon stratejisini”, (sayılar oyunu) olarak adlandırır. Bu strateji esas olarak retorik ve tartışma araçlarına dayanmaktadır (van Dijk, 2007, s.79). Sayıları manipüle etme stratejisi, siyasi söylemde iyi bilinen retorik stratejilerden birisidir. Rakamlar, nesneliliği, doğruluğu ve ardından güvenilirliği kanıtlamak için kullanılır. Genellikle, sayılar vurgulamak ve abartmak için retorik bir adım olarak kullanılır (van Dijk, 2008, s.208).

Sayılar ekonomi ile yakından ilgilidir. Ekonomik krizle ilgili olan ekonomi haberlerinde ve diğer haberlerde bol miktarda sayı bulmamız şaşırtıcı değildir. Ancak burada özellikle dikkat çeken şey, ideolojik amaçlara ulaşmak için sayıların manipüle edilmesidir .Sayıları manipüle etme stratejisi, gerekçelendirme ve meşrulaştırma sürecinde önemli bir rol oynar. Bunun yanı sıra, sayıları manipüle etme stratejisi, gerçeği,

doğruluğu ve dolayısıyla siyasi ve medya söyleminin etkinliğini ve güvenilirliğini göstermek için, siyasi bağlamsal etkileşimdeki etkin rolünü oynar (van Dijk, 2008, s.209).

*El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerinin haberlerinde sayıları manipüle etme stratejisinin, abartı ve var olmayanı mevcut olana dönüştürmesi olarak, iki ana yönden kullanıldığı görülmektedir. Abartı yapmak için, sayılar, doğru veya abartılı sayılar olarak rapor edildiğinde, güvenilirliği ve tarafsızlığı artırmak için retorik kanıt olarak kullanılır. Bu eğilim şu örneklerde görülebilir: “Milyarlarca kredi yolda” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2012), “Likidite krizini 75 günde çözmek” (*El-İntibaha*, 18 Eylül 2018).

Sayılarla manipülasyon stratejisi bu haberde açıkça görülebilir:

*Sağlık Bakanlığı ilaç alımından 11 milyon euro aldı.*

*Es-Sudani: 25 Aralık 2018*

*Sağlık Bakanlığı, ilaç almak ve eczanelerde sağlamak için (11) milyon euro aldığını açıklayarak, ilaç sağlamanın bakanlık için en önemli öncelik olduğunu vurguladı. Sağlık Bakanı Muhammed Ebu Zeid Mustafa, SMC haber merkezine yaptığı açıklamada, ilacın un, yakıt ve diğer emtialar gibi öncelikli stratejik mallar arasında yer aldığını belirterek, bakanlığın ilaç sağlamak için özellikle hayat kurtarıcı olmak için çok çalıştığını vurguladı. Bakanlığın son dönemde 1 milyon euro aldığını, bu yüzden şimdiye kadar aldığı toplamın (11) milyon euro ilacın satın alınması olduğunu açıkladı. Abu Zeid, yetkili makamlarla, vatandaşların ulaşabileceği şekilde ilaç sağlamak için kapsamlı düzenlemeler yaptığını söyledi.*

Haberin başlığı, Sağlık Bakanlığının ilacı satın almak için 11 milyon euro aldığını gösterir. Ancak haberin detaylarını okuduğumuzda, bu rakamın Sağlık Bakanlığı'nın son dönemde aldığı miktarın toplamı olduğunu keşfeder ve nihayet *alınan miktarın sadece bir milyon euro* olduğunu fark ederiz. Sayıların bu şekilde manipüle edilmesi, başlık okuyucusunu Sağlık Bakanlığının ilacı almak için 11 milyon avro aldığına ikna etmesine yol açar. Bu başlıktan da 11 milyon avroluk bir miktarın satın alınabilmesi nedeniyle, ‘ilaç sorununun derhal sona ereceği’ anlamı inşa edilir.

“Sayılarla manipüle etme stratejisinin”, ‘var olmayanı mevcut olana dönüştürülmesine’ gelince, sayıların retorisi, ‘nominal dönüşüm’ olan bir sentaks inşası

kullanılır. Bu karıştırma, soyut sayıları gerçeklere dönüştürerek bilgilerin doğrudan manipülasyonu ile sonuçlanır. Bu durumda okuyucu, gerçekliği yansıtan rakamlarla değil, henüz uygulanmamış gelecekteki projelerinde iktidarın isteklerini yansıtan rakamlarla ilgilenir. Bu eğilimin örnekleri şunları içerir: “Managil ve Hasahisa’da 300 bin ton kapasiteli iki hububat silosu” (Es- Sudani, 8 Ağustos 2018), “ Kızıldeniz eyaletinde 200 km yol asfaltlama” (Es- Sudani, 12 Şubat 2013), “Çin’den 1000 otobüs ithali” (*El-İntibaha*, 4 Mart 2014), “Gelecek yıl kamu hizmetinde 40 bin mezunun işe alınması” (Es- Sudani, 25 Kasım 2014), “100 diyaliz makinesi alımı” (*Es-Sudani*, 16 Aralık 2014), “Hartum’da 27.000 mezun istihdam edecek projeler” (Es- Sudani, 17 Mart 2015) “ Devlet kurumlarında mezun olanlar için 6 bin iş fırsatı” (Es- Sudani,13 Ekim 2015), “Yoksulların % 90 sağlık sigortasına yerleştirilmesi” (*Es-Sudani*, 12 Şubat 2018), “Hartum eyaletinde 10 bin işçi eğitimi” (Es- Sudani, 12 Şubat 2018), “ Kırsal geçim kaynaklarını iyileştirmek için 7 milyon dolar bir bağış” (*Es-Sudani*, 2 Mayıs 2018).

Bu örnekler aracılığıyla, ideolojik seçimler, sayılar manipülasyon stratejisinin kullanımında belirgindir. Çünkü bu haberlerin manşetleri okuyucuyu yanıltıcı bilgiler sunarak aldattığı ve vatandaşları hükümetin doğru rakamlara göre gerçek projeleri hayata geçirdiğine ve uygulamaya devam ettiğine ikna etmeye işler. Bu başlıklar, toplumsal ve tarihsel pratik bağlamını analiz ederek saptadığımız gerçeklik bu sayılarla çelişmesine rağmen iktidar arzularını yerine getirmeye çalışır. Özellikle bu haberlerin çoğu, ülkedeki ekonomik ve siyasi koşulların çok kötü olduğu ve çöktüğü dönemde yayınlandı. Ayrıca haberlerdeki içeriğin detayları da, genellikle manşetlerde yer alan rakamların doğruluğunu yansıtmamaktadır.

## **2.2. İdeolojik Kare Stratejisi (The ideological square strategy)**

van Dijk’e göre ‘*ideolojik kare*’ benliğin temsili ile, başkalarının temsili arasında meydana gelen kutuplaşmayı ifade eder. *İdeolojik kare* (biz, onlar, pozitif nitelikler, negatif nitelikler) dört bileşen içerir. Bu kutuplaşmanın bir sonucu olarak (biz) grubu her zaman olumlu niteliklere sahip olur ve olumsuz nitelikleri reddederken; (onlar) grubu her zaman olumsuz niteliklere sahip olur ve onlardan olumlu nitelikleri çıkarılır (van Dijk, 2007, s. 43-44; 2013, s.396-397). Diğer bir deyişle bu *ideolojik kare*, benliği olumlu, diğerlerini olumsuz olarak sunar. van Dijk, *ideolojik kare* stratejisini (kendini olumlu ve

başkalarını olumsuz temsil etmek), bir yandan konuşmacıların çıkarlarına yönelik önyargılı gerçekleri sunarken, diğer yandan da muhalifleri veya göçmenler, teröristler ve siyah gençler gibi diğerlerini olumsuz olaylardan sorumlu tutmada önemli bir model strateji olarak görmektedir (van Dijk, 2008, s.226-227). “*Kendini olumlu sunma stratejisi*, genellikle siyasi söylem ve diğer ideolojik söylem türleri içinde *başkalarını olumsuz sunma stratejisiyle* birleştirilir (van Dijk, 2008, s.200)”. van Dijk’e göre *ideolojik kare stratejisi*, kapsamlı anlamsal yapılar, ana konular, sözcüksel ve dilbilgisi seçimleri, retorik vb. gibi tüm söylem yapı düzeylerini içerebilen çok sayıda söylemsel araçla uygulanır (van Dijk, 2008, s.227).

*İdeolojik kare stratejisi*, benlik ve öteki arasındaki ideolojik kutuplaşmaya dayandığından; mağduru suçlama stratejisi, küçümseme ve ironi stratejisi, yüzeysel empati stratejisi, gereklilik stratejisi ve marjinalleştirme stratejisi gibi diğer birçok söylemsel stratejiyle iç içe geçmektedir.

Ayrıca iki gazetenin, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani*’nin ekonomik krizle ilgili söylemlerinde ideolojik kare stratejisinin, kapsamlı bir strateji olduğu görülebilmektedir. Daha önce analiz edilen tüm söylem yapılarında tekrarlanır: Temaların ve sözcük seçimlerin analizinde, haber aktörlerinde, gramer seçimlerinde, pragmatik analizde ve retorik analizde ve söylemlerarasılık analizinde bulunur. Bu tekrar, basın söyleminin üreticileri için ideolojik kare stratejisinin önemini altını çizer. Ayrıca, Sudan’daki ekonomik krizle başa çıkmaya yönelik kurulan iktidar yanlısı ekonomik söylemde ideolojik seçimlerin rolünü vurgulamaktadır.

*Tematik analiz* ederken, ideolojik kare stratejisini, hükümeti kendisi ve pratikleri için övmeye odaklanan konularda, özellikle de ekonomik krizi yönetmede başarılı olma iddiasında bulunabilir. Ekonomik krizde tüccar ve göçmenlerin, olumsuz temsillerinde de kullanılmaktadır (Bkz,5.bölüm, s.275-276).

*Sözcüksel seçimlere* gelince; söylemin yapıları, eşanlı ifadeleri yoğunlaştırarak ve çeşitlendirerek hükümetin ekonomik politikaların karşıtlarına karşı ideolojik tutumlarını ortaya çıkarmada ‘*aşırı kelime vurguları*’ rolünü göstermektedir. Muhaliflerin olumsuz rolünü vurgulamak için, *küçümseme ve ironi stratejisi* ile *ideolojik kare stratejisi* aynı anda kullanılmaktadır (Bkz,5.bölüm, s.293-295). Aynı şekilde, bu stratejiler haber aktörlerinin analizi de karşımıza çıkmaktadır. İktidar temsilcilerinin,

haberlerdeki sembolik iktidar merkezlerine ulaşma konusunda geniş yetkiye sahip olmalarına paralel olarak, kendilerinin olumlu tanımları ve temsilleri olduğu görülmektedir. İktidarda olmayan aktörler olumlu niteliklerden yoksun bırakılırken, haberin makro yapılarında ve haberin detaylarında, eşit temsilleri engellenir (Bkz,5.bölüm, s.301-306).

*Sentaktik analizde* de (özellikle zamirler, aktif ve pasif yapılar, nominal dönüşüm), *ideolojik kare stratejisi*, haber metinlerindeki cümleleri düzenlemek için amaçlanan seçimlerde açıkça görülebilir. Vatandaşlar, muhalifler hakkında konuşurken olumsuz aktif sentaks kullanılırken; iktidar temsilcilerin pratikleri hakkında konuşurken yoğun olarak olumlu aktif inşalar bulunabilir. Haber başlıklarında isim cümlelerinin yaygın kullanımı, iktidarla ilişkili aktörlerin olumsuz rollerini maskeleyerek ve hükümetin başarılarının olumlu bir zihinsel imajını oluşturmak için kullanılır. Zamirlere gelince, “Ben” ve “Biz” zaminin amaçlanan seçimin de ideolojik bir rol oynar çünkü bu zamirlerin benliğin olumlu yönlerini doğrulamak için çalıştığını ve iktidar söylemlerinde politikaları meşrulaştırmak ve bir dayanışma duygusu yaratmak için kullanıldığını görülmektedir (Bkz,5.bölüm, s.324-333).

Stil ve metaforlarda açıkça yansıtılan *retorik seçimlerde*, *ideolojik kare stratejisinin* her zaman hükümetin pozitifliğini ve başkalarının olumsuzluğunu doğrulamak için mevcut olduğu görülmektedir. Söylem yapılarını analiz ederek, kavramsal metaforların bir dizi ideolojik kavram ürettiği sonucuna varılmıştır. Bu kavramların en önemlilerinden biri, hükümetin ekonomi politikalarına dair olumlu bir imaj çizmek ve hükümetin olaylara açık bakış açısını yansıtan olumlu bir sunumdur. Bu olumlu temsil, hükümetin ekonomik sorunları çözme konusunda ne kadar ciddi olduğunu ve bunda da başarılı olduğunu göstermektedir. İkincisi, başkalarının, özellikle hükümete ve onun ekonomi politikalarına karşı olanların olumsuz bir imajını çizmek. Bu algı çerçevesinde genel olarak muhalifler, özellikle göçmenler tehlikeli insanlar ve savaşılmaları gereken düşmanlar olarak tanımlanmaktadır. Göçmenlerin olumsuz temsili, ülke ekonomisinin onları kaldıramayacağı kadar kalabalıkmiş gibi göstermeye çalışır (Bkz,5.bölüm, s.361-362).

*Ön varsayımlara ve gerektirimlere* odaklandığımız *pragmatik analizde ideolojik kare stratejisi*, hükümeti olumlu bir şekilde tasvir eden varsayımlarda ve gerektirimlerde belirgindir. Hükümet, her zaman haber söylemin yapısında yolsuzlukla mücadele ve

vatandaşlara rahat bir yaşam sağlama çabası olarak resmedilir. Hükümetin olumlu sunumu bağlamında, birçok haber metninde örtük anlamlar hükümetin ekonomik sıkıntısını inkar etmek ve bunu diğer iç ve dış faktörlere yüklemek için kullanılmaktadır. *İdeolojik kare stratejisi*, hükümetin muhaliflerini kötü ve tehlikeli insanlar olarak gösteren, “yabancılar” konusunda uyarıda bulunan ve göçmenlerin ülkeyi ve ekonomiyi olumsuz etkilediği iddiasında bulunan varsayımlar ve gerektirimlerde de karşımıza çıkar. Ayrıca, varsayımlar ve gerektirimler vatandaşların olumsuz ve eleştirel temsillerini sunar ve toplumu sık sık ekonomik sorunlara neden olmakla suçlar (Bkz,5.bölüm, s.368-371).

*Söylemlerarasılık* analizinde, *ideolojik kare stratejisi* söylemlerin karışımında ortaya çıkar. Ekonomik ve siyasi söylemi dini söylemle karıştırmak, hükümetin dini ve etik bir hükümet olarak olumlu bir imajını sunmaya çalışır; buna ek olarak dini ve ekonomik söylemin karıştırılması ekonomik sorunları ve bunların çözümlerini hükümetin siyasi ve ekonomik sorumluluğuna değil vatandaşların dini bağlılığına bağlar. Söylemlerarasılık analizine göre popüler söylemin (sokak dili), hükümetin övgüsünü ve muhalefetin eleştirisini kolaylaştıran kamusal bir söylemin parçası olarak haber metinlerinde kullanıldığını görülmüştür (Bkz,5.bölüm, s.381-383).

### **2.3. Gereklilik Stratejisi (Necessity strategy)**

van Dijk, gereklilik stratejisinin çok iyi bilinen ve etkili bir anlamsal strateji olduğuna düşünmektedir. Genellikle anlama meşruiyet kazandırmak için argümanları gerekçelendirmek ve sunmak için kullanılır ve aynı zamanda sorumluluğa bağlılık anlamlarını da beraberinde getirir (van Dijk, 2008, s.210). *Es-Sudani* gazetesi ve *El-İntibaha* gazetesi söylemlerinde bu stratejiyi, özellikle *hastalık*, *şok*, *savaş*, *kurtarma*, *iklim vb.* metaforlar olmak üzere argümanlar ve retorikle kullandığını fark ettik. Metafor bağlamında, iki gazete genellikle, hükümetin aldığı ekonomik önlemlerin, ‘hastaya acı tedavi ihtiyacı kadar’ gerekli olduğunu göstermek için, “hastalık metaforu”la kullanmaktadır. Bu stratejinin, hükümetin mal sübvansiyonlarının kaldırılması gibi sert ekonomik önlemlerini haklı göstermede etkili olduğu düşünülmektedir. *Gereklilik stratejisini* gördüğümüz örnekleri şöyledir: “ İktidar partisi: Ekonominin çökmesini önlemek için acı ilacı yutmalıyız.” (*El-İntibaha*, 7 Kasım 2016); “El Beşir: İki acı seçenekle karşı karşıyaydık; ya ekonominin çökmesi ve dolayısıyla devletin çöküşü, ya

da bunu engelleyen derin cerrahi ya da ekonomiyi kurtarmak için bu önlemleri almak.” (*Es-Sudani*, 14 Kasım 2016); “Akaryakıt sübvansiyonlarının kaldırılması, ekonominin çöküşünü engelleyen derin bir ameliyattır.” (*Es-Sudani*, 14 Kasım 2016); “Bazı ekonomik önlemler bir ampütasyondur.” (*Es-Sudani*, 3 Nisan 2018).

Hastalık metaforu gibi, “yolculuk metaforu” da *gereklilik stratejisini* yerine getirmek ve hükümetin ekonomik uygulamalarını ve kararlarını gerekçelendirmek için sıklıkla kullanılır. Örneğin: “Özelleştirme, Sudan ekonomisinde çıkışın tek yoludur.” (*El-İntibaha*, 12 Mart 2013), “Ekonomi kritik bir aşamadan geçiyor.” (*Es-Sudani*, 4 Ağustos 2014); “Ekonomik önlemlere karşı protestolar atlanan bir duraktır.” (*Es-Sudani*, 1 Ekim 2013); “Ekonomik reform devam eden bir yolculuktur.” (*El-İntibaha*, 10 Aralık 2013).

#### **2.4. Sorumluluktan Kaçma Stratejisi (Disclaimer strategy)**

Sorumluluktan kaçma stratejisi, olumsuz eylemleri gerekçelendirerek, iktidar grubu hakkında olumsuz bir izlenim oluşmasını önlemeyi ve olumlu izlenim oluşturmayı amaçlamaktadır (van Dijk, 2008, s.123). Sorumluluktan kaçma stratejisi genellikle “inkar” kavramına dayanır. van Dijk, inkarın çok stratejik olduğunu söyler- çünkü “davalı, bir şeyi reddeden davacının olumsuz niyetini kanıtlamaz (van Dijk, 2008,s. 125)”. van Dijk, *sorumluluktan kaçma stratejisinin*, anlam oluşturma mekanizmaları aracılığıyla kullanılan bir strateji olduğunu düşünür (van Dijk, 2007, s.67). Bu nedenle, bu stratejinin, sözcük seçimlerinde yaygın olarak kullanıldığını görülmektedir. Bu strateji, “kendini olumlu, başkalarını olumsuz sunma ideolojisine dayalı iyi bilinen bir strateji karışımıdır ve birçok sorumluluktan kaçma türünden biridir (van Dijk, 2007, s.67)”.

İki gazetenin ekonomik krizle ilgili söylemini sorumluluktan kaçma stratejisinin en yaygın yöntemlerinden biri başarısızlığı haklı çıkarmak ve sorumluluğu reddetmektir- bu, hükümet yetkililerini temize çıkarmak ve diğerlerini ekonomik sorunlara neden olmakla suçlayarak yapılır. İki gazete söylemlerin yapılarını inceleyerek, sorumluluktan kaçma stratejisinin iki yoldan gerçekleştiğini görebilmektedir: Birincisi sorunları ve sorumluluğu reddetmek, ikincisi ise başkalarını sorumlu göstermektir.

Şu örneklerde sorunları ve sorumluluğu reddederek *sorumluluktan kaçma stratejisi* gözlemlenebilir: “Sosyal Güvenlik Bakanlığı, yoksulluğu azaltmak için takdir edilen çabalar gösterir. Ancak sorunların büyümesi bu çabaları görünmez hale getirdi.” (*Es-Sudani*, 14 Şubat 2017), “Eski bir şirketin ‘3 milyon dolar’ değerindeki hisselerinin ortadan kalkmasının ardından yargı makamları, Hartum Borsasındaki ticaret şirketlerinden ‘3 şişman kediyi’ tutukladı.” (*El-İntibaha*, 5 Haziran 2018); “Ticaret Bakanı: Ülkenin sorunlarını çözmek için Hz. Musa’nın asası yok.” (*Es-Sudani*, 2 Ekim 2012); “Hükümet: Ülkede mali sıkıntı yok ve bütçe hala tutarlı.” (*El-İntibaha*, 13 Mart 2012).

Sorumluluktan kaçma stratejisi, şu örneklerde başkalarını suçlayarak görülebilir: “Hükümet, fiyat artışlarını vatandaşların psikolojik kafa karışıklığına bağladı.” (*El-İntibaha*, 16 Ocak 2018), “Petrol Bakanlığı: Akaryakıt krizi uydurarak hükümetin belini kırmak isteyen kuruluşlar var.” (*El-İntibaha*, 10 Temmuz 2018), “Susuzluk, pamuk ekilen binlerce dönümlük araziye tehdit ediyor.” (*El-İntibaha*, 2 Ekim 2018), “Hartum Valisi: Emtia fiyatlarındaki büyük yükselişin nedeni Sudan pound değerindeki düşüştür.” (*Es-Sudani*, 12 Aralık 2017), “Maliye Bakanlığı: Vatandaşların tatilleri ve mevsimsel faktörler doların yükseliş sebebidir.” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016), “Petrol Bakanı: ABD ablukası, ülkedeki petrol üretimindeki artışı engelliyor.” (*El-İntibaha*, 3 Aralık 2012), “Sağlık Bakanı medyayı sağlık kurumlarında yangın çıkarmakla suçladı.” (*Es-Sudani*, 27 Mart 2012), “Kızıldeniz Valisi, Port Sudan’a Nil suyunu tedarik etme projesini aksatmaya çalışan isimsiz tarafları ortaya çıkardı.” (*Es-Sudani*, 3 Nisan 2012), “Maliye Bakanı, yabancı işçilerin döviz kuru üzerindeki etkisini yurt dışına yaptıkları transferler yoluyla kabul etti.” (*El-İntibaha*, 13 Mart 2012). Bazen de inkar, başkalarını suçlamakla birleştirilir. Örneğin: “Merkez Bankası: Likidite eksikliği, medya tarafından şişirilen uydurma bir krizdir.” (*El-İntibaha*, 29 Haziran 2018), “Petrol Bakanlığı: Doğal gaz var ama tüccarlar yok olmasına neden oldu.” (*El-İntibaha*, 16 Nisan 2013).

## 2.5. Mağduru Suçlama Stratejisi (Blaming the victim strategy)

Mağduru suçlama stratejisi, *sorumluluktan kaçma stratejisi* ile aynı amaçlara hizmet eder- çünkü her ikisi de kendi eylemlerini meşrulaştırmaya ve başkalarına sorumluluk yüklemeye dayanmaktadır. van Dijk’e göre, mağduru suçlama, argümanlar

ve mazeretler sunmak için en güçlü stratejilerden biridir (van Dijk, 2008, s.127-128) . Mağduru suçlama stratejisi, egemen grupların veya kurumların alıcıların zihinsel modellerini söylemsel olarak etkilemeye yönelik manipülasyon türlerinden biri sayılır. van Dijk bu stratejiyi, dikkati hükümetin veya diğer elitlerin politikalarından uzaklaştırmak için çok etkili bir strateji olarak görmektedir (van Dijk, 2008, s.226).

Bu strateji büyük ölçüde anlamsal söylem yapıları yoluyla elde edilir, bu nedenle onu sözcüksel seçimlerin analizinde sık sık bulunur. *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerin söylemlerinde, ekonomik kriz sırasında ekonomik sorunları çözümedeki başarısızlığından hükümeti sorumluluktan kurtarmak bağlamında kullanılmıştır. Bu strateji, açıkça sorumluluğu reddetmeye ve bunu mağdurların üzerine yerleştirmeye dayanmaktadır. İki gazetede yapılan söylemlerde mağdurlar çoğunlukla vatandaşlardır. Yani, bu söylem vatandaşları hükümet politikaların ve kararların kurbanlarından sorunlara ve krizlere neden olmaya dönüştürür.

Bu stratejiyi şu örneklerde gözlemlenebilir: “Sağlık Bakanı, ülkede yetersiz beslenme göstergelerinin artmaya devam ettiğini ortaya koydu ve bu açığın gıda eksikliğinden değil, bazı bölgelerdeki vatandaşların kültürüyle ilgili olduğunu vurguladı. Topluluğun yetersiz beslenme sorununa sebep olan yiyecekleri yeme davranışını eğitmemiz gerekiyor.” (*Es-Sudani*, 10 Haziran 2014), “Sağlık Bakanı, yetersiz beslenme göstergelerinin devlet sorunu değil, toplum sorunu olduğunu açıkladı. Hartum’daki bazı üst düzey mahallelerde yetersiz beslenme ve ‘A’ vitamini eksikliği olduğunu işaret etti.” (*El-İntibaha*, 18 Kasım 2014), “Maliye Bakanı: Sudanlılar ürettiklerinden daha fazla tüketiyorlar ve ihraç ettiklerinden daha fazla ithal ediyorlar.” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015), “Meclis Başkan Yardımcısı: Üniversiteler sorumlu olmayan mezun öğrenciler yetiştiriyor.” (*Es-Sudani*, 3 Kasım 2016), “Sağlık Bakanı, herhangi bir evde uyuşturucu bağımlısı olduğunu söyledi ve aileleri çocuklarını izlemeyi ihmal etmekle ve bağımlılığın uzun aşamalarına gelene kadar uyuşturucu kullandıklarını keşfetmemekle suçladı.” (*Es-Sudani*, 8 Ağustos 2017), “Kanalizasyon Dairesi Müdürü sokaktaki kanalizasyon sızıntısından vatandaşları sorumlu tutuyor.” (*Es-Sudani*, 31 Ekim 2015), “Başkanlık: İç göçmenlerin akını, başkenteki genel görünümü etkiledi.” (*Es-Sudani*, 8 Aralık 2015), “Hartum Valisi, tuğla fabrikalarının sahiplerini, alerjik ve göğüs hastalıklarının vatandaşlar arasında yayılmasından sorumlu tuttu.” (*El-İntibaha*, 8 Nisan 2014).

Önceki örneklerde gösterilen mağduru suçlama stratejisi söylemine göre, suçlananlar hükümet değil, yemek kültürlerinden dolayı, yetersiz beslenme kurbanlarıdır. Sağlık Bakanı, hükümetin toplumdaki yoksul ve savunmasız gruplar da dahil olmak üzere herkese uygun fiyatlarla sağlıklı gıda sağlamaktan sorumlu olmasına rağmen, yetersiz beslenmenin hükümetin değil toplumun sorunu olduğunu açıkça belirtmektedir. Aynı şekilde, döviz kıtlığının kurbanı olan vatandaşlar, sık sık yurt dışına seyahat etmeleri nedeniyle bu kıtlığın nedeni olarak nitelendirilmektedir. Mağdurun suçlanması, hükümetin performansı veya ekonomik kararları olarak değil de; halkın tüketimi ve üretim eksikliği olduğunu teyit eden Maliye Bakanı'nın açıklamalarında açıkça görülmektedir.

## 2.6. Küçümseme ve İroni Stratejisi (Ironi strategy)

*Küçümseme ve ironi stratejisi*, kendini olumlu sunma ve başkalarını olumsuz sunma bağlamında kullanılan retorik ve anlamsal stratejilerden biridir. van Dijk, suçlamaların alay şeklinde sunulduğunda daha etkili görünebileceğini söyler (van Dijk, 2007, s.76). Küçümseme ve ironi stratejisi, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerin söylemlerinde, muhaliflere (ekonomik kararlar ve politikaların muhaliflerine) saldırmak ve hükümeti ve onun ekonomik kararlarını savunmak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak asıl çarpıcı olan, küçümseme ve ironi genellikle sıradan vatandaşları etkilemesi ve aşağılama ve küçümseme noktasına ulaşmasıdır. Küçümseme ve ironi stratejisi, muhaliflerin boyutunu küçültmeyi ve vatandaşlara, hükümetin gelmeden iyileşemeyeceği kötü koşullarda yaşadıklarını hissettirmeyi amaçlamaktadır.

*Küçümseme ve ironi stratejisi*, özellikle aşırı kelime vurguları sözcük seçimlerinde sıklıkla kullanılır. Söylem yapılarını incelerken, halk, toplum ve yurttaşların keskin eleştirel tanımlarına dikkat çektik. Örneğin: “Sudan halkının turistik kültürü ve vatan sevgisi eksikliği var.” (*El-İntibaha*, 24 Haziran 2014), “Vatandaşlar ülkede yetersiz beslenme sorununu arttırıyor.” *El-İntibaha*, 18 Kasım 2014, “Sudan halkının sabırsızlığı var.” (*El-İntibaha*, 28 Temmuz 2015), “Halk ürettiğinden daha fazlasını tüketir ve ihraç ettiğinden daha fazlasını ithal eder.” (*El-İntibaha*, 8 Aralık 2015), “Dolara saldırıyorlar.” (*El-İntibaha*, 17 Mayıs 2016), “Her evde uyuşturucu bağımlısı var.” (*El-İntibaha*, 8 Ağustos 2017), “Davranış sorunu yaşıyorlar çünkü evlerinde yakıt

depoluyorlar” (El- İntibaha, 10 Temmuz 2018), “Evler çirkindi ve vatandaşlar ne pizzayı ne de modern araba modellerini bilmiyordu.” (Es-Sudani, 19 Eylül 2013), “Vatandaşlar bir sabunu paylaşıp dört ekmek ve bir galon benzin için sıralara giriyorlardı.” (Es-Sudani, 17 Şubat 2016), “Sağlık Bakanı: Geçmişte sağlık merkezleri tavuk yetiştirme ve eşekleri bağlama yeri idi.” (El-İntibaha, 19 Ocak 2016).

“Muhalefet ekonomide dahi olduğunu kanıtlamak zorunda” (El-İntibaha, 7 Şubat 2012), “Şeytanlar!” (El-İntibaha, 21 Şubat 2012), “Sadece iktidara ulaşmayı önemsiyorlar” (El-İntibaha, 6 Mart 2012), “Sanrılılar” (El-İntibaha, 12 Haziran 2012), “Yıkıcılar ve evsizler” (El-İntibaha, 24 Eylül 2013), “Taraftar ve cahiller” (El-İntibaha, 25 Mart 2014), “Umutları boşa çıkanlar” (El-İntibaha, Ekim 2014), “Düş görenler ve sanrılılar” (El-İntibaha, 10 Mayıs 2016), “Sabotajcılar ve ajanlar ve Sudan’da yerleri yok” (El-İntibaha, 20 Aralık 2016), “İsrail’den ve istihbarat teşkilatlarından para alıyorlar” (Es-Sudani, 20 Aralık 2012), “Klavye savaşçıları, kurtarma gemisinin batmak üzere olduğunu hayal ettiler” (El-İntibaha, 18 Aralık 2018), “Karanlığın yarasaları” (El-İntibaha, 6 Eylül 2016).

Vatandaşlara ve muhaliflere yönelik suçlamaları ve hakaretleri yönlendirmek, küçümseme ve ironi stratejisinin hedeflerine ulaşmada temel bir rol oynar. Bu strateji sayesinde, iktidar söylemleri üstünlük ve olumlu nitelik lakaplarını tekeline alırken, diğerleri olumsuz tanımlarla tanımlanarak bunlardan mahrum bırakılır. Üstünlük lakaplarının ve sıfatların manipülasyonu, başkalarını, kendilerinin en kötüsü olduğuna ikna etmeye ya da üstün olarak tanımlanan iktidar sahiplerinin varlığı olmadan en kötüsü olacaklarına ikna etmeye çalışan sembolik şiddet pratiklerinden biri olarak kabul edilir . Buna ek olarak, iktidar ve basın söylemleriyle toplumu ve yurttaşları toplu olarak küçümseme, toplumsal algı hükümet ve basın kurumları tarafından yönlendirilen olumsuz söyleme inanıldığı ölçüde bozulursa, kolektif benlik hakkında olumsuz bir kamu izleniminin oluşmasını teşvik eder.

## **2.7. Yüzeysel Empati Stratejisi (Apparent empathy strategy)**

*Yüzeysel empati stratejisi*, kendini olumlu sunma ve başkalarını olumsuz sunma stratejisinin bir yansımasıdır- empati göstermeye dayanır. Ancak bunu açık veya örtük eleştiriyiyle karıştırır. Bu stratejinin, *küçümseme ve ironi stratejisine* tamamlayıcı olduğu

ve bununla tutarsız olmadığı düşünülmektedir. *Yüzeysel sempati*, başkalarına şefkat göstererek kendini olumlu şekilde sunmaya odaklanır. *Küçümseme ve ironi stratejisi*, başkalarına eleştiri ve aşağılama göstererek kendini olumlu bir şekilde sunmaya odaklanır. “Empati, görünüşte olarak tanımlanır, çünkü ilk olumlu kısım, grubumuzun ilk izlenimini oluşturmak için bir giriş veya arayüzdür. Metnin diğer kısımların geri kalanı, başkalarının olumsuz özelliklerine odaklanır ve sonra bunları bizim için ilk olumlu kısım ile dengeler (van Dijk, 2008, s.109)”.

van Dijk, yüzeysel empati stratejisini şu şekilde açıklar:

“Empati ifade etmek büyük ölçüde stratejiktir ve özellikle bir konuşmacının dinleyiciler üzerindeki izlenimini yönetmek için kullanılır (Örneğin, “Mültecilerin birçok sorunla karşı karşıya olduğunu anlıyorum ama...”) .Bu durumda, empatinin yüzeysel doğası, söylemin ‘ama’ sonrasındaki kısmının tam tersine pek sempati göstermemesi ile desteklenmektedir. Bu durumda, mağdur olarak hoşnutsuzluklarını temsil eden grup üyelerine sempati verilecektir ( van Dijk, 2007, s. 68)”.

Bağlam - özellikle ekonomik kriz bağlamı ve hükümetin bunu ele alış biçimi - *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerin söylemlerinde basın söylemindeki *yüzeysel empati stratejisinin* anlaşılması ve analiz edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü empatinin dış görünüşü söylem ve gerçeklik arasındaki çelişkidir. İktidar söylemlerini yeniden üreten basın söylemleri, birçok durumda ekonomik sorunlarda vatandaşlara empati kullanma eğilimindedir. Ancak iktidar pratikleri aynı zamanda vatandaşların ekonomik çıkarlarından ve isteklerinden uzak durur. Empati yüzeysel olarak tanımlanır, yani gerçekliğin inandığı gerçek empatiyi ifade etmez. Ek olarak, *yüzeysel empati* bağlamları genellikle, ihmali gidermek için herhangi bir somut eylem olmaksızın ihmalin kabul edilmesini abartmak veya örtük kendini övmek gibi, samimiyetsizliklerini ortaya çıkaran empatide abartılar içerir.

Ekonomik kriz sırasında basın söylemlerindeki yüzeysel empati stratejisi, iktidarın vatandaşların ekonomik sorunlarını hissettiği ve çözmek için çalıştığı konusunda, vatandaşları bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Şu haberlerde övgü içeren söylemlerle birlikte, “*hükümetin kendi ihmalini kabul etmesine*” benzeyen yüzeysel empati örnekleri görülebilir: “Parlamentar: Halk için refah sağlamazsak bizim bir faydamız yoktur” (*El-İntibaha*, 4 Haziran 2013), “Cumhurbaşkanı

Yardımcısı, başkanlık arabalarına binmeyi ve korumayı reddediyor” (*Es-Sudani*, 10 Aralık 2013), “İktidar partisi: Fiyatta bir artış var ve vatandaşların sorunlarını hissetmekten kaçmıyoruz” (*Es-Sudani*, 25 Ağustos 2014), “Hartum Valisi: Amacımız vatandaşı mutlu etmektir” (*El-İntibaha*, 7 Temmuz 2015), “El Cezire Valisi kitlelerin taleplerini bir onur ve hak olarak değerlendirdi ve hükümetin görevi talepleri yerine getirmek ve dedi ki: Size hizmet etmeye geldik ve sizi yargılamaya gelmedi” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017), “İnsan Kaynakları Bakanlığı: Bakanın bir ofisi bile yok” (*Es-Sudani*, 13 Nisan 2016), “Maden Bakanı: Beni üretim alanları dışında hiçbir yerde görmeyeceksiniz” (*Es-Sudani*, 16 Mayıs 2017), “Fakirlerin taksiye binme gücü olmadığı için hastaneleri mahallelere taşıdık” (*Es-Sudani*, 26 Şubat 2016), “Kassala Eyaleti: Gayriresmi yerleşimlerin kaldırılması, hükümet yetkililerinin evlerini de içeriyor” (*Es-Sudani*, 3 Ekim 2017).

Sadece konuşarak abartıya ve pratikteki açık eksikliklere dayanan *yüzeysel empati* örnekleri şunları içerir: “Hartum Valisi: Sağlık kurumlarındaki performansımızdan memnun değiliz” (*El-İntibaha*, 12 Şubat 2013), “El-Beşir: Fiyatlarda bir artış var ve çareler bulmakta kararlıyız” (*El-İntibaha*, 20 Eylül 2013), “Maliye Bakanı: Vatandaşa daha şefkatli olacağız” (*Es-Sudani*, Aralık 2013), “El-Beşir, vatandaşların günlük taleplerine dikkat etme ve temel malları sağlama gerekliliğini yönlendirmektedir” (*Es-Sudani*, 22 Nisan 2016), “Başkan El-Beşir, vatandaşların anlayışlarını ve acılara karşı sabırlarını övdü” (*Es-Sudani*, 02 Ekim 2018), “Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Vatandaşların şikayetlerini dinliyoruz” (*El-İntibaha*, 18 Temmuz 2017), “Sanayi ve Ticaret Bakanlığı: Halkın geçimi önceliklerimizden biridir” (*Es-Sudani*, 03 Ekim 2018).

İktidar, karar ve kabiliyetine sahip olanlar ile bunlardan yoksun olanlar arasında büyük bir fark olmasına rağmen, bazı yüzeysel empati modelleri, iktidar otoritesinin, “*sanki vatandaşların yanında duruyormuş ve taleplerini ve çıkarlarını gerçekleştiriyormuş*” gibi olduğunu göstermektedir. Bu empati örnekleri hükümetten değil de bu kez sanki ‘muhalefetten geliyormuş’ gibi görünür. Örneğin: “Başkan Yardımcısı: Üniversite hocalarının maaşları hak ettiklerinden daha düşük” (*El-İntibaha*, 12 Kasım 2013), “İktidar partisi: Hükümet harcamalarını azaltma politikası uygulanmadı” (*Es-Sudani*, 2 Aralık 2013), “Hartum Valisi: Yarım kilo sütün 4 pound olması makul değil” (*El-İntibaha*, 23 Eylül 2014), “Başkan Yardımcısı kamu hizmetinin atanmasında şeffaflık çağrısında bulunuyor” (*Es-Sudani*, 25 Ağustos 2014), “Bakanlar

Kurulu: Maaş, geçim maliyetinin yalnızca %12'sini karşılıyor.” (*Es-Sudani*, 24 Eylül 2015).

Bir tür olumsuz yüzeysel empati vardır. Yani, sadece başarısızlığı ve ihmali kabul eder. Bu empati, doğru olanı yaparak veya bir devlet işinden istifa ederek başarısızlığın sonuçlarına katlanmak gibi, herhangi bir olumlu sonuç vermez. Örneğin: “Hartum Valisi hükümetinin su kıtlığını çözmede başarısız olduğunu kabul ediyor.” (*El-İntibaha*, 8 Temmuz 2014), “Maliye Bakanı: Vatandaşa yük getiren devlet memurları var” (*El-İntibaha*, 3 Ağustos 2015), “Yerel Yönetim Bakanı: Vatandaşlara zarar veren bir soğuk savaş var” (*Es-Sudani*, 8 Mart 2016), “Hartum Valisi: Vatandaşın ekmekle çektiği acıları hissediyorum” (*Es-Sudani*, 18 Aralık 2018).

*Yüzeysel empati stratejisi*, zamanla, fiziksel ve sembolik sermaye kazanan güçlü iktidar sahipleri tarafından savunmasız kişilere uygulanan sembolik şiddetin kabulüne dair toplumsal bir algı yaratabilir. Çünkü *yüzeysel empati stratejisi*, iktidardakiler ile güçsüz olanlar arasındaki ilişkiyi manipüle etmeyi amaçlamaktadır. Aynı seviyede görünmek için eşit duygu ve tutumlara sahip olduğunu göstermeye çalışır. Böylelikle iktidar temsilcileri, mağdurlara iktidar temsilcileri ile ‘aynı gemide’ olduklarını hissettiren sembolik şiddet yoluyla güçlerini yeniden üretebilirler. Çünkü iktidar temsilcileri onlara empati duyar ve hatta onlarla aynı tutum ve duyguları paylaşırlar. Bütün bunlar, toplumdaki daha zayıf grupların aleyhine, iktidara ve sermayeye sahip güçlü taraflara fayda sağlayan işlevsiz, eşitsiz ve gerçek olmayan ilişkilerin sağlamlaştırılmasına izin vermektedir.

## **2.8. Marjinalleştirme Stratejisi (Marginalization strategy)**

Norman Fairclough, *marjinalleştirme stratejisini* söylem alanındaki hegemonik biçimleri korumak amacıyla bir kapsama stratejisi olarak görmektedir (Fairclough, 1992, s.207). *Marjinalleştirme stratejisi* her zaman *kendine ve iktidar grubunun olumlu yönlerine aşırı odaklanmayla* ilişkilendirilir. Bu nedenle, *marjinalleştirme stratejisinin*, daha önce analiz edilen tüm söylem yapılarında (temalar, haber aktörleri, sözcüksel, gramer, retorik ve pragmatik seçimleri ve söylemlerarasılık analizi) bulduğumuz gibi, Sudan basınındaki ekonomik şiddet söyleminde merkezi ve kapsamlı bir strateji olarak kullanıldığı görülmektedir. van Dijk, kitle iletişim araçlarının, konuların dikkatli seçimi

yoluyla ve daha genel olarak sosyal ve politik gerçeklerin belirli bir şekilde yeniden yapılandırılması yoluyla, bilgi üzerinde stratejik kontrol uyguladığını söyler (van Dijk, 2008, s. 36).

Haber konularında, bazıları yerle ilgili, bazıları ilgi alanlarıyla ilgili ve diğerleri de aktörler, rolleri ve ilişkileriyle ilgili birçok *marjinalleştirme* türüne bulgulanmıştır. Haber konuları arasında başkent Hartum'daki haber konularına yoğun bir odaklanma olup, kırsal şehirlerle ilgili haberlerde ise daha az marjinalleştirme yapıldığı saptanmıştır (Bkz,5.bölüm, s.276-278). *Marjinalleştirme stratejisi* aynı zamanda haber konuları üzerinde, *iktidarın tam kontrolü* ve vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının ise haber metinlerinde adil bir şekilde temsil edilmediğini de göstermektedir. Bu temsil biçimi, savunmasız grupların sorunlarını, yalnızca iktidar gruplarına tabi kılar. Bu marjinalleştirmeyi, iktidarda temsil edilmeyen haberlerden doğrudan alıntılarının yokluğunda gördüğümüz gibi; iktidar ve kurumların haberlerdeki aşırı temsilinde daha net görülmektedir. Haber alıntılarındaki *marjinalleştirme stratejisi*, hem fiziksel, hem de sembolik sermayeye sahip iktidar gruplarının, ekonomik krizle ilgili haberlere hakim olmasına ve toplumdaki savunmasız grupların sesini marjinalleştirmesine yol açar (Bkz, 5.bölüm, s.303-308). *Sözcüksel seçimlerdeki marjinalleştirme*; dışlama, sözlü şiddet ve hükümetin ekonomi politikalarının vatandaşlar ve muhaliflere atfedilen olumsuz nitelikler yoluyla sağlanır (Bkz,5.bölüm, s.293-295).

*Sentaks seçimlerine* gelince, başkalarının olumsuzluğuna karşılık gelen benliğin pozitifliğini ifade etmek için her zaman kullanılan (biz ve ben) zamirlerine, güçlü bir odaklanma olduğu fark edilmektedir. Zamirlerin yanı sıra, hükümetin başkalarının olumsuz aktif eylemlerine karşı olumlu aktif eylemlerde tekeli vardır. Ayrıca, iktidar olmayan ve özellikle sivil toplum kuruluşlarının net bir marjinalleştirilmesini görürken devlet kurumlarının ve kişilerin her zaman olumlu bir temsiline olduğunu da fark edilmektedir (Bkz,5.bölüm, s.324-333). Metaforlar gibi retorik seçimler bile, başkalarının, özellikle de hükümete ve onun ekonomi politikalarına karşı olanların dışlanması ve olumsuz sunulmasıyla sonuçlanır (Bkz,5.bölüm, s.359-364). Bu bağlamda muhalifler, göçmenler ve tüccarlar savaş ve batırma metaforları ile bağlantılıdır. Bu metaforlar nihayetinde dışlanmaya yol açar çünkü diğerlerinden yabancılaştırmaya yardımcı olur.

*Pragmatikte*, hükümetin muhaliflerini kötü ve tehlikeli insanlar olarak gösteren ön varsayımlar ve gerektirimlerin marjinalleştirilmesi görülmektedir; ekonominin etkilenmemesi bahanesiyle “yabancılara” karşı uyarıda bulunup göçmen varlığının azaltılması çağrısında bulunur ve tüccarları emtia fiyatlarında kaosa neden olmakla suçlar (Bkz,5.bölüm, s.368-369).

*Marjinalleştirme stratejisi* aynı zamanda *söylemlerarasılıkta* açıkça kullanılır- bu sayede bazı dini ve siyasi söylemler tanınırken diğerleri marjinalleştirilir (Bkz,5.bölüm, s.382-383). Bu bağlamda, hükümeti eleştiren siyasi muhalefet söylemleri ile vatandaşlık hakları, adalet ve özgürlükler isteyen söylemlerin açık bir şekilde marjinalleştirildiğini görülebilmektedir. Ekonomik krize ilişkin haber metinlerinde bu tür insan hakları ve bu hak taleplerini temsil eden söylemler yer almamaktadır.

## **2.9. Demokratikleşme Stratejisi (Democratization strategy)**

Norman Fairclough *demokratikleşme stratejisini* söylem sistemlerindeki değişim çalışmaları bağlamında inceler. Yani bu strateji, söylem yoluyla gerçekliğin göstergelerini değiştirmeye çalışır. Fairclough, demokratikleşmeyi, kurumsal gücü değişen insanlar arasındaki iktidar eşitsizliğine dair açık kanıtların görünürdeki azaltılması olarak tanımlar. Yani örneğin, öğretmenler ve öğrenciler, yöneticiler ile çalışanlar, ebeveynler ile çocuklar ve doktorlar ile hastalar arasındaki farklardır. Bu farklılıklar ve eşitsizlikler birçok kurumsal alanda ortaya çıkar (Fairclough, 1992, s.89-90).

Söylemi demokratikleşme stratejisi, ‘görünen iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılması ve resmi olmayan dilin kullanılması’ olarak iki yönde açıkça ortaya çıkmaktadır. Görünen iktidar işaretlerini ortadan kaldırma eğilimi, resmi olmayan dil kullanımıyla yakından ilgilidir- çünkü tutumun resmi formu arttığında, makam ve iktidardaki asimetri artar (Fairclough, 1992,s.201).

Demokratikleşme stratejisi, söylemlerin üretildiği tarihsel bağlamının kapsamlı bir şekilde analizi olmaksızın iyi anlaşılabilir. Bu strateji, söylemin gerçek anlamda demokratikleşmesini değil, daha çok “biçimsel bir demokratikleşmesini” hedefler. Yani görevlerini ve sonuçlarını üstlenmeden, demokrasinin potansiyelinden yararlanma

girişimidir. Sudan bağlamında, o zamanki iktidardaki siyasi sistemin doğası göz önüne alındığında, söylemleri demokratikleşmedeki biçimcilik açıkça ortaya çıkmaktadır. 1989’da bir askeri darbe ile demokrasiye sırt çeviren Ömer El Beşir hükümeti, 2019’daki düşüşüne kadar demokrasiye ve vatandaşların özgürlüklerine karşı düşmanca politikalar izledi. Dolayısıyla iktidar söyleminin gazetecilik diliyle demokratikleştirilmesi, söylem ile pratik arasında açık bir çelişki oluşturmaktadır. Bu tespit, Norman Fairclough’un demokratikleşme stratejisinin amacının, “söylem yoluyla gerçekliği değiştirmek” olduğu tezini doğrular.

Demokratikleşme stratejisinin, Sudan’daki ekonomik krize ilişkin haber metinlerindeki *söylemlerarasılık analizinde* açıkça ortaya çıktığı görülmektedir. Söylemlerarasılık analizinin sonuçları, ekonomik kriz söyleminin üreticilerinin, haber metinlerinde “resmi olmayan (sokak dili)” kullanarak bir demokratikleşme stratejisi kullandıklarını göstermektedir (Bkz,5.bölüm, s.380-382).

Sudan’daki resmi söylem, sokak dilini kullanarak popüler söylemle karıştırıldığında iktidar temsilcileri için hitap edecek dinleyici kitlesini genişletmek, resmi söylemi basitleştirmek, iktidarın sesini kolayca iletmek, iktidar ve kitleler arasında bir yakınlık, katılım ve dayanışma durumu yaratmak gibi birçok ideolojik hedefe ulaşır. Resmi olmayan dil kullanımı aynı zamanda yeni tutumlar, kimlikler ve ilişkiler üretir. Böylece resmi söylem, resmi iktidarın konumundan diyalog ve paylaşımı kabul eden, “resmi olmayan iktidarın” alanına dönüştürülür. İlişkiler daha az resmi ve daha samimi görünür. Ancak kimliklerdeki ve ilişkilerdeki bu değişiklik gerçek bir değişiklik değildir. Aksine, tıpkı tutumlarda veya pratiklerde temel bir değişiklik olmadan yalnızca görünüşe odaklanan *yüzeysel empati stratejisi* gibi, iktidarın amaç ve hedeflerine ulaşmasına yönelik stratejik bir değişikliktir.

*Demokratikleşme* stratejisinin, özellikle zamirlerin kullanımında *sentaks seçimlerinde* ortaya çıktığı bir başka söylem yapıları düzeyi vardır. Çoğul “biz” zamiri, gereklilik kipiyle birleştirildiğinde, bir tür ‘iktidar seyrelmesi ve sorumluluk paylaşımı’ ile sonuçlanır (Bkz,5.bölüm, s.324-333). Katılım ve paylaşım, aynı zamanda gerçek gibi görünmemektedir- çünkü bu paylaşım, rollerin ve kimliklerin söylem yoluyla manipüle edilmesinden kaynaklanan dilsel bir paylaşımdır. Ekonomik kriz haberlerinde çoğul “biz” zamirinin yaygın kullanımı, basın söylemi tarafından yeniden üretilen iktidar söylemi konumunu, halkın durduğu yerden bulmak istediği “kolektif benliğin” kimliğini ortaya

çıkarr. “Biz” zamiri, olumlu niteliklere sahip kolektif bir kimlik yaratmayı amaçlamaktadır. Kendini eleştiren bir benliktir, halkla birleşir ve ekonomik sıkıntılarını hisseder ve ümit verici parlak bir gelecek vaat eder. Öte yandan, “biz” zamirin kullanılması, bu kolektif benliğin halkın önündeki sorumluluğu azaltmasına ve ayrıca etkisini, prestijini ve güçlü, hakim imajını artırmak için daha fazla güç ve iktidar işaretleri göstermesine izin verir. Bu şekilde, söylemin demokratikleşmesi yalnızca biçimsel bir fenomendir ancak güçlü iktidar grupları lehine sosyal değişimde etkili bir role sahiptir.

Demokratikleşme stratejisi, ortak bir eşitlik derecesine sahip iktidar düzeyleri yaratmaya çalışır ancak bu eşitlik, iktidar, karar, fiziksel ve sembolik sermaye konularında pek değişmeyen yüzeysel dilsel bir eşitliktir. Bu nedenle, iktidarın ve sembolik sermayenin, resmi dilin otoritesi ve prestijinden uzakta, yumuşak bir şekilde yeniden üretilmesine yardımcı olur.

## **2.10. Metalaştırma Stratejisi (Commodification strategy)**

Norman Fairclough, medya ve propagandayı ya da haberleşme ve satışı birleştiren metinlerin tarzının çağdaş toplumdaki çeşitli kurumsal söylem sistemlerinde yaygın ve tekrarlanan bir tarz haline geldiğini görür; bu, dar anlamda pazarlama malları alanından çeşitli diğer alanlara doğru ortaya çıkan ‘bir reklam kolonyal hareketini’ gösteren bir tarzdır. Bütün bunlar metalaşma olgusundan ve tüketimciliğin söylem sistemlerinde yayılmasından kaynaklanır (Fairclough,1992,s.116-117). Norman Fairclough’a göre metalaştırma, satış amaçlı malların dar ekonomik anlamında mal üretiminde çalışmayan belirli alanların ve sosyal kurumların malların üretimi, dağıtımını ve tüketimi çerçevesinde organize edilmesi ve temsil edilmesi anlamına gelir (Fairclough, 1992,s.207-208).

*Metalaştırma stratejisi*, söylemin tarihsel bağlamı göz önüne alındığında daha iyi anlaşılır. Sudan’da hükümetin uyguladığı siyasi ve ekonomik sistem neoliberalizmdir ve temelde serbest piyasa politikalarına ve kamu kurumlarının özelleştirilmesine dayalı bir sistemdir. Bu sisteme göre her şey sayılabilir, fiyatlandırılabilir ve sonra satılabilir. Yani, temel amaçlarına ulaşmak için kapsamlı metalaştırmaya dayanan politik ve ekonomik bir sistemdir. Bu nedenle metalaştırma stratejisi, neoliberalizmin ekonomi söylemlerinde stratejik bir role sahiptir. Sudan örneğinde, ‘vatandaşlara’ değil ‘müşterilere’ sağlanan

mallar olarak, devlet hizmetleriyle uğraşmanın ekonomik kriz döneminde basın söyleminin özelliklerinin bir parçası haline geldiğini görülebilmektedir.

*Metalaştırma stratejisi*, Sudan'daki ekonomik krize ilişkin basın söylemlerinde doğrudan ve dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır. İlk şekilde, kamu hizmetlerini piyasa tanımlarıyla vatandaşlara betimleyerek ve tasvir ederek doğrudan ortaya çıkar. Örneğin, "İçişleri Bakanı: Şu anda güvenlik pahalı bir mal haline geldi" (*Es-Sudani*, 18 Eylül 2018) haberinde güvenlik, değerli bir mal olarak tanımlanır. Aynı şekilde "Devlet hastaneleri... karşılığı olmayan yatırımlar." (*Es-Sudani*, 17 Eylül 2013) haberinde, halk sağlığı yatırımıyla tanımlanır. "Bir varil suyun fiyatı bir ekmek değerinden az." (*Es-Sudani*, 24 Nisan 2018) haberinde, su hizmetlerinde kayıp ve kar ekmek fiyatları ile karşılaştırılır. Diğer zamanlarda, insanın kendisi metalaştırılır ve satın alınan ve satılan maddi şeyler ve metalar gibi bir şeye dönüştürülür. "Maliye Bakanı: Altın, hünnap ve doktor ihraç ediyoruz." (*Es-Sudani*, 19 Şubat 2012) haberinde, metalaştırma ve şeyleştirme, doktorların altın veya hünnap meyvesi gibi yurt dışına ihraç edilen bir şey olarak tasvirinde belirgindir.

Metalaştırma stratejisinin söylem yapılarında dolaylı olarak görüldüğü ikinci şekil, kamu yönetimi hizmetlerinin doğrudan ve dolaylı özelleştirme yoluyla metalaştırılmasıdır. Bu tür metalaştırma, 2012-2018 ekonomik kriz dönemi boyunca haberlerde bolca yer almıştır. Doğrudan özelleştirmede, hızlıca ve kolayca, imtiyazlı bir şekilde maddi sermaye biriktirme biçimi olarak, iktidar rejimine yakın özel sektöre satmak üzere kamu hizmetleri ve devlet şirketleri metalaştırılır. Dolaylı özelleştirme yoluyla metalaştırmaya gelince, bu sübvansiyonların kaldırılmasına ilişkin haberler ve konulara odaklanılarak yapılır. Dolaylı özelleştirme, sübvansiyonların kaldırılması, hükümet tarafından desteklenen kamu hizmetlerin - enerji, ekmek ve ilaç sağlanması gibi - serbest piyasa mekanizmalarına göre çalışmak üzere özel sektör tarafından organize edilen mallara dönüştürülmesine yol açması anlamına gelmektedir.

Haber söylemin yapılarını, özellikle de haber konularını inceleyerek, metalaştırma stratejisinin -özellikle özelleştirme ve sübvansiyonların kaldırılmasıyla ilgili biçimiyle- *gerekliklik stratejisi* ve *olumlu kendini sunma* gibi diğer stratejilerin yardımıyla oluşturulduğunu görülmektedir. Basın söylemleri, ekonomik krizi çözmek için kaçınılmaz bir gerekliklik olarak kamu kurumlarının özelleştirilmesinden, devlet

sübvansiyonlarının kaldırılmasından ve devlet hizmetlerinin fiyatlarının artırılmasından sık sık bahsedilir.

## 2.11. Genel Değerlendirme

Söylemsel stratejilerin analizi, söylem yapılarını analiz etmenin etkili rolünü vurgular. Söylem yapıların dil bilimsel ve pragmatik araçlar aracılığıyla ayrıntılı bir analizi olmadan, söylem üreticilerin mesajlarını alıcılara iletmek için odaklandıkları söylemsel stratejilere kolayca ulaşılamaz. Söylem stratejileri yalnızca söylemin nasıl üretildiğini göstermekle kalmaz, aynı zamanda söylem üreticilerin söylem aracılığıyla ulaşmak istedikleri hedefleri de gösterebilir.

Söylem yapıları analizi sonuçlarına göre, *El-İntibaha* ve *Es-Sudani* gazetelerin ekonomik krizle ilgili söylemlerinde benimsenen söylemsel stratejilerin, daha önce test ettiğimiz on strateji ile sınırlı olmadığını söylenebilir. Söylem yapılarını analiz ederek yeniden bağlamsallaştırma stratejisi, nominal dönüşüm stratejisi, yeniden tanımlama stratejisi ve bilişsel manipülasyon stratejisi gibi birçok başka strateji ortaya çıkmıştır.

Haber aktörlerini, varsayımları ve gerektirimleri ve söylemlerarasılığı analiz ederken “*yeniden bağlamsallaştırma*” (*recontextualization*) stratejisi bulunabilmektedir. Yeniden bağlamsallaştırma stratejisinde basın söylemi, (gelecekteki beklentiler) bağlamını mevcut (gerçekleşen) bağlamlarla bütünleştirir. Haber metinleri bağlamlarının manipülasyonu; iddiaları, beklentileri ve planları gerçek olaylara dönüştürerek ve ekonomik sorunlardan sorumlu olanların gizliliğine katkıda bulunarak gerçekleşir. Yeniden bağlamsallaştırma stratejisi, iktidar söylemlerinden yalnızca biçimsel olarak farklılaştırılan bir haber söyleminde iktidar ilişkilerini, ideolojileri ve sembolik şiddetini yeniden üretir.

*Sentaks seçimleri* analiz edilirken *nominal dönüşüm stratejisine* ulaşılmıştır. Bu strateji, Sudan’daki ekonomik krizle ilgili basın söyleminde yaygın olarak görülür ve hedeflerine ulaşmak için ‘insan olmayan aktörlerin etkinliği, sorumlu olanı gizlenmesi, beklentiler ve vaatlerin gerçekliği ve var olmayanı mevcut olana dönüştürmesi’ dört araç kullanır. Sözcük seçimleri analiz edilerek ulaşılan *yeniden tanımlama stratejisi*, sosyal

bağlamın gereklerine ve politik ve ekonomik hedeflere göre tartışılan konular hakkında yeni tanımlamalar ve kavramlar sağlamayı amaçlamaktadır.

*Bilişsel manipülasyon stratejisine* gelince; ideolojik kare stratejileri ve marjinalleştirme stratejileri gibi, yaygın olarak kullanıldığı şekliyle; iki gazetenin söylemlerinde merkezi ve kapsamlı bir strateji olduğunu görülmektedir. Konuların analizinde bilişsel manipülasyon stratejisi, haber konularını kontrol ederek ve ekonomik krizin nedenleri, etkileri ve yöntemleri konusunda sosyal algıyı manipüle ederek ve manşetlerde yer alan önemli bilgileri eksiltmek ve haberlerin alt kısmında (arka planlar gibi) gizleyerek kullanılır. Bu strateji aracılığıyla, gazeteler kasıtlı olarak iktidarın amaçlarına hizmet eden bilgileri vurgular ve hedefleriyle çelişen bilgileri gizler. Bilişsel manipülasyon stratejisi bu şekilde- basın söyleminde sembolik şiddetin yaygın olarak kullanılan araçlarından biridir.

*Bilişsel manipülasyon stratejisi*, sentaks seçimlerin analizinde de görülür. Analiz, gazetelerin sentaks seçimlerinin, maddi fenomenleri ve şeyleri ciddi ekonomik problemler işlemekle suçlayarak okuyucuların algılarını manipüle etmeye katkıda bulunduğunu göstermektedir. Oysa bu sorunların asıl sorumlusu yetkili makamlardır. Zamirler kullanımıyla, haberlerdeki aktörlerin konumlarını ve rollerini değiştirmeye ve kimliklerini de manipüle etmeye çalışılmaktadır. Fiilleri isimlere dönüştürerek, aktörler haber makro yapılarından uzaklaştırılır ve gerçek ifadeleri ve fiil zamanlarını manipüle ederek, eylemin gerçeği de gizlenir.

*Bilişsel manipülasyon stratejisi, yüzeysel empati ve demokratikleşme stratejisi* gibi çeşitli söylem stratejileri, politika ve ekonomiyi kontrol eden iktidarla yeni bir ilişki kurmaya hizmet eder. Bu stratejiler, iktidara ve karara sahip olan taraflar ile iktidardan ve ekonomik kararlarından zarar gören diğer taraflar arasındaki görünen dengesizliği meşrulaştırır. Dolayısıyla, sembolik ekonomik şiddet, söylem yoluyla gerçekliği değiştirmeye çalışan bu tür ilişkilerin beklenen sonucudur. Bu bağlamda van Dijk (2008, s.221-226), sosyal algının söylem stratejileri aracılığıyla manipüle edilmesinin toplumdaki savunmasız grupların kabulünü ve rızasını yarattığına işaret etmektedir. “Hedefi (bireyler ve gruplar gibi) manipüle etmenin en önemli bilişsel koşullarından biri, onları bazı önlemlerin ve politikaların kendi çıkarlarına ulaşmak için tasarlandığına ikna etmektir. Gerçekte ise, manipülatörlerin lehinedir (van Dijk, 2008, s.224)”.

## SONUÇ

Modern endüstriyel ve bilişsel dönüşümler, şiddet dâhil birçok sosyal olguyu etkilemiştir. Bu dönüşümlere göre şiddet, fiziksel şiddet ve fiziksel olmayan şiddet kavramları olarak giderek daha fazla şekillenmeye başlamıştır. Şiddet olgusunun sembolik rollerinin ortaya çıkmasından sonra, 1960'lı yıllardan itibaren şiddetin fiziksel olmayan ve dolaylı boyutlarını incelemeye yönelik yoğun çabalar neticesinde; *yapısal şiddet*, *sembolik şiddet*, *kültürel şiddet*, *nesnel şiddet* ve diğer şiddet kavramları ortaya çıkmıştır. Şiddet kavramını doğrudan veya sadece görünen fiziksel şiddetle sınırlamak, geleneksel bakış açısı haline gelmiştir. Şiddeti bir güç eylemi olarak gören ve şiddet failine odaklanan vizyonun yanı sıra, mağdurlara odaklanan ve şiddeti adaletsizlik ve hak ihlali olarak gören bir vizyon daha gelişmiştir.

Bu tez, ekonomik ve sembolik faktörler arasındaki ilişkiyi incelemek için fiziksel şiddet ve fiziksel olmayan şiddet kavramlarını harmanlayan geniş bir ekonomik şiddet kavramına dayanmaktadır. Bu kavrama göre, ekonomik şiddetin karmaşık doğası, genellikle şiddetin yüzünü maskeleyen ve açıkça ortaya çıkmasını engelleyen sembolik yapılarda kendini göstermektedir. Bu tür şiddette kılık değiştirme, tam da kurbanlarını etkileme gücünü ifade etmektedir.

Tezin teorik çerçevesinde, aynı zamanda şiddetin kapsamlı ve karmaşık doğasını yansıtan bir "*ekonomik şiddet kare kavramını*" benimseme ihtiyacı öne sürülmektedir. Bu nedenle ekonomik şiddet (1. Ekonomik öznel şiddet, 2. Fiziksel/kişisel ekonomik şiddet, 3. Yapısal ekonomik şiddet ve 4. Sembolik ekonomik şiddet) birbirini tamamlayan dört kısma ayrılmıştır.

Sembolik ekonomik şiddet, şiddetin failinin açık bir düzeyde belirgin olmaması gerçeğine ek olarak, pratik sürecinin genellikle görünmez olması da dâhil olmak üzere temel özelliklerle karakterize edilir. Buna ek olarak, bu şiddet her zaman fiziksel olmayan yapılarda ve ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sembolik iktidarlar, klişeler, iktidar ilişkileri, yasal yapılar ve her türlü söylemde etkili bir şekilde çalışmaktadır .

İktidardaki çağdaş dönüşümler, kaynaklar ve etki üzerinde çatışma alanlarında iktidarın sembolik boyutlarının kullanım biçimleri üzerinde açık bir etkiye sahiptir. Bu nedenle sembolik iktidar, fiziksel iktidar kadar önemli hale gelmiştir. Sembolik iktidar, iletişim, reklam ve bilgi ekonomisinin artan etkisiyle sosyal değişim konularında bu

önemi kazanmıştır. Sembolik iktidarın etkisi, sembolik iktidar ve söylem yoluyla iktidar elde etmek için güç araçları ve fiziksel zorlama yerine sembolik zorlama araçlarını tercih etme eğiliminde olan modern eğilimlerde görünmeye başlamıştır. Çağdaş yaşamda sembolik iktidar ve sembolik şiddet kullanma eğilimi, fiziksel iktidar ve doğrudan fiziksel şiddete göre daha etkili, daha gizli, daha uzun ömürlü ve daha az maliyetli olarak görüldüğü için artmıştır.

Tezin ana teması, söylemin yapılarında gizli olan sembolik ekonomik şiddet tarzı ile sınırlıdır. Bu tez, iktidar ve sembolik şiddet üretme ve yeniden üretme yeteneğine sahip "sembolik bir elit" olan gazeteciler tarafından, sembolik iktidarın kötüye kullanılmasının tezahürlerinden biri olarak basın söyleminde ekonomik şiddeti incelemeye ilişkindir. Başka bir deyişle, tez temelde ekonomik şiddetin semiyolojik boyutunu aramaktadır.

Tez, sembolik yapıların şiddet içeren ilişkiler üretmedeki rollerine odaklanmakta ve öncelikle medya söylem yapılarını ve bunların hem fiziksel hem de sembolik yönlerinden iktidar ve şiddetin üretimi ve yeniden üretimindeki rollerini analiz etmektedir. Bu nedenle tez, gizliliği, yoğunluğu ve uzun ömürlülüğü nedeniyle, en etkili fiziksel olmayan şiddet türlerinin bir ifadesi olarak, "sembolik şiddet yaklaşımına" dayalı teorik bir zeminden başlamaktadır .

Az gelişmiş bir Afrika ve Arap ülkesi olarak Sudan, modern çağdaki kapitalist gelişmelerden ve fiziksel ve sembolik iktidar dönüşümlerinden izole edilmiş değildir. Sudan, özellikle son yıllarda, küresel kapitalist sisteme her zamankinden daha fazla bağlı hale gelmiştir. Bu bağlantı nedeniyle Sudan'daki devlet yapısı, kapitalist sistemde yerleşik olan şiddet doğasından uzaklaşmamıştır. Modern kapitalist sistem, Sudan'a başlangıçtan itibaren sömürgecilik ve post-kolonyal devletin şiddeti ile bağlanmıştır. Bu şiddet, 1989-2019 yılları arasında Ömer El Beşir hükümetinin ekonomik neoliberal politikaları ile, ekonominin yapısına, Sudan'daki toplumun doğasına uygun olmayan acımasız ve aceleci bir şekilde uyguladığında, ekonomik çerçevesinde açıkça ortaya çıkmıştır.

Sudan devletinin son yıllarda kapitalizm ve neoliberal politikalarla ilişkisi; ekonomik şiddetin Sudan toplumundaki yoksulluk oranlarındaki artış, ekonomik adalet dengesizliği ve sosyal dışlanma ile bağlantısı nedeniyle önemli bir sosyal sorun haline gelmiştir. Bununla birlikte, Sudan'daki ekonomik şiddetin incelenmesini daha acil hale getiren diğer

bir husus; Sudan devletinin büyük bir bölümünün bağımsızlığını ilan ederek ayrılması şeklinde ortaya çıkan, büyük bir siyasi olayın meydana gelmiş olmasıdır. Gerçekten de Güney Sudan'ın 2011 yılında Sudan'dan ayrılması, Sudan'ın önceden kendisine bağlı olan ekonomik kaynakların %70'inden fazlasını kaybetmesine ve modern tarihinde görülmemiş bir ekonomik krize maruz kalarak, jeopolitik harita ve ekonomik yapısında şiddetli bir sarsıntı oluşturmasına neden olmuştur. Bu kriz 2012 yılından, Ömer El Beşir hükümetinin sürekli halk protestoları sonucunda iktidardan düştüğü, 2019 yılına kadar devam etmiştir. O dönemde hükümet, ekonomik krizi kontrol altına almak için pek çok girişimde bulunmuş, kötüleşen ekonomik durumu protesto etmek amacıyla ortaya çıkan halk protestolarına karşı koymak için, genellikle fiziksel iktidar araçlarını kullanmaya başvurmuştur. O dönemde hükümet, fiziksel iktidar araçların yanı sıra, Sudan kamuoyunu ekonomik krize ilişkin resmi görüş konusunda ikna etmek için sembolik şiddet de kullanmıştır. Ekonomik kriz bağlamında, ekonomik şiddet genellikle hükümet yanlısı medyanın haber söylemi yoluyla ürettiği ve yeniden ürettiği resmi söylemler aracılığıyla kodlanmıştır.

Ekonomik krizler her zaman kendi söylemlerini ve söylemsel stratejilerini oluşturduğundan, bu çalışma 2012-2018 yılları arasında, Sudan'ın yaşadığı ekonomik kriz sorununun etkilerini ele almak ve çözüm önerileri sunmak için birçok strateji ve söylemin üretilmesine katkıda bulunduğunu varsaymaktadır. Ekonomik şiddet söylemi, hâkim iktidarın varlığını tehdit eden ekonomik krizin sonuçlarından korunma girişimi olarak medya üzerinden ortaya çıkan ve aynı zamanda toplumdaki savunmasız gruplara yönelik şiddet içeren ve sömürücü olduğu bilinen neoliberal sistemin yapısını koruma girişimi olarak da ortaya çıkan söylemlerden biridir.

Bu çalışma, Sudan'da 2012-2018 ekonomik krizi döneminde ekonomik şiddetin üretimini ve yeniden üretimini incelemek için birincil söylem alanı olarak basın söylemini ele almaktadır. Bu bağlamda, çalışmada temel bir araştırma sorunu ele alınmıştır: Sudan'daki ekonomik şiddet, haberlerin söylemsel alanı üzerinden nasıl kodlanılır? Araştırma problemine cevap vermek için, çalışma iki temel soruyu gündeme getirmiştir: Birincisi; ekonomik şiddet Sudan gazetelerinde haber söylemleri yoluyla nasıl kodlanılıp temsil edilir. İkincisi ise; Sudan gazetelerinde ekonomik şiddet söylemleri üretmek ve yeniden üretmek için kullanılan söylemsel stratejiler nelerdir?

Haber söylemlerinde ekonomik şiddeti kodlamanın tehlikesi, bunun ekonomik şiddet işlevi görmesi ve normal ve meşru bir pratik gibi görünmesidir. Tehlikesi sembolizmde yatan ve onu bir "şiddet türü" olarak görmeyen bir şiddettir. Bu nedenle sembolik şiddet tehlikesi, her zaman güçlü iktidar sahiplerinin, toplumdaki zayıflar üzerinde dayattığı hegemonyanın sürekliliğini sağlamakta yatmaktadır. Bu durumda şiddet, özellikle zayıf taraflar bu hegemonyayı kabul, rıza ve katılım yoluyla yeniden üretmeye katıldıklarında ortaya çıkmaktadır. Böylelikle, toplumdaki savunmasız gruplar yalnızca sembolik şiddetin (öznesi) olmakla kalmaz, aynı zamanda bilinçsizce gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesi için (araç) haline gelmektedir. Bu nedenle kurbanlar, "şiddet döngüsü" tuzağına düşüp, kriz durumlarını yeniden üretmektedirler.

Çalışma basın söylemlerinde ekonomik şiddetin kodlamasını ortaya çıkarmak için haberlerin geniş etkisi nedeniyle haber söylemlerine odaklanmıştır. Haberler, sosyal algıya erişim için muazzam bir kapasiteye sahip, sembolik iktidarla karakterize edilir. Ayrıca, haberler, kolektif hafızada uzun süre hayatta kalabilir ve kamusal alana hâkim olabilir. Üstelik haberlerin etkili bir ikna edici rolü bulunmaktadır. Bunun yanı sıra haberler, genellikle gerçekliği yansıtan, ideoloji, iktidar veya şiddet içermeyen nesnel bir ürünmüş gibi sunulur. Bu nedenle haberler, söylemsel yapılarda ve stratejilerde saklı olan sembolik şiddeti iletmek için çok uygun bir araçtır.

Araştırmanın amaçlarına ve cevaplarına ulaşmak için kullanılan eleştirel söylem analizi metodolojisine göre çalışma, haberleri sosyal bir pratik olarak ele almaktadır. Haber söylemini bir sosyal pratik olarak ele almak; söylemsel bir olay olarak ekonomik şiddet ve onu şekillendiren sosyal tutumlar ve kurumlar arasında diyalektik bir ilişki olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, ekonomik şiddetin kodlanması bu tutumlarla şekillenir. Ancak aynı zamanda sosyal tutumların şekillenmesine de katkıda bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında, Sudan'da 2012-2018 ekonomik krizine ilişkin iktidarın söylemini yeniden üreten en yaygın ve popüler iki gazete olan El-İntibaha ve Es-Sudani gazetelerinden 500 haber incelenmiştir. Araştırma sorularını cevaplamak için eleştirel analiz (haber söylem yapılarının analizi ve haber söylem stratejilerinin analizi) iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, söylem yapılarını ortaya çıkarmak için 7 analitik araç (temalar, sözcük seçimleri, haber aktörleri ve onlara ait alıntıları, sentaks seçimleri, metaforlar, ön varsayımlar ve gerektirimler ve söylemlerarasılık) kullanılmıştır. İkinci bölümde, haber

örnekleme 10 söylemsel strateji (sayılar oyunu stratejisi, ideolojik kare stratejisi, gereklilik stratejisi, sorumluluktan kaçma stratejisi, mağduru suçlama stratejisi, küçümseme ve ironi stratejisi, yüzeysel empati stratejisi, marjinalleştirme stratejisi, demokratikleştirme stratejisi, metalaştırma stratejisi) uygulanmıştır.

Söylemsel yapıların analizi, ekonomik şiddeti kodlama ve temsil etme sorusuna cevap vermeye çalışırken; söylemsel stratejilerin analizi ekonomik şiddet söylemlerinin üretiminde ve yeniden üretiminde kullanılan söylemsel stratejiler sorusuna cevap vermeye çalışmıştır. Çalışma sonuçları, ekonomik şiddeti kodlamada iki gazete arasında önemli bir fark olmadığını doğrulamaktadır.

Söylem yapılarının analizinde haber metinlerinde en önemli anlamları sağladıkları ve en önemli bilgileri önerdikleri için haber temalarının analizi ile başlanmıştır. Ayrıca haber temaları da, iktidar gözünde en önemli bilgileri sağlamakta ve böylelikle haber söylemini kontrol edenlerin kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Ek olarak, haber temalarının, okuyucuların ülkedeki genel ekonomik durum hakkında zihinlerinde kurguladıkları temsili etkileyen, önyargılı "algısal bilişsel modeller" ürettiğini ve basın söyleminin göstermek veya saklamak istediği bilginin ideolojik manipülasyonunu ürettiğini göstermektedir.

İki gazetede haber temaları inceledikten sonra, haber temalarının çoğunu içeren "dini bağlılık modeli", "komplo modeli" ve "hükümetin gücü ve muhalefetin zayıflığı modeli" olan temel zihinsel bilişsel modellerin olduğu görülmektedir. Bu algısal modeller, aşamalı ve sürekli ikna yoluyla oluşturulur. Böylece olayların ve haberlerin anlaşılması bu zihinsel modellere dayanır. "Dini bağlılık" modeli, Sudan'daki ekonomik krizin öncelikle dini bağlılıkla ilgili olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. Bu algısal modele göre, ekonomik krizin sorumluluğu, devlet kurumlarının üstlendiği bir (kurumsal) sorumluluktan, din ilişkilerinin gerektirdiği şekilde, vatandaşın kendisi ile tanrısı arasındaki özel bir ilişki olarak üstlendiği (bireysel) bir sorumluluğa dönüştürülmektedir. "Komplo" modeline gelince, ekonomik krizi her zaman ekonomi ile değil, tüm ülkeyle savaşıyan dış taraflarıyla ilişkilendirir. "Hükümetin gücü ve muhalefetin zayıflığı modeli" ise hükümetin ekonomik krizden etkilenmemesini sağlamaya odaklanır. Çünkü hükümet güçlü, kararlı ve çözümler sunabilir. Bu model aynı zamanda muhalefetin zayıflığını ve kötülüğünü, ekonomiye ve krizlerine çözüm sunmadığını teyit etmeye odaklanmaktadır.

İki gazetede yer alan haber temaları, iktidarın endişeleri ve başkent Hartum'un sorunları pahasına; kırsalda yaşayanlar, sivil toplum ve savunmasız grupların meselelerinin ötekileştirildiğini ortaya koymaktadır. Kırsal kesimin ve sivil toplumun haber konularındaki temsilinde bu dengesizlik; basın söyleminin iktidarın kendi sorunlarına ve endişelerine odaklanan söylemlerini yeniden ürettiğini göstermektedir. Ayrıca basın söyleminin, iktidarın söylemlerinin, haberlerin içeriğini ve kamusal söylemi kontrol etmesine izin verdiğini göstermektedir.

Temaların analizinin sonuçları, bilgi hiyerarşisini manipüle ederek haber konularının "ideolojik manipülasyonunun" varlığına işaret eder. Bu sayede basın söylemleri, bazı önemli bilgileri vurgular ve bazılarını yönetici iktidarın yararına veya zararına göre gizler.

İki gazetede yer alan haber metinlerinin makro anlamları, Sudan'daki ekonomik krizin hükümete ve devleti yönetme biçimine ilişkin (öznel) faktörlerden değil, iç ve dış (nesnel) faktörlerden kaynaklandığını varsaymaktadır. Hükümetin kontrolü dışındaki bu iç ve dış faktörler; Güney Sudan'ın ayrılmasına, Batı ülkelerinin düşmanlığına, "halkın lüks bir yaşama alışkın" olduğu iddiasına ve "tüccarların ve göçmenlerin yerel ekonomi üzerinde olumsuz bir rolünün varlığı" iddiasına indirgenmektedir. Ayrıca haberin makro anlamları, krizin nedeni ve çözümünün kişisel dini inançla bağlantılı olduğunu varsayar. Üstelik hükümetin her zaman güçlü olduğunu ve ekonomik krize düşülmesine neden olamayacağını, siyasi ve ekonomik sorunlara çözümlerin sadece hükümetin elinde olduğunu ve muhalefetin de herhangi bir çözüm sunmaya istekli olmadığını, kaldı ki bu konuda başarısız olduğunu varsaymaktadır .

Sözcük seçimleri stilinde, "ekonomik kriz" terimi, iki gazetenin tercih edilen tanımı olarak görülmemektedir; çünkü iki gazete de krizin dokuz tanımının (ekonomik sıkıntı, ekonomik zorluklar, ekonomik abluka, ekonomik daralma, ekonomik şok, ekonomik kötüleşme, ekonomik kriz, ekonomik çöküş, ekonomik savaş) sıkça kullanımına odaklanmıştır. Ancak iki gazetenin ekonomik krizin belirli açıklamaları üzerindeki mutabakatı, krizin derinliğini ve devam ettiğini göstermektedir. Öte yandan, olumsuz betimlemelerin reddedilmesi, ideolojik bir uğraşmayı göstermekte olup gerçekliğin aksine olumlu betimlemeler yaratmaya çalışmaktadır. Örneğin, hükümetin krizle mücadele etmek için aldığı ekonomik önlemler, özellikle Es-Sudani gazetesinde defalarca "ekonomik reformlar" olarak tanımlanmaktadır.

İki gazetenin sözcüksel seçimleri (ekonomik krizin doğasını yeniden tanımlamak, hükümetin ekonomik krize yönelik eylemlerini açıklamak ve ekonomik krizin etkilerini, iktidarının kriz söylemlerinin sağladığı açıklamanın niteliği doğrultusunda yeniden tanımlamak) üç çerçeveye dayanmaktadır.

İki gazetenin "ekonomik krizin doğasını tanımlamak" için kullanılan sözcüksel stili birkaç ana söylemle (kriz söylemi, savaş söylemi, şok söylemi, dini söylem ve hastalık söylemi) sınırlıdır. Bu söylemler hep birlikte iktidarın bağlamlarına ve hedeflerine hizmet eden anlamlar yaratır. Örneğin, hastalık söylemiyle iktidar, “'hastalıktan' etkilenen taraflar tedavi aramak için acele etmezse, kötü ekonomik koşulların sonucunu kabul etmek için yeterli gerekçeler yaratır” anlamını üretmektedir. Hastalık/ekonomik krizden etkilenen taraflar, tedavi talep etseler bile bu davranış ilaç/ekonomik krize çözümlerin bedelini ve acısını taşımayı gerektirir. Savaş söylemine ve şok söylemine gelince, bunlar hükümetin ekonomik krizdeki doğrudan rolü pahasına dışarıdaki rollerini büyüten söylemlerdir ve bu söylemler dış taraflara sorumluluk yükleyen göstergeler yaratmaya çalışır. Aynı şekilde, dini söylem de, ekonomik krizi "dini sorumluluğa" dönüştürür .

İki gazetenin "hükümetin ekonomik krize çözümlerini tanımlamaya" yönelik sözcüksel stili, bu ekonomik çözümleri en iyi çözümler olarak göstererek "sert çözümleri" haklı çıkarmaya dayanmaktadır. Sözcüksel seçimler, bu çözümlerin reddedilmesinin 'ekonominin çöküşü' anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Bu çözümler aynı zamanda "ağrılı bir cerrahi" olarak tanımlanır ve yoksulların çıkarına olarak temsil edilmektedir. "Gerekçelendirme"nin açık bir örneği, "özelleştirme"nin "başarısız kurumları ortadan kaldıran bir süreç" veya Sudan ekonomisi için "tek çıkış yolu" olarak yeniden tanımlanmasıdır. Ayrıca, "sübvansiyonları kaldırma", "kaynakların yeniden dağıtılması" ve "yoksullar için bir zafer" olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu nedenle haber söylemleri, “ekonomik zarar sözcüklerini” değiştirerek ve kavramları yeniden tanımlayarak uygulanan ve haklı çıkarmaya hizmet eden sembolik şiddetin iktidarını içermektedir.

İki gazetenin "ekonomik krizin etkilerini" tarif etmek için kullandığı sözcüksel stil ise; inkâra, gerekçelendirmeye, vaatlere ve iddialara dayanmaktadır. Bazı durumlarda vatandaşlar, hayat pahalılığı ve temel malların yokluğu sorunları, 'vatandaşın paniği' ve 'kötü tüketim' ile ilişkilendirilen resmi söylemlerin yeniden üretilerek, ekonomik krizin olumsuz etkilerinden sorumlu tutulmaktadır.

Aşırı kelime vurguları analizi, haber söylemlerinde ideoloji ve sembolik şiddetin kodlanmasını ortaya çıkaran, “anlamsal gerilimlerin” tespit edilmesini sağlamaktadır. Aşırı kelime vurgularının, hükümetin üç temel özelliğini (kararlı hükümet ve güçlü karar verme gücü, çözümler uygulamada rasyonellik ve gerçekçilik ve yerel ve küresel yönetişimde Sudan modelinin çekiciliği) vurgulayarak; ekonomik kriz vizyonu, politikaları ve kararları hakkında olumlu (şişirilmiş) bir imaj sunma ilgisini gösterdiği tespit edilmektedir. Aşırı kelime vurguları, basın söyleminde hükümetin ekonomik kriz vizyonu, politikaları ve kararlarının yukarıda belirtilen üç temel özelliğini vurgulayarak, olumlu (şişirilmiş) bir imaj sunma ilgisini göstermektedir.

Bu söylemler, ekonomik kriz bağlamına ve Sudan'daki hükümet ve vatandaşlar üzerindeki doğrudan etkilerine göre okunduğunda; sözlü abartı ile kurulan bu özelliklerin, gerçeklikten farklı yeni bir gerçeklik yaratma yönündeki ‘ideolojik istekleri’ açıkça gösterdiği görülmektedir. Bu istek, Sudan'ın içinde ve dışında, hükümetin ‘zihinsel imajını’ iyileştirme çabasını da açığa çıkarmaktadır. Bu söylemsel eğilimi, ondan kaynaklanan çelişkileri açıklığa kavuşturarak doğrulayabilmektedir. Bunlar sadece gerçeklikle çelişen söylemler değil, aynı zamanda hükümetin söylemiyle de çelişmektedir. Nitekim bir yandan bir ekonomik savaşın varlığını ve Sudan'a yönelik ekonomik ablukayı doğrulayan söylemlere, diğer yandan da "tüm dünyanın" Sudan'a açıklığını teyit eden başka söylemlere tanık olunmaktadır.

Aşırı kelime vurguları, iktidar söylemlerini yeniden üreten basın söyleminin ideolojik tutumuna atıfta bulunmaktadır. Haber metinlerinde yer alan halk/yurttaş/toplum, yoğun olarak üç söylemle (davranışlara eleştirel bir söylem, yoksulluğun inkârı ve kamu hizmet için iyiliği yüze vurma söylemi ve sabır ve bekleyiş söylemi) maruz kalmaktadır. Bu söylemler, toplumu karakterize eden (takdir) niteliklerini manipüle etmeye çalışan iktidarın sembolik ekonomik şiddetini açığa çıkarmaktadır. Söylem yapılarında saklı olan bu sembolik iktidar, vatandaşları ekonomik sorunun hükümetin değil, ‘toplumun olumsuz ekonomik davranışından’ kaynaklandığına ikna etmeye çalışmaktadır. Buna ek olarak, kolektif benliği aşağılama söylemleri, ‘toplu aşağılamanın’ belirli bir kişiye yöneltmediği düşünülürse, hukuki sorumluluktan kaçma yeteneği sembolik şiddeti aktarmada etkili bir mekanizma olabilmektedir. Aynı zamanda, iki gazetenin haber söylemi, resmi söylemin muhalifleri eleştirmesine ve hor görmesine izin vererek, "üstünlük unvanlarını ve niteliklerini" tekeline almaktadır. Örneğin, iki

gazetenin haberlerinde sürekli tekrarlanan muhalefetin 10'dan fazla olumsuz ve eleştirel tanımları sayılabilmektedir. "Üstünlük nitelikleri ve unvanlar" sembolik şiddet pratiklerini ortaya çıkaran önemli bir kanıttır. Çünkü unvanların tekelleştirilmesi, diğer tarafların sembolik sermayenin iktidarından yoksun bırakılmasına katkıda bulunmaktadır.

İki gazetenin haberlerindeki sembolik iktidar çıkışlarına, söylemsel alana ve ideolojiye erişimi nasıl kontrol edeceğimizi bulmak için, haberlerdeki ana aktörleri ve bunların haber makro yapılarındaki nicel ve nitel temsillerini belirlemeye ayrıca haberlerde yer alan aktörlerin alıntılarını yeniden bağlamsallaştırma süreciyle nasıl yeniden üretildiğini bulmaya çalışılmıştır. Gazetelerin, en çok haber metinlerinde ve haber olaylarının kişisel ve toplumsal algısında önemli olan haberlerin makro yapıları üzerindeki doğrudan hükümet söylemini kontrol yoluyla iktidarın söylemsel alana erişimi tekelleştirmesine izin verdiği görülmüştür.

Bulgular, doğrudan alıntılarının iki gazetede en çok kullanılanlar olduğunu ve dolayısıyla yetkililerin haber söylemlerinin kontrol etmek için araçlara erişme becerisinin en açıklayıcı olduğunu göstermektedir. Her iki gazetede de doğrudan alıntılarının yüksek yüzdesi haber aktörlerinin ve alıntılarının önemini ortaya koymaktadır. Tüm alıntılarının içeriği Sudan'da iktidarı temsil eden 20 hükümet yetkilisi ve 17 resmi kurum tarafından kontrol edilmektedir. İktidar temsilcileri 470 haberi kontrol ettiğinde, iktidar temsilcisi olmayanlar toplam 500 haberden sadece 30'unda yer almaktadır.

Bulgular değerlendirildiğinde, iki gazetenin birincil bilgi kaynağının iktidar temsilcileri olduğu görülmektedir. Bu nedenle iktidar, haber söylemlerinde konuların ve ideolojilerin oluşturulmasında temel bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, iktidarda temsil edilmeyenlerin ekonomik kriz konularında etkili bir rol oynamadıkları ve bu nedenle doğrudan alıntılar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıkları; ancak yalnızca basın söyleminde yeniden üretilen iktidar söyleminin hakimiyetinde temsil edildikleri görülmektedir. Haber metinlerinde iktidarı temsil edenlerin çoğu bakanlar, cumhurbaşkanı, eyalet valileri, iktidar partisinin liderleridir. İktidar dışında temsil edilenler ise daha çok vatandaşlar, ekonomistler, çiftçiler ve tüccarlardır. Bulgular, iki gazetenin haber söylemlerinde, özellikle de vatandaşların temsilinde; yerel sivil toplum temsilinin büyük oranda olmadığını doğrulamaktadır. Dolayısıyla, vatandaşların haber konularındaki sesinin, bir "etkili aktör" değil, her zaman

bir “konu” olarak ele alındığı için güçlü olmadığı sonucu çıkmaktadır .Ayrıca, analizin sonuçları, alıntılarının konularının ekonomik krizin nedenleri, etkileri ve çözüm yöntemlerine ilişkin toplumsal algıyı manipüle ederek, iktidar ve sembolik şiddetin tezahürlerini vurgulamayı amaçladıklarını göstermektedir. Ekonomik krizin uzun süren dönemi ve içerdiği geleneksel iktidar stratejileri göz önüne alındığında, alıntılarının konuları sürekli olarak halka yönelik yüzeysel empati söylemleri, hukukun zorla uygulanması ve önyargılı söylemleri gibi hem tutarlı hem de çelişkili söylemlerin inşa edildiği görülmektedir.

Haberlerdeki aktörler ve alıntılarını incelendiğinde, gazetecilerin temsil ettiği sembolik iktidarın söylemlerin yeniden bağlamsallaştırılması yoluyla, iktidar ideolojisinin nasıl aktarıldığını ortaya konulmaktadır. Yeniden bağlamsallaştırma sürecinin iki şekilde gerçekleştiği bulunmuştur: Birincisi; iktidar söylemlerinin haberlerin makro yapılarına erişmesine kolayca izin vermektir. İkincisi ise doğrudan iktidar söylemlerini basın söylemleri aracılığıyla dolaylı olarak iktidar söylemlerine dönüştürmektir. Bu yöntemler, gazeteleri iletişimsel ve tarafsız bir ortamdan, resmi söylemlerin oluşturulması ve yeniden üretilmesinde aktif bir aktör ve katılımcıya dönüştürür.

Analiz sonuçları, sembolik sermayeye dayalı iktidarı kullanan gazeteciler, yazarlar gibi sembolik elitlerin, alıntılarını, söylem türlerini, konuları, bilgi miktarını, tartışmaların sırasını ve retorik stillerin doğasını kontrol ettiğini ortaya koyan van Dijk (1991), Teo (2000) ve Dağtaş (2016) gibi birçok eleştirel söylem çalışmasının bulgularını doğrulamaktadır. Bu çalışmalarda, iddiaları, beklentileri ve planları gerçek olaylara dönüştürerek ve ekonomik sorunlara neden olan yetkililerin gizlenmesine katkıda bulunarak, haber bağlamlarını manipüle etmede sembolik iktidarın kötüye kullanılmasına dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda yeniden bağlamsallaştırma sürecinin, iktidar ilişkilerini, ideolojilerini ve sembolik şiddeti, yalnızca biçimsel bir şekilde iktidar söyleminden farklı bir basın söylemiyle yeniden üretmeye çalıştığı görülmektedir.

Çalışma, iki gazetenin haberlerinde yer alan sentaks seçimlerinin, ekonomik krizin belirli algısal modellerini oluşturmayı amaçladıkları için, her zaman ideolojiden yoksun dilsel seçimler olmadıklarını kanıtlamaktadır. Sentaks seçimlerinin analizi, iki gazetenin belirli gramer yapılarını seçmesinin ve bunları diğer gramer yapılarına tercih etmesinin nedenlerini ortaya çıkardığından, basın söylemi ideolojisinin açık bir biçimini

yansıtmaktadır. Örneğin, gazeteler neden aktörü /sorumluyu silen gramer formüllerini kullanmayı tercih etmiştir? Sentaks yapıları neden henüz gerçekleşmemiş olayların meydana geldiğini belirtmek için kullanılmıştır?

Bulgulara göre, sentaks seçimlerinin analizi, haber metinlerindeki manipülasyon, ideoloji ve sembolik şiddeti ortaya çıkarmada büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Sentaks seçimleri, iktidarının ekonomik krizin etkileriyle ilgili sorumluluk almasını kesen ve krizi nasıl yönettiğine dair olumlu bir imaj sunmasına izin veren bir söylem sunmak için kullanılmıştır.

İki gazetenin manşetlerinde yer alan isim cümlelerinin yoğun kullanımı, iktidarla ilişkili aktörlerin olumsuz rollerini gizleyen, sorumluluğu reddeden ve hükümetin başarılarının olumlu bir zihinsel imajını oluşturan ideolojik bir seçimi işaret etmektedir. Adlaştırma dönüşümü, yalnızca gerçek fail ve sorumlunun gizlenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda “şiddet eylemini” gizleyerek sembolik şiddeti güçlendirir. Analiz sonuçlarına göre, *adlaştırma dönüşümü*, görevleri yerine getirmede ve sorumlulukları üstlenmede ortaya çıkan iktidarın kötüye kullanılmasından dikkati dağıtmaya hizmet etmektedir. Bu nedenle haber söylemi, adlaştırma dönüşümü kullanarak, iktidardakilerin sorumluluklarını taşımakla şeyleri ve olguları suçlayarak iktidarın kötüye kullanılmasını ve sorumluluktan kaçmayı gizler. Bu şekilde, adlaştırma dönüşümü, iddiaların sorumluluğundan kaçmak için bir kapak haline gelir. Eylemler isimlere ve durumlara dönüştüğü için belirsizdir ayrıca insan olmayan öznelere ile yer değiştirdikleri için gerçek aktörler de belirsizdir.

İki gazetede ekonomik krizdeki konular, ilişkiler, kimlikler ve aktörlerin rollerini ifade etmek için sık sık bildirilen "biz" zamirinin yaygın bir şekilde kullanıldığı gösterilmektedir. "Biz" zamirinin kullanılması, vizyonu veya duyguları başkalarıyla paylaşarak sorumluluğun başkalarına dağıtılmasına izin verir. “Biz” zamirinin sağladığı ortaklık, yalnızca "retorik bir ortaklık" olup gerçek bir ortaklık değildir. Çünkü iktidar olan, bu iktidarı başkalarıyla sadece söylem yoluyla paylaşır görünse bile, gerçekte baskın güç olarak kalmaktadır.

Bu kullanımın ideolojik sonucu, sorumlulukları ve görevleri reddetmeye yardımcı olmak ve katılım iddiasıyla popüler empati kazanmaktır. Çoğunluk "biz" zamirinin yaygın kullanımı, iktidarın söylemini halkın durduğu yerden bulmak istediği "kolektif benliğin"

kimliğini ortaya çıkarmaktadır. 'Biz" zamiri olumlu niteliklerle karakterize bir ‘kolektif kimliği’ yaratır. Bu ‘kolektif kimliği’ ‘kendini eleştirir, halkla birleşir, ekonomik acısını hisseder ve parlak bir gelecek vaat eder’. Öte yandan, "Biz" zamiri, bu kolektif benliğin halk nezdindeki sorumluluğu azaltmasına izin verir. Aynı zamanda, etkisini, prestijini ve güçlü baskın imajını artırmak için daha fazla güç ve iktidar tezahürü göstermesine yardımcı olur. "Biz" zamirinin kullanılması, "kolektif benliğin" kimliğini açığa çıkarmanın yanı sıra, iktidarın toplumdaki daha az güçlü gruplarla kurmak istediği ‘sözde ilişkileri’ de ortaya koymaktadır.

"Bizler" zamirinin kurduğu yeni ilişkide, ekonomik krizin sorumluluğu hükümet ve vatandaşlar arasında ortak bir mesele haline gelmektedir. Bu anlayışa göre vatandaşlar, ekonomik sorunun nedenlerinde, olumsuz etkileriyle sabrında ve hükümetin önerdiği çözümlerin hayata geçirilmesinde ortak olurlar. Zamirlerin söylemleriyle kurulan bu yeni ilişkiler, iktidara ve karara sahip olan taraflar ile bu iktidardan ve ekonomik kararlarından muzdarip olanlar arasında görünen dengesizliği meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla sembolik ekonomik şiddetin, söylem yoluyla gerçekliği değiştirmeye çalışan bu tür ilişkilerin beklenen sonucu olduğu yargısına varılabilmektedir.

Sentaks analizinin sonuçları, hükümetin, başkalarının ‘aktif olumsuz’ eylemleri karşılığında, kendisinin haber söylemlerinde ‘pozitif aktif’ eylemler tekeline sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca haber söyleminde, iktidarda temsil edilmeyenler tarafından gerçekleştirilen "eylemlerin", genellikle hükümetin söyleminden haber söylemine ile aktarıldığı belirtilmektedir. Bu da hükümetin diğer tarafları sadece gördüğü niteliklerle değil, gördüğü eylemlerle de resmetmek istediğini göstermektedir. Başka bir tarafı belirli bir eylemde bulunduğu ikna etme çabası, aslında bir tür sembolik şiddettir. İktidar, ekonomik olarak zayıf tarafları ekonomik durumlarını kötüleştirecek eylemler yapmaya ikna etmeye çalıştığında, bu tür şiddet ‘ekonomik sembolik şiddet’ olarak kabul edilir. Böylece, "yoksulları tembel olduklarına", "çok az acı çektiklerine", "felaketlerle güçlendiklerine" ve "lüks bir yaşama alıştıkları için tasarruf etmeyi reddettiklerine" ikna etme çabaları; ikna edici iktidar söyleminin arkasına gizlenmiş sembolik ekonomik şiddet biçimleridir. Sorumluluk ve suçu mağdurun omzuna yüklemeyi, ekonomik acıların gerçek sorumlusu olmayı, hesap verebilirlik ve suçlamadan uzaklaşmayı amaçlayan şiddettir.

Diğer yandan analiz bulguları, haberlerin hükümetin eylemleriyle ilgili olduğunda, haber söyleminde ‘gelecek zaman kipi’nin aşırı derecede kullanıldığını göstermektedir. Bu, iktidarın geleceğe odaklanarak, mevcut sorunlardan kaçmaya çalışmakla ilgili ideolojik inşa ile uğraşmayı işaret etmektedir. ‘Gelecek zaman kipi’nin aşırı kullanımı, geçmişte meydana gelen gerçekçi olayları değil, ideolojik görüşleri yansıttığı için bu eğilim çoğunlukla ekonomik sorunlara ikna edici çözümler sunmadaki başarısızlığı göstermesinin yanı sıra, gazetelerin mesleki pratiklerinde bir kusur olduğunu da göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre, doğrudan emir kipi (yapın ve yapmayın), iki gazetenin haber hikâyelerinde dolaylı emir kipinin eklerine göre daha az kullanılmaktadır. Bunun nedeni ekonomik krize doğru iktidarın söylemin stratejisi olabilir. Çünkü bu söylem doğrudan baskı ile değil, ikna iktidarı yoluyla nüfuz etmeye çalışan bir söylemdir. Bazen emir ve taleplerin bir devlet görevlisi veya devlet kurumu tarafından verildiği ve yapılması gereken eylemin aslen talepte bulunan yetkilinin veya kurumun ana işlevi olduğu fark edilmiştir. Bu sentaks seçimi, iktidar derecelerinin açıkça manipüle edildiğini ve içinde açıkça sorumluluk reddi olduğunu gösterir. Ayrıca bu söylemin hükümet taraftarlarına hak talepleri ve adalet endişesi göstermeleri noktasında işe yaradığı da not edilebilmektedir. Ancak, siyasi makamın görevi, normalde bu taraflara talepleri yerine getirmeksizin bu taleplerin yerine getirilmesini ve uygulanmasını gerektirir. İktidarın rollerini ve konumlarını iktidar üyesi olmayanlarla değiştirmeyi amaçlayan bir söylemdir. Bu, iktidarın rollerini ve konumlarını iktidarda olmayanlarla (vatandaşlar ve halk gibi) aynı zamanda iktidarın bütün gücünü korurken, değiştirmeyi amaçlayan bir söylemdir. Böylece, bu tür bir söylemden kaynaklanabilecek en önemli sonuç kötü durumların devam etmesidir. Devlet makamının görevlerini yerine getirmesi gereken yetkili kişi, başkalarından bu görevleri yapmasını isterse bu görevlerin yerine getirilmeyeceği ve sorumlu olanların bu görevlerden daha fazla kaçabilecekleri kesindir .

Çalışma, eleştirel metafor analizi yoluyla iki gazetenin haber söylemlerinde, iktidarın Sudan'da ekonomik kriz hakkındaki söylemini destekleyen zihinsel temsiller oluşturmak için, bir dizi geleneksel ve yenilikçi metafor kullandığını göstermektedir .

Bulgular, iki gazetede yer alan metaforların okuyucuyu ekonomik krize ilişkin yeni kavramsal algılara ikna etmeye ve bu yeni kavramları hâkim iktidarının ve ideolojilerinin çıkarlarına uygun olarak meşrulaştırmaya çalıştığını doğrulamaktadır. Basın söylemi

bağlamında yeniden inşa edilen metaforlar; iktidar söylemini meşrulaştırmak, kötü koşulları haklı çıkarmak ve meşruiyeti diğerlerinden çekerek ekonomik çözümleri tekelleştirmek için bir araç haline getirmektedir. İki gazetenin haberlerindeki metaforların analizi, makro haber yapılarında onbir tane temel metaforun (teşhis, savaş, hastalık, yolculuk, yönelme, din, kurtarma, iklim, şok, batırma, tavan) yaygın bir şekilde kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Ekonomik kriz meseleleriyle bağlantılı onbir tane metaforik kaynak aracılığıyla kavramsal metaforlar, beş ana yönde özetlenebilecek bir dizi ideolojik temsili üretmiştir : Birincisi; hükümetin ekonomi politikalarına ilişkin olumlu bir imaj oluşturmaktır. Bu olumlu temsil, hükümetin ekonomik sorunları çözme konusunda ne kadar ciddi ve başarılı olduğunu gösterir .İkincisi; metaforlar, başkalarına, özellikle hükümete ve ekonomi politikalarına karşı olanlara olumsuz bir sunum üretir. Bu algı çerçevesinde genel olarak muhalifler, özellikle göçmenler tehlikeli insanlar ve savaşılmaları gereken düşmanlar olarak tanımlanmaktadır. Göçmenlerin olumsuz temsili, ülkeyi, ekonominin bunları kaldıramayacağı noktaya kadar göçmenlerle dolu gibi göstermeye de çalışır .Üçüncüsü; metaforlar, aktörleri ve ekonomik sorunlardan doğrudan sorumlu olanları gizleyerek vaatler ve iddialarda bulunma sorumluluğundan kaçmaya izin veren ikna edici kavramlar sağlar .Dördüncüsü; kavramsal metaforlar, ekonomik krizi yönetmedeki başarısızlığı haklı çıkarmaya ve doğal afetleri suçlamaya ek olarak, hükümetin sert ekonomi politikaları için gerekçeler üretir .Beşincisi; ekonomik krizin uzunluğunu belirten algısal bir bakış açısı sunmaktır. Bu nedenle metaforlar, ekonomik krize yönelik çözümün sabır ve zaman gerektiren uzun bir yolculuk olduğunu doğrulamaktadır. Bu metaforlar ayrıca, bu algının kötü ekonomik koşullardan tatmin olmasını teşvik etmekte ve şimdi yerine geleceğe odaklanmayı teşvik ettiğini doğrulamaktadır.

Ekonomik metaforlar yalnızca gerçekliğin bir parçasını gizlemekle kalmaz, aynı zamanda mecaz karakterin kendisini de gizler ve metaforları metaforik anlamlar değil, gerçeklermiş gibi gösterir. Burada iki tür gizleme dikkat çekmektedir. Bunlar; ekonomik gerçekliğin metaforlar aracılığıyla gizlenmesi ve metaforların gerçekler olarak ele alınarak gizlenmesidir. Bu gizleme, hem basın söylemi, hem de hükümet söylemi tarafından gerçekleştirilir. Basın söylemi, metaforları haber yapısıyla birleştirerek gizler. Sanki bunlar siyasi açıklamalardaki metaforlardan ziyade doğrulanmış gerçeklermiş gibi görünür.

Gerçekliği metaforlarla gizlemek, toplumdaki savunmasız grupların sosyal algısını etkilemek için sembolik ekonomik şiddet söylemlerinin geçişine katkı sağlayabilmektedir .Örneğin, ekonomideki *savaş metaforları*; hükümetin yanında durmayı, itaat etmeyi ve sabrı gerektirir. *Hastalık metaforları*; ağrıya, ampütasyona ve kronik ekonomik hastalığa karşı sabır gerektirir. *Yolculuk metaforları* ise ekonomik reform yolunda sabır ve hükümetin yaptığı geleceğe güven çağrısı yapar. *Din metaforları* memnuniyet ve teslim olmayı gerektirir. Ama *kurtarma metaforları*, hükümet için bir rahatlama duygusu gerektirir- çünkü ülkeyi ve vatandaşlarını kurtarmak için çalışır. *Şok ve iklim metaforlarına* gelince, hükümeti kötüleşen ekonomik koşulların sorumluluğundan kurtarır.

Tüm bu varsayımlar ve gerektirimler; bireylerin ve grupların algılarını, bilgilerini ve ideolojilerini depoladıkları uzun vadeli hafızayı uzun vadede etkileyebilecek tartışmacı ve ikna edici amaçlar için kullanılır. Metaforlar, büyük bellek bileşenlerinin bir parçası haline gelebilir ve gerçeklik bellekte algılanan modelle eşleştğinde hatırlamaya hazır bir algısal model haline gelebilmektedir.

Çalışma sonuçları, iki gazetenin ekonomik krizle ilgili haber metinlerinde önyargılı bir "ikna edici mantığın" varlığını doğrulamaktadır. Ön varsayımlar ve gerektirimler analizin sonuçları, iktidar bağlantılı basın söylemlerinin ürettiği bilgileri ve ekonomik krize ve çözümlerine ilişkin görüşlerini ikna etmek için dil ve bağlamın kullanımını ortaya koymaktadır .Analiz edilen haberlerdeki varsayımlar ve gerektirimler, yalnızca iktidar ideolojisini değil, aynı zamanda iktidarın toplumsal değişim arzusunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle haber metinlerinde toplumdaki savunmasız gruplara karşı sembolik şiddet niteliğinde birçok ima edilen örtülü anlam görülebilmektedir. Ön varsayımlar belirli gerektirimler üretir ve bu gerektirimler de belirli eylemler gerektirir. Örneğin, bu varsayımlar, kötü ekonomik koşulların kabulünün yanı sıra, iktidarın ekonomik sorunlar ve çözümleri hakkındaki varsayımlarının doğrulanmasını gerektirir.

Haber metinlerinden çıkan varsayımlar ve gerektirimler, ekonomik krizin yönetiminde resmi söylem vizyonuna hizmet eden çok çeşitli "ideolojik varsayımlar" sunmaktadır. Bunlar öncelikle hükümeti her daim olumlu bir taraf olarak tasvir eder. Haber metinlerindeki birçok varsayım ve gerektirime göre, 'hükümet yolsuzlukla mücadele edip vatandaşlara düzgün bir yaşam sağlamak için çabalamaktadır'. Hükümetin olumlu sunumu bağlamında, birçok haber metinlerdeki örtülü anlamlar, birçok sosyal ve

ekonomik sorun için hükümetin sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Örneğin doların kıtlığı politikalarından değil, 'dolara yapılan saldırıdan'; annelerin ölümlerindeki artış hükümetin ihmalinden değil, 'ekonomik ablukadan'; ekonominin kötüleşmesi, hükümete ve politikalarına ilişkin iç nedenlerden değil, 'dış şoklardan' kaynaklanmaktadır. Ayrıca, ön varsayımlar ve gerektirimler, hükümete karşı muhalifleri kötü ve tehlikeli insanlar olarak temsil etmekte, "yabancılara" karşı uyarıda bulunup ekonomiyi etkilememek için göçmenlerin varlığının azaltılması çağrısında bulunmakta ve tüccarları "fiyat kaosuna" neden olmakla suçlamaktadır.

Öte yandan, varsayımlar ve gerektirimler vatandaşların olumsuz ve eleştirel temsillerini haber söylemlerinde inşa etmektedir. Bu varsayımlara göre, 'toplum, ekonomik sorunların sebebidir'. Bu varsayımlara göre 'vatandaşlar, lüks bir hayata alıştıkları için, hükümetin kemer sıkma çözümlerini reddederler'. Diğer zamanlarda, bu varsayımlar ve gerektirimler vatandaşlara karşı sembolik şiddet uygular ki örtülü anlamlar, felaketlerin gücünü artırdıkları için halka faydalı olduğunu varsayar. Ayrıca, sübvansiyonların kaldırılması gibi zor ekonomik çözümler için sabrı över, çünkü 'iyileşmek için acı ile sabır gerekir'. Bazen, vatandaşlar zor ekonomik önlemlere sabretmezlerse, ekonominin çökeceği bahanesiyle sabır istenir. Diğer zamanlarda, bu örtülü anlamlar, vatandaşları gerçekliğe sabırlı olmanın yanı sıra, gelecek hakkında iyimser olmaya davet eder. Bu örtülü anlamlar aynı zamanda vatandaşları 'şu anda geçmiştekenden daha iyi durumda olduklarına' ikna etmeye çalışır. Ayrıca haber metinlerindeki bu dolaylı anlamlar, halkı dini ihtiyaçlar seviyesinin, ekonomik ihtiyaçların önüne geçtiğine ikna etmeye çalışmaktadır.

Çalışma, iki gazetenin haberlerinde etkili söylemlerarasılık varlığını doğrulamaktadır. Bu söylemlerarasılık, ekonomik krizin hükümet vizyonuna hizmet eden birden fazla dini, basın, politik, ekonomik, popüler ve resmi söylemi tek bir bağlamda birleştirir. Aynı zamanda söylemlerdeki katılımcıların kimliklerini oluşturmak ve aralarında ilişkiler ve roller oluşturmak için çalışmaktadır.

Araştırmanın sonuçları, Sudan'daki ekonomik krize ilişkin basın haberlerinde en baskın söylemlerin; 1. Resmi siyasi söylemler, 2. Ekonomik söylemler, 3. Dini söylemler ve 4. Sokak dili söylemler olduğunu ortaya koymaktadır. Haber söylemin dini ve popüler söylemle karıştırıldığı, ekonomik söylemin resmi siyasi söylemle karıştırıldığı ve resmi

söylemin de popüler söylemle karıştırıldığı söylemlerde melez modelin hâkim olduğu da fark edilmektedir.

Söylemlerin karıştırılması genellikle ideolojik çıkarımları üretir. Ekonomik ve siyasi söylemi dini söylemle harmanlamak, hükümetin olumlu bir imajını (dini ahlaki bir hükümet olarak) sunmaya çalışmaktadır. Ayrıca, hükümetin sorumluluğunun her şeyden önce Allah'ın önünde olduğunu iddia ederek, halkın önünde sorumluluktan kaçmaya katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Öte yandan ekonomik krizlerde dini söylemin kullanılması ekonomik krizi gerçek bağlamdan dini metafizik bağlama aktarmakta ve ekonomik sorunlarla başa çıkmada siyasi iktidarın karşılaşılabileceği eleştiriyi azaltmaktadır. Ayrıca, dini ve ekonomik söylemin bu karışımı, ekonomik sorunları ve bunların çözümlerini hükümetlerin siyasi ve ekonomik sorumluluklarına değil, halkların dini bağlılığına bağlamaktadır .

Haberlerdeki dini söylem, siyasi ve ekonomik güce bir başka iktidarı, yani dini iktidarı eklemektedir. Bu durumlarda, siyasi iktidar, toplumdaki dini sembolik sermayeden yararlanmaktadır. Dinsel sembolik sermaye ne kadar büyükse dini iktidar o kadar etkili olur. Böylelikle sembolik şiddet ilişkileri, dini sembolik sermayenin itaate dayalı siyasi iktidarın istismarıyla ortaya çıkmaktadır.

Resmi söylem ile popüler söylemi sokak dilini kullanarak karıştırmaya gelince; iktidar temsilcileri için “hedef kitleyi genişletmek, resmi söylemi basitleştirmek, iktidarın sesini kolayca iletmek, iktidar sahipleri ve kitleler arasında bir yakınlık, katılım ve dayanışma durumu yaratmak” gibi birçok ideolojik hedefe ulaşılmaktadır.

Haberlerdeki popüler söylem, iktidarın konumlarını değiştirmeye çalışmasına rağmen, aynı zamanda iktidar eşitsizlik ilişkilerini geçici olarak gizlemeye çalışmaktadır. Çünkü iktidar taleplerin kitlelere aktarılmasını kolaylaştıran ama aynı iktidarı kitlelere aktarmayan bir söylemdir. Özellikle nicel ve nitel analizlerin sonuçları, haberin makro yapılarında vatandaşlardan doğrudan ve dolaylı alıntılarının kılığını doğrulamaktadır. Dolayısıyla haberlerdeki popüler söylem, yeni benlikler ve kimliklerin konumlarını çelişkili iktidar ilişkilerine aktarmaktadır. Nitekim bu konular, dil ve söylem düzeyinde görünüşte eşittir. Ancak gerçekte haklar ve görevler düzeyinde farklılık göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, haberlerdeki popüler söylem, iktidarın manipülasyonu ve kötüye

kullanımını gizleme amacına ulaştığı için sembolik şiddetin araçlarından biri haline gelmektedir.

İki gazetede söylemlerin karıştırılmasının “ötekileştirme ve dışlama” etkileri vardır. Haber söyleminin yapısında tanınan ve kullanılan ekonomik, siyasi, dini ve popüler söylemler bulunurken; vatandaşlık haklarını talep eden popüler söylemler ve hükümetin ekonomi politikalarını eleştiren muhalif siyasi söylemler gibi göz ardı edilen ve dışlanan başka söylemler vardır. Örneğin, basın söyleminde kitlelerin dili (sokak dili/popüler söylem) hâkimdir ve bu dilde taleplerin olmadığı görülmektedir. İktidar sahiplerinin sesleri genellikle sokak dilinde temsil edilir; Ancak halk, kitleler ve talepleri yalnızca sınırlı bir şekilde temsil edilmektedir.

Basın söylemini bütüncül bir şekilde analiz etmek ve ekonomik şiddeti kodlamada haber söylemlerinin oynadığı ideolojik rolleri anlamak için çalışma, söylem yapılarını incelemenin yanı sıra; söylem üreticilerinin mesajlarını alıcılara ulaştırmak için odaklandığı “söylem stratejilerini” de incelemeye çalışmıştır. Stratejiler genellikle söylem yapılarının son biçimini temsil etmektedir. Stratejilerin önemi, van Dijk ve Kintsch’ın (1983) vurguladığı gibi, sıralanmazsa ve ortaya çıkarılmazsa otomatik olarak olabilecek bir şeye dönüşebilmeleridir. Söylem stratejileri sadece söylemin nasıl üretildiğini göstermekle kalmaz; aynı zamanda söylemin üreticilerinin söylem yapıları aracılığıyla ulaşmak istedikleri hedefleri de gösterebilmektedir.

Çalışma, Sudan'da 2012-2018 ekonomik krizinde yoğun ve sürekli olarak gazetecilerin temsil ettiği sembolik iktidar aracılığıyla kullanılan 14 söylemsel stratejiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu stratejiler şu şekildedir: 1. Sayılar oyunu stratejisi, 2. İdeolojik kare stratejisi, 3. Gerekliklik stratejisi, 4. Sorumluluktan kaçma stratejisi, 5. Mağduru suçlama stratejisi, 6. Küçümseme ve ironi stratejisi, 7. Yüzeysel empati stratejisi, 8. Marjinalleştirme stratejisi, 9. Demokratikleştirme stratejisi, 10. Metalaştırma stratejisi, 11. Bilişsel manipülasyon stratejisi, 12. Adlaştırma dönüşüm stratejisi, 13. Yeniden tanımlama stratejisi ve 14. Yeniden bağlamsallaştırma stratejisidir.

Söylemsel stratejiler yoluyla haber söylemin yapılarında ekonomik şiddeti kodlama sürecinde kullanılan söylemsel araçlar - stil, gramer, retorik ve pragmatik gibi - açıkça görülmektedir.

Çalışmada, bu söylemsel stratejiler grubunun hepsinin eşit şekilde çalışmadığı, bazılarının merkezi ve yoğun olarak kullanıldığı, bazılarının ise sınırlı bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir .İki gazetenin söylemlerinde yaygın ve merkezi olarak kullanılan stratejiler arasında *ideolojik kare stratejisi*, *marjinalleştirme stratejisi*, *adlaştırma dönüşüm stratejisi*, *bilişsel manipülasyon stratejisi*, *yeniden bağlamsallaştırma stratejisi* ve *sorumluluktan kaçma stratejisi* yer almaktadır.

*İdeolojik kare stratejisi*, benlik ve öteki arasındaki ideolojik kutuplaşmaya, kendini olumlu ve başkalarını olumsuz şekilde sunmaya dayanmaktadır. Dolayısıyla mağduru suçlama stratejisi, küçümseme ve ironi stratejisi, yüzeysel empati stratejisi, gereklilik stratejisi ve marjinalleştirme stratejisi gibi diğer birçok söylemsel stratejiyle iç içe geçilmektedir. Önceden analiz edilen tüm söylem yapılarında *ideolojik kare stratejisinin* tekrarı, iki gazetenin ekonomik krize ilişkin söyleminde kapsamlı ve merkezi bir strateji olduğunu doğrulamaktadır. Bu tekrar, *ideolojik kare stratejisinin* basın söyleminin üreticileri için önemine işaret etmekte olup; aynı zamanda Sudan'daki ekonomik krizle başa çıkmaya yönelik ekonomik söylemde ideolojik tercihlerin rolünü de teyit etmektedir.

*Marjinalleştirme stratejisinin* tüm söylem yapılarında ve birçok dilsel ve pragmatik araç yoluyla kullanıldığına dair veri bulunmaktadır. Marjinalleştirme stratejisi, haber konuları üzerindeki basın söylemi tarafından yeniden üretilen iktidar söyleminin tam kontrolünde ve vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının haber metinlerinde görünmesi ve adil şekilde temsil edilmesinden mahrum bırakılmasında ortaya çıkmaktadır. Bu, savunmasız grupların sorunlarını yalnızca iktidar gruplarına tabi kılmaktadır. Alıntılardaki marjinalleştirme stratejisinin, iktidar gruplarının ve fiziksel ve sembolik sermayenin ekonomik krizle ilgili haberlere hâkim olmasına ve toplumdaki savunmasız grupların sesini marjinalleştirmesine yol açmaktadır. Sözcüksel seçimlerdeki marjinalleştirme; dışlama, sözlü şiddet ve basın söyleminin vatandaşlara ve hükümetin ekonomi politikalarının muhaliflerine yüklediği olumsuz özelliklerde ortaya çıkmaktadır. Metaforlar gibi retorik seçimler bile başkalarının, özellikle de hükümete ve ekonomi politikalarına karşı olanların olumsuz dışlanması ve sunulmasıyla sonuçlanmaktadır .Bu bağlamda muhalifler, göçmenler ve tüccarlar *savaş* ve *batırma* metaforlarıyla bağlantılıdır. Bu metaforlar nihayetinde diğerlerini yabancılaştırdığı için dışlanmaya yol açabilmektedir. Göçmenleri, tüccarları ve hükümet muhaliflerini kötü ve tehlikeli insanlar olarak sunan varsayımlarda ve gerektirimlerde marjinalleştirmeyi görmek

mümkündür. Marjinalleştirme stratejisi çerçevesinde hükümeti destekleyen dini ve siyasi söylemler kabul edilirken; hükümeti eleştiren muhalif siyasi söylemler ile vatandaşlık haklarını, adaleti ve özgürlükleri talep eden söylemler marjinalleştirilmektedir.

*Adlaştırma dönüşümü stratejisine* gelince, Sudan'daki ekonomik krizle ilgili basın söyleminde ortak bir strateji olarak kabul edilmekte, genellikle ekonomik sorunlardan doğrudan sorumlu olanları gizlemek ve gelecekteki ekonomik plan ve projeleri sanki gerçekleşmiş gibi tasvir etmek için kullanılmaktadır. Bilişsel manipülasyon stratejisi ise, haber konularını kontrol etmekte, ekonomik krizin nedenleri, etkileri ve çözüm yöntemlerinin sosyal algısını manipüle ederek kullanılmaktadır. Bu strateji aracılığıyla, gazeteler iktidarın hedeflerine hizmet eden bilgileri vurgular ve hedefleriyle çelişenleri gizler. Bu şekilde bilişsel manipülasyon stratejisi basın söyleminde sembolik şiddetin yaygın olarak kullanılan araçlarından biridir. Yetkili makamlar birçok ekonomik sorundan gerçek sorumlu olmasına rağmen, bu strateji fenomenleri ve fiziksel şeyleri bu ekonomik sorunları işlemekle suçlayarak okuyucuların algılarını manipüle etmeye katkıda bulunmaktadır. Nitekim zamirlerin kullanılmasıyla aktörlerin haberlerdeki konumu değiştirilip rolleri ve kimlikleri de manipüle edilmektedir. Eylemleri isimlere dönüştürerek, aktörler haber makro yapılarından çıkarılıp; gerçek veriler ve eylem zamanları manipüle edilerek eylemin gerçeği de gizlenmektedir.

*Yeniden bağlamsallaştırma stratejisinde* basın söylemi gelecekteki beklentiler bağlamını mevcut (gerçekleşen) bağlamlarla bütünleştirir. Haber metinleri bağlamların manipülasyonu, iddiaları, beklentileri ve planları gerçek olaylara dönüştürerek ve ekonomik sorunlardan sorumlu olanların gizliliğine katkıda bulunarak gerçekleşmektedir. Yeniden bağlamsallaştırma stratejisi, iktidar söylemlerinden yalnızca biçimsel olarak farklılaştırılan bir haber söyleminde iktidar ilişkilerini, ideolojileri ve sembolik şiddetini yeniden üretmektedir.

*Sorumluluktan kaçma stratejisine* gelince başarısızlığın ve ekonomik sorunların gerekçelendirilmesi ve sorumluluğun inkâr edilmesi iki yönteme dayanmaktadır. Bu strateji, başkalarını ekonomik sorunlara neden olmakla suçlamak ve hükümet yetkililerini başarısızlıktan aklamak için kullanılmaktadır.

*Bilişsel manipülasyon stratejisi, yüzeysel empati stratejisi ve demokratikleştirme stratejisi* gibi çeşitli söylem stratejileri; savunmasız grupların çıkarlarını sözde dikkate

alan, ‘katılımcı demokratik bir söylem olarak’ resmi söylemi yeniden sunarak, kitlelerle iktidar ilişkisinin yeni bir ‘zihinsel resmini’ şekillendirmektedir. Bu söylemsel stratejiler, beklenen sonucun ve eşitsizliğin doğal bir şey haline gelmesi için, siyaseti ve ekonomiyi kontrol eden iktidarla yeni bir ilişki kurmaya çalışmaktadır.

Çalışmanın sonuçları ve “temsil ve stratejiler” hakkındaki temel soruları eşliğinde, sembolik ekonomik şiddetin El-İntibaha ve Es-Sudani gazetelerinin haber söylemlerinde açık ve net bir şekilde temsil edilmediği ancak örtülü ve kodlanmış olarak söylem yapıları ve stratejileri aracılığıyla temsil edildiği görülmektedir. *Sudan basınındaki ekonomik şiddet*, 2012-2018 ekonomik krizi dönemi boyunca, temelde birçok *gizleme ve inkâr stratejisine* dayanan şiddet olduğu için, “açıklanmayan bir konu” olmuştur. Ancak eleştirel söylem, analiz yaklaşımlarının sağladığı eleştirel standartlarla incelendiğinde daha netleşmiştir. Haber söyleminin yapılarının ve stratejilerinin eleştirel analizi yoluyla basın söyleminin ekonomik şiddeti kodladığı, temsil ettiği ve yeniden ürettiği yöntem ve stratejileri haber söylemi aracılığıyla belirlenebilmiştir. Çalışmanın en az 14 söylemsel stratejinin var olduğu vurgusu, ekonomik şiddetin varlığının ve haber söylemlerindeki kodlama yöntemlerinin çeşitliliğinin güçlü bir kanıtıdır.

Dilsel ve söylemsel kodlama yoluyla ekonomik şiddet, temalarda, metaforlarda, kavramlarda, varsayımlarda, algısal modellerde, belirli ideolojilerde, dilsel ve söylemsel stratejilerde, iktidar ilişkilerinde, sosyal kimliklerde ve Sudan'daki ekonomik kriz gerçekliğinden tamamen farklı bir sosyal gerçeklik yaratma girişimlerinde temsil edilmektedir.

Ekonomik şiddet genellikle, haber söylem yoluyla ve üç yöntemle (1. Şiddet eylemini gizlemesi, 2. Şiddet failini gizlemesi, 3. Şiddet etkisini gizlemesi) kodlanmaktadır. Dolayısıyla haber söylemleri ekonomik şiddeti kodlamada etkili bir araç olarak görülebilmektedir.

Çalışmanın sonuçları, ekonomik şiddetin inkar ve gizlenmesinin yoğun bir şekilde şu araçlar ve stratejiler aracılığıyla yapıldığını göstermektedir: 1. İdeolojik manipülasyon (sosyal algının manipülasyonu, dini ve popüler söylemin manipülasyonu, bağlamların manipülasyonu, ekonomik bilginin manipülasyonu), 2. Marjinalleştirme, 3. Gereklilik, 4. Sorumluluktan kaçma, 5. Küçümseme, 6. Yüzeysel empati, 7. Metalaştırma, 8. Mağdurları suçlama.

Daha detaylı olarak aşağıdaki unsurların temsil ettiği basın söyleminde ekonomik şiddet açıkça görülebilmektedir:

- I. Ekonomik bilgileri manipüle etmek ve ekonomik krizin şiddetini ve kötü yaşam koşullarını en aza indirmek. Ayrıca, iddiaları, beklentileri ve planları gerçek olaylara ve gerçekleştirilmiş projelere dönüştürerek haber metinlerinin bağlamını manipüle etmek.
- II. Ekonomik gerçekleri metaforlarla gizlemek ve metaforların haber yapısıyla birleştirerek gerçekmiş gibi ele alıp gizlemek.
- III. Haber metinlerinde iktidarı olumlu, vatandaşları olumsuz gösteren zihinsel modeller, metaforlar ve ideolojik varsayımlardan oluşan ve okuyucuyu ekonomik krizin gerçekten ve gerçeklikten farklı yeni kavramsal algılarına ikna etmeye çalışan ikna edici önyargılı bir mantık oluşturmak.
- IV. İktidarın endişeleri ve başkent Hartum'un sorunları pahasına kırsal sorunların, sivil toplumun ve savunmasız gruplar marjinalleştirmek. Bu kapsamda vatandaşlık haklarını talep eden ve resmi ekonomi politikalarını eleştiren söylemleri ötekileştirmek. Ayrıca vatandaşların haber metinlerindeki rollerinin ve seslerinin etkinliğini azaltmak ve onları 'aktör' olmaktan çok 'özne' olarak ele almak.
- V. *Hastalık ve şok metaforları ve komplo söylemleri* aracılığıyla zayıf ekonomik koşulları kabul etmek için yeterli gerekçeler üretmek .Sert özelleştirme ve sübvansiyon politikalarının yoksulların çıkarına olduğunu iddia ederek; bunu haklı çıkarmak ve savunmasız gruplara verilen ekonomik zararı haklı göstermek ve ekonomik krizi yönetmedeki başarısızlığı, terimleri ve kavramları yeniden tanımlayıp gizleyerek gerekçelendirmek.
- VI. Vatandaşları, hayat pahalılığı ve temel mal kıtlığı sorunlarını 'vatandaşların paniği' ve 'kötü tüketim alışkanlıkları' (aşırı tüketim) ile ilişkilendiren resmi söylemleri yeniden üreterek halkı; ekonomik krizin kötü etkilerinden sorumlu tutma yoluyla, "ekonomik krizin kurbanlarından", "krize neden olmaya" dönüştürmek.
- VII. Resmi söylemin vatandaşları ve ekonomik davranışlarını eleştirmesine ve muhalifleri sözlü şiddetle hor görmesine izin vererek; 'üstünlük ve takdir unvanlarını ve niteliklerini' iktidarın tekeline almak.

- VIII. Resmi politikaları ve kötü ekonomik koşulları haklı çıkarmak için dini söylemi ve sokak dili kullanmak. Ayrıca ekonomik krizleri hükümet sorumluluğundan 'dini bir sorumluluğa' dönüştürmek. Halkı, dini ihtiyaçlarının seviyesinin ekonomik ihtiyaçlarından önce geldiğine ikna etmeye çalışmak.
- IX. Kötü ekonomik koşulların sorumluluğundan kaçınmak ve 'yabancıları', tüccarları, dış tarafları ve doğal afetleri suçlamak yoluyla, iktidarla ilişkili aktörlerin ve ekonomik sorunlardan doğrudan sorumlu olanların olumsuz rollerini gizlemek. Eylemlerin ve isimlerin dilsel manipülasyonu yoluyla hükümet yetkilileri tarafından vaatler ve iddialarda bulunma sorumluluğunu inkâr etmek.
- X. Başkalarının katılımı gibi görünme yöntemlerinden biri olarak resmi dil yerine basit sokak dilini kullanarak, iktidara ve karara sahip taraflar ve bu iktidardan ve ekonomik kararlarından muzdarip olan diğer taraflar arasındaki görünen dengesizliği meşrulaştırmak.
- XI. Başkalarının olumsuz eylemleri karşılığında olumlu eylemler resmi söylemini tekeline almak ve ekonomik açıdan zayıf tarafların "yoksulları tembel olduklarına", "çok az acı çektiklerine", "felaketlerle güçlendiklerine" ve "lüks bir yaşama alıştıkları için tasarruf etmeyi reddettiklerine" ikna etme çabaları gibi, ekonomik koşullarını kötüleştirecek eylemlerde bulunmaya ikna etmeye çalışılmak.
- XII. Uzayan ekonomik krizi ve kötü ekonomik koşulları doğrulayan zihinsel algıları canlandırmakta, ekonomik krizin sabır ve zaman gerektiren "uzun bir yolculuk" olduğunu doğrulamak için metaforları kullanmak. Ek olarak, bu zihinsel algılarla zayıf ekonomik koşullardan hoşnut olmayı teşvik edip şimdiye değil geleceğe odaklanma argümanını kullanmak.

Çalışmanın sonuçları, haber söyleminin, tek bir tarz söylemin kamusal söylemde egemen olmasına izin vererek ekonomik şiddeti meşrulaştırdığını doğrulamaktadır. Sembolik iktidar, sembolik şiddet ve ideolojik manipülasyonun kullanılması yoluyla diğer söylemler, şiddetin artık bir ekonomik şiddet tarzı olarak değil, normal, meşru ve kabul edilebilir bir tarzı olarak görüldüğü ölçüde içselleştirilmektedir.

İki gazetede yer alan ekonomik şiddet söylemlerinin üç ana etkisi vardır: İlk etki, ekonomik şiddet söylemleri de dâhil olmak üzere bir dizi ideolojinin üretilmesi ve yeniden üretilmesinde temsil edilen inançlar ve bilgilerdir. İkinci etki, ekonomik şiddet

söylemlerinin tahakküm ilişkilerine dayalı sosyal ilişkiler üretmektedir. Üçüncü etki, hegemonik ilişkilerin ekonomik şiddet söylemlerinden zarar gören kimlikler ve benlikler tarafından temsil edilen belirli sosyal kimlikler yaratmaktadır. Başka bir deyişle, ekonomik şiddet söylemleri, kendilerine gelen ekonomik zarara itiraz etmeyen (hırpalanmış benlikler) oluşturmayı amaçlamaktadır. Genellikle bu tür şiddete, meşru ve doğal bir tarz gibi görünecek şekilde kodlandığı ve inkâr ve direniş gerektirmediği için itiraz etmek zordur.

Bu araştırma, daha fazla anlama ve geliştirmeye yardımcı olan bilişsel yanıtlara ulaşmak için daha fazla bilimsel araştırma gerektiren birçok eleştirel eğilimi ve teorik kavramı ortaya koymaktadır.

Çalışma, genel olarak şiddet kavramını, özellikle de ekonomik şiddet kavramını, hak ihlallerinin yanı sıra fiziksel ve sembolik güç kullanımını da içerecek şekilde genişletilmesi ihtiyacını ortaya koyan eğilimleri desteklemektedir. Çünkü şiddet kavramlarının genişletilmesi, birçok sosyal olguyu yeniden şekillendiren modern karmaşıklıkların daha derin bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. “*Ekonomik şiddet kare*” kavramına yönelik çalışma önerisi, bu yönde ilerlemek için küçük bir girişim olarak düşünülebilir ve Johan Galtung'un *yapısal şiddet ve kültürel şiddet* kavramları ve Slavoj Zizek'in *nesnel şiddet* kavramı hakkındaki bir gelişimi olabilmektedir.

Pierre Bourdieu'nun *sembolik şiddet* ve *sembolik iktidar* kavramlarını medya söylemlerinde ekonomik şiddetin kodlanmasını anlamak için çalışma, Pierre Bourdieu'nun birçok çağdaş sosyal fenomeni, özellikle söylem ve söylem iktidarının kötüye kullanılmasıyla ilgili olanları incelemek için düşüncelerinin değerlendirilip yeniden ilgi duymasını sağlamaktadır. Çalışma, Pierre Bourdieu'nun basın söylemlerinde ekonomik şiddetin kodlanmasını anlamadaki önemini doğrulamaya işaret etmektedir.

Aynı şekilde, Michel Foucault'nun *biyo-iktidar*, *disiplin* ve *egemen söylem* kavramlarını tanımlamadaki katkıları; şiddet olgusuyla, özellikle de medyanın yapılarında ve söylemlerinde sıklıkla görülen sembolik şiddet ile ilişkilendirerek görülebilmektedir. Bu bağlamda çalışma, haber söylemlerindeki sembolik şiddet yöntemlerine dikkat etmekte Michel Foucault'nun söylem ve şiddet arasındaki bağlantısından yararlanmıştır. Michel Foucault'nun 'iktidar teknolojisi' kavramından

ödünç alırsak, çoğu zaman iktidarın, fiziksel ve sembolik boyutunda, 'gizli teknolojideki' sembolik şiddetle karşılaştığı görülmektedir. İktidar genellikle söylem durumlarında görünmez kalır. Bu nedenle "dilsel kodlama", medya söylemlerinde ve başka yerlerde şiddet ve iktidar ilişkilerini incelemek için verimli bir alandır. Dolayısıyla bu perspektif gelecekteki çalışmalar için faydalı olabilir.

Metodolojik çerçevesinde, "eleştirel söylem analizi" yaklaşımlarının sağladığı eleştirel bakış açıları ve analitik araçların, medya söylemlerindeki sembolik şiddetin yapılarını ve stratejilerini büyük ölçüde ortaya çıkarabildiği görülmektedir. Bu eleştirel yaklaşımlar aynı zamanda ekonomik ve kurumsal söylemlerin incelenmesinde de faydalı olabilir .

Çalışmada, bilimsel disiplinler arası entegrasyon yönünde ilerleme önerilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, bilimsel yaklaşımların yöntemsel entegrasyonunu gerektiren eleştirel söylemin analizinin metodolojik eğilimleri örneği takip edilerek ve gerçekliği anlayıp geliştirebilen eleştirel yaklaşımlar sağlamak için felsefi ve sosyal vizyonların ve perspektiflerin çeşitliliğinden yararlanılarak, van Dijk ve Norman Fairclough'un yaklaşımlarını birleştiren analitik bir model kullanılmaya çalışılmıştır.

Ekonomik şiddet konusunun ve kodlamasının, söylemsel iletişim sürecinde "söylem üretici, söylem ve kitle" üçlüsünün önemi de eşlik edilirse; özellikle "*alımlama*" konusunda, gelecekteki diğer çalışmalarda geliştirilebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada, ekonomik şiddet söylemlerinin üretilmesine ve yeniden üretilmesine katkıda bulunan üretken bir taraf olarak medyanın yöntemlerine odaklanılmıştır. Bu nedenle, ekonomik şiddet söylemlerinin vatandaşlar, kurbanlar, yoksullar, göçmenler, sığınmacılar, kadınlar, işsizler ve işsizlikle karşı karşıya olan gençler tarafından nasıl karşılandığını incelemek için başka çalışmalar önerilebilir. Bu bağlamda, eleştirel söylem analizi yaklaşımlarına uyması için "iletişim etnografisi" yaklaşımlarını kullanmak faydalı olabilir. Sembolik şiddet, tıpkı medyanın sembolik iktidarına dayandığı gibi, kurbanlarının bakış açısına ve aktörlerinin iktidarına bağlı olduğu için; bu eleştirel yaklaşımları özellikle sembolik şiddet konularına uygulamak, bu şiddetin nasıl işlediğini daha doğru bir şekilde ortaya çıkarmaya yardımcı olabilecektir.

## KAYNAKÇA

- Abbas, A. M. (2013). *Poverty in Sudan*. Khartoum: Azza Publishing House.
- Abdelletif, S. (1992). *Sudanese press: history and documentation*. Cairo: Eastern Advertising Company Press.
- Abdul Latif, E. (2012). *Strategies of persuasion and influence in political discourse*. Cairo: General Egyptian Book Organization.
- Abdul Latif, E. (2013). Discourse analysis: between audience rhetoric and the semitism of social icons. *Fusul Magazine*, (83-84), 509-530.
- Abdul Latif, E. (2019). Arabic critical discourse analysis: a concise review. M.Yattaoui (Editör). *Critical discourse analysis: concepts, fields, and applications* içinde (18-30). Berlin: Democratic Arab Center Strategic, Political, and Economic Studies.
- Abdulhay, W. (2013). *Ambiguous relationship: democracy and peace in the international system*. Doha: Al Jazeera Center for Studies.
- Abdurrahman, A. (2013). *The Sudanese personality: components, influences and traits*. Khartoum: El-Moghtaribin University.
- Abdurrahman, T. (2017). *Question of violence between credit and dialogue*. Rabat: The Arabian Establishment For Thought and Innovation.
- Abu Garja, M. (2015). *Voices from the Sudanese culture*. Cairo: Safsafa Publishing House.
- Abu khass, J. (2017). *Michel Foucault's philosophical approach to power: a study in political and social philosophy*. Doha: Arab Center for Research and Policy Studies.
- Abudouh, K. (2016). *Social elites in Egypt, a study in the light of Bourdieu's capital categories and forms*. Cairo: Elite publishing house.
- Abulila, H. (2013). *Religious violence in Egypt*. Cairo: Al Mahrousa Publishing Center.
- Achcar, G. (2013). *The people want: a radical exploration of the arab uprising*. (Çev: H. Shafei). Beirut: Dar Alsaqi.
- Achcar, G. (2019). The study of the state and revolution in the arab region from a marxist perspective, *Bidayat Magazine*. (23-24) 180-185
- Adams AE, Sullivan C.M, Bybee D, and M.R, Greeson. (2008). Development of the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women*, 14(5),563-588.
- Adeeb, N. (October 15, 2017). Who needs a new press law. *Al-Tayyar*.
- Adnani, E. (2012). *Sociology of Religion and Politics at Max Weber*. Beirut: Almaaref Forum.
- Adwan, M. (2016). *Human looking to be animal*. Beirut: Adwan Publishing House.
- Afheldt, H. (2007). *Wirerschaft die a macht: vom sozialstaat zur gespaltenen gesellschaft*. (Çev: A. Adnan). Kuwait: National Council of Culture.
- Akesh, M. (2009). *America and the cultural genocides*. Beirut: Riad El-Rayyes Books S.A.R.L.

- Alexander, M. (2010). *The new Jim Crow: incarceration in the age of colorblindness*. New York: The New Press
- Alexandru, V. (2016). The typologies of structural violence and their connection to socio-economic marginality. *Anuarul Institutului de Istorie 'George Baritiu' din Cluj-Napoca - Seria HUMANISTICA*. XIV, (14), 169-178.
- Alfa, R. E. (1992). *Encyclopedia of Arab and foreign philosophy -second part*. Beirut: Scientific Books House.
- Aljaz, H. (2000). *Sudanese media*. Khartoum: University of Quran Publishing House
- Althusser, L. (2001). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. New York: Monthly Review Press.
- Althusser, L. (2006). Ideology and ideological state: a paratases, (notes towards an investigation). A. Sharma and A. Gupta (editörler). *Anthropology of the state: a reader* içinde. New Jersey: Blackwell Publishers Ltd.
- Amin, N. (2018). Ownership of media and the impact on the independence of journalistic content: the case of Sudan. *Siyasat Arabiya*, (33), 93-116.
- Amin, S. (2003). *Beyond crumbling capitalism*. (Çev: F. Sharaf and S. Abu Shakra). Beirut: Dar Al-Farabi.
- Angermuller, J., Maingueneau, D. and Wodak, R. (2014). *The discourse studies reader: main currents in theory and analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Anievas, A. and Nişancıoğlu, K. (2015). *How the west came to rule the geopolitical origins of capitalism*. London: Pluto Press.
- Ansar, P. (1992). *Contemporary social sciences*. (Çev: N.Furrayfer). Beirut: Arab Cultural Center
- Arendt, H. (1958). *The human condition*. Chicago: The University Of Chicago Press.
- Arendt, H. (1970). *On Violence*. Boston: Mariner Books.
- Armstrong, K. (2014). *Fields of blood: religion and the history of violence*. New York: Knopf
- Arquilla, J. (2012). The big kill. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2012/12/03/the-big-kill/> (Erişim tarihi: 9.12.2019).
- Awad, M.H. (1998). Federalism in focus. A. E. Elkerseny (editör). *Federalism in Sudan* içinde. Khartoum: Center for Strategic Studies.
- Baberowski, J. (2015). Räume der gewalt. (Çev: O. Adil). Cairo: Safsafa Publishing House.
- Babyesiza, A. (2015). *University governance in (post-) conflict Southern Sudan 2005–2011: the nexus of Islamism, new public management and neopatrimonialism*. Wiesbaden: Springer VS.
- Badawi, A.M. (2013). Middle class transformations in the Arab World. Beirut: Center for Arab Unity Studies.
- Baghoura, Z. (2000). *The concept of discourse in the philosophy of Michel Foucault*. Cairo: Supreme Council of Culture.

- Baghoura, Z. (2002). Language, discourse and society: a comparative, philosophical and sociological study, *Insaniyat*, (17-18), 33-57.
- Baker, P. and Ellece, S. (2011). *Key terms in discourse analysis*. London: Continuum International Publishing Group.
- Bakkar, S. (2019). *In the concept of critical linguistics*. N. Saadia (editör). *Arab linguistics, confrontations and applications* içinde. Algeria: Alpha Publishing
- Bandar, S. (2015). *Diagnosing the Sudan*. Cambridge: Sudan Civic Foundation.
- Barakat, H. (2011). *Contemporary Arab society: a sociological survey*. Beirut: Center for Arab Unity Studies.
- Barthes, R. (1993). *Lesson of semiology*. (Çev: B. Abdelali). Casablanca: Toubkal Publishing.
- Bashari, M.O. (1991). *Pioneers of Sudanese thought*. Beirut: Dar Al-Jeel.
- Baudrillard, J. (2008). *Simülakrlar ve simülasyon*. (Çev: O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Bayart, J.F. (1992). *The state in Africa: the politics of the belly*. (Çev: H. Toson). Cairo: Third World Publishing.
- Beghoura, Z.(2002). *The concept of discourse in Foucault's philosophy*. Cairo: Supreme Council of Culture.
- Belkiz, A. (2015). *State and society*. Beirut: Arab Network for Publishing.
- Berdayes, V. and Murphy, J.W. (2016). Introduction: language, social order, and neoliberal violence. V. Berdayes and J.W. Murphy (editör). *Neoliberalism, economic radicalism, and the normalization of violence* içinde. Berlin: Springer Inter.
- Berdayes, V. and Berdayes, L. (2016). Slicing up societies: commercial media and the destruction of social environments. V. Berdayes and J.W. Murphy (editör). *Neoliberalism, economic radicalism, and the normalization of violence* içinde. Berlin: Springer Inter.
- Berger, A. (2007). *Media and society: a critical perspective*. Maryland: Rowman and Littlefield Publishers.
- Berlinski, C. (2008). *There is no alternative: why margaret thatcher matters*. New York: Basic Books.
- Bilal, A. (2018). *Founding a social welfare state*. Khartoum: Democratic Thought Project.
- Bilal, G. (2013). *The social justice crisis in the third world: an assessment of the Sudanese situation*. Khartoum: Sudan Currency Printing Press.
- Blommaert, J. and Bulcaen, CH. (2000). Critical discourse analysis. *ANNUAL REVIEW OF ANTHROPOLOGY*, (29), 447–466.
- Bloor, M. and Bloor, TH. (2017). Systemic functional linguistics. J. Flowerdew and J.Richardson (editör). *The routledge handbook of critical discourse studies* içinde. London: Routledge.
- Boers, F. (1999). When a bodily source domain becomes prominent: the joy of counting metaphors in the socio-economic domain. R. W. Gibbs and G. J. Steen (editörler), *Metaphor in cognitive linguistics* içinde,47–56.

- Bordeaux, G. (1985). *State*. (Çev: S. Haddad). Beirut: University Foundation for Studies and Publishing.
- Boukharissa, B. (2015). *Max Weber: state and bureaucracy*. Amman: Academic Book Center.
- Bourdieu, P. and J.C. Passeron (1977). *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.
- Bourdieu, P. (1977). The economics of linguistic exchanges. *Social Science Information*, 16(6), 645-668.
- Bourdieu, P.(1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1985). Between Karl Marx and Max Weber. *Al-Fikr Al-Arabi Al-Muasir*, (37), 65-77.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. J. Richardson (editör). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* içinde. 241–58. Westport, CT: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Questions of sociology*. (Çev: I. Fathi). Cairo: Third World Publishing.
- Bourdieu, P. (1998/a). *Practical reasons*. (Çev: A. Mguith). Beirut: Modern Times Publishing.
- Bourdieu, P. (1998/b). The essence of neoliberalism. *Le Monde Diplomatique*, 1-5. <https://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu>. (Erişim Tarihi, 09.07.2018).
- Bourdieu, P.(2001). *Masculine domination*. (Çev: R. Nice). California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P.(2004). *On television*. (Çev: D. Halwagy). Damascus: Kanaan Publishing.
- Bourdieu, P. (2007). *Symbol and power*. (B. Abdelali). Casablanca: Toubkal Publishing.
- Bourdieu, P. (2013). *Outline of a theory of practice*. (Çev: R. Nice). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2016). *On the state: lectures at the Collège de France, 1989 – 1992*. (Çev: N. Marwa). Doha: Arab Center for Research and Policy Studies.
- Braud, Ph. (1998). *Socio-political science*. (Çev: M. Sasela). Beirut: University Foundation for Studies and Publishing.
- Breeze, R. (2011). Critical discourse analysis and its critics. *Pragmatics*, 21( 4), 493 – 525.
- Brinker, K. (2010). *Linguistic text analysis: an introduction to basic concepts and methods*. (Çev: S. Hassan). Cairo: Al-Mukhtar Publishing Foundation.
- Bufacchi, V. (2007). *Violence and social justice*. London: Palgrave Macmillan.
- Bufacchi, V.(2005). Two concepts of violence. *POLITICAL STUDIES REVIEW*, (3), 193–204.

- Bukharin, N. and Preobrazhensky, Y. (1922). *The ABC of communism: a popular explanation of the program of the communist party of Russia*. (Çev: E. and C. Paul). London: The Communist Party of Great Britain.
- Burawoy, M. and Von Holdt, K. (2012). *Conversations with Bourdieu: the johannesburg moment*. Johannesburg: Wits University Press.
- Busa, M. G. (2014). *Introducing the language of the news: a student's guide*. London: Routledge.
- Canning, V. (2017). *Gendered Harm and structural violence in the British asylum system: routledge studies in criminal justice, borders and citizenship*. London: Routledge.
- Castells, M. (2014). *Communication power*. (Çev: M. Harfosh). Cairo: National Center for Translation.
- Charaudeau, P. ve Maingueneau, D. (2008). *Dictionnaire d'analyse du discours*. (Çev: A. Mhiri ve H. Sammoud). Tunis: Institut de Traduction de Tunis.
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. London: Macmillan-Palgrave.
- Chesnais, J.C.(1981). *Histoire de la violence en Occident de 1800 à nos jours*. Paris: R. Laffont.
- Chevallier, S. and Chauvire, Ch. (2013). *Dictionnaire Bourdieu*. (Çev: Z. Ibrahim). Algiers: Dar Eljazair Publishing.
- Chomsky, N. (2011). *Profet over people: neoliberalism and global order*. Damascus. The Syrian General Organization of Books.
- Chomsky, N.(1997). *Media control: the spectacular achievements of propaganda*. New York: Seven Stories Press.
- Chossudovsky, M. (2012). *The globalization of poverty*. (Çev: M. Mostagir). Cairo: General Egyptian Book Organization (GEBO).
- Chouliarki, L. and Fairclough, N. (1999). *Discourse in late modernity rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Cirillo, P. and Taleb, N. (2016). The decline of violent conflicts: what do the data really say? *Nobel Foundation Symposium 161: The Causes of Peace* içinde. Nobel Foundation, 1-26.
- Clark, H.C. ( 2012). Violence, capitalism, and the civilizing process in early modern Europe. *Society*, 2(49), 122–130.
- Cockett, R. (2010). *Sudan: Darfur and the failure of an African state*. New Haven and London: Yale UP.
- Collins, R.O. (2015). *A history of modern Sudan*. (Çev: M. Magdi). Cairo: National Center for Translation.
- Connor-Linton, J. (1988). Author's style and world-view in nuclear discourse: a quantitative analysis. *Multilingua*,7(1-2), 95-132.
- Cornforth, M. (1975). *Introduction to dialectical materialis*. (Çev: M. Mostagir). Beirut: Dar Al Farabi.
- Couldry, N. (2000). *The place of media power: pilgrims and witnesses of the media age*. London: Routledge.

- Dağtaş, B. (1992). Structure of foreign news in Turkish popular and opinion papers (Application of discourse analysis methodology on the basis of news portrayal of 'Malta Summit'), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University, Ankara.
- Dağtaş, B. ve Dağtaş, E. (2007). Sivil itaatsizlik örneği olarak 'Cumartesi Anneleri' eylemlerinin Türkiye yazılı basınındaki sunumu. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 10 (1), Kış: 71-104.
- Dağtaş, B. (2013). Constructing the "Arab Spring": news discourses in Turkish newspapers. *Global Media Journal: Canadian Edition*, 6(2), 19-33.
- Dağtaş, B. (2016). "Arap baharı'nın inşası: Türkiye gazetelerinin haber söylemleri". E. Dağtaş (editör). *Özgürleşmenin yolları. Sınıf ve kimlik eksenli toplumsal hareketlerin medyadaki yansımaları* içinde. Ankara : Ütopya Yayınları.
- Dağtaş, B. (2017). What journalists remind us of representation of a crucial international event in Turkish press – Malta Summit of 1989. *Communication Studies*, (24), 43 -58.
- Dağtaş, B. (2019). At the crossroads of the New Silk Road: news discourses in the Turkish press. *Communication and the Public*, 4(4), 276 – 290.
- Dağtaş, B. (2021). 1980-2003 finansallaşma döneminin günümüz AKP yanlısı medya mülkiyetinin oluşumuna etkisi: Havuzun inşası, *Birikim*, (384), 71-86.
- Darwish, H. (2016). *Methodology problematic of Paul Ricoeur's hermeneutics and its relation with humanities and social sciences: toward founding a dialogue*. Doha: Arab Center For Research Policy Studies.
- De Waal, A. (2015). *The real politics of the horn of Africa: money, war and the business of power*. Cambridge: Polity Press.
- De Waal, A. (2019) Sudan: a political marketplace framework analysis. *Occasional Papers (19)*. London: World Peace Foundation.
- Debiel, T. (2005). Dealing with fragile states. Entry points and approaches for development cooperation. *ZEF-Discussion Papers, Number 101*. Bonn: Zentrum für Entwicklungsforschung
- Deckert, R. (2012). The current state of the Sudanese press: a diverse range of papers for a narrow spectrum of society. *The Sudanese press after separation – Contested identities of journalism* içinde. Berlin: Media in Cooperation and Transition (MICT) .
- Deleuze, G. (1987/a). *Foucault*. (Çev: S. Yafout). Beirut: Arab Cultural Center.
- Deleuze, G. (1987/b). *Knowledge and power*. (Çev: S. Yafout). Beirut: Arab Cultural Center.
- Diyani, M. (2014). *Freedom, equality and social integration: the theory of justice in sustainable liberal model*. Doha: Arab Center for Research and Policy Studies.
- Djankov, S., McLiesh, C., Nenova, T., and Shleifer, A. (2003). Who owns the media? *Journal of Law and Economics*, 46(2), 341-381.
- Dumouchel, P. (2016). *Le sacrifice inutile: essai sur la violence politique*. (Çev: H. Lolo). Beirut: Arab Organization for Translation.
- Dunne, M. D. (2011). *Democracy in contemporary Egyptian political discourse*. (Çev: E. Abdellatif). Cairo: National Center for Translation.

- Ekman, M. (2015). The relevance of Marx's theory of primitive accumulation for media and communication research. Ch. Fuchs and V. Mosco (editörlr). *Marx in the Age of Digital Capitalism* içinde. Leiden: Brill.
- El-Abd, M. (2014). *Text, discourse, and communication*. Cairo: Modern Academy for University Book.
- Elgizouli, M. (2005). The center's model against margin and class conflict in Sudan. *Al-Hewar AL-Mutamaden Magazine*, (1307). (4.9. 2005), <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=44651>
- Elgizouli, M. (2006). Swollen identities invention of the homeland in the torment of underdevelopment. *Respect, Sudanese Journal for Human Rights Culture and Issues of Cultural Diversity*, (4), 2-10.
- Engels, F. (1984). *Anti duhring*. (Çev: M. Al-Jundi and H. Damin). Moscow: Progress House.
- Erdoğan, İ. (1999). Dördüncü gücün iletği: amerikan örneği. K. Alemdar (editör). *Medya gücü ve demokratik kurumlar* içinde. 33-42. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Esposito, L. (2016). Neoliberalism and the transformation of work. V. Berdayes and J.W. Murphy (editörler). *Neoliberalism, economic radicalism, and the normalization of violence* içinde. Berlin: Springer Inter.
- Eubanks, P. (2000). *A war of words in the discourse of trade: the rhetorical constitution of metaphor*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Evans, P. and Sewell, W. (2013). Neoliberalism. (Çev: Kh. Zuhair). P. Hall and M. Lamont (Editörler). *Social resilience in the neoliberal era* içinde, (35-68). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fadl, L. (2012). The islamists' experience in diversity management. Unpublished PhD Thesis, University of Khartoum. Sudan.
- Fairclough, N.(1989). *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2003). *Analyzing Discourse*. London: Routledge.
- Fairclough, N. ( 2009). A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research. M.. Meyer (editör). *Methods of critical discourse* içinde. London: Sage.
- Fairclough, N. (2013). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (2015). *Language and Power. Third editon*. London: Routledge.
- Fajnzylber, P., Lederman, D. and Loayza, N. (1999). Inequality and violent crime. *Working Paper, Regional Studies Program*, Office of the Chief Economist, LAC. Washington: World Bank.
- Fakih, A. (2010). *Anthropology of sartre and marxism: scarcity and violence*. Beirut: Dar Al-Farabi.
- Fandy, M. (2008). *Civil war of words: media amd politics in the Arab World*.(Çev: T. Najya). Beirut: Alsaqi Publishing.
- Fanon, F. (2004). *The Wretched of the Earth*. (çev: R. Philcox). New York: Grove Press.

- Fauconnier, G. and Turner, M. (2002). *The way we think: conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- Fauconnier, G. and Turner, M. (2003). Conceptual blending, form and meaning. *Recherches en Communication*. (19) Cognitive Semiotics. 57-68
- Feu, P. (1975). Violence and the humanitarian situation. (Çev: E. Zahlawi). *Society and violence, a group of specialists* içinde, 132-161. Damascus: Ministry of Culture.
- Fiedler, A. (2012). Political newspapers in Sudan after separation: fig leaves of government monopoly or real alternatives to the state-run media? *The Sudanese press after separation – Contested identities of journalism* içinde. Berlin: Media in Cooperation and Transition (MICT).
- Filali, S. (2011). Research method in ideology of the perspective of the founders of sociology and the new left. *Journal of the University of Sharjah for Humanities and Social Sciences*,(2)8, 221-237.
- Flowerdew, J. and Richardson, J. E. (2017). Introduction. J. Flowerdew and J.E. Richardson (editörler). *The routledge handbook of critical discourse studies* içinde, 1-10. London: Routledge.
- Fontana, B. (1993). *Hegemony and power: on the relation between Gramsci and Machiavelli*. Minnesota: University Of Minnesota Press.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality, volume I: an introduction*. (çev: R. Hurley). New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1987). *The archaeology of knowledge*. (Çev: S. Yafout). Beirut: Arab Cultural Center. Foucault, M. (1981). The order of discourse. R. Young (editör). *Untying the text: a post-structural anthology* içinde, 48-78. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Foucault, M. (1990). *Discipline and punish: the birth of the prison*. (Çev: A. Maqled). Beirut: Center for National Development.
- Foucault, M. (2004). *The history of sexuality*. (Çev: M. Hesham). Casablanca: Africa East Publishing.
- Fowler, R. (1987). The intervention of the media in the reproduction of power. I.M. Zavala, T.A. van Dijk and M. Díaz-Diocaretz (Editörler). *Approaches to discourse, poetics and psychiatry* içinde. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Fowler, R. (1995). On critical linguistics. C.R. Caldas-Coulthard and M. Coulthard , (editörler). *Texts and practices: readings in critical discourse analysis* içinde. London: Routledge.
- Freedom House.(2017). Sudan country report. Washington.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and freedom*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Fuchs, Ch. (2014). *Social media: acritical introduction*. London: Sage.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. Newyork: Free Press.
- Fukuyama, F. (2007). *State building: governance and world order in the twenty first century*. (Çev: M. Imam). Riyadh: Obeikan Publishing.
- Fulcher, J. (2011). *Capitalism: a very short introduction*. (Çev: R. Ali). Cairo: Dar el shorok.

- Galander, M. (2015). *Mass media in Sudan: towards history of media-politics interplay*. (Çev: A. Abuzaid). Khartoum: University of khartoum.
- Galander, M. (2016). *Career in distress: the Sudanese press and ages of suffering*. Khartoum: Abdel-Karim Mirghani Cultural Centre.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3),167-191.
- Galtung, J. (1990). *Cultural violence*. *Journal of Peace Research*. 27(3) 291-305.
- Giddens, A. (2001). *Sociology*. New Jersey: Blackwell Publishers Ltd.
- Graeber, D. (2012). Dead zones of the imagination: on violence, bureaucracy, and interpretive labor. The 2006 malinowski memorial lecture. *HAU: Journal of ethnographic theory*, 2 (2),105-128.
- Graham, P. and Paulsen, N. (2002) ‘Third-sector discourses and the future of (un)employment: skilled labor, new technologies, and the meaning of work’, *Text* 22(3): 443–467.
- Gramsci, A., Hoare, Q., and Nowell Smith, G. (1971). *Selection from the prison notebook of Antonio Gramsci*. London: Lawrence and Wishart.
- Gramsci, A. (2006). State and civil society. A. Sharma and A. Gupta (editörler). *Anthropology of the state: a reader* içinde. New Jersey: Blackwell Publishers Ltd.
- Gray, J. (2007). *Black mass: apocalyptic religion and the death of utopia*. London :Allen Lane.
- Gray, J. (2015). Steven Pinker is wrong about violence and war. *The Guardian*, (Erişim tarihi: 09.011.2018). [http://www.theguardian.com/books/2015/mar/13/john-\\_gray-\\_steven-\\_pinker-\\_wrong-\\_violence-\\_war-\\_declining](http://www.theguardian.com/books/2015/mar/13/john-_gray-_steven-_pinker-_wrong-_violence-_war-_declining).
- Gros, F. (2012). Foucault-philosopher of violence? *Cites*, 50 (2),75-86.
- Gumperz, J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Güneş, F. (2009). Kentsel yoksulluk/dışlanma (MI), göç ve istihdam: Eskişehirde belediyeden yardım alan haneler. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18),449-471.
- Haidari, İ. (2015). *Sociology of violence and terrorism*. Beirut: Dar al-Saqi.
- Haimer, A. (2008). *In sociology of discourse: from sociology of representations to sociology of action*. Beirut: Arab Research and Publishing Network.
- Haj Hamad, A. (1996). *Sudan: the historical dilemma and future prospects*. Beirut: Ibn Hazm Publishing House.
- Halil, H.(1984). *Basic concepts in sociology*. Beirut: Modernity House.
- Halil, S. (2014). *Terms of cultural studies and cultural criticism*. Beirut: DKI.
- Hall, S. (1978). *Policing the crisis (critical social studies)*. London: Palgrave MD
- Hall, S. (2006). Popular culture and the state. A. Sharma and A. Gupta (editörler). *Anthropology of the State: a reader* içinde. New Jersey: Blackwell Publishing.
- Hallaq, W. (2014). *The impossible state: Islam, politics and modernitys moral predicament*. (Çev: A. Osman). Doha: Arab Center for Research and Policy Studies.

- Halliday, M.A. K. and Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Hammam, T. (1988). A hundred questions about the press. Amman: Al-Furqan Publishing House.
- Hamid, T. (1998). Islam and federalism, with references to the contemporary Sudanese experience. A. Elkerseny (editör). *Federalism in Sudan* içinde. Khartoum: Center for Strategic Studies.
- Haralambos, M. and Halborn, M. (1994). *Sociology themes and perspectives*. London: Collins Educational.
- Hardt, M. and Negri, A. (2002). *Empire*. (Çev: F. Janker). Riyadh: Obeikan Publishing.
- Hart, Ch. (2008). Critical discourse analysis and metaphor: toward a theoretical framework. *Critical Discourse Studies*, 5(2), 91-106.
- Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2008). *A brief history of neoliberalism*. (Çev: M. Emam). Riyadh: Obeikan Publishing.
- Hashim, S. (2017). *Development and globalized crime: policies of impoverishment and creative destruction*. Cairo: Atlas Publishing.
- Hattabi, M. (1991). *Linguistics of the text*. Beirut: Arab Cultural Center.
- Hausteiner, E.M. (2016). Unending Violence? Litrix. de. (22.08.2016)
- Hawati, B. (2012). The Sudanese state: the problem of authenticity and contemporary. *Sudan: reality and future prospects* içinde. Khartoum. Africa International University.
- Hawkes, D. (2000). Ideology. (çev: I. Fathi). Cairo: Supreme Council of Culture.
- Heller, M. and Aleksandr M. Nekrich, A. M. (1986). Utopia in power: the history of the Soviet Union from 1917 to the present.(çev: Ph. B.Carlos). New York: Summit.
- Herman, E. and Peterson, D. (2012). Steven Pinker on the alleged decline of violence, International Socialist Review, (86) .(November 201). <https://isreview.org/issue/86/steven-pinker-alleged-decline-violence>
- Hertz, N. (2007). *Th silent takeover: global capitalism and the death of democracy*. (Çev: S. Hattab). Kuwait: National Council for Culture and Arts.
- Heywood, A. (1992). *Political ideologeis: an inrtroduction*. London: Palgrave.
- Heywood, A. (2013). *Political theory: an introduction*. (Çev: L. Reedy). Cairo: National Center for Translation.
- Hills, J.; Le Grand, J. and Piachaud, D. (2007). *Understanding social exclusion*. (Çev: M. Jawhary). Kuwait: National Council of Culture.
- Hindess, B. (1996). *Discourses of power: from Hobbes to Foucault*. Blackwell Puplishers.
- Hindess, B. (2005). *Discourses of power: from Hobbes to Foucault*. (Çev: M. Yakout). Cairo: Supreme Council of Culture.
- Hitchcock, T., DeDeo, S. and Klingenstein, S. (2014). The civilizing process in London's Old Bailey. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(26),9419-8242.

- Hobbes, T. (2011). *Leviathan*. (Çev: D. Harb and B. Saab). Abu Dhabi: Kalima publishing.
- Honneth, A. (1993). *The critique of power: reflective stages in a critical social theory*. Cambridge: The MIT Press.
- Hourani, A. (2008). *Contemporary theory in sociology*. Amman: Majdlawi Publishing.  
<https://www.litrix.de/en/buecher.cfm?publicationId=1048> (Erişim tarihi: 03.11.2018)
- Huntington, S.P. (1991). *The third wave: democratization in the late twentieth century*. Oklahoma: University of Oklahoma Press.
- Hussein, A. (2013). The merits of the socioeconomic reality in Sudan and the prospects for political change. *Sudanese Economic*, (May 4, 2013, <https://www.sudaneseconomist.com/?p=852>). (Erişim tarihi 20.11. 2019).
- Ibrahim, A. (2006). *Sharia and modernity*. Cairo: Arab and African Research Center.
- Ibrahim, H. T. (1992). *The phenomenon of political violence in Arab systems*. Beirut: Center for Arab Unity Studies.
- Jacoby, T. (2008). *Understanding conflict and violence theoretical and interdisciplinary approaches*. London: Routledge.
- Jansen, Z.L (2013). International media and cultural flows: a critical political economy of media organisations in the 21st Century, a case of the Reuters News Agency. *South African Review of Sociology*, 44 (1), 87-110.
- Jeffries, L. (2007). *Textual construction of the female body: a critical discourse approach*. London: Palgrave macmilan.
- Jessop, B. (2003). *The future of the capitalist state*. London: Polity.
- Jones, S. (2006). *Antonio Gramsci*. London: Routledge
- Jorgensen, M. and Phillips, L. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. London: Sage.
- Kaballo, S. (2008). *Who leads Sudanese capitalism?* .Khartoum: Azza Publishing House.
- Kahane, H. (1984). *Logic and contemporary rhetoric: the use of reason in everyday life*, Wadsworth
- Kane, J. (2001). *The politics of moral capital*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keane, J. (2004). *Violence and democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keskin, Z. E. (2004). Türkiye’de haber incelemelerinde van Dijk yöntemi. Çiler Dursun (editör) *Haber hakikat ve iktidar ilişkisi* içinde. Ankara: Elips.
- Khalid, M. (2003). *War and peas in Sudan*. London: Turath Publishing House.
- Khouildi, Z. (2016). *The philosophy of education and the need for revolution*. London: E-Kutub LTD.
- Khoury, N. (2005). *Arab media and the collapse of linguistic authorities*. Beirut: Center for Arab Unity Studies.
- Kinani, A. (2016): *Culture and its manifestations: the surface and depths*. Beirut: Al-Rehab Modern Foundation.

- Klein, N. (2007). *The shock doctrine: the rise of disaster capitalism*. New York: Metropolitan Books.
- Klos-Czerwinska, P. (2015). *Discourse: an introduction to van Dijk, Foucault and Bourdieu*. Washington: International Communicology Institute.
- Koller, V. (2003). Metaphor clusters in business media discourse: a social cognition approach. Unpublished doctoral dissertation, University of Vienna.
- Labica, G. (2007). *Theorie de la violence*. Naples: la Cita del Sol. Paris: Librairie philosophique j.Vrin.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The university of Chicago press.
- Lalande, A. (1996). *Encyclopedia of the philosophical Lalande : vol. 3*. Beirut: Awaydat Publishing.
- Lanier, M. and Henry, S. (2009). *Essential criminology*. Boulder, CO: Westview Press.
- Laroui, A. (2014). *Concept of State*. Beirut: Arab Cultural Center.
- Laski, H. J., (2012). *The state in theory and practice*. (Çev: A. Ghoneim and K. Zuhairi). Cairo: The General Authority for Cultural Palaces.
- Lazhar, Z. (2010). *Cognitive linguistic theories*. Beirut: Arab Science House Publishers.
- Lees, F. A. and Brooks, H.C. (1977). *The economic and political development of the Sudan*. London: Palgrave.
- Lefebvre, H. (1997). State and power: *Thought and Critique Magazine*, (2), 138-146.
- Lenin, V.İ. ( 2009). *Emperyalizm kapitalizmin en yüksek aşaması*. (Çeviren: C.Süreya). Ankara: SOL Yayınları.
- Lenin, V.İ, (2014). *State and revolution*. Cairo: Rwafead Publishing.
- Long, P. and Wall, T.(2009). *Media Studies: texts, production, context*. London: Routledge.
- Luca, J. (1995). Mechanisms and logic of violence. E. Picard, and N. Massad (editörler). *The phenomenon of political violence from a comparative perspective* içinde. Cairo: National Research Centre.
- Luke, A. (2002). Beyond science and ideology critique: developments in critical discourse analysis. *Annual Review of Applied Linguistics*,(22), 96-110.
- Luxembourg, R. (2016). *On the revolution and the decline of capitalism: selected texts*. (Çev: A. Farouk). Ramallah: Rosa Luxemburg Foundation.
- Macdonald, F. (2012). *Spotlight on economic abuse: a literature and policy review*. Melbourne: Good Shepherd Youth & Family Service and Kildnan Uniting Care.
- Macdonell, D. (1993). *Theories of discourse an introduction*. Oxford: Blackwell
- Macdonell, D. (2001). *Theories of discourse, an introduction*. (Çev: E. Esmail). Cairo: Akademik Publishing House.
- Machin, D. and Mayr, A.(2012 ). *How to do critical discourse analysis*. London: Sage Publications Ltd.
- Mahmoud, F. (2006). *The Sudanese bourgeoisie: vanguard of development?* London: Institute for African Alternatives.

- Maingueneau, D. (2008). *Key words for discourse analysis*. (Çev: M.Yahyaten). Beirut: Ekhtilaf Publishing.
- Mandel, E. (1968). *Marxist economic theory*. London: Merlin Press.
- Manheim, K. (1980). *Ideology and utopia: an introduction to the sociology of knowledge*.(çev: R. Dirini). Kuwait: Kuwait Library Company.
- Mansour, A. (2008). *Neoliberalism: intellectual roots and economic dimensions*. Cairo: General Egyptian Book Organization(GEBO).
- Marcuse, H. (1971). *Towards a new revolution*. (Çev: A. Sharara). Beirut: Dar Al Awda.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev: O. Akınbay ve D. Kömürçü). Ankara : Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K. (2013). *Capital: criticism of political economy- part 1*. ( Çev: F. Abdel Jabbar). Beirut: Dar Al-Farabi.
- Marx, K. and Frederick E. (1973). *The german ideology*. C.J.Arthur (editör). New York: International Publishers.
- Mattelart, A. and Mattelart, M. (2005). *History of communications theory*. (Çev: N. Layadi and S. Rabih). Beirut: Arab Organization for Translation.
- Mauricio García, V. (2003). Symbolic power without symbolic violence? Critical comments on legal consciousness studies in USA. *Droit et société*, (1), 137-163.
- Mautner, G. (2009). Checks and balances: how corpus linguistics can contribute to CDA. R. Wodak and M. Meyer (editörler). *Methods for critical discourse analysis* içinde. London: SAGE Publications.
- Mayo, P. (2015). *Hegemony and education under neoliberalism: insights from Gramsci*. London: Routledge.
- McKenna, B. (2004). Critical discourse studies: where to from here?. *Critical Discourse Studies*, 1(1), 9-39.
- Mehdi, F. (2014). *Conflicts and civil wars in Africa*. , PhD theses, Sudan University of Science and Technology, Sudan.
- Mekki, A. (2014). *Sudanese press: power and profession conflict*. Khartoum: Sudanese Books House.
- Melucci, A. (1996). *Challenging codes: collective action in the information*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mickunas, A. (2016). Globalization, neoliberalism, and the spread of economic violence: the framework of civilizational analysis. V. Berdayes and J.W. Murphy (editörler). *Neoliberalism, economic radicalism, and the normalization of violence* içinde. Berlin: Springer Inter.
- Mills, C.W. (2000). *The power lite*. Oxford: Oxford University Press.
- Mills, S. (2004). *Discourse: the new critical idiom*. (Çev: A. Adelwahab).Cairo: National Center for Translation.
- Mkandawire, Th. (2015). Neopatrimonialism and the Political Economy of Economic performance in Africa: critical reflections. *World Politics*, 67(3),1-50.
- Morsi, F. (1991). *Capital of Karl Marx*. Beirut: New Culture House.

- Mosco, V. (2009). *The political economy of communication*. London: Sage.
- Mubarek, M. (2015). The advertisements and its on the press freedom. , PhD theses, Sudan University of Science and technology, Sudan. Yayınlanmamış bir doktora tezi
- Mueller, J. (2009). War has almost ceased to exist: an assessment. *Political Science Quarterly*, (124), 297-321.
- Muntigl, P., Weiss, G. and Wodak, R. (2000). European Union discourses of un/employment: an interdisciplinary approach to employment policymaking and organizational change. Amsterdam: Benjamins.
- Murdoch , G. (2017/a). Mediatisation and the transformation of capitalism: the elephant in the room. *Javnost - The Public, Journal of the European Institute for Communication and Culture*, 24(2), 119-135.
- Murdoch , G. (2017/b).Communication, crisis and control: economies, ecologies and technologies of digital times. *Journal of Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 23(2), 17-34.
- Musolff , A. (2016). *Political metaphor analysis discourse and scenarios*. London: Bloomsbury Academic.
- Naqeeb, Kh. (1991). The authoritarian state in the contemporary Arab Orient. Beirut: Center for Arab Unity Studies.
- Nazem, H. (2014). Post-marxism: from criticism of ideology to criticism of hegemony. A. Aboud (editör). *Post-Western marxism: incorporation, turning and restoration* içinde. Beirut: Ekhtilaf Publishing.
- Nehme, A. (2014). *The neopatrimonial state and the arab spring*. Beirut: Dar Al Farabi.
- Nelson, B. (2006). *The making of the modern state: a theoretical evolution*. London: Palgrave Macmillan.
- Nerlich, B., and Halliday, C. (2007). Avian flu: the creation of expectations in the interplay between science and the media. *Sociology of Health & Illness*, 29(1), 46-65.
- Niblock, T. (1987). *Class and power in Sudan: the dynamics of Sudanese politics, 1898-1985*. New York: Macmillan Press.
- Nietzsche, F. (2013). *Thus spoke Zarathustra*. (Çev: R. Majed). Damascus: Raslan Printing Foundation.
- Nuri, I. (2015). The political field and the leaks of classless fear. *Journal of Politics and Law*, (13), 163-172.
- Obaidi, M. (2016). *Critical discourse analysis: models of media discourse*. Amman: Kunouz Al-Marefa Publishers.
- Oksala, J. (2010). Violence and the biopolitics of modernity. *Foucault Studies*, (10), 23-43.
- Osman, A. (2015). The neopatrimonial state in the Arab East : in neural logic and sectarian reproduction. *Umran Magazine*, 3(11), 39-62.
- Paul, E. (2016). *Australian political economy of violence and non-violence*. London: Palgrave Macmillan.

- Peace, R. (2001). *Surface tension: place/poverty/policy, from poverty to social exclusion: implications of discursive shifts in European Union Poverty Policy 1975-1999*. Unpublished PhD Thesis, Hamilton: University of Waikato.
- Philips, N. and Hardy, C. (2002). *Discourse analysis: investigating process of social construction*. London: Sage Publication.
- Pierson, Ch. (1996). *The modern state*. London: Routledge.
- Piketty, Th. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. (Çev: A. Goldhammer). Cambridge: Belknap Press.
- Pinto, L. (2014). *P. Bourdieu's social theory*. (Çev: M. Amtouch). Amman: Modern Book Scientist.
- Polanyi, K. (2009). *The great transformation: the political and economic origins of our time*. (Çev: M. Fazil). Beirut: Arab Organization for Translation.
- Poulantzes, N. (2010). *State theory*. Beirut: Altanweer.
- Pro, Ph. (1998). *Political sociology*. (çev: M. Sasilla). Beirut: University Foundation for Studies and Publishing.
- Rahmani, D. (2010). *Change in practice: a critical discourse analysis of New York Times approach toward Iran, before and after Obama*. Unpublished M.A thesis. Kermanshah: Razi University.
- Reisigl, M. and Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). R.Wodak and M. Meyer (editörler). *Methods for critical discourse analysis* içinde. London: Sage Publications.
- Richardson, J. (2007). *Analysing Newspapers: An approach from critical discourse analysis*. London: Palgrave Macmillan.
- Richter, C. and Gräf, B. (2015). The political economy of media: an introduction. N.Ch. Schneider and C. Richter (editörler). *New media configurations and socio-cultural dynamics in Asia and the Arab World* içinde. Berlin: Nomos Bloomsbury.
- Ricoeur, P. (1986). *Lectures on ideology and utopia*. New York:: Columbia University Press.
- Ricoeur, P. (2001). *From text to action: essays in hermeneutics, II*. (Çev: M. Barrada and H. Burukaya).Cairo: Ein For Human and Social Studies.
- Ricoeur, P.(1998). Violence and language. *Journal of french and francophone philosophy*, 10(2), 32–41.
- Risse, T. (2005). Governance in Räumen begrenzter Staatlichkeit: failed States‘ werden zum zentralen Problem der Weltpolitik. *Internationale Politik*, (60), 6-12.
- Risse, T. and Lehmkuhl ,U. (2007). Regieren ohne staat? governance in Räumen begrenzter staatlichkeit. T. Risse and U. Lehmkuhl (editörler). *Regieren ohne staat? governance in Den Räumen Begrenzter Staatlichkeit* içinde, 13- 40. Nomos: Baden-Baden.
- Ritzer, G. (2005). *Encyclopedia of social theory*. London: Sage Publications.
- Rotberg, R.I. (2003). *When states fail: causes and consequences*. Princeton: Princeton University Press.
- Rugh, W. A (2004). *Arab mass media: newspapers, radio, and television in Arab politics*. London: Praeger.

- Russell, B. (1954). *Power: a new social analysis*. London: George Allen and Unwin.
- Saleh, F. (2005). Sudanese press and human rights. *Respect: The Sudanese Journal of Culture of Human Rights and Multicultural Issues*, 1(1), 12-23.
- Saleh, M. (1971). *Sudanese press in half a century*. Khartoum: University of Khartoum Press.
- Saleh, S. (2011). Children of the ‘daradagat’: a socio-economic phenomenon in the markets of the Sudanese capital, *Asharq Al-Awsat*, (11771), 10.
- Saliba, J. (1982). *The philosophical dictionary*. Beirut : Lebanese Book House.
- Salih Mohamed, H.A. (2014). The role of economic journalism in development in Sudan. Unpublished Master Thesis. Omdurman Islamic University, Sudan.
- Saouri, H.(2012). How Sudan is governed?. *Sudan: reality, future prospects* içinde. Khartoum: Africa International University.
- Sari, S. (2011). The culture of social violence and questions of development and modernization. *Philadelphia Journal*, (8), 25-34.
- Schinkel, W. (2010) . *Aspects of violence a critical theory*. London: Palgrave Macmillan.
- Schneckener, U. (2010). State-building or new modes of governance? the effects of international involvement in areas of limited statehood. Risse T (editör). *Governance Without a State? policies and politics in areas of limited statehood* içinde. New York: Columbia University Press.
- Schumpeter, J.A. (1994). *Capitalism, socialism and democracy* with a new introduction by Richard Swedberg. London and New York: George Allen & Unwin.
- Scott, J. (2009). *Sociology: the key concepts*. (Çev: M. Osman). Beirut: Arab Network For Research And Publishing.
- Scott, J.C. (1990). *Domination and the arts of resistance: hidden transcripts*. Yale: Yale University Press.
- Seibt, G. (2015). Schreckenskammer. *Süddeutsche Zeitung*. (20.10.2015). <http://www.sueddeutsche.de/kultur/theorie-der-gewalt-schreckenskammern-1.2699881>.(Erişim tarihi: 03.11.2018)
- Semino, E. (2013). *Metaphor in discourse*. (Çev: E. Abdullatif and Kh. Tawfeq). Cairo: National Center for Translation.
- Sen, A. (2000). *Social exclusion: concept, application and scrutiny*. Manila: Asian Development Bank.
- Shambal, A. (2017). *Sudanese press and economic decision making*. Khartoum: Ministry of Culture.
- Sharabi, H. (1984). *Introductions to the study of Arab society: our social behavior and family structure in Arab society*. Beirut: United Publishing House
- Sharp, D. N. (2014). *Justice and economic violence in transition*. New York: Springer-Verlag.
- Shoman, M. (2012). *Media discourse analysis: theoretical frameworks and applied forms*. Cairo: Almasriah Publishing House.
- Sidahmed, A. (2012). Islamism and the state. *The Sudan handbook* içinde. J.Ryle, J.Willis, S.Baldo and J.Madut (editörler). London: Jok Rift Vallery Institute.

- Siebert, F.S., Peterson, Th. and Schramm, W. (1956). *Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet Communist concepts of what the press should be and do*. Chicago, IL: University of Illinois Press.
- Silver, H. (1995). Reconceptualizing social disadvantage: three paradigms of social exclusion. G. Rodgers, C. Gore and J. B. Figuerido (editörler). *Social exclusion: rhetoric, reality, responses* içinde, 58-80. Geneva: International Institute for Labour Studies.
- Simpson, P. (1993). *Language, ideology and point of view*. London: Routledge.
- Sobeih, A. (2016). *Oppression and the legitimacy of state authority*. Amman: Amjad Publishing House.
- Sontag, S. (1989). AIDS and its metaphor. NewYork: Farrar, Straus and Giroux.
- Stubbe, M., Chris L. , Jo H. , Elaine V. , Bernadette V. , Meredith M. , Janet H. , and Ann W. (2003). Multiple discourse analyses of a workplace interaction. *Discourse Studies*,(5), 351–388.
- Sudanile Gazetesi, (16 Aralık, 2019), 1. <http://www.sudanile.com/120756>, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2020)
- Suleman, M. (2006). *Sudan: wars of resources and identity*. Khartoum: Azza Publishing House.
- Swartz, D. (1997). *Culture and power: the sociology of P. Bourdieu*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tahir, A. (2001). *Bibliography of the Sudanese press in a century 1898-1998*. Khartoum: National Council for Press and Publications.
- Tarfa, S. (1978). *The role of the Sudanese press in social development*. Cairo: Dar Al Hayat for Publishing and Distribution.
- Tatlıcan, Ü. Ve Çeğin, G. (2014). Bourdieu ve Giddens: habitus ve yapının ikiliği. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (editör). *Ocak ve Zanaat-P. Bourdieu Derlemesi* içinde (303-367). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tayallah, M. T. (2006). *The role of strategic management in developing media institutions*. Unpublished Master Thesis, University of Khartoum, Sudan.
- Teo, P. (2000). Racism in the news: a critical discourse analysis of news reporting in two Australian newspapers. *Discourse and Society*,11(1),7-49.
- The Enough Project.(2017). Sudan's deep state: how insiders violently privatized Sudan's wealth, and how to espond report. Washington.
- Tirab, A.T (2016).*Çok kültürlü toplumlarda güvenlik: Sudan örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Toffler, A. (1990). *Powershift: knowledge, wealth, and violence at the edge of the 21st Century*. New York: Bantam Books.
- Totten, S. (2011). *An oral and documentary history of the Darfur genocide*. Westport: Praeger Security International.
- Turner, B.S. (2006). *The cambridge dictionary of sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, Bryan S. (1992). *Regulation bodies: essays in medical sociology* .London: Routledge.

- Tyner, J.A. (2016). *Violence of capitalism: devaluing life in an age of responsibility*. Nebraska: University of Nebraska Press.
- UN. (2006). *Violence against women*. New York: United Nations.
- UNECA .(2016). Sudan: country brief report. Addis Ababa: United Nations Commission for Africa.
- van der Linden, H. (2012). *On the violence of systemic violence: a critique of Slavoj Zizek*. *Radical Philosophy Review*, 15(1), 33-51.
- van Dijk, T.A. (1980). *Macrostructures: An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- van Dijk, T.A. and Kintsch, W.(1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.
- van Dijk, T.A. (1988). *News analysis: case studies of international and national news in the press*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- van Dijk, T.A. (1991). *Racism and the press*. London: Routledge.
- van Dijk, T.A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.
- van Dijk, T.A. (1998). *Ideology. a multidisciplinary introduction*. London: Sage.
- van Dijk, T.A. (2001/a). Critical discourse analysis. D.Schiffrin, D. Tannen and H.Hamilton (Editörler). *Handbook of discourse analysis* içinde, 352-371. New Jersey: Wiley-Blackwell Publishers.
- van Dijk, T.A. (2001/b). *The science of text: interdisciplinary entrance*. (Çev: S. Beheiri). Cairo: Book House.
- van Dijk, T.A. (2004). *Text: structures and functions, an initial introduction to textual science, in semiotics and text science*. (Çev: M. Ayachi). Beirut: Arab Cultural Center.
- van Dijk, T.A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383.
- van Dijk, T.A. (2007). *Ideology and discourse: a multidisciplinary introduction*. Barcelona: Pompeu Fabra University.
- van Dijk, T.A. (2008/a). *Discourse and Power*. New York: Palgrave macmillan.
- van Dijk, T.A. (2008/b). Critical discourse analysis and nominalization: problem or pseudo problem? *Discourse & Society*, 19(6), 821-828.
- van Dijk, T.A.(2009). Critical discourse studies: a sociocognitive. R. Wodak and M. Meyer (editörler). *Methods for critical discourse analysis* içinde, 62-86. London: Sage.
- van Dijk, T.A.(2013). *Discourse studies: a multidisciplinary introduction*. London: Sage.
- Viehweger, D. and Heinemann, W. (1999). *Textlinguistik: Eine Einführung*. (Çev: F. Shabib). Riyadh: King Saud University Press.
- Villegas, M.G. (2003). Symbolic power without symbolic violence? Critical comments on legal consciousness studies in USA. *Droit et société*, 53(1), 137-163.

- von Soest, Ch. (2010). What neopatrimonialism is: six questions to the concept. *International GIGA-Workshop "Neopatrimonialism in Various World Regions"* içinde. Hamburg: GIGA.
- Wacquant, L. (2008). *Urban outcasts: a comparative sociology of advanced marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wacquant, L. (2010). Crafting the neoliberal state: workfare, prisonfare, and social insecurity. *Sociological Forum*, 25(2), 197–220.
- Wallace, R.A. (2011). *Contemporary sociological theory: expanding the classical tradition*. (Çev: H. Mohamed). Amman: Majdalawi Pub.
- Wallerstein, I. (1979). *The capitalist world-economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wasko, J. Murdoch , G. and Sousa, H. (2011) Introduction: the political economy of communication: core concerns and issues. J. Wasko, G. Murdoch and H.Sousa (editörler). *The handbook of political economy of communication* içinde, 1-10. Malden and Oxford: Wiley-Blackwell.
- Watfa, A. (2011). Sembolic violence. *Marifa Magazine*, (576), 108-124.
- Weaver, T.L; Sanders, C. K.; Campbell, C.L. And Schnabel, M. (2009). Development and preliminary psychometric evaluation of the domestic violence, related financial issues scale (DV-FI). *Journal of Interpersonal Violence*, 24(4), 569-585.
- Weber, M.(1970). Politics as vocation. H.H. Gerth and C.W. Mills. *From Max Weber: essays in sociology* içinde. London: Routledge & Kegan Paul.
- Weber, M. (1990). *Protestant ethics and the spirit of capitalism*. (Çev: M. Ali, and G. Abi Saleh). Beriut: National Development Center(NDC).
- Weber, M. (2011). *Basic concepts in sociology*. (Çev: S. Hilal). Cairo: National Center for Translation.
- Weber, M. (2015). *Economics and society*. (Çev: Mohamed Turki). Beriut: Arab Organization for Translation.
- Wedeen, L. (1999). *Ambiguities of domination: politics, rhetoric, and symbols in contemporary Syria*. Chicago: The University of Chicago Press.
- White, M. and Herrera, H. (2003) . Metaphor and ideology in the Press Coverage of Telecom Corporate Consolidations. R. Dirven , R. Frank and M. Pütz (editörler). *Cognitive models in language and thought: ideology, metaphors and meanings* içinde, 277-323. Berlin: Mouton de Gruyter .
- Whitmer, B. (1997). *The violence mythos*. New York: State University of New York Press.
- WHO. (2002).*The world health report 2002: reducing risks: promoting healthy life*. Geneva: World Health Organization.
- Wilson, J. (1990). *Politically speaking: the pragmatic analysis of political language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Wodak, R. (2007). Pragmatics and critical discourse analysis. *Pragmatics and cognition journal*, 15(1), 203-225.
- Wodak, R. and Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: history, agenda, theory, and methodology. R.Wodak and M. Meyer (editörler). *Methods for critical discourse analysis* içinde. London: Sage Publications.

- Wodak, R. (2011). Critical linguistics and critical discourse analysis. J. Zienkowski, J-O. Östman, and J.Verschueren (editörler). *Discursive pragmatics: handbook of pragmatics highlights, vol. 8* içinde, 50-70). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Wodak, R. (2015). Critical discourse analysis: discourse-historical approach. K.Tracy (editör). *The international encyclopedia of language and social interaction, vol.1.* içinde, 175-288. Chichester, Maiden: Wiley Blackwell.
- Woods, A. (2012). Marxism and anarchism, <http://www.marxist.com/marxism-and-anarchism-3.htm>. (Erişim tarihi: 06.11.2018).
- World Bank Group. (2018). International debt statistics 2018. Washington: World Bank.
- Yattaoui, M. (2018). The linguistic background in the critical discourse analysis. *Context*, 3(1), 356-385.
- Yaylagül, L. (2018). *Kitle İletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Zayani, M. (2005). Aljazeera and the vicisstudies of the new Arab mediascape. M. Zayani (editör). *The Aljazeera phenomenon: critical perspectives on new Arab media* içinde. London: Pluto.
- Zizek, S. (2008). *Violence: six sideways reflections*. New York: Picador.
- Zizek, S. (2015). *First as tragedy, then as farce*. (Çev: A. Lazar).Berlut: Tuwa Media and Publishing Limited.
- Zupnik, Y.J. (1994), A pragmatic analysis of the use of person deixis in political discourse. *Journal of Pragmatics*, (21), 339-383.
- Zweig, S. (1951). *Castelio against Calvin or conscience against violence*. Boston: Beacon Press.